Albert Speer
IN UMBRA LUI HITLER
Memorii

CUVÂNT ÎNAINTE

„Acum o să vă scrieți amintirile, nu-i aşa?” m-a întrebat unul dintre primii americani pe care i-am întâlnit la Flensburg, în mai 1945. Au trecut de-atunci douăzeci şi patru de ani, dintre care douăzeci şi unu i-am petrecut între zidurile unei închisori. O viață de om.

Iată că a venit timpul să-mi prezint memoriile. M-am străduit să-mi înfățişez trecutul aşa cum l-am trăit. Unora li se va părea deformat, alții vor găsi că perspectiva mea este falsă. Au dreptate sau nu, eu, în orice caz, descriu cele trăite, aşa cum le văd astăzi. M-am străduit să nu mă eschivez de la confruntarea cu trecutul. Intenția mea a fost de a nu mă sustrage nici fascinației şi nici grozăviei acelor ani. Unii dintre cei implicați în evenimentele de atunci mă vor critica, dar acest lucru este inevitabil. Am vrut să fiu sincer.

Aceste amintiri ar trebui să pună în lumină câteva dintre condițiile care ne-au dus, aproape inevitabil, la catastrofă; ar trebui să arate la ce a dus concentrarea întregii puteri în mâinile unui singur om; ar trebui, de asemenea, să dezvăluie şi din ce material era făcut acest om. La tribunal, la Nürnberg, am declarat că, dacă Hitler ar fi avut prieteni, eu aş fi fost unul dintre ei. Lui îi datorez entuziasmele şi gloria tinereții mele precum şi vinovăția şi oroarea de mai târziu.

Descriindu-l pe Hitler, aşa cum s-a ivit el în calea mea şi a altora, îi voi revela unele trăsături simpatice. S-ar putea, de asemenea, să se dcgajc impresia că acest om era, în multe privințe, dăruit şi devotat. Dar, cu cât înaintam în redactarea acestei cărți, cu atât îmi devenea mai clar că, în cazul lui, nu era vorba decât de nişte trăsături superficiale.

Unor asemenea impresii li se opune o experiență într-adevăr de neuitat: Procesul de la Nürnberg. N-am să uit niciodată un document care arăta o familie de evrei sortită pieirii: bărbatul, soția şi copiii în drum spre moarte.

11 ianuarie 1969 Albert Speer

PARTEA ÎNTÂI

Capitolul l
ORIGINILE ŞI TINEREȚEA MEA

Printre strămoşii mei se găsesc atât suabi şi țărani săraci din Westerwald, cât şi silezieni şi westfalieni. Ei făceau parte din marea masă a celor care trăiesc de azi pe mâine. Cu o excepție: mareşalul1 Imperiului, contele Friedrich Ferdinand zu Pappenheim (1702-1793) care, trăind în concubinaj cu stră-stră-străbuni-ca mea, Humelin, a adus pe lume opt fii de soarta cărora, se pare, nu s-a îngrijit din cale-afară.

Trei generații mai târziu, bunicul meu, Hermann Hommel, fiul unui biet brigadier silvic din Pădurea Neagră, ajunsese, la sfârşitul vieții, proprietarul exclusiv al uneia dintre cele mai mari case de comerț din Germania pentru maşini-unelte şi al unei fabrici de instrumente de precizie. Dar, cu toată bogăția lui, trăia modest şi se purta bine cu subalternii. Nu era numai sârguincios, dar poseda şi arta de a-i face să lucreze pentru el şi pe cei care nu-i erau în subordine: un visător din Pădurea Neagră, capabil să stea ore întregi pe o bancă în codru, fără să scoată un cuvânt.

Celălalt bunic al meu, Berthold Speer, ajunsese, tot în vremea aceea, un arhitect înstărit la Dortmund, unde a construit numeroase edificii în stilul clasic, la modă pe atunci. Deşi a murit de tânăr, el a lăsat o avere datorită căreia cei patru fii ai săi au putut să-şi asigure educația şi pregătirea şcolară. Bunicii mei au profitat, în ascensiunea lor socială, de începuturile industrializării pe care a cunoscut-o a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Am venit pe lume la Mannheim, într-o duminică, 19 martie 1905, la ora 12. Tunetele unei furtuni de primăvară au acoperit, după cum îmi spunea mama adesea, dangătul clopotelor de la Biserica Mântuitorului, aflată în apropiere. După ce în 1892, la vârsta de douăzeci şi nouă de ani, începuse să trăiască pe propriile-i picioare, tatăl meu a devenit unul dintre arhitecții cei mai solicitați din Mannheim. Pe atunci, în Baden, Mannheimul era un oraş industrial în plină dezvoltare, în 1900, când s-a căsătorit cu fiica unui bogat comerciant din Mainz, tata agonisise deja o avere apreciabilă.

Stilul cultivat de marea burghezie îşi pusese amprenta şi pe apartamentul nostru, aflat într-una dintre casele construite sub îndrumarea lui, la Mannhcim. Aceasta corespundea succesului şi prestigiului de care se bucurau părinții mei. Un mare portal cu arabescuri din fier forjat străjuia intrarea. Era o construcție impunătoare, cu o curte în care puteau intra automobilele. Acestea opreau în fața unei scări pe măsura casei bogat ornamentate. Trebuia ca noi, copiii, cei doi frați şi cu mine, să folosim totuşi scara din spate, întunecoasă, îngustă şi abrupta, ea te conducea spre un palier de serviciu. Copiii n-aveau ce căuta pe scara principală, acoperită cu covoare.

Regatul nostru, al celor mici, se întindea de la dormitoarele noastre până la bucătărie, sală vastă pe care trebuia s-o străbați ca să pătrunzi în zona elegantă a acestei locuințe de paisprezece camere. Dintr-un vestibul cu mobilă olandeză şi cu o imitație de cămin din faianță prețioasă de Delft, musafirii erau conduşi într-o cameră mare cu mobilă franțuzească şi piese stil Empire. Păstrez şi astăzi amintirea deosebit de vie a lustrei din cristal cu patru lumini, precum şi a grădinii de iarnă, al cărei mobilier fusese cumpărat de tata la Expoziția Internațională de la Paris din 1900: piese indiene bogat sculptate, perdele brodate de mână şi un divan acoperit cu macat; palmieri şi alte plante tropicale recompuneau un colț de lume exotic şi misterios. Aici îşi luau părinții mei micul dejun şi tot aici tata ne pregătea nouă, copiilor, sandviciuri cu şuncă din Westfalia lui natală. Amintirea pe care o am despre salonul alăturat s-a mai şters, dar sufrageria lambrisată, în stil neogotic, şi-a păstrat, în memoria mea, tot farmecul.

Părinții mei au încercat în toate felurile să asigure copiilor lor o tinerețe frumoasă şi fără griji. Dar bogăția, obligațiile sociale, traiul pe picior mare, cu guvernantă şi servitori, erau, în acelaşi timp, obstacole în calea satisfacerii acestei dorințe. Chiar şi azi mai am senzația de artificialitate şi de inconfort pe care mi-o dădea lumea aceea, în plus, adesea aveam amețeli, iar uneori leşinam. Profesorul de la Heidelberg, chemat să mă

consulte, a constatat o deficienţă a nervilor vasomotori. Această debilitate s-a transformat într-un handicap psihic şi m-a făcut să percep de tânăr presiunea împrejurărilor exterioare ale vieţii. Sufeream cu aţâţ mai mult cu cât tovarăşii mei dejoacă şi cei doi fraţi erau mai robuşti decât mine şi, răutăcioşi fiind, nu de puţine daţi mă făceau să mă simt inferior lor.

O insuficienţă stârneşte adesea nişte forţe de sens contrar, în orice caz, aceste dificultăţi au avut darul să mă ghideze în contactele mele cu lumea adolescenţei şi să mă înveţe arta adaptării. Dacă mai târziu am fost tenace şi capabil să mă descurc în mijlocul unor circumstanţe potrivnice şi al unor oameni dificili, aceasta s-a datorat, desigur, nu în ultimul rând, slăbiciunii mele fizice din copilărie.

Când guvernanta noastră franţuzoaică ne scotea la plimbare, trebuia ca noi, pentru a fi la înălţimea statutului nostru social, să fim îmbrăcaţi ireproşabil. Fireşte, n-aveam voie să ne jucăm în parcurile oraşului şi cu aţâţ mai puţin pe stradă. Aşa că ne jucam chiar la noi în curte. Nu era cu mult mai mare decât însăşi casa, înconjurată şi sufocată de zidurile din spate ale unor blocuri înalte. Existau şi doi sau trei platani oropsiţi, suferind de lipsă de aer, un zid îmbrăcat în iederă şi nişte tufuri strânse într-un colţ, închipuind o grotă. De cum se desprimăvăra, un strat gros de funingine acoperea coroanele arborilor, şi tot ce atingeam ne transforma în copii ai marelui oraş, murdari şi certaţi cu eleganţa, înainte de a merge la şcoală, tovarăşa mea preferată dejoacă era fiica portarului nostru, Frieda Allmendinger. Zăboveam cu plăcere la ea, în locuinţa modestă şi întunecoasă de la mezanin. Atmosfera ce domnea în această familie strâns unită, care se mulţumea cu puţin, exercita asupra mea o atracţie ciudată.

Şcoala am început-o într-un excelent aşezământ particular, unde copiii din înalta societate a oraşului nostru industrial învăţau să scrie şi să citească. Corcolit cum eram, am suportat din cale-afară de greu primele luni petrecute la liceul real, în mijlocul unor colegi zvăpăiaţi. Totuşi, prietenul meu Quenzer m-a învăţat foarte repede să fac tot felul de năzdrăvănii şi chiar m-a împins să cumpăr o minge de fotbal din banii mei de buzunar. O escapadă plebeiană care a băgat groaza în cei de acasă, cu atât mai mult cu cât Quenzer provenea dintr-o familie de oameni nevoiaşi. Din epoca aceea datează pasiunea mea pentru consemnarea unor fapte şi întâmplări: îmi procurasem „Agenda Phonix pentru şcolari" în care treceam toate mustrările notate în caietul de clasă si stabileam în fiecare lună cine a fost încondeiat cel mai mult. Aş fi renunţat repede la acest joc dacă n-aş fi avut nici o şansă să ajung şi eu uneori în fruntea listei.

Biroul de arhitect al tatălui meu era lipit de apartamentul nostru. Aici se întocmeau planurile pentru clienţi. Se făceau tot felul de desene pe un calc albăstrui al cărui miros îmi aminteşte şi azi de acel birou. Edificiile construite de tatăl meu, trecând peste episodul Jugendstilului, vădeau o influenţă neorenascentistă. Mai târziu, l-a luat ca model pe arhitectul şi urbanistul berlinez Ludwig Hoffmann, pe atunci reprezentant foarte influent al unui clasicism mai moderat.

În acest birou am realizat, cam pe la vârsta de doisprezece ani, prima mea „operă de artă". Reprezenta un fel de ceas al vieţii, cu o cutie foarte înzorzonată, susţinută de coloane corintiene şi de volute tumultuoase. Am folosit toate tuşurile de care am putut să fac rost. Cu ajutorul angajaţilor biroului, a ieşit un produs ce vădea clare înclinaţii spre epoca târzie a stilului Empire.

În afară de un automobil decapotabil, părinții mei aveau, înainte de 1914, o berlină pe care o foloseau iarna prin oraş.

Aceste maşini erau obiectul asiduităților mele tehnice. La începutul războiului, pentru a li se cruța pneurile, au fost puse pe butuci. Dacă însă ne dădeam bine pe lângă şofer, ne permitea să ne urcăm la volan, în garaj, încercam primele senzații ale delirului tehnicii într-o lume pe care aceasta de-abia încerca să o transforme. Mult mai târziu, la închisoarea Spandau, unde, timp de douăzeci de ani, a trebuit să mă descurc ca în secolul al XIX-lea, fără radio, fără televizor, fără telefon şi fără automobil, unde nu aveam acces nici măcar la întrerupătorul de lumină, am mai încercat o asemenea senzație de fericire când, după zece ani, mi s-a dat voie să mâ-nuiesc o maşină electrică de ceruit.

În 1915 am fost martorul unei alte performanțe a revoluției tehnice din acei ani. Lângă Mannheim era staționat unul dintre zepelinele care participau la atacurile aeriene împotriva Londrei. Comandantul şi ofițerii săi au devenit, în curând, oaspeți permanenți ai casei noastre. Ei ne invitau, pe mine şi pe frații mei, să le vizităm aerostatul. La cei zece ani pe care îi aveam, m-am pomenit față în față cu acel colos al tehnicii, m-am cățărat în nacelă, m-am strecurat prin misterioasele culoare semiîntunecate din interiorul carenei, pentru a ajunge în cabina de comandă. Către seară, când din ordinul comandantului îşi lua zborul, dirijabilul făcea o frumoasă buclă pe deasupra casei noastre şi ofițerii fluturau, din nacelă, un cearşaf pe care li-l împrumutase mama. Noapte de noapte ma-ngrozeam la ideea ca ar putea să ia foc şi prietenii mei să moară în felul acesta.2

Fantezia mea era preocupată de război, de luptele câştigate şi de cele pierdute, de suferințele soldaților. Noaptea se auzea uneori bubuitul îndepărtat al tunurilor de la Verdun. Compasiunea care înflăcăra sufletul meu de copil mă făcea adesea să mă culc pe jos, alături de pat, pentru că, pe duşumeaua tare, mi se părea că am şi eu parte de privațiunile îndurate de soldați pe front.

Penuria alimentară din marele oraş şi „iarna napilor” nu ne-au ocolit nici pe noi. Aveam bani suficienți, dar n-aveam nici rude, nici cunoştințe la țară, unde se mai găsea câte ceva de-ale gurii. Desigur, mama se dovedea în stare sa imagineze noi si noi feluri de mâncare pe bază de napi, dar adesea eram aşa de lihnit, încât devoram pe ascuns biscuiții câinelui, tari ca piatra. Am terminat astfel, încetul cu încetul, un sac plin, rămas dinainte de război. Bombardamentele asupra Mannheimului, inofensive în comparație cu ce este acum, au devenit tot mai frecvente. O mică bomba a atins una dintre casele vecine, începea un nou capitol al tinereții mele.

Din 1905, aveam în împrejurimile Heidelbergului o casă de vară construită pe panta unei cariere de piatră despre care se spunea că a servit la ridicarea castelului Heidelberg din imediata apropiere. In spatele terenului nostru se înălțau crestele masivului Odcnwald, poteci şerpuiau de-a lungul pantelor prin codrii bătrâni de unde, din loc în loc, se deschidea câte o perspectivă spre valea Neckarului. Aici ne-am mutat în vara anului 1918. Aveam de-acum linişte, o grădină frumoasă, zarzavaturi şi chiar o vacă, la vecini.

Sănătatea mi s-a ameliorat rapid, în fiecare zi, pe orice vreme, pe ploaie, ninsoare sau vânt, trebuia să străbat un drum lung până la şcoală, ceea ce-mi lua mai mult de trei sferturi de oră. Adesea, ultima bucată o făceam în pas alergător. Biciclete nu existau

pentru că, din punct de vedere economic, epoca imediat următoare războiului a fost dificilă.

Drumul spre şcoală trecea pe lângă clubul unei societăţi de canotaj, în 1919 am devenit membru al acestei societăţi şi, timp de doi ani, am fost cârmaci la ambarcaţiuni de patru şi de opt locuri, în ciuda condiţiei mele fizice, am ajuns curând unul dintre cei mai sârguincioşi canotori. La şaisprezece ani eram şef la echipajele de patru şi de opt oameni; am participat şi la câteva competiţii. Pentru prima dată s-a trezit în mine ambiţia. Aceasta m-a împins la performanţe de care nu m-as fi crezut în stare. A fost prima pasiune a vieţii mele. Posibilitatea de a comanda ritmul echipei mă atrăgea mai mult decât perspectiva de a câştiga stima şi consideraţia în această lume a canotajului, în orice caz foarte restrânsă.

Pe drumul către şcoală, la şaptesprezece ani, am cunoscut-o pe cea care, mai târziu, avea sa-mi devină tovarăşă de viaţă. Această împrejurare m-a făcut să devin şi mai silitor la învăţătură. Am căzut de acord ca, anul următor, când voi fi terminat şcoala, sa ne căsătorim. De ani de zile eram bun la matematică, dar începând din acel moment mi-am îmbunătăţit notele şi la celelalte materii, devenind unul dintre fruntaşii clasei.

Profesorul nostru de germană, un democrat entuziast, ne citea adesea din ziarul liberal Frankfurter Zeitung. Fără acest profesor, şcoala ar fi fost pentru mine un spaţiu totalmente apolitic. Căci educaţia pe care o primeam era după chipul şi asemănarea lumii burgheze şi conservatoare de atunci care, în ciuda revoluţiei, sădea în noi ideea că împărţirea puterii în societate, precum şi autoritatea în stat sunt conforme cu voinţa divină. Am rămas, în bună parte, neatinşi de curentele care la începutul anilor douăzeci se afirmau peste tot. Critica la adresa scolii, a programei analitice şi, cu atât mai mult, a autorităţii era reprimată. Se cerea supunere necondiţionată. Nu aveam nici măcar posibilitatea sa punem în discuţie ordinea stabilită, deoarece, în liceu, eram supuşi unui sistem de dominaţie absolută, în afară de aceasta, în programă nu exista nimic de genul sociologiei, care ar fi putut să ne dezvolte puterea de judecată în materie de politică. La orele de germană, chiar şi în ultima clasă de liceu, se făceau compuneri numai pe teme de istorie literară, care pur şi simplu împiedicau o reflecţie asupra problemelor sociale. Fireşte, aceste omisiuni ale programei analitice nu erau de natură să ne incite la luarea unei poziţii faţă de evenimentele politice, nici în curtea şcolii, nici în afara ei. O alta deosebire fundamentală faţă de prezent consta în faptul că nu exista posibilitatea de a călători în străinătate. Nu exista nici o organizaţie care să aibă grijă de tineret, chiar dacă banii necesari nu ar fi fost o problemă. Mi se pare absolut obligatoriu să insist asupra acestor lipsuri care au făcut ca o întreagă generaţie să cadă, nepregătită, sub influenţa mijloacelor de propagandă, aflate la vremea aceea în rapidă expansiune şi modernizare.

Nici acasă nu se discuta politică, lucru cu atât mai uimitor, cu cât tatăl meu era, încă dinainte de 1914, un liberal convins, în fiecare dimineaţă aştepta cu nerăbdare Frankfurter Zeitung şi, în fiecare săptămână, citea revistele satirice Simplicissimus şi Jugend. El aparţinea lumii intelectuale a lui Friedrich Naumann, care milita pentru reforme sociale într-o Germanie puternica. După 1923, tatăl meu a devenit un adept al lui Coudenhove-Ka-lerghi şi un susţinător plin de zel al ideilor sale paneuropene. Cu siguranţă că i-ar fi făcut plăcere să discute cu mine politică, dar eu ocoleam asemenea prilejuri şi nici el nu insista. Această lipsă de interes corespundea, desigur,

comportamentului unei generații obosite şi decepționate de pierderea războiului, de revoluție şi de inflație. Dar, totodată, această situație mă împiedica să dobândesc criteriile şi categoriile politice necesare unei judecăți, în ce mă priveşte, preferam s-o iau spre şcoală prin parcul castelului Heidelberg şi să pot contempla câteva minute, de la înălțimea terasei Scheffel, oraşul vechi şi ruinele castelului. Aceasta înclinație romantică pentru burguri căzute în ruină şi pentru străduțe întortocheate a rămas întipărită în mine şi, mai târziu, s-a exprimat în pasiunea de colecționar de peisaje, mai ales de-ale romanticilor din Heidelberg. Uneori, în drumul spre castel, îl întâlneam pe Ştefan George, apariție de extrema demnitate şi grandoare, înconjurat de o aureolă de sfânt. Probabil că aceeaşi impresie vor fi făcut-o la vremea lor marii vestitori de noi religii. Avea ceva care te atrăgea ca un magnet. Fratele meu mai mare era în ultima clasă de liceu, când a fost introdus în cercul intim al maestrului.

Dar ce mă încânta cel mai mult era muzica. La Mannheim, până în 1922, îi audiasem pe tânărul Furtwängler şi apoi pe Erich Kleiber. Pe atunci găseam că Verdi este mai profund decât Wagner, iar Puccini mi se părea îngrozitor. Dimpotrivă, agream foarte mult o simfonie de Rimski-Korsakov. Socoteam Simfonia a V-a a lui Mahler „destul de complicată", dar îmi plăcea. După un spectacol la teatru, remarcam că Georg Kaiser este „dramaturgul modern cel mai important, pentru că el caută să înțeleagă natura, valoarea şi puterea banilor". Piesa lui Ibsen Rața sălbatică sublinia, în opinia mea, ridicolul clasei conducătoare. Ce figuri de bâlci aceste personaje, îmi ziceam. Romanul lui Romain Rolland Jean-Christophe m-a făcut să mă înflăcărez şi mai mult pentru Beethoven.3

Astfel, refuzul meu de a accepta luxul monden de acasă nu însemna doar o sfidare de adolescent. Faptul că eram înclinat spre autorii care criticau societatea, că preferam cercul de camarazi aleşi din societatea canotorilor sau dintre membrii clubului alpin avea un caracter net opoziționist. Chiar afecțiunea pe care o purtam unei familii de meseriaşi, deci de burghezi foarte simpli, contravenea obiceiului familiei mele de a-şi selecta anturajul, si mai ales partenerul de viață, din acelaşi strat social privilegiat. Aveam chiar o simpatie spontană pentru extrema stângă, fără ca această înclinație să ia vreodată forme concrete. Eram blindat contra oricărei înregimentări politice. Sentimentele mele patriotice, precum şi iritarea pe care mi-o produceau, de pildă, în vremea ocupației Ruhrului, în 1923, petrecerile indecente, sau criza amenințătoare a cărbunelui, nu m-au clintit de pe poziție.

Spre uimirea mea, la bacalaureat, am prezentat cea mai bună lucrare a promoției mele. Totuşi, când directorul şcolii, în discursul său de adio, a spus absolvenților că în fața lor se deschide „drumul spre cele mai înalte înfăptuiri şi onoruri", mi-am zis în sinea mea: „Asta nu se referă la mine."

Cum în şcoală eram cel mai bun elev la matematică, doream sa continuu pe calea aceasta. Tata a adus nişte argumente atât de convingătoare împotriva acestui proiect, încât matematicianul din mine, familiarizat cu logica, a trebuit să cedeze. Cea mai bună opțiune era meseria de arhitect, din domeniul căreia îmi însuşisem atâtea cunoştințe încă din fragedă tinerețe. Prin urmare, spre marea bucurie a tatălui meu, m-am hotărât să devin arhitect, la fel ca el şi ca tatăl lui.

Întrucât eram în plină inflație, primul semestru l-am făcut, din motive financiare, la Şcoala Superioară Tehnică din învecinatul Karlsruhe. Trebuia, de aceea, să-mi ridic

săptămânal banii ce mi se cuveneau, fabuloasa sumă devenind la sfârşitul fiecărei săptămâni egală cu zero.

Aflându-mă, pe la mijlocul lui septembrie 1923, într-o excursie cu bicicleta prin Pădurea Neagră, notam: „Foarte ieftin aici! 400 000 de mărci pe noapte şi l 800 000 de mărci cina; 250 000 de mărci litrul de lapte.” Şase săptămâni mai târziu, cu puţin înainte de sfârşitul inflaţiei, un dejun la restaurant costa între zece şi douăzeci de miliarde de mărci şi, la aceeaşi data, la cantina studenţească, mai mult de un miliard, ceea ce era egal cu şapte pfenigi de aur. Pentru un bilet de teatru plăteam între trei şi patru sute de milioane de mărci.

Din pricina acestei catastrofe financiare, familia mea s-a văzut nevoită să vândă unui concern casa de comerţ şi fabrica moştenite de la bunicul, primind însă pentru o parte din valori bonuri de tezaur în dolari. Acum aveam lunar 16 dolari cu care, eliberat de orice grijă, puteam trăi împărăteşte.

După ce a încetat inflaţia, m-am înscris, în primăvara lui 1924, la Şcoala Superioară Tehnică, din Munchen. Deşi am stat acolo până în vara lui 1925, n-am simţit că ar exista prin preajmă vreun Hitler, cu toate că, în primăvara lui 1925, după eliberarea lui din închisoare, începuse să se vorbească despre el. În scrisorile foarte detaliate pe care i le scriam logodnicei mele, povesteam numai despre lucrul meu până noaptea târziu, despre scopul nostru comun: în trei-patru ani să ne căsătorim.

În toamna lui 1925 m-am înscris, împreună cu un grup de studenţi în arhitectură din Munchen, la Şcoala Superioară Tehnică din Berlin - Charlottenburg. Optasem pentru profesorul Poelzig, dar el limitase numărul participanţilor la seminarul său. Cum nu eram foarte dotat pentru desen, nu m-a acceptat. De altfel, mă-ndoiam că o să ajung vreodată un buri arhitect şi, de aceea, verdictul n-a fost o surpriză pentru mine. În semestrul următor a fost chemat la Berlin profesorul Heinrich Tessenow. Apărător al micului oraş şi al metodelor meşteşugăreşti, el îşi reducea expresia arhitecturală la cea mai nudă formulă. „Minimum de risipă - iată esenţialul”, spunea el. I-am scris îndată logodnicei mele: „Noul meu profesor este cel mai de ispravă, cel mai luminat om pe care l-am întâlnit vreodată. Sunt pur şi simplu entuziasmat de el şi lucrez cu mult zel. Nu este modern, deşi, într-un anumit sens, este chiar mai modern decât toţi ceilalţi. Pe dinafară pare tot aşa de prozaic şi lipsit de fantezie ca şi mine; cu toate acestea, construcţiile sale au ceva din profunzimea unei experienţe trăite. Are o inteligenţă teribil de ascuţită. O sa mă străduiesc ca într-un an de zile să ajung în «şcoala lui de măiestrie» şi după încă un an să-i fiu asistent. Toate acestea sunt, fireşte, de un foarte mare optimism şi nu fac decât să indice calea pe care o voi urma în cel mai bun dintre cazuri.” Şase luni după terminarea examenului îi eram asistent, în el îmi descoperisem primul catalizator, până în momentul în care, şapte ani mai târziu, l-am înlocuit cu unul mai puternic.

Îl preţuiam foarte mult şi pe profesorul nostru de istoria arhitecturii. Daniel Krenker, alsacian din naştere, nu era numai un arheolog pasionat, ci şi un patriot sensibil: arâtându-ne într-o zi, la una dintre prelegerile sale, catedrala din Strasbourg, a izbucnit în plâns şi a trebuit să-şi întrerupă cursul. La el mi-am prezentat consideraţiile asupra cărţii lui Albrecht Haupt, Arhitectura la germani, în acelaşi timp îi scriam logodnicei mele: „Un pic de amestec rasial este totdeauna bine venit. Şi daca astăzi suntem în declin, aceasta nu este pentru că suntem o rasă amestecată. Căci amestecaţi

eram şi-n Evul Mediu, când aveam încă o forţă germinativă, când eram în plină expansiune şi i-am alungat pe slavi din Prusia sau am transplantat cultura europeană în America. Noi mergem la vale, pentru că forţele noastre sunt uzate. Avem aceeaşi soartă ca şi egiptenii, grecii, romanii. Asta e situaţia."

Anii douăzeci au fost decorul fertilizant al studenţiei mele. Numeroase manifestări teatrale m-au impresionat foarte mult: Visul unei nopţi de vară, regizat de Max Reinhardt, Elisabeth Bergner în Fecioara din Orleans de B. Shaw, Pallenberg în Swejk pus în scenă de Piscator. Dar şi revistele lui Charell cu decorurile lor fastuoase mă captivau, în schimb, excesului decorativ al lui Cecil B. de Miile nu-i găseam nici un farmec. Nu bănuiam că, zece ani mai târziu, chiar eu voi depăşi această arhitectură cinematografică. Filmele lui mi se păreau însă „de un prost gust tipic american".

Dar toate aceste impresii erau întunecate de sărăcie şi de şomaj. Cartea lui Spengler Declinul Occidentului mă convinsese că trăim într-o perioadă de decadenţă ale cărei simptome: inflaţie, degradare a moravurilor, neputinţă a statului aminteau de epoca târzie a Imperiului Roman. Eseul Prusianism şi socialism mă fascina prin dispreţul faţă de lux şi de confort. Aici se întâlneau tezele lui Spengler cu cele ale lui Tessenow. Totuşi, profesorul meu, spre deosebire de Spengler, păstra speranţa în viitor. El ironiza moda cultului eroilor: „Poate că în jurul nostru există eroi necunoscuţi cu adevărat mari, care, înarmaţi cu o voinţă şi cu o capacitate superioare, au toate motivele să accepte chiar situaţiile cele mai sinistre, considerându-le peripeţii fără importanţă şi luându-le în derâdere. Probabil că înainte ca artizanatul şi micul oraş să poată prospera din nou, va trebui sa vină ceva ca un fel de ploaie cu pucioasă, înflorirea lor viitoare are nevoie, poate, de nişte popoare care au traversat infernul."4

În vara lui 1927, după nouă semestre de cursuri, mi-am susţinut examenul de diplomă. Primăvara următoare, la douăzeci şi trei de ani, am devenit cel mai tânăr asistent al Şcolii Superioare. Cu prilejul unei vânzări de binefacere organizate în ultimul an de război, o ghicitoare îmi spusese: „Repede vei ajunge la glorie si repede te vei retrage." Aveam acum câteva motive să-mi amintesc de această prezicere, căci puteam presupune cu oarecare certitudine că, dacă aş vrea, aş putea şi eu să ţin într-o zi cursuri la Şcoala Tehnică Superioară, la fel ca profesorul meu.

Acest post de asistent ne-a permis să ne căsătorim. Călătoria de nuntă n-am facut-o în Italia, ci cu barca pliantă şi cortul prin salba de lacuri pierdute în singurătatea pădurilor din Mecklenburg. Ne-am lăsat la apă ambarcaţiunile la Spandau, la vreo câteva sute de metri de închisoarea unde aveam să-mi petrec douăzeci de ani din viaţă.

Capitolul 2
PROFESIE ŞI VOCAŢIE

În 1928, puţin a lipsit să devin arhitectul oficial al unei curţi regale. Aman Ullah, care domnea în Afghanistan, voia să-şi modernizeze ţara; pentru aceasta avea nevoie de nişte tineri tehnicieni germani. Joseph Brix, profesor de urbanism, a alcătuit o echipă. Ca urbanist, arhitect şi profesor de arhitectură, fusesem repartizat la un institut tehnic ce urma să se înfiinţeze la Kabul, împreună cu soţia, am studiat toate cărţile posibile despre acea ţară misterioasă: examinam cum s-ar putea, pornind de la construcţii simple, să dezvoltăm un stil naţional.

Mirajul unor munți necălcați de picior omenesc ne atrăgea şi ne făceam planuri pentru excursii cu schiurile. Ni se ofereau condiții contractuale avantajoase; dar, când totul era ca şi aranjat, iar regele tocmai fusese primit cu mari onoruri de către Hindenburg, afganii, printr-o lovitură de stat, şi-au debarcat suveranul.

Pentru mine lucrurile s-au compensat repede prin posibilitatea de a lucra în continuare cu Tessenow. Îndoieli avusesem încă dinainte, aşa că eram bucuros ca, prin răsturnarea lui Aman Ullah, să ies dintr-o dilemă. La seminar aveam de lucru numai trei zile pe săptămână, în plus, existau cele cinci luni de vacanță. Şi pentru toate acestea primeam 300 de mărci, ceea ce la valoarea banilor de acum ar însemna vreo 800 de mărci. Tessenow nu ținea prelegeri, ci corecta în marca sală de seminar lucrările celor vreo cincizeci de studenți ai săi. Venea numai patru sau şase ore pe săptămână, în restul timpului, pentru corecturi şi lămuriri, studenții fiind pe mâna mea.

A fost foarte greu, în special în primele luni. La început, studenții erau foarte critici şi căutau să-mi găsească vreo slăbiciune sau că nu ştiu ceva. Dar, încetul cu încetul, am prins curaj. Angajamente pe care să le duc la bun sfârşit în numeroasele mele zile libere, bineînțeles, nu mi s-au oferit. Probabil că făceam impresia unui tânăr prea lipsit de experiență; nu-i vorbă că şi activitatea de construcții era, ca urmare a crizei economice, la pământ. O excepție a fost comanda pentru casa de la Heidelberg a socrilor mei. A ieşit ceva extrem de simplu. Au urmat comenzi nesemnificative: două garaje adăugate la vilele de la Wannsce şi, la Berlin, căminul Oficiului de schimburi universitare.

În 1930, cu cele două bărci pliante ale noastre, am coborât pe Dunăre, de la Donaueschingen până la Vicna. În timp ce făceam cale întoarsă, au avut loc, la 14 septembrie, alegeri pentru Reichstag. Le-am păstrat în memorie numai fiindcă rezultatul l-a contrariat extraordinar de mult pe tatăl meu. NSDAP* obținuse 107 mandate în Reichstag şi se plasa, dintr-o dată, în centrul discuțiilor politice. Neaşteptatul succes electoral trezea în tatăl meu, deja îngrijorat de forța social-democraților şi a comuniştilor, cele mai negre presimțiri legate, înainte de toate, de tendințele socialiste ale NSDAP.

Între timp, şcoala noastră devenise un teren propice pentru ideile național-socialiste. În vreme ce micul grup al studenților comunişti urmărea seminarul profesorului Poelzig, național-so-cialiştii se strângeau la Tessenow, deşi acesta a fost mereu un duşman declarat al mişcării lui Hitler. Totuşi existau nişte analogii latente şi involuntare între teoriile lui şi ideologia național-socia-listă. Desigur, Tessenow nu era conştient de ele. Fără îndoială că ideea unei apropieri între concepțiile lui şi cele ale național-socialiştilor l-ar fi îngrozit.

Una dintre teoriile lui Tessenow era că orice stil emană de la popor. El spunea: „E firesc să-ți iubeşti patria. Internaționalismul nu poate produce nici o cultură adevărată. Aceasta se naşte numai în pântecul matern al națiunii."1 Dar şi Hitler se ridica împotriva internaționalizării artei. Pentru el şi adepții săi, în solul natal era rădăcina oricărei înnoiri. Tessenow condamna marele oraş, căruia îi opunea viziunea țăranului: „Marele oraş este un lucru îngrozitor. Marele oraş este un vălmăşag de vechi şi nou. Marele oraş este o luptă, o luptă brutală. Aici tihna şi blândețea rămân pe dinafară... În contact cu realitatea oraşului, lumea țărănească dispare. Păcat că nu mai putem gândi ca țăranii." Nu altfel se exprima Hitler pentru a denunța decăderea moravurilor în marile oraşe, pentru a pune în gardă contra ravagiilor civilizației care amenința substanța biologică a

poporului şi pentru a insista asupra importanţei unei ţărănimi sănătoase ca nucleu păstrător de statalitate.

Hitler a avut intuiţia de a structura toate aceste curente, încă difuze şi insesizabile, curente care-şi făceau drum în conştiinţa epocii, pentru a le exploata în propriile sale scopuri.

Când le corectam lucrările, studenţii naţional-socialişti mă atrăgeau adesea în discuţii politice. Fireşte, teoriile lui Tessenow făceau obiectul unor controverse pasionate. Slabele argumente pe care le culegeam din vocabularul tatălui meu erau parate cu iscusinţă dialectică.

Tineretul studenţesc îşi căuta pe atunci idealurile în special la extremişti, iar partidul lui Hitler se adresa tocmai idealismului acestei generaţii efervescente. Şi oare nu şi Tessenow îi încurajase credula ei disponibilitate? Cam prin 1931, el spunea: „Va trebui probabil să vină cineva care să gândească la modul foarte simplu. Gândirea oamenilor, astăzi, e prea complicată. Un om fără şcoală, un ţăran, ar rezolva totul mult mai uşor, tocmai pentru că este încă necorupt. El ar avea şi energia de a-şi transpune în viaţa gândurile lui simple.”2 Nouă ni se părea că această observaţie făcea, printre rânduri, aluzie la Hitler.

Tot în aceeaşi perioadă, Hitler le-a vorbit studenţilor Universităţii şi ai Şcolii Superioare Tehnice din Berlin, în parcul „Hasenheide”. Studenţii mei m-au luat pe sus ca să merg acolo, încă nu eram convins, dar deja nu mai eram sigur de nimic. De aceea m-am dus. Pereţii murdari, scările înguste şi interiorul neîngrijit făceau o impresie jalnică. Aici se adunau de obicei muncitorii ca să bea bere cu ocazia unor sărbători.

Sala era supraaglomerată. Aveai impresia că aproape întreaga studenţime a Berlinului venise să-l vadă şi să-l audă pe acest om despre care adepţii săi spuneau atâtea lucruri de laudă şi adversarii atâtea lucruri de rău. Numeroşi profesori ocupau locuri pe sprânceană, în mijlocul unei estrade lipsite de podoabe; la drept vorbind, numai prezenţa lor dădea reuniunii o anumită importanţă şi chiar un anumit lustru. Grupul nostru reuşise să se aşeze pe nişte locuri la tribună, nu departe de orator.

Hitler şi-a făcut apariţia, aplaudat furtunos de partizanii săi, numeroşi printre studenţi. Acest entuziasm m-a impresionat foarte tare. Dar am fost surprins şi de persoana lui. Din afişe şi caricaturi, îl ştiam în cămaşă cazonă cu diagonale, cu crucea încârligată pe banderola de la mână şi cu o meşă rebelă pe frunte. De data aceasta însă a apărut într-un impecabil costum albastru; se vedea că făcuse concesii cumsecădeniei burgheze celei mai stricte. Totul sublinia o prezenţă de om normal, cu scaun la cap. Aveam să aflu mai târziu că ştia foarte bine — conştient sau intuitiv — să se adapteze la situaţie.

Ca şi când nu i-ar fi plăcut, a încercat să pună capăt ovaţiilor care nu se mai terminau. Faptul că, după aceea, a început, cu voce scăzută, şovăitor şi aproape timid, nu un discurs, ci un fel de expozeu de istorie avea ceva care mă captiva. Aceasta cu atât mai mult cu cât atitudinea lui contrazicea toate ideile preconcepute formate ca efect al propagandei adverse, care-l prezenta ca pe un demagog isteric, un fanatic în uniformă, zbierând şi gesticulând. Nici aplauzele cele mai frenetice nu l-au făcut să abandoneze acest ton didactic.

Lăsa impresia că îşi expune sincer şi deschis grijile cu privire la viitor. Ironia şi-o atenua printr-un umor sigur de sine, iar şarmul lui de neamţ meridional îmi amintea de

cei de-acasă. De necrezut că a putut să mă seducă un prusac rece ca el. Sfiala manifestată de Hitler la început a dispărut curând. Din când în când, vocea lui o lua spre partea de sus a registrului şi vorbea cu o energie care forţa convingerea. Impresia pe care mi-a făcut-o a mers mult mai adânc decât conţinutul discursului, despre care nu-mi amintesc mare lucru.

În plus, m-a uluit entuziasmul care, de la o frază la alta, îl purta pe orator ca o forţă materială palpabilă ce pulveriza rezistenţa scepticilor. Nici un adversar n-a luat cuvântul, fapt care, cel puţin în unele momente, a creat imaginea falsa de unanimitate. La sfârşit, Hitler părea că nu mai vorbeşte spre a convinge. Părea mai degrabă convins că exprima ceea ce publicul, care nu era decât o turmă docilă, aştepta de la el, ca şi când pentru el ar fi fost lucrul cel mai firesc din lume sa ducă în lesă pe studenţi şi o parte a corpului profesoral de la două dintre cele mai mari instituţii universitare ale Germaniei. Totuşi, în seara aceea, el nu ajunsese încă stăpânul absolut, la adăpost de orice critică; dimpotrivă, era expus atacurilor din toate părţile. E posibil ca unii participanţi la această seară tumultuoasă să se fi dus s-o comenteze la o halbă de bere. Probabil că studenţii m-au invitat şi pe mine. Eu însă simţeam nevoia să mă lămuresc pe mine însumi ce şi cum, şi să-mi revin din zăpăceală. Voiam să rămân singur. Tulburat, am pornit în noapte la volanul micii mele maşini, m-am oprit într-o pădure de pin şi m-am plimbat pe jos o bună bucată de timp.

De data aceasta, credeam eu, exista o speranţă, nişte idealuri noi, o nouă înţelegere a lucrurilor, noi sarcini de împlinit. Prorocirile sumbre ale lui Spengler începeau acum să se clatine, dar profeţia lui cu privire la venirea unui Imperator aproape că s-a şi împlinit. Pericolul comunismului ce părea că se apropie irezistibil de putere, ne avertiza Hitler, trebuie stopat. S-ar putea de asemenea, pretindea el, să se pună capăt şomajului dezolant prin promovarea unei relansări economice. Problema evreiască a atins-o doar în treacăt. Şi cele câteva remarci nu mă deranjaseră deloc. De altminteri, nu eram antisemit şi aveam prieteni evrei, ca aproape fiecare dintre noi, din timpul şcolii şi al studenţiei.

La câteva săptămâni după această cuvântare, care pentru mine a avut o asemenea importanţă, nişte prieteni m-au dus la o adunare la Palatul Sporturilor; vorbea Gauleiterul Berlinului, Goebbels. Impresia pe care mi-a făcut-o a fost total diferită de cea pe care mi-o lăsase Hitler: multe fraze, bine plasate şi tăios formulate; o mulţime în delir, antrenată în tot mai fanatice izbucniri de entuziasm şi de ură, un cazan vrăjitoresc de patimi dezlănţuite, cum până atunci numai în nopţile săptămânii cicliste mai văzusem. Eram scârbit. Impresia favorabilă pe care mi-o lăsase Hitler a pierdut din intensitate, dacă nu chiar s-a redus la zero.

Palatul Sporturilor s-a golit şi oamenii au coborât în l inişte pe Potsdamer Strasse. Întăriţi de discursul lui Goebbels în conştiinţa că reprezintă o forţă, au ocupat în mod sfidător carosabilul pe toată lăţimea, ceea ce a dus la blocarea maşinilor şi a tramvaielor. Poliţia, la început, i-a lăsat în pace, probabil ca să nu zgândăre mulţimea, însă, pe străzile laterale, detaşamente călare şi camioane cu echipe de intervenţie erau gata să intre în acţiune. Deodată, poliţiştii s-au ridicat în şa şi, făcând uz de bastoane de cauciuc, au intrat în mulţime ca să degajeze carosabilul. Urmăream scena, bulversat; până atunci nu mai văzusem asemenea violenţe. Am simţit că mă cuprinde o dorinţă de participare, alcătuită din milă şi repulsie, care, probabil, n-avea nimic de-a face cu vreo

motivație politică, în realitate, nu s-a întâmplat nimic extraordinar. Nu s-au înregistrat nici măcar răniți, într-una din zilele următoare m-am înscris în partid şi, în ianuarie 1931, am devenit membru al NSDAP, cu numărul 474 481. A fost o decizie lipsită de orice element dramatic. Fapt este că mă simțeam atunci, şi rn-am simțit întotdeauna, mult mai puțin membru al unui partid politic, cât partizan al lui Hitler, a cărui apariție m-a impresionat profund din prima clipă şi care, de atunci, nu mi-a mai dat pace. Forța lui de convingere, magia ciudată a vocii sale, nicidecum plăcută, insolitul manierelor sale mai degrabă banale, simplitatea seducătoare cu care aborda problemele noastre complicate - toate

acestea mă tulburau şi mă fascinau. Despre programul lui nu ştiam mai nimic. Mă cucerise înainte de a-l înțelege.

Nici după ce am asistat la o manifestație a popularei „Ligi combatante pentru cultura germană” nu mi-am schimbat opinia, deşi aici fuseseră condamnate multe dintre obiectivele pentru care se pronunța profesorul nostru Tessenow. Unul dintre vorbitori a cerut întoarcerea la formele şi la concepțiile strămoşeşti despre artă, a atacat modernismul si, în încheiere, a proferat insulte la adresa grupului de arhitecți „Der Ring”, din care făceau parte, în afară de Tessenow, Gropius, Mies van der Rohe, Scharoun, Mendelssohn, Taut, Behrens şi Poelzig. Un student i-a trimis ulterior o scrisoare lui Hitler în care se ridica împotriva acestei cuvântări şi în care, cu entuziasm şcolăresc, lua apărarea maestrului nostru admirat. Curând după aceea, studentul a primit, pe o coală de hârtie cu antet, un răspuns de la direcția partidului cum că operei lui Tessenow i se poartă un respect deosebit. Răspunsul, în aparență personal, nu era decât unul de rutină, dar nouă ni s-a părut de mare importanță. Desigur, la data aceea nu i-am spus nimic lui Tessenow despre apartenența mea la acest partid.

Probabil că în aceste luni s-a întâmplat ca mama mea să vadă o defilare a SA* pe străzile Heidelbergului. Demonstrația de ordine într-o epocă de haos, impresia de energie într-o atmosferă de epuizare generală se pare că au cucerit-o şi pe ea; în orice caz, fără să fi auzit vreodată vreun discurs sau să fi citit vreo scriere, a intrat în partid. Se pare că noi doi am resimțit această decizie ca pe o întrerupere a unei tradiții liberale de familie. Oricum, lucrul acesta l-am ascuns unul de celălalt şi de tatăl meu. De-abia după ani de zile, când eu făceam de mult timp parte din cercul intim al lui Hitler, am descoperit, printr-o întâmplare, că încă din primele momente aparțineam, amândoi, aceluiaşi partid.

Capitolul 3 MACAZUL

Evocând acei ani, ar fi corect să povestesc mai ales despre viața mea profesională, despre familia mea şi despre înclinațiile mele, pentru că noile experiențe şi evoluții n-au avut decât un rol secundar în gândurile mele. Eram înainte de toate arhitect.

Ca deținător al unui automobil, am devenit membru al proaspăt înființatului NSKK* şi, pentru că era vorba de o organizație nouă, am devenit totodată conducător al secției Wannsee, unde domiciliam. Totuşi, la început păream departe de a mă angaja într-o activitate politică serioasă pe linie de partid, în secția Wannsee eram, de altminteri, singurul posesor de automobil, ceilalți de-abia punându-şi problema să-şi procure unul în caz ca va avea loc „revoluția” la care visau. Până atunci, se interesau unde, în bogata suburbie de vile, s-ar găsi nişte maşini potrivite pentru ziua X.

Având această funcţie, trebuia să trec uneori pe la „direcţia cercului Vest” condusă de Karl Hanke, un simplu, dar inteligent şi energic ajutor de morar. Acesta tocmai închiriase în elegantul Grunewald o vilă pentru viitorul sediu al organizaţiei sale. Căci, după succesul electoral din 14 septembrie 1930, partidul, devenit puternic, se străduia să-şi dovedească onorabilitatea. M-a rugat să-i aranjez vila, fireşte fără bani.

Ne-am sfătuit cu privire la tapet, perdele şi culori: tânărul Kreisleiter a ales, la propunerea mea, tapete produse de Bauhaus, deşi îi atrăsesem atenţia că acestea sunt tapete „comuniste”. Dar a trecut peste precizarea mea cu gestul celui care ştie ce face: „Noi luăm ce este mai bun, chiar când asta vine de la comunişti.” El exprima astfel ceea ce Hitler şi Statul său Major făceau de ani de zile: luau, indiferent de ideologie, de oriunde, tot ce promitea succes, şi chiar problemele ideologice erau abordate în funcţie de efectul lor asupra alegătorului.

Am pus să se zugrăvească vestibulul în roşu-aprins şi birourile într-un galben-intens cu care perdelele roşii făceau un contrast izbitor. Această eliberare a unui îndelung reprimat elan arhitectonic prin care, desigur, voiam să manifest spirit revoluţionar nu a primit însă decât o aprobare cu jumătate de gură.

La începutul lui 1932, salariile asistenţilor au fost reduse. Slabă contribuţie la echilibrarea bugetului, umflat la maximum, al statului prusac! Nu se aveau în vedere construcţii mai mari, situaţia economică fiind disperată. Trei ani de activitate ca asistenţi ne ajungeau. Am decis, împreună cu soţia mea, să renunţ la posml de asistent pe lângă Tessenow şi să ne mutăm la Mannheim. Asigurat financiar prin administrarea caselor ce se aflau în posesia familiei, voiam ca, de-acum, să-mi iau în serios meseria de arhitect în care, deocamdată, obţinusem rezultate mediocre. Ca „arhitect independent” am trimis, aşadar, nenumărate scrisori la întreprinderile din împrejurimi şi la prietenii de afaceri ai tatălui meu. Însă, fireşte, am căutat zadarnic un client dispus să pornească la drum cu un arhitect de douăzeci şi şase de ani. Căci, pe-atunci, nici măcar arhitecţii stabiliţi de mult în Mannheim nu aveau comenzi. Prin participarea la câteva concursuri am căutat sa trezesc un oarecare interes, dar dincolo de nişte premii trei n-am trecut. Transformarea unui magazin ce se afla într-un imobil al familiei a rămas astfel unica mea activitate de arhitect, în anii aceia de restrişte.

În partid domnea o atmosferă molcomă, ca la noi în Baden. După Berlin şi agitata viaţă de militant în care fusesem atras încetul cu încetul, la Mannheim aveam impresia că mă aflu într-o asociaţie de jucători de popice. Aici nu exista nici un NSKK, aşa că de la Berlin am fost transferat la secţia motorizată SS. Credeam atunci că am fost transferat ca membru activ, dar se pare că numai ca oaspete, pentru că, în 1942, vrând să-mi reînnoiesc calitatea de membru, am constatat că nu figurasem în evidenţele acestei organizaţii.

Când au început pregătirile pentru alegerile din 31 iulie 1932, ne-am dus, eu şi soţia mea, la Berlin ca să simţim ceva din febra electorală şi, pe cât posibil, să dăm o mână de ajutor. Absenţa persistentă de perspective profesionale dusese la creşterea consi-derabilă a interesului meu pentru politica, sau pentru ceea ce credeam eu a fi politică. Voiam să contribui şi eu la victoria lui Hitler în alegeri. Fusese vorba, ce-i drept, numai de o întrerupere de câteva zile, pentru că de la Berlin intenţionam să ne continuăm drumul şi să întreprindem, aşa cum proiectaserăm cu mult timp înainte, o excursie cu barca plianta pe lacurile Prusiei Orientale.

L-am informat pe Will Nagel, şeful NSKK al cercului Vest, că am sosit cu maşina la Berlin şi mi s-a dat sarcina să duc mesaje pe la cele mai diverse organizații ale partidului. Când aceste misiuni mă obligau să străbat cartierele dominate de „roşii", nu rareori mi se întâmpla să mă treacă fiorii, în subsoluri, ce semănau mai mult cu nişte vizuini, se adăposteau mici grupe național-so-cialiste care duceau o viață de animale hăituite. La fel stăteau lucrurile şi cu avanposturile taberei comuniste din zonele dominate de nazişti. Nu pot să uit fața nedormită, tristă şi speriată a unui şef de grupă din centrul Moabitului, unul dintre cartierele cele mai periculoase la vremea aceea. Aceşti oameni îşi riscau viața şi-şi sacrificau sănătatea pentru o idee, fără să ştie că un om hămesit de putere îi exploata pentru a-şi realiza fantasmele sale.

La 27 iulie 1932, Hitler, venind de la o manifestație ce avusese loc dimineață la Eberswalde, urma să sosească la aeroportul Berlin-Staaken. Primisem sarcina să duc un agent de legătură de la Staaken la locul următoarei manifestații, stadionul din Brandenburg. Când trimotorul s-a oprit, Hitler a coborât, urmat de câțiva colaboratori şi adjutanți. Afară de noi, nu mai era nimeni pe aeroport. Deşi m-am ținut la o distanță respectuoasă, am văzut totuşi cum Hitler, nervos, îi făcea reproşuri unuia dintre însoțitori pentru că încă nu sosiseră automobilele. Furios, se plimba de colo până colo şi îşi lovea cu cravaşa carâmbii înalți ai cizmelor, dând impresia unui om nestăpânit şi ursuz, care-şi tratează colaboratorii cu dispreț.

Acest Hitler se deosebea foarte mult de bărbatul cu aparențe de calm şi civilizație pe carc-l cunoscusem la adunarea studențească. Fără sâ-mi fac prea multe probleme, atunci am fost frapat pentru prima dată de ciudatul taler cu mai multe fețe care era Hitler. O uimitoare intuiție de actor îl ajuta să-şi adapteze imaginea publică la situațiile schimbătoare, în timp ce, cu oamenii săi cei mai apropiați, cu servitorii şi cu adjutanții săi, îşi dădea arama pe față.

Între timp au venit şi automobilele, împreună cu agentul de legătură ne-ara suit în autoturismul meu şi, în zgomotul motorului, am pornit în cea mai mare viteză, asigurându-mi un avans de câteva minute față de coloana de maşini a lui Hitler. La Brandenburg, străzile din apropierea stadionului erau înțesate de social-democrați şi de comunişti şi a trebuit - însoțitorul meu fiind în uniformă de partid — să traversăm o mulțime întărâtată. Câteva minute mai târziu, când a apărut Hitler cu suita lui, masa de oameni s-a transformat într-o stihie vuitoare şi spumegătoare, gata să inunde strada. Automobilul şi-a făcut loc la pas prin mulțime. Hitler stătea în picioare lângă şofer. Atunci curajul lui mi-a impus respect, sentiment rămas intact în sufletul meu până în ziua de astăzi. Impresia negativă pe care mi-o făcuse la aeroport a fost anulată de această imagine. Am aşteptat în maşină, în afara stadionului. De aceea n-am auzit cuvântarea, dar am auzit, în schimb, ropotele de aplauze care-l întrerupeau minute în şir. Când imnul partidului a marcat încheierea, am pornit din nou la drum, căci, în ziua aceea, Hitler urma să vorbească şi la o a treia manifestație, pe stadionul din Berlin. Şi aici toate tribunele erau pline ochi. Afară pe străzi se aflau mii de oameni care nu putuseră intra. Mulțimea, fără să se impacienteze, aştepta de ore întregi, pentru că Hitler era din nou în mare întârziere. Anunțul pe care i l-am făcut lui Hanke - cum că Hitler va apărea în curând - a fost transmis imediat prin megafoane. Au izbucnit ropote de aplauze furtunoase, de altfel primele şi ultimele pe care eu le-am declanşat vreodată.

Ziua următoare a fost decisivă pentru destinul meu. Bărcile pliante erau deja depuse la gară. Cumpărasem biletele pentru Prusia Orientală şi urma să plecăm chiar în seara aceea. Dar, la amiază, am primit un telefon. Şeful NSKK, Nagel, mă anunța că Hanke, înaintat la gradul de şef de organizație al Gaului Berlinului, doreşte să mă vadă. Hanke m-a primit bucuros: „Peste tot v-am căutat. Vreți să ne reamenajați noul sediu al Gaului? Am să propun asta chiar azi doctorului[1] Goebbels. Suntem foarte grăbiți." Câteva ore mai târziu m-aş fi aflat în tren şi timp de multe săptămâni aş fi fost de negăsit pe lacurile singuratice ale Prusiei Orientale. Gaul şi-ar fi căutat alt arhitect. Ani de-a rândul am socotit că această întâmplare a fost cea mai fericită întorsătură a vieții mele. Macazul fusese fixat. Două decenii mai târziu citeam la Spandau în James Jeans: „Mersul unui tren este în cea mai mare parte determinat de traseul fixat univoc prin şine. Dar din loc în loc apare câte un punct nodal, de unde sunt posibile diferite direcții şi de unde trenul poate fi dirijat într-un sens sau într-altul. Pentru aceasta este nevoie de o cantitate absolut neglijabilă de energie, aceea necesară manevrării macazului."

Noua casă a Gaului, încadrată de reprezentanțele landurilor germane, se afla pe eleganta Voss-Strasse. De la ferestrele din spate îl vedeam plimbându-se prin parcul vecin pe octogenarul preşedinte al Reichului, însoțit adesea de politicieni sau de militari. După cum îmi spunea Hanke, partidul dorea să se plaseze ca o prezență vizibilă în imediata apropiere a centrului puterii şi să-şi marcheze în felul acesta pretențiile politice. Mai puțin pretențioasă era misiunea mea, care se reducea din nou la o rezugrăvire a pereților şi la nişte mici renovări. Iar mobilarea unei săli de şedințe şi a camerei Gauleiterului a fost o treabă relativ simplă, pe de o parte din cauza lipsei de mijloace, pe de

altă parte datorită faptului că mă aflam încă sub influența lui Tessenow. Dar această sobrietate era ştirbită de lemnăria şi de stucatura pompoasă din epoca întemeietorilor*. Lucram zi şi noapte în cea mai mare graba, deoarece organizația Gaului insista pentru o foarte rapidă dare în funcțiune. Pe Goebbels îl vedeam foarte rar. Era total absorbit de campania pentru alegerile din 6 noiembrie 1932. Tracasat şi complet răguşit, a venit de câteva ori în inspecție la şantier, fără să manifeste mult interes.

Reamenajarea s-a încheiat, devizul de cheltuieli a fost de departe depăşit, iar alegerile au fost pierdute. Numărul aderenților se micşorase, trezorierul îşi frângea mâinile la fiecare nouă factură, neputând arăta meseriaşilor decât o casă de bani goală. Aceştia, pentru a scăpa de la faliment partidul ai cărui membri erau, au consimțit la o păsuire de două-trei luni.

La câteva zile după inaugurare, Hitler a venit să viziteze casa căreia i se dăduse numele lui. Am auzit că a fost mulțumit de lucrare, ceea ce m-a umplut de mândrie, deşi nu era clar dacă lăuda căutările mele în direcția simplității sau stilul supraîncărcat al construcției wilhelmiene.

M-am reîntors apoi la biroul din Mannheim, unde totul rămăsese neschimbat. Situația economică şi deci perspectiva de a primi comenzi se înrăutățise. Confuzia din viața politică devenea tot mai mare. Crizele se succedau fără ca noi să le sesizăm. Şi asta pentru că nu se schimba nimic. La 30 ianuarie 1933 am citit în ziare că Hitler a fost numit cancelar al Reichului, dar, deocamdată, nici asta nu avea pentru mine vreo importanță. Curând după aceea am participat la Mannheim la o şedință a grupei locale a partidului. M-a uimit lipsa de personalitate şi de inteligență a celor care formau partidul.

Cu asemenea oameni nu se poate dirija un stat, mi-am zis în sinea mea. Îmi făceam griji degeaba. Vechiul aparat funcţionăresc îşi vedea netulburat de afaceri şi sub Hitler.2

Denumire pe care o dau germanii epocii care a urmat războiului din 1870-1871, epocă marcată în Germania de un avânt economic fără precedent

Apoi au venit alegerile din 5 martie 1933, iar o săptămână mai târziu am primit un telefon de la Berlin. Mă căuta conducătorul organizaţiei Gaului, Hanke: „Vreţi să veniţi la Berlin? în mod sigur o să aveţi ce face. Când aţi putea sa fiţi aici?” Am gresat motorul micului nostru BMW-sport, ne-am făcut valijoara şi toată noaptea am rulat spre Berlin. Nedormit, m-am prezentat a doua zi dimineaţă la Hanke. „Plecaţi imediat cu doctorul. Vrea să-şi vadă noul minister”, mi-a spus el.

Aşa mi-am făcut intrarea, împreună cu Goebbels, în frumosul edificiu construit de Schinkel în Wilhelmsplatz. Vreo sută de oameni care aşteptau acolo pe cineva, poate pe Hitler, l-au salutat pe noul ministru. Simţeam că în Berlin se instalează o viaţă nouă. După criza îndelungată, oamenii erau mai vioi şi mai optimişti. Toţi ştiau că de data aceasta nu mai era vorba de o simplă schimbare de cabinet. Toţi păreau să aibă sentimentul unui moment hotărâtor. Oamenii se adunau în grupuri pe străzi. Deşi nu se cunoşteau, îşi spuneau fleacuri, râdeau sau îşi exprimau părerea cu privire la evenimente, în acest timp, undeva, neluat în seamă, aparatul îşi regla fără milă conturile faţă de adversarii cu care se confruntase, de-a lungul anilor, în luptele pentru puterea politică. Sute de oameni tremurau din cauza originii, a religiei, a convingerilor lor.

După vizitarea clădirii, Goebbels mi-a încredinţat misiunea de a-i transforma ministerul şi de a amenaja diferite încăperi importante, precum biroul de lucru şi sălile de şedinţe. Mi-a dat comandă fermă să încep neîntârziat lucrările, fără sa mai aştept un deviz de cheltuieli şi fără să mă interesez dacă sunt asigurate mijloacele. Aceasta era, după cum s-a dovedit ulterior, o samavolnicie, deoarece pentru Ministerul Propagandei, nou creat, nu se întocmise încă nici un deviz, cu atât mai puţin pentru această reamenajare. M-am străduit să fiu moderat în executarea lucrării, respectând arhitectura interioară a lui Schinkel. Goebbels a considerat însă că mobilierul nu făcea suficientă impresie. După altă parte datorită faptului că mă aflam încă sub influenţa lui Tessenow. Dar această sobrietate era ştirbită de lemnăria şi de stucatura pompoasă din epoca întemeietorilor*. Lucram zi şi noapte în cea mai mare grabă, deoarece organizaţia Gaului insista pentru o foarte rapidă dare în funcţiune. Pe Goebbels îl vedeam foarte rar. Era total absorbit de campania pentru alegerile din 6 noiembrie 1932. Tracasat şi complet răguşit, a venit de câteva ori în inspecţie la şantier, fără să manifeste mult interes.

Reamenajarea s-a încheiat, devizul de cheltuieli a fost de departe depăşit, iar alegerile au fost pierdute. Numărul aderenţilor se micşorase, trezorieail îşi frângea mâinile la fiecare nouă factură, neputând arăta meseriaşilor decât o casă de bani goală. Aceştia, pentru a scăpa de la faliment partidul ai cărui membri erau, au consimţit la o păsuire de două-trei luni.

La câteva zile după inaugurare, Hitler a venit să viziteze casa căreia i se dăduse numele lui. Am auzit că a fost mulţumit de lucrare, ceea ce m-a umplut de mândrie, deşi nu era clar dacă lăuda căutările mele în direcţia simplităţii sau stilul supraîncărcat al construcţiei wilhelmiene.

M-am reîntors apoi la biroul din Mannheim, unde totul rămăsese neschimbat. Situația economică şi deci perspectiva de a primi comenzi se înrăutățise. Confuzia din viața politică devenea tot mai mare. Crizele se succedau fără ca noi să le sesizăm. Şi asta pentru că nu se schimba nimic. La 30 ianuarie 1933 am citit în ziare că Hitler a fost numit cancelar al Reichului, dar, deocamdată, nici asta nu avea pentru mine vreo importanță. Curând după aceea am participat la Mannheim la o şedință a grupei locale a partidului. M-a uimit lipsa de personalitate şi de inteligența a celor care formau partidul. Cu asemenea oameni nu se poate dirija un stat, mi-am zis în sinea mea. Îmi făceam griji degeaba. Vechiul aparat funcționăresc îşi vedea netulburat de afaceri şi sub Hitler.2

* Denumire pe care o dau germanii epocii care a urmat războiului din 1870-1871, epocă marcată în Germania de un avânt economic fără precedent

Apoi au venit alegerile din 5 martie 1933, iar o săptămână mai târziu am primit un telefon de la Berlin. Mă căuta conducătorul organizației Gaului, Hanke: „Vreți să veniți la Berlin? în mod sigur o să aveți ce face. Când ați putea să fiți aici?” Am gresat motorul micului nostru BMW-sport, ne-am făcut valijoara şi toată noaptea am rulat spre Berlin. Nedormit, m-am prezentat a doua zi dimineață la Hanke. „Plecați imediat cu doctorul. Vrea să-şi vadă noul minister”, mi-a spus el.

Aşa mi-am făcut intrarea, împreună cu Goebbels, în frumosul edificiu construit de Schinkel în Wilhelmsplatz. Vreo sută de oameni care aşteptau acolo pe cineva, poate pe Hitler, l-au salutat pe noul ministru. Simțeam că în Berlin se instalează o viață nouă. După criza îndelungată, oamenii erau mai vioi şi mai optimişti. Toți ştiau că de data aceasta nu mai era vorba de o simplă schimbare de cabinet. Toți păreau să aibă sentimentul unui moment hotărâtor. Oamenii se adunau în grupuri pe străzi. Deşi nu se cunoşteau, îşi spuneau fleacuri, râdeau sau îşi exprimau părerea cu privire la evenimente, în acest timp, undeva, neluat în seamă, aparatul îşi regla fără milă conturile față de adversarii cu care se confruntase, de-a lungul anilor, în luptele pentru puterea politică. Sute de oameni tremurau din cauza originii, a religiei, a convingerilor lor.

După vizitarea clădirii, Goebbels mi-a încredințat misiunea de a-i transforma ministerul şi de a amenaja diferite încăperi importante, precum biroul de lucru şi sălile de şedințe. Mi-a dat comandă fermă sa încep neîntârziat lucrările, fără sa mai aştept un deviz de cheltuieli şi fără să mă interesez dacă sunt asigurate mijloacele. Aceasta era, după cum s-a dovedit ulterior, o samavolnicie, deoarece pentru Ministerul Propagandei, nou creat, nu se întocmise încă nici un deviz, cu atât mai puțin pentru această reamenajare. M-am străduit să fiu moderat în executarea lucrării, respectând arhitectura interioară a lui Schinkel. Goebbels a considerat însă că mobilierul nu făcea suficientă impresie. După câteva luni, a dat comandă „Atelierelor reunite” din Miinchen să mobileze încăperile în stil „pachebot”.

Hanke îşi asigurase în minister poziția influentă a unui „secretar al ministrului” şi domina cu abilitate desăvârşită anticamera acestuia. La el am văzut în acele zile proiectul pentru demonstrația de masă prevăzută să aibă loc în noaptea de l Mai, pe esplanada de la Tempelhof. Proiectul mă scandaliza atât ca revoluționar, cât şi ca arhitect. „Asta arată ca o pavoazare pentru un concurs de tir”, i-am spus lui Hanke. „Dacă puteți face ceva mai bun, poftiți”, mi-a răspuns el.

În acea noapte s-a născut proiectul pentru o mare tribună, în spatele căreia urmau să fie arborate trei steaguri enorme, mai înalte decât o casă cu zece etaje, dintre care două în negru-alb-roşu, iar în mijloc steagul cu svastică. Ideea era riscantă, pentru că, la vreun vânt puternic, aceste steaguri s-ar fi îndoit ca nişte pânze de corabie. Ele urmau să fie luminate cu proiectoare puternice, care să evidenţieze şi mai mult punctul central. Proiectul a fost acceptat imediat. Şi iată-mă angajat într-o nouă etapă.

I-am arătat lui Tessenow, plin de mândrie, lucrarea terminată, dar acesta, cu solidul lui bun-simţ de meseriaş, mi-a spus: „Crezi dumneata că astfel ai realizat un lucru durabil? Face impresie, atâta tot.” Hitler, dimpotrivă, după cum mi-a povestit Hanke, a fost entuziasmat. Goebbels însă, conform aceleiaşi relatări, îşi atribuise lui însuşi meritul.

Peste câteva săptămâni, Goebbels s-a instalat în apartamentul de serviciu al ministrului Alimentaţiei. A făcut acest lucru nu fără a recurge la oarecare violenţă, deoarece Hugenberg, ministrul pangerman al Alimentaţiei, cerea ca locuinţa să rămână la dispoziţia lui. Dar litigiul s-a rezolvat repede, întrucât, la 26 iunie, Hugenberg a ieşit din guvern.

Mie mi s-a încredinţat nu numai amenajarea locuinţei ministeriale, ci şi adăugarea unui mare salon. Am promis, cu oarecare imprudenţă, să predau în două luni, la cheie, casa şi salonul. Hitler a spus că nu voi putea respecta termenul, iar Goebbels, ca să mă impulsioneze, mi-a transmis această opinie a şefului. Am organizat lucrul în trei schimburi, planificând până la amănunt diferitele faze ale construcţiei, în ultimele zile, am pus în funcţiune o instalaţie de uscare şi, până la urmă, clădirea a fost gata exact la termenul promis.

Pentru împodobirea locuinţei lui Goebbels, am luat cu împrumut câteva acuarele de Nolde de la Eberhard Haufstaengl, directorul Galeriei Naţionale din Berlin. Goebbels şi soţia lui au acceptat cu entuziasm ideea. Asta până când le-a văzut Hitler, care le-a criticat foarte aspru. Drept urmare, ministrul m-a chemat şi mi-a spus: „Să dispară imediat tablourile de aici, sunt pur şi simplu imposibile!”

În primele luni de la preluarea puterii, cel puţin câteva curente ale picturii moderne, care în 1937 urmau să fie stigmatizate ca „degenerate”, au mai avut o şansă. Şi aceasta pentru că direcţia artelor plastice din Ministerul Propagandei era condusă de Hans Weidemann, un vechi militant din Essen, purtător al insignei de aur a partidului. Ignorând episodul cu acuarelele lui Nolde, el a strâns pentru Goebbels numeroase tablouri aparţinând curentului Nolde-Munch şi le-a recomandat ministrului ca expresie a artei naţionale, revoluţionare. Goebbels, ştiind încotro bate vântul, a expediat neîntârziat tablourile compromiţătoare. Când, ulterior, a refuzat să subscrie la această condamnare în bloc a artei moderne, Weidemann a fost trecut imediat într-o muncă subalternă în minister. Mă îngrozea pe atunci acest amestec de putere şi de docilitate. Straniu rămânea şi faptul că Hitler putea sa aibă o atât de nelimitată autoritate, până şi în chestiuni de gust, chiar şi asupra unor colaboratori vechi şi foarte apropiaţi. Goebbels îşi arătase dependenţa necondiţionată faţă de el. În aceeaşi situaţie eram cu toţii. Eu însumi, familiarizat cu arta modernă, am acceptat în tăcere verdictul lui Hitler.

De-abia isprăvisem comanda pentru Goebbels, când, în iulie 1933, am fost sunat de la Nürnberg. Acolo se pregătea primul congres al partidului, de-acum de guvernământ. Trebuia ca puterea câştigată de partidul victorios să se' facă simţită şi în

arhitectura decorurilor. Arhitectul local nu putuse însă prezenta un proiect satisfăcător. Un avion m-a dus imediat la Nürnberg. Schițele pe care le-am făcut, nu prea bogate în idei, semănau cu punerea în scenă de 1 Mai, cu deosebirea că, în locul steagurilor cu pânzele lor, prevedeam drept emblemă un vultur uriaş cu o deschidere a aripilor de peste 30 de metri, fixat, ca un fluture de insectar, pe nişte prăjini din lemn.

Şeful organizației din Nürnberg, neîndrăznind să decidă el însuşi asupra acestei propuneri, m-a trimis la Miinchen, la centrală. Scrisoarea pe care mi-a dat-o nu-mi era favorabilă, căci, în afara Berlinului, continuam să rămân total necunoscut. La „Casa Brună", după toate aparențele, se dădea o importanță extraordinară arhitecturii sau, mai bine zis, pavoazărilor festive. După câteva minute, cu mapa de desene în mână, am fost condus într-o cameră luxos mobilată: eram în fața lui Hess care, fără să mă lase să vorbesc, a spus: „Aşa ceva numai Fiihrerul poate să hotărască." Apoi, după o scurtă convorbire telefonică, m-a anunțat: „Fiihrerul este acasă, vă trimit cu o maşină acolo." Pentru prima dată căpătăm o idee despre puterea magică a cuvântului „arhitectură" în regimul hitlerist.

Ne-am oprit în fața unei case cu mai multe etaje, în apropierea Teatrului Prinzregenten. Locuința lui Hitler se găsea la etajul al doilea. Am intrat într-un vestibul încărcat cu suveniruri sau cado-uri fără valoare. Şi mobilierul era de prost-gust. A apărut un adjutant, mi-a deschis o uşă spunând neprotocolar: „Poftiți", şi iată-mă în fața lui Hitler, puternicul cancelar al Reichului. Pe o masă se afla un pistol demontat, de la curățirea căruia, se pare, îl întrerupsesem. „întindeți-vă aici desenele", mi-a cerut el scurt. Fără să se uite la mine, a împins într-o parte piesele pistolului şi a privit proiectul meu cu interes, dar fără a pronunța un cuvânt. Apoi: „De acord." Atâta tot. Văzându-l că se întoarce la pistol, am părăsit încăperea, cam încurcat.

Uimirea celor de la Nürnberg a fost foarte mare când le-am adus la cunoştință aprobarea dată de Hitler personal. Daca organizatorii locali ar fi ştiut ce atracție poate să exercite o schiță asupra lui Hitler, atunci la Munchen s-ar fi deplasat o mare delegație, iar mie, în cel mai bun caz, mi s-ar fi îngăduit să particip ca ultimul şi cel mai puțin important membru al ei. Dar, pe atunci, gusturile lui Hitler încă nu erau cunoscute de toată lumea.

În toamna lui 1933, Hitler a dat sarcină arhitectului său din Miinchen, Paul Ludwig Troost, care concepuse amenajarea transoceanicului „Europa" şi transformarea „Casei Brune", să renoveze temeinic şi să mobileze reşedința de la Berlin a cancelarului Reichului. Trebuia ca lucrarea să fie terminată cât mai repede. Şeful de şantier al lui Troost venea de la Miincben şi, ca atare, nu ştia nimic despre obiceiurile firmelor de construcții dm Berlin. Hitler şi-a amintit atunci că un tânăr arhitect îi terminase lui Goebbels o lucrare într-un timp neaşteptat de scurt. A dispus ca eu să îl ajut pe antreprenorul din Miinchen în alegerea firmelor, să-i pun la dispoziție cunoştințele mele privind piața construcțiilor din Berlin şi să mă implic oriunde va fi nevoie pentru ca lucrarea să fie terminată cât mai curând.

Această colaborare a început cu o verificare minuțioasă a reşedinței cancelarului, la care am participat eu, Hitler si şeful său de şantier. Şase ani mai târziu, în primăvara lui 1939, Hitler avea să scrie într-un articol despre starea anterioară a acestei reşedințe: „După revoluția din 1918, casa a început treptat să se degradeze. Nu numai şarpanta putrezise în multe locuri, ci si podelele erau complet mâncate de cari... Deoarece

predecesorii mei, în general, nu puteau conta să rămână în funcție mai mult de trei sau cinci luni, pe ei nu-i trăgea inima nici să îndepărteze murdăria lăsată de cei care locuiseră înaintea lor, nici să aibă grijă ca acela care vine după ei să moştenească o situație mai bună decât găsiseră ei înşişi. Obligații de reprezentare față de străinătate n-aveau, pentru că aceasta oricum nu le dădea mare importanță. Clădirea, aşadar, se ruinase complet. Tavanele şi podelele putreziseră, tapetul şi tapițeria se stricaseră. Din toate se degaja un miros greu de suportat."3

Se exagera, desigur. Şi totuşi, starea în care se afla această casă era de necrezut. Bucătăria, aproape fără lumină, avea nişte maşini de gătit din altă epocă. Locatarii dispuneau numai de o singură baie cu o instalație care, pe deasupra, mai data şi de la sfârşitul secolului trecut. Existau şi numeroase lucruri lipsite de gust: uşi a căror vopsea imita lemnul natural şi vaze pentru flori care, în realitate, nu erau decât cutii de tablă marmorată. Hitler triumfa: „Aici se vede într-adevăr decăderea întregii Republici. Nici măcar casa cancelarului Reichului nu poate fi arătată unui străin; m-aş jena să primesc aici vreun vizitator."

În finalul acestei temeinice inspecții, care a durat probabil trei ore, am ajuns la pod. „Şi asta este uşa care duce la casa vecină", ne-a explicat administratorul casei. „Cum aşa?" „Există un pasaj care traversează podurile tuturor ministerelor şi ajunge la Hotelul Adlon." „De ce?" „Pentru că, o dată cu tulburările de la începutul Republicii de la Weimar, s-a constatat că răsculații pot sa-l izoleze pe cancelarul Reichului de lumea exterioară. Pe drumul acesta se asigură, în orice moment, o retragere." Hitler a cerut să i se deschidă uşa şi, într-adevăr, ne-am pomenit la Afacerile Externe, vecine cu Cancelaria. „Uşa trebuie astupată. N-avem nevoie de aşa ceva", a zis el.

După ce au început lucrările, Hitler, însoțit de un adjutant, apărea aproape în fiecare zi, la amiază, pe şantier; urmărea desfăşurarea lucrărilor şi se bucura să vadă încăperile prinzând contur. După câtva timp, numeroşii muncitori îl salutau cu prietenie, nesiliți de nimeni, în ciuda celor doi SS-işti în civil, care se țineau discret în planul secund, toate acestea aveau ceva dintr-o idilă. Se vedea că Hitler se simte pe şantier „ca acasă". El evita însă goana după popularitate ieftină.

Şeful de şantier şi cu mine îl însoțeam în aceste vizite. Modul sec în care ne punea întrebările părea neamical: „Când va fi curățată această încăpere?", „Când vor fi puse ferestrele?", „Au sosit de la Mimchen planurile de detaliu? încă nu? Am să mă interesez personal la profesor", cum obişnuia el să-l numească pe Troost. Inspectam o încăpere nouă: „Dar aici este deja gata. Ieri încă nu era. Acest profil de plafon este foarte frumos. Aşa ceva îi reuşeşte de minune profesorului." „Când credeți că veți fi gata? Sunt foarte grăbit. N-am acum decât micul apartament al Secretarului de Stat, la mansardă. Acolo nu pot invita pe nimeni. E ridicol cât de econoamă a fost Republica. Ați văzut intrarea? Dar liftul? Orice mare magazin are unul mai bun." Liftul, într-adevăr, rămânea din când în când în pană şi funcționa numai cu trei persoane.

E uşor de imaginat că mă impresiona această naturalețe a lui Hitler. În definitiv, el nu era numai cancelarul Reichului, ci şi omul care revigorase Germania, cel care dădea de lucru şomerilor şi lansa mari programe economice. De-abia mai târziu, aflând mai multe amănunte, am început să pricep că în jocul acesta intra şi o bună doză de calcul propagandistic.

După ce îl însoţisem deja de douăzeci sau treizeci de ori, m-am pomenit, pe parcursul unei vizite de inspecţie, că mă întreabă: „Vii astăzi să luăm masa împreună?" Fireşte, mi-a făcut plăcere acest gest neaşteptat de apropiere, mai ales că, din cauza firii lui distante, nu mizasem niciodată pe aşa ceva.

Mersesem adesea pe şantiere, dar tocmai în ziua aceea îmi căzuse de pe o schelă un căuş de mortar pe costum. Probabil că aveam o mutră destul de nefericită, pentru că Hitler mi-a zis: „Vino încoace. O rezolvăm numaidecât."

În apartamentul său îl aşteptau deja oaspeţi, printre ei aflân-du-se şi Goebbels, destul de mirat văzându-mă în acest cerc; Hitler m-a luat cu el în apartamentul personal, şi-a chemat servitorul şi l-a trimis să-i aducă jacheta bleumarin: „Aşa, deocamdată îmbrac-o pe asta!" Astfel am intrat după Hitler în sufragerie şi, dintre toţi oaspeţii, mie mi-a revenit privilegiul să stau alături de el. În mod vădit, îi devenisem drag. Goebbels a observat ceea ce mie, din pricina emoţiei, îmi scăpase cu desăvârşire: „Dumneata porţi deja insigna Fiihrerului4! Nu e haina dumitale?" Hitler mi-a luat vorba din gură: „Bineînţeles că nu, e a mea!"

În timpul mesei, Hitler mi-a pus, pentru prima dată, întrebări de ordin personal. De-abia acum afla că eu făcusem pavoazarea de l Mai. „Aşa, şi Niimbergul tot dumneata? A fost la mine un arhitect cu planurile! Dumneata ai fost acela!... Să reuşeşti să termini la timp lucrările pentru Goebbels... N-aş fi crezut-o niciodată!" Nu m-a întrebat dacă sunt membru de partid. La artişti, aveam impresia, chestiunea asta îl lăsa destul de indiferent, în

41

schimb, a vrut să ştie cât mai multe despre originea, despre cariera mea ca arhitect, despre realizările tatălui şi ale bunicului meu.

Peste câţiva ani, Hitler îşi reamintea despre acest episod: „Te remarcasem cu ocazia acelor vizite de inspecţie. Căutam un arhitect căruia sâ-i încredinţez proiectele mele. Trebuia să fie tânăr. Căci, după cum ştii, aceste proiecte sunt cu bătaie lungă. Am nevoie de cineva care să le poată continua şi după moartea mea, de cineva care să le ducă mai departe cu autoritatea conferită de mine. Dumneata vei fi acela."

După atâtea strădanii zadarnice, acum eram pus pe fapte mari. Aveam douăzeci şi opt de ani. Ca să pot construi ceva în stil mare mi-aş fi vândut, aidoma lui Faust, şi sufletul, îmi găsisem un Mefisto, care nu părea mai puţin acaparator decât cel al lui Goethe.

Capitolul 4 CATALIZATORUL MEU

De felul meu am fost sârguincios, dar mi-a trebuit întotdeauna un impuls special ca să pot da la iveală noi aptitudini şi energii. Acum îmi găsisem catalizatorul. Unul mai puternic şi mai eficace nici că puteam întâlni. Toate forţele îmi erau solicitate într-un ritm din ce în ce mai accelerat şi cu o exigenţă tot mai sporită.

Renunţam astfel la adevăratul centru de interes al vieţii mele de familie. Atras şi înflăcărat de Hitler, în mrejele căruia căzusem, devenisem de-acum sclavul muncii mele. Hitler se pricepea să-şi mobilizeze colaboratorii la foarte mari eforturi. „Omul creşte pe măsura idealurilor sale", spunea el.

În timpul celor douăzeci de ani petrecuți la Spandau m-am întrebat adesea ce aş fi făcut dacă aş fi intuit chipul real al lui Hitler şi adevărata natură a dominației exercitate de el. Răspunsul era şi banal, şi deprimant. Poziția mea de arhitect al lui Hitler îmi devenise indispensabilă. La nici treizeci de ani, vedeam deschi-zându-mi-se cele mai ispititoare perspective la care ar fi putut visa un arhitect.

Afară de aceasta, zelul meu în muncă mă scutea de nişte probleme care, altminteri, nu m-ar fi ocolit, în graba de fiecare zi uitam să-mi mai pun anumite întrebări fără răspuns. Aşternând pe hârtie aceste amintiri, am fost tot mai uimit şi apoi de-a dreptul consternat constatând că, la drept vorbind, până în 1944 nu găsisem aproape niciodată timpul de a reflecta asupra faptelor mele şi de a-mi analiza propria mea existență. Astăzi, retrospectiv, am uneori sentimentul că, la vremea aceea, ceva mă ridica de la pământ, mă smulgea din rădăcini şi mă supunea unor nenumărate forțe necunoscute.

Ceea ce mă sperie aproape cel mai mult, când privesc înapoi, este faptul că atunci mă neliniştea uneori drumul pe care apucasem ca arhitect şi care se îndepărta de doctrina lui Tessenow. În schimb, trebuie să fi avut senzația că pe mine personal nu mă privea vânătoarea de evrei, de francmasoni, de social-democrați sau de martori ai lui lehova, despre care auzeam vorbindu-se în preajma mea. Mi se părea suficient ca eu însumi să nu mă bag în toate astea.

Membrului de rând al partidului i se inocula ideea ca marea politică e prea complicată, şi deci nu putea fi capabil sa-şi formeze o părere în aceasta privință. Drept urmare, te simțeai permanent sub tutelă, nimeni nefiind invitat să-şi asume propriile lui responsabilități, întreaga structură a sistemului acționa în sensul de a nu permite nimănui să-şi pună probleme de conştiință. Rezultatul era că toate discuțiile si controversele între oameni cu acelaşi crez deveneau absolut sterile. Nu prezenta nici un interes confirmarea reciprocă de păreri de o totală uniformitate.

Cerința, expres formulată, de a-ți asuma responsabilități numai în limitele propriului tău domeniu era şi mai neliniştitoare. Nu puteai să te mişti decât în grupul tău, fie el cel al arhitecților sau cel al medicilor, juriştilor, tehnicienilor, soldaților sau țăranilor. Organizațiile profesionale, din care fiecare era musai să facă parte, se numeau Camere (Camera medicilor, Camera artiştilor), iar această denumire corespundea exact compartimentării vieții în sectoare, separate între ele de nişte ziduri. Cu cât sistemul lui Hitler dura mai mult, cu atât se accentua şi închistarea gândirii. Dacă s-ar fi extins pe o perioadă de câteva generații, cred că această practică ar fi fost suficientă ca să conducă la o vlăguire a sistemului, deoarece am fi ajuns la un fel de „societate împărțită în caste". Mă uimea tot mai mult contradicția dintre realitate şi „comunitatea poporului german", proclamată în 1933, căci inte-, grarea care se dorea era astfel negată, sau cel puțin împiedicată, în cele din urmă, această comunitate se compunea din indivizi izolați. Şi totuşi, formula după care mai presus de toate „Fiihrerul reflectează şi dirijează" nu însemna pentru noi un simplu slogan. Predispoziția pentru o asemenea credință necondiționată ni se imprimase din tinerețe. Statul autoritar ne inculcase nişte principii cărora legile războiului le-au înăsprit şi mai mult caracterul de constrângere. Poate că în felul acesta ne pregătiseră ca pe nişte soldați, pentru un mod de a gândi pe care-l reîntâlneam în sistemul lui Hitler. Aveam disciplina în sânge. Prin comparație,

liberalismul Republicii de la Weimar ni se părea molâu, discutabil şi în nici un caz dezirabil.

Ca să mă pot duce în orice moment la şeful meu de lucrări, închiriasem în Behrenstrasse, la câteva sute de metri de Cancelaria Reichului, un atelier de pictură din care îmi făcusem birou. Colaboratorii mei, tineri cu toții, lucrau de dimineața până noaptea târziu, fără să se mai gândească la viața lor personală. Dejunul se reducea, de obicei, la câteva sandviciuri, şi de-abia către ora 22 ne încheiam, epuizați, ziua de lucru într-o cafenea apropiată, „Pfälzer Weinstube”, unde, după ce mai discutam lucrările de peste zi, luam o mică gustare.

Totuşi, marile comenzi încă se lăsau aşteptate. Hitler îmi comanda, din când în când, lucrări urgente şi părea să mă aprecieze, mai ales pentru aptitudinea mea deosebită de a le duce rapid la bun sfârşit. Cele trei ferestre ale cabinetului de lucru al fostei Cancelarii, situat la primul etaj, dădeau spre Wilhelmsplatz. În primele luni ale anului 1933, în această piață se adunau aproape tot timpul mulțimi de oameni care cereau în cor să-l vadă pe „Fiihrer”, Drept urmare, lui Hitler îi devenise imposibil să mai lucreze în această camera care şi aşa nu-i plăcea. „ Mult prea mică!” declara el. „Cu cei şaizeci de metri pătrați ai ei, e numai bună pentru unul dintre colaboratorii mei. Unde să iau loc cu un oaspete oficial? Cumva în colțişorul ăsta? Şi acest birou este tocmai bun pentru directorul meu de cabinet.”

Hitler ra-a însărcinat să-i transform în cabinet de lucru o sală care dădea spre grădină. Cinci ani se mulțumise cu această încăpere pe care o considerase însă de la început provizorie. Dar, în curând, n-avea să-l mai satisfacă nici cabinetul de lucru din noua Cancelarie, construită în 1938. În Cancelaria definitivă care, după planurile făcute în conformitate cu instrucțiunile sale, trebuia să fie gata până în 1950, se prevăzuse, pentru Hitler şi pentru succesorii lui din secolele viitoare, o sală de lucru imensă. Cu cei 960 de metri pătrați ai ei, ar fi fost de şaisprezece ori mai mare decât aceea a predecesorilor. Acestei săli îi adăugasem totuşi, după ce discutasem cu Hitler, un cabinet intim ce măsura vreo 60 de metri pătrați.

Vechiul birou urma să fie dezafectat. Hitler nu mai voia să vină aici decât pentru a apărea în noul „balcon istoric”, pe care l-am construit în mare grabă. Din acest loc putea să salute în voie mulțimea. „Fereastra”, declara el satisfăcut, „mi-era mult prea incomodă, nu eram văzut din toate părțile. Nu puteam totuşi sa mă aplec în afară.” Arhitectul primei noi Cancelarii, profesorul Eduard Jobst Siedler de la Şcoala Superioara Tehnică din Berlin, a protestat contra acestui adaos, iar Lammers, şeful Cancelariei Reichului, a confirmat că procedeul nostru era o încălcare a dreptului de autor. Hitler a respins, dispretuitor, această obiecție: „Siedler a desfigurat toată piața Wilhelm. Ceea ce a construit el seamănă cvi clădirea administrativă a unui concern al săpunului, nu cu ceva care să reprezinte centrul Reichului. Ce-o fi crezând el? C-o să-mi construiască şi balconul?” A fost însă de acord să-l despăgubească pe profesor, comandându-i o lucrare.

Câteva luni mai târziu, a trebuit să construiesc un baracament pentru lucrătorii de la autostrada care de-abia intrase în lucru. Nemulțumit de condițiile de cazare de până atunci, Hitler mi-a cerut să-i pun la punct un model care să poată fi folosit pe toate şantierele. Cu spații decente pentru bucătărie, cu spălătorie şi duş pentru sala comună şi cabine de două paturi pentru dormit, acest model era, neîndoielnic, mai bun decât tot

ce se practicase până atunci în materie de cazare pe şantiere. Hitler s-a interesat în amănunt de model, cerându-mi să-i raportez despre reacţia lucrătorilor la aceasta inovaţie. Aşa mi-l imaginasem eu pe Fiihrerul naţio-nal-socialist!

Până să se termine transformarea Cancelariei, Hitler a locuit în apartamentul Secretarului său de Stat, Lammers, la ultimul etaj al reşedinţei oficiale. Aici am luat parte la multe dejunuri sau dineuri. Seara se aduna suita obişnuită a lui Hitler, adică şoferul lui de ani de zile, Schreck, Sepp Dietrich, comandantul gărzii personale SS, dr. Dietrich, şeful de presă, Briickner şi Schaub, cei doi adjutanţi, precum şi Heinrich Hofmann, fotograful său. Cum nu avea o capacitate mai mare de zece persoane, masa era aproape întotdeauna completă, în schimb, la prânz veneau în special vechii lui tovarăşi de luptă de la Munchen, precum Amann, Schwarz şi Esser sau Gauleiterul Wagner, adesea si Werlin, directorul filialei miincheneze a lui Daimler-Benz, care-i furniza lui Hitler automobilele. Miniştrii veneau rar; şi pe Himmler îl vedeam la fel de puţin ca şi pe Rohm sau Streicher, dar foarte des pe Goebbels şi Goring. Excluşi erau, încă de pe atunci, toţi funcţionarii din anturajul cancelarului. Aşa, de pildă, Lammers, mai-marele casei, nu a fost invitat niciodată. Desigur, absenţa aceasta îşi avea raţiunile ei.

Hitler obişnuia să gloseze în cercul acesta pe marginea întâmplărilor zilei. Fără mare pompă, el îşi termina, pur şi simplu, ce avea de terminat pe ziua respectivă. Povestea cu plăcere cum reuşise să scape de birocraţia care ameninţa să-i sufoce activitatea lui de cancelar: „în primele săptămâni mi se prezentau spre aprobare toate fleacurile, în fiecare dimineaţă găseam pe masă teancuri de hârtii, şi oricât aş fi lucrat, volumul tot nu scădea. Până când, într-o zi, am pus capăt cu desăvârşire acestei tâmpenii! Dacă aş fi continuat să lucrez aşa, n-aş mai fi ajuns la rezultate pozitive, pentru ca pur şi simplu nu mi se lăsa niciodată timp pentru reflecţie. Când am refuzat să mă mai uit peste hârtii, mi s-a spus ca asta duce la întârzierea unor decizii importante. Dar numai în felul acesta am căpătat realmente posibilitatea să reflectez asupra lucrurilor cu adevărat importante. Astfel, eu sunt acela care determină evoluţia lucrurilor, şi nu funcţionarii mă determină pe mine.”

Uneori vorbea despre călătoriile lui: „Nu se poate imagina un şofer mai bun decât Schreck. Maşina noastră cu compresor mergea cu 170 km la oră. Rulam totdeauna foarte repede, dar, în ultimii ani, i-am ordonat lui Schreck să nu mai depăşească 80. Vă daţi seama, dacă mi s-ar întâmpla ceva?! Era o mare distracţie să ne ţinem după maşinile americane. Nu-i lăsam până nu se ambiţionau să apese şi mai tare pe acceleraţie, dar maşinile acestor americani sunt o porcărie în comparaţie cu un Mercedes. Motorul lor nu făcea faţă situaţiei şi, la un moment dat, ceda, aşa că erau nevoiţi să oprească la marginea şoselei, şi ce mai mutre făceau! Aşa le trebuia!”

În fiecare seară se organiza, cu ajutorul unui aparat primitiv, o proiecţie care cuprindea, pe lângă actualităţi, unul sau doua filme artistice. La început, tehnicienii erau foarte nepricepuţi în mânuirea aparaturii. Adesea imaginea apărea inversată sau se rupea filmul. Pe atunci, Hitler privea treaba asta cu mai multă detaşare decât adjutanţii săi, care de-abia aşteptau să le demonstreze subalternilor cu ce putere i-a învestit „Şeful”.

Filmele le alegeau Hitler şi Goebbels. De cele mai multe ori, era vorba despre pelicule care rulau şi în cinematografele Berlinului. Hitler prefera filme inofensive, de

divertisment, de dragoste şi de societate. Trebuia să se facă rost cât mai curând de toate filmele cu Jannings şi Riihmann, cu Henny Porten, Lil Dagover, Olga Cehova, Zarah Leander sau Jenny Jugo. La filmele de revistă, cu multe picioare goale, puteai fi sigur de aplauzele lui Hitler. Vedeam multe producții străine, inclusiv pe cele care rămâneau inaccesibile publicului german, în schimb, lipseau aproape cu desăvârşire filmele despre sport şi alpinism, despre animale sau peisaje ori filmele documentare despre țări străine. El nu gusta deloc nici filmele comice, care îmi plăceau mult pe atunci, ca de pildă cele cu Buster Keaton sau Charlie Chaplin. Producția germană nu pridide nici pe departe să asigure cele două filme zilnice. De aceea, unele se proiectau de două şi chiar de mai multe ori. Surprinzător este că nu se reprogramau niciodată dramele şi că, în schimb, se repetau adesea filme de mare spectacol sau cele cu artiştii lui preferați. Obiceiul de a cere să i se prezinte în fiecare seară unul sau două filme l-a păstrat până la începutul războiului.

La una dintre aceste mese de prânz, în iarna lui 1933, mă aflam lângă Goring: „Speer vă face apartamentul, mein Fiihrer? El e arhitectul dumneavoastră?” Nu eram, dar Hitlcr a zis că da. „Atunci permiteți să mi-l reamenajeze şi pe al meu.” Hitler a încuviințat, iar Goring, fără să mă întrebe dacă vreau şi sunt dispus, m-a luat după masă în marele lui automobil decapotabil şi m-a târât ca pe o prada de preț până la el acasă, îşi alesese fosta reşedință de serviciu a ministrului prusian al Comerțului, construită cu mare cheltuială de statul prusac înainte de 1914, într-una dintre grădinile din spatele pieței Leipzig.

Doar cu câteva luni în urmă, această locuință fusese, la indicațiile lui Goring, reamenajată, tot cu mare cheltuială şi pe banii statului prusac. Hitler o văzuse şi lăsase să-i scape câteva fraze pe un ton dezaprobator: „întunecoasă! Cum poate cineva să locuiască într-un asemenea întuneric? Compară cu asta lucrarea profesorului meu! Totul e luminos, clar şi simplu!” De fapt, eu găsisem un desiş de colțişoare romantice, de mici încăperi având ferestre cu geamuri întunecate, de tapiserii grele din catifea şi un mobilier Renaissance foarte masiv. Te întâmpina un fel de capelă sub semnul svasticii, dar noul simbol era fixat şi în restul încăperilor, de plafoane, pe pereți şi pe duşumele. Ai fi zis că aici, în orice moment, stau să se petreacă evenimente deosebit de solemne şi de tragice.

Caracteristică pentru sistem, ca şi pentru toate regimurile totalitare, era schimbarea instantanee pe care o produseseră la Goring critica lui Hitler şi exemplul pe care acesta îl dădea. Dovadă că a renunțat numaidecât la decorul de curând pus la punct, deşi, probabil, s-ar fi simțit mai bine în mijlocul acestui interior, pentru că era mai potrivit cu firea lui: „Aici să nu rămână aşa. Eu unul nu pot să sufăr aşa ceva. Fă cum vrei. Îți dau tema, totul e să iasă ca la Fiihrer.” Era o comandă frumoasă. Costul lucrării, ca de obicei, n-avea nici o importanță pentru Goring. De asemenea, au fost dați jos câțiva pereți pentru ca mulțimea de camere de la parter să se transforme în patru încăperi spațioase, dintre care cea mai mare, care trebuia să fie cabinetul de lucru, măsura aproape 140 de metri pătrați, şi astfel să se apropie ca dimensiuni de cel al lui Hitler. S-a adăugat o construcție uşoară din rame de bronz placate cu sticlă. Bronzul fiind deficitar, trebuia ca folosirea acestui metal să țină cont de anumite restricții, a căror nesocotire era pasibilă de mari pedepse, ceea ce însă pentru Goring nu reprezenta câtuşi

de puțin o problemă. Era entuziasmat, se bucura de fiecare dată când vizita şantierul şi, radiind de fericire ca un copil de ziua lui, îşi freca mâinile şi râdea.

Mobilierul lui Goring se făcuse pe măsura corpolenței lui. Un vechi birou Renaissance avea o masivitate ieşita din comun, iar fotoliul, al cărui spătar se ridica mult deasupra capului, fusese, probabil, tronul vreunui prinț. Pe birou pusese două sfeşnice din argint cu abajururi supradimensionate şi o fotografie enormă a lui Hitler: originalul pe care i-l dăruise Hitler nepărându-i-se suficient de impunător, îl dăduse la fotograf să i-l mărească de patru ori. Vizitatorii săi erau uimiți de onoarea ce i se făcuse, căci toată lumea, în partid şi în cercurile guvernamentale, ştia că Hitler făcea cadou fiecăruia dintre paladinii săi câte o fotografie de aceeaşi mărime pentru toți, într-o ramă din argint proiectată în acest scop de doamna Troost.

În vestibul era suspendat un tablou uriaş care putea fi tras spre tavan, pentru a lăsa libere nişte deschizături ce comunicau cu o sală de proiecție situată în spatele peretelui. Tabloul mi se părea cunoscut. De fapt, Goring, după cum am aflat, cu felul lui impertinent de a fi, îi dăduse ordin directorului „său” prusian de la Muzeul Kaiser Friedrich să-i transfere în apartament celebrul tablou al lui Rubens Diana la vânătoare de cerbi, până atunci una dintre cele mai remarcabile capodopere ale acestui muzeu.

În timpul lucrărilor, Goring a locuit în palatul preşedintelui Reichstagului, vizavi de Reichstag, o construcție de la începutul secolului XX cu puternice reminiscențe dintr-un rococo epigonic.

Aici aveau loc discuțiile noastre despre configurația reşedinței sale definitive. Adesea era de față unul dintre directorii solicitatelor „Ateliere reunite”, domnul Paepke, un domn mai în vârstă, cu părul cărunt, plin de cele mai bune intenții, printre care şi aceea de a-i plăcea lui Goring, dar timorat de felul repezit şi nece-remonios cu care acesta obişnuia să-şi trateze subordonații. Ne aflam într-o zi, împreună cu Goring, într-o cameră ai cărei pereți erau acoperiți de sus până jos cu trandafiri în basorelief, aşa cum cerea stilul neorococo wilhelmian - urâțenia întruchipată. Asta ştia şi Goring, când l-a întrebat pe Paepke: „Cum găsiți această decorațiune, domnule director? Nu e rea, aşa-i?” în loc să răspundă că e oribilă, domnul în vârstă s-a pierdut cu firea si, nevrând să se pună rău cu înaltul său comanditar şi client, a dat un răspuns evaziv. Goring, mirosind posibilitatea unei glume, mi-a făcut semn cu ochiul pentru a mă face complice şi a continuat: „Dar, domnule director, nu găsiți ca e frumoasă? Intenționez să vă pun să-mi decorați toate camerele în maniera aceasta. Am vorbit despre asta, nu-i aşa, domnule Speer?” „Da, fireşte, se lucrează deja la desene.” „Atunci, domnule director”, a reluat Goring, „vedeți, ăsta este noul nostru stil. Sunt sigur că vă place.” Directorul se-ntorsese, conştiința lui de artist făcând să-i apară broboane de transpirație pe frunte. Barbişonul îi tremura de nelinişte. Goring îşi pusese în minte să-l forțeze pe bătrân să declare că-i place: „Deci, uitați-vă bine la acest perete. Ce minunați sunt trandafirii aceştia cățărători! Ca şi când am fi în aer liber, sub o boltă de trandafiri. Şi puteți să nu vă entuziasmați pentru aşa ceva?” „Ba da, ba da!” a răspuns, disperat, bietul om. „Pe dumneavoastră, ca expert în artă, ar trebui, nu-i aşa, să vă entuziasmeze o asemenea lucrare. Spuneți-mi, nu găsiți că-i frumoasă?” Aşa s-a lungit jocul până când directorul a cedat, mimând entuziasmul care i se cerea. „Aşa sunt toți!” constatase Goring, plin de dispreț, după plecarea directorului. Şi, într-adevăr, aşa erau toți, nefiind o excepție nici

Goring însuşi care nu mai pridide a, în timpul meselor lui Hitler, să-i spună cât de luminos şi de spaţios o să fie apartamentul lui: „Exact ca al dumneavoastră, mein Fiihrer!”

Dacă Hitler ar fi acceptat să i se caţere trandafiri pe pereţi, Goring ar fi cerut şi el trandafiri.

Din iarna lui 1933, la numai câteva luni după primul meu dejun la Hitler, făceam parte din cercul intimilor care-l înconjurau, în afară de mine, puţini au fost aceia care să se fi bucurat de un tratament privilegiat. Fără îndoială, Hitler mă agrea în mod deosebit, deşi de felul meu eram reţinut şi taciturn. Adesea m-am întrebat dacă nu-şi proiecta asupra mea visul neîmplinit al tinereţii: acela de a deveni un mare arhitect. Dar, cu comportamentul adesea intuitiv al lui Hitler, este greu de găsit o explicaţie satisfăcătoare pentru simpatia pe care mi-o arăta.

Eram încă foarte departe de orientarea mea clasicistă de mai târziu, întâmplarea a făcut să se păstreze un proiect pe care-l făcusem pentru un concurs, în toamna lui 1933, deschis tuturor arhitecţilor germani, şi anume planurile pentru şcoala de cadre superioare a partidului de la Mtinchen-Grunwald. Proiectul se axa deja pe ideea de reprezentativitate, dar încă mai purta pecetea economiei de mijloace pe care o învăţasem de la Tessenow.

Înainte de luarea deciziei, Hitler examinase proiectele împreună cu Tessenow şi cu mine. Schiţele fuseseră predate fără indicarea numelui, aşa cum e regula la concursuri. Eu, bineînţeles, am picat. De-abia după selecţie, într-o discuţie de atelier, când numele candidaţilor erau deja cunoscute, Troost a recomandat proiectul meu atenţiei lui Hitler. Spre uimirea mea, acesta şi l-a amintit cu precizie, deşi nu-l văzuse mai mult de câteva secunde şi printre alte o sută. Ignorând laudele lui Troost, nu a scos un cuvânt: probabil, în ochii lui, nu eram încă arhitectul pe care şi-l imagina.

La fiecare două-trei săptămâni, Hitler mergea la Miinchen; din ce în ce mai des mă lua şi pe mine. De la gara, se ducea direct la atelierul profesorului Troost. În tren, se tot întreba asupra desenelor pe care le va fi finalizat „profesorul”. „Planul parterului de la «Casa Artei» probabil că l-o fi modificat”, spunea el cu vivacitate. „Trebuia să-i mai aducă nişte îmbunătăţiri... O fi proiectat deja detaliile pentru sufragerie? Şi apoi vom putea vedea probabil schiţele pentru sculpturile lui Wackerle.”

Atelierul se afla pe Theresienstrasse, nu departe de Şcoala Superioară Tehnică, în fundul unei curţi lăsate în paragină. Trebuia să urci două etaje pe o scară sărăcăcioasă, care nu mai fusese zugrăvită de ani de zile. Troost, conştient de poziţia lui, nu venea niciodată în întâmpinarea lui Hitler pe scări şi nici nu-l conducea până jos. După ce era salutat în vestibul, acesta îşi exprima nerăbdarea: „Nu mai pot aştepta, domnule profesor! Arătaţi-mi ce noutăţi aveţi.” Şi imediat intram în atelier, unde, rezervat şi sigur de sine ca întotdeauna, Troost ne arăta planuri şi schiţe. Dar primului arhitect al lui Hitler nu-i mergea mai bine decât avea să-mi meargă mie mai târziu, căci acesta rar îşi exterioriza entuziasmul.

Apoi, „doamna profesor”, care se ocupa cu decorarea încăperilor Casei Fiihrerului din Miinchen, prezenta eşantioane de stofe şi zugrăveli, combinate cu discreţie şi rafinament, la drept vorbind mult prea discrete pentru Hitler şi gusturile lui pentru culori ţipătoare. Dar acestea îi plăceau. Atmosfera de bonton burghez, atunci la modă în societatea bogată, îl atrăgea în mod deosebit, cu luxul ei decent. Asta dura întotdeauna

două sau mai multe ore. Apoi, Hitler îşi lua un scurt dar cordial rămas-bun, ca de-abia după aceea sa meargă la el acasă. Dar nu pleca până nu-mi spunea: „Pentru prânz, ne întâlnim la «Osteria».”

La ora obişnuită, cam pe la 14, 30, mă duceam la „Osteria Bavaria”, un mic restaurant frecventat de artişti, ajuns la o reputație neaşteptată, deoarece devenise localul preferat al lui Hitler. Te-ai fi aşteptat să găseşti aici mai degrabă un grup de artişti cu plete şi cu bărbi stufoase, strânşi în jurul lui Lenbach sau Stuck, decât pe Hitler, cu anturajul lui în uniformă sau pus la şapte ace. El se simțea bine la „Osteria”. Ca unuia care nu putuse niciodată să devină artist, lui îi făcea plăcere acest mediu spre care năzuise cândva şi care de-acum pentru el era ceva depăşit, ratat.

Cercul restrâns al invitaților care-l aşteptau pe Hitler, câteodată ore întregi, cuprindea un adjutant, Gauleiterul Bavariei, Wagner, în caz că se dezmeticea din beție, fotograful său de curte, Hofmann, care-l însoțea totdeauna peste tot si care, uneori, la ora aceea era deja uşor amețit, simpatica Miss Mitford, pe care o vedeam foarte des, şi, din când în când, un sculptor sau un pictor. Apoi mai era şeful de presă al Reichului, dr. Dietrich, şi, niciodată lipsă, un personaj totalmente şters, Martin Bormann, secretarul lui Rudolf Hess. Pe strada aşteptau câteva sute de oameni cărora prezența noastră le dădea certitudinea că „el” va veni.

Aclamațiile frenetice de afară îi anunțau sosirea. Hitler se îndrepta apoi spre colțul preferat, despărțit de restul sălii printr-un perete semiînalt. Pe vreme frumoasă, ne aşezam la o masă afară, în curticică, sub un fel de umbrar. Hitler saluta patronul şi pe cele două servitoare cu un jovial: „Ei, ce bunătăți aveți azi? Ravioli? Dacă n-ar fi aşa gustoase!... Sunt prea ispititoare!” Pocnind din degete, Hitler îşi continua comentariul: „Totul ar fi frumos la dumneata, domnule Deutelmoser, dar ce fac cu silueta? Dumneata uiți că Fiihrerul nu poate să mănânce tot ce-i pofteşte inima.” Odată acestea spuse, studia îndelung meniul şi alegea ravioli.

Fiecare comanda ce-i plăcea: şnițel, gulaş, vin unguresc vărsat; în ciuda glumelor pe care le făcea Hitler cu această ocazie referitor la „mâncătorii de cadavre” şi „băutorii de vin”, toată lumea se ospăta în voie. Aici erai între ai tăi. Se respecta o înțelegere tacită conform căreia era interzis să se discute politică. Singura excepție o făcea Miss Mitford care, chiar şi mai târziu, când relațiile dintre cele două țări s-au încordat, se încăpățâna să pledeze pentru patria ei făcându-1, pur şi simplu, pe Hitler să cadă la o învoială cu Anglia, în pofida atitudinii negativist-rezervate a lui Hitler, insistențele ei nu au slăbit în toți aceşti ani. Apoi, în acea zi de septembrie 1939, când englezii au declarat război Germaniei, ea s-a dus în Grădina Engleză din Miinchen şi a încercat sa se sinucidă, dar cu un pistol prea mic. Hitler a dat-o în grija celor mai buni specialişti din Miinchen şi, în cele din urmă, la ordinal lui, a fost transportată cu o maşină specială până în Anglia, trecând prin Elveția.

În timpul meselor nu vorbeam aproape niciodată despre altceva decât despre întrevederea pe care o avuseserăm de dimineață cu profesorul. Hitler nu precupețea laudele la adresa a ceea ce văzuse; reținea cu uşurință toate detaliile. Raporturile lui cu Troost erau ca de la elev la profesor; asta îmi amintea admirația fără rezerve pe care i-o purtasem eu lui Tessenow.

Îmi plăcea foarte mult această trăsătură de caracter; mă uimea acest om care, adulat de anturajul lui, mai era capabil de o astfel de venerație. Simțindu-se el însuşi

arhitect, Hitler respecta în acest domeniu superioritatea omului de specialitate; în politică n-ar fi făcut-o niciodată.

Povestea cum familia Bruckmann, o familie de editori din Miinchen, foarte cultivată, îi făcuse cunoştinţă cu Troost. Era, spunea el, ca şi cum i s-ar fi luat „un văl de pe ochi”, când a văzut lucrările acestuia, şi adăuga: „Nu mai puteam să suport desenele pe care le făcusem până atunci. Ce noroc am avut să-l cunosc pe acest om!” A fost într-adevăr un noroc; nu mă hazardez să mă gândesc care ar fi fost gustul lui în materie de arhitectură fără influenţa lui Troost. Într-o zi mi-a arătat caietul în care păstra schite de la începutul anilor douăzeci. Se aflau acolo încercări de elaborare a unui stil somptuos, prin imitarea neobarocului din anii nouăzeci ai secolului trecut, după modelul Ringului din Viena. Ciudat era faptul că asemenea desene se găseau amestecate cu schiţe de arme şi de vase de război.

În comparaţie cu acestea, arhitectura lui Troost era de-a dreptul sărăcăcioasă, în consecinţă, influenţa profesorului asupra lui Hitler a rămas un simplu episod. Până la sfârşitul vieţii, Hitler a făcut elogiul arhitecţilor şi al edificiilor care-i serviseră drept model pentru primele lui schiţe. Admira Opera din Paris (186l-1874) a lui Charles Gamier în următorii termeni: „Are cele mai frumoase scări din lume. Când doamnele, în toaletele lor preţioase, coboară printre cele două şiruri de oameni în uniforme... Domnule Speer, şi noi trebuie să construim aşa ceva!” Despre Opera din Viena, afirma în entuziasmul lui: „Cel mai splendid edificiu de operă din lume, cu o acustică formidabilă. Mi-aduc aminte când, ca tânăr, la ultimul balcon...” Despre unul dintre cei doi arhitecţi ai acestui edificiu, Van der Nuli, Hitler povestea următoarele: „El credea că a ratat Opera. Şi, vezi dumneata, era aşa de disperat, încât, cu o zi înainte de deschidere, şi-a tras un glonţ în cap. La inaugurare a fost cel mai mare succes al lui, lumea întreagă l-a acoperit cu elogii!” Nu erau rare cazurile când trecea la consideraţii privind situaţiile grele prin care trecuse. Atunci îşi amintea că de fiecare dată se salvase totuşi printr-o întorsătură favorabilă a destinului. „Nu trebuie să renunţi niciodată”, conchidea el.

Preferinţele lui mergeau cu deosebire spre Hermann Helmer (1849-1919) şi Ferdinand Fellner (1847-1916) care, la sfârşitul secolului al XIX-lea, au ridicat nu numai în Austro-Ungaria, ci şi în Germania nenumărate teatre, toate construite pe aceeaşi schemă a barocului târziu. Ştia exact în ce oraşe se aflau aceste edificii şi, din ordinul lui, s-a reconstruit mai târziu Teatrul din Augsburg, care rămăsese de izbelişte.

Îi preţuia însă şi pe maeştrii mai riguroşi ai secolului trecut, ca Gottfried Semper (l 803-1879), care construise Opera şi Galeria din Dresda, precum şi Hofburgul şi Muzeele Curţii din Viena, sau Theophil Hansen (1803-1883), căruia i se datorau la Viena şi Atena câteva edificii neoclasice importante. Când, în 1940, trupele germane de-abia intraseră în Bruxelles, a trebuit să merg acolo, ca să văd de aproape uriaşul Palat de Justiţie al lui Poelaert (1817-1879), pe care-l admira mult, deşi îi era, ca şi Opera din Paris, cunoscut numai din planuri; la întoarcere mi-a cerut o informare amănunţită.

Aceasta era lumea preocupărilor de arhitectură ale lui Hitler. La urma urmei, el revenea mereu la neobarocul înzorzonat, aşa cum îl cultivase şi Wilhelm al II-lea prin arhitectul său de curte, Ihne. În fond, acest „baroc decadent” semăna cu stilul din perioada de declin a Imperiului Roman. Astfel, în domeniul arhitecturii, ca şi în cel al picturii şi al sculpturii, Hitler a rămas ancorat în lumea tinereţii sale, aceea a perioadei

cuprinse între anii 1880-1910, care i-au marcat definitiv gustul artistic şi viziunea politico-ideologică.

Caracteristică pentru Hitler era coexistenţa unor înclinaţii contradictorii. Astfel, nu-şi ascundea admiraţia pentru modelele vieneze, care-l obsedau de multă vreme, pentru ca, în următoarea clipă, să declare: „Numai de la Troost am învăţat eu ce este arhitectura. Când aveam ceva bani, îi cumpăram în serie piese de mobilă, îi studiam lucrările şi decoraţiile de la «Europa». Am rămas pentru totdeauna recunoscător destinului care, personificat prin doamna Bruckmann, mi l-a scos în cale pe acest maestru. Când partidul a dobândit mijloace mai consistente, i-am încredinţat transformarea si decorarea «Casei Brune». Ai văzut-o şi dumneata. Câte greutăţi n-am avut din cauza asta! îmbâcsiţii din partid găseau că e prea mare cheltuiala. Să nu mai vorbim despre câte lucruri am învăţat eu cu această ocazie de la profesor!"

Paul Ludwig Troost era un westfalian, înalt de statură, zvelt, ras în cap. Reţinut la vorbă şi în gesturi, el făcea parte dintr-un grup de arhitecţi care cuprindea nume ca Peter Behrens, Joseph M. Olbrich, Bruno Paul şi Walter Gropius. Ca o reacţie la excesul de ornamente al Jugendstilului, aceştia se pronunţaseră, înainte de 1914, pentru o arhitectură bazată pe economia de mijloace şi pe reducerea extremă a podoabelor, în această tendinţă îşi dădeau mâna tradiţionalismul spartan şi elementele stilului modern. Troost avusese, desigur, unele succese la concursuri, dar, înainte de 1933, nu reuşise niciodată să se plaseze pe vreunul dintre primele locuri.

Un „stil al Fiihrerului" n-a existat niciodată, deşi în presa de partid s-a scris foarte mult pe tema aceasta. Ceea ce s-a proclamat ca arhitectură oficială a Reichului a fost pur şi simplu neoclasicismul promovat de Troost, care a fost de îndată difuzat, transformat, exagerat sau chiar deformat până la limita ridicolului. Hitler aprecia în stilul neoclasic caracterul atemporal, şi aceasta cu atât mai mult cu cât el avea şi credinţa că a descoperit în coloana dorică unele puncte de contact cu lumea germanică. Ar fi totuşi greşit să i se caute stilului arhitectural al lui Hitler un fundament ideologic. Aşa ceva nu ar fi corespuns gândirii lui pragmatice.

Fără îndoială că nu întâmplător Hitler mă lua în mod regulat la Miinchen ca să particip la convorbirile lui cu arhitectul. Evident că voia să facă din mine un discipol al lui Troost. În ce mă priveşte, eram foarte dispus să învăţ, şi realmente am învăţat multe de la el. Prin arhitectura sa bogată şi totuşi sobră, în măsura în care aceasta se limita la elemente formale simple, al doilea profesor al meu m-a influenţat în chip hotărâtor.

Odată încheiată conversaţia de la masa de la „Osteria", Hitler anunţa: „Profesorul mi-a spus astăzi că se decofrează scările de la Casa Fuhrerului. Ard de nerăbdare să le văd. Briickner, cheamă maşinile, plecăm imediat. Vii şi dumneata, nu-i aşa?"

Ajuns acolo, alerga direct la casa scărilor pe care le examina de jos, de sus, de pe trepte, de la galerie, în fine - de peste tot. Era în al nouălea cer. La sfârşit, vizita toate ungherele şantierului. Hitler demonstra încă o dată cunoaşterea exacta a tuturor dimensiunilor camerelor şi a tuturor detaliilor, uimindu-i pe toţi cei care lucrau pe şantier. Mulţumit de mersul lucrărilor, mulţumit de sine însuşi, pentru că el era inspiratorul şi animatorul acestora, se ducea apoi la vila fotografului său, la Munchen-Bogenhausen.

Pe vreme bună, cafeaua se bea în grădină. Hitler încerca să reziste prăjiturii ce i se oferea, dar în cele din urmă, după ce o copleşea pe gospodină cu complimente,

accepta o bucată, în zilele foarte însorite se putea întâmpla ca Fiihrerul să-şi scoată haina şi să se întindă, în cămaşă, pe iarbă. La familia Hofmann se simţea ca acasă; odată a cerut un volum de Ludwig Thoma şi, alegând un text, ne-a citit din el.

Lui Hitler îi făceau o deosebită plăcere tablourile care, prin grija lui Hofmann, i se aduceau acasă. Fiihrerul avea astfel posibilitatea să aleagă. La început eram înmărmurit văzând ce-i prezenta Hofmann lui Hitler şi ce găsea acesta că e frumos. Mai târziu m-am obişnuit şi cu asta, fără a mă lăsa totuşi abătut de la pasiunea mea de colecţionar de peisaje din romantismul timpuriu, semnate de Rottmann, Fries sau Kobell, de exemplu.

Unul dintre pictorii preferaţi ai lui Hitler ca şi ai lui Hofmann era Eduard Griitzner, ai cărui călugări şi pivniceri chercheliţi se potriveau, la drept vorbind, mai mult cu modul de viaţă al fotografului, decât cu cel al abstinentului Hitler. Dar Hitler recepta aceste tablouri sub aspectul lor „artistic". „Cum, asta nu costă decât 5 000 de mărci?", exclama el. Tabloul, în mod categoric, avea o valoare comercială de cel mult 2 000 de mărci. „Dar ştii dumneata, Hofmann, ăsta e un cadou! Priveşte aceste detalii! Lumea îl subapreciază foarte mult pe Griitzner." Tabloul următor era mult mai scump. „Asta pentru că lumea încă nu l-a descoperit. Acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu Rembrandt care, zeci de ani după moarte, n-a avut nici o trecere. Tablourile lui se vindeau aproape pe degeaba. Ascultă ce-ţi spun: cândva acest Griitzner o să aibă aceeaşi valoare ca şi un Rembrandt. Nici Rembrandt n-ar fi putut să facă un tablou mai frumos", exclama el.

În toate domeniile artei, Hitler considera sfârşitul secolului al XIX-lea drept una dintre epocile culturale cele mai marcante din istoria omenirii, numai că, aprecia el, acest lucru nu este recunoscut fiindcă este încă prea aproape de noi. Dar această opinie nu se extindea şi asupra impresionismului, în timp ce naturalismul unui Leibel sau al unui Thoma corespundea înclinaţiilor şi preocupărilor sale artistice. Pe Makart îl situa în fruntea listei; şi pe Spitzweg îl aprecia foarte mult. In acest caz, nu puteam decât să-i înţeleg preferinţele. Totuşi, el preţuia mai puţin stilul generos şi adesea impresionist al pictorului, decât aceste tablouri în genul cuminte în care Spitzweg trata cu ironie şi cu umor blajin orăşelul care era Miinchenul epocii sale.

Mai târziu, fotograful a avut surpriza penibilă să constate că un falsificator exploatase această pasiune pentru Spitzweg. Hitler a început atunci să se întrebe cu îngrijorare care dintre Spitzwegurile sale erau false. Dar şi-a reprimat curând îndoielile, declarând cu bucurie răutăcioasă: „Ştii, Spitzwegurile care sunt la Hofmann... Unele dintre ele sunt false. E suficient să le privesc o dată ca să-mi dau seama de acest lucru": Şi, cu accentul bavarez pe care-l folosea cu plăcere când se afla la Munchen, adăuga: „Dar să nu-i stricăm plăcerea."

Frecventa de asemenea „Ceainăriile lui Carlton", al căror lux era la fel de fals ca şi copiile de mobilă stil şi pretinsele lustre de cristal, îi plăcea aici pentru că miinchenezii îl lăsau în pace, nu-l deranjau nici cu aplauze, nici cu cereri de autografe, cum se întâmpla prin alte părţi. Adesea, seara târziu, primeam un telefon: „Fiihrerul se duce la cafeneaua «Heck» şi vă invită şi pe dumneavoastră." Trebuia să sar din pat şi să renunţ la speranţa de a mai veni să mă culc înainte de 2 sau 3 noaptea.

„Obiceiul ăsta de a rămâne mult timp în picioare datează din vremea luptei pentru afirmarea partidului", se scuza el uneori. „După întruniri, trebuia să stau la sfat ca

bătrânii; în afară de asta, prin discursurile mele, mă montam aşa de tare, încât în nici un caz n-aş fi putut să adorm înainte de a se fi crăpat de ziuă.”

Cafeneaua „Heck”, spre deosebire de „Ceainăriile lui Carlton”, era mobilată cu scaune simple din lemn şi mese din fier. Pe vremuri, aceasta era cafeneaua partidului, unde Hitler se întâlnea cu tovarăşii lui de luptă. Dar, după 1933, în popasurile lui munche-neze, n-a mai făcut nimic pentru a-i revedea pe aceşti oameni care-i arătaseră devotament atâția ani de zile. Mă aşteptasem să găsesc la Munchen un cerc de prieteni intimi, dar nici vorbă de aşa ceva. Dimpotrivă, Hitler era mai degrabă contrariat când vreunul dintre vechii prieteni dorea să-i vorbească, şi aproape totdeauna găsea un pretext să-l refuze sau să-l amâne. Fără îndoială, vechii tovarăşi de partid nu găseau tonul potrivit şi nu ştiau să păstreze distanța pe care Hitler, cu toată aparența de amabilitate pe care o afişa, o considera acum de rigoare. Ei îşi permiteau adesea familiarități deplasate, în credința că dobândiseră dreptul de a avea acces la Hitler ca la unul de-al lor. Or, asta nu se mai potrivea cu rolul istoric pe care şi-l atribuise între timp.

Extrem de rar se mai întâmpla să treacă pe la vreunul dintre ei. Între timp, cu toții îşi însuşiseră vile splendide şi cei mai mulți dețineau acum funcții importante. Singura lor întâlnire era prilejuită de aniversarea puciului din 9 noiembrie 1923, care se celebra la braseria „Biirgerbräukeller”. De mirare era faptul că lui Hitler nu-i făcea nici o plăcere această revedere şi, de fiecare dată, lăsa să se vadă că se supune fără tragere de inimă unei obligații.

Îndată după 1933 s-au format mai multe grupuri, care se țineau la distanță unele de altele, dar, în acelaşi timp, se spionau, se dispreţuiau. Rivalitatea lor se întemeia pe un amestec de desconsiderare reciprocă şi de gelozie. Aceasta şi din cauză că în jurul fiecărui nou demnitar se forma de obicei un cerc foarte închis. Astfel, Himmler îi frecventa aproape numai pe SS-iştii care alcătuiau suita sa, pe a căror venerație necondiționată mergea la sigur; Goring avea în jurul lui o ceată de admiratori servili, recrutată fie dintre rudele apropiate, fie dintre colaboratorii cei mai intimi; Goebbels se complăcea într-un anturaj de adoratori proveniți din rândul oamenilor de litere şi al cineaştilor; Hess se ocupa cu probleme de medicină homeopatică, era ahtiat după muzica de cameră şi avea nişte cunoscuți plini de suceli şi de originalitate.

Ca intelectual, Goebbels îi privea de sus pe mic-burghezii inculți din grupul miinchenez, atunci politiceşte predominant, iar aceştia, la rândul lor, făceau băşcălie de aerele pe care şi le dădea închipuitul doctor în litere. Goring îi găsea sub nivelul lui atât pe mic-burghezii din Munchen, cât şi pe Goebbels şi de aceea evita să aibă de-a face cu ei, în timp ce Himmler, pătruns de ideea că SS este o elită ce are de îndeplinit o misiune istorică, se simțea superior tuturor celorlalți. Această convingere l-a determinat ca, pentru moment, să-i prefere pe fiii de conți şi de prinți, însuşi Hitler îşi avea societatea lui foarte intimă, de care era nedespărțit şi a cărei componență (şoferi, fotograf, pilot şi secretari) a rămas mereu aceeaşi.

Desigur, Hitler rămânea punctul de convergență politică al acestor grupuri divergente. Dar, după un an de exercitare a puterii, la dejunurile şi la proiecțiile lui, nici Himmler, nici Goring, nici Hess nu apăreau suficient de des ca sa se poată vorbi de o societate a noului regim. Iar când veneau, interesul lor era prea tare absorbit de persoana şi de favorurile lui Hitler, încât să se mai poată înjgheba relații intergrupuri.

E sigur că, pe de altă parte, nici Hitler nu promova o coeziune în rândul fruntaşilor regimului. Şi când, mult mai târziu, situaţia a început să se degradeze, el a devenit tot mai bănuitor faţă de încercările de apropiere dintre diferitele grupuri. De abia în detenţie, când totul se terminase, s-au reunit pentru prima dată, desigur vrând-nevrând, într-un hotel din Luxemburg, marii dregători încă în viaţă ai acestor lumi în miniatură încapsulate în ele însele.

Când se afla la Mtinchen, Hitler se ocupa foarte puţin de treburile statului şi ale partidului, chiar mai puţin decât la Berlin sau la Obersalzberg. Cel mai adesea nu-i rămâneau decât una sau două orc pe zi pentru şedinţe de lucru. Cea mai mare parte a timpului şi-o consuma în vagabondări şi hoinăreli pe şantiere, în ateliere, prin cafenele şi restaurante, cu lungi monologuri în faţa unui auditoriu mereu acelaşi, sătul până peste cap de mereu aceleaşi teme, străduindu-se din răsputeri să-şi ascundă plictiseala.

După două sau trei zile petrecute la Miinchen, Hitler ordona, de regula, să se facă pregătirile pentru călătoria la „munte". Mergeam în mai multe maşini deschise, pe nişte drumuri prăfuite de ţară. Încă nu exista autostrada spre Salzburg, care avea să fie construită cu prioritate. Făceam adesea un popas la Lambach am Chiemsee, într-o ospătărie sătească, unde se preparau nişte prăjituri consistente cărora Hitler nu le rezista aproape niciodată. Apoi, cei din maşinile a doua şi a treia înghiţeau din nou două ore de praf, pentru că mergeam în coloană strânsă. După Berchtesgaden urma un drum abrupt şi plin de hârtoape până la Obersalzberg, unde ne aştepta mica dar confortabila cabană a lui Hitler, cu acoperiş larg, streşinit, şi cu încăperi modeste: o sufragerie, un mic living-room şi trei dormitoare. Mobilele proveneau din perioada Vertiko a vechii teutomanii şi dădeau interiorului amprenta prostului gust şi a confortului mic-burghez. Un canar într-o colivie aurită, un cactus şi un arbore de cauciuc întăreau şi mai mult această impresie. Se vedeau cruci încârligate pe bibelouri sau pe perne brodate de femei naziste. Uneori, crucile încârligate apăreau pe fundalul unui răsărit de soare sau erau însoţite de inscripţii promiţând „credinţă veşnică". Jenat, Hitler îmi spunea: „Ştiu, nu sunt nişte lucruri frumoase, dar multe dintre ele sunt cadouri de care n-aş vrea să mă despart."

Se ducea imediat în dormitor, unde-şi schimba jacheta cu o scurtă bavareză, uşoară, din pânză de in, albastru-deschis, şi-şi punea o cravată galbenă. Cel mai adesea începea imediat să discute planurile unor viitoare construcţii.

Câteva ore mai târziu sosea un mic Mercedes, din care coborau două secretare, domnişoara Wolf şi domnişoara Schroder, cel mai adesea însoţite de o fetişcană din Miinchen, simplă si cu înfăţişare modestă, mai degrabă proaspătă şi simpatică, decât frumoasă. Nimic nu lăsa să se presupună că ar fi amanta unui dictator, căci nu era altcineva decât Eva Braun.

Acest automobil închis n-avea voie niciodată să se alăture coloanei oficiale, deoarece nu trebuia să se vadă că are vreo legătură cu Hitler. Cele două secretare care-l însoţeau pe Hitler la Obersalzberg serveau drept camuflaj amantei lui. Eram surprins că Hitler şi Eva Braun evitau tot ce ar fi putut să ducă la concluzia că au relaţii intime, deşi seara târziu mergeau împreună în dormitoarele de la etaj. N-am înţeles niciodată această cramponare inutilă si stresantă de aparenţa unei distanţe care, chipurile, ar fi existat între ei. Şi asta în interiorul cercului nostru, căruia în nici un caz legătura dintre cei doi nu putea sa-i rămână ascunsă.

Eva Braun se arăta distantă față de toate persoanele din jurul lui Hitler. Nici față de mine nu şi-a schimbat atitudinea decât pe măsură ce au trecut anii. Când ne-am cunoscut mai îndeaproape, mi-am dat seama că felul ei rezervat de a se purta, care-i făcea pe mulți s-o considere îngâmfată, era doar expresia unui sentiment de jenă provocat de situația ei îndoielnică la curtea lui Hitler, fapt pe care îl conştientiza perfect.

În aceşti primi ani, în micuța cabană nu au locuit decât Hitler cu Eva Braun, un adjutant şi un servitor. Noi, cei cinci sau şase oaspeți, printre care şi Martin Bormann şi Dietrich, şeful de presă al Reichului, precum şi cele două secretare, locuiam într-o pensiune din apropiere.

Opțiunea lui Hitler pentru Obersalzberg părea să fie o expresie a dragostei lui pentru natură, în privința asta însă mă înşelam. E adevărat că admira adesea o privelişte frumoasă, dar, de obicei, adâncimea prăpăstiilor îl atrăgea mai mult decât armonia liniştitoare a unui peisaj. Poate că vibra la frumusețea naturii mai mult decât lăsa să transpară. Mă frapa ce puțina bucurie îi făceau florile, pe care le aprecia doar ca elemente decorative, în 1934, când o delegație a Organizației Femeilor din Berlin urma să-l întâmpine la gara Anhalt şi să-i ofere flori, responsabila l-a sunat pe Hanke, secretarul Ministerului Propagandei, ca să afle care este floarea preferată a Fuhrerului. În legătură cu aceasta, Hanke mi-a povestit: „Ani telefonat peste tot, am întrebat adjutanții, dar degeaba. Hitler n-are nici o preferință!” Şi, după o oarecare reflecție, a adăugat: „Ce crezi, Speer? Ce-ar fi să zicem: floarea de colț? Cred că ar fi cea mai potrivită. Mai întâi că este o floare rară, şi apoi vine tot din munții Bavariei. Hai să spunem: floarea de colț!” Din acel moment, floarea de colț a devenit în mod oficial „floarea Fuhrerului”. Iată cât de arbitrar construia uneori propaganda de partid imaginea lui Hitler.

Hitler povestea adesea despre lungile drumeții prin munți pe care le făcuse în tinerețe. Pentru un alpinist, acestea erau evident nesemnificative. Alpinismul şi mersul cu schiurile îi repugnau. „Cum poate cineva să găsească plăcere în a prelungi artificial iarna îngrozitoare printr-o zăbovire pe vârfurile munților?” se întreba el. Nu înceta să-şi exprime aversiunea pe care o avea față de zăpadă, cu mult înainte de catastrofala campanie din iarna 194l-1942. „Daca ar fi după mine”, spunea el, „aş interzice aceste două sporturi, deoarece ele sunt cauza prea multor accidente. Dar nebunii ăştia formează pepiniera trupelor de vânători de munte.”

În anii 1934-1936, Hitler mai făcea încă lungi plimbări pe drumurile forestiere deschise publicului împreună cu invitații săi şi cu trei sau patru gardieni, membri ai poliției criminale în civil. Eva Braun putea şi ea să-l însoțească în aceste plimbări, dar numai în compania celor două secretare şi la sfârşitul coloanei.

Faptul de a fi chemat de Hitler în fruntea coloanei era considerat ca o favoare, deşi conversația în aceste condiții era dintre cele mai neinteresante. După vreo jumătate de oră Hitler îşi schimba partenerul. „Adu-mi pe şeful presei!” poruncea el însoțitorului, care trebuia să pornească în căutarea celui solicitat. Se mergea în pas vioi. Ne întâlneam adesea cu alți amatori de plimbare. Aceştia se opreau la marginea drumului, salutau respectuos sau, mai ales femeile, îşi luau inima-n dinți şi i se adresau, primind drept răspuns din partea lui Hitler câteva cuvinte amabile.

Ținta acestor plimbări era uneori „Hochlenzer”, o mică ospă-tărie montană, sau, la o oră de mers, „Scharitzkehl”, unde puteai să te aşezi afară la o simplă masă din lemn şi

să bei un pahar cu lapte sau cu bere. Erau şi drumeţii mai lungi, dar mai rar. Mi-amintesc de una făcută cu general-colonelul von Blomberg, comandantul suprem al Wehrmachtului. Impresia noastră a fost că probabil cei doi au discutat grave probleme militare, deoarece a trebuit să rămânem destul de departe, încât să nu auzim nimic. Chiar si când ne-am întins pe iarbă, într-o poiană, Hitler i-a spus servitorului să le aştearnă păturile la o bună distanţă de noi, oferind astfel un tablou, în aparenţă, paşnic şi inocent.

O dată am mers cu automobilul până la Konigsee şi, de acolo, cu barca cu motor în peninsula Bartholomă; altă dată, tot spre Konigsee, am făcut un drum de trei ore pe jos, prin Scharitzkehl; ultima porţiune a trebuit s-o străbatem prin mulţimea de excursionişti pe care vremea frumoasă îi atrăsese acolo. Interesant că, pentru un moment, aceştia nu l-au recunoscut pe Hitler în costumul lui bavarez, deoarece nimeni nu-şi închipuia că s-ar putea afla acolo. Abia în apropiere de ospătăria „Schiffmeister", ţinta plimbării noastre, s-a format un val de admiratori entuziaşti, care de-abia după aceea şi-au dat seama cine era cel cu care tocmai se întâlniseră. Cuprinşi de freamăt, au pornit pe urmele grupului nostru. Cu mare greutate am reuşit, cu Hitler în faţă şi în pas grăbit, să ajungem la uşa ospătăriei, înainte ca mulţimea, tot mai numeroasă, să ne prindă la mijloc, în timp ce, înăuntru, şedeam la masă, în faţa cafelei şi a prăjiturilor, afară marea piaţă se umplea de lume. Numai după ce au sosit întăriri pentru echipa de pază, Hitler a putut să se urce în automobilul său deschis. Stând în picioare lângă şofer, cu scaunul din faţă ridicat, ţinându-se cu mâna stângă de parbriz, putea fi văzut şi de cei care se aflau mai departe. Entuziasmul a devenit atunci frenetic, aşteptarea de ore întregi fiind, în sfârşit, răsplătită. Doi gardieni mergeau în faţă, alţi trei de fiecare parte a automobilului care se străduia să-şi facă drum prin mulţimea care se-nghesuia. Eu şedeam, ca de obicei, pe scaunul de rezervă, imediat în spatele lui Hitler, şi n-am să uit niciodată erupţia de bucurie, delirul care se citea pe-atâtea chipuri. Oriunde, îndată ce apărea Hitler, îndată ce maşina se oprea fie şi numai pentru o clipă, asemenea scene se repetau, cel puţin în primii ani de guvernare. Acestea nu se datorau neapărat talentului său de orator, artei lui de a manipula şi a magnetiza masele. Simpla lui prezenţă era de ajuns! în timp ce indivizii din mulţime intrau, de regulă, numai pentru câteva secunde sub imperiul acestei influenţe, Hitler însuşi era expus unei influenţe de durată. II admiram atunci pentru faptul că, în viata particulară, reuşea totuşi să se comporte firesc.

Poate că nu e greu de înţeles: într-adevăr, eram fascinat de omagiile care plouau cu găleata asupra lui Hitler, dar ceea ce mă subjuga şi mai mult era posibilitatea pe care o aveam ca, peste câteva minute sau ore, să discut cu idolul unui întreg popor planuri şi schiţe, să fiu alături de el la teatru sau să mănânc ravioli în compania sa la „Osteria". Contrastul acesta mă cucerea.

Dacă în urmă cu câteva luni încă mă mai entuziasma perspectiva de a proiecta şi de a executa edificii, acum mă aflam în întregime sub vraja lui, înhămat fără condiţii şi fără rezerve la carul lui, gata să-l urmez oriunde. Şi totuşi, după toate indiciile, ceea ce voia el era numai să-mi deschidă o glorioasă carieră de arhitect. Zeci de ani mai târziu, la Spandau, aveam să dau peste pasajul lui Cassirer unde vorbeşte despre cei care, prin propria lor decizie, se leapădă de cel mai înalt privilegiu al omului, acela de a fi un individ suveran.1

De-acum înainte eram şi eu unul dintre aceştia.

În anul 1934 au avut loc doua decese marcante. Unul interesa persoana particulară a lui Hitler: arhitectul său, Troost, a murit Ia 21 ianuarie, după câteva săptămâni de grea suferință; celălalt interesa personajul oficial: von Hindenburg, preşedintele Reichului, a închis ochii la 2 august, moarte care i-a deschis lui Hitler drumul spre puterea absolută.

La 15 octombrie 1933, la Miinchen, Hitler a pus în mod solemn piatra de temelie la „Casa Artei Germane". A utilizat cu acest prilej un ciocan fin, din argint, pe care Troost îl concepuse special pentru această ocazie. Dar ciocanul s-a sfărâmat în bucăți. Patru luni mai târziu, la moartea lui Troost, Hitler ne-a spus: „Când s-a sfărâmat ciocanul, am ştiut imediat că ăsta e semn rău! Acum, mi-am zis, o să se întâmple ceva! Astăzi ştim de ce: avea sa moară arhitectul." Nu era prima dată când constatam că Hitler este superstițios.

Moartea lui Troost a constituit şi pentru mine o mare pierdere. Raporturile noastre erau tocmai pe punctul de a deveni mai strânse, ceea ce ar fi însemnat mult pentru mine, atât ca om, cât şi ca artist. Funk, atunci Secretar de Stat la ministerul lui Goebbcls, era de altă părere. L-am întâlnit în anticamera ministrului său chiar în ziua morții lui Troost. Trăgând dintr-o lungă țigară de foi, mi-a zis: „Te felicit. De-acum încolo dumneata eşti primul!"

Aveam numai douăzeci şi opt de ani!

Capitolul 5 MEGALOMANIE ARHITECTURALĂ

O vreme s-ar fi putut crede că Hitler însuşi vrea sa preia biroul lui Troost. Se temea ca nu cumva de-acum încolo planurile să se elaboreze fără necesara intuire a ideilor răposatului. „Cel mai bun lucru e să mă ocup personal de treaba aceasta", spunea el. La urma urmei, ideea nu era mai bizară decât aceea care l-a făcut, mai târziu, să preia comanda supremă a armatei.

Fără îndoială, timp de câteva săptămâni, gândul de a apărea în postura unui şef de atelier bine pus la punct nu i-a dat pace. Avea obiceiul ca, în drum spre Mimchen, să-şi pregătească acest rol, discutând proiecte si creionând schițe, pentru a lua, câteva ore mai târziu, locul adevăratului şef de atelier si a corecta planuri. Dar Gali, şeful de atelier, un miinchenez simplu şi cumsecade, apară opera lui Troost cu o tenacitate neaşteptată. Nu accepta sugestiile pe care Hitler începuse să le transpună în nişte desene foarte detaliate. Ceea ce făcea Gali ieşea mai bine.

Hitler a început să aibă încredere în el şi nu peste mult timp şi-a abandonat intenția, fără a mai scoate o vorbă. Recunoscuse priceperea acestui om. După câtva timp, i-a încredințat chiar conducerea atelierului; în plus, i-a comandat şi nişte lucrări.

A păstrat strânse legături şi cu văduva lui Troost, față de care nutrea de mult o caldă prietenie. Era o femeie de gust şi de caracter şi-şi apăra opiniile, adesea foarte personale, mai abitir decât mulți bărbați cu funcții înalte. Pentru opera soțului ei defunct lua poziție îndârjită şi, uneori, prea vehementă, din care cauză mulți se temeau de ea. Astfel, l-a combătut pe Bonatz, care făcuse imprudența sa se pronunțe împotriva configurației pe care Troost o concepuse pentru Konigsplatz din Miinchen; a dezlănțuit un atac violent contra arhitecților modernişti Vorhoelzer şi Abel. În toate aceste cazuri a beneficiat de solidaritatea lui Hitler. Pe de altă parte, îi prezenta arhitecți munchenezi în

selecție proprie, se exprima dezaprobator sau laudativ cu privire la artiști și la anumite evenimente artistice; ca o persoană care reușise să se facă ascultată de Hitler, a devenit, în curând, un fel de arbitru. Din păcate, nu și în materie de pictură, în acest domeniu, Hitler îl autorizase pe Hofmann, fotograful său, să facă o primă selecție a tablourilor trimise pentru „Marea Expoziție de Artă" ce se organiza în fiecare an. Doamna Troost critica adesea selecția unilaterală făcută de Hofmann, dar, în această privință, Hitler s-a menținut ferm pe poziție, așa că, nu peste mult timp, ea a renunțat să mai participe la discuții. Când voiam să fac cadouri colaboratorilor mei, îmi trimiteam achizitorii să prospecteze pivnițele „Casei Artei Germane", unde se depozitau tablourile refuzate. Când revăd astăzi, în apartamentele cunoscuților, tablourile a căror alegere se leagă de numele meu, sunt frapat de faptul că ele se deosebesc prea puțin de acelea ale expozițiilor de atunci. Diferențele, cândva atât de aprins controversate, s-au aplatizat între timp.

Eram la Berlin când a izbucnit puciul lui Rohm. Orașul a trăit momente de mare încordare. Soldați în echipament de campanie staționau la Grădina Zoologică. Pe străzi circulau camioane cu polițiști înarmați cu puști de război; se simțea că o să se lase cu „păruială". La fel avea să se întâmple și la 20 iulie 1944, dată la care mă aflam tot în Berlin.

A doua zi, Goring a fost prezentat ca salvator al situației. Către amiaza, Hitler s-a întors de la Miinchen, unde comandase personal arestările. Aceasta era situația când m-a sunat adjutantul lui pentru a mă întreba: „Aveți niscaiva schițe? Dacă da, aduceți-le încoace!" Era clar că anturajul voia să abată atenția Fuhrerului de la problemele politice la cele de arhitectură.

Hitler se gâscă într-o stare de extremă agitație și era —părere la care subscriu și astăzi - profund convins ca scăpase viu și nevătămat dintr-un mare pericol. In zilele unnătoare nu a încetat sa ne povestească, iarăși și iarăși, cum la Wiessee pătrunsese în Hotelul Hanselmayer, neuitând să se laude cu marele lui curaj: „țineți cont de faptul că noi n-aveam arme și nu eram siguri că porcii n-or să ne aștepte cu gărzi înarmate!" Atmosfera de homosexualitate care domnea acolo îl scârbise, ne încredința el, adăugând: „Am surprins într-o cameră doi tineri în pielea goală." Era vizibil pătruns de ideea că, prin intervenția lui personală, împiedicase în al doisprezecelea ceas o catastrofă: „Căci numai eu puteam să rezolv treaba asta! Nimeni altcineva!"

Anturajul a căutat să-i potențeze aversiunea față de liderii SA lichidați, rclatându-i cu zel cât mai multe detalii din viața intimă a lui Rohm și a suitei sale. Bruckner i-a prezentat meniurile de la ospățurile acelor dezmățați. El pretindea că le descoperise la Cartierul General din Berlin al SA. Figurau pe listele respective zeci de feluri de mâncare, delicatese aduse din străinătate: pulpe de broască, limbi de pasăre, aripioare de rechin, ouă de pescăruș -toate acestea completate cu vinuri vechi franțuzești și cu șampanie de cea mai bună calitate. „Ia te uita la revoluționarii noștri! Și tocmai ei, care spuneau că revoluția se mișcă prea încet", a fost remarca ironică a lui Hitler.

S-a întors foarte încântat dintr-o vizită pe care i-o făcuse președintelui Reichului. Hindenburg, ne asigura el, aprobase acțiunea cam în următorii termeni: „Când e cazul, nu trebuie să te dai înapoi nici de la măsurile cele mai drastice. Trebuie să curgă și sânge." în același timp, se putea citi în ziare că von Hindenburg, președintele Reichului, îi felicitase oficial pe Hitler, cancelarul Reichului, și pe Hermann Goring, prim-ministrul Prusiei.1

Ca să justifice acțiunea, şefii, cu o febrilitate aproape disperată, au făcut tot ce le-a stat în putință. Zarva aceasta de mai multe zile s-a încheiat cu o întrunire specială a Reichstagului, în fața căruia a vorbit însuşi Hitler care, tocmai prin încercarea de a se disculpa, dovedea că se simte cu musca pe căciulă. Un Hitler care se apără! De aşa ceva nu vom mai avea parte în viitor, nici măcar în 1939, la intrarea în război, în sprijinul acestei apărări s-a recurs şi la serviciile ministrului de Justiție, Gtirtner. Cum nu era membru de partid şi, prin urmare, părea a fi independent, intervenția Iui i-a impresionat cu atât mai mult pe toți cei care încă se mai îndoiau. Resemnarea cu care Wehrmachtul a primit ştirea despre moartea generalului Schleicher a pus lumea într-o serioasă alertă. Dar, în ultimă instanță, atitudinea lui Hindenburg a avut efectul cel mai puternic, nu numai asupra mea, ci şi asupra multora dintre cunoscuții mei apolitici. Pentru burghezii generației mele, cei care cunoscuseră primul război mondial, Fcldmarschallul era o autoritate venerabilă, încă din vremea când mergeam la şcoală el întruchipa eroul neînfricat şi de neclintit al istoriei contemporane. Nimbul care-l înconjura îl făcuse, în ochii noştri de copil, să plutească într-un abur oarecum de legendă. La fel ca şi adulții, prindeam, în ultimul an de război, în cuie de fier, costând câteva mărci bucata, enorme statui ale lui Hindenburg. Elev fiind, vedeam în el însăşi întruchiparea autorității. A şti că el, instanța supremă, îl acoperă pe Hitler era ceva liniştitor.

Nu-i o întâmplare că după puciul lui Rohm, dreapta, reprezentată prin preşedintele Reichului, ministrul de Justiție şi o serie de generali, l-a protejat pe Hitler. Desigur, ea nu profesa antisemitismul radical şi chiar disprețuia această izbucnire a sentimentelor de ura ale plebei. Conservatorismul ei n-avea nici o bază comună cu nebunia rasiala. Simpatia arătată deschis pentru actul de forță al lui Hitler datora cu totul altor cauze: măcelul organizat la 30 iunie 1934 elimina puternica aripă de stânga a partidului, reprezentată în special de SA. Aceasta din urmă se simțise frustrată de roadele revoluției. Nu fără motiv. Căci, crescută dinainte de 1933 în spiritul revoluției, majoritatea membrilor ei luase în serios programul aşa-zis socialist al lui Hitler. La Wannsee, în timpul scurtei mele activități de acolo, putusem să observ cum simplul militant SA suporta cu abnegație toate privațiunile, întârzierile şi riscurile, în ideea de a primi, într-o zi, ceva concret în contrapartidă. Văzând că nu se realizează nimic, aceşti militanți au strâns în suflet o nemulțumire şi o amărăciune care ar fi putut în orice moment să declanşeze o explozie. Este posibil ca actul de forța al lui Hitler să fi împiedicat realmente izbucnirea celei de „a doua revoluții", care devenise tema preferată a lui Rohm.

Cu asemenea argumente încercam să ne împăcăm conştiința. Eu şi mulți alții alergam cu sufletul la gură după scuze şi făceam din lucruri care numai cu doi ani înainte ne-ar fi iritat norma noii noastre societăți. Ne reprimam îndoielile care ne dădeau târcoale. Astăzi, după decenii, sunt înmărmurit de inconştiența de care am dat dovadă în anii aceia.2

Printre consecințele imediate ale acestor evenimente a fost aceea că mi s-a încredințat o nouă comandă. „Trebuie să transformi cât mai repede Palatul Borsig. Vreau să transfer conducerea SA de la Mtinchen la Berlin, pentru ca, pe viitor, să o am în apropiere. Mergi acolo şi începi imediat", mi-a cerut Hitler. La observația mea ca acolo se află serviciile vicecancelarului, el a ripostat aspru: „Să evacueze clădirea imediat! Să nu ții seama de ei!"

Învestit cu această sarcina, m-am dus imediat la sediul lui Papen; directorul lui de cabinet, fireşte, nu ştia nimic. Mi s-a propus să mai aştept câteva luni, până se vor găsi şi reamenaja localuri noi. Când am revenit şi i-am raportat acest lucru, pe Hitler l-a apucat furia şi nu numai că a repetat ordinul cu evacuarea imediată, ci mi-a ordonat chiar sa încep lucrările fără să țin seama de funcționari.

Papen rămânea invizibil; funcționarii lui nu mai ştiau ce să facă, dar mi-au promis că, în cel mult două săptămâni, dosarele vor fi transportate, conform instrucțiunilor, într-un local provizoriu, în această situație am chemat lucrătorii, i-am băgat în clădirea încă ocupată şi le-am cerut ca, în timp ce dau jos bogata stucatură de pe pereți şi de pe plafoane, să facă fără jenă cât mai mult zgomot şi praf cu putință. Praful pătrundea prin crăpăturile uşilor în birouri, iar zgomotul făcea imposibilă orice activitate. Lui Hitler i s-a părut grozavă ideea şi mi-a adresat felicitări, pe care le-a însoțit cu înțepături la adresa „funcționarilor îmbâcsiți”.

După douăzeci şi patru de ore nu mai era picior de funcționar în clădire, într-una din camere am văzut pe duşumea o pata mare de sânge uscat. Acolo fusese împuşcat, la 30 iunie, Herbert von Bose, unul dintre colaboratorii lui Papen. Mi-am întors privirea în altă parte şi nu am mai intrat niciodată în acea încăpere. Apoi nu m-am mai gândit la asta.

La 2 august a murit Hindenburg. Chiar în aceeaşi zi, Hitler personal m-a însărcinat să iau în primire organizarea funeraliilor la Memorialul din Tannenberg, în Prusia Orientală.

Am cerut să se ridice în curtea interioară o tribună cu bănci din lemn şi, renunțând la steaguri, m-am limitat la un voal negru atârnat de turnurile înalte ce încadrau curtea interioară. Himmler a apărut pentru câteva ore, înconjurat de un Stat-Major SS, cerân-du-le celor însărcinați cu măsurile de securitate să-i dea explicațiile necesare, pe care le-a ascultat apoi impasibil. Cu acelaşi aer de şefie inabordabilă mi-a rezervat şi mie câteva momente ca să-i dau lămuriri în legătură cu ceea ce intenționam să fac. M-a frapat atitudinea lui distantă şi impersonală. Pentru el, oamenii păreau a nu fi oameni, ci mai degrabă obiecte de care se servea.

Băncile din lemn alb distonau cu acel cadru voit sumbru. Cum vremea era frumoasă, am ordonat să fie vopsite în negru; dar, ghinion, în primele ore ale serii a început o ploaie mocănească, ce avea să continue şi în zilele următoare. Vopseaua nu s-a mai uscat. Atunci, cu un avion special, am adus de la Berlin baloți de stofă neagră cu care am acoperit băncile. Dar vopseaua încă umedă a pătruns pânza. Probabil mai mulți participanți s-au ales cu hainele deteriorate.

În ajunul ceremoniilor, noaptea, sicriul a fost adus pe un afet de la Neudeck, moşia lui Hindenburg din Prusia Orientală, până la unul dintre turnurile memorialului, îl însoțeau steagurile tradiționale ale regimentelor germane din primul război mondial şi purtătorii de torțe; nu se auzea un cuvânt, nu se auzea o comandă. Acest omagiu tăcut a făcut o impresie mult mai profundă decât solemnitățile organizate în zilele următoare.

A doua zi dimineață, sicriul lui Hindenburg a fost aşezat pe un catafalc în mijlocul curții de onoare. In imediata apropiere se montase, fără a se lăsa o distanță suficientă, tribuna oratorului. Când Hitler a făcut un pas înainte, Schaub a scos din servietă un manuscris pe care l-a pus pe pupitru. Hitler a şovăit o clipă, făcând din cap o mişcare brusca şi total neceremonioasă: adjutantul nu scosese manuscrisul care trebuia. După

ce eroarea a fost înlăturată. Hitler a ţinut o cuvântare funebră surprinzător de rece şi de formală.

Hindenburg, prin îndărătnicia lui ireductibilă, fusese o piedică serioasă mult timp - prea mult timp, din punctul de vedere al nerăbdătorului cancelar al Reichului care trebuia adesea să recurgă la şiretenie, glumă sau intrigă pentru a-l face pe preşedinte permeabil la argumentele sale. Una dintre mişcările tactice ale lui Hitler a fost aceea de a trimite în fiecare dimineaţă la Hindenburg, pentru o revistă a presei, pe Funk, pe atunci Secretar de Stat la Goebbels, care era originar din Prusia Orientală ca şi preşedintele. Funk, cu familiaritatea celui venit de pe aceleaşi meleaguri, reuşea, într-adevăr, să atenueze multe ştiri neplăcute pentru Hindenburg sau să le prezinte într-o manieră care să nu-l supere.

Hitler nu se gândise niciodată cu seriozitate la restaurarea monarhiei, aşa cum speraseră Hindenburg şi numeroşii săi prieteni politici. Nu o dată a fost auzit spunând: „Am permis să li se plătească în continuare pensiile miniştrilor social-democraţi, ca Severing, căci, orice s-ar zice despre ei, trebuie să li se recunoască meritul de a fi înlăturat monarhia. A fost un mare pas înainte. Ei sunt cei care ne-au deschis drumul. Şi acum să restaurăm această monarhie? Eu, să împart eu puterea? Uitaţi-vă la Italia! Cred ei că sunt aşa de prost? Monarhii au fost întotdeauna nerecunoscători faţă de primii lor colaboratori. Gândiţi-vă numai la Bismarck. Nu, n-am să cad în capcană. Chiar dacă acum Hohenzollernii se arată atât de amabili.”

La începutul lui 1934, Hitler m-a luat prin surprindere cu cea dintâi mare comandă. Mi se cerea să înlocuiesc tribuna provizorie din lemn de pe esplanada Zeppelin din Numberg cu o construcţie din piatră. Mi-am stors creierii cu primele schiţe, până când, într-un moment de inspiraţie, mi-a venit ideea salvatoare: să fac nişte scări mari, cărora să le suprapun un portic cu coloane, flancat de două corpuri din piatră cu funcţia de închidere a cadrului. Influenţa altarului din Pergam era evidentă. Probleme am avut doar cu integrarea indispensabilei tribune de onoare, pe care încercam s-o plasez cât mai discret în mijlocul scărilor.

Cuprins de îndoieli, l-am rugat pe Hitler să vină să vadă macheta. Eram cam neliniştit, pentru că proiectul depăşea cu mult comanda. Edificiul avea 390 de metri lungime şi 24 de metri înălţime. Era cu 180 de metri mai lung decât Termele lui Caracalla de la Roma, deci aproape dublu.

Hitler a examinat tacticos macheta de gips din toate unghiurile, luând, ca un om de meserie, perspectiva care trebuie. A studiat desenele fără să scoată un cuvânt şi fără să lase să-i transpară vreo reacţie. Credeam că o să-mi respingă lucrarea. Apoi, ca la prima noastră întâlnire, a emis un scurt: „De acord!” şi a plecat. Nici astăzi nu înţeleg prea bine de ce el, care avea o slăbiciune pentru declaraţiile larg desfăşurate, se arăta atât de scump la vorbă în asemenea ocazii.

Celorlalţi arhitecţi li se refuza aproape întotdeauna primul proiect, căci lui Hitler îi plăcea să se refacă de mai multe ori o comandă şi pretindea chiar modificări de detaliu în timpul lucrărilor. După ce am trecut cu bine această primă probă de capacitate, am fost lăsat în pace; de atunci mi-a respectat ideile şi, ca arhitect, m-am văzut aşezat oarecum pe aceeaşi treaptă cu el.

Lui Hitler îi plăcea să declare că el construieşte pentru a lăsa ca moştenire posterității spiritul epocii lui. În cele din urmă, spunea el, numai marile monumente amintesc de marile epoci ale istoriei. Căci oare ce altceva a mai rămas de pe urma împăraților romani, cândva stăpânitori ai lumii? Cine le-ar mai pomeni azi numele dacă n-ar exista edificiile ridicate din ordinul lor? Apar totdeauna, susținea el, perioade de declin în istoria unui popor; dar monumentele pe care le-a construit continuă să vorbească despre puterea lui de odinioară. Fireşte, acestea singure nu sunt suficiente pentru a crea bazele unei renaşteri a conştiinței naționale. Dar când, după o lungă perioadă de declin, se reaprinde sentimentul măreției naționale, monumentele lăsate de strămoşi devin purtătoare ale celui mai tulburător mesaj. Astfel, construcțiile Imperiului Roman îi permit lui Mussolini să facă apel la spiritul eroic al Romei, atunci când vrea să insufle poporului italian ideea unui imperiu al timpurilor moderne. Tot aşa, edificiile noastre vor avea răsunet şi-n conştiința unei Germanii a secolelor viitoare. Cu aceste argumente, Hitler sublinia totodată şi valoarea unui lucru trainic.

S-a trecut imediat la amenajarea esplanadei Zeppelin, deoarece, până la următorul congres al partidului, trebuia să fie terminată cel puțin tribuna. Pentru a putea începe lucrarea, mai întâi a fost dezafectat depoul de tramvaie. După dinamitarea acestuia, am trecut într-o zi prin fața vălmăşagului de structuri din beton armat distruse. Inserțiile de fier atârnau în toate părțile şi începuseră să ruginească. Era uşor de imaginat ce avea să urmeze. Această privelişte dezolantă mi-a sugerat o idee pe care, mai târziu, i-am prezentat-o lui Hitler sub denumirea cam pretențioasă: „Teoria valorii ruinelor unui edificiu”. Clădirile construite în spirit modern erau, fără îndoială, mai puțin apte să arunce spre generațiile viitoare acea „punte a tradiției” pe care o cerea Hitler. Era de neconceput ca nişte grămezi de fier ruginit să inspire acelaşi avânt eroic precum monumentele trecutului pe care le admira Hitler. „Teoria” mea încerca să ofere o ieşire tocmai din această dilemă. Folosind anumite materiale şi respectând anumite reguli de fizică statică, s-ar putea construi edificii care, după ce vor fi trecut sute sau (după cum socoteam noi) chiar mii de ani peste ele, ar semăna, mai mult sau mai puțin, cu modelele romane.3

Pentru a da gândurilor mele o formă concretă şi vizibilă, am comandat o planşă în stil romantic reprezentând tribuna de pe esplanada Zeppelin după secole de abandon: năpădită de iederă, cu stâlpii prăbuşiți, cu zidăria spartă ici şi colo, dar încă uşor de recunoscut în contururile ei generale. Schița aceasta a fost considerată o „blasfemie” în anturajul lui Hitler. Simplul fapt de a fi imaginat o perioadă de declin pentru acest Reich care trebuia să dureze o mie de ani i-a scandalizat pe mulți. Hitler totuşi a văzut în anticipația mea o chestiune de logică şi de bun-simț, drept pentru care a stabilit ca, de acum încolo, edificiile cele mai importante ale Reichului său să fie construite respectând această „lege a ruinelor”.

Într-o vizită pe şantier, Hitler, aflat în toane bune, s-a întors spre Bormann şi i-a cerut ca, pe viitor, subsemnatul să apară în uniformă de partid. Toți membrii anturajului său, medicul personal, fotograful, chiar şi şoferul automobilului Daimler-Benz primiseră deja câte o uniformă, în mijlocul lor, prezența unui civil făcea, într-adevăr, notă discordantă. Cu acest mic gest, Hitler dădea clar de înțeles că mă socotea, de acum înainte, ca fiind printre intimii săi. Niciodată n-ar fi strâmbat din nas dacă vreunul dintre cunoscuții săi ar fi apărut în civil la Cancelarie sau la cabană, căci Hitler însuşi

prefera să poarte haine civile ori de câte ori socotea că se poate. Dar, în deplasările şi în inspecţiile pe care le efectua, se afla în calitate de persoană oficială, ceea ce, considera el, făcea obligatorie uniforma. Astfel am ajuns, la începutul anului 1934, şef de secţie la Statul-Major al adjunctului său, Rudolf Hess. Câteva luni mai târziu, Goebbels mi-a conferit acelaşi grad, drept recompensă pentru activitatea desfăşurată cu ocazia manifestaţiilor de masa organizate pentru congresul partidului, sărbătoarea recoltei şi 1 Mai.

La 30 ianuarie 1934, la propunerea lui Robert Ley, conducătorul Frontului German al Muncii, a fost creată o organizaţie a petrecerii timpului liber numită „Forţă prin bucurie". Eu urma să preiau secţia „Frumuseţea muncii", denumire care stimula apetitul de bancuri nu mai puţin decât însăşi formula „Forţă prin bucurie".

Cu puţin timp înainte, într-o călătorie prin provincia olandeză Limburg, Ley văzuse nişte mine remarcabile prin curăţenia meticuloasă şi prin ambianţa întreţinută cu pricepere de grădinar. De aici el dedusese, specific temperamentului său înclinat spre generalizări, o idee practică şi utilă pentru întreaga industrie germană. Mie personal această idee mi-a adus o ocupaţie secundară, desigur onorifică, dar care mi-a făcut multă plăcere. Am început să-i convingem pe industriaşi sa-şi reamenajeze interiorul uzinelor şi să aşeze glastre cu flori în ateliere, însă cerinţele noastre nu se opreau aici: trebuia să fie mărită suprafaţa ferestrelor, să fie înfiinţate cantine etc. Unele unghere ce serveau drept depozit de deşeuri s-au transformat în locuri de petrecere a pauzelor, iar asfaltul a fost înlocuit cu peluze. Am iniţiat măsuri de standardizare a unei vesele simple, bine fasonate, am proiectat o mobila sobră, normată, aptă a fi produsă în cantităţi mari. Ne-am îngrijit ca, în probleme de iluminare şi ventilaţie artificială, întreprinderile să se adreseze specialiştilor sau să urmeze sugestiile desprinse din filmele documentare, în aceste proiecte, mi-am asigurat colaborarea unor foşti activişti ai sindicatelor şi a câtorva membri ai recent dizolvatei „Uniuni a Muncii". Cu toţii s-au apucat conştiincios de treabă, hotărâţi să amelioreze cât de cât condiţiile de viaţă ale muncitorilor şi să transpună în practică cuvântul de ordine al unei comunităţi populare fără clase, însă am constatat cu surprindere că Hitler nu mai manifesta interes pentru aceste idei. El, care putea să piardă ore în şir făcând examenul detaliat al unui plan, se arăta frapant de indiferent când îi relatam câte ceva despre acest aspect social al muncii mele. În orice caz, ambasadorul britanic la Berlin o preţuia mai mult decât Hitler.4 Mulţumită funcţiilor în partid, am primit prima mea invitaţie la o recepţie oficială pe care Hitler, în calitatea sa de şef al partidului, a dat-o în primăvara lui 1934; cu această ocazie au fost invitate şi soţiile. Am cinat în marea sufragerie a Cancelariei, la mese rotunde, în jurul fiecăreia luând loc câte şase până la opt persoane. Hitler mergea de la o masă la alta, spunea câteva amabilităţi, oferindu-si astfel prilejul de a-i fi prezentate doamnele.

Când a sosit la masa noastră, i-am prezentat-o pe soţia mea, pe care până atunci n-o cunoscuse personal. Câteva zile mai târziu, în cerc restrâns, m-a întrebat, vizibil impresionat: „De ce m-ai privat atât timp de prezenţa soţiei dumitale?" De fapt, evitasem acest lucru, nu în ultimul rând din cauza aversiunii mele faţă de modul în care Hitler îşi trata amanta. Pe de altă parte, găseam că e de datoria adjutanţilor s-o invite pe soţia mea sau să-i atragă atenţia lui Hitler asupra ei. Dar lor nu le puteai pretinde să aibă

simțul etichetei. La urma urmelor, şi în comportarea adjutanților se reflecta originea mic-burgheză a lui Hitler.

Chiar în acea seară, Hitler i-a declarat soției mele, nu fără solemnitate: „Soțul dumneavoastră o să-mi construiască nişte edificii cum de patru milenii încoace n-au mai existat.”

Pe esplanada Zeppelin avea loc în fiecare an o serbare pentru” activiştii de partid de rang mic şi mijlociu, aşa-zişii funcționari, în timp ce SA, Serviciul Muncii şi, bineînțeles, Wehrmachtul îi impresionau grozav pe Hitler si pe spectatori cu defilările lor de o strictă disciplină, prezentarea la un nivel acceptabil a funcționarilor se dovedea a fi un lucru greu de realizat, în majoritatea cazurilor, cu toate că lefurile erau „mici”, aveau nişte burți respectabile. Nu le puteai nici măcar pretinde să se aşeze în nişte rânduri aliniate ca lumea, în timp ce secția răspunzătoare de organizarea congresului căuta un mijloc de depăşire a acestor neajunsuri, care-i prilejuiau lui Hitler observații ironice, mi-a venit ideea salvatoare: să defileze pe întuneric. Mi-am expus planul în fața responsabililor cu organizarea congresului partidului. Pentru ceremonia nocturnă urmau să se adune miile de steaguri ale tuturor grupelor locale din Germania în spatele zidurilor înalte ale esplanadei şi, la o comandă, purtătorii de steaguri, împărțiți în zece coloane, aveau să avanseze printre cele zece grupe formate din funcționarii aliniați pe teren. Steagurile şi vulturii strălucitori care le încoronau urmau să fie iluminate de zece proiectoare puternice în aşa fel, încât spectacolul să producă un efect impresionant. Dar acest lucru nu mi se părea suficient. Avusesem ocazia să văd noile proiectoare ale apărării antiaeriene luminând la mulți kilometri înălțime. L-am rugat pe Hitler să-mi aprobe 130 de bucăți. Goring mi-a făcut la început greutăți, deoarece această cantkate reprezenta cea mai mare parte a rezervei strategice. Dar Hitler a reuşit să-l convingă: „Dacă le montăm aici în număr aşa de mare, lumea o să creadă că ne scăldăm în proiectoare.”

Rezultatul'a depăşit tot ce îmi imaginasem. Cele 130 de proiectoare, plasate de jur-împrejurul esplanadei, la doar 12 metri unul de altul, iluminau cerul cu fasciculele lor care, la început bine delimitate, se contopeau la o înălțime de 6 până la 8 kilometri într-o suprafață luminoasă. Aveai impresia că te găseşti într-o imensă încăpere cu pereți de-o înălțime nesfârşită, susținuți de stâlpi incandescenți. Uneori, coroana de lumină era traversată de câte un nor, adăugând grandiosului spectacol un element din domeniul imaginarului suprarealist. Presupun că această „catedrală de lumină” a fost prima „construcție” iluminată. Pentru mine ea rămâne nu numai creația mea spațio-arhitecturală cea mai frumoasă, ci şi singura care, în felul ei, a supraviețuit. „Era în acelaşi timp şi solemn, şi frumos, de parcă te-ai fi aflat într-o catedrală de gheață”, scria ambasadorul britanic Henderson.5

N-ar fi fost cu putință să condamni la obscuritate miniştri ai Reichului, Reichsleiteri, Gauleiteri şi alți demnitari prezenți la punerea unei pietre de temelie, deşi nici aceştia nu arătau mai prezentabil decât funcționarii. Iți ieşeau peri albi până-i aranjai în formație. Cum erau mai mult sau mai puțin retrogradați la condiția de figuranți, ei acceptau să fie puşi la punct de către organizatorii impacientați. Apărea Hitler. La o comandă, toți cei prezenți luau poziție de drepți şi întindeau brațul pentru salut. La punerea pietrei de temelie a sălii Congreselor din Nürnberg, eu mă aflam în picioare în rândul al doilea. Când m-a văzut, Hitler a întrerupt ceremonialul solemn ca

să-mi întindă mâna. Acest gest neobişnuit m-a impresionat atât de mult, încât mâna ridicată în semn de salut mi-am scăpat-o cu pocnet în chelia lui Streicher, Gauleiterul Franconiei.

În timpul congreselor de la Nürnberg era aproape imposibil să-l vezi pe Hitler; sau se retrăgea pentru a-şi pregăti discursurile, sau asista la una dintre numeroasele manifestări. Deosebită satisfacţie îi producea numărul crescând, de la an la an, al delegaţiilor şi al vizitatorilor străini, mai ales când aceştia veneau din Occidentul democratic. La dejunurile servite în grabă cerea să i se spună numele respectivilor şi se bucura să constate interesul tot mai mare faţă de imaginea pe care Germania naţional-so-cialistă şi-o autocrea.

Pâinea pe care o mâncăm eu la Nurnberg era amară. Răspundeam de pavoazarea tuturor clădirilor unde urma să apară Hitler. Ca „decorator-şef', trebuia ca, nu cu mult înainte de începerea manifestaţiei, să verific dacă totul este în ordine şi, odată îndeplinită prima sarcină, să mă grăbesc la următoarea, în anii aceia aveam o predilecţie pentru steaguri, pe care le foloseam cât puteam de des. În felul acesta introduceam un joc de culori într-o arhitectură de piatră. Profitam de faptul că steagul cu cruce încârligată conceput de Hitler se preta mult mai bine la o utilizare arhitectonică decât un steag tricolor. A-l folosi ca element decorativ, pentru a susţine ritmul faţadelor sau pentru a masca de la acoperiş până la trotuar oribilele case din epoca lui Bismarck, era, desigur, ceva care nu prea cadra cu înalta demnitate a steagului naţional-socialist, căruia, adesea, îi mai adăugam şi nişte panglici aurii ce-i subliniau roşul. Dar eu vedeam toate acestea cu ochii unui arhitect. Pe străzile înguste ale Goslarului si Nürnbergului organizam orgii de steaguri într-un mod deosebit, întinzând de la o casă la alta steag lângă steag, de nu se mai vedea nici cerul.

Această activitate mă împiedica să asist la diversele manifestări, şi totuşi nu ratam niciodată „discursurile culturale" ale lui Hitler, pe care adesea el însuşi le numea culmi ale artei oratorice, elaborându-le cu regularitate la Obersalzberg. Pe atunci admiram aceste discursuri şi, credeam eu, nu atât datorită retoricii lor strălucite, ci mai degrabă pentru conţinutul lor cumpănit, pentru nivelul lor. La Spandau îmi propusesem ca, după ispăşirea pedepsei, să le recitesc. Credeam că în felul acesta voi găsi ceva din lumea mea de odinioară, ceva care să nu-mi repugne. Dar ra-am văzut înşelat în aşteptările mele. În împrejurările de atunci, discursurile Fiihrerului căpătaseră în ochii mei o mare semnificaţie; astăzi însă îmi par găunoase, fără tensiune interioară, plate şi inutile. Avem aici dovada clară a efortului făcut de Hitler pentru a-şi subordona propriilor lui scopuri dictatoriale conceptul de cultură, căruia îi deforma în mod flagrant sensul firesc. Nu înţeleg cum toate acestea au putut cândva să mă impresioneze aşa de profund. Stau şi mă-ntreb: ce-a fost asta?

Nu lipseam niciodată nici de la spectacolul de gală cu care se deschidea congresul. Ansamblul Operei de Stat din Berlin, sub bagheta lui Furtwängler, interpreta Maeştrii cântăreţi. Te-ai fi aşteptat ca la o asemenea seară, care numai la Bayreuth îşi mai avea egal, sala să geamă de spectatori. Peste o mie de „somităţi ale partidului" primeau bilete şi invitaţii, dar era evident că acestea preferau să se documenteze asupra calităţii vinului de Franconia sau a berii de Nürnberg. Probabil că fiecare îşi făcea socoteala ca vecinul o să-şi facă datoria de membru de partid şi o să meargă, de milă-de silă, la Operă. Pasiunea pentru muzică ce se atribuia conducătorilor partidului era doar o legendă, în

realitate, reprezentanții partidului nu erau, în general, decât indivizi nedife-rențiați şi neciopliți, pe care muzica clasică îi atrăgea tot atât de puțin cât şi arta şi literatura. Nici măcar cei câțiva rari intelectuali din echipa lui Hitler, ca de exemplu Goebbels, nu asistau la manifestări muzicale precum concertele pe care Furtwängler le dădea, în mod regulat, cu Orchestra Filarmonică din Berlin. Aici, din întreaga protipendadă, îl puteai întâlni numai pe Frick, ministrul de Interne; Hitler însuşi, care la început părea a fi un entuziast al muzicii, începând din 1933 nu a mai mers decât cu rare ocazii, oficiale de altminteri, să asculte Orchestra Filarmonică din Berlin.

În acest context, se înțelege de ce în 1933, la spectacolul cu Maeştrii cântăreți, Opera din Nürnberg era aproape goală în momentul în care Hitler a luat loc în loja de onoare. Reacția lui a fost dintre cele mai vii deoarece, aprecia el, pentru un artist nimic nu e mai dificil şi mai jignitor decât să joace în fața unei săli goale. Hitler a trimis patrule să-i caute pe-acasă, prin berării şi prin crâşme pe înalții activişti ai partidului pentru a-i aduce la Operă, dar sala tot nu s-a umplut. A doua zi, la conducerea organizației circulau deja nenumărate bancuri în legătură cu locul şi modul în care fuseseră pescuiți cei lipsa la apel.

În anul următor, Hitler a impus în mod expres conducătorilor partidului, atât de puțin amatori de teatru, să asiste la spectacolul de gală. Şefii respectivi au apărut cu nişte mutre plictisite, mulți dintre ei fiind foarte în urmă cu somnul. Lui Hitler i s-a parat că aplauzele au fost prea firave în comparație cu strălucirea punerii în scenă, începând din 1935, masa activiştilor de partid lipsiți de sensibilitate artistică a fost înlocuită cu un public civil, care trebuia să cumpere cu bani grei biletele respective. De-abia atunci s-au obținut „atmosfera” indispensabilă artistului şi aplauzele cerute de Hitler.

Seara târziu, odată terminate pregătirile, mă întorceam la Deutscher Hof, hotelul rezervat Statului-Major al lui Hitler, Reichsleiterilor şi Gauleiterilor. La restaurantul hotelului întâlneam mereu un grup de Gauleiteri bătrâni. Făceau scandal şi beau ca nişte căruțaşi, strigând în gura mare că partidul a trădat principiile revoluției, că a înşelat muncitorii. Această frondă arăta că ideile lui Gregor Strasser, fostul conducător al aripii anticapitaliste a NSDAP, chiar dacă reduse la o simplă pălăvrăgeală, continuau să trăiască. Erau oameni care nu-şi mai regăseau vechiul elan decât îmbibați cu alcool.

În 1934, pentru prima dată la un congres al partidului, a avut loc o defilare militară în prezența lui Hitler. În aceeaşi seară, el a făcut o vizită oficială la bivuacul soldaților. Fostul caporal părea că regăseşte o lume familiară, în jurul focurilor de tabără, a redevenit soldat printre soldați şi, înconjurat de ei, a spus glume în dreapta şi-n stânga. Din această vizită Hitler s-a întors relaxat, povestind în scurtul răstimp petrecut la masă unele amănunte interesante.

Înaltul Comandament al Armatei, în schimb, nu s-a arătat deloc entuziasmat. Adjutantul Hossbach a vorbit despre „acte de indisciplină” ale soldaților care, în fața şefului statului, părăsiseră dispozitivul. El a insistat ca, anul viitor, să se împiedice asemenea familiarități dăunătoare prestigiului şefului statului. Hitler, în particular foarte iritat de aceste critici, s-a arătat dispus să cedeze. Am fost uimit de reținerea, aş zice aproape timorată, de care a dat dovadă în confruntarea cu aceste exigențe. Este posibil totuşi ca prudența tactică în raporturile cu Wehrmachtul şi sentimentul lui de nesiguranță în poziția de şef al statului să-l fi constrâns să adopte o asemenea atitudine.

În cursul pregătirilor pentru congres, am întâlnit o persoană care mă impresionase încă din vremea studenției. Era Leni Riefenstahl, starul şi regizorul cunoscutelor pelicule despre munte şi despre schiuri. Primise din partea lui Hitler comanda să facă filme despre congresele partidului. Singura femeie cu funcție oficială în mecanismele partidului, ea a avut dese ciocniri cu membrii organizației din care făcea parte. Inițial, aceştia încercaseră o revoltă împotriva ei. Având mult aplomb, posedând arta de a dirija cu dezinvoltură un univers masculin şi de a-şi urmări scopurile, ea era o sfidare la adresa conducătorilor politici ai unei mişcări tradițional misogine. Pentru a o doborî, s-au urzit intrigi şi s-au făcut denunțuri calomnioase la Hess. Totuşi, după primul film, care a reuşit să-i convingă chiar şi pe scepticii din jurul lui Hitler de măiestria ei regizorală, atacurile au încetat.

După ce am făcut cunoştință, ea a scos dintr-o casetă o tăietură îngălbenită şi mi-a spus: „Acum trei ani, când ați transformat casa districtuală, v-am decupat fotografia din ziar, deşi pe atunci nu vă cunoşteam.” Uimit, am întrebat-o de ce a făcut asta, la care ea mi-a răspuns: „Mă gândeam atunci ca dumneavoastră, cu fizionomia pe care o aveți, ați putea juca un rol într-unul dintre filmele mele.”

Îmi amintesc că imaginile luate la una dintre şedințele solemne ale congresului din 1935 se deterioraseră. La propunerea lui Leni Riefenstahl, Hitler a dispus ca acele scene să fie prelucrate în studio, într-unul dintre marile studiouri din Berlin-Johannistal - am construit decorurile necesare: o parte a sălii congresului, estrada şi tribuna, în timp ce se instalau proiectoarele şi echipa de realizatori îşi făcea de lucru cu una sau cu alta, în planul din spate se vedeau, venind sau plecând, Streicher, Rosenberg şi Frank, care-şi studiau de zor rolurile, cu manuscrisul în mâna. După ce a sosit, Hess a fost rugat să accepte să se înceapă filmarea cu el. Ca şi când s-ar fi aflat în fața celor 30 000 de participanți la congres, Hess şi-a ridicat mâna cu solemnitate. Cu patosul emoției sincere, caracteristic lui, întorcându-se exact spre locul unde ar fi stat Hitler, încremenind în poziție de drepți, şi-a început discursul: „Mein Fiihrer, vă salut în numele congresului partidului. Congresul îşi continuă lucrările. Fuhrerul are cuvântul!” Mima atât de perfect, încât, din momentul acela, n-am mai fost pe deplin convins de sinceritatea sentimentelor pe care le exprima în public. Şi ceilalți trei, revelându-se ca excelenți actori, şi-au jucat rolurile în studioul gol ca şi cum ar fi fost în realitate. Eram iritat la culme; doamna Riefenstahl, dimpotrivă, găsea că filmările reconstituite erau mai bune decât cele originale.

Desigur, admiram deja aliajul de prudență şi tehnică oratorică etalat de Hitler în cadrul reuniunilor sale, când, de pildă, după ce tatona multă vreme, găsea punctul care să declanşeze prima mare furtună de aplauze. Nici eu nu ignoram câtuşi de puțin aspectul demagogic la întreținerea căruia contribuiam prin decorațiile mele concepute pentru manifestările foarte importante. Dar până atunci fusesem convins de sinceritatea sentimentelor la care oratorii făceau apel ca să stârnească entuziasmul maselor. Am fost cu atât mai surprins în ziua aceea, în studiourile de la Johannistal, descoperind că toată această vrăjitorie poate să treacă drept realitate chiar şi fără public.

Mă amăgeam cu iluzia că realizările mele de la Nurnberg sunt o sinteză între clasicismul lui Troost şi simplitatea lui Tessenow. Nu le consideram neoclasiciste, ci neoclasice, deoarece le credeam derivate din stilul doric. Mă înşelam pe mine însumi, ignorând, deliberat sau nu, că aceste edificii aveau să se constituie într-un. decor

monumental asemănător celui pe care alții îl experimentaseră deja - cu mijloace mai modeste, ce-i drept - la Paris, pe Câmpul lui Marte, în timpul revoluției franceze. Clasicismul şi simplitatea erau incompatibile cu gigantismul pe care-l cultivasem la Nürnberg. Totuşi, proiectele de acolo îmi plac cel mai mult chiar şi azi, în comparație cu altele concepute mai târziu pentru Hitler, care păcătuiesc prin emfază.

Datorită predilecției mele pentru lumea dorienilor şi a naivității ce caracteriza acea epocă a vieții mele, prima călătorie în străinătate am făcut-o în Grecia, în mai 1935, iar nu în Italia, unde mi-aş fi putut regăsi, în palatele Renaşterii si în colosalele edificii romane, modelele arhitectonice, împreună cu soția mea căutam, înainte de toate, dovezi ale lumii dorienilor, şi nu voi uita niciodată cât de impresionați am fost de stadionul olimpic din Atena, reconstruit atunci. Când, doi ani mai târziu, a trebuit să concep eu însumi un proiect de stadion, m-am inspirat din forma de potcoavă a acestuia.

La Delphi credeam că am descoperit repezeala cu care bogăția acumulată în coloniile ionice din Asia a făcut să scadă puritatea creației artistice greceşti. Această evoluție arată cât de vulnerabilă este o înaltă conştiință artistică şi că până şi nişte forte neînsemnate pot să-i altereze imaginea ideală până la a o face de nerecunoscut. Asemenea reflecții nu mă tulburau câtuşi de puțin, deoarece trăiam cu impresia că lucrările mele vor avea o soartă mai bună.

Ne-am întors la Berlin în iunie 1935. În zilele următoare a fost gata şi casa pe care mi-o comandasem la Schlachtensee, un cartier mărginaş al Berlinului. Era o locuință modestă, cu numărul de dormitoare strict necesar, o sufragerie şi o singură cameră de zi, în total 125 de metri pătrați; în epoca aceea, somitățile Reichului, conformându-se unui obicei care câştiga teren, se mutau în vile uriaşe sau îşi însuşeau castele. Noi făceam, în mod premeditat, exact contrariul, căci voiam să evităm ceea ce vedeam la cei care, înconjurându-se de fast şi formalism rigid, se autocondamnau la o „pietrificare" lentă.

De altminteri, nici n-as fi putut să mă întind mai mult pentru că îmi lipseau mijloacele. Casa mă costase 70 000 de mărci; ca să mă ajute să strâng suma aceasta, tatăl meu a fost nevoit sâ-şi ipotecheze bunuri în valoare de 30 000 de mărci. Deşi arhitect cu lucrări pentru partid si stat luate în antrepriză proprie, băneşte eram destul de strâmtorat. Căci, din spirit de abnegație, hrănit din idealismul epocii, renunțasem la onorariile de arhitect.

Atitudinea aceasta n-a avut parte de înțelegerea cuvenită. Intr-o zi, la Berlin, Goring, mai bine dispus ca oricând, mi-a spus ce crede el despre mine: „Desigur, domnule Speer, ai mult de lucru acum. Dar şi câştigi o mulțime de bani." Cum însă i-am răspuns că nu, m-a privit dezaprobator: „Ce spui, domnule? Un arhitect aşa de solicitat ca dumneata? Eu te cotam la câteva sute de mii pe an. Dă-le-ncolo de idealuri! Să câştigi bani, asta-i important!" De atunci am cerut să mi se plătească onorariile ce mi se cuveneau. Am făcut o excepție în privința proiectului de la Niimberg, deoarece primeam l 000 de mărci pe lună. Dar acesta nu a fost singurul motiv care m-a făcut să-mi iau masuri pentru a nu-mi pierde independența profesională în schimbul unui statut de funcționar. Mai era încă unul: Hitler avea mai multă încredere în arhitecții care nu erau funcționari. De fapt, îşi manifesta astfel prejudecata lui față de funcționari. Când mi-am încheiat activitatea de arhitect, averea mea se ridica la aproximativ un milion şi jumătate de mărci, iar Reichul îmi datora un milion, pe care nu mi l-a mai plătit niciodată.

Familia mea se simţea bine în noua casă. Îmi pare rău că nu pot să spun că împărtăşeam şi eu această fericire, aşa cum visasem cândva, eu şi soţia mea. Când, seara târziu, mă întorceam acasă, copiii erau culcaţi de mult; rămâneam singur cu soţia, mut de oboseală. Condiţia de masă inertă mă invada din ce în ce mai des, şi acum, când privesc înapoi, îmi dau seama că în fond mi s-a întâmplat şi mie exact acelaşi lucru ca şi mai-marilor partidului care, prin stilul de viaţă pompos, încremenit în tiparele etichetei oficiale, îşi neglijau viaţa de familie. Eu însă plăteam acest tribut prin faptul că mă transformasem în sclav al muncii mele.

Într-o zi din toamna lui 1934, m-a sunat Otto Meissner care, după Ebert şi Hindenburg, îşi găsise în Hitler cel de-al treilea şef. Mi-a spus ca trebuie să-l însoţesc a doua zi la Weimar, pentru ca, de acolo, să plecăm cu Hitler la Nürnberg.

Până spre dimineaţă am aşternut pe hârtie gândurile care, de câtva timp, nu-mi mai dădeau pace. Se luase decizia ca pentru congresul partidului să se construiască clădiri noi, de mari dimensiuni, o esplanadă pentru defilări militare, un mare stadion, o sală pentru discursurile culturale ale lui Hitler şi pentru concerte. De ce să nu reunim într-un vast ansamblu clădirile deja existente cu edificiile ce urmează a se construi? Până acum nu mă încumetasem niciodată să iau iniţiative într-un domeniu pe care-l monopolizase Hitler. De aceea nu am trecut decât cu mare timiditate la schiţarea unui proiect.

La Weimar, Hitler mi-a arătat proiectul unui „forum al partidului", conceput de profesorul Paul Schultze-Naumburg. „Asta aduce cu o enormă incintă de piaţă comercială dintr-un oraş de provincie. N-are nimic tipic, nu se diferenţiază de epocile precedente. Dacă tot construim un forum al partidului, trebuie să se vadă şi mai târziu că a fost construit în epoca şi în stilul nostru, ca de exemplu Konigsplatz din Munchen", mi-a spus Fuhrerul. Schultze-Naumburg, o autoritate în „Liga combatantă pentru cultura germană", nu a avut posibilitatea să se justifice; nici măcar n-a fost invitat să asiste la această critică. Hitler, fără să ţină seama de reputaţia profesorului, a hotărât organizarea unui nou concurs la care a chemat arhitecţi selectaţi de el.

În continuare s-a mers la casa lui Nietzsche, unde Hitler era aşteptat de doamna Forster-Nietzsche. De bună seamă, în autoizolarea ei excentrică, sora filozofului nu putea să aibă nimic comun cu Hitler; au purtat o conversaţie alunecoasă, straniu de searbădă. Totuşi, scopul principal al acestei întâlniri a fost, spre satisfacţia tuturor, atins: Hitler a luat asupră-şi finanţarea unei construcţii-anexâ la casa veche a lui Nietzsche, iar doamna Forster-Nietzsche şi-a dat acordul ca Schultze-Naumburg să realizeze acest proiect. „Lui îi vine mai la îndemână să se adapteze la stilul vechii clădiri", conchisese Hitler. I se citea pe faţă mulţumirea de a fi reuşit să-i ofere arhitectului o compensaţie cât de cât.

A doua zi dimineaţă am plecat cu maşina spre Nurnberg, deşi pe atunci Hitler, din motive pe care aveam să le aflu chiar în ziua aceea, prefera trenul. Ca întotdeauna, şedea lângă şofer. Eram cu toţii într-un Mercedes închis, albastru, de şapte litri, cu compresor. Eu ocupam una dintre strapontine; servitorul lui, care stătea pe cealaltă, scotea dintr-o geantă hărţi rutiere, sandviciuri, hapuri sau ochelari, după cum îi cerea stăpânul. Pe locurile din spate, adjutantul Briickner şi şeful serviciului de presă, dr. Dietrich; o maşină de escortă, de aceeaşi mărime şi culoare, transporta cinci bărbaţi robuşti din echipa de pază şi pe medicul personal, doctor Brandt.

Îndată ce am ajuns pe partea cealaltă a pădurii turingiene, mai populată, au început dificultățile. Trecând printr-o localitate, am fost recunoscuți, dar, până să se dumirească lumea, noi ajunseserăm departe. Hitler ne-a avertizat: „Acum, o să vedeți, n-o să mai fie aşa simplu. Grupa de partid din localitate în mod sigur a şi prc-venit-o prin telefon pe cea din localitatea următoare.” într-adevăr, la sosirea noastră, străzile răsunau de uralele mulțimii, polițistul satului încerca din răsputeri să ne facă drum, dar maşina nu putea înainta decât la pas. Nu am reuşit să ieşim bine din înghesuială, că nişte entuziaşti ne şi baraseră drumul, în câmp deschis de data asta, ca să-l salute pe Hitler.

Am înaintat foarte încet. La prânz, am oprit la un mic han în Hildburghausen. În târguşorul acesta obținuse Hitler, cu ani în urmă, numirea în postul de comisar de jandarmerie pentru a dobândi cetățenia germană. Dar nimeni n-a abordat subiectul. Gazdele nu-şi puteau reveni din emoție, şi adjutantul, numai după rugăminți şi insistențe, a obținut o propunere de meniu: spaghetti cu ouă. După o lungă aşteptare, s-a dus să vadă ce se-ntâmplă la bucătărie. „Femeile s-au fâstâcit în asemenea hal, că nu-şi mai dau seama dacă pastele s-au făcut sau nu”, ne-a spus el la întoarcere.

În acest timp, afară, mii de oameni se adunaseră şi-l strigau pe Hitler, scandându-i numele în cor. „Numai de ne-am putea strecura”, a spus el. Încet, sub o ploaie de flori, am ajuns la poarta medievală a oraşului. Nişte tineri au închis-o în fața noastră, iar nişte copii s-au cățărat pe scările maşinilor. Hitler a fost nevoit să le acorde autografe şi numai aşa ne-au dat cale liberă, râzând. Hitler râdea şi el.

Peste tot, pe câmp şi prin sate, țăranii îşi lăsau uneltele, femeile ne făceau cu mâna - o călătorie cu adevărat triumfală. La un moment dat, în maşină, Hitler s-a aplecat spre mine şi mi-a spus: „Până acum, un singur neamț a mai fost aclamat în felul acesta - Luther! în drumurile lui prin țară îl întâmpinau şuvoaie de oameni care veneau din toate părțile şi-l aclamau. Ca pe mine astăzi!”

Această mare popularitate era foarte de înțeles, deoarece opinia publică îi atribuia lui Hitler, şi nimănui altcuiva, succesele noastre în economie şi în politica externă. Din ce în ce mai mult el trecea drept omul chemat să potolească dorul profund după o Germanie puternică, mândră şi unită. Scepticii formau o minoritate neînsemnată. Dacă cineva simțea uneori că-i încolțeşte îndoiala în suflet, se linişte cu gândul la succesele noului regim şi la respectul pe care acesta şi-l câştigase chiar în opinia publică internațională, predispusă mai degrabă să critice decât să laude.

În vreme ce populația îl amețea pe Hitler cu aceste omagii, care mă fascinau şi pe mine, unul singur dintre noi continua să privească înjur cu ochi critic: Schreck, şoferul cu stagiu de ani de zile la Hitler. Auzeam frânturi din conversația lor: „...Sunt nemulțumiți din cauza membrilor de partid plini de ei... Nişte îngâmfați, care uită de unde vin...” După moartea lui timpurie, în cabinetul de lucru de la Obersalzberg al lui Hitler atârnau, unul lângă celălalt, portretul în ulei al lui Schreck şi tabloul mamei lui Hitler6- dar nici o imagine a tatălui său.

Cu puțin înainte de Bayreuth, Hitler s-a urcat singur într-un mic Mercedes închis, condus de Hofmann, fotograful său personal, pentru a se duce incognito la vila Wahnfried, unde-l aştepta doamna Winifred Wagner. Între timp, noi am pornit spre Berneck, o mică stațiune climaterică din apropiere, unde Hitler obişnuia să înnopteze când se deplasa cu maşina de la Mimchen la Berlin, în opt ore nu tăcuserăm decât 210 kilometri.

Când am aflat că n-o să-l luăm pe Hitler de la vila Wahnfried decât noaptea târziu, am rămas perplex, pentru că a doua zi dimineață trebuia să ne continuăm drumul şi era foarte posibil ca, ajuns la Nürnberg, Hitler sa accepte programul de construcții stabilit de edilii oraşului conform propriilor lor interese. Dacă se întâmpla aşa, nu mai aveam nici o şansă ca Fuhrerul să ia în considerare proiectul meu, căci el nu revenea niciodată asupra unei decizii. Or, doar Schreck urma să-l vadă în noaptea aceea; i-am explicat acestuia proiectul meu pentru amenajarea Esplan-dei Congresului; şoferul mi-a promis că pe drum îi va spune lui Hitler şi, în caz de reacție favorabilă, îi va transmite planurile mele.

A doua zi dimineață, cu puțin înainte de plecare, am fost chemat în salon, la Hitler, care mi-a spus: „Sunt de acord cu proiectul dumitale. Problema o s-o abordăm chiar astăzi cu primarul Liebl."

Doi ani mai târziu, Hitler ar fi pus direct punctul pe i, zicân-du-i primarului: „Iată proiectul Esplanadei Congresului; aşa să-l facem!" Dar arunci, în 1935, încă nu se simțea aşa de sigur pe situație şi a fost nevoie mai întâi de o oră pentru explicații, înainte de a pune pe masă proiectul meu. Fireşte, primarului i s-a părut excelent, căci, în calitatea lui de vechi membru de partid, fusese educat să-şi aprobe întotdeauna superiorii.

După ce i-a făcut pe toți să-mi laude proiectul, Hitler a început un nou sondaj. Proiectul necesita mutarea Grădinii Zoologice. „Putem spera ca locuitorii Nürnbergului să accepte această măsură? Ei țin foarte mult, ştiu, la Grădina lor Zoologică. Dar o să le facem alta, şi mai frumoasă", a întrebat el. Primarul, intrând imediat în rolul de apărător al intereselor oraşului său, a replicat:

„Trebuie să convocam acționarii şi să încercăm să le cumpărăm acțiunile." Hitler s-a declarat de acord cu toate. Afară, Liebl, frecându-şi mâinile, i-a spus unuia dintre colaboratori: „De ce a pierdut Fuhrerul atât timp ca să încerce să ne convingă? Fireşte, îi dăm vechea Grădină Zoologică, iar noi ne facem una nouă. Cea veche nu mai era bună de nimic. Cea nouă va fi desigur cea mai faimoasă din lume. Ne-o plăteşte." în felul acesta, locuitorii Nurnbergului au ajuns să aibă o nouă Grădină Zoologică, singurul lucru ce s-a realizat din proiectul inițial.

Tot în acea zi am plecat cu trenul la Miinchen. Seara m-am pomenit cu un telefon de la Briickner, adjutantul: „Lua-v-ar dracu' cu proiectul vostru! Nu mai puteați aştepta? Toată noaptea Fuhrerul n-a închis vm ochi, aşa de tare s-a enervat. Data viitoare sunteți rugat să vă adresați întâi mie!"

Pentru realizarea acestui proiect s-a înființat o asociație de sprijinire a amenajării Esplanadei Congresului; finanțarea a preluat-o, nu fără reticențe, ministrul de Finanțe al Reichului. Hitler a avut ideea năstruşnică să-l numească preşedinte pe Kerrl, ministrul Bisericilor, dându-i-l ca adjunct pe Martin Bormann care, pentru prima dată, se vedea învestit cu o importantă funcție oficială în afara Cancelariei partidului.

Costul proiectului urma să se ridice cam la 700 sau 800 de milioane de mărci, ceea ce reprezintă în jur de trei miliarde de mărci germane actuale: o sumă pe care, opt ani mai târziu, aveam s-o consum în patru zile pentru cheltuieli de armament.7 Terenul, inclusiv taberele pentru participanți, avea o suprafață de aproximativ 16, 5 kilometri pătrați. De altfel, încă din timpul lui Wilhelm al II-lea urma să se amenajeze o „zonă de ceremonie pentru sărbătorile naționale germane", lungă de 2 000 de metri şi lată de 600.

În 1937, doi ani după ce Hitler îl aprobase, proiectul meu a fost trimis la Expoziția Universală de la Paris, unde machete expusă a primit Marele Premiu. Această esplanadă imensă, lungă de l 050 de metri şi lată de 700, se termina spre sud la Câmpul lui Marte - nume ce amintea nu numai de zeul războiului, ci şi de luna în care Hitler a introdus serviciul militar obligatoriu. Locul era rezervat pentru Wehrmacht, care urma să prezinte aici exerciții tactice, adică manevre la scară redusă. Grandioasa incintă a palatului regilor Darius I şi Xerxes de la Persepolis, construit în secolul al V-lea î.e.n., nu avea, în comparație cu proiectul meu, decât 450 pe 275 de metri. Prevăzusem tribune de 14 metri înălțime, ce încadrau toată esplanada şi totalizau 160 000 de locuri; douăzeci şi patru de turnuri de peste 40 de metri înălțime aveau să compartimenteze uniform aceste tribune în mijlocul cărora se evidenția o tribună de onoare, încoronată de statuia unei femei, în anul 64 e.n., din ordinul lui Nero, s-a ridicat pe Capitoliu o statuie colosală, de 36 de metri înălțime; Statuia Libertății de la New York este înaltă de 46 de metri, iar statuia noastră urma a o depăşi cu 14 metri.

Spre nord, exact în direcția vechiului castel al Hohenzoller-nilor, ce se zărea în depărtare, Câmpul lui Marte dădea într-un drum de paradă, lung de 2 kilometri şi lat de 80 de metri. Pe acest drum, care a fost terminat înainte de război, Wehrmachtul avea să defileze prin fața lui Hitler în rânduri late de aproximativ 50 de metri. Era pavat cu plăci grele din granit, destul de rezistente ca să poată suporta şi greutatea tancurilor; suprafața era zgrun-țuroasă pentru ca soldații defilând în pas de parada să nu alunece. Pe partea dreaptă se ridicau nişte trepte de pe care Hitler, înconjurat de generalii săi, avea să treacă în revistă trupele, iar vizavi se afla un portic cu coloane rezervat arborării drapelelor regimentelor.

Prevăzusem ca acest portic cu coloane, de numai 18 metri, să servească drept scară pentru o mai bună evaluare a dimensiunilor Marelui Stadion, văzut din spate. Acesta urma să aibă, după indicațiile lui Hitler, o capacitate de 400 000 de locuri. Monumentul care, în istorie, putea oferi cel mai bun termen de comparație era Circus Maximus, construit la Roma, pentru 150-200 000 de persoane, în timp ce stadioanele din epoca noastră au o capacitate de maximum 100 000 de locuri.

Piramida lui Keops, construită înjurai anului 2500 î.e.n., are, la o lungime de 230 de metri şi o lățime de 146 de metri, un volum de 2 570 000 de metri cubi. Stadionul din Nürnberg ar fi fost de 550 de metri lungime pe 460 de metri lățime şi ar fi reprezentat un spațiu construit de 8 500 000 de metri cubi8, adică, în mare, de trei ori piramida lui Keops. Stadionul avea să fie, de departe, edificiul cel mai important din tot acest ansamblu, precum şi unul dintre cele mai formidabile din istorie. Conform calculelor, incinta stadionului urma să atingă aproape 100 de metri înălțime, pentru a putea cuprinde masa de spectatori prevăzută. O forma ovală ar fi fost o soluție inacceptabilă, deoarece cazanul la care s-ar fi ajuns nu numai că ar fi făcut să crească temperatura, ci ar fi provocat, în mod sigur, şi tulburări psihice. De aceea am ales forma de potcoavă a stadionului din Atena. Pe o colină având aproximativ aceeaşi înclinație cu a incintei viitorului stadion, ale cărei denivelări le corectasem prin nişte construcții din lemn, am făcut încercări pentru a verifica dacă, din ultimul rând, s-ar pute'a urmări manifestările sportive. Rezultatul a fost mai bun decât mă aşteptasem.

După devizul întocmit de noi, stadionul din Nürnberg ar fi costat între 200 şi 250 de milioane de mărci, adică, la prețurile actuale, cam un miliard de mărci. Hitler a

acceptat Iară să stea pe gânduri: „Asta costă mai puțin decât două vase de război tip Bismarck. Or, poți distruge un cuirasat într-o clipă, sau după zece ani poți să-l dai la fiare vechi. Dar acest edificiu va fi în picioare şi după sute de ani. Evită să-i răspunzi ministrului de Finanțe dacă te întreabă cât costă. Spune-i că n-avem încă experiența unor lucrări de o asemenea anvergură.” S-a comandat granit de câteva milioane de mărci, roşu-deschis pentru incinta exterioară, alb pentru tribune. S-a săpat o groapă uriaşă în vederea turnării fundației, în timpul războiului, această groapă a devenit un loc pitoresc, dând o idee despre mărimea construcției. La nord de stadion, drumul de paradă traversa o întindere de apă în care ar fi trebuit să se reflecte edificiile. Totul se termina cu o piață, mărginită în dreapta de sala Congresului, încă în picioare şi azi, iar în stânga de o sală culturală anume construită pentru ca Hitler să aibă unde să-si țină discursurile culturale.

Toate aceste edificii, cu excepția sălii Congresului, concepută încă din 1933 de arhitectul Ludwig Ruff, cădeau în sarcina mea, deoarece Hitler mă desemnase arhitect-responsabil al proiectului. Mi-a dat mână liberă atât în ce priveşte concepția, cât şi realizarea lucrării. De-acum înainte, în fiecare an, avea să pună într-un cadru solemn câte o piatră de temelie. O precizare: aceste pietre erau depozitate la Oficiul municipal de construcții, de unde erau luate spre a fi zidite pe măsură ce lucrarea avansa. La punerea primei pietre de temelie a stadionului, la 9 septembrie 1937, Hitler mi-a întins mâna cu un gest solemn şi mi-a spus în fața somităților partidului: „Aceasta este cea mai mare zi din viața dumitale!” Poate că, la data aceea, devenisem deja sceptic, căci i-am răspuns: „Nu, nu astăzi, mein Fu'hrer, ci atunci când va fi gata stadionul.”

La începutul anului 1939, Hitler a încercat să justifice în fața unor constructori gigantismul stilului său cu următoarele cuvinte: „De ce merg tot timpul pe linia celor mai mari construcții? Fac acest lucru ca să redau fiecărui cetățean german încrederea în sine. Ca să spun fiecărui individ dintr-o sută de domenii diferite: noi nu suntem inferiori, ci dimpotrivă, suntem absolut egali cu oricare alt popor.”9

Nu trebuie să imputăm numai regimului această tendință spre supradimensionarea proporțiilor. O contribuție o au şi averile rapid câştigate, precum şi nevoia de a-ți arăta forța. Iată explicația faptului că cele mai mari edificii ale antichității greceşti se găsesc în Sicilia şi în Asia Mică. Este posibil să existe o legătură între acest gigantism şi legile impuse de anumiți dictatori. Chiar în Atena lui Pericle, statuia Atenei Parthenos, sculptată de Phidias, era înaltă de 12 metri, în plus, multe dintre cele şapte minuni ale lumii, simboluri de o popularitate universală, sunt ceea ce sunt tocmai datorită dimensiunilor lor ieşite din comun. Vezi Templul lui Artemis din Efes, Mausoleul din Halicarnas, Colosul din Rhodos sau Zeus Olimpianul al lui Phidias.

Supradimensionarea proporțiilor ascunde însă nişte țeluri de-spre care Hitler nu le vorbea lucrătorilor: această arhitectură gigantică era menită să-i glorifice opera, să-l întărească în conştiința misiunii istorice pe care şi-o atribuia. Ridicarea impunătoarelor monumente îi oferea prilejul de a-şi vesti pretenția la hegemonia mondială, cu mult înainte de a fi îndrăznit să se confeseze în acest sens colaboratorilor săi apropiați.

Şi pe mine mă atrăgea ideea ca, recurgând la schițe, bani şi firme de construcții, să creez mărturii din piatră pentru o istorie viitoare şi să pot influența imaginea cu care vom rămâne în memoria mileniilor. Entuziasmul meu i-l transmiteam şi lui Hitler, când puteam să-i demonstrez că am depăşit, cel puțin în planul dimensiunilor, operele de

prim-plan ale istoriei omeneşti. El nu-şi exprima însă niciodată entuziasmul şi nu făcea risipă de vorbe mari. Poate că, în acele clipe, îl cuprindea un sentiment de venerație față de sine însuşi si față de imaginea propriei sale grandori, creată la ordinul lui şi proiectată la scara eternității.

La acelaşi congres din 1937, când a pus piatra de temelie a stadionului, Hitler şi-a terminat discursul cu fraza: „Națiunea germana şi-a dobândit, în sfârşit, imperiul ei germanic.” în cursul dejunului care a urmat, Briickner, adjutantul lui Hitler, a povestit că, la aceste cuvinte, pe Feldmarschallul von Blomberg, copleşit de emoție, l-au podidit lacrimile. Hitler a apreciat gestul ca fiind confirmarea unui consens perfect asupra semnificației fundamentale a declarației lui.

În epocă s-a glosat mult asupra faptului că această rostire enigmatică a deschis un nou capitol în cartea marii politici şi că de aici aveau să derive încă multe altele. Din întâmplare, eu ştiam ce intenționase Hitler să spună, întrucât, tot atunci, el m-a oprit pe scara ce ducea la apartamentul său şi, lasându-şi escorta să meargă mai departe, mi-a zis: „Vom întemeia un mare imperiu care va cuprinde toate popoarele germanice. Se va întinde din Norvegia până în Italia de Nord. Trebuie ca eu însumi să duc la bun sfârşit această operă. Numai de nu m-aş îmbolnăvi!”

Această formulare era încă relativ reținută, în primăvara anului 1937, Hitler mi-a făcut o vizită în atelierele mele din Berlin. Eram numai noi în fața machetei înalte de peste 2 metri a stadionului de 400 000 de locuri. Se afla exact la nivelul ochilor, conținea toate detaliile şi era luminată de puternice proiectoare de cinema, aşa că, printr-un neînsemnat efort de imaginație, puteam să ne reprezentăm efectul pe care ar fi putut sâ-i producă acest edificiu. Planurile erau fixate pe nişte table, lângă machetă. Hitler s-a întors spre ele. Din vorbă în vorbă- am ajuns la Jocurile Olimpice. I-am semnalat, cum o făcusem deja de mai multe ori înainte, că terenul meu de sport nu avea dimensiunile cerute de regulamentele olimpice. La aceasta, Hitler mi-a răspuns pe acelaşi ton, ca şi când ar fi fost vorba de o evidență indiscutabilă: „N-arc absolut nici o importanță, în 1940, Jocurile Olimpice vor mai avea loc într-o altă țară, la Tokio. Dar apoi se vor muta pentru totdeauna în Germania, pe acest stadion. Şi decizia cu privire la dimensiunile stadionului o vom lua noi.”

Conform planului de lucru pe care-l întocmiserăm împreună, stadionul urma să fie gata până la congresul din anul 1945.

Capitolul 6 CEA MAI MARE COMANDĂ

Hitler era neliniştit. „Realmente nu ştiu ce trebuie să fac”, repeta el umblând în sus şi-n jos prin grădina cabanei de la Obcrsalzberg. „Este o decizie prea greu de luat. Aş prefera să mă aliez cu englezii. Dar istoria a arătat adesea că pe englezi nu te poți bizui. Dacă merg cu ei, atunci cu Italia am terminat-o pentru totdeauna. Apoi englezii mă lasă de izbelişte, aşa că alergăm după doi iepuri.” în toamna lui 1935, nu de puține ori, Hitler s-a exprimat în felul acesta față de prietenii săi apropiați care, ca întotdeauna, îi țineau companie la Obersalzberg. Mussolini tocmai îşi începuse, prin bombardamente masive, campania din Abisinia, Negusul fugise, iar noul Imperiu Roman se proclamase.

După ce vizita pe care o făcuse în Italia, în iunie 1934, se soldase cu rezultate atât de slabe, Hitler devenise neîncrezător, desigur nu în Mussolini, ci în italieni şi în politica lor. Acum că-şi vedea îndoielile confirmate, Hitler şi-a amintit de un testament politic al

lui Hindenburg în care se spunea că Germania nu trebuie să mai meargă niciodată împreună cu Italia. Sub conducerea Angliei, Liga Națiunilor a impus sancțiuni economice Italiei. Hitler a declarat că de-acum se vede nevoit să aleagă definitiv daca merge cu englezii sau cu italienii, si că aceasta va fi o decizie cu bătaie lungă. Aşa cum o va face de atâtea ori mai târziu, el se declara gata ca, în schimbul unui aranjament global, să le garanteze englezilor imperiul. Dar împrejurările nu i-au lăsat libertatea de a alege, ci l-au constrâns să opteze pentru Mussolini. În ciuda apropierii ideologice şi a relațiilor personale care începeau să se contureze, nu i-a venit uşor să ia această hotărâre. Trecuseră nişte zile de la consumarea faptului, dar Hitler încă se simțea apăsat şi se justifica afirmând că situația îl forțase să facă acest pas. Cu atât mai mare i-a fost uşurarea să constate, câteva săptămâni mai târziu, că sancțiunile luate în cele din urmă cruțau Italia tocmai în punctele esențiale. De aici, Hitler a tras concluzia că atât Anglia, cât şi Franța voiau să rămână în afara oricărui risc şi să evite orice pericol. Ceea ce a trecut mai târziu drept voință de provocare nu fusese, de fapt, decât aplicarea învățămintelor trase din asemenea experiențe. Guvernele occidentale, conchisese el în urma acelor evenimente, dovediseră slăbiciune şi lipsă de decizie.

Ideea i-a fost întărită la 7 martie 1936, când trupele germane au ocupat Renania demilitarizată, fără să-şi atragă din partea aliaților riposta armată pe care ar fi justificat-o această violare flagrantă a Tratatului de la Locarno. În aşteptarea primelor reacții, Hitler nu-şi mai stăpânea nervii, în compartimentele vagonului special care, în seara acelei zile, ne ducea spre Munchen, tensiunea din salonul Fiihrerului era extremă, într-o gară ne-a parvenit o ştire, „în sfârşit, regele Angliei nu va interveni, îşi ține promisiunea. De-acum totul va merge bine", a spus Hitler, respirând uşurat. Această reacție arăta ca nu cunoştea cât de slabe erau competențele constituționale ale coroanei engleze în relațiile ei cu parlamentul şi guvernul. Oricum, probabil că o intervenție armată ar fi avut nevoie de aprobarea regelui, şi poate că la asta se referise, în orice caz, era într-o acută stare de nelinişte, iar mai târziu, când se afla în stare de război cu aproape întreaga lume, încă mai afirma că intrarea trupelor germane în Renania a fost cea mai îndrăzneață dintre toate acțiunile lui.

„Noi încă n-aveam o armată demnă de acest nume; cea pe care o dețineam era aşa de slabă, încât n-ar fi putut ține piept nici măcar numai polonezilor. Dacă francezii şi-ar fi pus mintea cu noi, ne-ar fi învins fără dificultate; în câteva zile rezistența noastră ar fi fost la pământ. Iar ceea ce aveam ca forțe aeriene era de-a dreptul ridicol: câteva Ju-52 de la Lufthansa, şi nici măcar pentru astea n-aveam bombe suficiente", susținea el. După abdicarea regelui Eduard al VUI-lea, Hitler revenea adesea asupra aparentei înțelegeri pe care viitorul duce de Windsor o manifestase față de Germania național-socialistă: „Sunt sigur că prin el s-ar fi putut statornici relații prieteneşti durabile cu Anglia. Cu el, totul ar fi fost altfel. Abdicarea lui a reprezentat o grea pierdere pentru noi." Hitler se lansa atunci în considerații privind forțele oculte care determinau cursul politicii engleze într-un sens antigerman. Regretul lui de a nu fi găsit un teren de înțelegere cu Anglia a trecut ca un fir roşu prin toți anii cât a fost stăpânul absolut al Germanici. Acest regret s-a amplificat şi mai mult după vizita pe care i-au iacut-o la Obersalzberg, în 22 octombrie 1937, ducele de Windsor împreună cu soția, care au avut, după cum se spunea, cuvinte de laudă la adresa realizărilor celui de-al treilea Reich.

La câteva luni după ce intrase fără probleme în Renania, Hitler şi-a exprimat satisfacţia în legătură cu atmosfera armonioasă în care se desfăşurau Jocurile Olimpice, fapt ce demonstra că nemul-ţumirea opiniei publice internaţionale trecuse. A dat instrucţiuni ca numeroaselor personalităţi străine prezente să li se creeze impresia că au în faţă o Germanie animată de intenţii paşnice. A urmărit competiţiile cu mare interes, dar, în timp ce succesele neaşteptat de numeroase ale lotului german îl făceau extrem de fericit, seria de victorii repurtate de alergătorul-minune, americanul de culoare Jesse Owens, l-a scos din sărite. Oamenii ai căror strămoşi provin din junglă au asupra albilor civilizaţi, pretindea el ridicând din umeri, superioritatea atletică a primitivului; ei nu sunt nişte concurenţi corespunzători cadrului olimpic şi, prin urmare, pe viitor ar trebui excluşi de la Jocuri şi de la toate competiţiile sportive. Aclamaţiile frenetice cu care berlinezii au întâmpinat intrarea maiestuoasă a echipei franceze pe stadionul olimpic l-au impresionat grozav pe Hitler. Francezii au defilat cu braţul ridicat prin faţa tribunei de onoare unde se găsea Fuhrerul, si acest gest a provocat o explozie spontană de entuziasm printre numeroşii spectatori, în ovaţiile prelungite ale publicului, Hitler sesiza vocea unui popor care-şi exprima dorinţa de pace şi înţelegere cu vecinul de la apus. Dacă interpretez bine ceea ce am observat atunci, această efuziune a berlinezilor i-a cauzat mai degrabă nelinişte decât bucurie.

În primăvara lui 1936, Hitler inspectase împreună cu mine un tronson de autostradă, în cursul discuţiei a lăsat să-i scape: „Mai am o comandă de dat, cea mai mare dintre toate.” A fost o simpla aluzie, în continuare n-a mai precizat nimic.

Uneori punea pe hârtie idei cu privire la înfăţişarea Berlinului, dar abia în iunie mi-a arătat un plan al centrului oraşului, murmurând: „I-am explicat primarului pe îndelete şi cu amănunte de ce e necesar ca această stradă nouă să fie lată de 120 de metri, şi iată că el îmi propune una de numai 90 de metri.” Peste câteva săptămâni, primarul, dr. Lippert, vechi membru al partidului şi redactor-şef al ziarului berlinez Atacul a fost convocat din nou, dar nimic nu se schimbase: strada era tot de 90 de metri. Lippert nu reuşea să se înflăcăreze pentru proiectele Fiihrerului. Deocamdată, Hitler s-a manifestat doar ca unul căruia i s-a făcut lehamite de cineva şi a susţinut că Lippert este meschin, incapabil să administreze o metropolă, dar şi mai incapabil să înţeleagă rolul istoric ce revine acesteia. Pe măsură ce zilele treceau, observaţiile la adresa primarului deveneau tot mai dure: „Lippert este un incapabil, un idiot, un ratat, o nulitate.” Uimitor mi s-a părut faptul că Hitler nu-şi exprima niciodată nemulţumirea în prezenţa primarului şi nici n-a încercat vreodată să-l convingă. Uneori lăsa impresia că ocoleşte oboseala unei argumentaţii. Peste patru ani, întorcându-se într-o zi de la ceainărie, ocazie cu care pronunţase din nou cuvinte aspre la adresa lui Lippert, i s-a făcut legătura cu Goebbels căruia i-a ordonat categoric să schimbe primarul.

Până în vara anului 1936, Hitler avusese în mod vădit intenţia de a încredinţa municipalităţii elaborarea planurilor pentru Berlin. Dar, acum, m-a chemat la el şi mi-a transmis comanda simplu şi direct: „Nu-i nimic de făcut cu acest Berlin, începând de azi, dumneata vei lucra la proiect. Uite un plan. Când ai ceva gata, să-mi arăţi. Pentru asta, aşa cum ştii, am totdeauna timp.”

După cum îmi spunea, el avusese în vedere deja din anii douăzeci un bulevard de o lăţime extraordinară. Studiase planurile Berlinului, ale căror deficienţe îl incitaseră să-şi dezvolte pro-priile-i idei.1 încă de atunci ar fi luat hotărârea să deplaseze gările Anhalt

şi Potsdam la sud de esplanada Tempelhof, eliberând centrul oraşului de şinele de cale ferată şi utilizând spaţiul considerabil astfel obţinut în aşa fel, încât, plecând de la aleea Victoriei şi făcând câteva străpungeri, să se traseze un bulevard de prestigiu cu edificii reprezentative, lung de 5 kilometri.

Toate proporţiile arhitecturale ale Berlinului ar fi fost date peste cap de două edificii pe care Hitler voia să le ridice la extremităţile acestui nou bulevard reprezentativ. La nord, în apropierea Reichstagului, avea în vedere construirea unei uriaşe săli de întruniri, cu acoperişul în formă de cupola, în care bazilica Sfântul Petru din Roma ar fi încăput de mai multe ori. Cupola urma să aibă un diametru de 250 de metri si să acopere o suprafaţă de 38 000 de metri pătraţi, astfel că ar fi avut loc înăuntru 150 000 de persoane stând în picioare.

Încă de la aceste prime discuţii, când de-abia începeam să reflectăm asupra problemelor puse de arhitectura urbană, Hitler a crezut de datoria lui să-mi explice că la stabilirea dimensiunilor sălilor destinate întrunirilor trebuie să ne inspirăm din concepţiile Evului Mediu. Astfel, spunea el, catedrala din Ulm are o suprafaţă de 2 500 de metri pătraţi; dar, în secolul al XlV-lea, când a fost începută, Ulmul nu avea, cu copii şi bătrâni la un loc, decât 15 000 de locuitori. Şi conchidea: „De aceea, ei nu puteau niciodată să umple catedrala; ţinând cont de proporţii, pentru un oraş ca Berlinul, cu milioanele lui de locuitori, o sală de 150 000 de persoane se cheamă că este mică.”

La oarecare distanţă de Gara de Sud, Hitler intenţiona să ridice, ca o contrapondere la uriaşa sală, un arc de triumfa cărui înălţime o fixase la 120 de metri. „Acesta va fi cel puţin un monument demn de morţii noştri din războiul mondial. Numele fiecăruia dintre cei 1, 8 milioane de soldaţi căzuţi pe câmpul de luptă va fi gravat în granit. Monumentul pe care Republica l-a ridicat la Berlin întru cinstirea eroilor este lipsit de orice demnitate. E un lucru meschin şi nedemn de o mare naţiune.” Mi-a pasat două schiţe desenate pe nişte bileţele2 spunându-mi: „Le-am făcut acum zece ani. Le-am păstrat mereu, căci nu m-am îndoit niciodată că, într-o zi, le voi putea construi. Aşa că acum să trecem la realizarea lor!”

Figurile omeneşti incluse în aceste schiţe dovedeau, explica Hitler, că el prevăzuse încă de pe atunci pentru cupolă un diametru de peste 200 de metri şi, pentru arcul de triumf, o înălţime de peste 100 de metri. Ceea ce mă uluia era mai puţin gigantismul concepţiei, cât mai ales uimitoarea obsesie care-l făcuse să proiecteze monumente într-o vreme când n-avea nici măcar un licăr de speranţă ca va ajunge să le înalţe. Şi astăzi parcă mă trece un fior când realizez că, în plină pace şi în condiţiile în care îşi clama dispoziţia de a se înţelege cu toate popoarele, el începuse să realizeze proiecte care nu puteau să nu învedereze nişte aspiraţii; la hegemonia militară.

„Berlinul este un oraş mare, dar nu o metropolă. Priveşte Parisul, cel mai frumos oraş din lume, sau chiar Viena. Sunt oraşe, cu o puternică personalitate. Berlinul însă nu e decât o îngrămădire haotică de case. Trebuie să surclasăm Parisul şi Vicna”, repeta el fără încetare în cursul numeroaselor noastre reuniuni de lucru. Ţinute cel mai adesea în apartamentele lui de la Cancelarie, aceste discuţii nu începeau decât după ce plecau toţi ceilalţi invitaţi.

Studiase cândva sârguincios planurile Parisului şi ale Vienei, pe care, în cursul discuţiilor noastre, memoria i le punea la dispoziţie cu toată bogăţia de detalii. La Viena admira creaţia arhitectonică pe care o reprezenta Ringul, cu marile lui edificii: Primăria,

Parlamentul, sala de concerte sau Hofburgul şi muzeele. Putea să reproducă la scară această parte a oraşului şi ştia că marile clădiri reprezentative precum şi monumentele trebuie să fie proiectate în aşa fel, încât să poată fi puse în valoare din toate unghiurile. Admira aceste edificii, chiar daca nu se apropiau prea mult de concepţiile lui, cum era cazul Primăriei, în stil neogotic, despre care spunea: „Aici Viena este reprezentată pe măsură. Uită-te şi la Primăria Berlinului. Dar Berlinul va avea una şi mai frumoasă decât a Vienei, să fii sigur de asta!”

Ceea ce-l impresiona şi mai mult erau noile bulevarde ale Parisului, acele mari străpungeri efectuate între anii 1853 şi 1870 de către Gcorges E. Haussmann pentru suma de 2, 5 miliarde de franci aur. Îl considera pe Haussmann cel mai mare urbanist al istoriei, dar spera ca eu sâ-l întrec. Lupta îndelungată a lui Haussmann îl făcea să presupună că şi proiectul lui va întâmpina rezistenţă. Singură autoritatea lui, afirma el, va reuşi să-l impună.

Deocamdată s-a folosit de un şiretlic pentru a înfrânge atitudinea recalcitrantă a administraţiei oraşului; aceasta vedea în proiectul lui Hitler un cadou otrăvit, deoarece devenise clar că ea va avea de suportat costurile ridicate ale degajării şi construirii străzilor, ale amenajării spaţiilor publice şi ale instalării unei reţele rapide de căi ferate urbane. „Vom lucra o vreme la nişte proiecte pentru construirea noii noastre capitale pe malurile lacului Miiritz, în Mccklenburg. Să vezi ce activi vor deveni berlinezii când vor prinde de veste că guvernul Reichului vrea să se mute!” într-adc-văr, au fost suficiente câteva aluzii de genul acesta pentru a-i determina pe edilii oraşului să accepte finanţarea acţiunii. Fapt este că, timp de câteva luni, Hitler s-a amuzat cu proiectul unui „Washington german”, imaginând modalităţi de a crea din nimic' un „oraş ideal”. Dar până la urmă a respins totul, declarând: „Nişte capitale construite artificial au fost totdeauna nişte copii născuţi morţi. Gândeştc-te la Washington sau la Canberra. Chiar şi la noi, la Karlsmhe, viaţa nu e posibilă pentru că predomină conţopiştii.” în această privinţă nici până azi nu sunt sigur dacă juca teatru în faţa mea, sau dacă aborda în mod serios subiectul.

La originea imaginii pe care Hitler şi-o făcea despre Berlinul pe care voia să-l construiască erau cei doi kilometri ai bulevardului Champs-Elysees cu al său Arc de Triomphe înalt de 50 de metri, edificat de Napoleon, în 1805. De aici veneau, de asemenea, modelul „marelui arc” şi concepţia lui cu privire la lăţimea bulevardului. „Champs-Elysees este lat de 100 de metri. Bulevardul nostru va fi, în orice caz, cu 20 de metri mai larg. Când, în secolul al XVII-lea, marele prinţ elector, în clarviziunea lui, a construit bulevardul Linden lat de 60 de metri, el putea să prevadă circulaţia de astăzi tot atât de puţin ca şi Haussmann când a conceput Champs-Elysees”, spunea el.

Pentru realizarea acestor proiecte, Hitler a emis, prin Secretarul de Stat Lammers, un decret care-mi conferea puteri foarte întinse şi mă subordona direct lui. Nici ministrul de Interne, nici primarul, nici Gauleiterul Berlinului, Goebbels, nu erau abilitaţi să-mi dea mie ordine. Hitler m-a scutit, chiar în termeni anume, de obligaţia de a informa administraţia şi partidul despre stadiul proiectului meu.3 Când mi-am exprimat dorinţa de a avea posibilitatea să execut această comandă ca arhitect independent, el şi-a dat acordul pe loc. Secretarul de Stat Lammers a găsit un artificiu juridic pentru a ocoli condiţia de funcţionar de care aveam oroare; serviciul meu nu a căpătat caracter de serviciu public, ci a funcţionat ca un mare institut de cercetări absolut independent.

La 30 ianuarie 1937, Hitler mi-a încredinţat oficial cea mai mare „misiune arhitecturală”. El a căutat îndelung un titlu care să sune bine şi să inspire respect. Cel care l-a găsit a fost Funk. Am devenit „inspector general de construcţii însărcinat cu remo-delarea capitalei Reichului”. Mi-a remis actul de numire aproape cu timiditate. Era o trăsătură caracteristică comportamentului său faţă de mine. După masa de prânz, mi-a strecurat în mână actul respectiv, zicându-mi: „Să faci treabă bună.” Printr-o interpretare generoasă a contractului, eram de acum înainte Secretar de Stat al guvernului Reichului. La treizeci şi doi de ani, aveam locul meu în rândul al treilea al băncii guvernului, lângă dr. Todt; la dineurile oficiale puteam să iau loc la extremitatea mesei şi primeam, automat, de la orice personalitate străină în vizită oficială o distincţie onorifică de o categorie precis determinată. Aveam un salariu lunar de 1 500 de mărci, sumă nesemnificativă în comparaţie cu onorariile mele de arhitect.

Încă din februarie, Hitler îi ceruse fără menajamente ministrului Educaţiei să elibereze venerabila clădire a Academiei de

Arte din piaţa Paris, pentru a face loc noului GBI (Generalbauin-spektor), cum era numit oficiul meu. Alegerea lui căzuse asupra acestei clădiri deoarece putea să ajungă aici, neobservat de public, trecând prin grădinile ministerelor care o separau de Cancelarie, în curând avea să se folosească din plin de această posibilitate.

Concepţia urbanistică a lui Hitler suferea de o gravă deficienţă: nu era elaborată până la capăt. Imaginea unui Champs-Elysees berii nez de două ori şi jumătate mai lung decât originalul parizian îl obseda într-atât, încât pierduse complet din vedere structura oraşului de patru milioane de locuitori. Pentru un urbanist, un asemenea bulevard nu putea avea sens şi funcţionalitate decât ca nucleu al unei modernizări urbane. Pentru Hitler, dimpotrivă, nu era decât o lucrare de mare pompă, avându-şi scopul în ea însăşi. Totodată, nici problema feroviară a Berlinului nu-şi găsea rezolvare. Pintenul uriaş pe care căile ferate îl înfigeau în configuraţia oraşului, împărţindu-l în două, ar fi fost deplasat cu câţiva kilometri spre sud.

Planificatonil-şef al căilor ferate germane, dr. Leibbrandt, director în Ministerul Transporturilor, vedea în proiectele lui Hitler posibilitatea de a reorganiza în mare toată reţeaua feroviară a Capitalei, împreună, am găsit o soluţie aproape ideală: adău-gându-i două căi suplimentare, spoream capacitatea liniei de centură, ea putând în acest fel să absoarbă traficul marilor linii. Ar fi fost astfel posibilă construirea a două gări de tranzit, una la nord şi alta la sud, care să facă de prisos numeroasele capete de linie (gările Lehrter, Anhalt, Potsdam). Estimam costul acestor noi instalaţii feroviare la l-2 miliarde de mărci.4

În felul acesta puteam să prelungim noul bulevard către sud, pe traseul vechilor căi ferate, şi eliberam în centrul oraşului, la distanţă de numai 5 kilometri, o imensă suprafaţă pentru un nou cartier rezidenţial de 400 000 de locuitori.5 De asemenea, prin eliminarea gării Lehrter se putea continua spre nord acest ax rutier, care ar fi făcut posibilă apariţia de noi cartiere rezidenţiale.

Numai că nici Hitler şi nici eu nu voiam să renunţăm la sala cea mare care, precedată de o imensă piaţă, fără trafic, trebuia să închidă bulevardul monumental. Interesele practice ale traficului au fost sacrificate de dragul protocolului; din cauza ocolului astfel rezultat, fluxul circulaţiei de la nord la sud era profund afectat.

Evident că, în continuare, trebuia să folosim calea de degajare spre vest existentă deja, Heerstrasse, largă de 60 de metri, pentru a o prelungi şi spre est, proiect care s-a realizat parţial după 1945, prin lărgirea vechii Frankfurter Allee. Întocmai ca axa nord-sud, aceasta ar fi ajuns la încheierea ei firească, autostrada periferică, ceea ce ar fi deschis noi zone de urbanizare la est de Berlin; am fi putut astfel, simultan cu aerisirea centrului oraşului, să dublăm populaţia Capitalei Reichului.6

Imobile înalte folosite pentru birouri şi activităţi comerciale urmau să încadreze aceste două axe. Eşalonate în adâncime, în cele două direcţii, ele formau zone de construcţii tot mai joase, ce se terminau cu nişte case ascunse în verdeaţă. Sistemul avea darul - cel puţin aşa speram eu - să împiedice asfixierea centrului oraşului aflat în strânsoarea inelară a zonelor de urbanizare tradiţionale. Acest sistem, rezultând cu necesitate din structura axială elaborată de mine, făcea ca spaţiile verzi să pătrundă radial şi adânc până în centrul oraşului.

Pe o parte a autostrăzii, la cele patru extremităţi ale noii cruci axiale, se rezerva un teren pentru câte un aeroport, în timp ce lacul Rangsdorf era prevăzut să servească hidroavioanelor care, în viziunea de atunci, aveau să atingă raze de acţiune superioare. Aerodromul Tempelhof, situat prea în centrul noii zone de dezvoltare a oraşului, urma să fie dezafectat şi transformat într-un parc de distracţii, după modelul lui Tivoli din Copenhaga, într-un viitor mai îndepărtat, trebuia ca această cruce axială, după estimările noastre, să fie completată cu cinci bulevarde circulare şi şaptesprezece căi de degajare late de 60 de metri, cărora deocamdată ne mulţumeam să le stabilim noi aliniamente. Pentru degajarea reţelei rutiere urbane, legătura între crucea axială şi o parte a bulevardelor circulare ar fi fost asigurată, conform proiectului nostru, de trenuri siibterane rapide. La vest, vecin cu Stadionul Olimpic, urma să apară un nou cartier universitar, căci, în cea mai mare parte, clădirile facultăţilor şi ale institutelor vechii Universităţi Friedrich-Wilhelm de pe Unter den Linden erau într-o stare de jalnică decrepitudine. La nord de acest cartier s-ar fi întins un altul nou, rezervat medicinei, prevăzut cu spitale, laboratoare şi institute. Malurile râului Spree, între Insula Muzeului şi Reichstag, o zonă vitregită de soartă, plină de grămezi de fier vechi si de făbricuţc, aveau să facă obiectul unei renovări centrate pe o extindere a localurilor muzeelor berlineze.

De cealaltă parte a autostrăzii de centură se prevăzuseră zone de recreere pe care un înalt funcţionar silvic, special învestit cu depline puteri, începuse deja să le amenajeze, transformând pădurea de conifere, tipică pentru ţinutul Brandenburgului, într-o pădure de foioase. După modelul parcului Bois de Boulogne, Gnmewaldul urma să fie deschis publicului şi să ofere milioanelor de locuitori ai Capitalei promenade, terenuri de sport şi restaurante. Şi aici am cerut să se planteze imediat zeci de mii de arbori, reconstituind vechea pădure mixtă tăiată de Frederic cel Mare pentru finanţarea războaielor sileziene. Din uriaşul proiect de remodclare a Berlinului nu au rămas decât aceşti arbori cu frunza căzătoare.

În cursul cercetării noastre, proiectul iniţial al lui Hitler, centrat pe construirea unui bulevard monumental, absurd din punct de vedere urbanistic, s-a transformat încetul cu încetul. Ideea lui de început a devenit un element neglijabil al noii planificări, care-şi propunea să cuprindă toate problemele. Eu depăşisem cu mult - măcar în ce priveşte extinderea planificării urbanistice - viziunea lui Hitler asupra proporţiilor. Aşa

ceva, probabil, nu i se întâmplase prea des în viață. Nu a respins ideea extinderii; mi-a dat mână liberă, dar nu am putut să-l fac să adere la această parte a proiectului. Se uita la planuri foarte superficial, ca, peste câteva minute, să întrebe plictisit: „Unde ai planurile noi pentru Strada Mare?” înțelegea prin aceasta numai tronsonul mijlociu al bulevardului de prestigiu, cel pe care îl comandase inițial. Apoi se delecta cu priveliştile pe care si le imagina:

ministerele, imobilele administrative ale marilor firme germane, noua Operă, hotelurile de lux şi palatele pentru divertisment. Iar eu îl imitam cu plăcere. Totuşi, lucrărilor de interes general le acordam aceeaşi importanță ca şi edificiilor care, de fapt, n-aveau decât menirea să satisfacă orgoliul Fiihrerului. Pasiunea pentru edificiile destinate eternității îl împiedica să se intereseze de structurile traficului, de zonele rezidențiale şi de spațiile verzi: n-avea nici o sensibilitate pentru dimensiunea socială.

Hess, dimpotrivă, se interesa numai de construcția de locuințe, lucrările destinate protocolului neintrând prea des în preocupările lui. La sfârşitul uneia dintre vizitele lui, mi-a făcut reproşuri în această privință. I-am făgăduit că, pentru fiecare cărămidă folosită la edificiile de protocol, voi rezerva o cărămidă pentru imobilele de locuit. Când i-a parvenit ştirea despre promisiunea mea, Hitler a fost neplăcut surprins, subliniind urgența propriilor sale comenzi, dar nu a anulat înțelegerea dintre mine şi Hess.

În contrast cu ceea ce se crede adesea, eu nu eram arhitec-tul-şef al lui Hitler, superiorul ierarhic al tuturor celorlalți arhitecți. Arhitecții care se ocupau de Miinchen şi de Linz dispuneau ca şi mine de depline puteri. Cu trecerea timpului, Hitler a încredințat sarcini speciale unui număr crescând de arhitecți, înainte de război, numărul total al acestora trebuie să fi fost de zece sau doisprezece.

În discuțiile pe care le aveam, Hitler se dovedea capabil să înțeleagă repede un proiect şi să-şi facă o imagine plastică prin combinarea planului cu vederi ale edificiului, în ciuda tuturor treburilor guvernamentale, şi cu toate că adesea era vorba de zece până la cincisprezece mari proiecte interesând cele mai diferite oraşe, el se orienta numaidecât în planuri, chiar şi atunci când nu le văzuse de luni de zile; îşi amintea modificările pe care le ceruse, iar cine pornea de la ideea că Hitler va fi uitat de mult cutare sugestie sau cutare cerință era nevoit să constate că se înşelase.

În cursul unor asemenea discuții, el se arăta cel mai adesea rezervat şi plin de luare-aminte. In total contrast cu tonul poruncitor pe care-l folosea față de colaboratorii săi politici, era amabil şi fără accente jignitoare când îşi exprima dorințe privind unele modificări. Convins că arhitectul este cel care poartă răspunderea proiectului său, ținea ca acesta să aibă primul şi ultimul cuvânt, iar nu cutare Gauleiter sau Reichsleiter. Căci nu suporta imixtiunea nici unei instanțe din afara profesiei respective, oricât de înaltă ar fi fost ea. Când i se expunea o altă idee, Hitler nu se crampona câtuşi de puțin de-a lui, spunând: „Da, ai dreptate, e mai bine aşa.”

Astfel am rămas şi eu cu sentimentul că sunt responsabil pentru proiectele pe care le-am conceput sub Hitler. Am fost adesea în divergență, dar nu-mi amintesc nici o situație în care să mă fi forțat să-mi însuşesc opinia lui. În aceste raporturi de relativă egalitate ce se statorniciseră între mine, ca arhitect, şi el, ca beneficiar, se află explicația faptului că mai târziu, devenit ministru al Armamentului, mi-am păstrat o autonomie mult mai mare decât cea de care se bucura majoritatea miniştrilor si a mareşalilor.

Hitler reacționa brutal şi aspru numai când simțea o opoziție mută vizând esențialul. Astfel, din momentul în care a criticat noile edificii ale lui Troost ridicate în Konigsplatz din Miinchen, profesorul Bonatz, dascălul unei întregi generații de arhitecți, nu a mai primit nici o comandă. Nici măcar Todt nu a mai îndrăznit să-i solicite lui Bonatz să construiască nişte viaducte pentru autostradă. Numai ca urmare a intervenției mele pe lângă doamna Troost, văduva profesorului venerat, a putut Bonatz să reintre în grații. Această femeie avea suficientă autoritate si a fost de ajuns să remarce: „De ce n-ar construi el poduri? Nu e deloc ageamiu în lucrări tehnice!” Şi Bonatz a construit viaducte.

Hitler nu înceta să mă asigure: „Ce mult aş fi vrut să fiu arhitect!” Iar când îi răspundeam: „Dar atunci eu n-aş mai fi avut de la cine să primesc comenzi”, el îmi replica: „Oh, dumneata oricum ai fi reuşit să te afirmi!” Mă întreb uneori: oare Hitler şi-ar fi abandonat cariera politică dacă la începutul anilor douăzeci ar fi întâlnit un bogătaş care să-i comande lucrări? Dar, în fond, sunt înclinat să cred, la el conştiința că are de îndeplinit o misiune politică şi pasiunea pentru arhitectură au fost totdeauna de nedespărțit. Ca dovadă nu aduc decât cele două schițe pe care omul politic de treizeci şi sase de ani, în pragul falimentului în acel an 1925, le întocmise în intenția, ce părea atunci absurdă, de a-şi încorona cândva succesele ca om de stat printr-un arc de triumf şi o sală mare cu cupolă.

Comitetul Olimpic German s-a aflat într-o situație neplăcută când responsabilul organizării Jocurilor, Pfundtner, Secretar de Stat la Ministerul de Interne, i-a prezentat primele proiecte ale noului stadion olimpic. Arhitectul Otto March prevăzuse o construcție din beton cu pereți intermediari din sticlă, semănând cu stadionul de la Viena. După reuniune, Hitler, furios şi agitat, s-a întors în apartamentele lui, ordonând să mă prezint cu proiectele mele. Fără alte explicații, a cerut să se comunice Secretarului de Stat că trebuie să contramandeze Jocurile Olimpice. Motivul invocat era că acestea n-ar putea să aibă loc în absența lui, căci şeful de stat este cel care se cuvine sa Ic declare deschise; or, el n-ar pune niciodată piciorul într-o asemenea cutie din sticlă. Am întocmit în noaptea aceea o schiță care prevedea îmbrăcarea scheletului cu piatră naturală şi accentuarea cornişelor. Am făcut, de asemenea, să dispară sticla, şi Hitler a fost mulțumit. A luat asupra-şi finanțarea lucrărilor suplimentare. Profesorul March s-a declarat de acord cu modificarea şi Berlinul si-a salvat Jocurile. Nu mi-a fost niciodată clar dacă şi-ar fi pus cu adevărat în practică amenințarea, sau dacă asta nu exprimase decât acea atitudine de sfidare pe care obişnuia s-o adopte pentru a-şi impune voința.

În primul moment, Hitler respinsese categoric chiar şi participarea noastră la Expoziția Universală din 1937 de la Paris, deşi se acceptaseră deja invitația şi chiar amplasamentul pavilionului german. Dar respingea fără drept de apel proiectele care i se prezentau. Văzând aceasta, Ministerul Economiei mi-a cerut un proiect. Amplasamentele se repartizaseră în aşa fel, încât pavilionul german si pavilionul sovietic să se găsească față-n față, gest ironic premeditat din partea conducerii franceze a expoziției, întâmplarea a făcut ca, plimbându-mă prin Paris, să nimeresc într-o sală unde se găsea macheta secretă a pavilionului sovietic. Pe un soclu foarte ridicat, o sculptură de vreo 10 metri înălțime înainta triumfa] spre pavilionul german. Atunci am conceput un cub masiv, ritmat de nişte piloni grei, părând a stăvili acest asalt, în timp ce, de sus, de la comisa turnului meu, un vultur purtând crucea încârligată în gheare măsura din cap

până-n picioare cuplul statuar rusesc. Am obținut medalia de aur, colegul meu sovietic, aşijderea.

La masa de inaugurare a pavilionului nostru, l-am întâlnit pe ambasadorul francez la Berlin, Andre Frangois-Poncet. El mi-a propus să-mi expun lucrările la Paris, în schimbul unei expoziții la Berlin consacrate picturii franceze moderne. După părerea lui, arhitectura franceză rămăsese în urmă, dar, mi-a spus el, „în pictură, am putea să vă învățăm câte ceva". Cu prima ocazie i-am raportat lui Hitler despre această propunere, care-mi dădea posibilitatea să mă fac cunoscut pe plan internațional, întrucât problema îl inoportuna, Hitler a trecut-o sub tăcere, ceea ce deocamdată nu însemna nici refuz, nici încuviințare, dar excludea posibilitatea de a-l mai aborda vreodată în această chestiune.

În timpul celor câteva zile petrecute la Paris, am văzut Palais de Chaillot şi Palais des Musees d'Art Moderne, precum şi Musee des Travaux Publics conceput de celebrul arhitect de avangardă Auguste Perret şi aflat încă în lucru. Mă uimea faptul ca, în construcțiile reprezentative, Franța tindea şi ea spre neoclasicism. Mai târziu s-a afirmat adesea că acest stil este o trăsătură caracteristică statelor totalitare, ceea ce nu corespunde realității. E mai degrabă trăsătura unei epoci care şi-a pus pecetea la Washington, Londra sau Paris, ca şi la Roma, Moscova sau în proiectele noastre pentru Berlin.7

Ne-am procurat ceva franci francezi, însoțiți de prieteni, am pornit cu maşina, cu şi soția mea, să vizităm Franța. Am trecut, hoinari fără grabă, pe lângă castele şi catedrale, spre sud. Priveliştea fortificațiilor din Carcassonne, a întinderii lor, ne-a dat un fior romantic, deşi era vorba acolo de unul dintre dispozitivele militare cele mai prozaice din Evul Mediu, nimic mai mult pentru epoca respectivă decât un adăpost atomic al zilelor noastre. Ne pregăteam să petrecem câtva timp într-un hotel unde găsisem un vechi vin roşu franțuzesc şi să ne mai bucurăm de calmul acestui ținut, când, seara, am fost chemat la telefon, îmi închipuisem că sunt, în acest colț retras, la adăpost de apelurile adjutanților lui Hitler, cu atât mai mult cu cât nimeni nu ne cunoştea itinerarul.

Totuşi, din rațiuni de securitate şi control, poliția franceză ne urmărise călătoria; în orice caz, ea a fost în măsură, la cererea Obersalzbergului, să indice imediat locul unde ne găseam. La aparat era adjutantul Briickner: „Mâine la prânz trebuie să fiți la Fiihrer." Obiectând ca întoarcerea mi-ar lua două zile şi jumătate, el mi-a răspuns: „Mâine dupa-amiază are loc aici o şedință şi Fiihrerul cere să fiți de față." Am mai tăcut o slabă încercare de amânare: „Un moment..." „Fuhreml ştie unde sunteți, dar mâine trebuie să fiți aici." Eram nenorocit, furios şi descumpănit. Pilotul lui Hitler, căruia i-am telefonat, mi-a spus că avionul personal al acestuia nu poate să aterizeze în Franța, dar mi-a promis că-mi va procura bilet pentru un avion de mărfuri german care, venind din Africa, va face escală la Marsilia a doua zi dimineață la ora 6. Avionul special al lui Hitler urma să mă ducă de la Stuttgart, pe aeroportul Ainring de lângă Berchtesgaden.

Chiar în aceeaşi noapte am pornit spre Marsilia. Am contemplat încă o dată, în lumina lunii, monumentele romane de la Arles, adevăratul scop al călătoriei noastre, şi, la ora 2, am poposit la un hotel din Marsilia. Trei ore mai târziu eram în drum spre aeroport, iar după-amiază, aşa cum mi se poruncise, apăream în fața lui Hitler, care m-a întâmpinat cu următoarele cuvinte: „Ah, domnule Speer, îmi pare tare rău! Am amânat

şedința. Vroiam să aflu părerea dumitale despre un pod suspendat ce urmează a se construi la Hamburg.” Dr. Todt intenționase să prezinte în acea zi proiectul unui pod mamut, ce trebuia să-l depăşească pe celebrul Golden Gate Bridge de la Sân Francisco. Dar, cum lucrarea era prevăzută să înceapă de-abia prin anii patruzeci, Hitler ar fi putut foarte bine să-mi acorde încă o săptămână de concediu.

Altă dată, in ă refugiasem cu soția mea pe Zugspitze, când am primit telefonul de-acum obişnuit din partea adjutantului: „Ftihrerul vă cheamă la dânsul. Mâine la amiază la «Osteria», pentru dejun.” La obiecțiile melc, mi-a retczat-o scurt cu un: „Nu, e urgent!” La „Osteria”, Hitler m-a întâmpinat cu un: „Da, da, e bine c-ai venit la masă. Ce, ți s-a spus să vii? Ieri am întrebat aşa, într-o doară: unde este Speer? Dar, ştii, aşa-ți trebuie. La ce bun atât schi?”

Von Neurath nu prea umbla cu plecăciuni. O dată, seara târziu, Hitler i-a cerut adjutantului să i-l dea la telefon pe ministrul Afacerilor Externe, adică pe von Neurath. De la celălalt capăt al firului i s-a răspuns că ministrul s-a culcat. Atunci Hitler a ordonat: „Să fie trezit, vreau să vorbesc cu el!” Din nou telefon; încurcat, adjutantul raportează: „Domnul ministru de Externe al Reichului vă transmite că mâine dis-de-dimineață va fi la dispoziția dumneavoastră, dar că acum e obosit şi-ar vrea să doarmă.”

O astfel de fermitate, într-adevăr, îl făcea pe Hitler să cedeze, dar supărarea n-avea să-i treacă în seara aceea; nu uita niciodată asemenea manifestări de independență şi se revanşa cu prima ocazie.

Capitolul 7 OBERSALZBERG

Orice deținător de putere, fie el director de întreprindere, prim-ministru sau şef al unui regim dictatorial, este expus unei presiuni permanente. Funcția face ca favoarea să-i fie râvnită atât de tare, încât dorința de a o obține poate să-i corupă subalternii. Dar aceştia nu sunt numai în pericol de a decădea până la condiția de curteni, ci sunt supuşi şi tentației ca prin accentuate dovezi de devotament să-l corupă ei înşişi pe potentat.

Modul în care acesta reacționează la o asemenea presiune constantă dă măsura valorii lui. Am cunoscut anumiți industriaşi şi militari care au ştiut să reziste acestei tentații, în măsura în care puterea se exercită de mai multe generații, nu rar se întâlneşte chiar o anumită incoruptibilitate ereditară. Dintre apropiații lui Hitler, numai câțiva, ca de pildă Fritz Todt, au rezistat seducțiilor statului bazat pe instituția curții. Hitler însvişi n-a încercat niciodată să stăvilească acest fenomen.

Condițiile deosebite ale stilului său de guvernare l-au făcut, mai ales după 1937, să se izoleze din ce în ce mai mult, incapacitatea lui de a stabili un contact uman firesc contribuind la însingurare, în cercul intimilor, se vorbea adesea despre această schimbare tot mai vizibilă. Heinrich Hofmann tocmai publicase o nouă ediție a cărții sale Hitler, acest necunoscut. Vechea ediție fusese retrasă de pe piață din cauza unei fotografii în care Hitler se întreținea prieteneşte cu un om pe care, între timp, îl asasinase: Rohm. În noile fotografii, alese de Hitler personal, el apărea ca un om obişnuit, jovial şi degajat, în pantaloni scurți din piele, într-o barcă, întins pe o pajişte, la plimbare, înconjurat de un tineret entuziast sau în ateliere de artişti, părea totdeauna relaxat şi sociabil. Cartea a fost cel mai mare succes al lui Hofmann. Dar, în momentul apariției, era deja depăşită, deoarece acest Hitler pe care şi eu îl cunoscusem la

începutul anilor treizeci se transformase, chiar pentru intimii săi, într-un despot rece şi distant.

În Alpii bavarezi dibuisem într-o vale retrasă, Oster, o căsuță de vânătoare destul de mare ca să-mi pot monta planşetele şi instala, mai înghesuit, familia şi câțiva colaboratori. Acolo am lucrat, în primăvara lui 1935, la proiectele mele berlineze. Erau timpuri fericite, consacrate lucrului şi familiei, într-o zi însă am făcut o mare greşeală. I-am vorbit lui Hitler despre acest cuibuşor idilic, la care el mi-a spus: „Dar dumneata ai putea să te aranjezi mult mai bine la mine. Pun la dispoziția familiei dumitale casa Bechstein1. Acolo, în verandă, ai loc din belşug pentru birou.” La sfârşitul lui mai 1937 ne-am mutat. M-am instalat într-un nou atelier. Conformându-se unei dispoziții a lui Hitler, Bormann ceruse să se construiască acest atelier conform planurilor mele. Am devenit astfel, după Hitler, Goring şi Bormann, al patrulea „Obersalzberghez”.

Fireşte, eram fericit să mă văd atât de repede adus în rândul din față şi primit în cercul cel mai restrâns. Dar, în curând, a trebuit să constat că schimbul nu fusese tocmai avantajos. Părăsisem valea noastră singuratică pentru un teren împrejmuit cu gard înalt din sârmă ghimpată, unde nu puteai pătrunde decât după ce treceai prin două controale. Aveai impresia că te afli într-o rezervație pentru animale sălbatice; curioşii încercau tot timpul să zărească pe vreunul dintre locuitorii de vază ai acestui perimetru alpin. Adevăratul stăpân al Obersalzbergului era Bormann. El a cumpărat, folosind constrângerea, străvechi gospodării țărăneşti care, din ordinul lui, au fost demolate, împreună cu numeroasele troițe răspândite prin pădure, cu toate protestele parohiei. Apus mâna şi pe nişte păduri domeniale, asigurându-şi astfel un teren cu o suprafață de 7 kilometri pătrați ce se întindea din vârful unui munte înalt de aproape l 900 de metri până în valea situată cu 600 de metri mai jos. Gardul interior măsura cam 3 kilometri, iar cel exterior, 14.

Impermeabil la farmecul naturii virgine, Bormann a împânzit splendidul peisaj cu o rețea de drumuri; din cărări de pădure, până atunci acoperite cu ace de brad şi înțesate cu rădăcini, a făcut alei asfaltate. O cazarmă, un garaj, un hotel pentru invitații lui Hitler, o fermă nouă, o unitate de cazare pentru numărul în continuă creştere al angajaților s-au succedat într-un ritm tot aşa de rapid ca şi construcțiile unei stațiuni climaterice devenite, instantaneu, ultimul cuvânt al modei. Barăci adăpostind sute de muncitori răsăreau pe versanții muntelui, camioane încărcate cu materiale de construcție bătătoreau drumurile; noaptea, unele şantiere erau luminate, pentru că se lucra în două schimburi. Din când în când, câte o detunătură făcea să răsune valea.

Pe vârful muntelui, rezervat lui Hitler, Bormann a ridicat o casă pe care a mobilat-o, ca unul care nu se uită la bani, într-un stil „pachebot”, cu iz de țărănie. De o construcție îndrăzneață, drumul ce ducea acolo se termina într-o stâncă, în care se săpase, cu ajutorul dinamitei, spațiul necesar unui ascensor. Bormann a înmormântat între 20 şi 30 de milioane de mărci în acest drum de acces pe care Hitler nu l-a folosit decât de câteva ori. În anturajul lui Hitler, zeflemiştii şopteau: „Parcă am fi într-un oraş al căutătorilor de aur. Numai că Bormann nu găseşte aur, ci risipeşte aur.” Hitler deplora aceasta tevatură, dar se mulțumea să spună: „Asta-i treaba lui Bormann, eu nu mă bag”, sau altă dată: „Când totul va fi gata, am sa-mi caut o vale liniştită, şi-acolo am să-mi construiesc o căsuță din lemn ca şi prima.” Dar asta n-a mai fost niciodată gata. Bormann îşi făcea mereu de lucru cu trasarea de noi drumuri şi construirea de noi

clădiri, iar când a izbucnit războiul, a început să amenajeze adăposturi subterane pentru Hitler şi anturajul său.

În ciuda mârâielilor ocazionale ale lui Hitler legate de enorma cheltuială, uriaşa instalaţie de pe munte era semnificativă pentru mutaţia intervenită în stilul lui de viaţă, precum şi pentru tendinţa de a se izola tot mai mult de lumea exterioară. Această evoluţie nu poate fi explicată prin teama de atentate. Căci, aproape în fiecare zi, permitea ca mii de oameni veniţi să-l omagieze să treacă perimetrul de siguranţă şi să defileze prin faţa lui. Serviciul de securitate găsea acest obicei mult mai periculos decât plimbările organizate prin pădure, pe drumuri la care avea acces şi publicul.

În vara lui 1935, Hitler a hotărât să-şi mărească modesta casă de munte şi s-o transforme într-o fastuoasă reşedinţă alpină. A finanţat lucrările din banii săi, dar acesta a fost un gest pur simbolic, deoarece Bormann a tocat, pentru construcţiile-anexă, sume luate din alte surse, alături de care contribuţia personală a Fiihrerului a fost derizorie.

Hitler nu s-a mărginit să facă numai primele schiţe pentru Berghof, ci a desenat cu mâna lui planul, secţiunile şi perspectiva, refuzând orice ajutor de la careva din jur şi mulţumindu-se să împrumute de la mine planşe, echere şi alte ustensile. Doar două proiecte a mai desenat Hitler cu atâta grijă: noul stindard al Reichului şi fanionul maşinii sale oficiale de şef de stat.

În timp ce arhitecţii obişnuiesc să aştearnă pe hârtie ideile cele mai diverse pentru ca din ele să reiasă o soluţie, Hitler avea particularitatea că, fără să stea prea mult pe gânduri, considera prima inspiraţie ca fiind cea bună; venea doar cu nişte mici retuşuri, pentru a înlătura unele defecte prea bătătoare la ochi.

Casa veche rămânea înglobată în cea nouă. Faptul că aceste două părţi urmau să comunice printr-o deschizătură mare avea drept rezultat un plan care s-a dovedit extrem de nepractic. Astfel, când se primeau personalităţi în vizită oficială, suita lor era nevoită să aştepte într-un vestibul neospitalier în care dădeau toaletele, scara şi sufrageria mare.

De fiecare dată când Hitler avea convorbiri de aceasta natură, îşi expedia oaspeţii neoficiali la etaj. Or, cum scara dădea în vestibulul care preceda şi salonul lui Hitler, trebuia să trimiţi „cercetaşi”, ca să afli dacă ai cale liberă pentru a ieşi din casă spre a face o plimbare, în salon, o fereastră escamotabilă, celebră prin dimensiunile ei, era mândria lui Hitler. De aici se deschidea priveliştea spre Untersberg, spre Berchtesgaden şi Salzburg. Hitler avusese ideea să-şi amplaseze garajul sub această fereastră. Pe vânt potrivnic, un miros greu de benzină pătrundea în salon. Un astfel de plan ar fi fost respins în orice seminar de şcoală tehnică superioară. Pe de altă parte, tocmai asemenea neajunsuri erau cele care dădeau Berghofului o puternică notă personală: era vorba de acelaşi aspect primitiv al casei de sfârşit de săptămână, dar la o scară mult mai mare.

Toate devizele au fost considerabil depăşite, ceea ce l-a pus pe Hitler într-o oarecare încurcătură: „Veniturile din vânzarea cărţii mele sunt complet epuizate, deşi am mai obţinut de la Amann un avans de câteva sute de mii. Totuşi, banii nu ajung, după cum îmi spunea Bormann mai adineauri. Editura mi-a oferit bani ca să-mi publice a doua carte, cea din 1928.2 Mare noroc am avut că nu s-a publicat această carte. Nici nu îndrăznesc să mă gândesc la dificultăţile politice pe care le-aş fi avut acum. Desigur, dintr-o singură lovitură aş scăpa de orice jenă financiară. Amann mi-a promis numai ca acont un milion, iar după asta ar mai urma câteva milioane. Poate mai târziu, când se vor fi aşezat lucrurile... Acum este imposibil.”

Aşa se prezenta el deocamdată, prizonier voluntar, privind spre Untersberg de unde, într-o zi, după cum spune legenda, împăratul Carol se va trezi din somn şi va veni să reînvie gloria de odinioară a Imperiului. Fireşte, Hitler raporta această prezicere la persoana sa. „Priveşte Untersbergul, acolo-n depărtare. Nu întâmplător am reşedința față-n față cu acest munte.”

Activitatea sa de constructor la Obersalzberg nu era singura care îl lega de Bormann, care ştiuse să îşi atribuie şi gestiunea bugetului personal al lui Hitler. În materie de finanțe, chiar şi casa militară a lui Hitler atârna de bunăvoința acestuia. Eva Braun depindea şi ea, după cum mi s-a destăinuit într-o zi, de Bormann, care avea sarcină de la Fiihrer să-i satisfacă trebuințele financiare, modeste în sine.

Hitler îl lăuda pentru iscusința lui în acest gen de probleme. O dată, ne-a povestit că Bormann, în acel an de nenorociri care a fost 1932, avusese meritul de a fi creat o asigurare obligatorie pentru accidentele survenite în exercițiul funcțiunilor de partid, încasările acestei case de întrajutorare fuseseră atunci mult mai importante decât cheltuielile, şi soldul pozitiv a fost vărsat în contul partidului, care a putut să-l utilizeze în alte scopuri. Nu mai mică a fost aprecierea pe care şi-a câştigat-o Bormann prin ceea ce e făcut după 1933 pentru a-l elibera pe Hitler de grijile băneşti, în acest scop a găsit două surse mănoase, împreună cu fotograful personal al lui Hitler, Hofmann, şi cu prietenul acestuia, ministrul Poştelor, Ohnesorge, s-au gândit că Fiihrerul posedă un drept asupra reproducerii portretului său pe timbre. Partea din cifra de afaceri era, desigur, minimă, dar, cum portretul apărea pe toate valorile, în curând s-au revărsat milioane în punga personală, administrată de Bormann.

A găsit apoi o altă sursă de venituri, înființând „donația Adolf Hitler a industriei germane”. Industriaşii, care profitau de avântul economic, au fost solicitați, nici una-nici două, să-şi arate recunoştința față de Fiihrer prin vărsăminte voluntare. Cu toate că şi alți înalți funcționari ai partidului avuseseră aceeaşi idee, doar Bormann a obținut monopolul unor asemenea colecte. Dar a fost destul de deştept pentru a redistribui în numele Fiihrerului câte ceva şi celorlalți conducători ai partidului. Aproape toți potentații au primit donații prelevate din aceste fonduri. Influența lor asupra nivelului de viață al diferiților Reichsleiteri şi Gauleiteri părea a nu fi decât una insignifiantă, dar, în realitate, ea i-a conferit lui Bormann mai multă putere decât alte dregătorii din interiorul ierarhiei.

Cu stăruința lui caracteristică, Bormann, începând din 1934, s-a ataşat unei alte idei foarte simple: de a fi tot timpul cât mai aproape de sursa grației şi a favorii. Astfel, îl însoțea pe Hitler la Berghof, rămânea în preajma lui în cursul călătoriilor, nu se clintea de lângă el la Cancelarie, oricât de târziu ar fi fost. În felul acesta, ci a devenit secretarul zelos, omul de încredere finalmente indispensabil. Se arăta amabil cu toată lumea, şi aproape toată lumea apela la serviciile lui, cu atât mai mult cu cât părea că joacă rolul de intermediar la modul total dezinteresat. Chiar şi Rudolf Hess, superiorul său ierarhic direct, părea să încerce o senzație confortabilă la gândul că are un colaborator pe lângă Hitler.

Desigur, încă de atunci, potentații din jurul lui Hitler se priveau între ei cu ochi răi, ca nişte diadohi aşteptând ca tronul să rămână vacant. Astfel, au izbucnit de timpuriu lupte pentru scaun între Goebbels, Goring, Rosenberg, Ley, Himmler, Ribbentrop şi Hess; singur Rohm fusese eliminat din competiție; în ce-l priveşte pe Hess, el avea să piardă curând orice influență. Dar nici unul dintre adversari nu sesizase

pericolul care-i amenința în persoana neobositului Bormann. Acesta reuşise să-i facă pe toți sa-l ia drept un personaj insignifiant, îşi constmia bastionul fără a se face remarcat. Or, chiar în corul acestor potentați lipsiți de suflet şi de conştiință, el făcea o notă stridentă prin brutalitatea şi bădărănia lui. Nu poseda acel minimum de cultură care l-ar mai fi ținut în frâu. În toate cazurile reuşea să-i determine pe toți să execute ordinele lui Hitler sau indicațiile pe care el le interpreta ca ordine. Subaltern din naştere, îşi trata subordonații ca şi cum ar fi avut de-a face cu vaci şi cu boi; se purta de parcă era în ograda lui proprie.

Eu îl evitam pe Bormann; de la început nu ne-am putut suferi. Întrețineam relații corecte, aşa cum o cerea atmosfera de bisericuță de la Obersalzberg. Dar n-am lucrat niciodată pentru el, cu excep-ția cazului când am făcut planurile atelierului meu.

Timpul petrecut pe munte îi aducea lui Hitler, cum sublinia el adesea, calmul şi certitudinea interioară necesare surprinzătoarelor lui decizii. Tot acolo îşi pregătea şi discursurile cele mai importante. Era interesant modul în care şi le scria. Astfel, cu câteva săptămâni înainte de congresele de la Numberg, se retrăgea la Obersalzberg pentru a-şi elabora lungile discursuri în care-şi definea principiile politice. Termenul devenea tot mai strâns;

adjutanții îi presau să înceapă să dicteze, ținându-l departe de orice preocupări legate de planuri, proiecte sau vizitatori. Dar Hitler trăgea de timp, amânând lucrul de la o săptămână la alta, apoi de la o zi la alta, pentru ca, de-abia în ultima clipă să se apuce vrând-ncvrând de treabă. De cele mai multe ori se făcea prea târziu ca să-şi termine toate discursurile şi atunci trebuia ca, în perioada congresului, să facă nopți albe pentru recuperarea timpului irosit la Obersalzberg.

Aveam impresia că simțea nevoia acestei presiuni ca să poată lucra şi că, în maniera boemei artistice, disprețuia munca ordonată şi nu putea sau nu voia să-şi impună o disciplină. Lăsa să se coacă, în săptămânile de aparentă inactivitate, conținutul discursurilor sau al gândurilor sale, până în momentul în care totul se deversa ca un torent asupra partizanilor sau interlocutorilor săi.

Mutarea la Obersalzberg nu a fost prielnică muncii mele. Programul zilnic, monoton, te obosea; cercul de intimi, mereu aceleaşi şi aceleaşi persoane care aveau obiceiul să se întâlnească la Miinchen, să se adune la Berlin; această repetiție te plictisea. Singura deosebire față de Berlin şi Miinchen consta în prezența soțiilor, în afară de ele, mai erau două sau trei secretare şi Eva Braun.

Hitler îşi făcea apariția în camerele de jos târziu, către ora 11, studia dosarul de presă, asculta câteva rapoarte ale lui Bormann şi lua primele decizii. Programul său zilnic începea cu un dejun prelungit. Invitații se adunau în anticameră. Hitler îşi alegea vecina de masă, în timp ce Bormann, începând cam din 1938, avea privilegiul s-o conducă pe Eva Braun, care la masă şedea în stânga lui Hitler. Acest privilegiu dovedea fără echivoc poziția lui dominantă la Berghof. Sufrageria prezenta un amestec de rusticitate artistică şi eleganță citadină, aşa cum se întâlneşte adesea în casele de țară ale orăşenilor bogați. Pereți şi plafoane lambrisate cu lemn de larice de culoare deschisă, iar scaunele, îmbrăcate în saftian roşu-deschis. Vesela era albă, simplă. Argintăria purta monograma lui Hitler, ca la Berlin. Decorul floral, cu discreția lui, făcut totdeauna pe placul stăpânului. Aveam mereu la dispoziție o bună bucătărie burgheză: o supă, o mâncare cu carne, un desert; se bea apă minerală de Fachingen sau vin la sticlă;

serviciul se asigura de ospătari în veste albe şi pantaloni negri, de fapt SS-işti în livrea, înjur de douăzeci de persoane luau loc la masa prea lungă pentru a permite înfiriparea unei conversații. Hitler se aşeza la mijloc, exact în fața ferestrei; se întreținea cu persoana de vizavi, în fiecare zi alta, ori cu vecinele din dreapta sau din stânga lui.

Nu mult după masă, ne îndreptam în coloană spre ceainărie, întrucât lățimea drumului nu permitea să se meargă decât doi câte doi, totul semăna cu o procesiune. După cei doi funcționari ai serviciului de securitate, aflați la câțiva metri mai în față, venea Hitler cu interlocutorul său de moment, urmați de ceata pestriță a comesenilor; coloana era încheiată de membri din personalul de supraveghere. Cei doi câini ciobăneşti ai lui Hitler zburdau prin iarbă, fără să se sinchisească de ordinele stăpânului; erau, desigur, singurii opozanți la curtea lui Hitler. Spre necazul lui Bormann, şeful mergea zilnic doar pe acest drum, de o jumătate de oră, refuzând s-o ia pe kilometricele cărări forestiere asfaltate de el în acest scop.

Ceainăria fusese construită pe un loc cu vedere spre valea Berchtesgadenului, preferat de Hitler. Compania se extazia în fața panoramei, folosind mereu aceiaşi termeni, iar Hitler aproba, folosind mereu aceleaşi cuvinte. Construcția cuprindea o încăpere rotundă, plăcut proporționată, cu diametrul de vreo 8 metri. Unui şir de ferestre cu geamuri mici i se opunea peretele interior, cu un şemineu în care ardea focul. Aşezați pe fotolii confortabile, ne grupam în jurul mesei rotunde, Eva Braun şi una dintre doamne încadrându-l pe Hitler. Când vreun conviv nu încăpea, se ducea într-o cămăruță alăturată. Fiecare putea să bea sau să mănânce, după pofta inimii, ceai, cafea, ciocolată, diferite feluri de torturi, prăjituri şi foitaj, iar drept capac, băuturi tari. Aici, la ora cafelei, lui Hitler îi plăcea tare mult să se piardă în monologuri nesfârşite, ale căror teme erau cunoscute perfect de toți cei din jur, care, cu gândul în altă parte, se prefăceau că le ascultă cu luare-aminte. Se întâmpla ca Hitler însuşi să adoarmă în cursul rostirii acestor monologuri. Anturajul continua atunci să discute în şoaptă, sperând că şeful o să se trezească în timp util pentru masa de seară. Eram între ai noştri.

După aproximativ două ore, de obicei către ora 18, ceaiul se termina. Atunci Hitler se ridica, iar şirul de pelerini mergea, preț de douăzeci de minute, până la locul unde-i aştepta o coloană de maşini. Revenit la Berghof, Hitler avea obiceiul să se retragă imediat în camerele lui de sus, în timp ce restul grupului se împrăştia. Bormann dispărea adesea în camera uneia dintre tinerele secretare, stârnind astfel comentariile malițioase ale Evei Braun.

Două orc mai târziu, ne reîntâlneam la masa de seară, care se desfăşura după acelaşi ritual ca şi dejunul. Apoi Hitler, urmat din nou de companie, se ducea în salon.

Mobilele, alese de Atelieail Troost, erau puține, dar foarte mari: un dulap înalt de peste trei metri şi lung de cinci, în care se păstrau diplomele de cetățean de onoare şi discurile; o vitrină în stil neoclasic monumental; o cutie de orologiu enormă, având deasupra un vultur din bronz care părea s-o păzească, în fața ei se afla o masă lungă de şase metri, pe care Hitler obişnuia să semneze documente sau, mai târziu, să studieze hărți de operațiuni. Scaunele, îmbrăcate în piele roşie, erau repartizate în două grupuri distincte: primul, amplasat în jurul şemineului, se afla cu trei trepte mai sus decât restul salonului; celălalt, în apropierea ferestrei, înconjura o masă rotundă din lemn furniruit, protejată cu o placă din sticlă, în spatele acestui grup se găsea cabina de proiecție ale cărei fante fuseseră mascate de o tapiserie; lângă peretele opus trona o comoda mare în

care erau încorporate difuzoare, susținând un bust din bronz al lui Richard Wagner semnat de Arno Brecker. Deasupra acesteia, o altă tapiserie ascundea ecranul. Tablouri în ulei, destul de mari, acopereau pereții: o femeie cu pieptul dezgolit, atribuită elevului lui Tițian, Bordone; un nud culcat foarte pitoresc despre care se zicea că e al lui Tițian însuşi; Nana de Feuerbach, într-o versiune foarte frumoasă, un peisaj al tânărului Spitzweg, ruine romane de Pannini şi, surprinzător, un fel de iconostas al pictorului nazarinean Eduard von Steinle, înfațişându-l pe regele Heinrich, întemeietorul de oraşe; însă nici un Griitzner. Din când în când, Hitler spunea că plătise cu propriii lui bani aceste tablouri.

Ne aşezam pe canapea sau în fotolii. Cele două tapiserii erau ridicate şi a doua parte a serii începea cu aceleaşi filme care ne ocupau serile la Berlin. La sfârşit, ne strângeam cu toții în jurul imensului şemineu; şase sau opt dintre noi stăteau, ca înşirați pe o stinghie, pe o canapea superlungă şi incomod de adâncă, în timp ce Hitler, din nou flancat de Eva Braun si de una dintre doamne, se aşeza într-un fotoliu confortabil. Cercul pe care-l formam era, din cauza dispunerii neinspirate a locurilor, aşa de alungit, încât nici aici nu se putea întreține o conversație cu participarea tuturor celor prezenți. Fiecare şuşotea la urechea vecinului. Hitler discuta lucruri fără importanță cu cele doua doamne sau vorbea în şoaptă cu Eva Braun, ținând-o uneori de mâna. Dar adesea tăcea, privind fix la focul care ardea în şemineu; invitații amuțeau deodată, ca să nu-l deranjeze în profundele lui reflecții.

Din când în când se comentau filmele, Hitler judecând în special actrițele, iar Eva Braun, actorii. Nimeni nu-şi dădea osteneala să ridice nivelul discuției, renunțând la aceste flecăreli şi spunând, de exemplu, ceva despre noile forme de expresie ale regiei. Ce-i drept, nici filmele pe care le vedeam nu ofereau un asemenea prilej. Erau filme de pur divertisment. Nu s-au proiectat niciodată, în orice caz nu în prezența mea, experimentele cineaştilor contemporani, ca de pildă filmul despre Michelangelo, de Curt Ortel. Uneori, Bormann profita de ocazie ca, pe neobservate, să-i sape prestigiul lui Goebbels, responsabilul cu producția cinematografică germană. Făcea aluzii răutăcioase la faptul că Goebbels pusese bețe-n roate filmului Urciorul sfărâmat, pe motiv că Emil Jannings l-ar fi batjocorit, întruchipându-l în rolul lui Adam, judecătorul de țara şchiop. Hitler a văzut cu plăcere filmul interzis, nescăpând prilejul de a-l lua peste picior pe Goebbels. Mai mult decât atât, a ordonat să fie reluat în cea mai mare sală din Berlin, ordin care însă multă vreme nu a fost dus la îndeplinire, lucru caracteristic pentru uimitoarea lipsă de autoritate de care Hitler dădea adesea dovadă. Dar Bormann nu s-a lăsat până nu l-a făcut pe Hitler să se înfurie. Fiihrerul a cerut cu tărie să i se atragă atenția lui Goebbels că trebuie să se conformeze dispozițiilor sale.

Mai târziu, în timpul războiului, Hitler a renunțat la aceste proiecții de după cină pentru că voia, cum spunea el, să renunțe la distracția favorită din simpatie pentru privațiunile soldaților, în schimb, se ascultau discuri, în ciuda unei excelente colecții de discuri, interesul lui Hitler se îndrepta mereu spre aceeaşi muzică. Nu gusta nici muzica barocă, nici pe cea clasică, nici muzica de cameră, nici simfoniile. De fapt, programul a devenit repede invariabil: asculta mai întâi câteva piese de virtuozitate din operele lui Wagner, pentru a trece îndată la operetă. Astfel a rămas până la sfârşit. Hitler se ambiționa în a recunoaşte câte o cântăreață, bucurându-se când, aşa cum se întâmpla frecvent, o nimerea.

Pentru înviorarea acestor serate cam posomorâte, se servea vin spumos, înlocuit, după ocuparea Franței, cu şampanie de proastă calitate; pe cele mai bune şi le însuşiseră Goring şi generalii lui din forțele aeriene. Noaptea, după ora l, cu tot efortul de a se stăpâni, nimeni nu mai putea să-şi reprime căscatul. Dar seara, obositoare prin sterilitatea şi monotonia ei, se mai lungea încă o oră bună, până în momentul când, în sfârşit, Eva Braun, după câteva vorbe schimbate cu Hitler, primea permisiunea să se retragă în camerele de sus. Hitler se ridica de-abia după încă un sfert de oră şi se retrăgea şi el. Acestor ore paralizante le urma adesea o reuniune liniştită în care cei rămaşi se regăseau în jurul unui pahar cu şampanie sau coniac; aveau aerul că parcă scăpaseră din captivitate.

La orele mici de după miezul nopții, ne întorceam acasă morți de oboseală. Obosiți de trândăvie. După câteva zile îmi venea, cum ziceam eu atunci, „rău de munte”, adică mă simțeam vlăguit şi gol, senzație pe care mi-o dădea acest timp irosit ce nu se mai termina. Singurele momente când mai puteam să mă aşez la lucru împreună cu colaboratorii mei erau acelea când trebuia ca Hitler să se scuture de lene pentru a participa la anumite convorbiri. Favoarea de a fi invitat permanent şi de a locui la Obersalzberg mă obliga, deşi era un chin pentru mine, sa iau parte la aceste reuniuni nocturne. Şeful Serviciului de Presă, dr. Dietrich, a îndrăznit să absenteze de câteva ori, pentru a asista la reprezentații ale Festivalului de la Salzburg, ceea ce i-a atras mânia lui Hitler. În cazul unor lungi sejururi, singura soluție, dacă nu voiai să-ți neglijezi munca, rămânea fuga la Berlin.

Uneori veneau în vizită vechi prieteni de la Miinchen sau de la Berlin, ca Schwarz, Goebbels sau Hermann Esser. Dar aceste vizite erau extrem de rare şi nu durau, în general, decât una sau două zile. Hess, de asemenea, care ar fi avut toate motivele să stăvilească prin prezența lui activitatea adjunctului său, nu şi-a făcut apariția decât de două sau de trei ori. Chiar si colaboratorii cei mai apropiați, cei pe care-i întâlneai atât de des la dejunurile de la Cancelarie, evitau pe față Obersalzbergul. Acest lucru era bătător la ochi, cu atât mai mult cu cât lui Hitler îi făcea plăcere să-i vadă, invitându-i să vină să se odihnească mai des şi pentru mai multe zile. Dar acestor oameni, deveniți ei înşişi centrul unor cercuri de prieteni devotați, li se părea extraordinar de greu să se supună programului total diferit al unui Hitler care era departe de a fi modest şi îmbietor. Şi aceasta cu toate că manierelor lui nu le lipsea şarmul. Vechii luptători ar fi acceptat cu entuziasm o invitație la Berghof, dar erau tot atât de indezirabili aici ca şi la Miinchen.

Când vizitatorii erau vechi militanți, Eva Braun avea permisiunea să fie de față, dar era expediată îndată ce apăreau la masă miniştri sau alți demnitari ai Reichului. Chiar atunci când venea Goring cu soția, trebuia ca ea să rămână în cameră. Evident că, potrivit concepțiilor lui Hitler, nu era aptă să apară în societate decât în anumite limite.

Uneori îi țineam companie în exilul ei, în camera vecină cu dormitorul lui Hitler. Era atât de timorată, încât nu îndrăznea sa iasă din casă pentru a face o plimbare. „Mi-e teamă să nu mă întâlnesc pe culoar cu familia Goring”, zicea ea.

În general, Hitler nu prea o băga în seamă. Fără să se jeneze câtuşi de puțin de prezența ei, îşi expunea concepția despre femei: „Bărbații foarte inteligenți să-şi ia de soție femei primitive şi proaste. Mă vedeți pe mine cu o soție care să-şi vâre nasul în treburile mele? în ceasurile de răgaz vreau să am linişte... În orice caz, nu m-aş putea

căsători niciodată. Să mai am şi copii, chiar că n-aş duce lipsă de probleme. Şi până la urmă să se mai pună si problema ca fiul meu să-mi devină succesor... Afară de asta, un om ca mine n-arc nici o şansă să aibă un fiu reuşit. Aşa se întâmplă întotdeauna în astfel de cazuri. Poftim, fiul lui Goethe, un neisprăvit! Multe femei țin la mine pentru că nu sunt căsătorit. Or, asta era o condiție esențială în anii luptelor pentru cauza național-socialistă. E ca la un artist de cinema: când se însoară, ci pierde nişte atuuri în fața femeilor care-l adoră, nu mai este idolul de altădată."

Pretindea că e în stare să le fulgere pe femei cu farmecul erotic al persoanei sale. Dar şi în privința aceasta avea unele dubii: nu ştia niciodată, obişnuia el să spună, dacă femeile îl preferă pe „cancelarul Reichului" sau pe „Adolf Hitler" şi nu-i plăcea în nici un caz, avea impolitețea să afirme, să aibă femei de spirit pe lângă el. Exprimându-se în felul acesta, era clar că nu-şi dădea seama cât de tare le jignea pe doamnele de față. Dar Hitler putea să facă şi pe tăticul cel bun. O dată, când Eva Braun, plecată la schi, a cam întârziat la ceai, a fost cuprins de nelinişte, uitân-du-se nervos la ceas, vizibil îngrijorat să nu i se fi întâmplat ceva.

Eva Braun era de origine modestă. Tatăl ei fusese învățător. Nu i-am cunoscut niciodată părinții, care nu au ieşit din anonimat, trăind toată viața ca nişte oameni de rând. Eva Braun şi-a păstrat şi ea simplitatea, îmbrăcându-se fără stridență şi purtând bijuterii dintre cele mai ieftine3, primite cadou de la Hitler cu ocazia Crăciunului sau a aniversării zilei de naştere. Erau, în majoritatea cazurilor, pietre semiprețioase, valorând cel mult câteva sute de mărci şi, în definitiv, de o modestie inadmisibilă. Bormann venea cu un sortiment de bijuterii la Hitler care, cvi gustul lui mic-bur-ghez, alegea, aveam impresia, nişte exemplare meschine.

Eva Braun nu manifesta interes pentru politică; de-abia dacă a încercat, cu o ocazie sau alta, să-l influențeze pe Hitler. Dar, având o vedere sănătoasă asupra realităților vieții cotidiene, îşi îngăduia remarci asupra unor mici neajunsuri ale vieții de la Miinchen, ceea ce Bormann nu vedea cu ochi buni pentru că, în asemenea cazuri, era chemat imediat să dea explicații. Era o femeie sportivă, o schioare bună şi de o mare rezistență. Cu ea făceam foarte adesea excursii pe munte, dincolo de hotarele domeniului nostru. Odată, Hitler i-a dat opt zile de concediu, bineînțeles într-o perioadă când nici el nu se afla pe munte. A venit cu noi să petrecem împreună câteva zile la Ziirs unde, necunoscută printre necunoscuți, şi-a petrecut nopțile dansând, ca o mare pasionată, cu tineri ofițeri. Era departe de a fi o modernă Madame de Pompadour; pentru istorie, rămâne interesantă doar ca element de punere în evidență a trăsăturilor de caracter ale lui Hitler.

Dintr-o anumită compasiune pentru situația ei, am început în curând să simpatizez cu nefericita femeie, care se ataşase foarte mult de Hitler. Ne-a unit şi aversiunea comună față de Bormann, provocată, e adevărat, de grosolănia arogantă cu care acesta siluia natura şi-şi înşela nevasta. Când, la Procesul de la Niimberg, am aflat că Hitler se căsătorise cu Eva Braun pentru cele treizeci şi şase de ore rămase de trăit, m-am bucurat pentru ea, cu toate că şi-n acest gest se putea sesiza cinismul lui Hitler. Astfel îşi tratase amanta, şi femeile în general.

Mi-am pus adesea întrebarea dacă Hitler a avut vreodată ceva în genul unui sentiment de dragoste fața de copii. Oricum, când se întâlnea cu copii cunoscuți sau necunoscuți, îşi dădea osteneala în acest sens. Ba chiar încerca, fără sâ-i reuşească

vreodată cu adevărat, să-i abordeze parinteşte-prieteneşte. N-a găsit niciodată modalitatea potrivită şi eficace de a intra în relaţie cu ci. După ce le spunea câteva cuvinte, gândurile îi zburau repede în altă parte. Nu considera copiii decât ca material de prăsilă, ca reprezentanţi ai generaţiei viitoare şi, în consecinţă, se interesa mai mult de aspectul lor (blonzi cu ochii albaştri), de constituţia lor (sănătoşi, viguroşi) sau de inteligenţa lor (vioi, hotărâţi) decât de fiinţa lor de copii. Asupra propriilor mei copii, personalitatea lui n-a avut nici o influenţă.

Despre viaţa de societate la Obersalzberg mi-a rămas numai amintirea unui vid straniu. Din fericire, am notat în primii ani de detenţie, când memoria mi-era încă proaspătă, frânturi de conversaţie care cred că prezintă un anumit grad de autenticitate.

În sutele de reuniuni la o ceaşcă de ceai se tratau probleme privind moda, creşterea câinilor, teatrul şi filmul, opereta şi vedetele ei, sau se Ibrfeca la nesfârşit viaţa de familie a altora. Nu-mi amintesc ca Hitler să se fi exprimat vreodată, în acest cerc intim, asupra evreilor, asupra adversarilor politici din interior sau chiar asupra necesităţii de a construi lagăre de concentrare. Această omisiune ţinea poate mai mult de preferinţele pentru.banalităţi decât de ocolirea premeditată a unor subiecte grave, în schimb, pe colaboratorii săi cei mai apropiaţi îi lua adesea peste picior. Nu e o întâmplare faptul că tocmai aceste înţepături mi-au rămas în amintire, pentru că, în definitiv, era vorba despre persoane care nu puteau fi criticate în public. Dar cercul intimilor lui Hitler nu avea obligaţia să păstreze tăcerea şi Fuhrerul afirma că, în orice caz, a te angaja să fii discret acolo unde sunt femei n-are nici un sens. Voia să-şi dea importanţă prin felul de a vorbi cu dispreţ despre toţi şi despre toate? Sau era efectul lipsei de consideraţie faţă de persoane şi evenimente?

Hitler se exprima adesea minimalizator despre mitul S S creat de Himmlcr, declarând, de exemplu: „Ce absurditate! Noi suntem pe punctul de a intra într-o epocă eliberată de orice misticism, iar ăsta o ia din nou de la capăt. Dacă e vorba aşa, n-avem decât sa ne oprim la preceptele Bisericii. Asta, cel puţin, are o tradiţie, închipuiţi-vă că, într-o bună zi, o să facă din mine un sfânt SS! Cred că m-aş răsuci în mormânt!” Şi tot despre acelaşi subiect: „Acest Himmler a mai ţinut de curând un discurs în care-l numea pe Carol cel Mare «ucigaş al saxonilor». Moartea unui mare număr de saxoni n-a fost o crimă istorică, aşa cum crede Himmler; Carol cel Mare a făcut foarte bine supunându-l pe Widukind şi măcelărindu-i pe saxoni ca pe vite, căci, procedând aşa, a permis imperiului francilor să existe şi culturii occidentale să pătrundă în Germania actuală.”

Himmler le ceruse unor savanţi să facă săpături arheologice, ceea ce stârnise din nou sarcasmul lui Hitler: „De ce să amintim lumii întregi că noi n-avem trecut? Nu-i suficient deci că romanii erau deja mari constructori într-o epocă în care strămoşii noştri se adăposteau în bordeie, trebuie să înceapă şi Himmler să dezgroape nişte sate de lut şi să se entuziasmeze pentru orice bucată de argilă arsa sau pentru orice topor din piatră... Cu asta nu facem decât să demonstrăm că noi încă mai mânuiam topoarele din piatră şi ne ghemuiam în jurul focurilor de tabără, aprinse sub cerul liber, când Grecia şi Roma se găseau deja pe cea mai înaltă treaptă a culturii. De fapt, am avea toate motivele să trecem sub tăcere acest trecut. Or, în loc să tacă, Himmler bate toba despre toate astea. Ce dispreţuitor trebuie să râdă urmaşii de azi ai romanilor de asemenea dezvăluiri!”

În timp ce la Berlin, în cercul colaboratorilor politici, se exprima foarte tăios la adresa Bisericii, în prezenţa femeilor era mai blând, exemplu ilustrativ pentru modul în

care se adapta auditoriului său. Astfel, într-o zi a declarat intimilor săi: „Fără doar şi poate, poporul are nevoie de biserică. Ea este un puternic element de coeziune." E adevărat că el şi-o imagina ca pe un instrument de care să se servească la nevoie, căci a continuat astfel: „Dacă Reibi (Reichsbischof, episcop al Reichului, Ludwig Miiller) ar avea şi el personalitate! Dar de ce mi se dă un mărunt preot militar? I-aş acorda cu plăcere întregul meu sprijin. Ar putea să realizeze multe! Aş putea să fac din biserica evanghelică biserică oficială, ca în Anglia."

Chiar şi după 1942, Hitler a mai subliniat o dată, în cursul unei conversații la o ceaşcă de ceai, la Obersalzberg, că el consideră biserica absolut necesară în viața unui stat. Ar fi fericit, spunea el, să găsească într-o zi un prelat cu greutate, care să fie apt a conduce una sau chiar ambele biserici reunite, dacă e posibil. Continua să regrete că Rcichsbischoful Miiller nu este omul care trebuie pentru a-i duce la bun sfârşit proiectele ambițioase, în această ordine de idei, a condamnat cu vigoare lupta împotriva bisericii, ca o crimă împotriva viitorului poporului, deoarece era, după părerea lui, imposibil să înlocuieşti biserica printr-o „ideologie de partid". Se declara convins că, în ce o priveşte, biserica va şti, după un lung interval de timp, să se acomodeze cu țelurile politice ale național-socialismului, căci numai Dumnezeu ştie de câte ori, în cursul istoriei, ea a reuşit să se adapteze. O nouă religie de partid ar atrage după sine recăderea în misticismul medieval. Această involuție, încheia el, este învederată de mitul SS şi de ilizibila carte a lui Rosenberg, Mitul secolului douăzeci.

Dacă în cursul unui asemenea monolog, Hitler ar fi emis judecăți mai aspre asupra bisericii, Bormann, cu siguranță, ar fi scos din buzunar una dintre micile fişe albe pe care le avea mereu asupra lui. Căci nota toate remarcile lui Hitler care i se păreau importante; si puține lucruri păreau să-l pasioneze mai mult decât nişte note proaste date bisericii. La vremea aceea, îl suspectam că adună material pentru a scrie o biografie a lui Hitler.

Când, în 1937, a aflat că partidul şi SS îi determină pe mulți dintre adepții săi să părăsească biserica, sub motiv că aceasta se opune din răsputeri planurilor lui, Hitler, din oportunism, a dat ordin principalilor săi colaboratori, în primul rând lui Goring si lui Goebbels, să nu rupă legăturile cu biserica, declarând că, în ce-l priveşte, va rămâne membru al bisericii catolice, deşi nu are nici o legătură de suflet cu ea. Şi, într-adevăr, a rămas catolic până în momentul când şi-a pus capăt vieții.

Cum îşi reprezenta Hitler biserica oficială se putea deduce din povestea pe care i-o spusese o delegație de notabilități arabe; el o relua adesea. Când, în secolul al VUI-lea, i-ar fi relatat acei vizitatori, voiseră să invadeze Europa Centrală, trecând prin Franța, musulmanii au fost înfrânți în bătălia de la Poitiers. Dacă arabii ar fi câştigat-o, lumea ar fi fost astăzi musulmană. Ei ar fi impus popoarelor germanice o religie a cărei dogmă cere să răspândeşti credința prin sabie şi să-i supui toate popoarele. Această dogmă se potriveşte germanilor ca o mănuşă. Ca urmare a inferiorității lor rasiale, cuceritorii n-ar fi putut rezista indigenilor, mai viguroşi şi obişnuiți cu asprimea climei, astfel încât, până la urmă, nu arabii, ci germanii, convertiți la credința musulmană, ar fi stat în fruntea acestui imperiu islamic mondial.

Hitler avea obiceiul să încheie povestirea cu ideea: „Noi avem nenorocul de a nu avea religia care trebuie. De ce nu avem religia japonezilor, care consideră că a te sacrifica pentru patrie este binele suprem? Chiar şi religia musulmană ne-ar fi mult mai

potrivită decât creştinismul, cu toleranța lui debilitantă.” Era ciudat să-l auzi înainte de război continuându-şi ideca în felul următor: „Astăzi, siberienii, bieloruşii şi oamenii stepei au un mod de viață extraordinar de sănătos. Astfel, ei sunt capabili să se dezvolte şi să dobândească în perspectivă o superioritate biologică asupra germanilor.” O remarcă pe care, în ultimele luni ale războiului, avea s-o repete în termeni mult mai drastici.

Rosenberg a vândut sute de mii de exemplare din cartea sa de 700 de pagini, Mitul secolului douăzeci, în opinia publică, această carte a trecut multă vreme drept opera de referință a ideologiei partidului, dar, în conversațiile de la ceainărie, Hitler o caracteriza, nici mai mult nici mai puțin, decât ca pe un „truc pe care nu-l poate înțelege nimeni”, scris de un „baltic obtuz, cu mintea îngrozitor de încâlcită”. Se mira că o astfel de carte a putut să atingă un tiraj atât de mare. „O recădere în mentalitatea Evului Mediu!” opina el. N-am putut niciodată să ştiu cu claritate dacă asemenea aprecieri făcute în cerc intim ajungeau la urechile lui Rosenberg.

În toate domeniile, cultura grecilor reprezenta în ochii lui Hitler suprema împlinire. Concepția lor despre viață, pentru care stătea mărturie, de exemplu, arhitectura, era, după el, „proaspătă şi sănătoasă”, într-o zi, fotografia unei frumoase înotătoare l-a făcut să se cufunde într-o reverie filozofică: „Ce trupuri minunate se pot vedea astăzi! De-abia în secolul nostru tineretul se reapropie, prin sport, de idealurile elenice. Ce neglijat era trupul în veacurile trecute! Dar, prin aceasta, epoca noastră se diferențiază de toate celelalte epoci, din Antichitate până în prezent.” El refuza totuşi să practice vreun sport. N-a declarat niciodată că ar fi făcut vreunul în tinerețea lui. Când vorbea de greci, se gândea la dorieni. Fireşte, aici era un ecou al ipotezei emise de unii oameni de ştiință ai vremii, conform căreia tribul dorienilor, venit din nord, ar fi fost de origine germanică, şi deci cultura lui n-ar fi aparținut lumii mediteraneene.

Pasiunea lui Goring pentru vânătoare era una dintre temele favorite ale conversațiilor noastre. Hitler zeflemisea: „Cum poate un om să se entuziasmeze pentru aşa ceva? A ucide animale când e necesar este o treabă de măcelar. Şi, pe deasupra, să mai şi cheltuieşti o mulțime de bani pentru asta... Înțeleg bine că trebuie să existe vânători de profesie, ca să stârpească vânatul bolnav. Si dacă, cel puțin, asta ar mai avea farmecul primejdiei ca pe vremea când arma de vânătoare era lancea. Dar astăzi, când orice burtos poate, fără nici un risc, să doboare de la distanță animalul... Vânătoarea şi cursele de cai sunt ultimele rămăşițe ale unei lumi feudale dispărute.”

O altă plăcere a lui Hitler era să-l pună pe ambasadorul Hewel, omul de legătură al lui Ribbentrop, să povestească în detaliu conținutul convorbirilor telefonice cu ministrul de Externe al Reichului. Îi dădea chiar şi sfaturi cum să-şi zăpăcească şeful sau să-l bage în sperieți. Uneori se aşeza lângă telefon, punându-l pe Hewel să astupe microfonul cu palma, să repete ce-i spunea Ribbentrop, şi suflându-i ce să răspundă. De cele mai multe ori,

era vorba de observații sarcastice, menite să accentueze permanenta stare de îngrijorare care-l macină pe neîncrezătorul Ribbentrop. Acesta se temea ca nu cumva nişte cercuri incompetente să-l influențeze pe Hitler în probleme de politică externă sau să pună în chestiune propria sa competență.

Chiar şi după negocieri dramatice, Hitler putea să-şi bată joc de interlocutori. Povestea odată cum, pe 12 februarie 1938, la Obcrsalzberg, l-a convins pe Schuschnigg de gravitatea situației, mimând un acces de furie şi forțându-l în felul acesta pe oaspete

să cedeze. Unele reacții cu aparență isterică, despre care se relatează, se explică probabil printr-un asemenea teatru ieftin. Pentru că, de regulă, tocmai stăpânirea de sine era una dintre calitățile cele mai remarcabile ale lui Hitler. În prezența mea, rar s-a întâmplat, în epoca aceea, să-şi iasă din fire.

Cam prin 1936 a apărut, în salonul Berghofului, Schacht. Venise să prezinte un raport asupra situației. Noi, oaspeții, eram pe terasa alăturată; marea fereastră a salonului rămăsese larg deschisă. Vizibil iritat la culme, Hitler îl apostrofa pe ministrul Economiei, care-i răspundea pe un ton ridicat şi ferm. Dialogul a devenit tot mai violent şi, în cele din urmă, s-a întrerupt brusc. Furios, Hitler a venit la noi pe terasă şi l-a mai bombănit încă mult timp pe recalcitrantul şi mărginitul ministru care, după părerea lui, tărăgăna înarmarea țării, în 1937, un alt acces de furie, cu totul neobişnuit, l-a avut ca ferment pe Niemoller. Acesta ținuse din nou la Dahlem o predică incitantă; o dată cu textul predicii, i se prezentaseră lui Hitler şi procesele-verbale privind interceptarea convorbirilor telefonice ale lui Niemoller. Cu o voce care aducea a lătrat, Hitler a ordonat ca Niemoller să fie aruncat într-un lagăr de concentrare şi, având în vedere că se dovedise incorigibil, să fie ținut acolo toată viața.

Un alt caz ne duce cu gândul înapoi, la prima lui tinerețe. Mergând, în 1942, de la Budweis la Krems, am văzut un indicator mare care trimitea la o casă din satul Spital de lângă Weitra, la frontiera cehă. În această casă, potrivit plăcii memoriale, „a locuit Fuhrerul în tinerețea sa". Casa era frumoasă şi impunătoare, iar satul, bogat. Am adxis la cunoştința lui Hitler descoperirea mea, ceea ce l-a scos instantaneu din sărite. Urlând, a trimis după Bormann, care a apărut, uluit. Hitler l-a apostrofat vehement: deşi a spus de-atâtea ori ca această localitate să nu fie pomenită în nici o ocazie, totuşi măgarul de Gauleiter a pus oamenii să fixeze o placă indicatoare. A ordonat să se scoată imediat de acolo. Pe-atunci nu-mi puteam explica iritarea lui, deoarece, pe de altă parte, se bucura când Bormann îi raporta că s-au restaurat anumite construcții din jurul localităților Linz şi Braunau. Era vorba despre construcții legate de tinerețea lui Hitler. Evident că avea un motiv pentru a uita această parte a tinereții sale. Se ştie astăzi că o ascendență familială destul de obscură se pierde în acest ținut al pădurii austriece.

Uneori creiona un turn al fortăreței istorice din Linz. „Aici era locul meu de joacă preferat", îmi spunea el. „La învățătură eram slab, dar la năzbâtii nu mă-ntrecea nimeni, în amintirea acelei vremi, vreau o dată ş i-o dată să pun oamenii să transforme acest turn într-o mare cabană pentru tineret." Adesea evoca şi primele impresii politice din tinerețe. Aproape toți colegii lui de şcoală din Linz, spunea el, aveau sentimentul acut că trebuie interzisă imigrarea cehilor în Austria germană şi că asta i-a dat, pentru prima oară, conştiința că există o problemă a naționalităților. Dar apoi, la Viena - continua el firul povestirii - i s-a revelat fulgerător pericolul evreiesc, mulți muncitori pe care-i frecventa fiind foarte antisemiți. Mai spunea că muncitorii aceştia aveau ceva cu care el nu era de acord: ideile social-democrate. „Eu le respingeam, şi n-am aderat niciodată la nici un sindicat. De-aici mi s-au tras primele dificultăți politice", afirma el. E posibil ca acesta să fi fost unul dintre motivele pentru care n-avea o amintire bună despre Viena, în timp ce-şi vorbea cu extaz despre timpul petrecut la Miinchen înainte de război. Surprinzător de des îi reveneau în memorie mezelăriile de acolo şi carnații lor gustoşi.

Un respect nemărginit avea pentru episcopul de Linz, care păstorise în vremea tinereții lui. Luptând cu energie împotriva numeroaselor rezistențe, episcopul reuşise să

impună construirea, la proporţii neobişnuite, a catedralei oraşului; Hitler mai povestea că acesta, pentru că nu-şi ascunsese intenția de a construi o catedrală mai mare decât cea a Sfântului Ştefan, avusese greutăţi cu guvernul austriac, care nu accepta ca Viena să fie surclasată.4 De obicei, urmau considerații asupra intoleranței guvernului central austriac, şi asupra faptului că reprimase toate tentativele de autonomie culturală a unor oraşe ca Graz, Linz sau Innsbruck, şi asupra faptului că, aparent, guvernul de la Viena nu-şi dădea seama că impunea unor ţări întregi această uniformizare forţată. Or, acum, când el este cel care decide, va ajuta oraşul tinereții lui să reintre în drepturi. Programul său de transformare a Linzului într-o „metropolă” prevedea construirea unei serii de imobile reprezentative pe ambele maluri ale Dunării, un pod suspendat urmând să asigure traversarea fluviului. Obiectivul central al proiectului său era construirea Casei NSDAP, Gauhaus, o clădire enormă, cu o uriaşă sală de întruniri şi o campanilă. Voia să fie înmormântat într-o criptă amplasată în acest turn. Alte punc-te-cheie ale acestei restructurări arhitecturale urmau să fie o primărie, un hotel de lux, un mare teatru, un comandament general, un stadion, o galerie de tablouri, o bibliotecă, un muzeu al armelor, o clădire pentru expoziţii şi, în sfârşit, două monumente: primul, pentru celebrarea eliberării din 1938 şi al doilea, întru glorificarea lui Anton Bruckner.5 Mie mi se rezervaseră proiectele galeriei de tablouri şi ale stadionului; dorea ca acesta din urmă, de la înălțimea colinei pe care avea să fie amplasat, să domine oraşul. Nu departe de aici, tot pe un teren înalt, trebuia să se ridice reşedinţa unde s-ar fi retras Fuhrerul la bătrâneţe.

Hitler visa panorama pe care, la Budapesta, secolele au modelat-o pe cele două maluri ale Dunării. Avea ambiția să facă din Linz, Budapesta germană, în privința aceasta, considera că Viena este, în orice caz, prost orientată, fiind aşezată cu spatele spre Dunăre, şi că proiectanţii de-atunci nu ştiusera să valorifice urbanistic fluviul. Simplul fapt, spunea el, că Linzului i s-ar reuşi valorificarea poziției ar putea să facă din acest oraş un viitor concurent al Vienei. Fără îndoială, nu trebuia să iei asemenea declaraţii sută la sută în serios; ceea ce-l determina să vorbească astfel era, de fapt, aversiunea lui pentru Viena, resentimentul lui, cu erupție spontană la anumite intervale de timp. In alte ocazii, sublinia performanța urbanistică pe care o reprezentau la Viena construcțiile pe amplasamentele vechilor fortificații.

Încă dinainte de război, Hitler declara uneori că, după atingerea ţelurilor sale politice, ar vrea să se retragă din viaţa politică şi să-şi petreacă ultimii ani la Linz. După care ar urma să nu mai joace nici un rol şi n-ar mai interveni în treburile succesorului său, căci, dacă el nu s-ar da complet la o parte, acesta n-ar putea să se bucure de autoritatea necesară. Oamenii s-ar întoarce repede spre succesor, când şi-ar da seama că el este cel care deţine puterea. Apoi si-asa lumea l-ar uita în curând pe el, fostul Fuhrer. Toţi l-ar părăsi. Cochetând cu această idee, nu fără să se înduioşeze de sine însuşi, continua: „După aceea poate o să mă mai viziteze când si când vreunul dintre vechii mei colaboratori. Dar nu contez pe asta. În afară de domnişoara Braun, nu mai iau pe nimeni cu mine. Domnişoara Braun şi câinele. Voi fi singur. Cine ar mai putea să rămână, de bunăvoie şi pentru multă vreme, lângă mine? Nimeni n-o să mai țină seama de mine. Or sa meargă cu toţii pentru a-i face curte succesorului meu. Poate, o dată pe an, or să vină să mă felicite la aniversarea zilei mele de naştere.” Fireşte, comesenii prezenţi protestau, spunând că ei îi vor rămâne pururea credincioşi şi vor fi mereu

alături de el. Oricare ar fi fost motivele care-l făceau să se frământe cu gândul unei retrageri anticipate din viața politică, Hitler părea, în orice caz, în asemenea momente, să pornească de la ideea că sursa şi temeiul autorității sale nu rezidă din personalitatea şi forța lui de sugestie, ci numai poziția de deținător al puterii.

Nimbul care-l înconjura era, pentru colaboratorii mai puțin familiari, incomparabil mai mare decât pentru intimii săi. Aceştia din urmă, vorbind despre el, nu foloseau respectuosul „Fuhrer”, ci obişnuitul „şef şi făceau economie de „Heil Hitler”, salutân-du-l pur şi simplu cu „bună ziua”. Hitler era ironizat chiar pe față, dar nu se formaliza. Bunăoară, el avea o formulă favorită: „Sunt două posibilități”; una dintre secretare, domnişoara Schroder, o folosea în fața lui pentru lucrurile cele mai banale, zicând de exemplu: „Sunt două posibilități: sau plouă, sau nu plouă.” Nici Eva Braun nu se jena să-i atragă atenția, în auzul comesenilor, că nu i se potriveşte cravata la costum şi, din când în când, veselă şi senină, îşi atribuia titlul de „mamă a patriei”.

Într-o zi, când eram aşezați la masa mare, rotundă, din ceainărie, Hitler a început să mă fixeze cu privirea, în loc să las ochii în jos, am acceptat provocarea. Cine ştie ce instincte imemoriale împing la un astfel de duel, în care adversarii se privesc în albul ochilor până când unul dintre ei cedează? în orice caz, eram obişnuit să ies mereu câştigător din asemenea confruntări, dar de data aceasta m-am văzut silit să fac apel la o energie aproape supraomenească spre a nu ceda nevoii tot mai imperioase de a-mi pleca ochii. Lupta dura, aveam impresia, de-o veşnicie, când deodată Hitler a închis ochii, pentru a se întoarce apoi spre vecină lui.

Mă întrebam uneori: ce-mi lipseşte ca să pot spune că Hitler este prietenul meu? Mă aflam permanent pe lângă el, mă simțeam la el ca la mine acasă şi, în plus, îi eram primul colaborator în domeniul lui favorit, arhitectura.

Îmi lipsea totul, în viața mea n-am văzut un om care să-şi dezvăluie atât de rar sentimentele şi care să şi le ascundă atât de rapid, după ce te lăsase să le întrevezi. La Spandau, m-am întreținut adesea cu Hess despre această particularitate a lui Hitler. Experiența noastră, a amândurora, ne conducea la concluzia că, în anumite momente, ai fi putut presupune că i-ai devenit mai apropiat. Dar asta n-a fost niciodată altceva decât o iluzie. Dacă, în ciuda unei anumite prudențe, te arătai sensibil la tonul lui devenit mai cordial, el se retrăgea imediat în spatele unui zid de neescaladat.

Hess spunea însă că ar fi existat o excepție: Dietrich Eckardt. Dar, în cursul discuției noastre, constatam că şi aici era vorba mai mult de o venerație pentru un scriitor în vârstă, recunoscut în special în cercurile antisemite, decât de o adevărată prietenie. La moartea lui Dietrich Eckardt, în 1923, patru oameni au continuat a se tutui, ca între amici, cu Hitler: Esser, Christian Weber, Streicher şi Rohm.6 După 1923, cu primul, Hitler a profitat de proxima ocazie pentru a-l reintroduce pe „dumneavoastră”; pe al doilea îl evita, cel de-al treilea era tratat ca un obiect, iar în ce-l priveşte pe al patrulea, şi-a pus adepții să-l omoare. Nici chiar cu Eva Braun n-a fost niciodată total degajat şi uman. Distanța dintre Fiihrerul națiunii si fata simplă s-a păstrat mereu. Din când în când i se adresa cu o familiaritate deplasată şi vorbele pe care le împrumuta din limbajul țăranilor bavarezi erau grăitoare pentru atitudinea fată de ea.

Caracterul aventuros al vieții sale, miza înaltă a jocului său trebuie să i se fi revelat lui Hitlcr în acea zi de noiembrie 1936, când a avut. la Obersalzberg, o lungă convorbire cu cardinalul Faulheber. După această întrevedere, ne-am aşezat, numai eu

cu Hitler, în balconaşul sufrageriei. Era în amurg. A tăcut îndelung, apoi a privit pe fereastră şi mi-a spus, gânditor: „Pentru mine există două posibilități: să reuşesc în ceea ce întreprind, sau să eşuez. Dacă reuşesc, voi fi unul dintre cei mai mari oameni ai istoriei. Dacă eşuez, voi fi condamnat, detestat şi blestemat."

Capitolul 8 NOUA CANCELARIE A REICHULUI

Pentru ca ascensiunea unuia dintre „cei mai mari oameni ai istoriei" să se poată derula într-un decor pe măsura personajului, Hitler cerea acum o arhitectură de strălucire imperială. Clădirea Cancelariei Reichului, în care se instalase la 30 ianuarie 1933, era, după cum se exprima el, „numai bună pentru un concern al săpunului", deci total inadecvată pentru „sediul central al Reichului, devenit o forță".

La sfârşitul lui ianuarie 1938, m-a convocat oficial şi m-a primit în cabinetul lui de lucru; în picioare, în mijlocul încăperii, Hitler mi-a spus solemn: „Am pentru dumneata o lucrare urgentă. In curând trebuie să angajez nişte tratative extrem de importante. Pentru aceasta, am nevoie de saloane mari şi săli mari, cu care să-i pot da gata în special pe potentații mai mărunți. Ca teren, îți pun la dispoziție întreaga Voss-Strasse. N-are importanță cât o să coste. Dar trebuie să meargă foarte repede şi totuşi să iasă ceva solid. De cât timp ai nevoie? Planuri, demolare, toate la un loc? Un an şi jumătate sau doi ar fi pentru mine deja prea mult. Poți să fii gata până la 10 ianuarie anul viitor? Vreau ca următoarea recepție a corpului diplomatic să aibă loc în noua Cancelarie!" Aceasta a fost toată discuția.

Cum a decurs mai departe ziua respectivă a relatat Hitler, în cuvântarea pe care a ținut-o la terminarea părții principale a lucrării: „Inspectorul meu general pentru construcții a cerut câteva ore timp de gândire şi a revenit seara ca să-mi spună: «La atâtea ale lui martie demolarea va fi gata, la 1 august partea principală a lucrării va fi terminată şi la 9 ianuarie, meiri Fiihrer, vă voi anunța încheierea lucrărilor.» Eu însumi sunt din domeniu, din construcții, şi ştiu ce înseamnă asta. Aşa ceva nimeni n-a mai făcut. Este o performanță unică."1 De fapt, acceptând această muncă, am săvârşit actul cel mai imprudent din viața mea. Dar Hitler a fost mulțumit.

Pentru eliberarea terenului, s-a început imediat demolarea caselor de pe Voss-Strasse. Era necesar, în acelaşi timp, să fie stabilite planurile pentru determinarea aspectului exterior al clădirii, precum şi pentru compartimentarea interioară. S-a demarat până şi construcția adăpostului antiaerian, după nişte simple crochiuri. Dar, chiar şi mai târziu, când încă nu-mi finalizasem calculele necesare, am dispus începerea lucrărilor la unele părți ale clădirii. Astfel, de exemplu, covoarele imense, lucrate manual, pe care le prevăzusem pentru mai multe săli mari, reclamau foarte lungi termene de livrare. Le-am stabilit culoarea şi formatul înainte de a şti cum vor arăta încăperile cărora le erau destinate. Sălile au fost într-o oarecare măsură dimensionate după aceste covoare. Am refuzat să-rai fixez un plan complicat; asta n-ar fi făcut decât să demonstreze că proiectul este irealizabil, în multe privințe, această improvizație mă duce cu gândul la metodele pe care aveam să le folosesc patru ani mai târziu în conducerea economiei de război a Germaniei.

Terenul alungit îți sugera să prevezi o înşiruire de încăperi de-a lungul unei axe. I-am prezentat lui Hitler proiectul: venind dinspre Wilhelmplatz, treceai prin nişte porți mari, pentru a ajunge într-o curte de onoare. Printr-un peron, pătrundeai într-o primă

cameră de recepție şi, intrând pe o uşă cu canaturi de aproape 5 metri înălțime, dădeai într-un salon pavat cu mozaic. La capătul lui, urcai câteva trepte, traversai o încăpere rotundă cu cupolă şi ajungeai în fața unei galerii de 145 de metri lungime. Aceasta l-a impresionat mult pe Hitler, pentru că era de două ori mai lungă decât sala oglinzilor de la Versailles. Câteva nişe foarte adânci permiteau să pătrundă o lumină indirectă, care producea acel efect agreabil ce mă frapase în sala cea mare a castelului de la Fontainebleau.

Obțineam astfel, pe o lungime de 220 de metri, o succesiune de încăperi, într-o constantă schimbare de materiale şi combinații de culori, la capătul căreia ajungeai în sala de recepții a lui Hitler. Fără îndoială, o orgie de arhitectură de paradă şi, cu siguranță, o artă făcută să-ți ia ochii. Şi totuşi, barocul cunoscuse aşa ceva; toate epocile cunoscuseră aşa ceva.

Hitler era impresionat. „O să vedeți, după ce vor fi parcurs tot drumul acesta de la intrare până în sala de recepții, vizitatorii îşi vor face o idee despre puterea şi grandoarea Reichului german!” exulta el. În lunile următoare, când mă căutai, eram în drum spre Hitler să-i arat proiectul. Dar, deşi lucrarea îl interesa direct, el n-a intervenit decât foarte rar, lăsându-mă să fac ce vreau.

Faptul că Hitler era aşa de grăbit să vadă noua Cancelarie cât mai curând ridicată îşi avea rațiunea în profunda nelinişte pe care i-o dădea starea sănătății sale. Îl obseda gândul că nu mai are mult de trăit, începând din 1935, nişte dureri de stomac îi puseseră la lucru imaginația. A încercat să şi le calmeze printr-un întreg sistem de privațiuni pe care şi-l impunea el însuşi; avea impresia că ştie care mâncăruri îi fac rău şi, încetul cu încetul, a trecut la un regim foarte strict: supă, salată, alimente foarte uşoare în cantitate foarte mică. Mânca din ce în ce mai puțin. Arătând spre farfuria lui, exclama cu disperare: „Cum să trăiască un om din asta? Poftim, uitați-vă! Doctorilor le e uşor să spună că omul poate să mănânce ceea ce are poftă să mănânce.2 Mie nu-mi mai prieşte aproape nimic. Cum mănânc, cum reîncep durerile. Să mănânc şi mai puțin? Dar atunci din ce să trăiesc?”

Deseori, durerile îl obligau să-şi întrerupă brusc o convorbire, timp de o jumătate de oră sau mai mult; uneori nici nu mai revenea. Suferea, de asemenea, după câte afirma el, de balonări, de tulburări cardiace şi de insomnie. Eva Braun mi-a povestit o dată că omul acesta, care încă nu avea cincizeci de ani, îi spusese:

„Va trebui să-ți redau în curând libertatea; ce să faci cu un bătrân?”

Medicul lui personal, doctorul Brandt, era un tânăr chirurg care a încercat să-l convingă de necesitatea unui consult temeinic, făcut de un internist. Am susținut cu toții propunerea. S-au amintit nume de profesori celebri şi s-a căutat o modalitate ca acest consult să fie cât mai discret. S-a analizat posibilitatea internării într-un spital militar, unde secretul s-ar fi putut păstra mai bine. Dar Hitler respingea de fiecare dată toate sugestiile, pretextând că îi este absolut imposibil să apară în postura de bolnav, deoarece asta i-ar slăbi poziția politică, mai ales în străinătate. A refuzat chiar şi vizita unui internist pentru o primă consultație. După câte ştiu, nu a fost niciodată examinat în mod serios şi a continuat să-şi cântărească simptomele după propriile-i teorii, ceea ce, de altminteri, corespundea înclinației lui organice spre diletantism.

În schimb, pentru o răguşeală progresivă s-a adresat unui celebru orelist berlinez, profesorul von Eicken, care a venit la Cancelarie şi l-a examinat temeinic. Hitler a

răsuflat uşurat, aflând că n-are cancer. De luni de zile ne vorbea despre împăratul Frc-dcric al III-lea şi despre sfârşitul lui tragic. Chirurgul i-a extirpat un chist inofensiv; această mică operaţie s-a efectuat acasă la Ftihrer.

În 1935, Heinrich Hofmann s-a îmbolnăvit grav; doctorul Morell, una dintre vechile lui cunoştinţe, l-a îngrijit şi l-a vindecat folosind sulfamide3 aduse din Ungaria. Hofmann nu pierdea nici o ocazie să-i povestească lui Hitler ce doctor minunat este Morell şi cum acesta i-a salvat viaţa. O făcea, desigur, cu bună-credinţă. Dar una dintre „calităţile" lui Morell era talentul de a exagera peste măsură gravitatea bolii pe care o trata, tocmai pentru a-şi pune mai bine în evidenţă măiestria.

Doctorul Morell susţinea că ar fi fost elevul celebrului bac-teriolog Ilia Mecinikov (1845-1916), laureat al Premiului Nobel şi profesor la Institutul Pasteur4. Pretindea că Mecinikov îl învăţase arta de a combate bolile bacteriene. Mai târziu, povestea el, a călătorit mult ca medic de bord pe vase de pasageri. Fără îndoială, nu era chiar un şarlatan, ci, mai degrabă, un fanatic, posedat de dragostea pentru meserie şi pasionat de bani.

Hofmann a reuşit să-l convingă pe Hitler să se lase consultat de Morell. Evenimentul a surprins deoarece, pentru prima oară, Hitler părea convins de importanţa unui medic: „Nimeni până acum nu mi-a spus aşa de clar şi precis ce am. Concepţia lui cu privire la vindecarea bolnavului este atât de logică, încât îmi inspiră foarte mare încredere. N-am să fac decât ceea ce-mi prescrie el." Diagnosticul, după cum afirma Hitler, semnala o epuizare completă a florei intestinale, ceea ce Morell explica printr-un surmenaj nervos. El îi dădea asigurări că, odată boala vindecată, toate aceste necazuri vor dispărea de la sine. Voia totuşi să grăbească procesul de vindecare prin injecţii cu vitamine, cu hormoni, cu fosfor, cu glucoza. Tratamentul avea să dureze un an; până atunci, zicea doctorul, ne vom mulţumi numai cu o însănătoşire parţială.

Din acea zi nu s-a mai vorbit decât despre capsulele cu bacterii intestinale, numite „Multiflor" şi obţinute, după cum ne asigura Morell, „dintr-o matcă bacteriană de prima calitate, procurată de la un ţăran bulgar". De altminteri, noi nu ştiam ce-i injecta sau îi dădea să înghită lui Hitler decât din anumite aluzii. Aceste metode ne cam neliniştea. Medicul personal, doctor Brandt, se interesase pe la nişte prieteni internişti. Ei respingeau în bloc metodele lui Morell, ca hazardate şi neîntemeiate pe experienţe de laborator. Pe fundalul acestui tratament, întrezăreau pericolul apariţiei unui viciu, într-adevăr, a trebuit să fie sporită frecvenţa şi majorată doza acestor injecţii, compuse din substanţe chimice, extrase din plante, din testicule şi din intestine de animal, într-o zi, Goring l-a jignit grav pe Morell, gratificându-l cu titlul de „Jupan Seringă al Reichului".

Totuşi, o eczemă la picior, care multă vreme fusese un coşmar pentru Hitler, a dispărut curând după începerea tratamentului. După câteva săptămâni s-au atenuat şi durerile de stomac. Hitler a început să mănânce voiniceşte, neocolind nici alimentele mai greu digerabile. Se simţea mai bine şi dădea dovadă de exuberanţă verbală: „Ah, ce bine că l-am întâlnit pe Morell! El mi-a salvat viaţa! M-a îngrijit minunat!"

Hitler se pricepea să-i fascineze pe alţii, dar iată că, acum, rolurile se inversaseră: era pe deplin convins de geniul medicului său şi, în curând, a interzis orice critică la adresa lui. În orice caz, din acest moment, Morell a devenit unul dintre intimii lui Hitler, făcând fără să vrea - când Hitler nu era de faţă - obiectul deriziunii generale, pentru că el

nu ştia să vorbească decât despre streptococi şi alţi coci, despre testicule de taur şi despre cele mai noi vitamine.

La cea mai mică indispoziţie pe care o avea vreunul dintre colaboratorii săi, Hitler îi recomanda să meargă de urgenţă la Morell. Când, în 1936, am avut probleme cu circulaţia şi cu stomacul din cauza unui ritm de muncă neraţional şi a alinierii la anormalele deprinderi de viaţă ale lui Hitler, m-am dus la Morell. Pe uşa cabinetului său, o placă anunţa: „Dr. Theo Morell. Boli de piele şi boli venerice". Cabinetul şi apartamentul erau situate în partea cea mai modernă a Kurfurstendammului, în apropiere de Gedăchtniskirche. Am văzut acolo numeroase fotografii cu dedicaţie ale unor vedete celebre, artişti de cinema, şi chiar a prinţului moştenitor. După un examen superficial, Morell mi-a prescris bacterii intestinale, glucoza, tablete cu vitamine şi tablete cu hormoni. Pentru mai multă siguranţă, mi-am făcut câteva zile mai târziu un examen temeinic la un specialist de boli interne al Universităţii din Berlin, profesorul von Bergmann. Rezultatul era limpede: nu sufeream de tulburări organice, ci numai de tulburări nervoase cauzate de surmenaj. Mi-am redus cât am putut ritmul de lucru. Stările de inconfort s-au atenuat. Ca să nu-l supăr pe Hitler, am spus cui voia să mă creadă că urmez cu scrupulozitate instrucţiunile lui Morell şi, cum îmi mergea mai bine, am devenit, pentru un timp, reclama vie a acestuia. La insistenţele imperioase ale lui Hitler, Eva Braun şi-a făcut şi ea un control la Morell. Ea mi-a povestit după aceea că doctorul e aşa de nespălat, că ţi se face greaţă, şi m-a asigurat, vizibil dezgustată, că nu s-ar trata în viata ei acolo.

Hitler nu s-a simţit mai bine decât pentru un scurt timp, dar nici nu se gândea să se despartă de noul său medic; dimpotrivă, casa pe care acesta o avea pe insula Schwanenwerder, lângă Berlin, era tot mai des ţinta vizitelor defive o 'clock ale lui Hitler, fiind singurul loc care-l mai atrăgea în afara Cancelariei. Foarte rar era oaspetele lui Goebbels; la mine, la Schlachtensee, nu a venit decât o singură dată, ca să-mi vadă casa pe care mi-o construisem.

De pe la sfârşitul anului 1937, în condiţiile în care nici tratamentele lui Morell nu mai dădeau rezultate, Hitler a început din nou să se plângă la fel ca în trecut. Când dădea comenzi sau când discuta un proiect, i se întâmpla să adauge: „Nu ştiu cât mai am de trăit. Poate cele mai multe dintre aceste edificii vor fi gata de-abia când eu nu voi mai exista..."5 Or, numeroase edificii se preconiza să fie terminate între 1945 şi 1950. Hitler nu mai conta deci decât pe câţiva ani de viaţă. Sau, mai spunea el: „Când voi părăsi aceste locuri... Nu mai am mult timp înainte..."6 Chiar şi în cerc restrâns, refrenul lui favorit devenise: „N-o să mai trăiesc mult. Am crezut întotdeauna că voi avea timpul necesar pentru proiectele mele. Căci trebuie să le realizez eu însumi. Dintre toţi succesorii mei, nici unul nu are suficientă energie pentru a face faţă crizelor care se conturează la orizont. Ceea ce mi-am propus trebuie realizat, şi asta în timpul pe care mi-l mai îngăduie sănătatea mea tot mai şubredă."

Pe 2 mai 1938, Hitler şi-a redactat personal testamentul; testamentul politic şi-l deschisese deja la 5 noiembrie 1937, în prezenţa ministrului Afacerilor Externe şi a şefilor militari ai Reichului, calificându-şi vastele-i planuri de cucerire drept „legat testamentar pentru cazul decesului."7 Intimilor săi, care erau siliţi să vadă, noapte de noapte, insignifiante operete filmate şi să asculte interminabile tirade despre Biserica catolică, despre reţete de regim alimentar, temple greceşti şi câini ciobăneşti, le ascundea

cât de ad litteram îşi lua el visul de dominație mondială. Mulți dintre foştii lui colaboratori au încercat, mai târziu, să acrediteze teoria despre o mutație care s-ar fi petrecut cu Hitler în cursul anului 1938, şi să explice asta printr-o înrăutățire a stării sănătății lui, cauzată de metodele terapeutice ale lui Morell. Insa eu sunt de părere că intențiile şi proiectele lui Hitler au fost, dintotdeauna, aceleaşi. Boala şi teama de moarte n-au făcut decât să-l determine să accelereze punerea lor în aplicare. Numai o opoziție dispunând de forțe superioare ar mai fi putut să-i contracareze planurile, dar, în 1938, aceste forțe nu dădeau nici un semn de viață. Dimpotrivă, succesele înregistrate în anul respectiv l-au încurajat să forțeze şi mai mult ritmul deja alert al pregătirilor.

De această nelinişte interioară a lui Hitler se lega, cel puțin aşa mi se părea mie, şi febrilitatea cu care ne împingea sa grăbim terminarea lucrărilor. La inaugurarea şantierului, s-a adresat muncitorilor cu următoarele cuvinte: „Aici nu mai avem de-a face cu ritmul american, aici avem deja ritmul german. Am pretenția că eu produc mai mult decât oamenii de stat din aşa-zisele democrații. Cred ca şi în politică noi impunem alt ritm, şi, dacă e posibil ca în trei sau patru zile să anexăm un stat Reichului, atunci trebuie să fie posibilă şi ridicarea unui edificiu într-unul sau doi ani.” Uneori mă întreb totuşi dacă excesiva lui pasiune pentru construcții n-avea şi menirea să-i camufleze proiectele militare şi să arunce praf în ochii opiniei publice cu termene de realizare şi puneri de pietre de temelie.

Cred că era prin 1938, la Hotelul Deutscher Hof din Nurnberg. Hitler vorbea despre datoria fiecăruia de a nu spune decât lucruri pe înțelesul tuturor. Printre cei prezenți se găsea şi Reichsleiterul Philip Bouhler cu tânăra lui soție. Aceasta a intervenit spunând că, desigur, asemenea restricții nu-şi au locul în cercul nostru, pentru că printre noi nu e nimeni care să nu fie în stare să păstreze un secret încredințat de Fuhrer. Hitler i-a răspuns râzând şi arătând spre mine: „Nimeni de-aici nu ştie să tacă, afară de unul.” Dar despre evenimentele din lunile care au urmat nu de la el am aflat.

La 2 februarie 1938, l-am văzut pe comandantul suprem al Marinei de Război, Erich Raeder, traversând sala mare a Cancelariei. Era palid, buimăcit şi de-abia se ținea pe picioare. Arăta ca un om gata să facă un atac de cord. A treia zi am citit în ziar că au fost înlocuiți ministrul Afacerilor Externe, von Neurath, cu von Ribbentrop, iar comandantul suprem al Armatei, von Fritsch, cu von Brauchitsch. Comandamentul suprem al Wehrmachtului, exercitat până atunci de feldmareşalul von Blomberg, a fost preluat de Hitler personal. Keitel era numit şef de Stat-Major al lui Hitler.

Pe feldmareşalul von Blomberg îl cunoşteam de la Ober-salzberg. Era un om amabil şi foarte distins, bucurându-se de un mare prestigiu pe lângă Hitler care, până în momentul când l-a revocat, îl tratase cu o delicatețe ieşită din comun, în toamna lui 1937, la îndemnul lui Hitler, venise la birourile mele din Pariser Platz ca să vadă planurile şi machetele proiectului berlinez. A rămas circa o oră, manifestând interes, dar necerând explicații. Era însoțit de un general care, la fiecare cuvânt al şefului, dădea aprobativ din cap: Wilhelm Keitel, devenit ulterior cel mai apropiat colaborator militar al lui Hitler la comandamentul superior al Wehrmachtului. Ignorant cum eram în materie de ierarhie militară, îl luasem drept aghiotant al lui Blomberg.

În aceeaşi epocă, generalul de corp de armată von Fritsch, pe care încă nu-l cunoşteam, m-a rugat să-i fac o vizită la birourile din Bendlerstrasse. Dorința lui de a vedea planurile Berlinului nu izvora numai din curiozitate. Am întins schițele pe o masă

mare de joc. Rece şi distant, a receptat explicaţiile mele cu o sobrietate militară ce friza impoliteţea, întrebările pe care mi le-a pus mi-au făcut impresia că încearcă să aproximeze în ce măsura o evoluţie paşnică a situaţiei poate interesa un Hitler absorbit de marile lui proiecte pe termen lung. Dar poate că m-am înşelat.

.Nici pe ministrul de Externe al Reichului, baronul von Neurath, n-aş putea spune că-l cunoşteam, într-o zi, în 1937, Hitler s-a gândit că vila acestuia nu este corespunzătoare pentru obligaţiile oficiale derivând din funcţia de ministru de Externe. M-a trimis la doamna von Neurath să-i propun o extindere importantă a vilei pe cheltuiala statului. După ce mi-a arătat locuinţa, doamna von Neurath a conchis pe un ton ferm că, după părerea ei şi a soţului ei, vila corespunde perfect cerinţelor şi că, în consecinţă, mă roagă să-i transmit lui Hitler mulţumiri pentru ofertă. Acest refuz l-a indispus pe Hitler, care nu şi-a mai reînnoit propunerea. De data aceasta vechea nobilime, arătând prin însăşi modestia ei că e conştientă de propria-i valoare, se distanţa făţiş de exagerata poftă de afişare a noilor stăpâni. Desigur, nu acelaşi lucru pot să-l spun despre Ribbentrop, care m-a chemat la Londra în cursul verii lui 1936 deoarece dorea să extindă şi să renoveze ambasada germană; el voia ca lucrările să fie gata până la ceremoniile de încoronare a regelui George al Vl-lea, fixate pentru primăvara lui 1937; inten-ţiona ca, în perspectiva manifestărilor publice ce urmau să aibă loc, să impresioneze societatea londoneză prin fastul şi luxul reşedinţei sale. Ribbentrop lăsa amănuntele în seama soţiei sale. Or, aceasta, consiliată de un decorator de la „Atelierele reunite” din Miinchen, s-a dedat la o asemenea orgie arhitecturală, încât m-am simţit de prisos. Atitudinea lui Ribbentrop faţă de mine a fost corectă. Totuşi, era foarte supărat când primea telegrame de la ministrul Afacerilor Externe, deoarece le considera un amestec în treburile sale. Iritat, declara sus şi tare că politica lui este pusă de acord cu Hitler, că el i-a încredinţat personal misiunea de la Londra.

Mulţi colaboratori politici ai lui Hitler, dornici să vadă statornicindu-se relaţii bune cu Anglia, păreau să pună la îndoială, încă de atunci, capacitatea lui Ribbentrop de a găsi o soluţie acestei probleme, în toamna lui 1937, dr. Todţ a efectuat împreună cu Lord Wolton o vizită la şantierele autostrăzii. Ulterior, dr. Todţ ne-a relatat că Lord Wolton îşi exprimase dorinţa, neoficială, să-l vadă pe el, Todţ, numit ambasador la Londra în locul lui Ribbentrop. După părerea oaspetelui englez, cu ambasadorul actual, relaţiile dintre cele două ţări nu aveau să se amelioreze niciodată. Am făcut cele necesare ca lucrurile acestea să ajungă la urechea lui Hitler. Dar el nu a reacţionat nicicum.

Curând după numirea lui Ribbentrop ca ministru al Afacerilor Externe, Hitler a venit cu propunerea ca vechea vilă a ministrului de Externe să fie complet demolată, iar palatul ocupat până atunci de preşedintele Reichului să fie transformat, prin extindere, în reşedinţă de serviciu pentru noul titular al Externelor. Ribbentrop a acceptat oferta.

Al doilea eveniment al acestui an, care învedera caracterul tot mai precipitat al politicii lui Hitler, l-am trăit pe 9 martie 1938, în salonul reşedinţei berlineze a Fuhrerului. Schaub, adjutantul, asculta la radio discursul pe care cancelarul austriac federal, Schuschnigg, îl ţinea la Innsbruck. Hitler se retrăsese în biroul personal de la etajul întâi, în mod vizibil, Schaub aştepta ceva anume. Lua notiţe, în timp ce Schuschnigg, devenind din ce în ce mai clar, anunţa un referendum prin care, spunea el, trebuie ca poporul austriac să se pronunţe pentru sau contra independenţei lui, şi, drept încheiere, clama către compatrioţi, cu accentul lui austriac: „Oameni, e timpul!”

Şi pentru Schaub venise timpul să se ducă val-vârtej la Hitler. În clipa următoare au sosit în mare graba Goebbels, în frac, şi Goring, în uniformă de gală. Fuseseră la un bal al sezonului berlinez; imediat dispărură în biroul lui Hitler de la primul etaj.

Din nou am aflat din ziare ce s-a întâmplat, cu întârziere de câteva zile. La 13 martie, trupele germane invadaseră Austria. Trei săptămâni mai târziu, am plecat cu maşina la Viena, pentru a pregăti sala Gării de Nord-Vest, unde trebuia să se țină o mare manifestație. Pretutindeni, în oraşe şi sate, oamenii făceau semen de bun-venit maşinilor germane. La Hotelul „Imperial" din Viena, m-am izbit de reversul mai puțin strălucitor al euforiei Anschluss-ului. Numeroase personalități din „vechiul Reich", ca de pildă şeful Poliției berlineze, contele Helldorf, veniseră în mare grabă, atraşi, evident, de abundența din magazine. Auzeai din loc în loc:

„Aici mai găseşti lenjerie bună, acolo cuverturi din lână câte vrei... Am descoperit un magazin cu lichioruri străine..." Aceste frânturi de conversație prinse în holul hotelului mă scârbeau. M-am mărginit la cumpărarea unei borsaline. Ce mă priveau pe mine toate astea?

Îndată după anexarea Austriei, lui Hitler i s-a adus o hartă a Europei Centrale. El le-a arătat intimilor săi, care-l ascultau cu luare-aminte, că acum Cehoslovacia era prinsă ca într-un cleşte. Câțiva ani mai târziu, Hitler încă mai vorbea de gestul dezinteresat al lui Mussolini, care-şi dăduse asentimentul la intrarea trupelor germane în Austria. Subliniind că prin aceasta Ducele dovedise că este un mare om de stat, el declara că-i va rămâne totdeauna recunoscător, căci, pentru Italia, soluția unei Austrii-tampon neutre ar fi fost preferabilă. Prezența trupelor germane la Brenner, cu timpul, risca să greveze viața politică internă la Roma. Călătoria din 1938 a lui Hitler în Italia avea să fie, într-un anumit sens, un prim semn al recunoştinței sale. Dar era bucuros, în egală măsură, să vadă monumentele şi comorile artistice ale Romei şi ale Florenței. I s-au prezentat uniformele, de un fast pompos, care fuseseră comandate pentru escorta sa. Îi plăcea acest fast. Preferința acordată de el hainelor de o sobrietate marcată ascundea un calcul ținând de psihologia maselor: „Trebuie ca anturajul meu să aibă ceva maiestuos. Astfel va fi mai frapantă modestia pretențiilor mele." Cam peste un an, Hitler l-a însărcinat pe decoratorul Benno von Arent, care, până atunci, desenase decoruri de operă şi de operetă, să creeze uniforme noi pentru corpul diplomatic. Lui Hitler îi plăceau fracurile cu broderii aurii. Dar zeflemiştii erau de părere că „asta arată ca-n Liliacul". Cât priveşte decorațiile, ar fi făcut şi ele senzație pe orice scenă. Drept pentru care l-am poreclit pe Arent „tinichigiul celui de al treilea Reich".

La întoarcerea din Italia, Fuhrerul şi-a rezumat impresiile astfel: „Ce bine că n-avem monarhie şi că nu i-am ascultat pe cei care voiau să-mi bage pe gât monarhia! Să-i fi văzut pe lingăii ăia de la curte şi eticheta de acolo! De neconceput! Şi Ducele, tot timpul în planul din spate! La masă sau la tribună, familia regală are mereu locurile cele mai bune. Ducele, care este totuşi adevăratul reprezentant al statului, stătea departe, în spate." Hitler avea, ca şef de stat, acelaşi rang ca şi regele. Conform protocolului, Mussolini n-avea decât rang de prim-ministru.

După călătoria în Italia, s-a simțit obligat să-i pregătească lui Mussolini o primire deosebită. A dispus ca, după transformarea ei în cadrul restructurării urbane, Adolf Hitler-Platz din Berlin să devină Mussolini-Platz8. Desigur, după părerea lui, clădirile moderne din „epoca sistemului" făcuseră din arhitectura acestei piețe ceva oribil, dar,

spunea el: „Dacă această Piaţă Adolf Hitler va fi rebotezată Piaţa Mussolini, mai întâi mă debarasez de aşa ceva şi, în al doilea rând, se cheamă că-i fac Ducelui o mare onoare cedându-i locul meu. Am desenat eu însumi schiţa unui monument Mussolini." Lucrurile s-au oprit însă aici. Ordinul cu privire la reamenajarea pieţei nu s-a mai executat.

Dramaticul an 1938 s-a soldat, în cele din urma, cu acordul dintre Hitler şi puterile occidentale privind cedarea unor mari părţi din Cehoslovacia. Câteva săptămâni înainte, prin discursurile ţinute la Congresul de la Nürnberg, făcând pe călăuza mâniată a naţiunii sale şi susţinut de aplauzele frenetice ale partizanilor, el încerca sa convingă străinătatea, aflată pe recepţie, că nu-l sperie nici perspectiva unui război. Judecând retrospectiv, nu văd în aceasta decât o enormă manevră de intimidare, a cărei eficacitate o testase deja, la o scară mai redusă, cu prilejul întrevederii sale cu Schuschnigg. Pe de altă parte, îi plăcea ca, prin declaraţii de intenţie făcute în public, să-şi fixeze o frontieră de la care, din considerente de prestigiu, să nu mai poată da înapoi.

Susţinând că lucrurile evoluează ineluctabil spre un anumit deznodământ, îi făcea chiar şi pe colaboratorii săi cei mai apropiaţi să nu mai aibă nici o îndoială cu privire la disponibilitatea lui pentru un război. Şi aceasta în ciuda faptului că nu permitea nici o privire străină în forul intim al intenţiilor sale. Declaraţiile războinice l-au impresionat chiar şi pe Briickner, adjutantul său cu stagiu îndelungat. Era într-o zi de septembrie a anului 1938, în timpul Congresului de la Nurnberg. Şedeam pe unul dintre zidurile castelului; în faţa noastră se întindea, în lumina dulce a unui soare autumnal, vechiul oraş, acoperit de un văl de fum.

Abătut, Briickner mi-a spus: „Poate că e ultima dată când vedem această privelişte atât de paşnică. Nu-i exclus ca în curând să avem război."

Faptul că războiul, pe care-l profeţea Bruckner, a putut fi încă o dată evitat se explică mai mult prin atitudinea conciliantă a puterilor occidentale decât prin reţinerea lui Hitler. Abandonarea regiunii sudete în favoarea Germaniei s-a săvârşit sub privirile unei lumi îngrozite şi ale partizanilor săi, de-acum totalmente convinşi de infailibilitatea Fuhrerului.

Fortificaţiile de la frontiera cehă au stârnit uimirea generală. Spre surprinderea specialiştilor, tirurile de probă au arătat că armele pe care trebuia să le folosim împotriva cehilor n-aveau eficacitatea scontată. Hitler s-a dus el însuşi la vechea frontieră ca să-şi facă o imagine despre instalaţiile fortificate şi s-a întors impresionat. Constatând că erau de o soliditate surprinzătoare, având un amplasament ales cu o extraordinară iscusinţă şi o eşalonare foarte adâncă, graţie unei remarcabile măiestrii în folosirea terenului, el a declarat: „în cazul unei apărări îndârjite, cucerirea acestor fortificaţii ar fi fost foarte greu de realizat şi ne-ar fi costat mult sânge. Şi iată că am pus mâna pe ele fără să vărsăm o picătură de sânge. Dar un lucru e sigur: nu voi mai permite niciodată ca cehii să construiască o nouă linie de apărare. Ce excelentă poziţie de pornire avem acum! Am trecut munţii. Suntem deja în văile Boemiei."

La 10 noiembrie, în drum spre birou, am trecut prin faţa ruinelor încă fumegânde ale sinagogii din Berlin. Era al patrulea din şirul gravelor evenimente care aveau să-şi pună pecetea pe ultimul an de pace. Amintirea acelei imagini rămâne, şi astăzi, una dintre cele mai deprimante experienţe ale vieţii mele, deoarece la privelıştea oferită în acea zi de Fasanenstrasse m-a şocat, înainte de toate, elementul de dezordine: grinzi

carbonizate, părţi de faţadă prăbuşite, ziduri calcinate, imagini premonitorii ale celor pe care, în condiţiile războiului, avea să le ofere aproape întreaga Europă. Dar lucrul cel mai zguduitor mi s-a părut a fi redeşteptarea politică a „străzii”. Geamurile sparte ale vitrinelor deranjau, în primul rând, simţul de ordine al burghezului din mine.

Nu-mi dădeam seama pe atunci că era vorba de ceva mai mult decât de spargerea unor geamuri şi că, în acea noapte, Hitler trecuse, pentru a patra oară în cursul anului 1938, Rubiconul, făcând ireversibil destinul Reichului său. Am simţit eu oare, fie şi numai pentru o clipă, că începea ceva care avea să se termine cu nimicirea unei părţi a poporului nostru? Care avea să-mi modifice şi substanţa morală? Nu ştiu.

Cele întâmplate m-au lăsat mai degrabă indiferent, atitudine motivată şi de faptul că Hitler îşi exprimase un anumit regret, spunând că el n-ar fi vrut asemenea excese. Părea că încearcă o anumită jenă. Mai târziu, în cerc restrâns, Goebbels a lăsat să se înţeleagă că el a fost iniţiatorul acelei nopţi sinistre şi monstruoase. Cred ca este foarte posibil să fi pus un Hitler şovăitor în faţa faptului împlinit, pentru a-l forţa să acţioneze.

Am fost totdeauna surprins să constat cât de puţine urme au lăsat asupra mea remarcile antisemite ale lui Hitler. O întoarcere în timp îmi permite să recompun, din elementele încă vii ale amintirilor, un tablou a ceea ce mă frapa în epoca respectivă: neconcordanţa dintre Hitler, cel real, şi imaginea pe care mi-ar fi plăcut s-o am despre el, îngrijorarea pricinuită de sănătatea lui tot mai şubredă, speranţa într-o atenuare a luptei duse împotriva bisericii, anunţarea unor proiecte ale căror scopuri mi se păreau utopice, fel şi fel de curiozităţi; dar ura nutrită de Hitler faţă de evrei mi se părea, atunci, atât de în firea lucrurilor, încât acest resentiment nu mă apăsa.

Ştiam că sunt arhitectul lui şi atâta tot. Evenimentele vieţii politice nu mă priveau. Nu făceam decât să le asigur decoruri impresionante. Hitler mă întărea zilnic în această atitudine, atrăgându-mă aproape în exclusivitate în probleme de arhitectură; în plus, ar fi fost prezumţios din partea mea, ca nou-venit, cu un stagiu destul de redus, să încerc să particip la dezbaterile politice. Mă simţeam dispensat de obligaţia unei luări de poziţie. De altfel, ţelul educaţiei naţional-socialiste era separarea sferelor de preocupare; astfel, din partea mea se aştepta să mă limitez la domeniul meu: construcţia. Memoriul pe care i l-am adresat lui Hitler în anul 1944 arată că iluzia de care mă cramponam atingea limitele grotescului. Acolo afirmam: „Sarcina pe care o am de îndeplinit este o sarcină apolitică. M-am simţit bine în munca mea atât timp cât persoana şi activitatea mi-au fost judecate numai în funcţie de rezultatele obţinute.”

Totuşi, această delimitare era, în fond, neesenţială. Ea îmi pare astăzi simptomatică pentru efortul făcut de mine ca sa păstrez neatinsă imaginea idealizată pe care o aveam despre Hitler. Nu voiam să admit macularea ei cu transpunerea în fapt a acelor sloganuri antisemite ce se puteau citi la intrarea în sate şi a acelor declaraţii care constituiau tema conversaţiilor noastre de la ceainărie, în esenţă, n-avea nici o importanţă cine mobilizase plebea contra sinagogilor şi a magazinelor evreieşti, nici daca acţiunile respective avuseseră loc la instigarea sau numai cu aprobarea lui Hitler.

În anii de după eliberarea mea de la Spandau, mi s-au tot pus întrebări cărora eu însumi am încercat să le răspund, singur-sin-gurel în celula mea, timp de douăzeci de ani: interlocutorii doreau să afle ce ştiam despre persecutarea, deportarea şi exterminarea evreilor, ce ar fi trebuit să ştiu şi ce concluzii trag despre propria mea atitudine.

Nu mai dau răspunsul prin care am încercat atâta vreme să-I satisfac pe cei care-mi puneau întrebări, dar, în primul rând, pe mine însumi; adică nu mai caut o justificare în faptul că, în siste mul lui Hitler, ca în orice regim totalitar, izolarea şi, prin urmare, înconjurarea cu un zid protector cresc pe măsură ce poziția pe care o ocupi devine mai importantă; că tehnicitatea crescândă a metodelor de asasinare reduce numărul asasinilor, micşorându-ți,

În acelaşi timp, posibilitatea de a te ține la curent cu tot ce se întâmplă; că secretomania sistemului creează grade de inițiere şi, deci, îi dă fiecăruia ocazii de a-şi feri conştiința de contactul cu realitatea inumanului.

Refuz să mai dau toate aceste răspunsuri, pentru că le pun pe acelaşi plan cu încercarea de a explica evenimentele în manieră avocățească. Desigur, poziția mea de favorit şi, mai târziu, postul de ministru, unul dintre cele mai influente ale regimului, mă izolau; desigur, compartimentarea gândirii în sfere de competență distincte oferise arhitectului, ca şi ministrului Armamentului, numeroase portițe de scăpare; desigur, n-am sesizat esența a ceea ce începuse în acea noapte de 9 spre 10 noiembrie 1938 şi avea să se termine cu Auschwitz şi Maidanek. Izolarea mea, lărgimea portițelor mele de scăpare şi gradul de neştiință în care mă aflam, toate până la urmă erau determinate doar de mine.

De aceea, astăzi ştiu că, torturându-mă cu examenele mele de conştiință, îmi puneam întrebarea într-un mod tot atât de fals ca şi curioşii pe care i-am întâlnit între timp. Dacă am ştiut sau n-am ştiut, cât de mult sau cât de puțin am ştiut, sunt chestiuni care îşi pierd orice importanță, când mă gândesc ce lucruri îngrozitoare ar fi trebuit să ştiu si ce consecințe ar fi trebuit să trag, în modul cel mai firesc, din puținul pe care-l ştiam. Cei care-mi pun aceste întrebări aşteaptă, în fond, ca eu să mă justific. Dar eu nu-mi scriu apologia.

La 9 ianuarie 1939, trebuia ca noua Cancelarie să fie gata. La 7 ianuarie, Hitler a sosit la Miinchen. Se vedea că era plin de nerăbdare şi se aşteptase să găsească un furnicar de meseriaşi şi brigăzi de curățire a terenului. Fiecare cunoaşte febrilitatea cu care, în ajunul predării unei clădiri, se demontează schelele, se înlătură praful şi molozul, se întind covoarele şi se agață tablourile. Dar Hitler se înşelase. Noi ne luaserăm de la început o marjă de câteva zile, de care însă n-am avut nevoie, fiind gata cu patruzeci şi opt de ore înaintea datei fixate. Când a venit să vadă interioarele, ar fi putut să se aşeze la masa lui de lucru şi să înceapă să rezolve probleme de stat.

Clădirea l-a impresionat foarte mult. Nu a economisit elogiile la adresa „genialului Arhitect", făcând aceasta, contrar obiceiului său, de față cu mine. Dar faptul că reuşisem să termin cu două zile mai devreme mi-a adus faima de mare organizator.

Ceea ce-i plăcea lui Hitler în mod deosebit era lungimea drumului pe care îl aveau de parcurs oaspeții oficiali şi diplomații înainte de a ajunge la sala de recepții. Nu împărtăşea însă preocuparea mea privind planşeul din marmură lustruită, pe care consideram necesar să-l acoperim cu un covor. „E foarte bine aşa. Trebuie ca diplomații să ştie să se mişte pe teren alunecos", mi-a spus el.

Sala de recepții i s-a părut prea mică şi a dat ordin să fie mărită de trei ori. La începutul războiului, planurile acestei extinderi erau gata. Pentru biroul lui, în schimb, a avut numai cuvinte de deplină satisfacție. I-a plăcut în mod special o intarsie care-i împodobea masa de lucru reprezentând o sabie pe jumătate scoasă din teacă: „Foarte

bine, foarte bine! Când diplomații aşezați la masă în fața mea o vor vedea, vor învăța sa se teamă.” Din panourile lor aurite, fixate deasupra celor patru uşi ale încăperii, cele patru virtuți: „înțelepciunea”, „Prudența”, „Bravura” şi „Dreptatea” priveau în jos, către el. Nu ştiu cum îmi venise această idee. Două sculpturi de Arno Breker flancau, în sala rotundă, portalul ce ducea spre galeria mare, una reprezentând „Temerarul” şi cealaltă „înțeleptul”.10 Această indicație, mai degrabă patetică a prietenului meu Breker, amintind de necesitatea reflecției înaintea oricărui act de îndrăzneala, ca şi propria mea compoziție alegorică invitând la cultivarea, alături de curaj, şi a celorlalte trei virtuți, erau nu numai dovada unei naive supraaprecieri a puterii mobilizatoare a recomandărilor artiştilor, ci şi a unei anumite nelinişti pe care ne-o inspirau pericolele ce planau asupra realizărilor noastre.

O masă mare, acoperită cu o placă grea de marmură, se afla, deocamdată fără rost, la fereastră, începând din 1944, ea a servit la şedințele de Sțat-Major. Aici se întindeau hărțile militare care nu arătau decât rapida înaintare a adversarilor occidentali şi orientali în adâncul Reichului german. Aici s-au derulat ultimele şedințe militare pe care Hitler le-a ținut la suprafață; următoarele s-au ținut la 150 de metri adâncime, sub mai mulți metri de beton.

De asemenea, i-a plăcut sala Consiliului de Miniştri, care avea, din considerente de acustică, lambriuri din lemn; ea n-a fost folosită însă niciodată în scopul pentru care fusese concepută. Câte un ministru mă ruga să-i obțin de la Hitler permisiunea să-şi vadă măcar o dată sala „sa”. Hitler aproba acest lucru, aşa că, uneori, câte un ministru venea să contemple în tăcere locul pe care nu-l ocupase niciodată, marcat de o mapa mare din piele albastră, având gravat cu litere de aur numele titularului.

Ca să se poată respecta termenele foarte strânse, se angajaseră 4 500 de lucrători, cu un regim de muncă în două schimburi. La aceştia se mai adăugau câteva mii care, răspândiți în toată țara, confecționau diverse elemente. Cu toții - pietrari, tâmplari, zidari, instalatori şi alți meseriaşi - au fost invitați să viziteze clădirea terminată. Impresionați, au parcurs sală cu sală.

La Palatul Sporturilor, Hitler le-a vorbit în aceşti termeni: „Eu sunt aici reprezentantul poporului german! Când primesc pe cineva la Cancelarie, nu Adolf Hitler este cel care primeşte, ci Fuhrerul națiunii germane. Şi astfel, nu eu sunt cel care-l primeşte, ci națiunea germană este aceea care-l primeşte prin mine. Iată de ce vreau ca încăperile să răspundă acestei sarcini. Fiecare a contribuit la ridicarea unui edificiu care va rezista secolelor'şi va vorbi despre epoca noastră. Primul edificiu al noului mare Reich german!”

După-masa întreba adesea dacă era cineva dintre oaspeți care încă n-a văzut Cancelaria Reichului, fiind bucuros când avea posibilitatea să o arate cuiva. Se folosea de o asemenea ocazie pentru a-şi demonstra, în fața vizitatorilor uimiți, capacitatea de a reține date şi cifre. Intr-o zi m-a întrebat: „Ce lungime are sala aceasta? Ce înălțime?” încurcat, am ridicat din umeri, căci nu ştiam, dar el mi-a spus dimensiunile. Erau exacte. Această demonstrație a devenit treptat un truc, pentru că, în scurt timp, m-am familiarizat şi eu cu cifrele. Dar cum era vizibil că jocul îl amuza, continuam să respect convenția.

Hitler m-a copleşit cu onoruri: a dat pentru colaboratorii mei cei mai apropiați un dejun la reşedința lui personală, a scris un articol pentru o carte despre Cancelarie, mi-a

acordat „insigna de aur a partidului” şi mi-a dăruit, cu câteva cuvinte timide, una dintre acuarelele din perioada sa de tinereţe. Pictată în 1909, în anii cei mai sumbri ai existenţei lui, acuarela înfăţişa o biserică gotică reprodusă cu o răbdare, cu o precizie şi cu o pedanterie extreme. Lucrarea nu vădeşte nici o emoţie personală, nici o vervă a trăsăturilor. Lipsa de personalitate nu răzbate numai din maniera de a picta, ci şi din alegerea obiectului, din culorile plate, din perspectiva nepercutantă, care pare să fie caracteristică pentru prima perioadă a lui Hitler: toate acuarelele din această epocă sunt fără suflet, iar tablourile soldatului de legătură din primul război mondial, fără personalitate. El n-a avut conştiinţa propriei lui valori decât mult mai târziu. Cele două schiţe în peniţă, înfăţişând Marele Dom şi Arcul de Triumf din Berlin, desenate în jurul lui 1925, stau mărturie acestei schimbări. Zece ani mai târziu, desena în faţa mea cu o mână energică, acoperind hârtia cu mai multe straturi succesive de creion albastru şi roşu, până când prindea forma pe care o avea în cap. Dar chiar şi în epoca aceasta se mândrea cu palidele acuarele ale tinereţii sale, şi dăruia adesea câte una, în semn de apreciere deosebită.

De decenii se putea vedea în Cancelaria Reichului un bust din marmură al lui Bismarck, datorat lui Reinhold Begas. Cu câteva zile înainte de inaugurare, în timpul mutării, bustul a căzut pe jos şi a rămas fără cap. Am văzut în asta un semn de rău augur. Cum auzisem, din relatarea lui Hitler, povestea cu vulturul imperial care căzuse de pe frontonul Hotelului Poştelor chiar în ziua începerii primului război mondial, i-am ascuns accidentul, cerându-i lui Breker să facă o copie exactă, pe care am frecat-o cu ceai ca s-o patinăm.

În discursul deja menţionat, Hitler a declarat cu deplină siguranţă de sine: „Ceea ce are în ea minunat activitatea de construcţii este faptul că rezultatele muncii se materializează într-un monument. Acesta durează, este altceva decât o pereche de cizme care sunt şi ele rezultatul unei munci, dar pe care le foloseşti un an-doi, pentru ca apoi să le arunci. Un monument rămâne în picioare şi va purta mărturie peste secole despre toţi aceia care au contribuit la înălţarea lui.” La 12 ianuarie 1939, Hitler inaugura această nouă clădire, concepută să dureze sute de ani, primind, în Marea Sală, corpul diplomatic venit să asculte mesajul de Anul Nou.

Şaizeci şi cinci de zile după inaugurare, la 15 martie 1939, l-a condus pe preşedintele statului cehoslovac în noul cabinet de lucru. In această încăpere s-a consumat acea tragedie, începută noaptea, prin supunerea lui Hacha, şi terminată în zori, prin ocuparea ţării sale. Mai târziu Hitler ne-a relatat: „în cele din urmă l-am prelucrat în aşa fel, încât bătrânul, cu nervii la pământ, a zis că semnează; dar tocmai în momentul acela a făcut un atac de inimă, în camera vecină, doctorul Morell i-a făcut o injecţie care însă a fost mult prea eficace. Hacha a devenit prea vioi şi nu a mai vrut să semneze; dar până la urmă nu mi-a rezistat.”

După şaptezeci şi opt de luni, la 16 iulie 1945, Winston Churchill a vizitat Cancelaria: „în faţa Cancelariei am găsit adunată o mare mulţime de oameni. Toţi m-au aclamat, cu excepţia unui bătrân care dădea din cap dezaprobator. Demonstraţia m-a mişcat la fel de mult ca şi feţele supte şi hainele tocite ale oamenilor. Intrând în Cancelarie, am umblat îndelung pe coridoarele şi prin sălile distruse.”11

Puţin după aceea, clădirea a fost demolată. Marmura şi pietrele au constituit material de construcţie pentru monumentul ruşilor aflat în parcul Treptow din Berlin.

Capitolul 9 O ZI LA CANCELARIA REICHULUI

În Cancelaria Reichului, la dejun, Hitler admitea între patruzeci şi cincizeci de persoane, singura condiţie fiind să-l contactezi telefonic pe adjutantul Fuhrerului ca să-ţi anunţi sosirea. De obicei, era vorba de Gauleiteri şi Reichsleiteri, de câţiva miniştri şi, în sfârşit, de câţiva intimi. Dar, în afară de ofiţerii de ordonanţă ai Wehrmachtului, alţi ofiţeri nu veneau aici. De mai multe ori adjutantul Schmundt insistase pe lângă Hitler să invite la masă şefi militari, însă refuzase de fiecare dată. Poate că nu voia să-şi vadă vechii colaboratori puşi în situaţia de a fi trataţi cu superioritate de către unii membri ai corpului ofiţeresc.

Aveam si eu acces liber la apartamentul lui Hitler, şi nu o dată am făcut uz de această lumină verde. Poliţistul de la intrarea în gradină îmi cunoştea maşina şi-mi deschidea portiera fără alte formalităţi. După ce parcam în curte, mă duceam în apartament. Reamenajat de Troost, acesta se afla în dreapta noii Cancelarii, fiind legat de ea printr-o galerie.

Funcţionarul SS din garda personală a lui Hitler mă saluta ca pe o veche cunoştinţă. Predam planşele cu desene şi intram apoi, ca unul de-ai casei, într-un salon spaţios. Existau acolo două grupuri de scaune foarte confortabile; pereţii albi fuseseră decoraţi cu tapiserii, iar pardoseala era din marmură roşie, acoperită de covoare, întâlneai acolo aproape întotdeauna câţiva oaspeţi angajaţi în dezbateri; alţii dădeau telefoane în interes personal, în general, toată lumea trăgea spre această încăpere, întrucât era singura unde fumatul nu era interzis.

Salutul „Heil Hitler" era aici cu totul în afara uzanţelor, altminteri obligatoriu în toate celelalte împrejurări. Se spunea mult mai frecvent „bună ziua". Nici obiceiul de a purta la reverul hainei insigna partidului nu mai devenea absolut necesar în acest context, şi destul de rar se întâmpla să vezi vreo uniformă. Cel care ajungea până aici dobândea şi privilegiul unei anumite libertăţi de atitudine.

După ce treceai printr-un salon pătrat, rămas însă neutilizat din cauza unei mobile greoaie, ajungeai în marele living-room, în care oaspeţii tăifăsuiau de cele mai multe ori stând în picioare. Din tot apartamentul, această încăpere, de circa 100 de metri pătraţi, era singura care prezenta un decor cu pretenţii de confort şi intimitate; cu ocazia marilor transformări din 1933-1934, i se păstrase intact aspectul din epoca lui Bismarck: un plafon cu grinzi, pereţi pe jumătate acoperiţi cu lambriuri şi un şemineu, unicul de la parter, împodobit cu un blazon al Renaşterii florentine, pe care von Biilow, fost cancelar al Reichului, îl adusese cândva din Italia. In jurul acestuia se aflau fotolii îmbrăcate în piele de culoare închisă; în spatele unei sofale se găsea o masă pe care, de regulă, stăteau întinse câteva ziare. Pe perete erau o tapiserie şi două tablouri de Schinkel, împrumutate de la Galeria Naţională.

În materie de punctualitate, Hitler dovedea o nepăsare suverană. Dejunul era fixat la ora 14, dar trecea o oră sau chiar mai mult până sosea, fie din apartamentele personale de la etajul de deasupra, cum se întâmpla uneori, fie de la vreo convorbire desfăşurată în Cancelaria Reichului, cum se întâmpla cel mai adesea.

Apărea în mijlocul nostru fără fasoane, ca un simplu particular. In timp ce dădea mâna cu fiecare, oaspeţii, în picioare, formau un cerc în jurul său. Apoi îşi exprima părerea într-una sau alta dintre problemele la ordinea zilei; pe câţiva privilegiaţi îi

întreba, adesea pe un ton convențional, ce mai face „doamna", cerea şefului Serviciului de Presă un rezumat al ultimelor ştiri, se aşeza deoparte, într-un fotoliu, şi începea să citească. Uneori întindea o foaie vreunuia dintre oaspeți, fiindcă ştirea i se părea deosebit de interesantă, gest însoțit şi de câteva remarci malițioase.

În primele cincisprezece-douăzeci de minute invitații rămâneau în picioare, formând grupuri-grupuri, apoi se ridica perdeaua ce masca un glasvand care dădea în sufragerie. Intendentul, cu mutra lui îmbietoare, de hangiu rotofei, îl anunța pe Hitler cu un ton familiar, în acord cu ambianța, că masa este gata. Fiihrerul mergea în frunte, ceilalți urmându-l fără să respecte de obicei o ordine specială.

Dintre camerele care fuseseră transformate şi amenajate de profesorul Troost, sufrageria, o cameră mare, pătrată (12 pe 12 metri) era cea mai echilibrată: un perete cu trei glasvanduri către grădină, vizavi un bufet mare, placat cu palisandru, având deasupra un tablou al lui Kaulbach, neterminat, dar nu lipsit de farmec şi fără unele dintre cusururile acestui pictor eclectic. Ceilalți doi pereți erau întrerupți la mijloc de două nişe arcuite, în care erau expuse, pe socluri din marmură deschisă la culoare, nuduri realizate de sculptorul miinchenez Wackerle. De ambele părți ale nişelor se găseau alte glasvanduri ce duceau la oficiu, la salon şi la livingul prin care se intra. Pereții acoperiți cu gips lucios alb-gălbui şi perdelele de aceeaşi nuanță dădeau o impresie de profunzime şi de claritate. Pe pereți, ornamente uşor ieşite în relief subliniau acest ritm limpede şi sever, pe care îl accentua o mulură cu muche ascuțită. Mobila era sobră şi odihnitoare, în centru, o masă mare, rotundă, pentru aproximativ cincisprezece persoane, înconjurată de scaune simple, confecționate din lemn de culoare închisă şi îmbrăcate în piele de un roşu-violaceu, toate la fel, inclusiv cel al lui Hitler. În fiecare colț se afla câte o măsuță cu câte patru sau şase scaune de acelaşi tip. Vesela era compusă din farfurii din porțelan de culoare deschisă şi pahare simple: toate fuseseră alese la vremea respectivă de profesorul Troost. În mijlocul mesei o vază avea mereu câteva flori proaspete.

Acesta era restaurantul „La cancelarul vesel", cum îi plăcea adesea lui Hitler să spună în prezența invitaților. Locul lui era la fereastră, şi, înainte de a intra în sufragerie, desemna pe cei doi invitați care urmau să stea lângă el. Ceilalți se aşezau în ordinea sosirii. Când se întâmpla să fie mulți invitați, adjutanții şi persoanele de mai mică importanță, printre care mă număram si eu, luau loc în jurul măsuțelor din colțuri, ceea ce, pentru mine, reprezenta un avantaj, deoarece aveam posibilitatea să purtăm discuții mai libere.

Meniul era de o simplitate ostentativă, fără aperitive, cuprinzând o supă, carne cu cartofi şi alte legume, un desert. Ca băutură, alegeam între apă minerală, o obişnuită bere berlineză la sticlă sau •, vin ieftin. Hitler îşi avea meniul său vegetarian, bea apă minerală de Fachingen - apa lui obişnuită - şi, dacă invitații doreau, puteau să-i urmeze exemplul. Dar erau puțini cei dispuşi să-l imite. Hitler ținea mult la frugalitatea acestor dejunuri. Nu se îndoia că de amănuntul acesta se vorbea în toata țara. Când, într-o zi, pescarii din Helgoland i-au făcut cadou un homar uriaş şi invitații, spre marea lor satisfacție, au văzut sosind pe masă această delicatesă, Hitler şi-a exprimat dezaprobarea, întrebându-se prin ce aberație puteau oamenii să mănânce monştri cu o înfățişare atât de inestetică, şi a cerut ca un astfel de lux să fie interzis. Goring lua parte rar la aceste dejunuri. Odată, când un prânz la Cancelarie m-a împiedicat să-i fac o

vizită, Goring mi-a spus: „Ca să fiu sincer, acolo se mănâncă prea prost. Şi apoi, militanţii ăştia din Miinchen, ce mai mic-burghezi nesuferiţi!”

Cam din două-n două săptămâni, Hess apărea şi el la masă, urmat, într-o foarte curioasă costumaţie, de adjutantul său. Acesta din urmă purta un recipient din metal conţinând diferitele componente ale unui meniu special pregătit pentru şeful său, pe care-l aducea să-l încălzească la Cancelarie. O bună bucată de vreme, lui Hitler i se ascunsese faptul că Hess avea un regim vegetarian numai al lui. Când, în cele din urmă, i-a ajuns la ureche treaba asta, Fiihrerul, supărat, i-a spus-o, de faţă cu toţi comesenii: „Am aici o bucătăreasă care face nişte mâncăruri de regim clasa-ntâi. Dacă medicul dumitale ţi-a prescris nişte lucruri deosebite, ea o să ţi le prepare cu plăcere. Dar este inadmisibil să vii cu mâncare de-acasă.” Hess, care deja de pe atunci se încăpăţâna sa-l contrazică pe Hitler, a încercat să-i explice că e necesar ca diferitele ingrediente ale meniurilor sale să aibă o anumită origine biolo-gico-dinamică. Fără să se rătăcească printre cuvinte, Hitler i-a răspuns că nu are decât să mănânce acasă; după acest incident, Hess nu a mai fost văzut decât foarte rar.

Când, la cererea partidului, a trebuit ca în toate familiile germane masa de duminică să se compună dintr-un singur fel, pentru a permite Germaniei să aibă „tunuri în loc de unt”, nu s-a mai mâncat, nici la domiciliul lui Hitler, decât supa. La aceste dejunuri, mai rămăseseră doi sau trei comeseni, ceea ce-i dădea lui Hitler ocazia să facă remarci sarcastice cu privire la spiritul de sacrificiu al colaboratorilor săi. Tot acolo mai exista şi o listă de subscripţie unde te puteai înscrie cu o anumită sumă. Pe mine, fiecare dintre aceste mese mă costa între 50 şi 100 de mărci.

Goebbels era figura cea mai proeminentă dintre comeseni; Himmler era mai scump la vedere; Bormann nu lipsea, fireşte, de la nici o masă, dar, numărându-se ca şi mine printre curtenii care formau anturajul obişnuit al lui Hitler, nu putea fi socotit ca invitat.

Nici la masă taifasul în care se angaja Hitler nu reuşea să iasă dintr-un cerc de teme uluitor de îngust şi din nişte păreri preconcepute cu privire la oameni şi lucruri. Tocmai de aceea fuseseră atât de obositoare şi conversaţiile de la Obersalzberg. Doar că aici formulările erau mai dure. În rest, Fiihrerul rămăsese la repertoriul lui dintotdeauna, nici lărgit, nici completat, de-abia dacă îmbogăţit cu niscaiva puncte de vedere şi judecăţi noi. Nu-şi dădea măcar osteneala să ne scutească de numeroasele şi atât de penibilele repetiţii. Nu pot să afirm că ceea ce spunea el atunci îmi făcea o impresie deosebită, deşi nu mă puteam sustrage atracţiei pe care o exercita personalitatea sa. Mai degrabă mă dezamăgea, pentru că mă aşteptasem la judecăţi şi opinii ceva mai elevate.

Repeta adesea, în monologurile lui, că ideile sale politice, estetice şi militare reprezintă un tot unitar, pe care l-a format şi l-a structurat în cele mai mici amănunte încă de pe când se afla, ca vârstă, între douăzeci şi treizeci de ani. Afirma că această perioadă a fost cea mai fructuoasă din viaţa lui pe plan intelectual, proiectele pe care le făcea şi munca pe care o desfăşura nefiind decât transpunerea în practică a ideilor elaborate atunci.

Evocarea întâmplărilor trăite în primul război mondial ocupa un loc aparte în conversaţiile de la masa, pentru că mai toţi comesenii făcuseră şi ei războiul, într-un timp, Hitler luase parte la luptele împotriva englezilor. Spunea ca-i respectă pentru

vitejia şi tenacitatea de care dăduseră dovadă, chiar dacă râdea de unele curiozităţi ale lor. Zâmbea foarte ironic când povestea cum, exact la ora ceaiului, englezii întrerupeau focul, astfel că atunci putea şi el să-şi ducă mesajele fără nici o problemă.

Nu-mi aduc aminte să-l fi auzit vreodată, în cursul acelor întâlniri din 1938, exprimând idei de revanşă contra francezilor. Nu voia o reeditare a războiului din 1914, socotind că nu merită să te baţi din nou pentru o neînsemnată fâşie de pământ, cât reprezintă Alsacia şi Lorena. În afară de asta, după părerea lui, prin destinul lor de supuşi - când de către francezi, când de către germani - alsacienii s-au pervertit aşa de mult, încât nici una dintre părţi n-ar fi în câştig recuperându-i. Cel mai bun lucru este să fie lăsaţi acolo unde se află. Bineînţeles, Hitler pleca atunci de la ipoteza că Germania s-ar putea extinde spre est. Vitejia ostaşilor francezi în primul război mondial îl impresionase, în timp ce pe ofiţerii lor îi considera efeminaţi. Aceasta îl făcea să afirme: „Cu ofiţeri germani, francezii ar avea o armată excelentă."

Deşi discutabilă din punct de vedere rasial, nu respingea alianţa cu Japonia, dar îşi rezerva dreptul să se pronunţe asupra subiectului respectiv într-un viitor mai îndepărtat. Ori de câte ori aborda această temă, lăsa să-i transpară regretul de a se fi aliat cu ceea ce el numea „rasa galbenă". Dar se liniştea la gândul că, în primul război mondial, şi Anglia împinsese Japonia să lupte împotriva puterilor din Europa Centrală. El plasa, de altminteri, acest aliat printre marile puteri ale lumii, în timp ce, în privinţa Italiei, avea unele îndoieli.

În ce-i privea pe americani, care, după el, nu jucaseră un rol de prim rang în războiul din 1914-1918şinicinu plătiseră un mare tribut de sânge, aceştia n-ar putea să depună multă vreme un efort susţinut, deoarece erau luptători mediocri. In orice caz, susţinea el, nu există un popor american ca entitate omogenă, ci numai o masă de imigranţi proveniţi dintr-un mare număr de popoare şi rase.

Fritz Wiedermann fusese cândva plutonier-major al regimentului şi superior ierarhic al infanteristului de legătură Hitler. Fiihrerul a avut ideea de prost-gust să şi-l facă adjutant. Or, Wiedermann îşi presa şeful să înceapă tratative cu America. Iritat de acest lucru, care viola legea nescrisă a dejunurilor sale, Hitler l-a trimis în cele din urmă să reprezinte Germania în calitate de consul general la Sân Francisco, spunând: „Să se lecuiască acolo de fanteziile lui."

Nici unul dintre comeseni nu umblase prin lume. Aceşti oameni, în majoritatea lor, nu ieşiseră niciodată din Germania; plecarea vreunuia într-o călătorie de plăcere în Italia trecea drept un eveniment despre care se discuta la masă ca despre o adevărată aventură. Nici Hitler nu călătorise prin alte ţări şi nu dobândise cunoştinţe şi nici acces spre lucruri mai profunde. Trebuie adăugat că, în general, oamenii politici din anturajul lui erau lipsiţi de o cultură mai înaltă. Dintre cei cincizeci de Reichsleiteri şi Gauleiteri, adică elita conducătoare a Reichului, numai zece terminaseră o formă de învăţământ superior, câţiva se împotmoliseră pe parcursul studiilor, dar cea mai mare parte nu depăşise nivelul şcolii medii. Nici unul dintre ei nu se remarcase prin realizări în vreun domeniu, aproape toţi dovedind o uimitoare lipsă de preocupări intelectuale. Nivelul lor cultural nu concorda câtuşi de puţin cu ceea ce te-ai fi aşteptat din partea elitei conducătoare a unui popor cu tradiţia unei înalte spiritualităţi. Hitler, la drept vorbind, prefera să se ştie înconjurat de colaboratori având aceeaşi origine ca şi el. Probabil că printre aceştia se simţea cel mai bine. În orice caz, îi plăcea să-şi ştie colaboratorii

marcați - cum se zicea atunci - de un „defect de fabricație". Hanke a spus într-o zi: „Este totdeauna un avantaj să ai colaboratori care să aibă un defect şi care să ştie că acesta nu-i un secret pentru şeful lor. Iată un motiv pentru care Fiihrerul îşi schimbă atât de rar colaboratorii; cu aceştia lucrează foarte uşor. Aproape toți au câte o pată, ceea ce-i face mai manevrabili." Treceau drept „defecte de fabricație" să ai abateri de la morală, să ai nişte îndepărtați strămoşi evrei sau să fii din categoria celor recent intrați în partid.

Nu rareori se întâmpla să-l auzi pe Hitler lansându-se în aprecieri cu privire la eroarea celor care vor să exporte natio-nal-socialismul. Considera că acest lucru n-ar putea să conducă decât la o nedorită întărire a sentimentului național în alte țări şi la o slăbire a propriei noastre poziții. Dar se liniştea constatând că partidele național-socialiste din celelalte țări nu aveau şefi pe măsura lui. Mussert sau Mosley nu erau, în ochii lui, decât nişte plagiatori lipsiți de orice idee nouă sau originală. Nu fac, spunea Hitler, decât sa ne imite servil, pe noi şi metodele noastre; în felul acesta, n-or să realizeze nimic, în fiecare țară trebuie pornit de la condițiile locale, urmând ca în funcție de acestea să se stabilească metodele. O părere mai bună avea despre Degrelle, dar nici în el nu-şi punea mari speranțe.

Politica era, pentru Hitler, o chestiune de oportunitate. Nici profesiunea lui de credință, Mein Kampf, nu scăpa de aceasta caracterizare. Admitea, într-adevăr, că multe părți din cartea lui nu mai erau valabile, că n-ar fi trebuit să-şi pună pe hârtie aşa de timpuriu gândurile, observație care m-a făcut să renunț la încercările mele, zadarnice până atunci, de a o citi.

Când, după preluarea puterii, ideologia a trecut pe planul al doilea, cei care s-au opus unei îmburgheziri şi diluări a programului partidului au fost, înaintea tuturor, Goebbels şi Bormann. Căutau tot timpul să-l radicalizeze pe Hitler din punct de vedere ideologic. Dacă e să-l judecăm după discursurile pe care le ținea, Ley, fără îndoială, făcea şi el parte din cercul ideologilor duri, dar nu avea anvergura necesară pentru a exercita o influență notabilă. Himmler, dimpotrivă, îşi avea conduita lui, amestec caraghios de credință în descendența dintr-o străveche rasa germanică, de gândire elitistă şi de idei reformiste, elaborate după o rețetă proprie, colorate din ce în ce mai pregnant de o emfatică tentă pseudoreligioasă. Cel care, alături de Hitler, se distra cel mai mult pe seama eforturilor lui Himmler era Goebbels. Nu se poate, desigur, trece cu vederea că la aceasta contribuiau vanitatea şi mărginirea de care dădea dovadă Himmler. De pildă, când a primit cadou de la japonezi o sabie de samurai, el a descoperit nişte înrudiri între cultele japoneze şi cele germanice şi a încercat, ajutat de câțiva oameni de ştiință, să afle cum s-ar putea face ca aceste asemănări să fie aduse la un numitor comun şi din punct de vedere rasial.

Preocuparea de căpetenie a lui Hitler era să găsească mod-litatea de a asigura pentru Reich schimbul de mâine al generației actuale. Ley, căruia Hitler îi dăduse în sarcină şi organizarea sistemului de educație, făcuse prima schiță de proiect. Prin construirea de şcoli tip „Adolf Hitler" şi de „cetăți ale disciplinei", ca institute de învățământ superior, se urmărea promovarea unei elite înzestrate cu pregătire profesională şi ideologică. Este totuşi de presupus că rezultatul acestei selecții n-ar fi fost decât promovarea unei clase de birocrați, numai buni să ocupe poziții în administrația partidului. Rupți de viață, prin tinerețea lor petrecută în claustrare, ei ar fi fost totuşi de neegalat în ce priveşte aroganța şi aerele de superioritate intelectuală, aşa cum o arătau

deja unele indicii. Fapt semnificativ, înalții funcționari nu-şi trimiteau copiii la aceste şcoli; nici chiar un militant atât de fanatic precum Gauleiterul Sauckel nu şi-a lăsat numeroşii săi copii să îmbrățişeze această carieră. Bormann şi-a trimis unul dintre fii la o asemenea şcoală, dar a făcut-o numai cu scopul de a-l pedepsi.

Pentru a scoate ideologia partidului din lâncezeală, Bormann nu vedea o soluție mai bună decât relansarea luptei împotriva Bisericii. Era cel care împingea lucrurile spre exacerbarea ei, cum însuşi a recunoscut-o în mai multe rânduri, cu ocazia meselor luate împreună. Desigur, faptul că Hitler bătea pasul pe loc în această privință nu putea să înşele asupra intențiilor de viitor, ci doar să amâne problema, pentru a o relua la momentul care i s-ar fi părut lui cel mai favorabil. Aici, în acest cerc de bărbați, era mai brutal şi mai direct decât la Obersalzberg, din când în când declarând fără ocolişuri: „După ce voi fi terminat cu celelalte probleme, am să-mi închei socotelile şi cu biserica. Am s-o pun eu cu botul pe labe."

Dar Bormann nu voia ca această răfuială să fie amânată. Maniera lui brutală şi directa nu se împăca deloc cu pragmatismul cumpănit al lui Hitler. Profita de orice ocazie pentru a face noi paşi spre realizarea planurilor sale; chiar şi la dejun nesocotea conven-ția tacită care interzicea să abordăm teme susceptibile să-l indispună pe Hitler. Pentru a-şi lansa atacurile, Bormann adoptase o tactică foarte personală: îl zgândărea pe unul dintre comeseni să povestească cu voce tare ce predici subversive ține cutare preot sau cutare episcop, în aşa fel, încât să-i capteze atenția lui Hitler şi să-l determine să ceară amănunte. Bormann răspundea că e vorba de un incident neplăcut, dar că, totuşi, n-ar vrea să-l inoportuneze pe Fuhrer tocmai la masă. Hitler insista, şi atunci Bormann intra în rolul celui căruia, vezi Doamne, i se smulg nişte relatări. Privirile mânioase ale celorlalți comeseni nu-l deranjau mai mult decât roşeața care i se aduna lui Hitler în obraji. La un moment dat, scotea o hârtie din buzunar şi începea să citească pasaje dintr-o predică sau dintr-un mesaj bisericesc antiguvernamental. Hitler se înfuria aşa de tare, încât începea, semn evident că e întors pe dos, să-şi trosnească degetele, îşi întrerupea masa şi anunța represalii pentru mai târziu. Prefera să-şi atragă indignarea şi oprobriul străinătății decât să se lase sfidat în interior. Faptul că nu putea să se răzbune imediat îl făcea să turbeze, deşi de cele mai multe ori ştia să se stăpânească.

Simțul umorului îi lipsea cu desăvârşire lui Hitler. El lăsa în seama celorlalți debitarea de glume, râzând însă în hohote şi cu totală degajare, fiind chiar în stare sa se îndoaie, pur şi simplu, de râs. Râdea din toată inima, uneori chiar cu lacrimi, dar, de fapt, totdeauna pe seama altora.

Goebbels se pricepea cel mai bine să-I amuze pe Hitler cu bancuri, discreditând totodată pe indivizii care, în lupta pentru putere în interiorul partidului, îi erau adversari personali, într-una din zile povestea: „Uite, «Tineretul hitlerist» ne-a cerut să dăm o ştire de presă în legătură cu a douăzeci şi cincea aniversare a zilei de naştere a lui Lauterbacher, Stabsleiterul acestei organizații. Am trimis un text din care rezulta că respectivul şi-a sărbătorit aniversarea în condiții de deplină validitate trupească şi spirituală. Nici că s-a mai auzit ceva despre el." Hitler mai să se rupă-n două de-atât râs, iar intenția lui Goebbels de a discredita conducerea îngâmfată a Hitlerjugendului s-a realizat astfel mai bine decât printr-un lung raport. La dejunuri, Hitler nu pierdea niciodată ocazia de a-şi povesti tinerețea, subliniind severitatea educației sale: „Tatăl meu m-a bătut de multe ori rău de tot. Dar cred că lucrul acesta a fost necesar şi mi-a

folosit mai târziu.” Wilhelm Frick, ministrul de Interne, a intervenit cu glasul lui împiedicat: „După cât se vede astăzi, mein Fuhrer, v-a prins bine treaba aceasta.” Un sentiment de groază i-a cuprins pe cei de față. Frick a încercat să salveze situația: „Voiam să spun, mein Fuhrer, că datorită acestui fapt ați reuşit aşa de bine.” Goebbels, care-l considera pe Frick un cretin desăvârşit, a comentat sarcastic: „Deduc, dragul meu Frick, că dumneata nu prea ai mâncat bătaie în tinerețea dumitale.”

Walter Funk, ministrul Economiei, deținător şi al funcției de preşedinte al Băncii Reichului, a povestit într-o zi despre năzbâtiile pe care, luni de zile, le făcuse, nestânjenit de nimeni, vicepreşedintele său, Brinkmann, până-n clipa când s-a constatat că acesta e bolnav mintal. Funk nu dorea numai să-l amuze pe Hitler, ci mai ales să-l informeze, cu bună-credință, despre nişte incidente care, presupunea el, tot aveau să-i ajungă la urechi. Astfel, Brinkmann invitase femeile de serviciu şi curierii Băncii Reichului la un mare dineu în saloanele Hotelului Bristol, unul dintre cele mai renumite din Berlin, punându-i să se prindă în dansurile pe care le cânta el însuşi la vioara, înscriindu-se astfel pe linia eforturilor regimului de a demonstra că poporul german este o comunitate strâns unită, în continuarea relatării sale, Funk a spus lucruri menite să dea de gândit, în râsetele asistenței, a povestit: „De curând, Brinkmann s-a postat în fața Ministerului Economiei, pe Bulevardul Unter den Linden, a scos din servietă un pachet mare de bancnote proaspăt tipărite - acestea poartă semnătura mea, din câte ştiți — şi le-a împărțit trecătorilor strigând: «Cine vrea funkeni noi?» La puțin timp după acest incident, s-a constatat clar şi definitiv că era nebun. Intr-adevăr, după ce i-a convocat pe toți funcționarii Băncii Reichului, le-a strigat: «Cei care au mai mult de cincizeci de ani să treacă în stânga, cei care au mai puțin de cincizeci de ani să treacă în dreapta”, şi arătând spre unul din dreapta, l-a întrebat: «Şi dumneata ce vârstă ai?» «Patruzeci şi nouă, domnule vicepreşedinte!» «Atunci, treci în stânga. Aşadar, toți cei din stânga sunt scoşi din activitate, dar cu pensie dubla.» Hitler râdea cu lacrimi. După ce s-a liniştit, Fuhrerul a început să monologheze despre cât de greu e uneori să stabileşti când cineva e bolnav mintal. Pe această cale ocolită, dar fără nici urmă de premeditare, Funk înlăturase posibilitatea unei intervenții din partea lui Goring, care avea tot interesul să combată, cu toată greutatea funcției sale - ceea ce a şi făcut în cele din urmă - teza iresponsabilității lui Brinkmann. Uzând, în calitate de director al Băncii Reichului, de dreptul de semnătură, Brinkmann, iresponsabil cum era, emisese pe numele lui Goring un cec de mai multe milioane de mărci pe care „dictatorul economiei” îl încasase fără nici cea mai mică mustrare de conştiință. Dar Hitler nu ştia încă nimic despre aceasta, şi era de aşteptat ca Goring să-l informeze într-un sens care să-l avantajeze pe el. Or, experiența arăta că primul care reuşea să-i dea lui Hitler o anumită imagine asupra lucrurilor avea partida pe jumătate câştigată, căci Fiihrerului nu-i plăcea deloc să revină asupra unei păreri deja exprimate. Funk a avut, cu toate acestea, destule greutăți în recuperarea milioanelor încasate de Goring.

Una dintre țintele favorite ale împunsăturilor lui Goebbels era Rosenberg, pe care-i plăcea să-l califice „filozof al Reichului” şi să-l discrediteze, făcându-l subiectul a tot felul de anecdote gustate de Hitler din plin. Atât de des revenea la tema în chestiune, încât aceste anecdote semănau cu o piesă de teatru bine montată, pe care Hitler avea s-o încheie cu tirada următoare: „Volkischer Beobachter este un ziar la fel de plictisitor ca şi Rosenberg, editorul lui. Avem în partidul nostru o foaie umoristică, Urzicile; este foaia

cea mai tristă ce se poate imagina! Dar adevărata foaie umoristică este Volkischer Beobachter" Nici Miiller, proprietarul imprimeriei, nu era scutit de persiflările lui Goebbels, spre marea plăcere a lui Hitler. Miiller făcea, într-adevăr, tot posibilul pentru a-şi păstra atât clientela partidului, cât şi vechii săi clienți din cercurile catolice ale Bavariei Superioare. Publica lucruri foarte diverse, de la almanahul pios la scrierile anticlericale ale lui Rosenberg. Putea sâ-şi permită acest lucru deoarece, în anii douăzeci, contribuise adesea la tipărirea lui Volkischer Beobachter, în ciuda unor facturi neplătite.

Unele glume se pregăteau cu grijă, ca nişte adevărate scenarii cu a căror desfăşurare Hitler era ținut la curent. Tot Goebbels se pricepea cel mai bine la asemenea farse, încurajat bineînțeles de succesul lui pe lângă Hitler.

Un vechi militant al partidului, Eugen Hadamovski, care ajunsese într-o poziție-cheie la Radio, aceea de director al emisiunilor Reichului, ardea acum de dorința de a fi director al Radiodifuziunii. Ministrul Propagandei, având un alt candidat, se temea ca nu cumva Hitler să-l susțină pe Hadamovski. Acesta, înainte de 1933, se dovedise extraordinar de abil în organizarea retransmisiilor prin difuzoare a campaniei electorale. Hanke, Secretar de Stat la Ministerul Propagandei, l-a convocat pentru a-i anunța oficial numirea ca „intendent al Reichului". La masă i s-a relatat lui Hitler explozia de bucurie pe care o avusese Hadamovski la aflarea veştii despre mult dorita avansare. Lucrurile au fost, probabil, caricaturizate într-un mod atât de grosolan, încât Hitler a luat totul drept o glumă de zile mari. A doua zi, din ordinul lui Goebbels, s-au tipărit câteva exemplare dintr-un ziar unde se anunța aşa-zisa numire şi se aduceau nişte elogii exagerate noului promovat. Goebbels se pricepea la chestii de felul acesta, aşa că a avut ocazia să-i povestească lui Hitler despre omagiile şi exagerările conținute în articol, ca şi despre faptul că Hadamovski sărise-n sus de bucurie citindu-le. Hitler şi asistența au izbucnit în hohote de râs. În aceeaşi zi, Hanke l-a rugat pe proaspătul promovat ca, la numirea în noua funcție, să țină o alocuțiune la un microfon, care era însă debranşat. Veselia comesenilor n-a mai cunoscut margini când au aflat ce reacție de bucurie nelalocul ei, simptom clar de vanitate, avusese fraierul cu pricina. De-acum Goebbels nu se mai temea de intervenții în favoarea lui Hadamovski. Era aici un joc diabolic, în cursul căruia cel ajuns de batjocură n-avea nici măcar posibilitatea să se apere, nebănuind, probabil, că farsa respectivă fusese pusă la cale în scopul de a-l discredita definitiv în ochii lui Hitler. Nimeni nu putea să controleze dacă Goebbels relata fapte reale sau îşi dădea frâu liber imaginației.

S-ar fi putut crede ca Hitler se lăsa îmbrobodit de Goebbels, primul fiind indus în eroare de intrigile celui de al doilea. După câte am observat, Hitler nu se dovedea, în aceste cazuri, la înălțimea lui Goebbels; acest soi de rafinament în mârşăvie nu stătea în firea Fiihrerului. El era mai direct. Dar, ceea ce contraria înainte de toate era faptul că Hitler, prin aplauzele lui, susținea, ba chiar provoca, acest joc necurat, pe care doar o scurtă remarcă iritată ar fi fost, desigur, suficientă ca să-l reteze de la rădăcină pentru multă vreme.

M-am întrebat adesea dacă Hitler era influențabil. Da, într-o mare măsură. Trebuia să ştii cum să-l iei. Desigur, Hitler era bănuitor, dar, după impresia pe care mi-a facut-o de multe ori, era bănuitor într-un mod mai grosier, pentru că nu sesiza totdeauna unele mişcări subtile sau teleghidajul prudent întreprins asupra judecăților

sale; în mod clar, nu sesiza „cacealmaua” sistematică. Maeştri ai acestui joc erau Goring, Goebbels, Bormann şi, de la oarecare distanţă, Himmler. Cum în problemele hotărâtoare o discuţie cu cărţile pe masă nu putea să-l clintească pe Hitler din opiniile lui, poziţia de forţă a acestor oameni ieşea întărită.

Aş vrea să închei capitolul privitor la discuţiile de la dejun povestind o altă farsă, de aceeaşi factură perfidă. De data aceasta, ţinta lui Goebbels era Putzi Hanfstaengl, şeful Serviciului de Presă pentru Străinătate, care nu-i vedea cu ochi buni legăturile strânse avute cu Hitler. Goebbels avea o plăcere deosebită să pună la stâlpul infamiei pretinsa zgârcenie a acestui personaj. Cu ajutorul unui disc, a încercat chiar să demonstreze că Hanfstaengl a mers până acolo, încât a furat dintr-un „song” englezesc melodia unui marş popular compus de el, cu titlul Fonul.

Aşadar, şeful Serviciului de Presă pentru Străinătate era deja discreditat, când Goebbels, în vremea Războiului Civil din Spania, a povestit într-o zi la masă că Hanfstaengl face comentarii minimalizatoare despre spiritul de luptă al soldaţilor germani aflaţi pe frontul de acolo. Scandalizat, Hitler a ordonat să i se dea o lecde acestui laş care n-are nici un drept să facă aprecieri cu privire la vitejia altora. Câteva zile mai târziu, un împuternicit oficial i-a remis lui Hanfstaengl, din partea lui Hitler, un plic sigilat, pe care destinatarul nu putea să-l deschidă decât după plecarea avionului ce-l aştepta. După decolare, Hanfstaengl a citit, îngrozit, că urma să fie depus în „teritoriul spaniol roşu”, pentru a lucra acolo ca agent al lui Franco. Hitler a aflat toate detaliile acestei farse din relatările lui Goebbels: disperarea lui Hanfstaengl când a luat cunoştinţă de ordinul de plecare în misiune, rugăminţile lui pentru a-l convinge pe pilot să se întoarcă, asigurându-l că nu putea fi vorba decât de o neînţelegere, orele întregi de zbor pe deasupra teritoriului german, poziţiile false comunicate pasagerului cu scopul de a-l face să creadă că se apropie de teritoriul spaniol, anunţul dat de pilot să se pregătească pentru o aterizare forţată si, în sfârşit, aterizarea fără probleme pe aeroportul din Leipzig. Hanfstaengl, dându-şi seama, la vederea unui teren bine cunoscut de el, că a fost obiectul unei glume proaste, nu şi-a mai putut stăpâni indignarea, declarând că viaţa îi este în pericol. Curând după aceasta a dispărut fără urmă.

Diferitele episoade ale tărăşeniei l-au înveselit foarte tare pe Hitler, mai ales că, în acest caz, farsa o clocise împreună cu Goebbels. Dar când, câteva zile mai târziu, a aflat că şeful Serviciului său de Presă pentru Străinătate s-a refugiat peste graniţă, s-a temut ca nu cumva Hanfstaengl să încerce să scoată bani din dezvăluirile făcute presei pe baza cunoaşterii intime a anumitor afaceri, în ciuda reputaţiei de ahtiat după bani care i se crease, Hanfstaengl nu a întreprins nimic de genul acesta, înclinat cum era spre farse menite să zdrobească fără milă renumele şi consideraţia chiar şi ale colaboratorilor apropiaţi sau ale militanţilor credincioşi, Hitler a stârnit şi în mine un anumit ecou. Totuşi, cu tot ataşamentul care continua să mă lege de el, în cazul meu nu mai era vorba de mult de fascinaţia care, în primii ani ai colaborării noastre, mă dominase, în relaţiile de fiecare zi, îmi luasem o anumită distanţă, ceea ce îmi permitea să mă plasez uneori pe poziţia unui observator critic.

Eram, de altminteri, tot mai legat de şeful de lucrări, înainte de orice. Continua să mă entuziasmeze posibilitatea de a-mi pune toate cunoştinţele în serviciul lui şi de a-i transpune în realitate ideile, în plus, pe măsură ce sporea importanţa lucrărilor mele, mi

se arăta tot mai multă considerație şi respect. Eram pe punctul - aşa credeam eu atunci - să creez o operă aptă să mă situeze printre arhitecții cei mai vestiți ai istoriei. Această conştiință a propriului meu destin îmi dădea, totodată, sentimentul că nu sunt numai beneficiarul favorurilor lui Hitler, ci şi cel care, în schimbul numirii ca arhitect, îi oferă o contrapartidă de valoare egală. La aceasta se adăuga faptul că Hitler mă trata ca pe un coleg si nu scăpa nici un prilej să declare că, în materie de arhitectură, îi eram superior.

O masă la Hitler însemna, de regula, o imensă pierdere de timp, deoarece te indisponibiliza pentru circa patru ore şi jumătate. Or, nimeni sau aproape nimeni nu-şi putea permite în fiecare zi o asemenea risipă de timp. Nici eu nu mergeam decât o dată sau de două ori pe săptămână la aceste dejunuri, fiindcă nu voiam să-mi neglijez lucrările. Dar, totodată, era important să fii oaspetele lui Hitler, căci acest lucru îți conferea un anumit prestigiu; în plus, pentru cei mai mulți dintre comeseni era important, de asemenea, să aibă o idee generală despre ce gândea Hitler în legătură cu problemele zilei. Aceste întruniri se dovedeau utile şi pentru Hitler, dându-i posibilitatea să-şi propage, fără efort şi fără coerciție, un cuvânt de ordine sau o linie politică, în schimb, evita aproape totdeauna să facă vreo aluzie la propria lui activitate. Astfel, nu pomenea niciodată despre rezultatul vreunor convorbiri importante. Dacă o făcea totuşi, era numai pentru a-şi lua în derâdere partenerul.

Unii dintre oaspeți, profitând.de ocazie, încercau să-l ademenească şi să obțină câte o întâlnire, sub pretext, de exemplu, că vor să aducă nişte fotografii ilustrând ultimul stadiu al anumitor lucrări. Fotografii de decoruri sau de puneri în scenă, de preferință din Wagner sau din vreo operetă, reprezentau, de asemenea, motive valabile. Infailibilă era însă formula: „Mein Fiihrer, v-am adus noi proiecte de construcții.” Atunci oaspetele putea fi sigur că va primi din partea lui Hitler următorul răspuns: „Bine, să mi le arătați imediat după masă.” în mentalitatea invitaților obişnuiți, procedeul era reprobabil. Dar, altminteri, riscai să aştepți luni de zile până când obțineai o audiență oficială.

După ce se termina masa, Hitler se ridica, invitații se despărțeau cu scurte strângeri de mână, iar el, împreună cu colaboratorul preferat, trecea în salonul alăturat, numit, din motive de nepătruns, „grădina de iarnă”. Adesea, Hitler îmi făcea semn să aştept o clipă, că mai avem ceva de discutat. Această clipă devenea o oră sau chiar mai multe, după care, în sfârşit, trimitea după mine şi, abandonând morga oficială, se aşeza în fața mea într-un fotoliu confortabil şi mă întreba despre stadiul lucrărilor. Adesea ne apuca ora 18. Hitler se retrăgea atunci în apartamentele lui de la etajul întâi, în timp ce eu plecam la birou. Uneori zăboveam acolo numai două ore, deoarece adjutantul lui Hitler îmi telefona ca să-mi spună că şeful mă roagă să vin la cină. Dar, când aveam de prezentat planuri, mi se întâmpla să mă duc şi neinvitat.

Aceste dineuri reuneau şase până la opt invitați: adjutanții, medicul personal, fotograful Hofmann, unul sau doi cunoscuți din Miinchen, deseori pilotul său, Bauer, precum şi radiotelegrafistul şi mecanicul de bord; de asemenea, indispensabilul conviv, Bormann. Era cercul cel mai închis din Berlin. Seara, de regulă, colaboratorii politici, ca Goebbels de exemplu, nu erau agreați. Conversația avea un nivel şi mai coborât decât la amiază, pier-zându-se în tot felul de fleacuri. Lui Hitler îi plăcea să i se vorbească despre reprezentațiile teatrale; îl interesau şi cancanurile; pilotul povestea despre zborurile lui, Hofmann venea cu anecdote din lumea artiştilor de la Miinchen sau relata despre

peripețiile vânătorii sale de tablouri. De cele mai multe ori însă îl ascultam pe Hitler reluând povestea vieții şi a carierei lui.

Meniul continua să fie dintre cele mai simple. Desigur, intendentul casei, Kannenberg, a încercat de câteva ori să ne trateze, în această atmosferă intimă, cu nişte mâncăruri mai bune. Timp de câteva săptămâni, Hitler a mâncat chiar cu mare poftă caviar, utilizând pentru asta o lingură în loc de linguriță. I s-a părut excelent, căci avea un gust nou pentru el. S-a interesat de preț la Kannenberg şi, când a aflat cât costă, s-a îngrozit şi a interzis să i se mai servească aşa ceva. I s-a adus atunci caviar roşu, mai ieftin, dar l-a refuzat, găsindu-l şi pe acesta prea scump. Bineînțeles, costul caviarului raportat la cheltuielile generale nu reprezenta nimic. Dar ideea unui Fiihrer care mănâncă icre negre îi era insuportabilă.

După dineu, invitații mergeau în salonul rezervat, de obicei, pentru recepțiile oficiale. Se aşezau în fotolii. Hitler îşi descheia haina şi-şi întindea picioarele. Lumina se stingea încet, în timp ce, printr-o uşă din spate, intrau funcționari — bărbați şi femei -membri ai gărzii lui personale, începea primul film. Stăteam, ca la Obersalzberg, trei sau patru ore fără să scoatem un cuvânt, iar când, noaptea târziu, spre ora l, vizionarea se termina, ne ridicam țepeni şi buimăciți. Numai Hitler părea încă proaspăt, lansându-se în subiecte vizând cu predilecție jocul interpreților, extaziindu-se în fața talentului unuia sau al altuia dintre actorii săi preferați, înainte de a trece la alte chestiuni. Se continua o conversație căreia nu i se mai găsea încheierea; se aduceau bere, vin, sandvişuri, până în momentul când, la ora 2, Hitler ne spunea, în sfârşit, noapte bună. Adesea nu mă puteam împiedica să mă gândesc că această societate mediocră se aduna în acelaşi loc unde, cândva, Bismarck se întreținuse cu prietenii, cunoştințele şi partenerii săi politici.

li sugeram câteodată să invite o celebritate, un pianist sau un om de ştiință, ca să scuture puțin monotonia acestor seri. Totuşi, spre surprinderea mea, el respingea propunerea pe motiv că, după cum o declarau ei înşişi, artiştii nu erau chiar aşa de dornici să vină la Cancelarie, în realitate, mulți dintre aceştia s-ar fi simțit onorați de o asemenea invitație. Probabil că Hitler ținea foarte mult ca ziua să se încheie într-un mod stupid şi banal, şi nu voia s-o vadă scoasă de pe acest făgaş. Am observat adesea că îl cuprindea o anumită timiditate în prezența unor oameni care-i erau superiori într-un domeniu, îi primea uneori, însă numai în atmosfera rezervată a unei audiențe oficiale. Acesta a fost, poate, unul dintre motivele pentru care îşi alesese în persoana mea un arhitect foarte tânăr; în fața mea nu avea asemenea complexe de inferioritate.

În primii ani de după 1933, adjutanții puteau sa invite doamne, alese, de obicei, de Goebbels, din lumea cinematografului. Dar, de regulă, erau admise numai femei măritate, cel mai adesea însoțite de bărbații lor. Hitler respecta strict regula, pentru a lipsi de orice fundament zvonurile susceptibile să afecteze imaginea, făurită de Goebbels, a unui Fiihrer ducând o viață de om aşezat. Față de aceste femei, comportamentul lui Hitler era asemănător elevului unei şcoli de dans la balul de sfârşit de an. Cu ele, timid şi zelos în acelaşi timp, se străduia să nu facă gafe, sa distribuie complimente în cantitate suficientă, sa le sărute mâna, după moda austriacă, la sosire şi la plecare. Odată terminată întrunirea, mai rămânea un moment în compania intimilor săi, ca sa epilogheze extaziat asupra doamnelor respective, referindu-se mai ales la siluetele decât la şarmul sau la inteligența lor, având mereu aerul unui licean convins de

inaccesibilitatea obiectului dorințelor sale. Lui Hitler îi plăceau femeile înalte şi suple; Eva Braun, mai degrabă minionă, nu corespundea deloc genului său.

Deodată, prin anul 1935, dacă mi-aduc bine aminte, într-o bună zi s-a terminat şi cu povestea aceasta. Motivul nu l-am aflat niciodată; poate că totul a pornit de la o bârfa sau Dumnezeu ştie de la ce, în orice caz, a anunțat nitam-nisam că, pe viitor, trebuie să renunțe la obiceiul de a mai invita doamne; din momentul acela, s-a mulțumit să laude divele din filmele serii.

De abia mai târziu, către 1939, în reşedința sa berlineză, i-a repartizat Evei Braun un dormitor vecin cu al său, cu ferestre care dădeau spre o curte îngustă. Aici, mai mult chiar decât la Obersalzberg, ea ducea o viață complet izolată, se strecura printr-o uşă şi pe o scară din spate, nu cobora niciodată în camerele de la parter, nici măcar când se aflau acolo numai cunoştințe vechi; se bucura tare mult când îi țineam companie în lungile ore de aşteptare.

La Berlin, Hitler mergea foarte rar la teatru, mai mult interes arătând operetei. Nu lipsea niciodată de la o nouă punere în scenă a vreuneia dintre operetele devenite clasice, ca Liliacul sau Văduva veselă. Sunt sigur că, ținându-i companie prin cele mai diferite oraşe ale Germaniei, am văzut Liliacul de cel puțin cinci-şase ori, operetă pentru ale cărei decoruri costisitoare punea din plin la contribuție vistieria separată a lui Bormann.

În afară de aceasta, îi făceau plăcere spectacolele frivole, mergând câteodată la Wintergarten, un teatru de varietăți berlinez, şi cu siguranță că s-ar fi dus mai des, dacă nu l-ar fi reținut o anumită teamă de ceea ce ar fi putut să zică lumea. Uneori trimitea în locul său un intendent care, după ce se întorcea seara, trebuia să-i raporteze programul şi să-i povestească ce văzuse, în câteva rânduri s-a dus şi la Teatrul Metropol, unde se prezentau insipide reviste de operetă cu multe „nimfe” goale.

În fiecare an asista, în timpul Festivalului de la Bayreuth, la toate reprezentațiile primului ciclu, fără excepție. După câte îmi făcea impresia - în măsura în care un profan ca mine în materie de muzică putea să judece - el dovedea în discuțiile cu doamna Winifred Wagner capacitatea de a judeca detalii muzicale; totuşi, ce-l interesa mai mult erau realizările regiei.

Dar, altfel, frecventa foarte puțin opera; chiar şi interesul pe care, la început, părea să-l arate acestui spectacol a dispărut curând. Predilecția sa pentru Brackner a rămas fără consecințe. Desigur, înaintea fiecăruia dintre discursurile lui culturale ținute la Congresul de la Nürnberg cerea să se execute un fragment dintr-o simfonie de Bruckner, dar, în rest, singura lui grijă era să se cultive în continuare opera lui Bruckner la Sankt Florian. În public, a făcut totuşi în aşa fel, încât să-şi acrediteze imaginea unui pasionat amator de artă.

N-am putut descoperi niciodată dacă şi în ce măsură Hitler nutrea vreun interes pentru beletristică. Cel mai adesea, nu vorbea decât de literatură militară, de almanahuri ale flotei sau de tratate de arhitectură pe care, în orele târzii ale nopții, le studia mereu cu acelaşi mare interes, în rest, nu vorbea despre altfel de lecturi.

Eram un lucrător sârguincios şi, la început, nu reuşeam să-nțeleg cum putea Hitler să-şi irosească timpul în felul acesta, îl înțelegeam când, la sfârşitul zilei, se lăsa dus de plictis şi căuta un mod de a-şi omorî vremea. Dar a pierde în medie şase ore pe zi mi se părea a reduce exagerat de mult ziua de lucru. Mă-ntre-bam adesea: când mai lucrează? Oricum, în programul lui zilnic nu prea mai rămânea loc. Se scula târziu, către

amiază, expedia una sau două audiențe de serviciu, dar, începând cu dejunul care urma imediat şi până pe seară, îşi toca pur şi simplu timpul.' Cele câteva rare întâlniri fixate pentru după-amiază erau puse în pericol de pasiunea lui pentru proiectele de arhitectură. Adjutanții mă rugau adesea: „Astăzi să nu-i arătați nici un plan.” Atunci ascundeam desenele la intrare, în centrala telefonică. La întrebările pe care mi le punea dădeam răspunsuri evazive. Dar se întâmpla să prindă şpilul, şi atunci se ducea el însuşi să caute sulurile cu desene în vestibul sau în vestiar.

În ochii poporului, Hitler era Fiihrerul care lucrează neobosit zi şi noapte. Pentru cine cunoaşte metoda de lucru a anumitor temperamente artistice, felul nedisciplinat în care-şi folosea Hitler timpul poate să semene cu stilul de viață aflat la mare cinste în rândurile boemei, în aceste lungi săptămâni în care se ocupa de lucruri fără importanță, el aştepta, din câte am putut să observ, să se coacă o problemă; apoi, deodată, fulgerat de „inspirație”, găsea, în câteva zile de muncă intensă, formularea definitivă a soluției care i se părea justă. Mesele îi dădeau, la rândul lor, ocazia să experimenteze idei noi ca şi când s-ar fi jucat, să le întoarcă pe toate fețele şi să le perfecționeze în fața unui public lipsit de spirit critic. După ce lua o decizie, se deda din nou lenei.

Capitolul 10 IMPERIUL DEZLĂNȚUIT

O dată sau de două ori pe săptămână mergeam seara la Hitler. Uneori, către miezul nopții, când se termina ultima rolă de film, îmi cerea sulul cu desene şi mă antrena în discuții asupra tuturor detaliilor acestora până către ora 2 sau 3 dimineața. Ceilalți invitați se retrăgeau la un pahar de vin sau se duceau acasă, ştiind prea bine că Hitler nu mai putea fi abordat.

Ceea ce-l atrăgea foarte mult pe Fiihrer erau machetele viitorului nostru oraş, montate în vechile săli de expoziție ale Academiei de Bele-Arte. Ca să poată merge acolo în linişte, ceruse să se amenajeze un drum care lega Cancelaria Reichului de clădirea noastră, trecând prin grădinile ministerelor, şi să se practice uşi în zidurile incintei. Câteodată, invita micul grup al oaspeților săi să ne viziteze atelierul; dotați cu lămpi electrice şi cu chei, o porneam la drum. Machetele erau luminate de proiectoare puternice, pe direcția de cădere a razelor solare, şi nu aveam nevoie să dau nici o lămurire pentru că Hitler, radios, explica invitaților săi orice detaliu, în majoritatea cazurilor, aceste machete fuseseră executate de tâmplari de lux, cu o exactitate meticuloasă, la scara 1/50, fiind vopsite în culoarea materialelor ce urmau să se utilizeze. Puțin câte puțin, s-au asamblat secțiuni întregi ale viitorului mare bulevard şi s-a obținut o reprezentare plastică a construcțiilor prevăzute pentru deceniul următor, în fostele săli de expoziție berlineze, această stradă, la scară redusă, se întindea pe o lungime de aproximativ 30 de metri.

Hitler era în al nouălea cer când privea macheta, la scara 1/1000, ce reprezenta, în totalitate, somptuosul bulevard al deceniului următor. Era demontabilă şi exista posibilitatea de a i se deplasa diferitele părți, fixate pe mese rulante. Putea deci să se aşeze în orice punct al „bulevardului său”, pentru a verifica dacă se obținuse efectul scontat; alegea, de exemplu, punctul din care privea un călător care sosea la Gara de Sud, sau cântărea efectul produs asupra celui care venea dinspre Marele Dom, sau asupra celui care, postat în partea mediană a bulevardului, privea spre cele două laturi. Pentru ca impresia să fie cât mai aproape de realitate, el îngenunchea, privind cu câtiva

milimetri deasupra nivelului machetei. Era tot timpul de o vervă neobişnuită; acestea au constituit momentele, puţine la număr, în care se lepăda de rigiditatea lui firească. Niciodată nu l-am văzut aşa de exuberant, aşa de spontan şi degajat ca atunci; în ce mă priveşte, adesea obosit si stăpânit, chiar şi după toţi aceşti ani, de un rest de timiditate respectuoasă, eu, în general, tăceam. Unul dintre colaboratorii mei apropiaţi rezuma astfel impresia pe care i-o făceau curioasele raporturi dintre Fuhrer şi mine: „Ştiţi ce sunteţi dumneavoastră? Sunteţi amorul nefericit al lui Hitler!"

Puţini aveau acces la aceste săli care erau protejate cu grijă de privirile curioşilor. Fără aprobarea expresă a lui Hitler, nimeni n-avea voie să treacă prin faţa marelui proiect al viitoarei amenajări a Berlinului, într-o zi, după ce a examinat macheta Marelui Bulevard, Goring a aşteptat să se îndepărteze însoţitorii săi, pentru a-mi spune cu vocea sugrumată de emoţie: „Acum câteva zile, Fiihrerul mi-a vorbit de sarcinile ce-mi revin după moartea sa. Toate le lasă în seama mea, cu excepţia unui singur lucru: m-a pus să promit că, în cazul în care s-ar întâmpla să moară, n-am să te înlocuiesc niciodată cu altcineva, n-am să mă amestec în planurile dumitale şi am să te las să faci ce crezi dumneata. Mi-a mai cerut să-i făgăduiesc că îţi voi pune la dispoziţie toţi banii pe care mi-i vei solicita pentru construcţiile dumitale." Pătruns de emoţie, Goring a făcut o pauză. „Toate acestea i le-am promis solemn Fiihrerului şi i le-am întărit printr-o strângere de mână. Şi dumitale îţi fac aceeaşi promisiune." După care, într-un elan patetic, mi-a strâns mâna îndelung.

Tatăl meu s-a oprit şi el, cercetător, în faţa lucrărilor fiului său devenit celebru. Când a văzut machetele, a ridicat pur şi simplu din umeri: „Aţi înnebunit de-a binelea!" Seara, ne-am dus la teatru să vedem o comedie în care juca Heinz Riihmann. Din întâmplare, se afla şi Hitler în sală. In pauză, acesta s-a interesat prin adjutanţii săi dacă domnul în vârstă de lângă mine e tatăl meu, apoi ne-a invitat la el pe amândoi. Tata, în ciuda celor şaptezeci si cinci de ani pe care-i avea, se ţinea drept şi stăpân pe sine. Dar când i l-am prezentat lui Hitler, a fost cuprins de un tremur violent, într-o asemenea stare nu-l mai văzusem niciodată până atunci. Şi nici după aceea. S-a făcut palid, nu a reacţionat la imnurile de laudă intonate de Hitler spre gloria fiului său şi a plecat fără să spună un cuvânt. Ulterior, tata n-a mai adus vorba niciodată despre această întâlnire, şi, în ce mă priveşte, am evitat să mai fac vreo referire la neliniştea care-l cuprinsese atât de vizibil când se aflase faţă-n faţă cu Hitler.

„Aţi înnebunit de-a binelea!" Când privesc astăzi numeroasele fotografii ale machetelor fastuosului nostru bulevard, îmi dau seama nu numai că proiectul era într-adevăr nebunesc, ci şi că rezultatul ar fi fost trist şi plictisitor. Desigur, eram conştienţi de faptul că a construi pe noul bulevard numai edificii publice ar fi creat impresia unui loc lipsit de viaţă şi, în consecinţă, rezervaserăm două treimi din lungimea lui pentru clădiri destinate cetăţenilor particulari. Cu sprijinul lui Hitler, am zădărnicit încercările pe care le făcea administraţia de a elimina imobilele comerciale. N-aveam câtuşi de puţin intenţia de a crea un bulevard al ministerelor. Dimpotrivă, prevăzuserăm în proiectele noastre o luxoasă sală de cinema pentru filmele în premieră, un cinema popular de 2 000 de locuri, o operă nouă, trei teatre, o sală nouă de concerte, un palat al congreselor numit „Casa Naţiunilor", un hote! cu douăzeci şi unu de etaje si l 500 de paturi, music-halluri, mari restaurante şi localuri de lux, ba chiar şi o piscină acoperită în stil roman, de dimensiunile Termelor din epoca imperială; toate acestea pentru a da noului bulevard

o animație demnă de un mare oraş.1 Curți interioare liniştite, mărginite de colonade şi de mici magazine îngrijite, aveau să îmbie la promenadă, la oarecare distanță de zgomotul circulației; un spațiu era rezervat reclamelor luminoase. Hitler şi cu mine concepuserăm tot bulevardul ca o permanentă expoziție cu vânzare de produse germane, destinate, în special, să atragă străini.

Acum, când revăd planurile şi fotografiile machetelor, aceste părți ale bulevardului îmi par moarte şi artificiale. A doua zi după eliberarea mea din închisoare, în drum spre aeroport, am trecut prin fața uneia dintre clădiri2; am descoperit atunci, în câteva secunde, ceea ce nu observasem ani de zile: în construcțiile noastre neglijaserăm orice proporții. Chiar pentai întreprinderile particulare prevăzuserăm blocuri de 150-200 de metri lungime, uniformizaserăm înălțimea clădirilor şi fațadele magazinelor, împinseserăm blocurile înalte în spatele aliniamentului străzii, renunțând astfel la un mijloc de înviorare şi aerisire a perspectivei. Când privesc fotografiile imobilelor comerciale, sunt îngrozit de rigiditatea lor monumentală, care ar fi făcut zadarnice eforturile de a asigura acestui bulevard o animație demnă de un mare oraş.

Cea mai bună soluție am găsit-o la Gara Centrală, din fața căreia se deschidea, la sud, bulevardul fastuos al lui Hitler; edificiul s-ar fi detaşat avantajos de ceilalți monştri din piatră datorită osaturii lui din oțel, amplu valorificată, îmbrăcată în plăci de cupru şi garnisită cu suprafețe de sticla. Prevăzuserăm pentru trafic patru nivele suprapuse, legate între ele prin scări rulante şi ascensoare. Trebuia ca această gară sa surclaseze Grand Central Terminal din New York.

Oaspeții oficiali ar fi coborât pe o scară mare. Ca toți ceilalți călători care ieşeau din gară, ar fi trebuit ca ei să fie subjugați de această perspectivă arhitecturală, simbol al puterii Reichului sau, mai precis, ar fi trebuit să fie literalmente „făcuți praf. Piața din fața gării, lunga de l 000 de metri şi lată de 330 de metri, urma să aibă de jur-împrejur arme capturate de la inamic, la fel ca aleea berbecilor dintre Karnak şi Luxor. Hitler ceruse acest detaliu după campania din Franța şi confirmase ordinul la sfârşitul toamnei lui 1941, după primele lui înfrângeri în Uniunea Sovietică.

Pentru a termina şi încorona această piața, Hitler îşi pusese-n gând să ridice, la 800 de metri de gară, Marele Arc sau, cum îi zicea el uneori, Arcul său de Triumf. L'Arc de Triomphe al lui Napoleon reprezintă, desigur, în Place de l'Etoile, cu înălțimea lui de 50 de metri, un monument care asigură bulevardului Champs-Elysees, după doi kilometri lungime, o încheiere impunătoare, pe când al nostru, lung de 170 de metri, lat de 119 şi înalt de 117, ar fi dominat de departe toate celelalte edificii din partea de sud a bulevardului, coplesindu-le pur şi simplu prin proporțiile lui.

După câteva încercări nereuşite, n-am mai avut curajul să-l îndemn pe Hitler să modifice acest edificiu, care era una dintre piesele de bază ale proiectului său. II concepuse cu mult înainte de a fi suferit influența benefică a profesorului Troost. Acest monument ilustrează cel mai bine ideile despre arhitectură ale lui Hitler, aşa cum le expusese el, prin anii douăzeci, într-un carnet ce s-a pierdut. A refuzat să asculte propunerile pe care i le-am făcut cu privire la modificarea proporțiilor sau la introducerea de simplificări, dar a părut satisfăcut când, pe planurile terminate, în locul rezervat numelui arhitectului am desenat, pur şi simplu, trei cruci.

Prin deschiderea Marelui Arc, înaltă de 80 de metri, se vedea profilându-se, la cinci kilometri depărtare, în pâcla aglomeratului oraş — cel puțin aşa ni-l imaginam noi

— al doilea edificiu triumfal al acestui bulevard, cea mai mare sală de reuniuni din lume, căreia i se suprapunea un dom înalt de 290 de metri.

Unsprezece ministere întrerupeau, între Arcul de Triumf şi sala de reuniuni, continuitatea bulevardului nostru. Pe lângă Ministerul de Interne, al Transporturilor, al Justiției, al Economiei şi Aprovizionării, după 1941, am prevăzut şi un Minister al Coloniilor3; astfel, Hitler nu abandonase câtuşi de puțin ideea unor colonii germane, nici chiar în timpul campaniei din Rusia. Totuşi, acei miniştri care sperau că planurile noastre le vor permite o concentrare a serviciilor lor, împrăştiate prin tot Berlinul, au fost dezamăgiți când Ftihrerul a dispus ca noile edificii să servească mai ales unor scopuri de reprezentare, şi nu adăpostirii aparatului administrativ.

Imediat după monumentala parte mediană, trebuia ca bulevardul să redevină, pe o lungime de un kilometru, o stradă consacrată comerțului şi distracțiilor, care, la intersecția cu Potsdamer Strasse, să se termine prin aşa-numitul „Rond". De aici, spre nord, caracterul solemn predomina din nou; la dreapta se ridica Memorialul Soldatului. Asupra destinației acestui uriaş paralelipiped, conceput de Wilhelm Kreis, Hitler nu s-a pronunțat niciodată cu claritate; poate că s-a gândit la ceva care să funcționeze ca arsenal şi ca monument funerar, în orice caz, după armistițiul cu Franța, a ordonat ca primul obiect expus să fie vagonul-restaurant în care au fost pecetluite, în 1918, înfrângerea Germaniei şi, în 1940, prăbuşirea Franței. O criptă urma să primească sicriele celor mai vestiți mareşali germani din trecut, prezent şi viitor.4 In spatele Memorialului, până la Bendlerstrasse, se întindeau clădirile destinate înaltului Comandament al Armatei.

După ce a văzut aceste planuri, Goring a avut sentimentul că Ministerul Aerului este tratat precum o rudă săracă. Ca arhitect, m-au atras planurile lui.6 în fața Memorialului Soldatului, vecin cu Grădina Zoologică, am găsit un teren ideal pentru ceea ce dorea el. Proiectul pe care l-am făcut pentru noua clădire l-a entuziasmat pe Goring. După 1940, acest edificiu urma să regrupeze toate serviciile a căror conducere şi-o asuma şi să se numească „Palatul Mareşalului Reichului". Hitler însă s-a pronunțat apăsat: „Goring îşi dă prea mare importanță. Imobilul acesta este prea vast pentru el; în orice caz, nu-mi convine să-mi ia arhitectul." Dar, cu toate că se arăta adesea deranjat de proiectul lui Goring, nu a avut niciodată curajul să-l pună la punct pe mareşal. Cunoscându-l bine pe Hitler, Goring îmi dădea sfaturi liniştitoare: „Nu schimba nimic din ceea ce am proiectat şi nu-ți face probleme. Noi vom înfăptui ce nc-am propus şi până la urmă Fiihrerul o să fie încântat."

S-a întâmplat ca Hitler să dea dovadă de indulgență şi față de viața particulară a anturajului său; astfel, a trecut cu vederea anumite scandaluri conjugale, e drept că numai până în momentul în care s-a ivit ocazia să le exploateze în scopuri politice, cum a fost cazul lui Blomberg. Aşadar, el putea se zâmbească văzând un asemenea gust pentru fast la unul dintre fidelii săi şi să facă, în cerc restrâns, observații sarcastice pe această temă, fără a-i da câtuşi de puțin de înțeles celui vizat că i-ar atribui un comportament de snob.

Proiectul pentru edificiul lui Goring prevedea şiruri lungi de scări, de holuri şi de săli, ce ocupau mai mult spațiu decât camerele de lucru propriu-zise. În centrul aripii destinate reprezentării urma să fie un hol fastuos, de unde pleca o scară de patru etaje, pe care nimeni n-ar fi folosit-o vreodată, pentru că ar fi luat, fireşte, liftul. Totul nu vădea

decât pompă şi ostentaţie; în evoluţia mea personală, acesta era un pas hotărâtor, astfel îndepărtându-mă de neoclasicismul spre care aspirasem şi pe care-l strecurasem, poate, în stilul Cancelariei Reichului, pentru a mă consacra unei zgomotoase arhitecturi de reprezentare. Cronica ţinuta de serviciile mele consemnează, la data de 5 mai 1941, că Marschallul Reichului s-a bucurat foarte mult văzând macheta clădirii. Cu deosebire l-a entuziasmat holul scării. Acolo, spunea el, va anunţa în fiecare an cuvântul de ordine al anului pentru ofiţerii din Luftwaffe. Şi, după cum menţionează tot Cronica, Goring a adăugat textual: „In acest hol, cel mai mare din lume, trebuie ca Breker să ridice un monument inspectorului general al construcţiilor. Va fi plasat chiar aici, în cinstea omului care a creat un edificiu atât de grandios.”

Această parte a ministerului, cu faţada ei de 240 de metri lungime privind spre Marele Bulevard, se lega cu o aripă de dimensiuni comparabile care dădea spre Grădina Zoologică. Aici se aflau sălile de recepţie comandate de Goring, precum şi apartamentele lui. Dormitorul l-am amplasat la ultimul etaj. Apoi, invocând raţiuni de apărare antiaeriană, am vrut să pun deasupra acoperişului un strat de pământ de patru metri grosime, în care să poată prinde rădăcini chiar şi arbori mari. In felul acesta s-ar fi creat, la 40 de metri deasupra Grădinii Zoologice, un parc având o suprafaţă de 11 800 de metri pătraţi, cu bazine şi fântâni arteziene, alei cu colonade, pergole şi câte un bufet din loc în loc. Parcul urma să mai cuprindă, în afară de o piscină şi un teren de tenis, un teatru de vară cu o capacitate de 240 de locuri. Goring era încântat şi visa deja la reuniunile festive pe care le va organiza în această grădină, ce se va ridica dominatoare peste acoperişurile Berlinului: „Voi dispune ca marea cupolă să fie iluminată cu focuri bengale şi ca, de acolo, să se aprindă pentru oaspeţii mei un mare foc de artificii.”

Fără pivniţe, edificiul lui Goring ar fi avut un volum de 580000 de metri cubi, în timp ce noua Cancelarie a lui Hitler, construită de curând, nu avea decât 400 000 de metri cubi. Totuşi, Hitler nu se simţea eclipsat de Goring. În discursul din 2 august 1938, foarte instructiv în ce priveşte intenţiile sale în materie de arhitectură, a declarat că, potrivit marelui proiect de sistematizare a Berlinului, nu va utiliza noua Cancelarie a Reichului, recent terminată, decât vreo zece-doisprezece ani, precizând că are în vedere un centru guvernamental şi rezidenţial mult mai vast. Într-adevăr, după o vizită pe care am facut-o împreună la imobilul pe care-l ocupau serviciile lui Hess, el a luat spontan hotărârea cu privire la destinaţia definitivă a noii construcţii din Voss-Strasse. Căci, la Hess, văzuse un hol cu scară unde dominau tonuri de un roşu-violent şi un mobilier mult mai discret şi mult mai simplu decât stilul „pachebot”, spre care se îndreptau preferinţele lui şi cele ale somităţilor Reichului. Reîntors la Cancelarie, Hitler, îngrozit, a criticat lipsa de simţ artistic a adjunctului său: „Hess e un profan, şi-atâta tot. Niciodată n-am să-l pun să construiască ceva nou. Mai târziu i se va repartiza ca sediu al serviciilor sale actuala Cancelarie a Reichului, iar el nu va avea voie să aducă nici cea mai mică modificare. Căci nu se pricepe la lucrurile acestea.” O asemenea critică, vizând în special simţul estetic al cuiva, putea uneori să însemne sfârşitul unei cariere şi, în cazul lui Rudolf Hess, în sensul acesta au mers toate interpretările. Hess a fost singurul căruia verdictul nu i-a fost notificat cu claritate. Numai atitudinea rezervată a curţii i-a permis să constate că acţiunile îi scăzuseră considerabil.

Proiectul nostru prevedea, la extremitatea nordică a marelui ax al Capitalei, o a doua gară centrală. Ieşind din ea, trebuia să se vadă, la o distanţă de aproape 2

kilometri, dincolo de un lac de 1100 de metri lungime şi 350 de metri lăţime, Marele Dom. Nu legam acest lac de râul Spree, cu apele sale poluate de murdăriile marelui oraş. Ca vechi adept al sporturilor nautice, doream ca noul bazin să ofere înotătorilor o apă limpede. Vestiare, hangare pentru bărci şi terase însorite urmau să înconjure această insulă balneară situată în plin centru, întinderea de apă ar fi format, fără îndoială, un contrast interesant cu marile edificii care aveau să se oglindească în ea. Originea ideii mele referitoare la acest bazin era foarte simplă: natura mlăştinoasă a subsolului nu permitea nici un fel de construcţie într-un asemenea loc.

Trebuia ca pe malul de vest sa se ridice trei mari clădiri: în mijloc. Primăria cea nouă a Berlinului, lungă de aproape o jumătate de kilometru. Preferinţele noastre, a lui Hitler şi a mea, mergeau spre proiecte diferite; după lungi discuţii, argumentele mele au fost, în cele din urmă, mai tari decât împotrivirea tenace a lui Hitler. Primăria avea să fie flancată de înaltul Comandament al Marinei de Război şi de noua Prefectură a Poliţiei Berlinului. Pe malul de est urma să se construiască, în mijlocul unor spaţii verzi, noua Academie de Război. Planurile tuturor acestor clădiri erau deja gata.

Fără nici o îndoială, traseul care lega cele două gări centrale constituia expresia arhitecturală a puterii politice, militare şi economice a Germaniei, în centru se găsea stăpânul absolut al Reichului; ca simbol suprem al puterii sale avea sa se înalţe, foarte aproape de el, Marele Dom, care să domine Berlinul viitorului. Astfel, pe hârtie cel puţin, se vedea materializată fraza lui Hitler: „Trebuie ca Berlinul să-şi schimbe faţa pentru a se adapta la noua şi marea lui misiune.”7 Am trăit în această lume' timp de cinci ani şi, în ciuda tuturor deficienţelor lor, în ciuda tuturor laturilor lor groteşti, nu-mi pot renega în totalitate concepţiile de atunci. Mi se pare uneori, când caut motivele aversiunii mele faţă de Hitler, că, pe lângă toate lucrurile oribile pe care le-a pus la cale şi le-a făcut, trebuie poate sa menţionez şi decepţia personală pe care mi-a pricinuit-o felul lui de a se juca de-a războiul şi catastrofele; dar, în acelaşi timp, îmi dau seama că toate aceste proiecte n-ar fi devenit posibile decât printr-un joc fără scrupule.

Proiecte de o asemenea mărime constituiau, evident, simp-tome ale unei megalomanii permanente, si, cu toate acestea, ar fi nedrept să condamnăm cu uşurinţă întreaga concepţie a axei nord-sud. După criteriile de astăzi, dimensiunile Marelui Bulevard, ale noilor gări centrale, cu mijloacele lor de transport subteran, erau tot atât de puţin exagerate ca şi cele ale imobilelor noastre comerciale, depăşite astăzi în lumea întreagă de zgârie-norii administrativi şi de ministere. Dacă aceste proiecte ieşeau din scara de percepţie umană, faptul se datora nu atât dimensiunilor, cât aspectului lor de lucruri impuse cu forţa. Marele Dom, viitoarea Cancelarie a Reichului, edificiul somptuos al lui Goring, Memorialul Soldatului şi Arcul de Triumf- pe toate aceste construcţii eu le vedeam prin prisma pretenţiilor politice ale lui Hitler care, într-o zi, în timp ce privea macheta oraşului, m-a luat de braţ şi, cu ochii umeziţi de lacrimi, mi-a încredinţat următorul gând: „înţelegi acum de ce ne angajăm la lucruri de o asemenea anvergură? Capitala Imperiului germanic! Numai de-aş fi sănătos...”

Hitler era foarte nerăbdător să vadă începându-se realizarea acestui bulevard lung de 7 kilometri, piesa de bază a planurilor sale de urbanism, în primăvara lui 1939, după ce am făcut calcule foarte exacte, i-am promis că până în anul 1950 toate edificiile vor fi gata. La drept vorbind, sperasem că se va bucura în mod deosebit. Am fost cam decepţionat când el, aflând acest termen, care şi aşa nu putea fi respectat decât printr-o

activitate neîntreruptă pe şantiere, şi-a exprimat satisfacția, dar ca pentru un lucru oarecare. Poate că se gândea în acelaşi timp la proiectele sale militare, care aveau sa facă iluzorii toate calculele mele.

Alteori, dimpotrivă, insista atât de mult pentru ca lucrările să se încheie în termenele prevăzute, părea aşa de nerăbdător să vadă sosind anul 1950, încât această atitudine ar fi fost cea mai bună manevră de mistificare, dacă visurile lui urbanistice ar fi fost doar un mijloc de a-şi camufla țelurile expansioniste. Numeroasele reflecții ale lui Hitler asupra semnificației politice a proiectelor lui ar fi trebuit să mă facă neîncrezător, dar ele erau contrabalansate de certitudinea pe care o afişa cu privire la desfăşurarea normală şi la timp a lucrărilor mele berlineze. Şi apoi, mă obişnuisem să-l aud câteodată făcând remarci halucinante; cu trecerea anilor, este mai uşor de găsit firul care leagă atât remarcile lui Hitler, cât şi planurile mele de construcție.

Hitler veghea cu gelozie ca nu cumva planurile noastre să ajungă la cunoştința publicului. Numai câteva fragmente au fost date publicității, căci nu era cu putință să lucrezi complet în secret, prea mulți oameni participând la lucrările pregătitoare. De asemenea, uneori făceam cunoscute anumite părți ale proiectului care păreau inofensive, inclusiv concepția lui fundamentală, care a fost adusă la cunoştința publicului datorită unui articol redactat de mine cu aprobarea lui Hitler.8 Dar cântărețul de cabaret Werner Fink a fost aruncat într-un lagăr de concentrare pentru că luase peste picior aceste proiecte; poate că măsura a fost dictată şi de alte considerente. Incidentul s-a petrecut cu o zi înainte ca eu să merg la spectacolul respectiv, pentru a arăta că nu mă simțeam ofensat.

Noi dădeam dovadă de prudență chiar şi în probleme mărunte: aşa, de pildă, când am analizat posibilitatea demolării turnului Primăriei din Berlin, am hotărât să se publice, la rubrica „Poşta cititorului” a unui ziar local, o scrisoare din partea Secretarului de Stat Karl Hanke, pentru a afla reacția populației. Protestele furioase ale oamenilor m-au determinat să amân realizarea proiectului. Ca regulă generală, la punerea în aplicare a planurilor noastre, trebuia să menajam sentimentele opiniei publice, în spiritul acesta, s-a luat în considerare necesitatea reconstruirii în parcul palatului Charlottenburg a frumosului castel Monbijou care, inițial, ar fi urmat să aibă destinația de muzeu.9 Din motive asemănătoare s-a păstrat chiar şi turnul Radiodifuziunii, precum si Coloana Victoriei, care deranja totuşi planurile noastre de urbanism; Hitler vedea în acest turn un monument al istoriei germane şi a profitat până si de această ocazie pentru a cere să fie supraînălțat, sporindu-i astfel efectul. A făcut chiar o schiță ce se păstrează şi astăzi. El lua în derâdere zgârcenia statului prusac, socotind că acestuia, până şi după un triumf, îi tremurase mâna să dea bani pentru o Coloană a Victoriei mai înaltă.

Am evaluat cheltuielile globale ale sistematizării Berlinului la suma de 4 până la 6 miliarde de Reichsmark, ceea ce, la prețurile actuale, ar reprezenta în jur de 16 până la 24 de miliarde DM. În cei unsprezece ani câți mai erau până în 1950, 500 de milioane de Reichsmark urmau să fie alocate în fiecare an proiectului nostru, cheltuială câtuşi de puțin utopică, pentru că ea nu însemna decât a douăzeci şi cincea parte din volumul total al sumelor absorbite de construcții în Germania.10 Pentru liniştea şi justificarea mea, stabilisem atunci o comparație, e adevărat foarte îndoielnică: calculasem ce procentaj reprezentau, raportate la totalul impozitelor încasate de statul prusac, sumele folosite pentru finanțarea construcțiilor berlineze de către tatăl lui Friedrich cel Mare,

regele Friedrich Wilhelm I, care era, după cum se ştie, foarte econom. Aceste sume depăşeau cu mult nivelul cheltuielilor noastre, care n-ar fi reprezentat, ele însele, decât aproximativ trei la sută din cele peste 15 miliarde şi jumătate de mărci încasate din impozite. Desigur că, acum, această comparaţie nu este foarte convingătoare, deoarece sumele realizate din impozite sunt diferite.

Profesorul Hettlage, consilierul meu în probleme bugetare, rezuma ideile noastre asupra finanţării proiectului prin această remarcă sarcastică: „Pentru oraşul Berlin, cheltuielile trebuie să fie calculate în funcţie de încasări. La noi este invers."11 Aceste 500 de milioane de care urma să se facă rost în fiecare an, nu era bine - Hitler şi cu mine căzuserăm de acord în această privinţă să fie prelevate la un singur termen, ci repartizate în cât mai multe bugete; trebuia ca fiecare minister, fiecare serviciu public să prevadă în bugetul lui sumele necesare, tot aşa cum urmau să procedeze şi căile ferate ale Reichului pentru transformarea reţelei feroviare sau municipalitatea berlineză pentru străzi şi metrou, în plus, întreprinderile industriale particulare îşi asumau şi ele propriile lor cheltuieli, în 1938, după ce toate detaliile fuseseră puse la punct, Hitler s-a felicitat pentru a fi găsit un subterfugiu care să-i permită o finanţare discretă: „Astfel repartizată, cheltuiala globală va trece neobservată. Noi vom finanţa direct numai Marele Dom şi Arcul de Triumf. Vom lansa un apel către popor ca să contribuie la cheltuială; în afară de asta, ministrul Finanţelor va disponibiliza în fiecare an la dispoziţia serviciului dumitale 60 de milioane. Sumele pe care nu le vei folosi imediat le vei pune deoparte." în 1941, strânsesem în felul acesta 218 milioane;12 în 1943, la propunerea ministrului Finanţelor, si cu acordul meu, contul respectiv, care între timp atinsese 320 de milioane, a fost dizolvat în mod tacit, fără ca Hitler să fi fost informat.

Ministrul Finanţelor, von Schwerin-Krosigk, iritat de această risipă a banului public, nu mai contenea cu obiecţiile şi cu protestele. Pentru a-l contracara, Hitler s-a comparat cu regele Bavariei, Ludovic al II-lea: „De-ar şti ministrul de Finanţe ce surse de încasări va avea peste cincizeci de ani statul datorită construcţiilor mele! Ce s-a întâmplat cu Ludovic al II-lea: din cauza cheltuielilor făcute pentru construirea castelelor sale, s-a spus că e nebun. Şi astăzi? Mulţi străini vin în Bavaria Superioară doar pentru a vedea aceste castele. Numai din taxele de intrare s-au amortizat de mult cheltuielile de construcţie. Ce părere ai? Toată lumea va năvăli în Berlin ca să vadă edificiile noastre. Va fi suficient să Ie spun americanilor cât a costat Marele Dom. Poate mai adăugăm ceva la cifra reală şi zicem, în loc de un miliard, un miliard şi jumătate! Atunci vor vrea neapărat să vadă edificiul cel mai scump din lume."

Aplecat asupra acestor planuri, îmi repeta adesea: „Singura mea dorinţă, Speer, este să apuc ziua când vor fi gata aceste edificii, în 1950, vom organiza o expoziţie universală. Deocamdată, clădirile vor rămâne goale, iar arunci vor servi ca spaţii expoziţionale. O să invităm întreaga lume!" Iată ce fel de declaraţii putea să facă Hitler; era greu să-i ghiceşti adevăratele gânduri. Soţiei mele, care, timp de unsprezece ani, urma să se vadă probabil lipsită de orice viaţă de familie, i-am promis, ca o consolare, o călătorie în jurul lumii în anul 1950.

Ideea lui Hitler de a repartiza costul lucrărilor pe cât mai mulţi umeri s-a dovedit justă. Căci, datorită centralizării puterilor publice, Berlinul, bogat şi în plin avânt, atrăgea din ce în ce mai mulţi funcţionari; administraţiile diferitelor întreprinderi se vedeau obligate să ţină cont şi ele de această evoluţie şi să-şi mărească sediul central

berlinez, în vederea unei mai mari repre-zentativităţi. Ca „arteră-vitrină" a Berlinului, unde să se realizeze asemenea proiecte de construcţii, nu existau până atunci decât bulevardul Unter den Linden şi alte câteva străzi de mai mică importanţă, în plus, noul bulevard, larg de 120 de metri, era tentant nu numai fiindcă permitea o circulaţie fără gâtuirile vechilor străzi, dar şi deoarece preţul terenurilor pentru construcţii, în aceste cartiere încă dosnice, rămăsese relativ scăzut. La începutul activităţii mele, primisem numeroase cereri de aprobare pentru construcţii pe amplasamente alese la întâmplare, în tot oraşul. De exemplu, în primii ani ai guvernării lui Hitler se construise, într-un cartier neînsemnat, după ce se demolaseră mai multe grupuri de case, marea clădire a Băncii Reichului. În legătură cu ea, într-o după-masă, Himmler i-a prezentat lui Hitler planul şi, foarte serios, i-a atras atenţia asupra faptului ca, în interiorul marelui bloc dreptunghiular, aripa longitudinală şi aripa transversală formează o cruce creştinească; Himmler vedea în aceasta glorificarea voalată, de către arhitectul catolic Wolf, a credinţei creştine. Hitler era însă suficient de priceput în probleme de construcţii, ca să nu se amuze de asemenea remarci.

La numai câteva luni după stabilirea definitivă a planurilor, noi atribuiserăm deja o primă parte din bulevard, lungă de 1 200 de metri, aceea unde se putea începe construcţia fără a mai aştepta să se încheie deplasarea căii ferate. Restul terenului urma să fie disponibil numai peste câtiva ani, dar opţiunile exprimate de ministere, de serviciile publice ale Reichului şi de întreprinderile particulare erau aşa de numeroase, încât era asigurată nu numai construirea a 7 kilometri de bulevard, ci şi începerea atribuirii de terenuri situate la sud de Gara de Sud. Doar cu mare greutate am putut să-l împiedicăm pe dr. Ley, şeful Frontului German al Muncii, care dispunea de fonduri enorme provenind din cotizaţiile lucrătorilor, să-şi atribuie o cincime din lungimea bulevardului. A reuşit totuşi să obţină un lot de 300 de metri lungime, unde dorea să instaleze un mare centru de distracţii.

Unul dintre motivele acestei bruşte furii de a construi a fost, fireşte, perspectiva de a merge în întâmpinarea dorinţelor lui Hitler, prin ridicarea de edificii importante. Cum cheltuielile ce urmau a fi făcute pentru construcţiile noastre ar fi fost mai mari decât acelea pentru construcţiile de pe nişte terenuri obişnuite, i-am recomandat lui Hitler să acorde o distincţie antreprenorilor pentru toate milioanele cheltuite în plus, sugestie pe care a acceptat-o fără să stea pe gânduri. „De ce nu chiar un ordin pentru cei care vor fi binemeritat prin contribuţia artistică? Vom face asta foarte rar şi, în principal, pentru cei care vor fi finanţat un edificiu important. Se poate obţine mult cu medalii." Chiar şi ambasadorul britanic a crezut, pe bună dreptate de altminteri, că-i face o plăcere lui Hitler propunându-i sa clădească o nouă ambasadă, în cadrul noii sistematizări a Berlinului; Mussolini arăta şi el un foarte viu interes pentru aceste proiecte.

Dacă asupra adevăratelor sale proiecte în materie de construcţii Hitler păstra tăcere, detaliile făcute publice au suscitat destul de multe comentarii scrise şi orale. Rezultatul a fost un adevărat boom al arhitecturii. Dacă Hitler ar fi manifestat interes pentru creşterea cailor, atunci, cu siguranţă, o manie a creşterii cailor i-ar fi cuprins şi pe ceilalţi şefi; dar aşa, am asistat la o producţie masivă de proiecte ă la Hitler. Desigur, nu se putea vorbi despre un stil al celui de-al treilea Reich, ci numai de o orientare privilegiată ce se distingea prin anumite trăsături eclectice; însă această tendinţă era dominantă. Hitler n-avea nimic dintr-un doctrinar. El înţelegea că un „popas" de

autostradă sau un „Cămin” al „Tineretului hitlerist” la țară nu putea să arate ca o construcție citadină. De asemenea, nu i-ar fi trecut prin cap să ridice o fabrică în stilul lui somptuos; dar o construcție industrială din sticlă şi oțel putea de-a dreptul să-l entuziasmeze. Un edificiu public, într-un stat care se pregătea să clădească un imperiu, trebuia, după el, să poarte o amprentă bine definită.

Numeroase au fost proiectele care, în alte oraşe, au văzut lumina zilei ca urmare a planului de sistematizare a Berlinului. Fiecare Gauleiter se ambiționa, de-acum înainte, să se imortalizeze în memoria oraşului său prin asemenea realizări. Aproape toate aceste planuri prezentau, după exemplul proiectului meu pentru Berlin, două axe în formă de cruce, câteodată chiar orientate în acelaşi fel; modelul berlinez devenise o schemă ideală. Când discutam împreună, aplecați asupra planurilor noastre, Hitler însuşi desena neobosit, cu un creion moale, propriile-i schițe, găsind de fiecare dată perspectiva justă; trasa, la scară, planuri, secțiuni şi proiecții - un arhitect n-ar fi făcut-o mai bine. Uneori, dimineața, îmi arăta o schiță realizată cu grijă, terminată în cursul nopții; dar cele mai multe dintre desene le făcea în timpul discuțiilor noastre, din câteva linii trase la repezeală.

Păstrez şi astăzi, cu mențiunea datei şi a subiectului, toate schițele făcute de Hitler în prezența mea. Este interesant de notat că, dintr-un total de 125 de schițe, mai bine de un sfert dintre ele privesc proiectele de construcții pentru oraşul Linz, la care a ținut totdeauna foarte mult. La fel de numeroase sunt planurile de teatre. Ne-a surprins într-o dimineață arătându-ne o schiță, făcută pe curat în noaptea trecută, ce reprezenta o „Coloană a Mişcării” destinată Miinchenului; nou simbol al oraşului, coloana ar fi făcut desigur ca turnurile Bisericii Fecioarei să pară nişte pigmei.

Considera acest proiect, întocmai ca şi pe cel al Arcului de Triumf de la Berlin, drept domeniu rezervat sieşi, neezitând să corecteze până în detaliu lucrările unui arhitect miinchenez. Şi astăzi trăiesc cu impresia că aceste corecturi erau cu adevărat nişte îmbunătățiri, care aduceau o soluție mai adecvată problemei forțelor statice exercitate asupra unui soclu decât aceea propusă de arhitect, de altminteri tot un autodidact.

Hermann Giessler, cel însărcinat de Hitler cu sistematizarea Miinchenukii, se pricepea foarte bine să imite vorbirea bâlbâită a dr. Ley, „Fuhrerul muncitorilor”. Pe Hitler îl distrau atât de mult aceste imitații, încât mereu îl solicita pe Giessler să-i relateze scena cuplului Ley venit să viziteze sălile cu machete ale Serviciului de Urbanism al oraşului Miinchen. Mai întâi, Giessler povestea cum s-a pomenit în atelierul său cu Ley, purtând un elegant costum de vară, mănuşi albe şi pălărie din pai, acompaniat de soția sa îmbrăcată nu mai puțin țipător, cum le arătase şi comentase planurile Miinchenului şi cum, la un moment dat, Ley îl întrerupsese: „Eu voi construi tot acest bloc. Cât costă asta? Câteva sute de milioane? Bine, îl facem... Şi ce vrei dumneata sa construieşti acolo?” „O casă mare de mode.” „Moda eu am s-o fac! Soția mea o va face! Pentru aceasta avem nevoie de o casă mare. Ne-am înțeles, nu? Soția mea şi cu mine vom stabili moda germană... Şi... şi... Şi ne trebuie şi nişte gagici! Multe, o casă plină, cu un interior foarte modern. O să avem noi grijă de toate, câteva sute de milioane pentru construcție, acolo, nu contează.” Giessler, căruia i se făcuse lehamite de obligația asta, s-a văzut nevoit să descrie scena de nenumărate ori, în timp ce Hitler

râdea cu lacrimi de mentalitatea golănească a celui pe care-l desemnase „Fiihrer al muncitorilor”.

Proiectele mele de construcţii nu erau singurele pe care Hitler le promova neobosit. El autoriza mereu construirea de forumuri în capitalele districtelor şi-i încuraja pe Gauleiteri să se manifeste ca responsabili ai unor proiecte de prestigiu, în privința aceasta, avea o manie care mă exaspera. Cerea cadrelor sale sa intre în competiție, pornind de la principiul că numai printr-o concurență îndârjită era posibilă obținerea unor realizări de înaltă calitate. Nu înțelegea că posibilitățile noastre aveau limite şi se făcea că n-aude când îi spuneam că, în curând, nu se va mai respecta nici un termen, deoarece Gauleiterii consumau doar pentru propriile lor nevoi toată piatra de construcție din regiunea pe care o conduceau.

Himmler a sărit în ajutorul lui Hitler. Auzind că eram amenințați de o penurie de cărămizi şi de granit, a sugerat să fie utilizați deținuții lui pentru a asigura producția. I-a propus lui Hitler să se construiască la Sachsenhausen, lângă Berlin, o mare fabrică de cărămizi, care să fie proprietatea SS. Cum Himmler era foarte receptiv la inovații, a găsit îndată un inventator care a propus un nou procedeu de fabricare a cărămizilor. Dar, deocamdată, nu s-a ajuns la producția promisă, pentru că invenția dăduse chix.

Aceeaşi soartă a avut-o şi a doua promisiune a lui Himmler, care pândea tot timpul niscaiva proiecte de viitor. Şi-a propus ca, servindu-se de deținuții din lagărele de concentrare, să producă blocuri de granit pentru construcțiile de la Nürnberg şi Berlin. A înființat fără întârziere o firmă sub un nume oarecare şi a început să extragă piatră. Dar întreprinderile SS se dovedeau de o ineficientă de neimaginat, iar blocurile prezentau crăpături şi fisuri, în cele din urmă, a trebuit ca SS să recunoască deci că nu era în stare să furnizeze decât o mică parte din cantitatea tăgăduită. Serviciul de Poduri şi Drumuri al dr. Todt a preluat restul producției şi a utilizat-o ca material de pavaj. Hitler, care-şi pusese mari speranțe în promisiunile lui Himmler, a fost din ce în ce mai iritat şi a declarat sarcastic că SS ar face mai bine să se ocupe de producția de papuci din pâslă şi de saci din hârtie, aşa cum e tradiția la penitenciare.

Conform dorinței lui Hitler, din multitudinea de proiecte avute în vedere, eu am schițat planurile pentru piața din fața Marelui Dom. În plus, preluasem construirea noului edificiu al lui Goring şi a Gării de Sud. Era mai mult decât suficient, căci trebuia să realizez şi planurile clădirilor pentru congresele partidului de la Nurnberg. Aceste proiecte, de care răspundeam personal, se întindeau pe zece ani. Puteam să le duc la bun sfârşit numai folosind o echipă de opt până la zece colaboratori, urmând ca eu să-i supraveghez, în acest caz, lăsam altora elaborarea detaliilor tehnice. Biroul meu particular se găsea pe Lindenallee, la Westend, nu departe de Adolf-Hitler-Platz, fostă Piața Cancelarului Reichului. Îmi rezervam după-amiezele, până noaptea târziu, serviciului meu oficial de construcții din Pariser-Platz. De acolo, am făcut apel la arhitecții pe care-i consideram a fi cei mai buni din Germania, pentru a le încredința mari lucrări: Paul Bonatz, autor al mai multor poduri, a primit prima sa comandă de construcție civilă de suprafață (înaltul Comandament al Marinei de Război), al cărei proiect grandios a fost aprobat cu căldură de Hitler; Bestelmeyer a fost însărcinat cu planurile noii Primării; lui Wilhelm Kreis i s-au încredințat proiecte pentru înaltul Comandament al Armatei, Memorialul Soldatului şi diferite muzee; la propunerea AEG, care era beneficiarul lui obişnuit, Peter Behrens, profesorul lui Gropius şi al lui Mies van

der Rohe, a fost însărcinat să construiască pe Marele Bulevard noua clădire administrativă a acestei firme. Evident, cea din urmă nominalizare a stârnit protestele lui Rosenberg şi ale paznicilor lui culturali, care nu puteau permite ca acest promotor al radicalismului arhitectural să se imortalizeze pe „bulevardul Fu'hre-rului”. Hitler, deoarece aprecia ambasada de la Sankt Petersburg a lui Behrens, a acceptat totuşi ca respectiva comandă să-i fie dată acestuia. Am propus în mai multe rânduri şi profesorului meu Tessenow să participe la concursuri, dar, nevoind să renunțe la stilul său sobru şi artizanal, el a rezistat cu obstinație ispitei de a construi edificii mari.

În ce priveşte partea de sculptură, am apelat, în principal, la Joseph Thorak; Wilhelm von Bode, directorul general al muzeelor din Berlin, consacrase o carte lucrărilor sale. Mă foloseam, de asemenea, de elevul lui Maillol, Arno Breker. El este cel care, în 1943, a servit drept intermediar când s-a pus problema de a transmite profesorului său comanda unei sculpturi ce urma să fie amplasată la Granewald.

Istoricii afirmă că eu nu aveam relații personale cu cercurile partidului;14 s-ar putea spune tot aşa de bine că, văzând în mine un intrus, somitățile partidului mă țineau deoparte. Cât despre sentimentele Reichsleiterilor sau ale Gauleiterilor, acestea mă lăsau indiferent, deoarece mă bucuram de încrederea lui Hitler. Cu excepția lui Karl Hanke, care mă „descoperise”, n-aveam legături strânse cu nici un demnitar al partidului şi nici unul dintre ei nu mă vizita acasă. In schimb, îmi tăcusem prieteni printre artiştii cărora le dădeam de lucru, precum şi printre amicii lor. La Berlin mă întâlneam, ori de câte ori timpul meu limitat mi-o permitea, cu Breker şi Kreis; adesea li se alătura şi pianistul Wilhelm Kempff. La Miinchen mă împrietenisem cu Joseph Thorak şi cu pictorul Hermann Kaspar, pe care rar îl puteai împiedica, seara târziu, sa strige în gura mare că el preferă monarhia bavareză.

veam, de asemenea, legături de prietenie cu primul meu beneficiar, dr. Robert Frank, căruia, în 1933, înainte de a lucra pentru Hitler şi Goebbels, îi transformasem casa de la moşia lui din Sigron, lângă Wilsnack. Acolo îmi petreceam adesea sfârşitul de săptămână, împreună cu familia, la 130 de kilometri de porțile Berlinului. Până în 1933, Frank a fost director general al centralelor electrice din Prusia; pus pe liber după venirea lui Hitler la putere, el trăia retras, ca simplu particular; din când în când, oamenii partidului îi făceau mizerie, dar prietenia mea l-a ferit de necazuri mai mari. În 1945, lui i-am încredințat familia, insta-lând-o în Schleswig, cât mai departe de centrul prăpădului.

La scurt timp după numirea mea, am reuşit să-l conving pe Hitler că cei mai competenți membri ai partidului ocupau de multă vreme posturi de conducere, aşa încât pentru lucrările mele nu mai găseam în partid decât oameni de mâna a doua. Fără să ezite, m-a autorizat să-mi aleg colaboratorii după cum credeam de cuviință. Puțin câte puțin, s-a răspândit zvonul că în sectorul meu se poate găsi un loc de muncă sigur şi la adăpost de orice pericol. Astfel, din ce în ce mai mulți arhitecți au început să se îmbulzească la uşa noastră.

Într-o zi, când unul dintre colaboratorii mei m-a rugat să-i dau o recomandare pentru a intra în partid, i-am spus: „De ce? Nu e suficient că sunt eu în partid?” Răspunsul meu a făcut ocolul Inspecției Generale a Construcțiilor. Desigur, luam în serios proiectele arhitecturale ale lui Hitler, dar, în fața solemnității mărginite a Reichului său, refuzam să firn şi noi solemni ca alții. Absentam din ce în ce mai des la

adunările de partid şi nici nu prea aveam contacte cu membrii săi, cum ar fi cei din districtul (Gau) Berlinului, de exemplu; pe de altă parte, neglijam funcțiile pe care mi le încredințase partidul, deşi prin ele aş fi putut ajunge la poziții înalte în sistemul puterii. Din lipsă de timp, am lăsat tot mai mult ca funcția de conducere a serviciului „Frumusețea muncii" să fie preluată de reprezentantul meu permanent. Această rezervă, trebuie s-o spun, era de asemenea determinată de teama mea de a nu fi pus în situația de a ține discursuri în public.

În martie 1939, în compania celor mai apropiați prieteni ai mei, am pornit într-o călătorie în Sicilia şi Italia de Sud. Din grup făceau parte Wilhelm Kreis, Joseph Thorak, Hermann Kaspar, Arno Breker, Robert Frank, Karl Brandt şi soțiile lor. La invitația noastră, Magda Goebbels, soția ministrului Propagandei, ni s-a alăturat sub un alt nume.

În anturajul său imediat, Hitler a tolerat multe aventuri sentimentale. Astfel, Bormann, comportându-se cu o grosolănie şi o mojicie care nu mai surprindeau din partea acestui individ crud şi imoral, îşi invita în casa lui de la Obersalzberg amanta, o actriță de cinema, care locuia acolo zile-n şir în mijlocul familiei. Numai atitudinea conciliantă - pentru mine de neînțeles - a doamnei Bormann a făcut posibilă evitarea unui scandal.

Goebbels, la rândul lui, a avut nenumărate aventuri amoroase. Secretarul său de Stat, Hanke, relata, pe jumătate amuzat, pe jumătate indignat, cum Goebbels şantaja adesea tinere artiste de cinema. Dar raporturile sale cu vedeta cehă de cinema Lida Baarova au fost mai mult decât un episod. Soția lui a vrut atunci să-l părăsească şi a cerut ca ministrul sa se despartă de ea şi de copii. Noi - Hanke şi cu mine - eram cu totul de partea doamnei Goebbels. Totuşi Hanke nu a făcut decât sa complice criza conjugală, îndrăgostindu-se de soția ministrului său, deşi mult mai vârstnică. Pentru ca să o scot pe doamna Goebbels din încurcătură, am invitat-o să facă, în compania noastră, această călătorie în Italia. Hanke a vrut să vină după ea şi, în tot timpul călătoriei, a inoportunat-o cu scrisori de dragoste; dar ea l-a respins cu fermitate.

În această călătorie, doamna Goebbels s-a comportat ca o femeie amabilă şi echilibrată. De regulă, soțiile personajelor importante ale regimului au rezistat mult mai mult decât soții lor în fața tentațiilor puterii. Ele nu s-au rătăcit în lumea de fantasme a acestora. Au urmărit visul de grandoare, adesea grotesc al soților lor, cu o anumită rezervă interioară, nelăsându-se absorbite de vârtejul politic ce îi ducea pe aceştia într-o ascensiune vertiginoasă. Doamna Bormann a rămas o modestă gospodină, cam timorată, însă tot atât de orbeşte devotată soțului ca şi ideologiei partidului; cât despre doamna Goring, aveam impresia că era capabilă să zâmbească văzând cât de ahtiat după fast era soțul ei. În sfârşit, Eva Braun dovedea, şi ea, o anume sensibilitate elevată; în orice caz, nu a căutat să uzeze în scopuri personale de puterea ce-i era la îndemână.

Sicilia şi ruinele templelor dorice de la Segesta, Siracuza, Selinonte şi Agrigento au fost pentru noi o ocazie prețioasă de completare a impresiilor cu care rămăseserăm din călătoria anterioară în Grecia. Privind templele din Selinonte şi Agrigento, am constatat încă o dată, nu fără satisfacție interioară, că şi Antichitatea avusese accese de megalomanie; în mod vizibil, grecii din colonii părăsiseră aici principiile de măsură ținute la mare cinste în patria de origine, în fața acestor temple păleau toate mărturiile arhitecturii sarazino-normande întâlnite în drumul nostru, cu excepția minunatului

castel de vânătoare al lui Friedrich al II-lea, Castel del Monte, construit pe un plan octogonal. Paestum ne-a apărut ca un alt vârf. Pompei, dimpotrivă, mi s-a părut mai depărtat de formele pure ale Paestumului decât sunt propriile noastre edificii de cele ale lumii dorienilor.

La întoarcere, am făcut un popas de câteva zile la Roma. Guvernul fascist a descoperit identitatea ilustrei doamne care ne însoțea şi ministrul italian al Propagandei, Alfieri, ne-a invitat pe toți la Operă; dar nici unul dintre noi nu a fost capabil să explice plauzibil de ce a doua doamnă a Reichului călătorea fără soțul ei în străinătate, aşa că ne-am întors acasă cât mai repede cu putință.

În timp ce visele noastre ne purtau prin lumea trecutului elenistic, Hitler ordona ocuparea şi anexarea Cehiei la Reich. Am găsit în Germania o atmosferă apăsătoare. Toți erau pradă unui sentiment de nesiguranță cu privire la ziua de mâine. Şi acum sunt uimit cât de exact poate să presimtă un popor cele ce au să vină, fără să se lase influențat de propaganda oficială.

Totuşi ne-am liniştit văzând că, într-o zi, Hitler a luat poziție contra lui Goebbels, când acesta, în cursul unui dejun la Cancelarie, a declarat că fostul ministru al Afacerilor Externe, Konstantin von Neurath, numit cu câteva săptămâni înainte „Reichsprotektor" al Boemiei şi Moraviei, este cunoscut ca moderat. Goebbels a continuat: „Dar protectoratul are nevoie de o mână de fier care să mențină ordinea. Acest om n-are nimic comun cu noi, el face parte dintr-o cu totul altă lume." Atunci Hitler l-a corectat: „Von Neurath era singura soluție, în lumea anglo-saxonă e considerat ca un om de o mare distincție. Pe plan internațional, numirea lui va avea un efect liniştitor, căci se va vedea în asta voința mea de a nu-i lipsi pe cehi de viața lor națională."

Hitler m-a chemat să-i împărtăşesc impresiile din Italia. Ceea ce mă frapase cel mai mult era faptul că, până şi în sate, zidurile fuseseră acoperite cu sloganuri politice. „Noi n-avem nevoie de aşa ceva", a spus el simplu. „Dacă se ajunge la război, poporul german este destul de călit. Acest gen de propagandă se potriveşte, poate, pentru Italia. Dacă foloseşte la ceva, asta-i altă problema."15

Hitler îmi ceruse în mai multe rânduri să țin în locul lui discursul de inaugurare a expoziției de arhitectură de la Miinchen.

Până atunci reuşisem să declin asemenea oferte, găsind mereu nişte portițe de scăpare, în primăvara lui 1938, am încheiat chiar un fel de târg: eu eram gata să stabilesc planurile galeriei de tablouri şi ale stadionului din Linz, cu condiția să nu mi se ceară să țin vreun discurs.

Dar, în ajunul celei de a cincizecea aniversări a lui Hitler, trebuia să fie dat circulației un tronson al axei est-vest, şi el promisese să-l inaugureze personal. Primul meu discurs devenise inevitabil - şi asta în fața şefului statului şi a publicului. La dejun, Hitler a anunțat: „O mare noutate, Speer va pronunța un discurs. Sunt foarte curios sa aud ce va spune."

La poarta Brandenburg, notabilitățile oraşului se adunaseră în mijlocul şoselei; eu mă aflam pe latura din dreapta, în timp ce mulțimea se îmbulzea în urma noastră, pe trotuare, dincolo de linia marcată cu sfoară întinsă, în depărtare, au răsunat ovații a căror intensitate a sporit pe măsură ce coloana de maşini a lui Hitler s-a apropiat şi, în curând, totul a fost un delir. Maşina Fiihrerului s-a oprit exact în fața mea, Hitler a coborât şi mi-a strâns mâna, răspunzând totodată la salutul demnitarilor cu o scurtă

ridicare a brațului. Camere mobile au început să filmeze de la foarte mică distanță, în timp ce Fuhrerul, nerăbdător, s-a plasat la doi metri de mine. Inspirând profund, am spus atunci textual: „Mein Fiihrer, vă anunț ca axa est-vest este gata. Fie ca lucrarea să vorbească ea însăşi despre valoarea sa!” S-a scurs un timp până să răspundă Hitler prin câteva fraze, apoi m-a invitat să urc în maşina lui şi am trecut în revistă şirul lung de şapte kilometri format din berlinezi veniți să-i aducă omagiul la a cincizecea aniversare. A fost, în mod cert, una dintre cele mai mari desfăşurări de mase pe care a organizat-o vreodată ministrul Propagandei; aplauzele mi s-au părut sincere.

Sosiți la Cancelaria Reichului, am aşteptat dineul. „M-ai pus într-o încurcătură de toată frumusețea cu cele două fraze ale dumitale”, mi-a zis amabil Hitler. „Mă aşteptam la un discurs destul de lung şi voiam ca în acest timp să chibzuiesc asupra răspunsului meu, după cum mi-e obiceiul. Or, dumneata ai terminat aşa de repede, încât eu nu am ştiut ce să spun. Dar, trebuie să recunosc, a fost un discurs bun. Unul dintre cele mai bune pe care le-am auzit în viața mea.” Ulterior, aceasta a devenit o anecdotă care a intrat în repertoriul lui permanent, reluând-o de multe ori.

La miezul nopții, Hitler a primit felicitările comesenilor prezenți. Dar, când i-am spus că, pentru a marca această zi, montasem într-o sală o machetă a Arcului de Triumf, înaltă de aproape 4 metri, şi-a lăsat invitații în picioare şi s-a dus imediat în încăperea respectivă. S-a oprit îndelung în fața machetei, vizibil emoționat: visul tinereții lui, fie şi la scară redusă, devenise realitate. Fascinat, mi-a strâns mâna fără să rostească un cuvânt, pentru ca imediat, în plină euforie, să sublinieze în fața invitaților importanța acestei lucrări în istoria viitoare a Reichului. In cursul nopții s-a dus tle mai multe ori sa examineze macheta. In acest du-te-vino, am traversat de fiecare dată vechea sala de consiliu unde Bismarck prezidase, în 1878, Congresul de la Berlin. Pe câteva mese lungi fuseseră aşezate cadourile de aniversare, în principal o grămadă de obiecte de prost-gust, oferite de Reichsleiteri şi Gauleiteri: nuduri din marmură albă, reproduceri de bronzuri la modă atunci, ca, de exemplu, cel al tânărului roman care-şi scoate un spin. Primise si picturi în ulei al căror nivel era pe măsura expozițiilor de la „Casa Artei”. Unele dintre aceste cadouri i-au plăcut lui Hitler, în timp ce de altele şi-a bătut joc; dar între o categorie şi alta existau prea puține deosebiri.

Între timp, relațiile dintre Hanke şi doamna Goebbels merseseră până acolo, încât cei doi doreau, spre groaza tuturor, să se căsătorească. Era o pereche nepotrivită: Hanke - tânăr şi neîndemânatic, ea - o doamnă din lumea eleganței, mult mai în vârstă decât el. Hanke a insistat pe lângă Hitler să-şi dea acordul pentru divorț, dar Fiihrerul a refuzat, invocând rațiuni de stat. De-abia începuse Festivalul de la Bayreuth din 1939, când, într-o dimineață, m-am pomenit cu Hanke, disperat, la mine acasă, la Berlin.

Cuplul Goebbels s-a împăcat, mi-a spus el, şi cei doi soți au plecat împreună la Bayreuth. În ce mă priveşte, găseam că e lucrul cel mai rezonabil, chiar şi pentru el. Dar e greu să consolezi cu felicitări un amant părăsit. I-am promis deci să mă interesez la Bayreuth despre cele întâmplate, şi am plecat imediat.

Familia Wagner adăugase casei Wahnfried o aripă spațioasă, unde, în timpul festivalului, erau cazați Hitler şi adjutanții săi. Invitații Fuhrerului stăteau în case particulare din Bayreuth. Aici, Hitler îşi alegea invitații cu mult mai multă grija decât la Obersalzberg sau chiar decât la Cancelaria Reichului. În afară de adjutanții de serviciu, nu invita decât vreo câțiva cunoscuți împreună cu soțiile. Erau persoane despre care ştia

sigur că vor fi agreate de familia Wagner; la drept vorbind, numai dr. Dietrich, dr. Brandt şi eu.

În acele zile de festival, Hitler dădea impresia că este mai relaxat decât de obicei; în mijlocul familiei Wagner se simțea, vizibil, în largul său, eliBerat de obligația de a reprezenta puterea care credea că-i revine chiar şi uneori, seara, la Cancelarie, înconjurat de intimii săi. Era bine dispus, se purta părinteşte cu copiii, prietenos şi grijuliu cu Winifred Wagner. Şi, desigur, fără ajutorul lui financiar, n-ar fi fost posibil să se mențină festivalul. Bormann deşerta în fiecare an din vistieria administrată de el sute de mii de mărci pentru a face din acesta punctul culminant al sezonului de operă. Fără îndoială, pentru Hitler, a fi Mecena unui asemenea festival şi prietenul familiei Wagner reprezentau, în acele zile de la Bayreuth, realizarea unui vis pe care, probabil, nici n-ar fi îndrăznit să-l viseze în tinerețea sa.

Goebbels şi soția lui sosiseră la Bayreuth în aceeaşi zi cu mine şi se instalaseră, ca şi Hitler, în anexa casei Wahnfried. Doamna Goebbels, foarte abătută, mi s-a confesat cu cea mai mare sinceritate: „E îngrozitor ce a putut să mă amenințe soțul meu. Eram la Gastein şi abia începusem să mă restabilesc, când a venit, nepoftit, peste mine la hotel. Trei zile, fără întrerupere, a căutat să mă convingă; nu mai rezistam. S-a pretat la şantaj, amenințându-mă că-mi ia copiii. Ce puteam să fac? Ne-am împăcat numai aşa, de ochii lumii. Albert, e de groază! A trebuit să-i promit că nu mă mai întâlnesc niciodată cu Karl între patru ochi. Sunt aşa de nefericită, dar n-am de ales."

Se putea găsi un fundal mai potrivit pentru această dramă conjugală decât Tristan şi Isolda, la care asistam din loja centrală, Hitler, cuplul Goebbels, doamna Winifred Wagner şi eu? în timpul spectacolului, doamna Goebbels, aşezată în dreapta mea, nu s-a oprit din plânsul ei înăbuşit, în pauză, s-a prăbuşit, zdrobită, pe un scaun şi, nemaiputându-se stăpâni, a plâns într-un colț al salonului, în timp ce, de la fereastră, Hitler şi Goebbels se arătau publicului. Ei se străduiau să ignore această scenă penibilă.

A doua zi dimineață am avut prilejul să-i explic lui Hitler, care nu înțelegea nimic din comportamentul doamnei Goebbels, dedesubturile împăcării celor doi. Ca şef de stat, a fost satisfăcut de acest deznodământ, dar l-a chemat imediat pe Goebbels şi, de față cu mine, i-a pus în vedere, în câteva cuvinte seci, că ar fi de dorit ca, împreună cu soția, să părăsească Bayreuthul chiar în ziua aceea. Fără să-i laşe timp de răspuns şi chiar fără să-i strângă mâna, l-a concediat şi s-a întors spre mine: „Cu femeile Goebbels este un cinic." Hitler, el însuşi, era un asemenea tip, dar cinismul lui se manifesta într-un alt mod.

Capitolul 11 GLOBUL PĂMÂNTESC

Când Hitler venea să examineze machetele mele berlineze, era atras în mod irezistibil de proiectul viitorului centru guvernamental al Reichului, care, în secolele viitoare, urma să depună mărturie despre puterea dobândită în epoca Fuhrerului. După cum reşedința regilor Franței constituie încheierea arhitecturală a bulevardului Champs-Elysees, tot astfel acest centru guvernamental avea să fie punctul de maxim interes al bulevardului monumental şi să grupeze edificiile pe care Hitler voia să le aibă în imediata apropiere, ca expresie a puterii sale politice. Acestea erau Cancelaria Reichului - pentru conducerea statului, înaltul Comandament al Wehrmachtului - pentru exercitarea autorității asupra celor trei arme, o cancelarie pentru partid (Bormann), una pentru

protocol (Meissner) şi una pentru treburile lui personale (Bouhler). Conform proiectelor noastre, clădirea Reichstagului aparţinea şi ea centrului arhitectural al Reichului, dar asta nu însemna că se intenţiona să se atribuie Parlamentului un rol mai important în exercitarea puterii; vechea clădire a Reichstagului se găsea dintr-o pură întâmplare pe respectivul amplasament.

I-am propus lui Hitler să demolăm clădirea wilhelmiană a lui Paul Wallot, dar m-am izbit de o rezistenţă neaşteptat de îndârjită: clădirea aceasta îi plăcea. El o destina însă numai unei activităţi sociale. De obicei, Hitler era mai degrabă zgârcit cu precizările privind scopul final al proiectelor sale. Dacă nu ezita să-şi dezvăluie faţă de mine raţiunile proiectelor de construcţii, faptul se datora numai familiarităţii ce caracterizează aproape întotdeauna raporturile dintre beneficiari şi arhitecţi, „în clădirea veche vom putea amenaja pentru deputaţi săli de lectură sau de odihnă. Din partea mea, sala de şedinţe poate să devină bibliotecă! Cu cele 580 de locuri ale ei, este mult prea mică pentru noi. Vom construi alta în imediata apropiere; te rog s-o prevezi pentru 1 200 de deputaţi!”1 Aceasta presupunea un popor de aproximativ 140 de milioane de oameni; Hitler arăta astfel în ce ordine de mărime se situa. El avea în vedere, pe de-o parte, o rapidă creştere demografică a Germaniei şi, pe de altă parte, încorporarea altor popoare germanice; era exclusă populaţia naţiunilor subjugate, cărora nu le recunoştea dreptul de vot. I-am propus să majoreze pur si simplu numărul de voturi pe care trebuia ca fiecare deputat să le întrunească, ceea ce ar fi permis să se păstreze sala de şedinţe a vechiului Reichstag. Dar n-a vrut să modifice cifra de 60 000 de voturi per deputat, pe care o preluase de la Republica de la Weimar. Nu a dat nici un fel de explicaţie în legătură cu poziţia adoptată şi nu a renunţat la ea, după cum, de formă, a menţinut sistemul electoral tradiţional, cu alegeri la dată fixă, buletine de vot si urne, ţinând să fie respectat secretul operaţiunii de votare, în privinţa aceasta, voia în mod evident să păstreze o tradiţie care-l adusese la putere, cu toate că ea îşi pierduse orice importanţă din momentul când introdusese sistemul partidului unic. Edificiile care urmau să încadreze viitoarea Piaţă Adolf Hitler erau situate în umbra Marelui Dom. Acesta avea un volum de cincizeci de ori mai mare decât cel al clădirii destinate reprezentării populare, ca şi cum Hitler ar fi vrut să demonstreze, până şi în proporţii, cât de puţina importanţă acorda sistemului parlamentar. Hotărârea privind darea în lucru a planurilor acestui dom fusese luată încă din vara lui 1936.2 La aniversarea lui, la 20 aprilie 1937, i-am prezentat planurile, secţiunile, precum şi o primă machetă. A fost entuziasmat, reproşându-mi doar faptul că, în josul filelor respective, făcusem menţiunea: „Elaborat după ideile Fuhrerului”. Căci dumneata eşti arhitectul, mi-a spus el, şi se cuvine ca aportul dumitale să fie clasat mai sus decât schiţa mea din 1925. Dar am rămas la formula mea şi este probabil că, în realitate, refuzul de a-mi revendica paternitatea l-a satisfăcut.

După aceste planuri s-au fabricat machete parţiale, astfel că, în 1939, au fost gata macheta exteriorului, înaltă de aproape trei metri, şi macheta interiorului. Realizate din lemn şi executate cu mare precizie, li se putea retrage baza pentru a verifica, la înălţimea privirii, efectul pe care urma să-l producă interiorul edificiului. Numeroasele vizite au constituit tot atâtea prilejuri de a se lasă vrăjit minute-n şir de aceste două machete. Ceea ce, cu cincisprezece ani în urma, trebuie să le fi părut prietenilor săi o joacă a unui

spirit fantezist şi sucit îi dădea acum ocazia să exclame triumfător: „Cine mă credea când spuneam că, într-o zi, se va face această construcție?!”

Cea mai mare dintre toate sălile de întrunire concepute vreodată consta dintr-o singură incintă, dar în ea încăpeau, în picioare, între 150 000 şi 180 000 de auditori, în fond, cu toate că respingea ideile mistice ale lui Himmler şi Rosenberg, Hitler a luat măsuri vizând construirea unui edificiu de cult, care urma ca în cursul secolelor, grație tradiției şi respectului pe care avea să-l inspire, să dobândească o importanță asemănătoare celei deținute de catedrala Sfântul Petru din Roma pentru catolici. Fără un astfel de fundal, menit să exprime instaurarea unui cult, toate cheltuielile angajate de Hitler pentru această construcție centrală ar fi fost de neînțeles.

Interiorul circular avea un diametru de 250 de metri, ceea ce imaginația omenească aproape că nu poate concepe; cupola uriaşă, a cărei curbură uşor parabolică lua naştere la 98 de metri deasupra solului, se ridica la o înălțime de 220 de metri.

Într-un anumit sens, noi luaserăm ca model Panteonul din Roma. Cupola din Berlin urma să aibă o deschidere circulară, pentru a lăsa să treacă lumina; dar această deschidere, numai ea, avea un diametru de 46 de metri, depăşind astfel pe cel al întregii cupole a Panteonului (43 de metri) şi al bazilicii Sfanțul Petru (44 de metri). Volumul interior era de şaptesprezece ori mai mare decât cel al bazilicii din Roma.

În interior, trebuia ca edificiul să aibă un aspect cât mai simplu, înconjurând un plan circular cu diametrul de 140 de metri, tribunele se ridicau pe trei rânduri, până la 30 de metri. O sută de stâlpi dreptunghiulari din marmură, care, cu înălțimea lor de 24 de metri aveau nişte proporții încă aproape umane, formau o coroană întreruptă, în partea opusă intrării, printr-o nişă înaltă de 50 de metri şi largă de 28 al cărei fundal urma să fie acoperit cu un mozaic de aur. În fața ei se ridica, pe un soclu din marmură înalt de 14 metri, un vultur imperial aurit, ținând în gheare crucea încârligată, încoronată cu frunze de stejar. Acesta era singurul ornament figurativ. Astfel, emblema de maiestate constituia atât capătul, cât şi țelul spre care tindea somptuosul bulevard al lui Hitler. Undeva, sub emblemă, se găsea Piața Fiihrerului națiunii, de unde acesta urma să-şi adreseze mesajele către semințiile viitorului imperiu. Am încercat s-o pun în valoare prin artificii arhitecturale; dar aici ieşeau la iveală inconvenientele unei arhitecturi care nu mai era la scară umană: optic, Hitler se reducea la dimensiunile unui punct.

Din exterior, Domul ar fi semănat cu un munte verde, înalt de 230 de metri, căci ar fi fost acoperit cu plăci de cupru patinat, în vârf era prevăzută o lanternă din sticlă, înaltă de 40 de metri, realizată printr-o construcție metalică foarte uşoara. Deasupra ei se afla vulturul cu o cruce încârligată.

Pentru privitor, masa Domului ar fi fost susținută de un şir continuu de stâlpi de câte 20 de metri fiecare. Prin această reliefare, speram să introduc proporții încă sensibile ochiului omenesc, speranță zadarnică, evident. Bolta Domului se sprijinea pe un bloc pătrat din granit strălucitor, care ar fi trebuit să aibă 315 metri lungime şi 74 înălțime. O friză fin articulată, patru stâlpi canelați în fascicul la cele patru colțuri şi un portic cu coloane, avansând spre piață, subliniau grandoarea uriaşului cub. Porticul urma să fie flancat de două sculpturi înalte de câte 15

metri. Hitler le stabilise conținutul alegoric încă de când făceam primele schițe ale proiectului; una îl reprezenta pe Atlas susținând bolta cerească, cealaltă pe Tellus

purtând globul pe umeri. Cer şi pământ, acoperite cu email, iar contururile sau constelațiile, încrustate cu aur.

Volumul exterior al acestui edificiu ar fi atins peste 21 de milioane de metri cubi4, ceea ce ar fi însemnat de mai multe ori masa Capitoliului de la Washington; asemenea cifre şi dimensiuni aveau un caracter net inflaționist.

Dar Domul nu era deloc o himeră fără perspectivă de realizare. Proiectele noastre nu făceau parte din categoria acelora care, la fel de fastuoase şi lipsite de simțul măsurii, fuseseră concepute de arhitecții francezi Claude Nicolas Ledoux şi Etienne L. Boullee ca un cântec de îngropăciune al regatului Bourbonilor şi spre glorificarea Revoluției. Planurile lor prevăzuseră şi ele ordine de mărime care nu erau mai prejos decât cele ale lui Hitler5, dar realizarea ca atare nu fusese niciodată avuta în vedere, în timp ce, pentru a permite construirea Marelui Dom şi a altor clădiri care aveau să încadreze viitoarea Piață Adolf Hitler, noi dădusem ordin, încă înainte de 1939, să se demoleze, în vecinătatea Reichstagului, numeroase clădiri vechi care ne stânjeneau; de asemenea, am mobilizat echipe care să sondeze terenul; s-au făcut desene detaliate şi s-au construit machete în mărime naturală. Milioane fuseseră deja cheltuite pentru a cumpăra granitul fațadei exterioare, nu numai din Germania, ci şi, în ciuda penuriei de devize şi la ordinul expres al lui Hitler, din Suedia meridională şi din Finlanda. Ca şi celelalte edificii de pe somptuosul bulevard al lui Hitler, lung de 5 kilometri, trebuia ca această construcție, şi ea, să fie terminată unsprezece ani mai târziu, în 1950. Cum Domul avea cele mai lungi termene de construcție, solemnitatea punerii pietrei de temelie a fost prevăzută pentru anul 1940.

Din punct de vedere tehnic, a acoperi cu boltă o incintă de 250 de metri diametru nu punea nici o problemă.6 Constructorii de poduri ai anilor treizeci nu aveau nici o dificultate în realizarea unei construcții comparabile din beton armat, ireproşabile din punct de vedere static. Specialiştii germani descoperiseră, prin calcul, că este posibilă şi o boltă masivă de o asemenea anvergură. Fidel concepției mele cu privire la „valoarea ruinelor", mi-ar fi plăcut să evit utilizarea oțelului, dar Hitler a făcut obiecția următoare: „S-ar putea ca o bombă să cadă pe cupolă, avariind bolta.

Cum vei face atunci reparația, dacă există pericol de prăbuşire?" Avea dreptate şi, de aceea, am hotărât să se construiască o şarpantă din oțel pe care urma să fie suspendat intradosul cupolei. Dar zidurile trebuiau să fie, ca la Nürnberg, o construcție masivă. Presiunile enorme produse de cupolă şi de ziduri aveau să fie absorbite de nişte fundații deosebit de rezistente. Inginerii s-au decis pentru un bloc din beton cu un volum de peste 3 milioane de metri cubi. Cu scopul de a verifica exactitatea calculelor noastre, care anticipau o înfundare de câțiva centimetri în nisipurile Brandenburgului, s-a organizat o probă lângă Berlin.7 Făcând abstracție de desenele şi fotografiile machetelor, aceasta este astăzi singura mărturie rămasă din grandiosul proiect.

Când ne mai aflam încă în stadiul de elaborare a planurilor, avusesem ocazia să văd bazilica Sfanțul Petru din Roma. Fusesem decepționat, pentru că dimensiunile ei nu erau în raport cu impresia reală pe care o are observatorul. Mi-am dat seama atunci că, pentru acest ordin de mărime, impresia nu este proporțională cu dimensiunile edificiului. Din momentul acela m-am temut că Marele Dom nu va corespunde aşteptărilor lui Hitler.

Specialistul în probleme de protecție aeriană de la Ministerul Aerului, consilierul ministerial Knipfer, mirosise ceva în legătură cu acest proiect de construcție uriaşă. Tocmai promulgase un decret conținând directive aplicabile la toate noile construcții care, pe viitor, era necesar să fie cât mai dispersate pentru a reduce efectele bombardamentelor aeriene. Iar acum urma să apară în centrul Capitalei Reichului un edificiu care ar fi ajuns până la straturile mai joase ale norilor si ar fi fost un punct de reper ideal pentru escadrilele bombardierelor inamice, un fel de stâlp indicator, menit să conducă la centrul guvernamental al Reichului situat exact Ia nord si la sud de cupolă. Aceste temeri i le-am împărtăşit şi lui Hitler, dar el s-a arătat optimist: „Goring m-a asigurat că nici un avion inamic nu va putea să pătrundă în spațiul aerian al Germaniei. Noi să ne vedem în linişte de planurile noastre!”

Hitler ținea cu încăpățânare la ideea Domului, care-i venise curând după detenția sa în fortăreață şi îl obsedase vreme de cincisprezece ani. După ce planurile noastre au fost gata, a aflat că Uniunea Sovietică intenționează să construiască la Moscova, în cinstea lui Lenin, un Palat al Congreselor înalt de peste 300 de metri. Iritarea lui n-a mai avut margini, îl supăra, în mod evident, perspectiva de a nu fi el cel care urma să construiască edificiul cel mai înalt din lume; în acelaşi timp, îl apăsa sentimentul că nu poate, printr-un simplu ordin, sa zădărnicească intenția lui Stalin. Mai apoi s-a consolat, spunându-şi că edificiul său va fi totuşi unic în lume: „Un zgârie-nori în plus sau în minus, ceva mai înalt sau ceva mai scund, ce importanță are? Domul - iată ce diferențiază edificiul nostru de toate celelalte!” Dar, după începerea ostilităților cu Uniunea Sovietică, am remarcat uneori că gândul de a fi concurat de Moscova îl obseda mai mult decât voia să recunoască. „Acum s-a terminat pentru totdeauna cu construcția lor”, a spus el.

Marele Dom se oglindea în întinderea de apă ce-l înconjura din trei părți, sporindu-i astfel efectul. Ne gândeam atunci să lărgim râul Spree până la dimensiunile unui lac; pentru aceasta, ar fi trebuit ca traficul fluvial să se desfăşoare pe sub esplanada edificiului, într-un tunel cu două brațe. Latura a patra, orientată spre sud, domina viitoarea Piață Adolf Hitler. Aici urmau să aibă loc în fiecare an manifestațiile de l Mai, organizate până atunci pe esplanada de la Tempelhof.8

Ministerul Propagandei pregătise un plan de organizare pentru manifestațiile de masa. În 1939, Karl Hanke rn-a pus la curent cu diferitele grade de mobilizare, corespunzând cerințelor politicii şi ale propagandei, de la mobilizarea şcolarilor aduşi să aclame un important oaspete străin până la adunarea a milioane de muncitori. Exista de fiecare dată o schemă adaptată scopului urmărit. Secretarul de Stat nu a ezitat sa ironizeze mobilizările pentru „Ura!” şi „Să trăiască!” Umplerea pieței ar fi presupus maximum de mobilizare, fiindcă aici ar fi încăput un milion de oameni.

Am delimitat latura din fața Marelui Dom, pe de o parte, prin noul înalt Comandament al Wehrmachtului, iar pe de alta, prin clădirea administrativă a Cancelariei Reichului; mijlocul rămânea degajat, astfel încât, de pe bulevard, să se poată privi spre Dom. În afară de această unică deschidere, uriaşa piață era înconjurată de clădiri.

Cu imensul său hol de întrunire, edificiul cel mai important şi cel mai interesant din punct de vedere psihologic era palatul lui Hitler. Într-adevăr, nu este exagerat să se vorbească, în acest caz, nu de apartamentele cancelarului, ci de un palat. Hitler se

gândea în mod serios la el, încă din noiembrie 1936, 9 aşa cum o dovedesc schitele ce s-au păstrat. Noul palat dezvăluia o nevoie crescândă de afirmare. Această construcţie era de o sută cincizeci de ori mai mare decât apartamentele cancelarului Bismarck. Palatul lui Hitler se putea compara chiar şi cu legendarul palat al lui Nero, „Casa aurită”, care avea o suprafaţă de peste un milion de metri pătraţi. Situat în plin centrul Berlinului, palatul lui Hitler. cu grădinile înconjurătoare, ar fi ocupat 2 milioane de metri pătraţi. Din camerele de recepţie se ajungea, prin mai multe săli de trecere, la o sufragerie, în care s-ar fi putut ospăta mii de persoane în acelaşi timp. Pentru recepţiile de gală erau prevăzute opt săli uriaşe.10 Maşinăria cea mai modernă fusese concepută pentru un teatru de 400 de locuri, imitaţie a teatrelor princiare din epoca barocului şi a rococoului. Din apartamentele personale, Hitler putea, traversând o suită de galerii, să ajungă la Marele Dom. De cealaltă parte se găseau spaţiile oficiale, în centrul cărora era cabinetul de lucru. Prin dimensiunile lui, acest cabinet depăşea de departe sala de recepţii a preşedinţilor americani.11 Hitler era atât de încântat de lungimea căii de acces a diplomaţilor în Cancelaria recent terminată, încât, pentru noua sa clădire, îşi dorea o soluţie asemănătoare. Am dublat deci drumul pe care l-ar fi avut de parcurs diplomaţii, rezultând un traseu de o jumătate de kilometru.

De când se instalase în vechea Cancelarie, construită în 1931, clădire pe care Hitler o comparase cu imobilul administrativ al unui concern al săpunului, pretenţiile sale crescuseră de şaptezeci de ori.12 Acestea erau proporţiile pe care le luase megalomania lui.

Şi, în mijlocul acestui fast, Hitler şi-ar fi plasat în dormitorul de dimensiuni relativ modeste un pat alb, lăcuit, despre care mi-a spus odată: „îmi repugnă somptuozitatea într-o cameră de dormit, într-un pat simplu şi modest mă simt foarte bine.”

În 1939, când proiectele începuseră să ia formă concretă, propaganda lui Goebbels încă mai reuşea să întreţină mitul că Hitler este de o modestie şi de o simplitate proverbiale. Pentru a nu zdruncina această credinţă, Fiihrerul nu iniţia pe nimeni în planurile palatului său rezidenţial şi ale viitoarei Cancelarii a Reichului. Intr-o zi, când ne plimbam prin zăpadă, mi-a explicat astfel exigenţele sale: „Vezi dumneata, eu m-aş mulţumi cu o căsuţă foarte simplă la Berlin. Am destulă putere şi mă bucur de destulă consideraţie; în ce mă priveşte, n-am nevoie de suportul acestui lux. Dar, crede-ma, cei care-mi vor succeda într-o zi vor avea neapărată nevoie de o asemenea ambianţă fastuoasă. Mulţi dintre ei îşi vor găsi în aceasta singura modalitate de a se menţine. Nici nu-ţi vine să crezi ce putere dobândeşte asupra contemporanilor săi un om oarecare atunci când poate să apară într-un context aşa de grandios. Asemenea locuri, dacă poartă pecetea unui trecut istoric, îl înalţă chiar şi pe un conducător fără anvergură la rangul de personaj istoric. Vezi dumneata, acesta-i motivul pentru care trebuie să construim totul cât încă mai sunt eu în viaţă: ca să se poată spune că eu am stat acolo şi că spiritul meu îi conferă o tradiţie. Chiar dacă nu voi locui acolo decât câţiva ani, şi tot va fi de-ajuns.”

Hitler exprimase deja asemenea idei în discursurile pe care le pronunţase în 1938 în faţa lucrătorilor care construiau Cancelaria Reichului. Fără sa dezvăluie ceva din proiectele sale, totuşi destul de avansate la data aceea, spunea că, aflându-se în postura de Fiihrer şi cancelar al naţiunii germane, n-ar sta în nişte castele vechi; pentru acest motiv nu acceptase să se instaleze în palatul preşedintelui Reichului. El nu voia să

locuiască în casa vechiului marc mareşal al curții, în privința aceasta, statul ar fi fost reprezentat la fel ca oricare regat sau imperiu străin.13

Totuşi, la data aceea, Hitler a interzis evaluarea costului viitoarelor construcții si, supuşi, noi am neglijat chiar şi să le mai calculăm cubajul. O fac pentru prima oară acum, după un sfert de secol. Rezultă tabloul următor:

1. Marele Dom 21 000 000 metri cubi
2. Palatul rezidențial 1 900 000 metri cubi
3. Cancelaria Reichului 1 200 000 metri cubi
4. Cancelarii ale partidului 200 000 metri cubi
5. înaltul Comandament al Wehrmachtului 600 000 metri cubi
6. Noua clădire a Reichstagului 350 000 metri cubi 25 250 000 metri cubi

Cu toate că volumul construcțiilor ar fi dus la reducerea prețului pe metru cub, cheltuielile globale ar fi fost greu de imaginat, căci asemenea instalații gigantice necesitau pereți enormi şi fundații pe măsură; în plus, pereții exteriori s-ar fi realizat din granit prețios, pereții interiori din marmură, iar uşile, ferestrele, plafoanele etc. din materialele cele mai scumpe. Probabil că suma de 5 miliarde de Deutsche Marks, numai pentru clădirile din Piața Adolf Hitler, reprezintă o estimare mult prea modestă.14

Schimbarea bruscă intervenită în moralul populației, dezamăgirea care a cuprins întreaga Germanie în 1939 nu se manifestau numai prin necesitatea de a organiza „mobilizări ale bucuriei debordante", cum se întâmplase cu doi ani în urmă, când Hitler putea conta pe spontaneitatea poporului, între timp, el însuşi se retrăsese din văzul maselor care-l admirau şi i se întâmpla tot mai des să se încrunte şi să se impacienteze când, uneori, mulțimea se aduna în Wilhelmplatz şi cerea să-l vadă. Înainte, ieşise de multe ori în „balconul istoric", dar acum, când adjutanții săi îl rugau să se arate, nu rar se întâmpla sa-i repeadă: „Mai lăsați-mă în pace!"

O asemenea remarcă poate părea secundară, dar ea ținea de imaginea noii Piețe Adolf Hitler, pentru că, într-o zi, mi-a spus: „Nu este totuşi exclus ca o dată să fiu obligat să iau măsuri nepopulare. E posibil ca atunci să se declanşeze o revoltă. Trebuie să ne asigurăm împotriva acestei eventualități: toate ferestrele clădirilor din piață să fie prevăzute cu obloane grele din oțel, rezistente la glonț, la fel şi uşile, iar unicul acces în piață să fie închis printr-o grilă grea din fier. Trebuie ca noul centru al Reichului să poată fi apărat asemenea unei fortărețe."

Aceste gânduri trădau o nelinişte care, odinioară, îi fusese străină, dar care, acum, începea să transpară şi din discuțiile cu privire la amplasarea cazărmii pentru garda sa personală, Leibstandarte, ce luase o asemenea amploare, încât devenise un regiment complet motorizat, înzestrat cu armamentul cel mai modern. Unitatea respectivă a fost mutată în imediata apropiere a marelui ax de sud: „Inchipuie-ți ce-ar fi dacă, într-o zi, s-ar prodvice nişte manifestații de stradă!" Şi, arătând spre bulevardul larg de 120 de metri, a continuat: „Dacă urcă spre mine cu vehiculele lor blindate, rulând pe toată lărgimea bulevardului, nu va fi posibilă nici o rezistență." Fie că Armata de uscat a aflat despre aceste dispoziții şi a ținut să fie prezentă înaintea SS, fie că Hitler a decis aşa cu de la sine putere, în orice caz, la cererea înaltului Comandament al Armatei de uscat şi cu aprobarea lui Hitler, s-a atribuit regimentului de gardă berlinez,

Grossdeutschland, un teren unde să construiască o cazarmă şi mai aproape de centrul guvernamental.15

Fațada pe care o concepusem pentru palatul lui Hitler - un Hitler hotărât, dacă va fi cazul, să dea ordin să se tragă în populație -reflecta, fără ca eu să-mi fi dat seama, divorțul survenit între Fiihrer şi poporul său. N-avea nici o altă deschidere decât marele portal din fier de la intrare şi o uşă ce dădea într-un balcon de unde Hitler se putea arăta mulțimii; numai că balconul era acum la 14 metri deasupra pieței, la nivelul etajului cinci. Această fațadă, straniu de sumbră, îmi pare şi astăzi că simbolizează atitudinea unui Fiihrer care se retrăsese din lume, pentru a se instala în sferele autozeificării.

În timpul detenției mele, acest proiect, cu mozaicurile lui roşii, cu coloanele, cu leii din bronz şi cu profilele lui aurite, căpătase în amintirea mea un aer senin, aproape blând. Dar, când le-am revăzut după douăzeci şi unu de ani, fotografiile în culori ale machetei m-au făcut să mă gândesc, fără să vreau, la arhitectura pompoasă dintr-un film de Cecil B. de Miile. Am devenit con-ştient de faptul că această arhitectură avea, în afara aspectului ei fantastic, şi o cruzime ce exprima tocmai natura unei tiranii.

Înainte de război, făcusem haz de „călimara şefului statului", pe care arhitectul Brinckmann - la origine arhitect decorator de nave, ca şi Troost - i-o pregătise în chip de surpriză lui Hitler. Brinckmann făcuse din acest obiect utilitar o pompoasă construc-ție etajată, încărcată cu multe ornamente şi floricele, iar în mijlocul ei pusese, solitară şi stingheră, o minusculă picătură de cerneală. Mi se părea atunci că nu mai văzusem niciodată ceva atât de monstruos. Dar, contrar tuturor aşteptărilor, Hitler nu a refuzat acest bronz cu cerneală, ci, dimpotrivă, l-a lăudat peste măsură. Brinckmann nu a avut mai puțin succes cu un fotoliu de birou conceput special pentru Hitler, dar care, prin dimensiunile lui, ar fi fost bun pentru Goring; semăna cu un fel de tron, împodobit cu două enorme conuri de pin aurite, plasate pe marginea de sus. Aceste două obiecte, prin fastul lor bombastic, îmi păreau a fi expresia gustului unui parvenit, începând din 1937, Hitler a încurajat tendința spre somptuos, întâmpinând-o cu reacții aprobatoare din ce în ce mai pronunțate. Revenise la prima lui pasiune pentru Ringstrasse din Viena, îndepărtându-se încet, dar tot mai hotărât, de lecțiile lui Troost.

Şi eu o dată cu el; schițele mele din această epocă nu mai aveau mare lucru în comun cu ceea ce socotisem a fi „stilul meu". De fapt, îi întorceam spatele, după cum o dovedesc nu numai supradimensionarea pompoasă a edificiilor mele, ci şi renunțarea la acel stil doric la care aspirasem. Arhitectura mea devenise pur şi simplu „artă decadentă". Bogăția, mijloacele inepuizabile puse la dispoziție, precum şi ideologia lui Hitler mă conduseseră la un stil care se înrudea mai degrabă cu cel al fastuoaselor palate ale despoților orientali.

La începutul războiului, alcătuisem o teorie pe care, în 1941, o expusesem în celebrul local parizian „Maxime", în fața unui grup de artişti francezi şi germani, printre care se găseau Cocteau şi Despiau: Revoluția Franceză, explicam eu, înlocuise rococoul decadent printr-o nouă concepție a stilului. Cele mai simple mobile aveau atunci nişte proporții foarte armonioase. Această concepție îşi găsise cea mai pură expresie în proiectele de construcții ale lui Boullee. Stilului Revoluției îi urmase stilul Directoire, care mai utiliza, cu uşurință şi gust, nişte mijloace bogate. Numai o dată cu stilul Empire s-a produs o cotitură: din an în an apăreau numeroase elemente noi. Ornamentele pompoase nu încetaseră să năpădească formele elementare ținând încă de

clasicism, şi, în cele din urmă, stilul Bas-Empire ajunsese aşa de departe, încât fastul şi bogăția lui nu mai puteau fi surclasate. Astfel s-a manifestat nu numai încheierea unei evoluții stilistice începute, în mod promițător, sub Consulat, ci şi trecerea de la Revoluție la Imperiul lui Napoleon. A fost, în acelaşi timp, semnalul decadenței şi al sfârşitului erei napoleoniene. Se putea observa concentrat aici, în aproximativ douăzeci de ani, ceea ce, de obicei, se desfăşoară de-a lungul câtorva secole, cum a fost trecerea de la construcțiile dorice ale Antichității timpurii la fațadele baroce şi răvăşite ale Elenismului târziu - ca, de exemplu, la Baalbek - sau de la construcțiile romane de la începutul Evului Mediu şi până la diluarea formelor goticului târziu.

Dacă aş fi mers până la capătul reflecției mele, ar fi trebuit să-mi continuu argumentarea şi să spun, bazându-mă pe modelul Imperiului decadent, că planurile de construcții pe care le schițasem anunțau sfârşitul regimului şi că proiectele mele lăsau să se întrezărească prăbuşirea lui Hitler. Dar pe atunci nu-mi dădeam seama de asta. Anturajul lui Napoleon n-a văzut, fără îndoială, în stilul saloanelor supraîncărcate de la sfârşitul Imperiului decât o expresie a grandorii; numai posteritatea a putut descoperi în acesta semnele apropiatei prăbuşiri; tot la fel, anturajul lui Hitler vedea în călimara monumentală un element de decor potrivit unui geniu politic şi considera imensul Dom o expresie a puterii lui.

Ultimele edificii concepute în 1939 erau, de fapt, în stil neo-Empire pur, comparabil cu cel care, cu o suta douăzeci şi cinci de ani în urmă, puțin înainte de căderea lui Napoleon, etalase exces de podoabe şi aurărie, slăbiciune pentru fast şi decadență. Atât prin stil, cât şi prin lipsa lor de măsură, aceste edificii revelau cu claritate țelurile lui Hitler.

Într-o zi de la începutul verii lui 1939, arătându-mi vulturul imperial ținând în gheare emblema Reichului, ce trebuia să se ridice în vârful Marelui Dom, la 290 de metri înălțime, Hitler a spus: „O să schimbăm asta. Vulturul nu va mai ține crucea încârligată, ci globul pământesc. Pentru a încorona cel mai mare edificiu din lume, nu se cere altceva decât vulturul dominând globul.”16 Pe fotografiile făcute conform comenzii mele după machete, se mai poate vedea şi astăzi modificarea adusă de Hitler proiectului inițial.

Câteva luni mai târziu începea al doilea război mondial.

Capitolul 12 ÎNCEPUTUL ALUNECĂRII

În primele zile ale lui august 1939, împreună cu Hitler, ne îndreptam cu maşina spre ceainăria de la Kehlstein. Eram un grup de oameni pe care nu-i apăsau grijile. Coloana de automobile rula pe drumul săpat în stâncă din ordinul lui Bormann. Trecând de un portal înalt din bronz, am pătruns într-o galerie placată cu marmură, în care aerul era încărcat de umiditatea muntelui; de acolo am luat ascensorul din alamă strălucitoare.

În timp ce urcam cei 50 de metri, Hitler, ca adâncit într-un monolog interior, a spus pe neaşteptate: „Poate că, în curând, se va întâmpla ceva extraordinar. Chiar dacă ar trebui să-l trimit pe Goring acolo... Dar, la nevoie, mă voi duce eu însumi. Mizez totul pe această carte.” S-a limitat doar la o aluzie.

De-abia trei săptămâni mai târziu, la 21 august 1939, am aflat că ministrul Afacerilor Externe pleacă să negocieze la Moscova. La cină, Hitler a primit un bilețel.

După ce l-a parcurs repede, a privit o clipă drept înainte, s-a înroşit ca un rac, a izbit în masă făcând să zornăie paharele şi a strigat cu o voce piţigăiată: „Am reuşit! Am reuşit!" îndată însă a redevenit stăpân pe sine însuşi şi, neîndrăznind nimeni să-l întrebe ceva, cina şi-a urmat cursul. După masă, Hitler şi-a chemat oamenii din anturaj: „Vom încheia un pact de neagresiune cu Rusia. Poftim, citiţi! O telegramă de la Stalin." Era adresată lui „Hitler, cancelarul Reichului" şi anunţa pe scurt încheierea unui acord. Reprezenta întorsătura cea mai senzaţională pe care mi-aş fi putut-o imagina: o telegramă, o simplă foaie de hârtie unde fuseseră alăturate, prieteneşte, numele lui Stalin şi al lui Hitler. În continuare, ni s-a proiectat un film care arăta Armata Roşie defilând prin faţa lui Stalin. Văzând o enormă desfăşurare de trupe, Hitler şi-a exprimat satisfacţia de a fi neutralizat această uriaşă putere militară şi s-a întors imediat spre adjutanţi, cu intenţia evidentă de a discuta cu ei despre valoarea ce se putea atribui evenimentului. Doamnele continuau să fie ţinute deoparte, dar bineînţeles că noi le-am suflat ştirea care, puţin după aceea, s-a transmis şi la radio.

În seara de 21 august, Goebbels a comentat-o în cadrul unei conferinţe de presă. Hitler a cerut să i se facă imediat legătura cu ministrul Propagandei. Voia să ştie care a fost reacţia reprezentanţilor presei străine. Cu ochii febrili, strălucitori ne-a împărtăşit şi nouă ce aflase: „Ştirea a făcut senzaţie. Şi când, în acelaşi moment, au început să bată clopotele bisericilor, un ziarist englez a declarat resemnat: «Se trag clopotele pentru înmormântarea Imperiului Britanic.»„ Remarca i-a produs lui Hitler, aflat în plină euforie, o foarte puternică impresie. Acum, gândea el, ajunsese destul de sus ca destinul să-i mai poată face vreun rău.

În noaptea aceea, împreună cu Hitler, afară, pe terasa Berghofului, am asistat uimiţi la un straniu fenomen natural. Timp de o oră, o auroră boreală1 extrem de strălucitoare a inundat cu o lumină roşie Untersbergul, muntele înconjurat de legende din faţa noastră, între timp, firmamentul a luat culorile curcubeului. Nu s-ar fi putut imagina o mai inspirată punere în scenă pentru ultimul act din Amurgul Zeilor. Lumina dădea chipurilor noastre o tentă ireală, iar spectacolul ne-a aruncat pe toţi în braţele unei ciudate reverii. Adresându-se unuia dintre adjutanţi, Hitler a spus pe neaşteptate: „E semn că va curge mult sânge. De data aceasta, nu va mai merge fără violenţă."2

De săptămâni întregi, toată atenţia lui Hitler se deplasase, în mod vizibil, spre problemele militare, în cursul conversaţiilor, care durau adesea mai multe ore, cu unul sau altul dintre cei patru adjutanţi - colonelul Rudolf Schmund pentru Comandamentul Wehrmachtului, căpitanul Gerhard Engel pentru Armata de uscat, căpitanul Nikolaus von Below pentru Luftwaffe şi căpitanul de vas Karl-Jesko von Puttkamer pentru Marina de Război - Hitler încerca să-şi clarifice ideile în legătură cu propriile lui planuri. După toate aparenţele, aceşti ofiţeri, tineri şi candizi, îi plăceau în mod deosebit, cu atât mai mult cu cât el căuta totdeauna o aprobare, mult mai uşor de obţinut din partea unor astfel de oameni decât din partea unor generali competenţi, dar sceptici.

Totuşi, în zilele ce au urmat semnării pactului germano-rus, garnitura de schimb a fost asigurată de somităţile politice şi militare ale Reichului, printre care Goring, Goebbels, Keitel şi Ribbentrop. Goebbels, mai ales, părea vizibil preocupat de pericolul de război care se contura. Spre marea noastră surprindere, el, altminteri dirijorul unei propagande aşa de radicale, considerând totuşi că riscul este foarte mare, a încercat să convingă anturajul lui Hitler să adopte o linie paşnică şi s-a arătat foarte iritat de

atitudinea lui Ribbentrop, pe care-l socotea principalul reprezentant al taberei războinice, în anturajul intim al lui Hitler, noi îi consideram, pe el şi pe Goring, şi acesta partizan al menținerii păcii, drept nişte ființe slabe, degenerate, ca urmare a traiului bun din sferele puterii, care nu vor să-şi pună în joc privilegiile dobândite.

Deşi în aceste zile vedeam spulberându-se şansele de a realiza vreodată opera vieții mele, eram convins că rezolvarea problemelor de interes național trebuie să aibă întâietate asupra celor de interes personal, încrederea în sine de care a dat dovadă Hitler în acea perioadă mi-a risipit îndoielile. El îmi apărea atunci ca un erou din legendele antice care, fără nici o ezitare, conştient de forța sa, se lansează în acțiunile cele mai aventuroase şi iese victorios.

Adevăratul partid al războiului, oricare i-ar fi fost stâlpii în afară de Hitler şi de Ribbentrop, se întemeia pe următoarele argumente: „Să admitem că, datorită rapidității reînarmării noastre, am reuşi să dobândim o superioritate de patru la unu. După ocuparea Cehoslovaciei, partea adversă se reînarmează intens. Pentru ca producția ei să devină pe deplin eficientă, îi vor fi necesari cel puțin un an şi jumătate-doi. Numai începând din 1940 adversarii vor putea să ne prindă din urmă, lichidând astfel avansul nostru relativ important. Dar dacă ar ajunge să producă numai atât cât noi, atunci superioritatea noastră s-ar diminua în mod constant, iar noi, pentru a menține acest raport, am fi obligați să producem de patru ori mai mult. Or, nu suntem în stare s-o facem. Chiar dacă adversarul n-ar reuşi să producă decât jumătate din ceea ce producem noi, raportul de forțe ne-ar fi din ce în ce mai puțin favorabil, în afară de aceasta, noi avem acum, în toate domeniile, tipuri noi; adversarul, dimpotrivă, n-are decât material depăşit."

Desigur că asemenea considerații nu au determinat în mod esențial deciziile lui Hitler, dar ele au avut, fără îndoială, o influență asupra alegerii momentului. Foarte curând l-am auzit spunând: „Rămân cât mai mult cu putință la Obersalzberg, ca să-mi mențin condiția fizică pentru zilele grele ce vor veni. Mă voi întoarce la Berlin numai când va sosi momentul deciziilor."

Câteva zile mai târziu, Hitler, împreună cu echipa lui, se îndrepta deja spre Miinchen. Zece maşini rulau în coloană, păstrând între ele un spațiu apreciabil, pentru motive de securitate; soția mea şi cu mine ne aflam în mijlocul coloanei. Era o frumoasă zi de sfârşit de vară, însorită şi fără nori. La trecerea lui Hitler, populația păstra o tăcere neobişnuită, semnele de salut fiind foarte rare. Şi la Berlin, calmul ce se instalase în împrejurimile Cancelariei m-a frapat. De obicei, când stindardul personal al lui Hitler îi semnala prezența, clădirea era asediată de oameni care-l salutau la fiecare dintre intrările şi ieşirile sale.

Cum era şi firesc, am păstrat distanță față de evenimentele în curs de desfăşurare, cu atât mai mult cu cât, în aceste zile furtunoase, programul obişnuit al lui Hitler s-a dat peste cap într-un mod spectaculos. După ce curtea s-a mutat la Berlin, Fiihrerul a fost acaparat cu totul de un şir neîntrerupt de conferințe. Mesele luate împreună rămăseseră, în cea mai mare parte, de domeniul trecutului. Unul dintre lucrurile a căror amintire o păstrez, în ciuda capriciilor memoriei, este silueta, nu lipsită de comic, a ambasadorului italian, Bernardo Attolico, precipitându-se spre Cancelarie, cu câteva zile înainte de atacul asupra Poloniei. Aducea ştirea ca Italia, deocamdată, nu putea să-şi țină angajamentele pe care i le impunea tratatul de alianță; Ducele îşi

camufla refuzul sub nişte cereri imposibil de satisfăcut, reclamând livrarea imediată a unei atât de mari cantități de bunuri militare şi economice, încât aceasta ar fi dus la o slăbire gravă a forțelor armate germane. Or, Hitler făcea mare caz de valoarea militară a Italiei, în special de cea a flotei, cu unitățile ei moderne şi numeroasele-i submarine. O mare stimă îi inspira şi importanta Armată a aerului pe care o deținea Italia. Pentru o clipă, Hitler îşi văzuse planul compromis, căci el pleca de la principiul că hotărârea Italiei de a se angaja în război va fi o contribuție în plus la intimidarea puterilor occidentale. Nemaifiind sigur de el, a hotărât sa amâne atacul asupra Poloniei, chiar dacă îl ordonase deja.

Deziluzia acelor zile a făcut totuşi, în curând, loc unor noi exaltări şi, ascultând numai de intuiția sa, Hitler a spus că nu este absolut cert că Vestul, chiar în conjuncție cu Italia şovăitoare, va declara război. El a respins o propunere de mediere a lui Mussolini, afirmând că nu se va mai lăsa obligat să bată pasul pe loc, dat fiind că trupa ținută la nesfârşit în stare de alertă devine nervoasă, că perioada toamnei, propice din punct de vedere meteorologic, va trece în curând şi că există riscul ca unitățile, pe vremea ploioasa care n-avea să întârzie, să se împotmolească în noroaiele Poloniei.

A avut loc un schimb de note cu Anglia în chestiunea poloneză, într-o seară, în grădina de iarnă a apartamentului său de la Cancelarie, deşi cu un aer surmenat, Hitler a declarat cu convingere, în fața cercului restrâns al obişnuiților săi, ținând în mână o foaie scrisă - fără îndoială, un proiect de nota al Afacerilor Externe: „Nu vom repeta greşeala din 1914. E vorba acum de a arunca vina asupra adversarului, în 1914 s-a făcut o treabă de cârpaci. Or, de data asta, din nou, proiectele de note întocmite de Ministerul Afacerilor Externe sunt pur şi simplu inutilizabile. Cel mai bine este ca tot eu să le redactez." A luat-o rapid din loc, renunțând să mai stea la masă, şi a dispărut în camerele de la etaj. Am citit mai târziu, în închisoare, acest schimb de note. Dar n-am rămas cu impresia că încercările lui Hitler ar fi avut vreun succes.

Serviciul de Informații a fost acela care l-a întărit pe Hitler în convingerea sa că, după capitularea de la Miinchen, occidentalii or să se arate din nou concilianți. S-a făcut uz de informația conform căreia, un ofițer al Statului-Major britanic, interesân-du-se de forța armatei poloneze, ajunsese la concluzia că Polonia se va prăbuşi rapid. Hitler a avut astfel motiv să spere că Statul-Major britanic va face totul pentru a-şi determina guvernul să nu se hazardeze într-un război atât de lipsit de perspectivă. Când, la 3 septembrie, ultimatumurilor date de puterile occidentale le-au urmat declarațiile de război, Hitler, după un moment de consternare, s-a consolat remarcând că, de bună seamă, Anglia şi Franța le făcuseră numai de formă, pentru a nu-şi pierde prestigiul în fața lumii; era convins că, în ciuda declarației de război, nu vor avea loc operațiuni militare, în consecință, a dat ordin Wehrmachtului să se mențină strict în defensivă, crezând că, prin această decizie, dă dovadă de o mare perspicacitate politică.

Un calm îngrijorător luase locul agitației febrile din ultimele zile ale lui august. Pentru scurt timp, Hitler şi-a regăsit ritmul de viață obişnuit şi chiar a reînceput să se intereseze de proiectele de arhitectură. La un moment dat, le-a oferit comesenilor săi următoarea explicație: „Este adevărat că suntem în stare de război cu Anglia şi cu Franța, dar dacă, în ce ne priveşte, evităm să ne angajăm în lupte, toată afacerea o să moară de la sine. Dacă ar fi vreodată să scufundăm un vas - cu pierderile pe care aceasta le-ar presupune - partizanii războiului din tabăra adversă vor ieşi întăriți. N-aveți

idee ce sunt aceste democrații; ele de-abia aşteaptă să găsească o portiță de ieşire. Polonia, pur şi simplu, va fi lăsată de izbelişte!” Chiar şi atunci când nişte submarine germane s-au găsit în poziție favorabilă în fața vasului de război francez „Dunkerque”, el nu le-a dat dezlegare să deschidă focul. Numai atacul aerian britanic asupra Wilhelmshavenului şi scufundarea „Atheniei” i-au stricat socotelile.

Incorigibil, continua să creadă că occidentalii sunt prea slabi, prea moi şi prea decadenți, încât să se apuce în mod serios de război. Probabil că-i venea greu să recunoască în fața anturajului, şi mai ales să-şi mărturisească sieşi, că se înşelase atât de amarnic. Mi-amintesc şi acum deruta ce l-a cuprins la aflarea ştirii că Churchill va fi ministru al Marinei în cabinetul de război britanic. Cu acest sinistru comunicat de presă în mână, Goring a trecut pragul marelui salon al lui Hitler, s-a trântit în fotoliul cel mai apropiat, spunând cu o voce obosită: „Churchill în guvern... Asta înseamnă că războiul o să înceapă cu adevărat. De-abia acum suntem în război cu Anglia.” Din astfel de reacții şi din altele de acelaşi gen se putea deduce că războiul nu începuse aşa cum îşi imaginase Hitler. Uneori îşi pierdea, în mod vizibil, aerul liniştit de Fiihrer infailibil.

Aceste iluzii şi himere erau legate de metodele de lucru şi de gândire ale lui Hitler. În realitate, el nu ştia nimic despre adversarii săi şi refuza adesea să folosească informațiile ce i se puneau la dispoziție; chiar dacă uneori erau contradictorii în detaliu, intuițiile lui spontane, marcate de un dispreț extrem față de adversar, îi inspirau mai multă încredere. „Există totdeauna două posibilități” - era formula lui preferată. Dorea războiul în acel moment, chipurile cel mai favorabil, şi totuşi nu se pregătea suficient pentru asta; vedea în Anglia, cum a subliniat o dată, „duşmanul nostru numărul unu”, dar spera totuşi într-un aranjament cu ea.5

Nu cred că în acele prime zile de septembrie Hitler era pe deplin conştient de faptul că declanşase irevocabil un război mondial. El dorise să facă doar un pas mai departe; era gata să accepte riscul care decurgea de aici, ca şi în momentul crizei cehe din anul precedent, dar nu se pregătise decât pentru acest risc, nu chiar pentru marele război. Marina sa de Război urma, evident, să fie gata la o dată ulterioară; cuirasatele şi primul mare portavion erau încă în lucru. Ştia că ele nu-şi vor dobândi deplina valoare militară decât atunci când vor putea să înfrunte adversarul în formațiuni aproximativ echivalente. De asemenea, evoca foarte des neglijența a cărei victimă fusese arma submarină în primul război mondial; spunea că, probabil, nu l-ar începe cu bună ştiință pe al doilea fără să aibă la dispoziție o importantă flotă de submarine.

Toată îngrijorarea a dispărut totuşi când, la începutul lui septembrie, campania din Polonia a adus trupelor germane succese neaşteptate. Hitler nu a întârziat să-şi regăsească siguranța de sine, iar mai târziu, în toiul războiului, l-am auzit spunând adesea despre acțiunea din Polonia: „Crezi dumneata că ar fi fost o fericire pentru trupă dacă am fi ocupat Polonia fără lupta, după ce am obținut, netrăgând un foc, Austria şi Cehoslovacia? Nu, crede-mă, chiar şi cea mai bună trupă n-ar fi suportat asemenea situație. Victoriile obținute fără vărsare de sânge sunt demoralizante. Astfel, nu numai că a fost un noroc că n-a existat un compromis, dar dacă ar fi existat, ar fi trebuit să-l considerăm ca un prejudiciu şi, prin urmare, eu în orice caz aş fi lovit.”6

Se poate presupune că, prin asemenea cuvinte, încerca să ascundă eroarea comisă în calculele sale diplomatice, în august 1939. Însă generalul Heinrici mi-a vorbit, către sfârşitul războiului, ca un discurs pronunțat de Hitler cândva, în fața generalilor,

revela aceeaşi tendinţă războinică. Afirmase cu acest prilej: „Eu sunt singurul după Carol cel Mare care a concentrat, într-o singură mână, o putere nelimitată. Nu degeaba deţin această putere, ci voi şti s-o utilizez într-o luptă în beneficiul Germaniei. Dacă Germania nu va câştiga războiul, dacă ea nu va trece această probă de forţă, atunci va trebui să piară şi chiar va pieri."7

De la început, populaţia a înţeles toată gravitatea situaţiei mult mai bine decât Hitler şi anturajul său. Ca urmare a nervozităţii generale, s-a dat la Berlin, în primele zile din septembrie, o falsă alarmă aeriană. M-am pomenit atunci într-un adăpost antiaerian public, împreună cu mulţi berlinezi care priveau viitorul cu teamă. Moralul era vizibil scăzut.

Spre deosebire de ceea ce se întâmplase la începutul primului război mondial, de data aceasta nici un regiment nu mai pleca la război cu floarea la puşcă. Străzile rămăseseră pustii. Mulţimea nu s-a mai adunat în Wilhelmplatz să-l aclame pe Hitler. Şi, pentru ca dezolarea să fie completă, într-o noapte, Hitler a ordonat să i se facă valizele, să fie puse în maşini, pentru a pleca spre Răsărit, pe front. Trecuseră trei zile de la începutul ofensivei contra Poloniei. Adjutantul m-a chemat la Cancelarie, pentru a-l saluta pe Hitler la plecare; în apartamentul provizoriu, camuflat, am întâlnit un om pe care-l iritau şi lucrurile cele mai neînsemnate. Maşinile au tras la scară şi, fără mare ceremonie, s-a despărţit de curteni. Nimeni de pe stradă nu a luat act de acest eveniment istoric: Hitler plecând la război, un război pe care el însuşi îl înscenase. Bineînţeles că Goebbels ar fi putut să-i organizeze manifestări de jubilaţie cu oricât de multă lume, dar era clar că Fuhrerul nu avea chef de aşa ceva.

Nici în timpul mobilizării Hitler nu şi-a uitat artiştii. La sfârşitul verii lui 1939, adjutantul său pentru Armata de uscat a cerut comisariatelor militare să-i predea documentele a numeroşi artişti, documente pe care le-a rupt şi le-a aruncat; într-un mod original, aceşti oameni nu mai existau în evidenţa birourilor de recrutare militară. Este adevărat că, pe lista stabilită de Hitler şi de Goebbels nu figurau numeroşi arhitecţi şi sculptori; cea mai mare parte a celor scutiţi erau cântăreţi şi actori. Că şi tinerii oameni de ştiinţă aveau importanţă pentru viitor nu s-a descoperit decât în 1942, cu ajutorul meu.

Încă de la Obersalzberg, îi solicitasem telefonic lui Will Nagel, fostul meu şef, devenit acum şeful meu de recepţie, să pregătească formarea unei grupe de intervenţie tehnică pe care urma s-o conduc. Voiam să utilizăm aparatul bine rodat al serviciilor de mare şantier deţinute de noi pentru a reconstrui poduri şi şosele sau pentru a interveni în alte sectoare. Ce-i drept, în acest domeniu ideile noastre erau foarte confuze. Şi toată activitatea s-a redus, deocamdată, la pregătirea de corturi şi saci de dormit şi la vopsirea în cenuşiu de campanie a BMW-ului meu. In ziua mobilizării generale, m-am dus la înaltul Comandament al Armatei de uscat, situat în Bendlerstrasse. General-colonelul Fromm, responsabil cu mobilizarea Armatei de uscat, stătea liniştit în biroul său, aşa cum îi sade bine unui şef dintr-o organizaţie germano-prusacă, în timp ce maşinăria funcţiona după planul stabilit. El mi-a acceptat cu plăcere oferta de colaborare; mi s-a pus la automobil un număr al Armatei de uscat şi mi s-a dat o legitimaţie militară. Cu aceasta, pentru moment, activitatea mea de război a încetat.

Hitler însuşi mi-a interzis, scurt şi cuprinzător, să lucrez pentru armată; mi-a spus că intră în obligaţiile mele să mă ocup în continuare de proiectele lui. Am hotărât

totuşi să pun la dispoziția serviciilor de armament ale Armatei de uscat şi ale Luftwaffe muncitorii şi cadrele tehnice de la şantierele mele din Berlin şi Niimberg. Am preluat problemele şantierului Centrului de Cercetări asupra Rachetelor de la Peenemiinde şi construcțiile de care industria aeronautică avea nevoie urgentă. Am făcut în aşa fel, încât să-i parvină lui Hitler informația despre aceste inițiative, care mi se păreau foarte naturale. Astfel, mă credeam asigurat de aprobarea lui. Totuşi, spre marea mea surprindere, am primit curând o scrisoare de la Bormann, de o grosolănie extraordinară: ce mi-a venit să-mi caut noi sarcini, că nu existau instrucțiuni în acest sens, că Hitler i-a dat dispoziție să-mi transmită ordinul de a continua fără restricții toate construcțiile.

Acest ordin arată cât de lipsită de realism şi de consecvență era gândirea lui Hitler: pe de-o parte, nu înceta să repete că Germania a lansat acum o sfidare destinului şi că trebuie să susțină o luptă pe viață şi pe moarte, iar, pe de altă parte, nu voia să renunțe la grandioasa lui jucărie. Nesocotea astfel starea de spirit a maselor, a căror nedumerire cu privire la continuarea construirii de clădiri de lux era cu atât mai mare cu cât acum, pentru prima dată, politica lui expansionistă începea să le pretindă sacrificii. Acesta a fost cel dintâi ordin pe care l-am ocolit. Desigur, în cursul primului an de război m-am întâlnit cu Hitler mult mai rar decât înainte; dar, când venea pentru câteva zile la Berlin sau pentru câteva săptămâni la Obersalzberg, cerea totdeauna să vadă proiectele de construcție, insistând pentru continuarea lor; cred totuşi că, tacit, se obişnuise cu ideea ca lucrările aveau să fie în curând suspendate.

Către începutul lui octombrie, ambasadorul Germaniei la Moscova, contele von der Schulenburg, a cerut să se aducă la cunoştința lui Hitler că Stalin se interesează personal de proiectele noastre arhitecturale. Mai multe fotografii ale machetelor noastre au fost expuse la Kremlin; totuşi, din ordinul Fiihrerului, s-a păstrat secretul asupra celor mai importante construcții pentru a evita, cum spunea el, „să i se trezească şi lui Stalin gustul pentru aşa ceva”. Schulenburg a propus să fiu trimis cu avionul la Moscova, urmând să-mi expun acolo planurile. „Ar fi în stare să nu-ți mai dea drumul”, a rostit Hitler jumătate în glumă, jumătate în serios şi mi-a interzis deplasarea. Mai târziu, ministrul plenipotențiar Schnurre m-a informat că proiectele mele îi plăcuseră lui Stalin.

La 29 septembrie, Ribbentrop s-a întors din a doua deplasare la Moscova cu un tratat de prietenie germano-sovietic şi cu un acord privind delimitarea frontierelor. Se pecetluise a patra împărțire a Poloniei. La masă, în prezența lui Hitler, el a povestit că nu s-a simțit niciodată aşa de bine ca în mijlocul colaboratorilor lui Stalin: „Parcă m-aş fi aflat printre vechi tovarăşi de partid, mein Fuhrer!” Hitler nu a reacționat nicicum la această efuziune de entuziasm a ministrului de Externe, altminteri atât de încuiat. Din spusele lui Ribbentrop, Stalin părea satisfăcut de acordul privind frontierele, iar după terminarea negocierilor, Stalin, cu mâna lui, trăsese la granița teritoriului atribuit Rusiei contururile unei vaste rezervații de vânătoare. Era un cadou pentru Ribbentrop. Acest gest a provocat, fireşte, intrarea în arenă a lui Goring, care nu accepta ca darul să-i revină ministrului Afacerilor Externe personal, socotind că, dimpotrivă, el se cuvine Reichului şi, în consecință, lui, maestrul de vânătoare al Reichului. S-a încins o discuție aprinsă între cei doi nimrozi, încheiată cu supărarea profundă a ministrului Afacerilor Externe. Goring, mai energic şi mai răzbătător, a ieşit în avantaj.

În ciuda războiului, trebuia ca transformarea fostului palat al preşedintelui Reichului în noua reşedință a ministrului Afacerilor Externe să fie continuată. Hitler,

venit să vadă clădirea aproape gata, s-a arătat nemulțumit. Atunci, în mare grabă şi fără nici un scrupul, Ribbentrop a impus demolarea a tot ce abia se terminase şi reluarea, de la capăt, a lucrărilor. Desigur, pentru a fi pe placul lui Hitler, a cerut ancadramente masive din marmură pentru uşile şi ciubucele imense, care nu se potriveau defel cu aceste săli de mărime mijlocie, înainte de a se întoarce să vadă lucrările, l-am rugat pe Hitler să se abțină de la orice remarcă negativă, pentru ca ministrul Afacerilor Externe să nu se lanseze într-o a treia transformare, într-adevăr, de abia mai târziu şi doar printre intimii săi, Hitier a făcut haz de această construcție pe care şi el o găsea nereuşită.

În octombrie, Hanke mi-a spus că l-a informat pe Fiihrer despre întâlnirea trupelor germane şi sovietice pe linia de demarcație din Polonia, unde s-a observat insuficiența, ba chiar starea deplorabilă în care se afla partea sovietică în privința dotării cu armament. Alți ofițeri au confirmat aceste observații de care Hitler probabil că luase cunoştință cu mare interes, căci, la tot pasul, îl auzeai interpretându-le drept semne de slăbiciune militară sau lipsă de talent organizatoric. Puțin după aceea, eşecul ofensivei sovietice în Finlanda i-a confirmat opiniile.

În ciuda regulilor severe de păstrare a secretului, am mirosit câte ceva cu privire la intențiile de viitor ale lui Hitler, mai ales în 1939, când mi-a ordonat sa amenajez un Cartier General în partea de vest a Germaniei. In acest scop, am modernizat şi am înzestrat cu adăposturi betonate castelul de la Ziegenberg, care datează din epoca lui Goethe, fiind situat pe contraforții Taunusului, aproape de Nauheim.

Când, cu cheltuială de milioane, instalațiile au fost gata, cablurile telefonice întinse pe sute de kilometri şi mijloacele de comunicație cele mai moderne instalate, Hitler a declarat, pe neaşteptate, că acest Cartier General este prea costisitor pentru el, că în timpul războiului trebuie să ducă o viață simplă şi că, de aceea, se cuvine să i se construiască ceva potrivit cu acele vremuri în regiunea Eifel. Poate că gestul i-a impresionat pe cei care nu vedeau lucrurile decât din afară, neştiind că fuseseră irosite deja multe milioane şi că urma să se cheltuiască altele. Noi i-am atras atenția lui Hitler asupra acestui lucru, dar el nu s-a arătat receptiv. Se temea să nu i se păteze reputația de om care se mulțumeşte cu puțin.

După rapida victorie asupra Franței, am căpătat convingerea fermă că, de-acum, Hitler a devenit una dintre cele mai mari figuri ale istoriei germane. Apatia care, în ciuda tuturor acestor grandioase succese, mi s-a părut a cuprinde opinia publică m-a frapat şi m-a indispus, în schimb, Hitler devenea din zi în zi de o îngâmfare tot mai debordantă. Găsise acum o nouă temă pentru monologurile sale: neajunsurile care făcuseră ca Germania să piardă partida în primul război mondial. In epoca aceea, aprecia el, conducerea politică şi cea militară fuseseră dezbinate, partidelor politice li se lăsase câmp deschis ca să pună în pericol unitatea de voință a națiunii şi chiar să se dedea la acte de înaltă trădare. Din rațiuni de protocol, trebuise ca prinții din dinastiile domnitoare, în ciuda incapacității lor, să asigure comanda supremă a armatelor; ei îşi propuseseră să recolteze laurii vitejiei pentru ca gloria dinastiei lor să sporească. Numai datorită faptului că pe lângă aceste odrasle incapabile ale familiilor princiare fuseseră numiți excelenți ofițeri de Stat-Major, se putuseră evita catastrofe şi mai mari. De altminteri, atunci, în fruntea armatelor fusese, alături de Wilhelm al II-lea, un comandant suprem incapabil... Acum, dimpotrivă, Germania este unită - era refrenul favorit al lui Hitler. Acum rolul Länderelor şi-a pierdut semnificația, generalii sunt aleşi

dintre ofițerii cei mai buni, fără a se ține seama de origine; privilegiile nobiliare sunt suprimate, politica şi Wehrmachtul, ca şi națiunea în întregul ei, formează un tot unitar. Şi apoi, la cârma Germaniei este el. Avea credința ca forța lui, energia lui vor învinge toate dificultățile care ar fi putut să apară.

Hitlcr îşi atribuia întregul merit pentru planurile şi succesul campaniei din Vest, afirmând: „Am citit şi răscitit cartea colonelului de Gaulle despre posibilitățile pe care le oferă în războiul modem unitățile complet motorizate şi am tras multe învățăminte din ea."

Puțin după sfârşitul campaniei din Franța, am primit un telefon de la „casa militară" a Fuhrerului: mi se spunea că un motiv special reclamă prezența mea la Cartierul General, unde trebuia să rămân câteva zile. Acesta se afla atunci nu departe de Sedan, în micul sat Bruly-le-Peche, de unde fuseseră evacuați toți locuitorii. Generalii şi adjutanții se instalaseră în căsuțele ce flancau unica stradă a satului. Casa în care locuia Hitler nu se diferenția de celelalte. La sosire, m-a întâmpinat într-o dispoziție excelentă: „Peste câteva zile mergem cu avionul la Paris. Aş vrea să vii cu mine. Breker şi Giessler vin şi ei." Şi cu asta convorbirea noastră, deocamdată, a luat sfârşit. M-a uluit faptul ca, pentru a-şi face intrarea în capitala Franței, învingătorul convocase trei artişti care să-l însoțească.

În aceeaşi seară, am fost invitat la masă; s-au discutat unele detalii ale voiajului la Paris. Am aflat atunci că nu era vorba de o vizită oficială, ci de un fel de călătorie motivata de preocupările sale artistice în oraşul care, după cum spusese de atâtea ori, îl captivase atât de mult încă din tinerețe. Credea că, numai datorită faptului că-i studiase planurile, el îi cunoaşte străzile şi edificiile principale ca şi cum ar fi parizian.

În noaptea de 25 iunie 1940, la ora 1, 35, urma să intre în vigoare armistițiul. Şedeam într-o odaie simplă a unei case țărăneşti, în jurul unei mese din lemn. Cu puțin înainte de momentul convenit, Hitler a dat ordin să se stingă lumina şi să se deschidă ferestrele. Rămaşi în întuneric, nu am mai scos nici o vorbă, impresionați, conştienți că trăim un moment istoric de al cărui autor ne era dat să fim atât de aproape. Afară, trompeta a lansat semnalul tradițional care vestea sfârşitul ostilităților, în depărtare, probabil că se pregătea o furtună, căci, la fel ca într-un roman prost, din când în când un fulger brăzda întunericul. Cineva, covârşit de emoție, s-a înecat într-un strănut. Apoi s-a auzit vocea lui Hitler, slabă, inexpresivă: „Ce responsabilitate..." Şi, câteva minute mai târziu: „Acum aprindeți lumina..." Conversația şi-a reluat cursul, anodină, dar, pentru mine, această scenă a rămas ca un eveniment extraordinar. Credeam că l-am descoperit pe Hitler în latura lui umană.

A doua zi am plecat de la Cartierul General în direcția Reims, ca să vizitez catedrala. Am descoperit un oraş fantomatic, aproape pustiu, care, din cauza pivnițelor lui de şampanie, era blocat de jur-împrejur de Feldgendarmerie - obloane legănându-se în vântul care alunga pe străzi ziare vechi de câteva zile, uşi deschise lăsând sa se vadă interiorul caselor. Ca şi cum viața s-ar fi oprit într-un moment de nebunie, se vedeau încă pe mese pahare, veselă, mâncare începută şi abandonată, în cursul deplasării am întâlnit şiruri nesfârşite de refugiați care se târau pe marginea şoselei, în timp ce mijlocul era ocupat de coloanele formațiunilor militare germane. Unitățile noastre, mândre, formau un contrast straniu cu aceşti oameni năpăstuiți, care-şi duceau bietul lor avut în cărucioare de copil, în roabe sau în orice alt mijloc de transport, oricât de

primitiv. Trei ani si jumătate mai târziu, aveam să revăd tabloul, de data aceasta în Germania.

La trei zile după intrarea în vigoare a armistițiului, am aterizat, dis-de-dimineață, pe aeroportul Le Bourget. Acolo ne aşteptau trei Mercedesuri mari. Ca întotdeauna, Hitler s-a aşezat pe scaunul din față, lângă şofer; Breker şi cu mine stăteam pe strapontine, în timp ce Giessler şi adjutantul ocupau scaunele din spate. Noi, artiştii, purtam o uniformă verde-cenuşiu, ceea ce ne iacea să trecem drept militari. Traversând cartierele de la periferie, am luat-o direct spre Opera Mare, neobarocă, a lui Garnier. A fost dorința lui Hitler ca, înainte de toate, să vadă edificiul lui preferat. La intrare, ne-a întâmpinat colonelul Speidel, pus la dispoziția noastră de autoritățile germane de ocupație.

Scara mare, celebră pentru proporțiile grandioase şi ornamentația supraîncărcată, foaierul somptuos, sala împodobită cu aur, totul a fost inspectat detaliu cu detaliu. Luminile străluceau ca pentru o seară de gală. Cel care ne îndruma paşii era Hitler. Un plasator cu părul cărunt ne-a însoțit prin clădirea pustie. Hitler studiase realmente aprofundat planurile Operei din Paris; de la loja de avanscenă, nu-i ieşea la socoteală un salon. Plasatorul a confirmat că salonul fusese desființat cu câțiva ani înainte, ca urmare a unei transformări. „Vedeți cum le ştiu...” spusese Hitler, satisfăcut. Clădirea Operei l-a fascinat; frumusețea ei neegalată i-a prilejuit un moment de exaltare, ochii au început sa-i strălucească într-un extaz care a făcut să mă treacă fiorii. Bineînțeles, plasatorul pricepuse din primul moment pe cine conduce prin clădirea Operei. Făcându-şi meseria, dar păstrând în mod vizibil distanța, el nc-a călăuzit prin diferitele săli ale edificiului. Când să plecăm, Hitler i-a suflat ceva la ureche lui Briickner, adjutantul lui; acesta a scos o bancnotă de 50 de mărci pentru a o da omului care se ținea deoparte. Politicos dar ferm, franțuzul a refuzat. Hitler a insistat, l-a trimis pe Breker, dar plasatorul s-a menținut pe poziție, explicând că el nu-şi făcuse decât datoria.

Trecând pe lângă Madeleine, am luat-o pe Champs-Elysees, spre Trocadero; la Turnul Eiffel, Hitler a poruncit să se facă o nouă haltă; am mers apoi la Arcul de Triumf, la monumentul Soldatului Necunoscut şi la Domul Invalizilor, unde Hitler s-a oprit îndelung în fața mormântului lui Napoleon, în sfârşit, am vizitat Panteonul, ale cărui proporții l-au impresionat profund, în schimb, cele mai frumoase creații arhitecturale din Paris - Place des Vosges, Luvrul, Palatul Justiției şi Sainte Chapelle - nu i-au trezit un interes deosebit. S-a animat din nou de abia în fața liniei uniform-con-tinue a caselor de pe Rue de Rivoli. Punctul final al călătoriei noastre avea să fie biserica Sacre-Coeur de pe Montmartre, această imitație romantică şi dulceagă a bisericilor cu cupolă de la începutul Evului Mediu, alegere surprinzătoare chiar şi pentru gustul lui Hitler. Aici, înconjurat de cei câțiva bărbați viguroşi din garda personală, a făcut un popas mai lung. Ce-i drept, numeroşii credincioşi aflați în preajmă l-au recunoscut, dar nu i-au dat nici o atenție. După o ultimă privire asupra Parisului, ne-am îndreptat în grabă spre aeroport. La ora 9 seara, vizita se sfârşise deja. „A fost visul vieții mele să pot vedea Parisul. Nici nu pot să spun cât sunt de fericit că acest vis s-a realizat astăzi!” Pentru o clipă mi-a fost chiar milă de el: o vizită de trei ore la Paris, prima şi ultima din viața lui, îl făcuse fericit pe el, cel care era acum la apogeul succesului.

În cursul vizitei, Hitler, împreună cu aghiotantul şi colonelul Speidel, au luat în discuție posibilitatea organizării la Paris a unei defilări pentru celebrarea victoriei.

Totuşi, după ce a mai chibzuit un timp, a renunțat la idee. Pretextul oficial era riscul de a vedea parada perturbată de vreun atac aerian britanic. Dar, mai târziu, a afirmat: „N^am chef să asist acum la o paradă a victoriei; încă n-am terminat lupta.”

Seara, m-a primit din nou în odăița acelei case țărăneşti; şedea singur la masă. Fără ocolişuri, mi-a spus: „Pregăteşte un ordin privind reluarea în totalitate a construcțiilor de la Berlin... Nu-i aşa că Parisul e frumos? Dar Berlinul o să devină mult mai frumos! M-am întrebat adesea, în trecut, dacă n-ar trebui ca Parisul să fie distrus”, a continuat el cu seninătate, ca şi când ar fi fost vorba de lucrul cel mai firesc din lume. Apoi a adăugat: „Dar când vom fi gata cu Berlinul, Parisul nu va mai fi decât o umbra. Atunci de ce să-l distrugem?”

Cu toate că eram obişnuit cu remarcile impulsive ale lui Hitler, această dezgolire fără jenă a vandalismului său m-a îngrozit. Şi când a distrus Varşovia a avut o reacție asemănătoare, îşi exprimase atunci intenția de a împiedica reconstruirea oraşului, pentru a-i răpi poporului polonez centrul politic şi cultural. Cel puțin, Varşovia fusese distrusă în cursul operațiunilor de război; or, acum, Hitler arăta ca nutrise gândul de a face praf şi pulbere Parisul, cu toate comorile lui inestimabile, oraşul pe care el însuşi îl calificase drept cel mai frumos din Europa, în mod samavolnic şi, la drept vorbind, nemotivat, în câteva zile avusesem revelația unora dintre contradicțiile ce caracterizau firea lui Hitler, fără totuşi a le percepe în tot adevărul lor: de la omul conştient de responsabilitățile sale la nihilistul fără scrupule, duşman al omenirii, în persoana lui se reuneau contrariile cele mai stridente.

Dar efectele acestor experiențe au fost eclipsate de victoria strălucită a lui Hitler, de perspectiva neaşteptată a unei rapide reluări a proiectelor mele de arhitectură şi, în cele din urmă, de renunțarea la planurile de distrugere pe care le avusese în cap. Acum mie îmi revenea sarcina de a face din Berlin un oraş mai frumos decât Parisul. Chiar în aceeaşi zi, lucrările de la Berlin, marea operă a vieții mele, au fost declarate de Hitler lucrări de primă urgență, în ordin se preciza că e necesar ca Berlinul să capete „în cel mai scurt timp înfățişarea la care-i dă dreptul grandoarea victoriei” şi se adăuga: „în realizarea acestor lucrări, devenite de-acum marele obiectiv arhitectural al Reichului, văd contribuția cea mai importantă la pecetluirea victoriei noastre.” A antedatat decretul, scriind cu mâna lui: „Emis la 25 iunie 1940”, ziua armistițiului şi a celui mai mare triumf al său.

Hitler, împreună cu Jodl şi Keitel, se plimbau pe aleea cu pietriş din fața casei, când un adjutant i-a raportat din partea mea că vreau să plec. M-a chemat la el; apropiindu-mă de grup, l-am auzit pe Hitler continuându-şi conversația cu aceste cuvinte: „Acum am arătat de ce suntem în stare. Crede-mă, Keitel, o campanie contra Rusiei n-ar fi, prin comparație, decât un joc de copii.” Radiind de bună dispoziție, mi-a dat permisiunea să plec, transmițând soției mele salutările cele mai cordiale şi prevenindu-mă că, în curând, o să discute cu mine despre noi planuri şi machete.

Capitolul 13 NESAȚUL

Hitler nu terminase elaborarea planurilor pentru campania din Rusia, că se şi gândea la detaliile organizării şi punerii în scenă a parăzilor victoriei, ce urmau să aibă loc în 1950, când vor fi fost gata acel bulevard somptuos şi marele Arc de Triumf.' Dar, tocmai când visa noi războaie, noi victorii şi noi ceremonii, a suferit una dintre cele mai

mari înfrângeri din cariera sa. La trei zile după o discuție în cursul căreia îmi expusese vederile lui asupra viitorului, mi-a trimis vorbă să vin la Obersalzberg cu schițele, în vestibulul Berghofului aşteptau, palizi şi agitați, doi adjutanți ai lui Hess: Leitgen şi Pietsch. M-au rugat să-mi amân întrevederea pentru mai târziu, deoarece aveau de transmis lui Hitler o scrisoare personală din partea lui Hess. În clipa aceea apăruse Hitler, venind de la etaj; unul dintre adjutanți a fost chemat în salon, în timp ce-mi răsfoiam schițele, am auzit un răcnet nearticulat, aproape animalic. Apoi urletul lui Hitler: „Bormann, imediat! Unde e Bormann?!” Bormann a intrat cât a putut mai repede, laolaltă cu Goring, Ribbentrop, Goebbels şi Himmler. Toți oaspeții neoficiali au fost rugați să se retragă la etajul superior. De abia după câteva ore am aflat şi noi ce se întâmplase: în plin război, locțiitorul lui Hitler fugise cu avionul spre o țară inamică, Anglia.

În aparență, Hitler şi-a regăsit repede echilibrul obişnuit. Singurul lucru care-l îngrijora era că Churchill ar putea folosi incidentul pentru a-i face pe aliații Germaniei să creadă că aceasta întreprinde sondaje de pace: „Cine o să creadă că Hess nu s-a dus acolo în numele meu, că nu e vorba de o lucrătură făcută în spatele aliaților mei?” Chiar şi Japonia ar putea să se simtă nevoită să-şi modifice politica, se gândea el cu nelinişte. Hitler a vrut să afle de la şeful serviciilor tehnice ale Luftwaffei, celebrul pilot de vânătoare Ernst Udet, dacă bimotorul folosit de Hess avea posibilitatea să ajungă la destinație, în Scoția, şi peste ce condiții meteorologice urma sa dea acolo. Puțin după aceea, Udet a transmis prin telefon informațiile cerute. Susținând că Hess avea să eşueze, fie si numai din motive de navigație aeriană, el prevedea că vânturile laterale predominante în zona respectivă vor face ca Anglia să-i treacă pe la nas şi că n-o să ajungă nicăieri. Pentru o clipă, Hitler a îndrăznit să spere: „De s-ar îneca în Marea Nordului! Atunci barem ar dispărea fără să lase urme, iar noi am avea timp suficient să găsim o explicație oarecare.” Câteva ore mai târziu l-au cuprins din nou îndoielile şi, pentru ca, în orice caz, să le-o ia înainte englezilor, a dispus să se anunțe la radio că Hess a înnebunit. Cât despre cei doi aghiotanți, ei au fost arestați, întocmai ca, odinioară, la curțile despoților, aducătorii de veşti proaste.

La Berghof s-a declanşat o activitate intensă, în afară de Goring, Goebbels şi Ribbentrop, au sosit Ley, Gauleiteri şi alți conducători de partid. Ley, responsabil al organizării partidului, bătea din pinteni să preia el sarcinile lui Hess, ceea ce era, fără îndoială, soluția potrivită. Dar acum s-a văzut pentru prima dată ce influență are Bormann asupra lui Hitler. N-a fost nici un fel de problemă pentru el să zădărnicească tentativa lui Ley şi să-şi atribuie astfel tot câştigul. Churchill a declarat la vremea aceea că escapada lui Hess dovedea că un „vierme” se află în mărul Reichului. N-avea de unde să ştie cât de bine se potrivea acest termen succesorului lui Hess.

În anturajul lui Hitler, de-acum încolo, numele lui Hess nu a mai fost pomenit aproape niciodată. Numai Bormann a continuat multă vreme să se ocupe de el. A scotocit cu zel prin viața predecesorului său şi i-a făcut soției acestuia tot felul de şicane josnice. Eva Braun a intervenit pentru ea - deşi fără succes - pe lângă Hitler şi, mai târziu, a ajutat-o, bineînțeles fără ştirea Fuhrerului. După câteva săptămâni, am aflat de la medicul meu, profesorul Chaoul, că tatăl lui Hess e pe moarte; i-am trimis prin cineva un buchet de flori, fără însă a-mi dezvălui identitatea.

Credeam atunci că ambiția lui Bormann l-a împins pe Hess să facă acest pas disperat. Hess, care era şi el un ambițios, simțea cum influența lui asupra lui Hitler

scade văzând cu ochii. Astfel, către 1940, după o discuție de mai multe ore cu Hess, Hitler mi s-a destăinuit: „Când vorbesc cu Goring, e ca şi când aş face o baie care mă înviorează. Reichsmarschallul are un fel captivant de a prezenta lucrurile. Cu Hess, orice discuție se transformă în ceva insuportabil de apăsător. Totdeauna vine cu lucruri neplăcute, şi o ține pe-a lui.” Probabil ca Hess, după atâția ani petrecuți în umbră, a încercat, prin gestul lui, să facă senzație şi să repurteze un succes personal; căci el n-avea calitățile necesare pentru a se afirma în mijlocul acestei mlaştini de intrigi şi lupte pentru putere. Era prea sensibil, prea sincer şi prea nestatornic, dând adesea dreptate tuturor taberelor, în ordinea în care se prezentau. Se încadra în categoria majorității, corespundea adică tipului acelor înalți conducători de partid care cu greu reuşesc să păstreze contactul cu realitatea.

Hitler a presupus că această acțiune era imputabilă influenței nefaste a profesorului Haushofer. Douăzeci şi cinci de ani mai târziu, la închisoarea Spandau, Hess m-a asigurat, la modul cel mai serios, că ideea plecării îi fusese inspirată în vis de nişte forțe supranaturale. El nu intenționase să se opună lui Hitler sau să-l pună în încurcătură. „Noi îi garantam Angliei imperiul, ea dân-du-ne în schimb, nouă, mână liberă în Europa”, mi-a spus el. Acesta era mesajul cu care plecase în Anglia, fără însă să fi avut posibilitatea să-l transmită. Aceasta era, de asemenea, una dintre formulele des folosite de Hitler, înainte de război şi uneori chiar în timpul lui.

Dacă nu mă înşel, Fiihrerul n-a iertat niciodată această „călcare a jurământului de credință” de către locțiitorul său. Chiar şi la câtva timp după atentatul din 20 iulie' 1944, în cadrul uneia dintre delirantele lui analize ale situației, a spus că o condiție obligatorie pentru a face pace era extrădarea „trădătorului”, care trebuia să fie spânzurat. Când, mai târziu, i-am relatat lui Hess toate acestea, el mi-a răspuns: „Hitler s-ar fi împăcat cu mine, nu încape nici o îndoială! Şi crezi dumneata că, în 1945, când totul era pe sfârşite, nu şi-a zis el niciodată în sinea lui că Hess a avut dreptate?”

Ceea ce pretindea Hitler nu era doar să se continue, cu toată vigoarea şi în ciuda războiului, construcțiile de la Berlin. Sub influența Gauleiterilor, el a majorat la modul inflaționist numărul oraşelor ce urmau să facă obiectul unei sistematizări; la început, era vorba numai de Berlin, Nurnberg, Mtinchen şi Linz; ulterior, prin decrete speciale, a instituit categoria de „oraşe de resiste-matizat”, care includea douăzeci şi şapte de alte oraşe, printre care Hanovra, Augsburg, Bremen şi Weimar.2 Nu m-a consultat niciodată nici pe mine, nici pe altcineva cu privire la oportunitatea unor asemenea decizii; de regulă, primeam, pur şi simplu, o copie a decretului pe care îl semnase cu ocazia vreunei convorbiri pe această temă. După cum îi scriam lui Bormann, la 26 noiembrie 1940, costul tuturor lucrărilor s-ar fi situat, după estimările mele care țineau seama, mai ales, de proiectele partidului din oraşele respective, între 22 şi 25 de miliarde de mărci.

După părerea mea, toate aceste proiecte riscau să mă pună în imposibilitatea de a-mi respecta termenele. Mai întâi am încercat să obțin ca, printr-un decret al lui Hitler, toate proiectele de urbanism ale Reichului să treacă în domeniul meu de competență; după ce mi-am văzut această încercare zădărnicită de către Bormann, i-am declarat lui Hitler, la 17 ianuarie 1941 - după o boală lungă care-mi dăduse răgazul să reflectez asupra unor probleme - că ar fi mai bine să mă concentrez de-acum încolo numai asupra şantierelor ce-mi fuseseră încredințate la Nurnberg şi Berlin. Hitler a fost imediat de acord: „Ai dreptate, ar fi păcat să te pierzi în treburi de ordin general. La nevoie, poți să

declari că Fuhrerul doreşte să fii lăsat în afara acestora, ca să te poţi consacra, înainte de toate, sarcinilor dumitale artistice propriu-zise.”

M-am folosit din plin de împuternicirile acordate şi, în zilele următoare, am demisionat din toate funcţiile mele pe linie de partid. Dacă apreciez corect ansamblul motivelor ce m-au împins în această direcţie, gestul meu era poate îndreptat şi contra lui Bormann care, de la început, îmi fusese nefavorabil; desigur, mă simţeam la adăpost de orice, pentru că, de mai multe ori, Hitler mă caracterizase ca fiind de neînlocuit.

Uneori deveneam vulnerabil şi atunci Bormann avea satisfacţia de a putea să-mi adreseze, de la Cartierul General, un blam sever, ca de exemplu când am încheiat cu conducerile Bisericilor protestante şi catolice un acord care prevedea construirea de biserici în noile cartiere ale Berlinului;4 el mi-a atras atunci atenţia, scurt şi cuprinzător, că bisericile nu au dreptul la teren de construcţii.

La 25 iunie 1940, „pentru a marca victoria”, Hitler a dispus, printr-un decret, reluarea imediată a lucrărilor pe şantierele de la Berlin şi Nürnberg; câteva zile mai târziu, i-am comunicat dr.Lammers, ministru al Reichului: „Nu am intenţia de a mă baza pe acest decret pentru a redeschide, în timp de război, şantierele de resistematizare arhitecturală a Berlinului.” Dar Hitler a declarat că nu e de acord cu această interpretare a decretului său şi a dispus continuarea lucrărilor, deşi, în acest caz, el mergea contra opiniei publice. Sub presiunea lui Hitler, s-a hotărât ca, în ciuda războiului, construcţiile de la Berlin şi Nürnberg să fie terminate la datele stabilite, adică cel mai târziu în 1950. La cererea lui insistentă, am fixat un „program de urgenţă al Fuhrerului”. Spre jumătatea lui aprilie 1941, Goring mi-a repartizat cantitatea de fier necesară realizării acestui program, adică 84 000 de tone pe an. Pentru a înşela opinia publică, programul a fost intitulat: „Program de război privind căile fluviale şi căile ferate ale Berlinului”. La 18 aprilie, m-am înţeles cu Hitler asupra termenelor prevăzute pentru Marele Dom, înaltul Comandament al Wehrmachtului, Cancelaria Reichului şi Palatul Fuhrerului, pe scurt, pentru edificiile ce urmau să înconjoare Piaţa AdolfHitler şi să constituie centrul arhitectural al puterii sale, a cărui rapidă edificare îl interesa în cel mai înalt grad, în pofida războiului. In acelaşi timp, pentru construirea clădirilor respective s-a înfiinţat o asociaţie care reunea şapte dintre cele mai puternice firme germane în domeniu.

Cu toată iminenţa campaniei contra Uniunii Sovietice, Hitler a continuat, cu încăpăţânarea-i caracteristică, să se ocupe personal de selecţionarea tablourilor destinate Galeriei din Linz. Şi-a trimis în ţările ocupate achizitorii, cu sarcina de a prospecta piaţa tablourilor, declanşând în curând, între emisarii săi şi cei ai lui Goring, un război al tablourilor, care nu a întârziat să îmbrace forme tot mai acute, până când Hitler l-a chemat pe Reichsmarschall la ordine, stabilind, o dată pentru totdeauna, că el este cel care are prioritate, chiar şi în ce priveşte cumpărarea de tablouri.

În 1941, au sosit la Obersalzberg mari cataloage, legate în piele maro, cu fotografiile a sute de tablouri pe care Hitler personal le repartiza galeriilor sale preferate din Linz şi din oraşe ale Germaniei Orientale ca Breslau, Konigsberg etc. La Procesul de la Ntirnberg am revăzut aceste volume, prezentate ca probă a acuzării; în marea lor majoritate, tablourile fuseseră ridicate din Franţa, de către serviciile pariziene ale lui Rosenberg, din colecţii particulare evreieşti.

Hitler a cruţat celebrele colecţii naţionale franceze; acest mod de a acţiona, e-adevărat, nu s-a dovedit chiar aşa de dezinteresat pe cât părea, căci uneori a fost auzit

afirmând că un tratat de pace va trebui sa stipuleze că urmează sa fie predate Germaniei cele mai frumoase piese ale Luvrului, ca despăgubire de război. Totuşi Hitler nu s-a folosit de autoritatea sa în scopuri personale. N-a păstrat pentru sine nici unul dintre tablourile pe care le achiziționase sau le confiscase în teritoriile ocupate.

Lui Goring, dimpotrivă, în vreme de război, toate mijloacele îi erau bune pentru a-şi îmbogăți colecția, în holurile şi sălile Karinhallului, tablourile de valoare atârnau pe trei sau patru rânduri. Când n-a mai fost loc pe pereți, a folosit plafonul marelui hol de la intrare pentru a fixa acolo o serie de tablouri. Chiar si de baldachinul patului său somptuos ceruse să i se prindă un nud în mărime naturală reprezentând Europa. El a făcut şi negustorie cu tablouri: la primul etaj al casei sale, pereții unei mari săli erau acoperiți de tablouri ce aparținuseră unui cunoscut negustor olandez care, după ocuparea țării sale, fusese nevoit să-i cedeze colecția pe un preț de nimic. Aceste tablouri, îmi povestea el, însoțindu-şi relatarea cu râsul lui pueril, le revindea în plin război Gauleiterilor la un preț majorat de mai multe ori, încasând un supliment pentru renumele pe care, în ochii săi, îl poseda o pânză provenită din „celebra colecție Goring".

La un moment dat, cam prin 1943, mi s-a semnalat din partea franceză că Goring face presiuni asupra guvernului de la Vichy să-i cedeze un celebru tablou de la Luvru în schimbul câtorva picturi neînsemnate din colecția sa. Ştiind că în ochii lui Hitler colecția națională a Luvrului este intangibilă, am putut să-l îndemn pe intermediarul francez să nu cedeze la această presiune şi, la nevoie, să mi se adreseze mie; Goring n-a mai insistat, în schimb, într-o zi, la Karinhall, mi-a arătat fără nici un fel de jenă renumitul Altar de Sterzing, pe care i-l dăruise Mussolini după acordul asupra Tirolului de Sud, intervenit în iarna lui 1940. Hitler însuşi s-a arătat indignat, în mai multe rânduri, de practicile la care recurgea „omul numărul doi" pentru a colecționa valoroase opere de artă, dar nu a îndrăznit să-i ceara explicații.

Spre sfârşitul războiului, Goring a făcut o excepție şi ne-a invitat, pe prietenul meu Breker şi pe mine, pentru dejun la Karinhall. Masa n-a fost prea copioasă; m-a surprins numai faptul că, la sfârşit, s-a servit un coniac obişnuit, în timp ce ospătarul îi turna gazdei, cu o anumită solemnitate, un coniac dintr-o sticlă veche prăfuită. „Pe ăsta îl țin numai pentru mine", a spus el fără jenă invitaților şi a lățit povestea despre castelul franțuzesc în care descoperise şi de unde confiscase această prețioasă sticlă. Apoi, foarte degajat, ne-a arătat comorile puse la loc sigur în pivnița Karinhallului. Printre ele se găseau antichități de mare preț, luate de la Muzeul din Napoli înainte de evacuarea oraşului, la sfârşitul lui 1943. Cu acelaşi orgoliu de proprietar, a ordonat să se deschidă nişte dulapuri, pentru a ne da posibilitatea să aruncăm o privire asupra uriaşei cantități de săpunuri şi parfu-muri franțuzeşti ce urmau să-i ajungă ani de zile. În finalul acestei treceri în revistă, ne-a arătat colecția de diamante şi de pietre prețioase a căror valoare se ridica, evident, la multe sute de mii de mărci.

După ce l-a împuternicit pe dr. Hans Posse, directorul Galeriei din Dresda, să extindă colecția din Linz, Hitler a încetat să mai cumpere tablouri. Până atunci, alesese el însuşi obiectele de artă din cataloagele de vânzări la licitație. Dar uneori cădea victimă obiceiului de a desemna, la fiecare ocazie, doi sau trei oameni de încredere care să se concureze între ei. Căci i se întâmpla sa-i dea ordin şi fotografului Hofmann, şi unuia dintre negustorii săi de tablouri să liciteze fără limită. Astfel, împuterniciții lui Hitler încă se mai supralicitau unii pe alții chiar şi după ce toți ceilalți concurenți renunțaseră deja.

Aşa s-au petrecut lucrurile până în ziua când Hans Lange, agent de licitație berlinez, mi-a atras atenția asupra acestei practici singulare.

Hitler l-a chemat pe Posse, proaspătul numit în funcție, şi i-a arătat achizițiile sale, inclusiv cele din colecția Grutzner. Aceasta se întâmpla în adăpostul său antiaerian, unde îşi pusese comorile la loc sigur. S-au adus scaune pentru Posse, pentru Hitler şi pentru mine, iar cei din Serviciul SS au purtat prin fața noastră colecțiile, tablou cu tablou. Hitler ridica osanale operelor sale preferate, folosind epitete obişnuite, dar Posse nu s-a lăsat impresionat nici de poziția, nici de amabilitatea forțată ale lui Hitler. Obiectiv şi mai presus de orice influență, el a respins multe dintre aceste achiziții costisitoare, folosindu-se de astfel de cuvinte simple: „Greu de acceptat” sau „Nu corespunde nivelului pe care vreau să-l dau galeriei”. Ca totdeauna când se găsea în fața unui expert, Hitler a acceptat critica, fără să-i opună vreo obiecție. Fapt este că Posse a respins majoritatea tablourilor Şcolii de la Miinchen, care era preferata lui Hitler.

La mijlocul lui noiembrie 1940, Molotov a sosit la Berlin. Doctorul Karl Brandt, medicul Fuhrerului, a raportat că, de frica microbilor, suita preşedintelui Consiliului de Miniştri şi ministru al Afacerilor Externe sovietic dă la fiert, înainte de a le folosi, toate farfuriile şi tacâmurile. Această informație, transmisă pe un ton ironic la adresa delegației sovietice, a fost de natură să-l amuze pe Hitler şi pe comesenii săi.

În marele salon al Berghofului se găsea un glob pământesc pe care, câteva luni mai târziu, am descoperit o urmă a acestor convorbiri infructuoase cu ruşii. Plin de importanță, unul dintre adjutanți mi-a arătat o linie simplă, trasă cu creionul, care urma Uralul de la nord la sud. Hitler o trăsese cu mâna lui pentru a delimita viitoarele zone de influență ale Germaniei şi ale Japoniei. La 21 iunie 1941, în preziua atacului contra Uniunii Sovietice, după o masă luată împreună, Hitler m-a chemat în salonul reşedinței lui berlineze şi a comandat câteva măsuri din Preludiile lui Liszt. „O să ai ocazia sa auzi adesea această muzică: e fanfara care va anunța victoriile noastre în Rusia. Funk a ales-o. Îți place?5...Acolo găseşti granit şi marmură cât vrei.”

Hitler dădea de-acum frâu liber megalomaniei sale; războiul sau, cum spunea el însuşi, sângele avea să ducă la împlinire ceea ce de ani de zile construcțiile sale lăsaseră să se întrevadă. Aris-totel a scris cândva în Politica sa: „Adevărul este că, întotdeauna, cele mai mari nedreptăți vin de la cei pe care-i mână nesațul şi nu de la cei pe care-i împinge nevoia.”

În 1943, la a cincizecea sa aniversare, Ribbentrop a primit din partea câtorva colaboratori mai apropiați o superbă casetă împodobită cu pietre semiprețioase. Doreau să i-o umple cu fotocopii, ale tuturor tratatelor şi acordurilor încheiate de ministrul Afacerilor Externe. „Când am vrut să umplem caseta”, a spus la dineu ambasadorul Hevel, omul de legătură al lui Ribbentrop pe lângă Hitler, „ne-am pomenit într-o mare încurcătură: puține tratate au mai rămas pe care să nu le fi violat între timp.” Hitler râdea cu lacrimi.

Ideea că trebuie să realizez, fie ce-o fi, proiecte de construcții de o asemenea amploare, într-o perioadă vădit decisivă a conflagrației mondiale, continua să mă apese la fel ca la începutul războiului. La 30 iulie 1941, deci în momentul înaintării noastre impetuoase în Rusia, i-am propus „comisarului general al construcțiilor”, dr. Todt, 6 să suspende toate lucrările care nu erau absolut necesare pentru război. Dat fiind desfăşurarea favorabilă a operațiunilor, Todt a crezut că poate să amâne decizia pentru

câteva săptămâni. De fapt, a fost vorba numai de o amânare, căci, o dată în plus, cererea mea a rămas fără ecou la Hitler. Acesta a refuzat să limiteze programele de construcţii şi să canalizeze spre înarmare materialele şi forţa de muncă pe care le absorbeau construcţiile lui personale şi celelalte proiecte preferate - autostrăzile, clădirile partidului şi monumentele berlineze.

Către jumătatea lui septembrie 1941, când înaintarea în Rusia începuse deja să înregistreze o importantă întârziere în raport cu pronosticurile pretenţioase ale lui Hitler, contractele noastre încheiate cu Suedia, Norvegia şi Finlanda, pentru livrarea de granit destinat marilor mele şantiere de la Berlin şi Ntirnberg, au fost majorate în mod substanţial. Cei mai importanţi furnizori de piatră din Norvegia, Finlanda, Italia, Belgia, Suedia şi Olanda au primit comenzi în valoare de 30 de milioane de RM.7 Pentru a putea transporta până la Berlin şi Nürnberg aceste enorme cantităţi de granit, ne-am înfiinţat, la 4 iunie 1941, propria noastră flotă de transport, precum şi propriile noastre şantiere navale la Wismar şi Berlin; aici urmau să se construiască l 000 de şlepuri de 500 de tone încărcătură utilă fiecare.

Propunerea mea de a suspenda construcţiile civile nu s-a bucurat de mai multă atenţie nici măcar atunci când, în Rusia, începea să se contureze catastrofa din iama lui 1941. La 29 noiembrie 1941, Hitler mi-a spus direct: „N-am să aştept sfârşitul războiului ca să deschid şantierele. Nu războiul este ceea ce mă va împiedica să-mi realizez proiectele.”

Nu insista numai asupra realizării proiectelor sale de construcţie; după primele succese din Rusia, a majorat şi numărul tancurilor care, pe soclul lor din granit, aveau să decoreze şi să confere un caracter marţial străzilor noastre. La 20 august 1941, l-am luat prin surprindere pe amiralul Lorey, responsabil al Arsenalului din Berlin, informându-1, din ordinul lui Hitler, că se preconiza instalarea a aproximativ 30 de tunuri grele între Gara de Sud şi Arcul de Triumf (edificiul AT). Întrucât Hitler voia, i-am explicat eu, să plaseze tunuri asemănătoare şi în alte puncte ale Marelui Bulevard şi ale axei Sud, aveam nevoie de circa 200 de piese grele, în faţa edificiilor publice importante urmau să se instaleze tancuri de dimensiuni foarte mari.

Daca ideile lui Hitler privind structura juridică a „Imperiului germanic al naţiunii germane” încă nu se cristalizaseră complet, exista totuşi un punct care nu mai lăsa loc nici unei îndoieli: oraşul norvegian Trondheim. Având în vedere situarea strategică favorabilă a acestuia, în imediata lui apropiere urma să fie construită cea mai mare bază navală germană - cuprinzând, în afară de şantiere navale şi docuri, un oraş pentru 250 000 de germani -care să fie încorporată în Reichul german. Hitler îmi dăduse sarcina să pun la punct planurile de rigoare. La l mai 1941, viceamiralul Fuchs de la înaltul Comandament al Marinei de Război mi-a transmis datele de care aveam nevoie pentru a calcula suprafaţa necesară unui mare şantier naval de stat. La 21 iunie, împreună cu marele amiral Raeder, i-am prezentat lui Hitler, la Cancelaria Reichului, un raport asupra acestui proiect. Imediat, Fiihrerul a fixat amplasamentul aproximativ al oraşului. Un an mai târziu, la 13 mai 1942, cu prilejul unei consfătuiri consacrate armamentului, el a revenit asupra problemei acestei baze.9 A studiat în detaliu nişte hărţi speciale vrând să găsească cel mai bun amplasament pentru docuri şi a decis să se sape în stânca de granit cu ajutorul dinamitei, în scopul de a amenaja acolo o mare bază de submarine, în plus, Hitler pleca de la principiul că în virtutea situării lor geografice

favorabile, porturile de la Saint-Nazaire şi de la Lorient, precum şi insulele anglo-normande ar trebui să fie încorporate în viitoml sistem de baze navale. Astfel el dispunea, după pofta şi hatârul lui, asupra bazelor, a intereselor şi a drepturilor altora. Voința lui de hegemonie nu mai avea limite.

În acelaşi context se situează şi intenția lui de a întemeia oraşe germane în teritoriile sovietice ocupate. La 24 noiembrie 1941, adică în toiul acelei ierni care pentru noi a fost catastrofală, Gauleiterul Meyer, adjunctul lui Alfred Rosenberg, ministrul Reich-ului pentru Teritoriile Ocupate din Răsărit, mi-a propus să-mi asum răspunderea departamentului „Urbanism”, pentru a planifica şi a construi oraşele izolate prevăzute pentru forțele de ocupație şi administrația civilă germană. Dar, la sfârşitul lui ianuarie 1942, am refuzat oferta, temându-mă că planificarea acestor oraşe, dacă ar fi fost asigurată de o autoritate centrală, ar fi dus la o uniformizare excesivă. Am propus, în consecință, ca noile construcții să se facă doar în marile oraşe germane. în timpul trecut de la izbucnirea războiului, când începusem să mă ocup de anumite construcții destinate Armatei de uscat şi Aviației, am pus pe picioare o organizație care s-a dezvoltat considerabil. Desigur, aceasta nu se compara cu aceea pe care urma s-o creez câteva luni mai târziu, şi cei 26 000 de muncitori care lucrau, la sfârşitul lui 1941, pentru programele noastre militare reprezentau un efectiv neînsemnat. Dar, la momentul respectiv, eram mândru că pot să-mi aduc modesta contribuție la efortul de război; în acelaşi timp, aveam conştiința împăcată ca nu lucram numai pentru programele civile ale lui Hitler. Cel mai important a fost „Programul Ju 88” al Luftwaffe, care trebuia să permită sporirea producției de noi bimotoare cu rază lungă de acțiune, aparate folosite pentru bombardamentele în picaj, în opt luni de zile au fost puse în funcțiune trei uzine Ia Brno, Graz şi Viena, fiecare dintre ele mai mare decât uzina Volkswagen; s-au utilizat pentru prima dată elemente prefabricate din beton. Totuşi, din toamna lui 1941, penuria de carburant ne-a frânat lucrările. Chiar pentru programele noastre prioritare, repartițiile de carburant ni s-au redus, în septembrie 1941, la o treime şi, la l ianuarie 1942, la o şesime din necesar;11 aceasta arată cât de mult îşi supraapreciase Hitler forțele lansându-se în campania din Rusia.

În plus, mi s-a dat sarcina să mă ocup de înlăturarea stricăciunilor provocate de bombardamentele asupra Berlinului şi de construirea de adăposturi antiaeriene. Nu bănuiam că mă pregăteam deja pentru activitatea de ministru al Armamentului, în felul acesta, activând la eşalonul inferior, am putut nu numai să-mi dau seama că mersul producției este perturbat de modificările arbitrare ale programelor şi priorităților, ci şi să descopăr, din interior, raporturile de forțe şi fricțiunile din sânul guvernului. Astfel am participat la o şedință la Goring, în cursul căreia generalul Thomas, un militar care se bucura de stima tuturor, şi-a exprimat rezerve față de cererile excesive formulate de guvern în materie economică. Goring a reacționat cu duritate: „Ce te priveşte pe dumneata? Asta e treaba mea, a mea! Nu cumva răspunzi dumneata de Planul de patru ani? N-ai dumneata ce să-mi spui mie, pentru că numai pe mine m-a desemnat Fuhrerul să mă ocup de toate problemele astea.” în asemenea confruntări, Thomas nu se putea aştepta la nici un sprijin din partea şefului său, gene-ral-colonelul Keitel, care era fericit când Goring nu se lua de el. În consecință, planul economic atât de bine gândit de către înaltul Comandament al Wehrmachtului, prin Biroul Armamentului, nu a fost aplicat; dar, în chestiunile acestea, nici Goring n-a întreprins nimic - mi-am dat seama de asta

încă de atunci. Când avea o inițiativă, rezultatul era, cel mai adesea, o confuzie totală, pentru ca nu-şi dădea niciodată osteneala să studieze problemele. Lua decizii, de cele mai multe ori, după cum i se năzărea.

Câteva luni mai târziu, la 27 iunie 1941, am participat, în calitate de delegat pentru construcții militare, la o consfătuire cu Milch şi Todt. Hitler avea deja convingerea că ruşii sunt definitiv înfrânți şi, de aceea, ordonase să se execute de urgență programul de înarmare a Aviației, program necesar pregătirii următoarei lui operațiuni, îngenuncherea Angliei.12 Aşa cum i-o cerea obligația de serviciu, Milch insista asupra respectării priorităților fixate de Hitler, ceea ce, dat fiind situația militară, îl exaspera pe dr. Todt. Căci şi el avea o sarcină: să ia măsuri de îmbunătățire cât mai rapidă a dotării cu armament a Armatei de uscat; îi lipsea însă o dispoziție din partea lui Hitler care să fi conferit acestei misiuni urgența necesară. La sfârşitul întrunirii, Todt şi-a exprimat neputința în termenii următori: „Cel mai bine ar fi, domnule Feldmar-schall, să mă luați la ministerul dumneavoastră şi să vă fiu colaborator."

În toamna lui 1941, am vizitat uzinele „Junkers" din Dessau, unde m-am întâlnit cu directorul general Koppenberg, pentru a pune de acord programul nostru de construcții cu planul lui de producție. După convorbiri, el m-a condus într-o cameră pe care o ținea încuiată şi mi-a arătat acolo un grafic ce prezenta, comparativ, producția americană de bombardiere pentru anii următori şi producția noastră în domeniul respectiv. L-am întrebat ce părere au conducătorii noştri despre acest grafic deprimant. „Tocmai aici e nenorocirea, că nu vor să creadă", mi-a spus el şi, nemaiputându-se stăpâni, a izbucnit în plâns. La puțin timp după aceea, Koppenberg a fost demis din funcția de director al uzinelor „Junkers". În ce-l priveşte pe Goring, comandantul suprem al Luftwaffe, angajată atunci în lupte grele, acesta a găsit răgazul, la 23 iunie 1941, a doua zi după atacul asupra Uniunii Sovietice, să vină la Treptow în uniformă de mare ceremonie, ca să examinăm împreună machetele palatului său de Reichsmarschall.

f Pe linia preocupărilor mele de artă, am întreprins atunci o călătorie, în următorul sfert de veac n-aveam să mai fac nici una. Am ajuns deci la Lisabona, unde s-a inaugurat, la 8 noiembrie, o expoziție intitulată „Noua arhitectură germană". Inițial fusese vorba să plec în această călătorie cu avionul lui Hitler, dar, când am aflat că vreo câțiva bețivani din anturaj, precum adjutantul Schaub şi fotograful Hofmann, aveau intenția sa meargă şi ei, m-am hotărât să mă debarasez de compania lor şi i-am spus lui Hitler că voi folosi maşina mea. Am avut astfel ocazia să văd oraşe vechi, ca Burgos, Segovia, Toledo, Salamanca, şi să vizitez Esco-rialul, un edificiu care, prin dimensiuni, nu era comparabil decât cu Palatul lui Hitler, dar deosebindu-se de acesta prin finalitatea sa spirituală: căci Filip al II-lea îşi înconjurase palatul cu o mănăstire. Ce diferență față de concepțiile arhitecturale ale lui Hitler! Aici, sobrietatea perfectă, claritatea extraordinară, splendoarea interioarelor cu o neîntrecută concizie a formelor - acolo, fastul şi gigantismul unei arhitecturi de paradă. Această creație aproape melancolică a arhitectului Juan de Herrera (1530-1597) era, fără îndoială, mai în acord cu situația tragică în care ne găseam noi acum decât triumfalismul artei cu program a lui Hitler. În orele de meditație solitară am început să înțeleg că eu, cu idealurile mele arhitecturale, o apucasem pe un drum greşit.

Din pricina acestui voiaj prelungit am ratat întâlnirea cu câteva cunoştințe pariziene, printre care Vlaminck, Derain şi Despiau13 care, răspunzând invitației mele,

veniseră să vadă machetele proiectelor berlineze. Evident, au luat notă în tăcere de lucrările şi proiectele noastre; Cronica, în orice caz, nu spune nimic despre impresiile cu care au plecat de la expoziția germană, îi cunoscusem în timpul şederii mele la Paris şi-i ajutasem în câteva rânduri, transmițându-le comenzi prin serviciul meu. Curios, dar ei beneficiau de mai multă libertate decât colegii lor germani. Vizitând, în anii războiului, Salonul de Toamnă de la Paris, am văzut pereții acoperiți de tablouri care, în Germania, ar fi fost stigmatizate ca fiind produse ale unei arte degenerate. Hitler auzise şi el vorbindu-se despre această expoziție. Reacția lui a fost şi surprinzătoare, şi logică: „Avem noi vreun interes ca poporul francez să fie sănătos din punct de vedere spiritual? Lasă-l să degenereze! Cu atât mai bine pentru noi!”

În timp ce mă aflam în drum spre Lisabona, situația în domeniul transporturilor în spatele Frontului de Răsărit se degradase, până la a deveni catastrofală. Organizarea logistică germană nu era în măsură să facă față iernii ruseşti, în plus, în retragerea lor, trupele sovietice distruseseră în mod sistematic toate depourile de locomotive, rezervoarele de apă şi celelalte instalații ale rețelei feroviare, în euforia produsă de succesele din vară şi din toamnă, atunci când „ursul rusesc” părea deja pus cu botul pe labe, nimeni nu se preocupase îndeajuns sa repună în funcțiune aceste instalații; Hitler nu înțelesese faptul că iarna rusească avea să ne facă nişte greutăți pe care ar fi trebuit ca noi să le preîntâmpinăm luând din timp, în domeniul transporturilor ca şi în celelalte domenii, măsurile de rigoare.

De aceste dificultăți am aflat din relatările unor înalți funcționari ai căilor ferate ale Reichului şi generali ai Armatei de uscat şi din Luftwaffe. I-am propus deci lui Hitler ca, sub conducerea inginerilor mei, 30 000 din cei 65 000 de muncitori constructori pe care îi aveam să fie folosiți pentru repunerea în funcțiune a instalațiilor feroviare. Hitler, nu ştiu de ce, a ezitat cincisprezece zile până să-şi dea acordul, sub forma unei ordonanțe datate 27 decembrie 1941. În loc să preseze încă de la începutul lunii noiembrie în această direcție şi în ciuda unei situații catastrofale, el a refuzat sa modifice programul de construire a edificiilor destinate să-i celebreze triumful, hotărât să nu capituleze în fața realității.

În aceeaşi zi m-am întâlnit cu dr. Todt, în modesta lui casă de pe malul lacului Hintersee, lângă Berchtesgaden. Mi se repartizase toată Ucraina, în timp ce inginerii şi muncitorii care fuseseră puşi, fără nici o socoteală, să continue să lucreze la autostrăzi preluau sectoarele Rusia-centru şi Rusia-nord. Todt tocmai se întorsese dintr-o mai lungă călătorie de inspecție pe teatrul de operațiuni din Est; văzuse trenuri sanitare imobilizate în care răniții mureau de frig, observase mizeria trupei în satele şi orăşelele izolate de zăpadă şi ger, constatase descurajarea şi disperarea soldaților germani. Copleşit de tristețe, el conchisese că noi nu numai că nu suntem în stare să suportăm asemenea încercări pe plan fizic, dar ca, în Rusia, suntem osândiți sa ne prăbuşim şi din punct de vedere moral: „Este o luptă în care superioritatea este de partea oamenilor primitivi, care suportă totul, chiar şi asprimea climei. Noi suntem prea fragili şi vom sucomba. Până la urmă vor ieşi învingători ruşii şi japonezii.” Vizibil influențat de Spengler, Hitler exprimase şi el în timp de pace idei similare, vorbind despre superioritatea biologică a „siberienilor” şi a „ruşilor”; dar, din momentul în care a început campania din Rusia, a pus surdină propriilor lui argumente, pentru că acestea deveniseră de-acum incompatibile cu planurile sale.

Ipostaza de ahtiat tenace după construcții, care-l caracteriza pe Hitler, cramponarea euforică de ceea ce constituia obiectul slăbiciunilor lui personale i-au încurajat pe paladinii săi, grăbiți să-l imite, sa-şi propună proiecte asemănătoare şi i-au făcut pe majoritatea dintre ei să adopte modul de viață al învingătorilor. Acesta era punctul esențial - aşa gândeam încă de atunci - în care sistemul lui Hitler se dovedea inferior regimurilor democratice. Căci nici o voce nu s-a ridicat spre a critica public abuzurile şi a cere remedierea lor. În ultima scrisoare pe care i-am adresat-o lui Hitler, cea din 29 martie 1945, îi aminteam: „Cu durere în suflet am văzut, în acele zile glorioase din 1940, cum o bună parte dintre noi, membri ai conducerii, şi-a pierdut orice demnitate. Atunci era momentul când ar fi trebuit ca noi, prin moderația şi modestia noastră, să ne dovedim merituoşi în fața Providenței."

Chiar dacă au fost scrise cinci ani mai târziu, aceste rânduri confirmă că văzusem încă de atunci greşelile, că suferisem din cauza abuzurilor, că avusesem o atitudine critică şi că nici îndoiala şi nici scepticismul nu mă cruțaseră; toate astea, desigur, de teamă să nu-l văd pe Hitler şi pe conducătorii țării irosind roadele victoriei.

Spre mijlocul anului 1941, Goring a venit la birourile noastre din Pariser Platz sa examineze macheta viitorului oraş. Pe un ton protector, mi-a făcut această declarație neaşteptată: „I-am spus Fuhrerului că, în ochii mei, dumneata eşti, după el, cel mai mare om pe care-l are Germania." Totuşi a crezut de cuviință, el care avea al doilea rang în ierarhie, să circumscrie puțin această apreciere: „Dumneata eşti în ochii mei cel mai mare arhitect din câți există. Vreau să spun că, pe cât de sus pun geniul politic şi militar al Fiihrerului, pe atât de mult te prețuiesc pe dumneata pentru opera dumitale de arhitect."14

Ca arhitect al lui Hitler timp de nouă ani, mă ridicasem la o poziție necontestată de nimeni şi admirată de toți. În cei trei ani care au urmat, aveam să mă confrunt cu sarcini de o cu totul altă natură, sarcini care, pentru un timp, au făcut din mine, realmente, omul cel mai important după Hitler.

PARTEA A DOUA

Capitolul 14 DEBUT ÎNTR-O NOUĂ FUNCȚIE

Sepp Dietrich, unul dintre primii adepți ai lui Hitler, comanda la data aceea un corp blindat SS, care era încolțit de ruşi nu departe de Rostov, în sudul Ucrainei. La 30 ianuarie 1942, urma să plece cu un avion al escadrilei Fuhrerului la Dnepropetrovsk. L-am rugat să mă ia şi pe mine. Statul meu Major se găsea deja acolo, pentru a pregăti refacerea instalațiilor feroviare din sudul Rusiei.1 Evident, simpla idee de a aranja să mi se pună la dispoziție un avion nu-mi trecuse prin cap, ceea ce arata că nu intenționam să joc un foarte mare rol în desfăşurarea războiului.

Foarte înghesuiți în acest avion, care era un bombardier Heinkel, amenajat pentru transportul pasagerilor, am survolat câmpiile dezolante, înzăpezite, din sudul Rusiei, în marile gospodării agricole, distingeam şoproane şi grajduri arse. Pentru a ne orienta, am urmat linia căii ferate. Rar se vedea câte un tren, gările erau incendiate, atelierele distruse, drumurile puține şi pustii. Peste întinderile pe care le survolam domnea o linişte de mormânt, o linişte lugubră, percepută până şi în vibrațiile aparatului. Căderi de zăpada întrerupeau monotonia, sau, mai degrabă, o accentuau. Călătoria a fost

pentru mine ocazia de a deveni conştient de pericolul care ne amenința trupele. Acestora li se tăiase aproape orice comunicație cu țara. Se lăsase amurgul când aparatul nostru a aterizat la Dnepropetrovsk, un oraş industrial din Rusia.

Statul meu Major se compunea din mai mulți tehnicieni, care formau o echipă numită „Baustab Speer", conform unei tendințe -obişnuită în epocă - de a asimila persoanele cu funcțiile. Mânați de nevoie, ei îşi găsiseră cantonament într-un vagon de dormit; din când în când, o locomotivă trimitea ceva aburi prin țevile de încălzire pentru a le împiedica să înghețe. La fel de deplorabile erau condițiile de lucru într-un vagon-restaurant care servea drept birou şi cameră de odihnă. Refacerea căilor ferate se dovedea mai dificilă decât ne închipuiserăm noi. Ruşii distruseseră toate stațiile intermediare; nu mai existau nicăieri nici ateliere de reparații, nici rezervoare de apă protejate contra gerului; clădirile gărilor erau la pământ, posturile de manevrare a macazurilor nu mai funcționau. Chestiunile cele mai elementare, pe care acasă un funcționar le-ar fi rezolvat printr-un simplu telefon, constituiau aici o adevărată problemă, chiar dacă era vorba numai de procurarea cuielor sau a lemnului de construcție.

Ningea întruna. Pe drumuri şi pe calea ferată circulația era complet întreruptă; pista de decolare a aerodromului dispăruse sub zăpadă. Rămăseserăm blocați acolo, şi a trebuit să-mi amân întoarcerea. Ne umpleam timpul cu vizite la lucrătorii noştri. Se organizau serate camaradereşti, se cântau cântece, Sepp Dietrich ținea discursuri, i se dădeau onoruri. Eram şi eu de față, dar, dat fiind lipsa mea de talent oratoric, nu mă hazardam să adresez oamenilor mei nici măcar două vorbe. Printre cântecele militarilor puteau fi auzite unele foarte triste, care exprimau dorul de țara natală şi evocau dezolarea imensității ruseşti. Erau indicele tensiunii psihice care domnea în aceste poziții avansate. Şi, fapt revelator, aceste cântece erau cele pe care trupa le prefera.

Între timp, situația devenise preocupantă. Un mic detaşament de tancuri ruseşti rupsese liniile noastre şi se apropia de Dnepro-petrovsk. S-au ținut consfătuiri pentru a decide asupra apărării pe care am fi putut să le-o opunem. Aproape că nu mai aveam nimic: câteva puşti şi un tun abandonat, fără muniții. Ruşii se apropiaseră până la vreo 20 de kilometri şi începuseră să se învârtească prin stepă, fără o tactică bine definită. Ei au comis o greşeală care, în război, se produce frecvent: nu au ştiut să exploateze situația. Dacă ar fi făcut o scurtă deplasare până la marele pod de pe Nipru şi i-ar fi dat foc - noi îl reconstruiserăm din lemn, cu prețul unor eforturi extenuante timp de mai multe luni - pentru alte câteva luni bune i-ar fi putut tăia armatei germane, care se găsea la sud-est de Rostov, orice posibilitate de a primi întăriri pentru iarnă.

Eu n-am deloc stofa de erou. De altminteri, nu reuşisem să fac mare lucru în cele şapte zile care trecuseră de când sosisem aici, prezența mea contribuind mai degrabă la subțierea rezervei de alimente a inginerilor mei. M-am hotărât deci să iau un tren care urma să-ncerce a-şi face drum spre vest, printre nămeții de zăpadă. Când ne-am despărțit, oamenii mi-au arătat o simpatie în care se amesteca - mi se părea mie - un anumit sentiment de uşurare. Trenul a mers toată noaptea cu o viteză de câteva zeci de kilometri pe oră; din când în când, se oprea pentru deszăpezirea traseului, apoi pornea din nou. Probabil că străbătuserăm deja o bună bucată de drum spre vest, când, în zorii zilei, am ajuns într-o gară părăsită.

Dar, în această gară, totul mi s-a părut straniu de familiar: ateliere incendiate, nori de fum ieşind din nişte vagoane de dormit şi din nişte vagoane-restaurant, soldaţi patrulând. Eram din nou la Dnepropetrovsk. Stratul de zăpada devenise atât de gros, încât a trebuit ca trenul să revină la punctul de plecare. Abătut, m-am îndreptat spre vagonul-restaurant, unde stăteau oamenii mei: la stupefacţia pe care am putut-o citi pe feţele lor se adaugă şi o anumită iritare. Plecarea şefului le prilejuise un chef până la primele ore ale dimineţii şi o intrare în forţă la rezervele de alcool.

În aceeaşi zi, pe 7 februarie 1942, avionul cu care venise Sepp Dietrich urma să plece înapoi. Comandantul Nein, care avea să piloteze în curând propriul meu aparat, era dispus să mă ia şi pe mine. Drumul spre aeroport ne-a pus probleme teribile. Temperatura scăzuse cu multe grade sub zero, cerul era senin, dar bântuia un viscol ce spulbera nămeţii. Nişte ruşi în pufoaice încercau zadarnic să degajeze drumul acoperit de un strat înalt de câţiva metri.

Cam după o oră de mers, câţiva au făcut deodată cerc în jurul meu şi, foarte contrariaţi, au început să-mi spună ceva din care eu nu înţelegeam o boabă, în cele din urmă, unul dintre ei a luat zăpadă şi, fără alte fasoane, m-a fricţionat pe faţă. Mi-a îngheţat nasul, mi-am zis în sinea mea, amintindu-mi de cele ce mă învăţaseră hoinărelile mele pe crestele munţilor. Uimirea mi-a fost cu atât mai mare când un alt rus a scos din haina-i murdară o batistă împăturită cu grijă, imaculată. M-a şters cu ea pe faţă.

Avionul a decolat către ora 11, nu fără unele dificultăţi, căci zăpada care acoperea pista nu putuse fi complet degajată. Destinaţia era Rastenburg, în Prusia Orientală, unde staţiona escadrila Fiihrerului. Scopul meu era să ajung la Berlin, dar cum avionul nu-mi aparţinea, m-am mulţumit şi cu faptul că, în ciuda tuturor greutăţilor, făcusem astfel o bună parte din drum. Aşadar, întâmplarea este aceea care m-a adus pentru prima dată la Cartierul General al lui Hitler din Prusia Orientală.

Ajuns la Rastenburg, l-am chemat la telefon pe unul dintre adjutanţi, sperând că o să-l anunţe pe Hitler că am sosit şi că, poate, acesta va dori să mă vadă. Nu-l mai întâlnisem de la începutul lui decembrie; de aceea, o întrevedere cu el, fie şi una scurtă, ar fi însemnat pentru mine o onoare deosebită. O maşină din coloana Fuhrerului m-a dus la Cartierul General. Prima mea grijă a fost să mănânc pe săturate, în baraca unde funcţiona popota; acolo lua masa şi Hitler, în fiecare zi, în compania generalilor, a colaboratorilor politici şi a adjutanţilor săi. Dar în acel moment nu se afla acolo. Dr. Todt, ministrul Armamentului şi al Muniţiilor, era la raport la el, şi amândoi prânzeau în încăperea care-i servea lui Hitler drept cameră de zi. Am aşteptat în compania generalului Gercke, şeful Departamentului Transporturilor al Statului-Major, şi a comandantului Trupelor de căi ferate, relatându-le acestora despre greutăţile cu care ne confruntam în Ucraina.

Seara, la cină, care a avut loc în prezenţa unui mare număr de comeseni, a participat şi Hitler. El şi Todt şi-au reluat apoi convorbirile. Era foarte târziu când acesta din urmă, surescitat şi extenuat, a ieşit de la Hitler, în urma unei discuţii lungi şi, după toate aparenţele, dificile. Părea descurajat. Am mai rămas câteva minute cu el, timp în care a băut în tăcere un pahar cu vin, fără sa încerce vreo explicaţie cu privire la motivul indispoziţiei sale. În cursul unei conversaţii cam lâncede, am aflat întâmplător că Todt inten-ţiona să se întoarcă a doua zi dimineaţă la Berlin şi că avea un loc liber în avion. I-

ar fi făcut plăcere să mergem împreună, iar în ce mă priveşte, aş fi scăpat de o călătorie lungă cu trenul. Am convenit să decolăm devreme, iar dr. Todt s-a retras, căci voia sa încerce să doarmă cât de puțin.

Hitler a trimis după mine un adjutant. Era către 1 noaptea, adică ora care şi la Berlin ne găsea adesea aplecați asupra proiectelor noastre. Hitler mi s-a părut tot aşa de epuizat şi fără chef ca şi Todt. Mobilierul încăperii pe care o ocupa era redus la cea mai simplă expresie: renunțase până şi la comoditatea unui fotoliu. Am discutat despre lucrările proiectate la Berlin şi la Niiniberg. Hitler s-a înseninat şi s-a înviorat vizibil. Chiar şi tenul său palid s-a colorat parcă, în final, a vrut să afle impresiile cu care mă-ntorsesem din sudul Rusiei; întrebările puse pe parcurs şi interesul manifestat m-au încurajat să-mi continuu relatarea. Greutățile ce le aveam la repararea instalațiilor feroviare, viscolele, purtarea de neînțeles a tancurilor ruseşti, seratele camaradereşti cu cântecele lor pline de tristețe - nu am omis nimic din toate acestea. Când am adus vorba despre cântece, a fost numai urechi şi a vrut să afle amănunte despre conținutul lor. Arunci am scos din buzunar textul şi i l-am întins: l-a citit fără să spună un cuvânt. Pentru mine, aceste cântece oglindeau clar o descurajare, imputabilă desigur situației deprimante în care ne găseam. Hitler însă era convins, din capul locului, că este vorba de subversiunea unui adversar care acționează premeditat. Acum, grație relatării mele, credea că i-a dat de urmă. Numai după război am aflat că dispusese ca un tribunal militar să declanşeze o procedură contra acelora care dăduseră la tipar cântecele respective.

Acest episod este definitoriu pentru eterna neîncredere a lui Hitler. Obsedat de teama de a nu afla adevărul, el credea că, pornind de la unele observații disparate, poate trage din ele concluzii importante. De aceea, avea mereu înclinația să-şi culeagă informații de la persoane subalterne, chiar când acestea nu erau în măsură să cuprindă problemele. Această neîncredere, câteodată justificată, constituia, mai presus de orice discuție, o componentă a vieții sale, care îl marca până şi în abordarea celor mai mărunte lucruri. Nu încape îndoială că aici se afla şi una dintre rădăcinile izolării sale, a faptului că ignora cele ce se petreceau pe front, inclusiv starea de spirit a armatei; într-adevăr, anturajul său făcea tot posibilul pentru a-i ține la distanță pe vizitatorii care-i aduceau lui Hitler informații pe o cale neregulamentară.

M-am despărțit de Hitler la ora 3 dimineață, informându-l că mă întorc la Berlin. Avionul lui Todt urma să decoleze peste cinci ore2, dar am anunțat că îmi amân plecarea. Eram prea obosit şi voiam mai întâi să-mi acord o noapte de somn. Ajuns în cămăruța în care locuiam, m-am gândit în sinea mea: oare ce impresie i-oi fi făcut lui Hitler? Căci nu cred să fi existat cineva din anturajul său care, după doua ore de discuție cu el, să nu-si fi pus această întrebare. Eram mulțumit: redobândisem încrederea că vom con-strui edificiile ale căror planuri le concepuserăm împreună, deşi, dat fiind situația noastră militară, aveam uneori îndoieli cu privire la acest lucru, încă o dată, în noaptea aceea, visul devenise realitate, încă o dată ne lăsaserăm în voia unui optimism halucinant.

A doua zi dimineață, deşi dormeam dus, am fost smuls din pat de zbârnâitul telefonului. Doctorul Brandt mă anunța cu vocea sugrumată: „Cu puțin timp în urmă, dr. Todt a murit într-un accident, s-a prăbuşit cu avionul!” Aceasta clipă avea să-mi schimbe întreaga viață.

În ultimii ani, relațiile dintre mine şi dr. Todt deveniseră, în mod sensibil, mai cordiale, în el pierdeam un coleg plin de maturitate si de înțelepciune. Aveam multe lucruri în comun: prove-neam amândoi din landul Baden, din familii înstărite, burgheze, eram amândoi absolvenți ai unei facultăți tehnice. Şi unul şi celălalt iubeam natura, viața la cabanele alpine, excursiile pe schiuri -şi eram egali în antipatia noastră față de Bormann. Todt avusese cu acesta serioase diferende, pentru că secretarul lui Hitler ordona să se construiască peste Obersalzberg drumuri care desfigurau peisajul. Am fost, eu şi soția mea, de mai multe ori în vizită la familia Todt: locuia într-o căsuță modestă, situată mai lăturalnic, nu departe de lacul Hintersee, în împrejurimile Berchtesgade-nului; nimeni n-ar fi bănuit că acolo e locuința celebrului creator al autostrăzilor.

Dr. Todt avea o fire modestă şi discretă, cum puțini se găseau printre membrii acestui guvern; era un om pe care te puteai baza, intriganții nebucurându-se de nici o trecere la el. Se remarca prin sensibilitate şi printr-o rece luciditate, amestec frecvent întâlnit la tehnicieni, ceea ce îl făcea greu de încadrat printre conducătorii statului național-socialist. Ducea o viață solitară, retrasă, n-avea contacte personale cu cercurile partidului, iar aparițiile lui la mesele lui Hitler, unde ar fi fost totuşi bine venit, erau extrem de rare. Tocmai această rezervă îi conferea o prestanță deosebită: oriunde ar fi mers, se afla în centrul atenției generale. Chiar si Hitler avea pentru el şi pentru lucrările lui o considerație aproape vecină cu venerația; Todt, în schimb, îşi păstrase totdeauna față de Hitler independența personală, deşi fusese, încă din primii ani, un fidel al partidului.

În ianuarie 1941, avusesem greutăți cu Bormann şi cu Giessler; Todt mi-a scris atunci o scrisoare în care, mărturisin-du-mi-se fără nici o rezervă, îşi exprima dezamăgirea față de metodele practicate de pătura conducătoare național-socialistă: „împărtăşindu-vă propria mea experiență şi decepțiile amare ce mi-au fost pricinuite de toți aceia cu care, de fapt, ar trebui să lucrăm mână-n mână, aş fi fost în măsură, poate, să va ajut să vedeți că propriile dumneavoastră probleme sunt condiționate de împrejurări; atunci ați fi reuşit, poate, să trageți oarecare folos din poziția pe care mi-am faurit-o puțin câte puțin, adică să ştiți ca, într-o conjunctură aşa de importantă, orice activitate se izbeşte de o opoziție, orice om care acționează trebuie să se aştepte la rivalități, chiar la adversități; aceasta nu din cauză că oamenii vor să se lupte între ei, ci din pricină că natura sarcinilor pe care le au de îndeplinit şi împrejurările îi fac să adopte puncte de vedere diferite. Poate ca dumneavoastră ați ales - dumneavoastră care sunteți încă tânăr — o modalitate mai bună de a vă debarasa de toate dificultățile cu care mă chinuiesc eu.”

În timpul micului dejun, la popota Cartierului General al Fuhrerului, s-a discutat cu aprindere: se punea întrebarea cine ar putea să-i succeadă dr. Todt. Exista părerea unanimă că este de neînlocuit: el singur cumulase funcțiile a trei miniştri; era, cu rang de ministru, director general al podurilor şi şoselelor, şef peste toate căile navigabile, râurile, sistemele de irigație, centralele electrice; în plus, deținea postul de ministru însărcinat cu aprovizionarea cu armament şi muniții a Armatei de uscat, în Planul de patru ani al lui Goring, fusese numit comisar-general de construcții; în sfârşit, crease Organizația Todt, pentru construirea fortificațiilor şi a adăposturilor de submarine la zidul Atlanticului, precum şi a drumurilor în teritoriile ocupate - din nordul Norvegiei până-n sudul Franței - şi în Rusia.

În ultimii ani, Todt concentrase în mâinile sale cele mai înalte responsabilități tehnice. Edificase un sistem împărțit încă în mai multe servicii, dar care prefigura deja viitorul Minister al Tehnicii, cu atât mai mult cu cât, în organizația partidului, el conducea Oficiul Central al Tehnicii şi era în fruntea organizației centrale care grupa toate asociațiile şi federațiile sectorului tehnic.

Din acel moment, mi-am dat seama că va trebui să-mi asum o parte importantă din aceste foarte vaste atribuții, într-adevăr, în primăvara lui 1939, în ziua când se dusese să inspecteze lucrările pentru zidul Atlanticului, Hitler mi-a spus că are intenția să-mi încredințeze mie Construcția, în caz că i s-ar întâmpla ceva lui Todt. Mai târziu, în vara lui 1940, Hitler m-a chemat la biroul său din Cancelaria Reichului pentru o convorbire oficială, în cursul căreia mi-a destăinuit că Todt este supraîncărcat cu lucrări, în consecință, el a hotărât să-mi încredințeze toată Construcția, inclusiv lucrările de la zidul Atlanticului. Reuşisem atunci să-l conving că era de preferat să lase Construcția şi Armamentul sub responsabilitatea unei singure persoane, cele două lucruri fiind strâns legate. Hitler n-a mai revenit asupra subiectului şi nici eu nu am vorbit nimănui despre aceasta. Propunerea ar fi putut nu numai să-l afecteze pe Todt, ci şi să aducă atingere prestigiului său.4

Mă aşteptam deci la o propunere de acest gen atunci când Hitler a trimis după mine, ca întotdeauna destul de târziu, cam pe la ora 13. Eram primul pe care-l convoca. După mina lui Schaub, primul-adjutant, mi-am dat seama imediat că momentul era grav. Contrar celor din seara precedentă, Hitler m-a primit acum la modul oficial, în calitatea lui de Fiihrer al Reichului. În picioare, cu un aer auster şi protocolar, mi-a ascultat cuvintele de condole-anțe, mi-a răspuns şi el în câteva vorbe, apoi, fără alte comentarii, a zis: „Domnule Speer, te numesc ministru şi succesor al dr. Todt. Dumneata îi vei prelua toate funcțiile." Am rămas consternat. Deja el se pregătea să pună punct întâlnirii, întin-zându-mi mâna. Totuşi, crezând că nu-şi precizase gândul cum trebuie, i-am răspuns că-mi voi da silința să-l înlocuiesc pe dr. Todt în funcția de responsabil cu Construcția. „Nu, în toate funcțiile, şi ca ministru al Armamentului." „Dar nu mă pricep deloc la..." am încercat eu să obiectez. Hitler mi-a tăiat vorba: „Eu am încredere în dumneata şi sunt convins că vei reuşi; de altminteri, n-am pe nimeni altcineva! Ia legătura imediat cu ministerul şi pune-te pe treabă!" „In acest caz, mein Fiihrer, nu pot să accept decât dacă îmi dați ordin, căci nu pot să vă garantez că voi fi la înălțimea acestei sarcini." Ordinul expres mi-a fost notificat în câteva cuvinte, iar eu am consimțit în tăcere.

Fără să mai adauge vreun cuvânt cu un caracter mai personal, cum proceda de obicei cu mine, Hitler şi-a văzut de alte treburi, iar eu am plecat: stilul relațiilor noastre devenise dintr-o dată altul, şi făceam pentru prima oară cunoştință cu această schimbare. Până atunci, Hitler îmi arătase, mie, arhitectul său, o simpatie într-un anumit sens colegială; simțeam acum că începea o nouă etapă şi că voia să pună între noi, chiar de la început, distanța ce se cuvenea unor relații de serviciu între el şi un ministru, adică un subordonat.

Tocmai părăseam încăperea, când a intrat Schaub: „Domnul Reichsmarschall este aici, mein Fiihrer, şi ar dori să vă facă o comunicare urgentă, deşi nu i-ați fixat audiență." Hitler, părând plictisit, a acceptat în silă: „Adu-l încoace." Apoi, întorcându-se spre mine: „Mai rămâi un moment." Goring a intrat foarte decis, şi-a prezentat în câteva

cuvinte condoleanțele, apoi, pe un ton vehement, a spus: „Cea mai bună soluție este ca eu să preiau atribuțiile pe care le avea dr. Todt în Planul de patru ani. În felul acesta s-ar elimina fricțiunile şi dificultățile pe care le-a suscitat în trecut atitudinea lui față de mine."

Goring călătorise probabil cu trenul său special. Venea de la terenul lui de vânătoare de la Rominten, situat la vreo sută de kilometri de Cartierul General al lui Hitler. Deoarece accidentul se produsese la ora 9, 30, Goring trebuie să se fi grăbit foarte tare.

„L-am numit deja pe succesorul lui Todt", a răspuns Hitler fără să ia în seamă propunerea lui Goring. „Domnul ministru Speer, aici de fața, exercită, începând din acest moment, toate funcțiile dr. Todt." Acest lucru a fost spus pe un ton a cărui fermitate excludea orice replică. Goring a rămas înmărmurit, consternat. După câteva secunde şi-a revenit, dar, bosumflat şi absent, nu a mai insistat. Apoi a schimbat subiectul: „Sunteți deci de acord, mein Fiihrer, ca eu să nu particip la funeraliile dr. Todt? Cunoaşteți necazurile pe care le-am avut cu el. Mi-este imposibil să vin la această ceremonie." Nu mai ştiu exact ce a răspuns Hitler, căci această primă convorbire oficială din cariera mea de ministru m-a lăsat, se înțelege, fără grai. Totuşi îmi amintesc că Goring, până la urmă, a acceptat să asiste la ceremonia funerară, pentru ca diferendul pe care-l avusese cu Todt să nu ajungă la cunoştința opiniei publice, în regimul care dădea o asemenea importanță respectării formelor şi aparențelor, absența celui de al doilea personaj al statului de la ceremonia oficială organizată în memoria unui ministru decedat ar fi fost observată şi ar fi părut stranie.

Nu încape nici o îndoială că, în această situație, Goring a încercat să-l ia pe nepregătite pe Hitler. Dar el se aşteptase la aşa ceva, după cum mi-am dat seama din primul moment; de aceea procedase, fără zăbavă, la numirea mea.

Pentru dr. Todt, singura posibilitate de a-şi duce la bun sfârşit sarcina de ministru al Armamentului fusese aceea de a da direct ordine industriei; Goring însă, ca împuternicit pentru Planul de patru ani, se considera responsabil al ansamblului economiei de război. De aceea, el şi tot aparatul său se împotriviseră lui Todt, care acționase din proprie autoritate. La mijlocul lui ianuarie 1942, cu vreo paisprezece zile înaintea morții sale, Todt participase la o şedință consacrată economiei de război şi avusese, în cursul dezbaterilor, o altercație atât de violentă cu Goring, încât în după-amiaza aceea îi declarase lui Funk că nu va mai lua parte la aceste şedințe. Todt purta uniforma de general al Luftwaffei, ceea ce în asemenea ocazii îl dezavantaja, căci pe linie militară îi era, în ciuda rangului său de ministru, inferior lui Goring.

În urma acestei scurte întrevederi, un lucru mi se părea clar: Goring n-avea să-mi fie aliat, dar, în cazul în cară s-ar fi ivit dificultăți între el şi mine, Hitler părea dispus să-mi acorde sprijin.

După decesul lui Todt, Hitler a început să afişeze atitudinea calmă şi stoică a omului care, în activitatea lui, trebuie să ia în calcul asemenea incidente, în primele zile, fără să spună pe ce indicii se baza, a emis ipoteza că, în acest accident, se petrecuseră lucruri anormale şi suspecte; nu era exclus, după el, să fi fost o acțiune pusă la cale de serviciile secrete. Dar curând şi-a schimbat atitudinea şi, când se aborda acest subiect în prezența lui, Hitler dădea semne de enervare, adesea chiar de exasperare, în asemenea

cazuri era în stare să declare cu brutalitate: „Nu vreau să mai aud vorbindu-se despre aceasta. Vă interzic să vă mai preocupați de aceasta.” Câteodată adăuga: „Ştiți şi voi că şi astăzi pierderea lui mă afectează prea tare, ca să mai vreau să vorbesc despre ea.”

Din ordinul lui Hitler, ministrul Aerului a procedat la o anchetă, pentru a stabili dacă prăbuşirea avionului era urmarea unui act de sabotaj. Cercetările au ajuns la concluzia că o flacără țâşnise din avion şi că aparatul explodase la 20 de metri deasupra solului. Totuşi, raportul Tribunalului Militar care, dat fiind importanța problemei, a fost prezidat de un general de aviație, se termina cu această concluzie stranie: „Nu s-a descoperit nici un indiciu particular care să permită a se trage concluzia că a fost un sabotaj. De aceea este inutil să se mai continue cercetările.”5 Dr. Todt, cu câtva timp înaintea morții, depusese în seiful său o sumă destul de mare, destinată secretarei lui personale, care se afla de multă vreme în serviciul său. Pentru cazul că i s-ar întâmpla ceva, zisese el.

Alegând de-o manieră atât de impulsivă pe titularul unuia dintre cele trei sau patru ministere de care depindea existența statului său, Hitler dovedea imprudență şi-şi asuma o mare doza de risc. Atât pentru armată, cât şi pentru partid, dar şi pentru cercurile oamenilor de afaceri, eu eram într-adevăr un profan tipic, în viața mea nu mă ocupasem de armament, căci nu fusesem niciodată soldat şi nu mă folosisem niciodată de o puşcă, nici măcar de una de vânătoare, însă Hitler, cu înclinația lui spre diletantism, îşi alegea de preferință colaboratorii dintre nespecia-lişti. În definitiv, făcuse dintr-un negustor de vinuri ministru de Externe; pe filozoful partidului îl numise ministru al Teritoriilor Ocupate din Răsărit şi pusese, de exemplu, pe un pilot de război în fruntea întregii economii naționale. Astăzi, alegea ca ministru al Armamentului nici mai mult nici mai puțin decât un arhitect. Un lucru este sigur: Hitler prefera să plaseze nişte amatori în posturile de comandă; cât a trăit n-a avut încredere în specialişti de felul lui Schacht, de pildă.

Sosisem inopinat la Cartierul General, în ajunul morții lui Todt. Decisesem să nu mai merg cu el în avion, astfel că, pentru a doua oară, cariera mea se plia în funcție de moartea altuia (prima data fusese după moartea profesorului Troost). În toate aceste circumstanțe, Hitler a văzut semnul absolut cert al unei voințe a divinității. Mai târziu, când am obținut primele succese în noua funcție, el obişnuia să sublinieze că accidentul lui Todt a fost un rău necesar, care a făcut posibilă obținerea unor rezultate superioare în producția de armament.

Todt nu fusese un colaborator uşor de manevrat; în mine Hitler avea, dimpotrivă, un instrument mai supus voinței sale -cel puțin la început, în privința aceasta, numirea mea corespundea acelui principiu al selecției negative, care făcea ca Hitler să aibă anturajul pe care-l avea. Într-adevăr, ca urmare a faptului că în locul oricărui opozant numea pe cineva mai docil, şi cum procedeul acesta dura de ceva vreme, el era acum înconjurat de oameni care-l aprobau ideile cu tot mai multă supuşenie şi i le puneau în practică cu tot mai mare lipsă de scrupule.

Istoricii manifestă astăzi oarecare interes pentru activitatea mea ca ministru al Armamentului şi sunt înclinați să-mi considere proiectele arhitecturale pentru Berlin şi Nürnberg ca nişte lucrări de ordin secundar. Pentru mine însă activitatea de arhitect n-a încetat niciodată să fie adevărata chemare; surprinzătoarea numire în noua funcție am luat-o drept o întrerupere involuntară pe durata războiului; a fost, oarecum, felul meu de

a face războiul. Vedeam în această funcție prilejul de a dobândi un renume şi un prestigiu care să aureoleze pe arhitectul lui Hitler, şi nu pe ministrul al cărui rol, oricât de important, era oricum eclipsat de gloria ce-l înconjura pe Fiihrer. De aceea, i-am solicitat foarte curând promisiunea că mă va reinstala în funcția de arhitect îndată ce războiul se va fi terminat.6 In mintea mea, această dispoziție era indispensabilă, fapt ce arată cât de dependenți de voința lui Hitler ne simțeam, chiar în opțiunile noastre cele mai personale. Hitler mi-a dat acordul fără să ezite; credea şi el că, pe post de prim-arhitect, îi voi face lui şi Reichului servicii de cea mai bună calitate. Când, în asemenea ocazii, vorbea despre proiectele lui de viitor, spunea uneori cu nostalgie: „Atunci o să ne retragem amândoi pentru câteva luni ca să examinăm încă o dată toate proiectele.” Dar astfel de reflecții aveau să devină în curând extrem de rare.

În ziua de 9 februarie, a apărut la Cartierul General al Fuhrerului, venind cu avionul de la Berlin, referentul personal al lui Todt, consilierul guvernamental superior Konrad Haasemann. A fost prima reacție la numirea mea în postul de ministru. Dintre toți colaboratorii lui Todt, nu acesta era cel mai influent şi cel mai important. Eu am interpretat sosirea lui ca o tentativă de a-mi pune la încercare autoritatea; de aici şi iritarea mea. Haasemann s-a grăbit să-mi semnaleze că prin el pot obține referințe asupra calităților viitorilor mei colaboratori; i-am răspuns scurt că am intenția să-mi fac o părere prin mine însumi, în aceeaşi seară, am plecat cu trenul de noapte spre Berlin, îmi trecuse deocamdată pofta de a mai călători cu avionul.

A doua zi dimineață, în trenul ce traversa periferia Capitalei Reichului, cu toate uzinele şi căile ei ferate, m-a cuprins teama că nu voi fi la înălțimea sarcinii imense şi cu totul noi care tocmai îmi fusese încredințată. Am început să am serioase îndoieli cu privire la capacitatea mea de a mă achita de noile obligații, de a face față problemelor tehnice, de a răspunde prin calitățile mele personale exigențelor acestui post. În momentul în care trenul intra în Gara Sileziei, m-am simțit rău şi inima a început să-mi bată de parcă voia să-mi sară din piept.

În acest război exista, într-adevăr, un post-cheie şi tocmai eu eram acela care avea sa-l ocupe, eu care eram mai degrabă timid în relațiile cu oameni necunoscuți, eu care n-aveam darul să vorbesc la întruniri şi care, chiar la şedințe de lucru, întâmpinam dificultăți în a-mi exprima gândurile clar şi precis. Mă întrebam ce-or să zică generalii armatei când mă vor avea drept interlocutor pe mine, un civil, un ins catalogat ca artist... Incontestabil, problema autorității şi a impactului meu personal mă sâcâia deocamdată tot atât cât şi chestiunile de ordin tehnic.

Urma să mă confrunt cu o problemă destul de delicată, aceea referitoare la organizarea serviciilor mele: îmi dădeam seama că foştii colaboratori ai lui Todt mă vor considera un intrus. Desigur, mă cunoşteau şi ştiau că avusesem relații amicale cu şeful lor, dar mă cunoşteau şi ca solicitant, care apelase deseori la ei pentru a obține contingente, în plus, erau foarte legați de persoana dr. Todt, şi aceasta de ani şi ani.

Îndată după sosire, i-am vizitat pe toți colaboratorii mai importanți la birourile lor, pentru a-i scuti de obligația de a se prezenta ei la mine. Am dat, de asemenea, instrucțiuni ca, atât timp cât voi fi eu ministru, biroul dr. Todt, deşi nu era amenajat după gustul meu, să nu sufere nici o modificare.7

Mie mi-a revenit sarcina, în dimineața de 11 februarie 1942, să prezidez, în Gara Anhalt, preluarea solemnă a rămăşițelor pământeşti ale lui Todt. Acest moment m-a

tulburat, la fel ca şi ceremonia funerară care a avut loc a doua zi la Cancelaria Reichului, în sala mozaicurilor, proiectată de mine; Hitler era emoţionat până la lacrimi, în timpul ceremoniei foarte simple, ce s-a desfăşurat la cimitir, Dorsch, unul dintre colaboratorii apropiaţi ai lui Todt, m-a asigurat solemn de loialitatea lui. Doi ani mai târziu, când m-am îmbolnăvit grav, el avea să fie amestecat în nişte intrigi pe care Goring le urzise împotriva mea.

Am început de îndată activitatea. Feldmareşalul Erhard Milch, Secretar de Stat la Ministerul Aerului, m-a rugat să iau parte la o şedinţă care urma să aibă loc vineri, 13 februarie, în sala mare a Ministerului Aerului; trebuia să se discute cu reprezentanţii celor trei arme ale Wehrmachtului şi cu cei ai economiei probleme privind armamentul. L-am întrebat pe Milch dacă n-ar fi posibil să amâne această şedinţă, pentru că voiam mai întâi să mă pun la curent cu problemele, întrucât ne cunoşteam bine, mi-a răspuns în stilul său, mai degrabă argotic, pentru care avea slăbiciune, printr-o întrebare: daca ştiu că industriaşii cei mai de vază din întregul Reich sunt deja în drum spre Berlin şi dacă eu am cumva de gând să chiulesc. Am acceptat să particip, în ajunul şedinţei, am fost chemat la Goring. Era prima vizită pe care i-o făceam în calitate de ministru. Pe un ton cordial, el a evocat bunele relaţii pe care le-am avut pe vremea când lucram ca arhitect pentru el. Şi-a exprimat speranţa că acestea vor continua. Când voia, Goring era de o amabilitate îndatoritoare, deşi un pic cam exaltată. Apoi imediat şi-a precizat cerinţele. Cu predecesorul meu încheiase un acord. Dăduse dispoziţie să se pregătească şi pentru mine acelaşi document, urmând să mi-l trimită spre semnare. Acolo se stipula că, în îndeplinirea obligaţiilor mele faţă de Armata de uscat, eu nu voi putea să intervin în problemele Planului de patru ani. În chip de concluzie, mi-a spus într-un mod enigmatic că, în privinţa asta, o să aflu mai multe la şedinţa cu Milch. Nu am dat nici un răspuns si am încheiat discuţia pe acelaşi ton de cordialitate. Dar cum Planul de patru ani îngloba toată economia naţională, cu aranjamentul prevăzut de Goring aş fi fost pus în imposibilitatea de a acţiona.

Am mirosit ca la şedinţa cu Milch mă aştepta ceva neobişnuit. Cum nu mă simţeam încă foarte sigur pe poziţie, i-am destăinuit temerile mele lui Hitler, care se găsea încă la Berlin. Dat fiind impresia pe care Goring nu se putea să nu i-o fi făcut cu ocazia numirii mele, contam pe înţelegerea Fuhrerului. Mi-a zis: „Bine, dacă vor unelti ceva împotriva dumitale sau dacă ţi se vor face greutăţi, atunci n-ai decât să suspenzi şedinţa şi să-i inviţi pe participanţi în sala Consiliului de Miniştri. Şi o să le spun eu acelor domni cele de cuviinţă."

Sala consiliului trecea drept un „loc sacru", şi a fi primit acolo făcea o impresie puternică. Perspectiva de a-l vedea pe Hitler ţinând un discurs acestor oameni cu care de-acum încolo urma să cooperez însemna pentru mine un început cum altul mai bun n-aş fi putut să-mi doresc.

Marea sală de şedinţe a Ministerului Aerului era plină; se aflau acolo treizeci de persoane, oamenii cei mai de vază ai industriei, printre ei, directorul general Albert Vogler şi Wilhelm Zangen, preşedintele Federaţiei Industriei Germane a Reichului; erau prezenţi, de asemenea, generalul Ernst Fromm, şeful Armatei de rezervă, însoţit de subordonatul său generalul Leeb, directorul Armamentului pentru Armata de uscat, amiralul Witzell, directorul Armamentului pentru Marină, generalul Thomas, şef al biroului însărcinat cu Armamentul şi Problemele Economice la OKW1*, Walter Funk,

ministrul Economiei Reichului, diferiți comisari generali ai Planului de patru ani, precum şi alți colaboratori importanți ai lui Goring. Milch, ca reprezentant al gazdei, prezida şedința. După ce l-a invitat pe Funk să ia loc în dreapta şi pe mine în stânga lui, a deschis dezbaterile printr-un scurt expozeu al

* Prescurtare a denumirii germane a înaltului Comandament al Wehrma-chrului (Oberkommando der Wehrmacht) (n.t.).

dificultăților pe care le cunoştea producția de armament ca urmare a rivalităților ivite între cele trei arme ale Wehrmachtului. Din partea oțelăriilor reunite, Vogler, într-o analiză extrem de pătrunzătoare, a demonstrat cât de mult suferă producția din cauza alternanței de ordine şi contraordine, a dezacordurilor cu privire la urgenta diferitelor fabricații şi a neîncetatelor schimbări în definirea priorităților. Existau încă, după părerea lui, rezerve nefolosite, care, din pricina acestor fricțiuni, nu puteau fi puse în valoare; era timpul să se reglementeze situația şi să se definească limpede responsabilitățile. Pentru aceasta, trebuia ca cineva să pună piciorul în prag şi să tranşeze problema. Cine s-o facă? Asta nu mai era treaba industriei.

Au luat apoi cuvântul generalul Fromm pentru Armata de uscat şi amiralul Witzell în numele Marinei: cu câteva rezerve, ei s-au raliat concluziilor lui Vogler. Părerea celorlalți participanți înclina în aceeaşi direcție; reieşea clar dorința de a se încredința depline puteri unuia dintre membrii adunării noastre, în ce mă priveşte, după ce am lucrat pentru armamentul destinat Aviației, eram si eu convins de urgența unei asemenea măsuri.

În sfârşit, Funk, ministrul Economiei Reichului, s-a ridicat şi s-a adresat direct lui Milch: „Noi suntem cu toții de acord. Desfăşurarea acestei şedințe a dovedit-o; singura chestiune care se pune este cine ar putea fi acest om. Cine deci ar putea fi mai potrivit decât dumneata, dragă Milch, care te bucuri de încrederea veneratului nostru Reichsmarschall? Cred ca exprim dorința fiecăruia dintre noi rugându-te să accepți această sarcină”, a strigat el cam prea patetic pentru un asemenea auditoriu.

Era clar: lucrurile fuseseră aranjate, înainte ca Funk să termine, i-am suflat la ureche lui Milch: „Continuăm în sala de consiliu. Fuhrerul vrea sa vorbească despre atribuțiile mele.” Milch a înțeles imediat şi, la propunerea lui Funk, a răspuns că încrederea ce i se arată îl onorează mult, dar că nu poate să accepte.8

Am luat atunci pentru prima oară cuvântul: am anunțat că Fuhrerul vrea să ne vorbească, şi am propus să ne continuăm discuția joi, 19 februarie, la ministerul meu, căci toate aceste chestiuni intră probabil în atribuțiile mele. Milch a ridicat şedința.

Ulterior, Funk a recunoscut în fața mea că, în ajunul şedinței, Billy Korner, care era Secretarul de Stat al lui Goring şi omul lui de încredere la Planul de patru ani, îl presase să propună ca Milch să preia toate puterile de decizie. Pentru Funk era evident că Billy Komer nu putea să-i ceară acest lucru fără ştirea lui Goring.

Dar intervenția lui Hitler avea să releve celor inițiați în raportul de forțe de până atunci ca poziția mea era, din capul locului, mai tare decât fusese vreodată aceea a predecesorului meu.

Acum Hitler era cel care trebuia să-şi țină cuvântul. Mi-a cerut să vin la el în birou şi să-i relatez pe scurt cele întâmplate; apoi m-a rugat să-l las singur câteva clipe, pentru că voia să-şi aştearnă câteva note pe hârtie. După care am mers amândoi în sala de consiliu, unde a luat imediat cuvântul.

Cuvântarea lui Hitler a durat cam o ora. Făcând lungi digresiuni, a vorbit despre rolul economiei de război, a insistat asupra faptului că sporirea producției de armament este de o importanță capitală, a pomenit despre resursele apreciabile ce trebuie să fie mobilizate în industrie şi, într-o manieră uimitor de deschisă, a menționat conflictul cu Goring: „Acest om nu poate sa-şi asume responsabilitatea Armamentului în cadrul Planului de patru ani.” E necesar, a continuat Hitler, să separăm această sarcină de Planul de patru ani şi s-o trecem asupra lui Speer. A retrage cuiva o responsabilitate ce i se încredințase era un lucru care se putea întâmpla. Existau condițiile necesare pentru o majorare a producției, dar şi prea multa delăsare. Funk mi-a povestit la închisoare că, în timpul Procesului de la Nürnberg, Goring, ca să se apere de acuzația de a fi fost cel cu ideea folosirii muncii obligatorii, ceruse să i se remită textul acestui verdict al Fiihrerului, text care echivala cu o destituire.

Hitler a evitat să abordeze problema unei conduceri unitare a ansamblului Armamentului; pe de altă parte, nu a vorbit decât de armamentul Armatei de uscat şi al Marinei, evitând astfel în mod premeditat să se refere la arma aeriană. De altminteri, şi eu m-aş fi ferit să-i semnalez acest punct litigios, căci aici era vorba de o decizie politică şi, dat fiind obiceiurile regimului, te puteai aştepta numai la echivocuri. Hitler şi-a încheiat alocuțiunea cu un apel către participanți: mi-a înfățişat mai întâi calitățile de organizator de care dădusem dovadă în domeniul construcțiilor -ceea ce se pare că nu i-a convins pe cei de față - apoi a declarat că acceptarea noii responsabilități înseamnă pentru mine un mare sacrificiu personal - ceea ce, în situația critică în care ne găseam, a părut probabil foarte firesc auditoriului - şi a exprimat speranța că voi fi nu numai sprijinit în misiunea mea, ci şi tratat cu loialitate. „Purtați-vă cu dânsul ca nişte gentlemeni!” a spus el, folosind un cuvânt care rar îi ieşea din gură. În ce consta misiunea mea, a fost o chestiune pe care n-a lămurit-o pe deplin, ceea ce şi mie îmi convenea.

Niciodată nu mai instalase Hitler vreun ministru în felul acesta! Chiar şi într-un regim mai puțin autoritar, un asemenea debut ar fi constituit un atu veritabil, în statul nostru, consecințele au fost stupefiante, până şi pentru mine: multă vreme m-am mişcat oarecum într-un spațiu vid, curățat de orice obstacol şi, practic, am putut face tot ce-am vrut. Funk, care împreună cu mine l-a însoțit pe Hitler în apartamentele de la Cancelaria Reichului, mi-a promis solemn că-mi va pune la dispoziție toate mijloacele şi ca mă va ajuta, promisiune pe care avea să şi-o respecte efectiv, cu câteva mici excepții.

Bormann şi cu mine am mai rămas câteva minute la taifas cu Hitler în salon, înainte de a se retrage, Hitler m-a sfătuit din nou să lucrez cât mai mult cu Industria, căci în acest domeniu se aflau resursele cele mai substanțiale. Ideea nu era pentru mine o noutate, căci el insistase adesea asupra faptului că mijlocul cel mai bun de a realiza o mare operă consta în a apela direct la economie, deoarece birocrația ministerială, față de care nutrea un dispreț profund, nu făcea decât să împiedice inițiativele. Am profitat de această ocazie favorabilă pentru a-l asigura, în fața lui Bormann, că am intenția să apelez, înainte de toate, la tehnicienii din industrie pentru a-mi duce la îndeplinire misiunea; am adăugat că, în acest scop, este necesar ca industriaşii să nu fie judecați în funcție de apartenența lor la partid; căci mulți dintre ei - acest lucru nu e un secret - nu sunt membri ai partidului. Hitler a consimțit, indicându-i lui Bormann să țină cont de

dorința mea; aşa se face că ministerul meu, cel puțin până la atentatul din 20 iulie 1944, a fost scutit de sâcâielile Cancelariei de partid a lui Bormann.

În aceeaşi seară, Milch şi cu mine am avut o explicație sinceră: am hotărât să punem capăt concurenței care opusese Aviația, pe de o parte, şi Armata de uscat şi Marina, pe de altă parte, în chestiunile de armament. Milch mi-a promis o colaborare strânsă. De fapt, în primele luni, sfaturile lui mi-au fost indispensabile; astfel, curând s-a născut între noi o prietenie cordială care durează şi astăzi.

Capitolul 15 IMPROVIZAȚIE ORGANIZATĂ

Îmi rămâneau cinci zile până la şedința care urma să aibă loc la minister şi, în acest răstimp, trebuia să-mi formulez intențiile. Oricât de uimitor ar părea, principiile mi-erau clare. Ca un somnambul care înaintează cu ochii închişi, m-am îndreptat din prima zi spre singurul sistem apt a conduce producția de armament la succes. E adevărat că lucrasem doi ani pentru armament la eşalonul inferior şi că reuşisem astfel să detectez, în organizarea existentă, „un mare număr de erori fundamentale pe care, la nivelul cel mai ridicat, nu le-aş fi putut descoperi”.1

Am pus la punct o organigramă în care liniile verticale cuprindeau diferitele produse finite, precum tancuri, avioane sau submarine, adică armamentul celor trei arme. Aceste coloane erau înconjurate de numeroase inele, fiecare dintre ele reprezentând o categorie de furnituri necesare fabricării tuturor tunurilor, tancurilor, avioanelor şi celorlalte arme. În concepția mea, aceste inele înglobau, de exemplu, producția de piese forjate, de rulmenți cu bile sau de echipament electrotehnic. Obişnuit, ca arhitect, sa gândesc în trei dimensiuni, am schițat acest nou plan de organizare în perspectivă.

La 18 februarie, în fosta sală de conferințe a Academiei de Bele-Arte, s-au întâlnit din nou conducătorii economiei de război şi ai armamentului. După ce am vorbit o oră, auditoriul a primit planul meu de organizare fără discuții şi nu a emis nici un fel de obiecții când am citit procura pe care o redactasem: prevalându-se de exigențele exprimate la şedința din 13 februarie, această procură plasa armamentele sub o autoritate unică, şi anume sub autoritatea mea. Mă pregăteam deci să difuzez documentul spre semnare. Era un procedeu cu totul neobişnuit în raporturile dintre autoritățile Reichului.

Dar impresia pe care o lăsase alocuțiunea lui Hitler era încă destul de puternică. Primul care s-a declarat cu totul de acord cu propunerea mea a fost Milch. El a semnat din proprie inițiativă deplinele puteri pe care le solicitasem. Ceilalți au exprimat rezerve de ordin formal, dar Milch şi-a folosit toată autoritatea ca să le îndepărteze. Numai reprezentantul Marinei, amiralul Witzell, s-a opus până la sfârşit, dându-şi asentimentul numai sub rezervă.

A doua zi, pe 19 februarie, însoțit de feldmareşalul Milch, de generalii Thomas şi Olbricht, care-l reprezenta pe generalul Fromm, m-am dus la Cartierul General al Fiihrerului ca să-i expun organizarea pe care-mi propusesem s-o transpun în viață si să-l informez că şedința se încheiase cu un rezultat pozitiv. Hitler a aprobat totul.

De-abia întors, m-am şi pomenit invitat de Goring să-i fac o vizită la castelul lui de vânătoare de la Karinhall, situat la peste 70 de kilometri nord de Berlin, într-un fel de bărăgan numit Schorfheide. În 1935, după ce văzuse Berghoful de curând terminat,

Goring ordonase să i se transforme vechiul şi modestul pavilion de vânătoare într-o reşedinţă somptuoasă care, prin dimensiuni, o depăşea pe cea a lui Hitler. Salonul de zi, la fel de vast ca şi cel de la Berghof, avea o fereastră glisantă şi mai mare. Pe Hitler, la vremea respectivă, îl supărase această risipă. Dar arhitectul crease o reşedinţă care acum ţinea loc de Cartier General; între timp, clădirea îi stimulase lui Goring gustul pentru fast.

O întrevedere cu Goring te costa, în mod regulat, o preţioasă zi de muncă. După un drum lung cu maşina, am sosit, conform înţelegerii, către ora 11. Am avut şi de data aceasta răgazul să contemplu, timp de o oră, tablourile şi goblenurile din salonul de primire. Spre deosebire de Hitler, Goring era extrem de pedant în materie de punctualitate. Coborând din apartamentele lui de la etajul superior, a apărut într-un amplu halat din catifea verde, ceea ce-i dădea un aer decorativ-romantic. M-a primit mai degrabă cu răceală. Mergând înainte cu paşi măsuraţi, m-a condus îndată în cabinetul lui de lucru şi a luat loc la un birou imens; m-am aşezat, cu modestie, în faţa lui. Indignat la culme, s-a plâns amarnic că n-a fost invitat la şedinţa care s-a ţinut în sala de consiliu; apoi mi-a întins peste birou un raport al lui Erich Neumann, director ministerial la Planul de patru ani. Raportul se referea la consecin-ţele juridice pe care le-ar putea avea documentul trimis de mine spre semnare. leşindu-şi din fire şi cu o sprinteneală de care, având în vedere corpolenţa lui, nu l-as fi crezut în stare, a sărit de pe scaun si a început să măsoare vasta încăpere în lung şi în lat. Comisarii mei generali, a vociferat el, nu sunt decât nişte marionete şi nişte laşi. Pentru că, semnând, ei s-au plasat definitiv sub autoritatea lui Speer, şi asta fără măcar să-l întrebe. Eu nu am mai apucat să deschid gura, ceea ce în situaţia aceasta nu mi-a displăcut. Indirect, eram şi eu ţinta reproşurilor lui îndârjite; dar din faptul că nu a îndrăznit să-mi pună în sarcină o comportare incorectă am dedus că poziţia lui se şubrezise. Nu pot tolera să mi se submineze autoritatea, a spus el în încheiere. Şi a adăugat că o să meargă imediat la Hitler şi o să-şi dea demisia din funcţia de „delegat la Planul de patru ani".

În momentul acela, chiar n-ar fi fost o mare pierdere. Dacă la început Goring cheltuise, fără îndoială, multă energie pentru promovarea Planului de patru ani, în 1942 devenise, după părerea tuturor, apatic şi lipsit de orice tragere de inimă. Agăţându-se neselectiv de toate ideile care i se prezentau, dădea impresia netă că este un om impulsiv şi foarte adesea lipsit de realism.

Fără doar şi poate, de teama repercusiunilor politice, Hitler n-ar fi acceptat demisia lui Goring; ar fi ajuns mai degrabă la un compromis. Acesta era lucrul care trebuia evitat, căci compromisurile lui Hitler reprezentau expediente de care toata lumea se temea; departe de a înlătura dificultăţile, ele făceau situaţia mai incontrolabilă şi mai complicată.

Am înţeles că trebuie să fac ceva pentru a întări prestigiul cam fisurat al lui Goring; în orice caz, i-am dat imediat asigurarea că inovaţiile dorite de Hitler şi aprobate de subordonaţii lui nu dăunează câtuşi de puţin poziţiei lui de coordonator al Planului de patru ani. M-am declarat gata să mă plasez sub autoritatea lui şi să-mi exercit atribuţiile în cadrul acestui plan, gest care l-a liniştit.

Trei zile mai târziu, am avut o nouă întrevedere cu Goring, pentru a-i supune atenţiei un proiect care făcea din mine „co-jnisarul general al Planului de patru ani, însărcinat cu problemele armamentului". El mi-a dat acordul, fără însă a omite să-mi

semnaleze că mă-ntind mult prea mult şi că n-ar fi decât în interesul meu să-mi mai moderez pretenţiile. Peste două zile, la l martie 1942, a semnat ordinul prin care mi se confereau depline puteri pentru „a da armamentului, în ansamblul economiei naţionale, prioritatea ce se impune în timp de război”3. Acest ordin îmi aducea mai multe avantaje decât documentul din 19 februarie pe care Goring îl contestase.

Hitler, fericit că se debarasase de toate dificultăţile personale cu Goring, şi-a dat şi el acordul; peste puţin timp, la 16 martie, am comunicat presei germane numirea mea. Pentru aceasta, alesesem o fotografie veche, în care Goring, satisfăcut de planurile pe care le schiţasem pentru palatul său de mareşal al Reichului, îmi punea prieteneşte mâna pe umăr. Voiam astfel să arat că se terminase criza despre care începuse să se vorbească la Berlin. Este adevărat că Biroul de Presă al lui Goring mi-a trimis un protest, prin care mi se atrăgea atenţia că era dreptul exclusiv al şefului său să publice fotografia şi ordinul.

Fricţiunile nu s-au oprit aici. Devenit susceptibil, Goring mi se plângea în legătură cu anumite comentarii din presa străină, despre care-i vorbise ambasadorul Italiei, potrivit cărora noul ministru îi luase locul la Planul de patru ani. Ştiri de acest gen nu puteau - protesta el - să nu-i umbrească stima de care se bucura în cercurile industriale. Or, nu era un secret pentru nimeni că, dacă Goring trăia pe picior aşa de mare, aceasta se datora subsidiilor din partea cercurilor economice; aveam senzaţia că se temea că o slăbire a prestigiului său ar putea să aibă drept consecinţă micşorarea veniturilor personale. De aceea i-am propus să-I convoace pe industriaşii cei mai de vază la o şedinţă la Berlin, în cursul căreia eu să-i recunosc în mod expres autoritatea. Propunerea l-a încântat nemaipomenit; într-o clipă şi-a regăsit buna dispoziţie.

Vreo cincizeci de industriaşi au primit deci din partea lui Goring invitaţia de a veni la Berlin. Am deschis şedinţa cu o foarte scurtă alocuţiune, care mi-a permis să-mi onorez promisiunea. Goring s-a lansat într-un discurs-fiuviu despre importanta armamentelor, solicitând auditoriul să contribuie cu toate resursele de care dispune şi debitând apoi o serie întreagă de banalităţi. Cât despre misiunea ce-mi revenea mie, nu a pomenit nimic, nici de bine, nici de rău. În perioada care a urmat, apatia lui Goring mi-a permis să lucrez liber şi nestânjenit de nimeni. Ce-i drept însă, nu o data s-a întâmplat să fie gelos pe succesele pe care le obţineam eu în ochii lui Hitler; dar, în următorii doi ani, el, practic, nu a întreprins nimic care sa mă deranjeze.

Puterile primite de la Goring nu-mi păreau, în condiţiile slăbirii autorităţii lui, a fi suficiente. Peste câtva timp, am întocmit deci un document pe care am reuşit să obţin, la 21 martie, semnătura lui Hitler. Documentul stipula, negru pe alb, că „interesele economiei naţionale germane trebuie să se subordoneze necesităţilor producţiei de armament”, în sistemul autoritar al Germaniei de-atunci, acest decret al lui Hitler echivala cu depline puteri în domeniul economiei. Ca toate cele despre care am vorbit mai înainte, forma juridică a organizării noastre purta pecetea improvizaţiei şi a impreciziei. Atribuţiile şi domeniul competenţelor mele nu erau delimitate în mod clar; mi se părea, de altfel, că o clarificare nici n-ar fi fost utilă, drept pentru care căutam pe toate căile s-o evit.

Aveam astfel posibilitatea să ne adaptăm competenţele la situaţiile ce se iveau, să le definim în funcţie de obiectivul urmărit şi să ţinem cont de impulsivitatea colaboratorilor noştri. Puterile mele aproape nelimitate, având cea mai bună garanţie în

simpatia manifestată de Hitler faţă de mine, se traduceau în prerogative pe care nu eram interesat să le văd definite juridic: o asemenea precizare ar fi generat, în mod sigur, conflicte de competenţă cu alţi miniştri şi ar fi făcut imposibilă realizarea vreunui acord.

Desigur, confuzia în repartizarea rolurilor era un grav defect al metodei de guvernare a lui Hitler. Dar m-am complăcut în situaţie, atât timp cât împrejurările mi-au fost favorabile şi cât Fuhrerul îmi semna toate documentele pe care i le prezentam. Totuşi, când a încetat să-mi mai dea cu ochii închişi aprobările pe care i le solicitam - ceea ce n-a întârziat să se producă - am fost redus la neputinţă sau obligat să recurg la subterfugii.

În seara zilei de 2 martie 1942, la o lună după numirea mea, am invitat arhitecţii care lucrau la planul de modernizare a Berlinului la o masă de adio la restaurantul „Horcher". Într-o scurta alocuţiune am spus: „Oricâtă rezistenţă ai opune unei presiuni, într-o zi tot cedezi, încerc o senzaţie curioasă la gândul că în noua mea muncă nu mă aflu deloc în necunoscut, deşi în primul moment aceasta mi s-a părut atât de diferită de ceea ce făcusem înainte, încă din vremea studiilor mele superioare am învăţat că trebuie să te dedici cu trup şi suflet unei sarcini, dacă vrei să înţelegi totul, în acest moment, mă ocup cu precădere de problema tancurilor, pentru că îmi permite să mă familiarizez cu multe alte domenii. Ca om prudent, mi-am făcut programul pe doi ani." Dar am adăugat că sper să pot reveni printre ei înainte de împlinirea acestui termen. De-abia mai târziu avea să-mi prindă bine activitatea în domeniul armamentului: tocmai noi, tehnicienii, vom fi chemaţi să rezolvăm problemele viitorului. „Dar, în viitor" - am ridicat eu tonul, nu fără o oarecare exaltare - „arhitectul va fi cel care va domina tehnica."4

De-acum încolo, învestit cu depline puteri de către Hitler, cu un Goring îmblânzit în preajmă, am putut să pun pe picioare sistemul pe care-l schiţasem în organigrama mea, sistem ce se caracteriza printr-o largă autonomie a industriei. Nu în altceva, ci în această organizare trebuie căutată- faptul trece astăzi ca sigur-explicaţia rapidităţii surprinzătoare cu care a sporit producţia de armament. Totuşi, principiile acestei organizări nu erau noi. Atât feldmareşalul Milch, cât şi predecesorul meu, Todt, adoptaseră formula potrivit căreia conducerea anumitor sectoare ale Armamentului era încredinţată unor tehnicieni eminenţi, provenind din marile întreprinderi industriale. Această idee nu era o descoperire a dr. Todt: de fapt, adevăratul iniţiator al „autonomiei industriei" fusese evreul Walther Rathenau, marele organizator al economiei germane în timpul primului război mondial. El descoperise că dacă întreprinderile fac schimb de cunoştinţe tehnice, dacă se efectuează o diviziune a muncii între uzine şi dacă se normează şi se standardizează fabricaţia, producţia poate să facă un salt spectaculos. Această descoperire îl condusese, începând din 1917, la enunţarea principiului conform căruia, realizând condiţiile specificate, se putea „dubla producţia fără să modifici echipamentele şi fără să majorezi costul mâinii de lucru".5 La ultimul etaj al ministerului lucra un fost colaborator al lui Rathenau, care activase în timpul primului război mondial în Serviciul Materiilor Prime şi care, mai târziu, întocmise o dare de seamă asupra structurii acestui organism. Dr. Todt profitase de experienţa lui.

Am creat „comitete principale", răspunzătoare pentru diferite categorii de arme, şi „inele principale", răspunzătoare de livrarea furniturilor, în cele din urmă, s-a ajuns la formarea a treisprezece comitete principale, alcătuind structurile verticale ale organizării mele, si la tot atâtea inele principale.6

Pe de altă parte, am înfiinţat „comisii de studii”, în care şedeau faţă-n faţă ofiţerii Armatei de uscat şi cei mai buni ingineri constructori ai Industriei. Ele aveau sarcina de a controla noile proiecte, de a aduce îmbunătăţiri tehnice încă din stadiul elaborării planurilor şi de a stopa proiectele inutile.

Şefii comitetelor şi ai inelelor principale aveau atribuţia de a veghea ca fiecare întreprindere sa se specializeze cât mai mult în fabricarea unui singur produs, din care să livreze o cantitate cât mai mare: aceasta era prima condiţie pentru a se putea raţionaliza producţia. Până atunci, Hitler şi Goring, în perpetua lor nestatornicie, modificau uneori brusc programele; de asemenea, întreprinderile erau obligate să-şi asigure patru sau cinci comenzi în acelaşi timp, şi, în măsura posibilului, făcute de diferitele arme ale Wehrmachtului, astfel că, dacă o comandă era anulată în mod neaşteptat, le rămâneau celelalte pentru a-şi utiliza capacitatea de produc-ţie. Adesea chiar Wehrmachtul lansa comenzi pe termen limitat. Astfel, de exemplu, înainte de 1942, războaiele-fulger imprimaseră consumului de muniţii un caracter de neregularitate. Producţia era când frânată, când accelerată, ceea ce nu putea decât să slăbească voinţa întreprinderilor de a se consacra în întregime producţiei continue de muniţii. Pentru a preveni aceste inconveniente, comenzile date întreprinderilor au fost dublate, prin grija noastră, de garanţii. De asemenea, am luat măsuri ca respectivele comenzi să fie cât mai uniformizate.

De abia în contextul acestei mutaţii, producţia de armament a trecut de la stadiul oarecum artizanal al primilor ani de război la cel al fabricaţiei cu adevărat industriale, în curând s-au înregistrat nişte succese uimitoare, dar - şi acest lucru este caracteristic - nu în industriile care, încă dinainte de război, aplicau deja metode moderne vizând raţionalizarea producţiei. Era, de exemplu, cazul uzinelor de automobile, unde producţia cu greu se putea majora, în ce mă priveşte, consideram că sarcina mea consta, înainte de toate, în a detecta şi a defini probleme care fuseseră îngropate de ani de rutină; soluţionarea acestora am lăsat-o în seama specialiştilor. Noua mea activitate mă cucerise atât de mult, încât, departe de a mă gândi la vreo diminuare a atribuţiilor mele, aspiram la multiplicarea lor. Simţeam tot felul de impulsuri: veneraţie faţă de Hitler, sentiment al datoriei, ambiţie, amor propriu. Nu eram eu, la treizeci şi şase de ani, cel mai tânăr ministru al Reichului? Colaboratorii si personalul auxiliar care lucrau pentru organizaţia noastră au atins în curând cifra de 10 000. În schimb, funcţionarii ministerului nostru nu erau decât 218.7 Această proporţie era în acord cu vederile mele, căci, pentru mine, rolul preponderent nu-l avea ministerul, ci sistemul pe care îl numeam „autonomie a industriei”.

Regulamentul tradiţional prevedea ca, în general, dosarele să fie transmise ministrului prin mijlocirea Secretarului de Stat; el reprezenta, într-un anumit fel, organul însărcinat cu trierea tuturor

dosarelor, omul care, din proprie iniţiativă, stabilea ce era şi ce nu era important. Am suprimat această procedură; directorii organizaţiei mele industriale, în număr de peste treizeci, şi cei zece directori generali din minister8, au fost plasaţi nemijlocit sub jurisdicţia mea. În principiu, trebuia să se pună de acord între ei. Îmi rezervam numai libertatea de a interveni în orice moment în chestiunile importante sau când apăreau divergenţe.

Modul nostru de lucru era la fel de neobişnuit ca şi organizarea noastră. Funcţionarii administraţiei de stat, împotmoliţi în rutină, vorbeau cu dispreţ de ministerul nostru ca de un „minister dinamic", ca de un „minister dezorganizat" sau ca de un „minister fără funcţionari". Mi se reproşa ca am recurs la metode fruste, de tip american. In ce mă priveşte, ridicându-mă împotriva spiritului de castă al birocraţiei ministeriale, afirmam că „o delimitare prea netă a competenţelor nu face decât să-i determine pe oameni sa se dezintereseze de restul problemelor"9. Această poziţie nu era lipsita de analogie cu concepţiile lui Hitler, care credea în posibilitatea improvizaţiei în conducerea treburilor statului de către un geniu impulsiv.

Felul meu de a lucra cu personalul a fost un alt motiv de supărare, pentru că aplicam un principiu care apărea ca o provocare: de la instalarea mea în funcţie, am hotărât, după cum se arata în procesul-verbal al şedinţei cu Fiihrenil din 19 februarie 1942, că, atunci când în conducerea serviciilor importante se găsesc oameni „trecuţi de cincizeci şi cinci de ani", trebuie ca aceştia să fie secondaţi de „adjuncţi având sub patruzeci de ani".

Ori de câte ori îi prezentam proiectele mele de organizare, Hitler dădea dovadă de o indiferenţă uimitoare. Aveam impresia ca aceste chestiuni nu-l preocupau deloc; de altfel, în anumite domenii, el nu era în stare să deosebească esenţialul de neesenţial. În plus, nu-i plăcea să stabilească foarte precis competenţele. Uneori încredinţa dinadins unor servicii sau unor persoane sarcini asemănătoare sau chiar identice: „îndată se va alege cel mai bun", îi plăcea să spună.

După o jumătate de an de la instalarea mea în funcţie, producţia sporise deja foarte mult în toate sectoarele care erau de resortul nostru. Indicii producţiei de armament în Germania arătau că, în august 1942, producţia de arme crescuse cu 27% faţa de luna februarie, cea de tancuri cu 25%, iar fabricaţia de muniţii cu 97%, deci aproape se dublase, în această perioadă, ansamblul producţiei de armament sporise cu 59, 6%.10 Era clar că reuşiserăm sa mobilizăm rezerve până atunci neutilizate.

Doi ani şi jumătate mai târziu, în ciuda bombardamentelor care tocmai începuseră, ansamblul producţiei noastre de armament trecuse de la indicele mediu 98 pentru anul 1941 la indicele maxim 322, în iulie 1944. În acest timp, creşterea mâinii de lucru se situa abia în jurul cifrei de 30%. Reuşiserăm să reducem la jumătate cantitatea de muncă depusă şi să realizăm previziunile lui Rathenau, care afirmase în 1917 că, prin raţionalizare, se poate „dubla producţia fără să se modifice instalaţiile şi fără să se majoreze cheltuielile cu mâna de lucru".

Această reuşită nu era câtuşi de puţin opera unui geniu, cum se afirmă adesea. Mulţi tehnicieni din serviciile mele, dotaţi cu talent organizatoric, erau fără îndoială mai calificaţi decât mine în această materie. Dar nici unul dintre ei n-ar fi izbutit, pentru ca numai eu puteam să arunc pe cântar autoritatea lui Hitler. Consideraţia şi favoarea Fiihrerului contau mai mult decât orice.

Creşterile uimitoare ale producţiei de armament nu se explicau numai prin reorganizarea iniţiată de mine. Metodele pe care le aplicam - acelea ale unei gestiuni economice democratice - au constituit şi ele un factor decisiv, în principiu, se acorda marilor industriaşi încredere până la proba contrarie, în felul acesta se încuraja iniţiativa, se trezea simţul răspunderii, se stimula capacitatea de decizie - atâtea calităţi care, în Germania, se atrofiaseră de multă vreme. Desigur, constrângerea şi

autoritarismul menținuseră nivelul producției, dar sufocaseră orice spontaneitate, în ce mă priveşte, gândeam, după cum am declarat într-o zi, că industria nu căuta „să ne înşele cu tot dinadinsul, nici să ne fure, nici să facă vreun rău economiei de război".11

Metodele mele constituiau pentru partid o adevărată provocare, lucru de care mi-am dat seama după atentatul din 20 iulie 1944. Atunci a trebuit să fac față unor critici violente şi am fost obligat să-i scriu lui Hitler, pentru a-mi apăra sistemul clădit pe principiul delegării responsabilităților.12

În 1942, statele beligerante - culmea paradoxului - începeau să se diferențieze şi din punct de vedere al organizării economiei de război, în timp ce americanii, de exemplu, se vedeau nevoiți să întărească pe cale autoritară structurile lor industriale, noi încercam să dam o anumită suplețe sistemului nostru de economie dirijată. Vechiul sistem le retezase celor de la baza orice posibilitate de a critica vârfurile şi, de-a lungul anilor, se ajunsese la situația în care şefii habar nu mai aveau de toate viciile de funcționare, de poticnelile, de erorile de planificare şi de paralelismele care apăreau. Datorită acțiunii noastre, acum existau din nou adunări unde se puteau discuta şi dezvălui carențele şi defecțiunile, unde se putea ajunge la un acord privind modul de remediere. Circula adesea printre noi o glumă cum că am fi fost pe punctul de a reintroduce sistemul parlamentar.! 3 Noul nostru sistem crease una dintre premisele apte să compenseze slăbiciunile oricărui regim autoritar. Nu mai trebuia ca problemele importante să fie rezolvate numai după principiul cazon, adică prin ordine venite de sus. Bineînțeles, cu condiția ca în fruntea adunărilor respective să se afle oameni care să asculte toate argumentele pro şi contra, înainte de a lua o decizie clară şi bine fundamentată.

Oricât ar fi părut de caraghios, noul sistem a fost întâmpinat cu rezerve tocmai de acei şefi de întreprinderi cărora le trimi-sesem, încă de la începutul ministeriatului meu, o circulară prin care îi solicitam să mă pună la curent cu „dificultățile şi cu observațiile lor de principiu" şi „să facă aceasta mai amănunțit decât înainte". Mă aşteptam să primesc munți de scrisori, dar apelul meu a rămas fără ecou. Am început să intru la bănuieli şi să mă întreb dacă nu cumva mi se intercepta corespondența, dar realitatea este că nimeni nu mi-a trimis nici o scrisoare. Şefii de întreprinderi -aveam s-o aflu mai târziu - se temeau să nu fie chemați la ordine de către Gauleiteri.

De critici de sus în jos nu duceam lipsă, dar complementul lor necesar, adică sugestiile de jos în sus, era aproape imposibil de exercitat. După ce am devenit ministru, am avut adesea senzația că plutesc pe deasupra realităților, pentru că deciziile mele nu stârneau nici o reacție critică.

Am datorat succesul acțiunii noastre miilor de tehnicieni care şi până atunci se remarcaseră prin performanțe deosebite. Acestor oameni îe-am încredințat întreaga responsabilitate a unor ramuri ale industriei de armament, redeşteptându-le astfel entuziasmul îngropat până atunci sub lespedea regimului; stilul meu neortodox i-a determinat să se implice mai mult. În fond, ; mă foloseam de o atitudine, frecventă la tehnicieni, care constă în a te consacra muncii tale fără a-ți pune întrebări. Aparenta lipsă de interferență dintre moralitate şi tehnică îi ținuse pe reprezentanții acesteia din urmă multă vreme departe de orice meditație asupra semnificației activității lor. Ruptura avea să devină cu atât mai periculoasă, cu cât, în acest război, tehnica dobândea o

importanță din ce în ce mai mare: tehnicianul nu mai era în măsură să sesizeze consecințele travaliului sau anonim.

În ce mă priveşte, „între nişte colaboratori incomozi şi nişte; executanți servili, îi preferam pe primii”14; partidul, în schimb, n-avea nici o încredere în specialiştii apolitici. Ia să fi împuşcat noi câțiva şefi de întreprindere, să vezi ce mai realizări ar fi avut ceilalți — spunea Sauckel, care a fost totdeauna unul dintre extremiştii din conducerea partidului.

Timp de doi ani n-a îndrăznit să mă atace nimeni. După puciul din 20 iulie, Bormann, Goebbels, Ley si Sauckel au căutat; să o facă. A trebuit să apelez la Hitler, avertizându-l într-o scrisoare că nu sunt în stare să-mi continuu activitatea cu succes dacă se încearcă judecarea ei după criterii politice.

Angajații ministerului, oameni ncînscrişi în partid, se bucurau de o protecție juridică destul de neobişnuită în statul lui Hitler. Într-adevăr, încă din prima perioadă a ministeriatului reuşisem, în ciuda opoziției ministrului Justiției, să obțin adoptarea unei dispoziții conform căreia, fără acordul meu, nici o persoană nu putea fi urmărită în justiție pentru daune aduse sectorului înarmare.16 Această dispoziție mi-a protejat colaboratorii chiar şi după 20 iulie 1944. Când s-a pus problema lui Bucher, director al Companiei Generale de Electricitate (AEG), a lui Vogler, director al Oțelăriilor Reunite, şi a lui Reusch, director al întreprinderii metalurgice Gutehoffnungshutte, toți trei acuzați de a fi făcut afirmații „defetiste”, Ernst Kaltenbrunner, şeful Gestapoului, mi-a cerat avizul cu privire la punerea sau nepunerea lor sub urmărire. Sublinierea pe care am făcut-o atunci cu privire la specificul muncii noastre, ce ne obligă să vorbim despre situație în modul cel mai deschis, i-a scutit pe cei trei directori de neplăcerile unei arestări. Altminteri, se aplicau pedepse grele pentru cazul în care colaboratorii noştri ar fi abuzat de încrederea acordată; de exemplu, pentru a stoca materii prime importante, ei ar fi putut să falsifice cifrele, căci noi oricum nu le mai controlam, în felul acesta ar fi împiedicat aprovizionarea cu arme a frontului.

În gigantica noastră organizație am văzut, din primul moment, o construcție provizorie. Eu însumi eram hotărât ca, după terminarea războiului, să mă întorc la arhitectură şi, în acest sens, voiam să-mi asigur sprijinul lui Hitler. Tot aşa - gândeam eu -era normal să liniştesc temerile industriaşilor şi să-i conving că această organizație nu exista decât pentru a satisface necesitățile războiului. După părerea mea, nu se putea cere întreprinderilor să renunțe în timp de pace la oamenii lor cei mai competenți şi nici să-şi pună experiența la dispoziția concurenților.18

Organizația noastră era numai o soluție provizorie şi țineam să-i păstrez acest caracter. Nu m-aş fi împăcat cu gândul că, în propria mea creație, pot să se împământenească metode birocratice. Nu încetam să-mi îndemn colaboratorii să suprime hârțogăraia, să rezolve problemele verbal sau telefonic, direct şi fără formalități, pe scurt, să evite cu orice preț constituirea de „dosare”, cum se spunea în jargonul de cancelarie. O altă împrejurare care ne-a obligat la o perpetuă improvizație au fost raidurile aeriene asupra oraşelor noastre. Dar, uneori, găseam că aceste acțiuni ale inamicului aveau şi ceva pozitiv, după cum rezultă din umorul cu care am reacționat atunci când, la 22 noiembrie 1943, un raid aerian a distrus ministerul: „Am avut norocul sa vedem arzând, o dată cu ministerul, o bună parte din dosarele curente, aşa încât

pentru o vreme am scăpat de o povară inutilă; dar nu putem conta tot timpul pe incidente de genul acesta ca să facem curăţenie prin lucrările noastre."19

În ciuda tuturor progreselor care fuseseră realizate în tehnică şi în industrie, producţia noastră de armament, în epoca celor mai mari succese militare, în 1940 şi 1941, era încă inferioară celei din primul război mondial, în primul an al campaniei din Rusia, producţia de tunuri şi de muniţii n-a depăşit un sfert din producţia lui 1918. Trei ani mai târziu, în primăvara lui 1944, chiar si atunci când, datorită succesului metodelor noastre, nu eram departe de punctul culminant al producţiei de armament, rămăseserăm încă sub nivelul celei din primul război mondial, adică sub nivelul celei a Germaniei, Austriei şi Cehoslovaciei luate la un loc.20

Printre cauzele acestei rămâneri în urma am socotit întotdeauna că se afla proliferarea birocraţiei, împotriva căreia am luptat în zadar.2' Astfel, de exemplu, personalul Serviciului Armamentelor era de zece ori mai numeros decât în timpul primului război mondial. N-am încetat să cer o simplificare a aparatului administrativ, mărturie în acest sens fiind discursurile şi scrisorile mele, din 1942 până la sfârşitul lui 1944. Cu cât luptam mai mult împotriva acestei birocraţii tipic germane, căreia regimul nostru autoritar nu făcuse decât să-i sporească efectivele şi importanţa, cu atât mai mult dominaţia statului asupra economiei de război mi se părea a fi o eroare, şi această convingere a devenit din ce în ce mai mult o dogmă politică pe baza căreia am vrut, în cele din urmă, să explic toate evenimentele, în dimineaţa zilei de 20 iulie, cu câteva ore înainte de atentat, i-am scris lui Hitler că, în materie de organizare, ruşii şi americanii, recurgând la mijloace mai simple, realizează, o mai mare eficienţă decât noi şi că metodele noastre desuete ne împiedică să obţinem rezultate comparabile. Acest război este, adăugam eu, şi o luptă între două sisteme de organizare, „confruntarea sistemului nostru supraclaborat cu arta improvizaţiei, de care dădea dovadă adversarul". Dacă nu adoptăm o altă metodă, atunci posteritatea va avea prilejul să constate că sistemul nostru arhaic, greoi şi conservator a fost cel care ne-a dus la înfrângere.

Capitolul 16 CARENŢE

Unul dintre aspectele cele mai surprinzătoare ale acestui război constă în faptul că Hitler a vrut să-şi scutească propriul lui popor de încercările pe care Churchill şi Roosevelt n-au ezitat să le impună poporului englez şi celui american.1 Contrastul dintre înverşunarea Angliei democratice în mobilizarea întregii forţe de muncă şi moliciunea dovedită în această privinţă Germania totalitară arată cât de mult se temea regimul de o mutaţie a sufragiului popular. Pătura conducătoare nu voia să impună sacrificii- nici sieşi şi nici poporului; se străduia, prin concesii, sa păstreze cât mai mult bunăvoinţa acestui popor. Hitler şi majoritatea adepţilor lui politici aparţineau generaţiei celor care erau soldaţi când a izbucnit Revoluţia din 1918 şi care n-au acceptat-o niciodată. In convorbirile lui particulare, Hitler dădea adesea de înţeles că, după o experienţă ca aceea din 1918, prudenţa, oricât de multă, nu va fi niciodată suficientă, în încercarea de a se preveni orice motiv de nemulţumire, s-a cheltuit mai mult decât în ţările cu regim democratic pentru a aproviziona populaţia cu bunuri de consum, pentru a plăti pensii de război şi pentru a acorda indemnizaţii femeilor ai căror soţi erau mobilizaţi pe front, în timp ce Churchill nu oferea poporului său decât „sânge, lacrimi, muncă şi sudoare", noi, în toate fazele şi crizele războiului, am avut dreptul la unul şi acelaşi cuvânt de ordine,

pe care Hitler îl repeta până la monotonie: „Suntem siguri de victoria finală.” Era dovada slăbiciunii politice; această atitudine trăda marea teamă de a nu pierde asentimentul poporului şi de a se vedea astfel confruntat cu crize politice în interiorul ţării.

În primăvara lui 1942, alarmat de înfrângerile noastre pe frontul rusesc, nu eram preocupat numai de mobilizarea tuturor resurselor ţării, ci insistam, în acelaşi timp, pe ideea următoare: „Trebuie ca războiul să fie terminat cât mai repede, căci, altminteri, Germania va fi învinsă. Trebuie să câştigăm bătălia înainte de sfârşitul lui octombrie, înainte să înceapă iama aisească, altfel partida este pierdută pentru totdeauna. Dar nu putem câştiga decât cu armele de care dispunem la ora actuală, nu cu acelea pe care am putea să le avem în anul viitor.” Nu ştiu cum a ajuns această analiză la cunoştinţa ziarului Times, care a publicat-o la 7 septembrie 1942.2 Fapt este că articolul sintetiza ideile asupra cărora Milch, Fromm şi cu mine eram de acord la data aceea.

„Avem cu toţii sentimentul că ne găsim în acest an la o cotitură hotărâtoare a istoriei noastre”, declaram eu public în aprilie 1942.3 Nu bănuiam că această cotitură este iminentă şi că încercuirea Armatei a 6-a la Stalingrad, nimicirea Afrikakorps, succesul debarcării în Africa de Nord şi primele bombardamente aeriene masive se apropiau, în acelaşi timp, economia noastră de război era, şi ea, la o cotitură; într-adevăr, până în toamna lui 1941, economia fusese organizată în perspectiva unor războaie scurte intercalate cu mari intervale de acalmie. Acum începea războiul de lungă durata.

M în concepţia mea, ar fi trebuit ca mobilizarea tuturor resurselor naţiunii să înceapă de la vârful ierarhiei de partid. Acest lucru mi se părea cu atât mai firesc cu cât Hitler însuşi declarase solemn, la l septembrie 1939, în Reichstag, că nu există sacrificiu pe care el însuşi să nu fie gata a şi-l asuma imediat.

De fapt, Hitler a fost de acord cu mine când i-am propus să suspende toate lucrările aflate încă în curs de execuţie, chiar şi pe cele de la Obersalzberg. Am putut deci să mă prevalez de acordul lui, la cincisprezece zile după instalarea mea în funcţie, când am luat cuvântul în faţa celui mai greu de convins forum al nostru, adică în faţa Gauleiterilor şi a Reichsleiterilor: „Considerentele legate de lucrările ce urmează a fi executate după încheierea păcii nu mai trebuie să ne influenţeze deciziile. Fiihrerul mi-a ordonat ca, de-acum încolo, să-i semnalez asemenea activităţi de natură să frâneze producţia de armament.” Aceasta era o ameninţare făţişă, chiar dacă, în continuare, am mai lăsat din preţ spunând că poate fiecare dintre noi are nişte dorinţe speciale pe care până la iarnă ar vrea să şi le vadă împlinite. Dar situaţia militară impunea ca, de-acum înainte, să fie suspendate toate lucrările de prisos din diferite regiuni. Era de datoria noastră să dăm exemplul cel mai bun, chiar dacă economiile de mână de lucru şi de materiale astfel realizate nu ar fi fost considerabile.

Aveam convingerea că, în ciuda tonului monoton cu care îmi citeam discursul, redactat în ciornă, toţi cei prezenţi vor subscrie la apelul lansat. Dar, când am terminat de vorbit, m-am văzut asediat de o mulţime de Gauleiteri şi Kreisleiteri care voiau să obţină aprobări speciale pentru diferite proiecte. Primul dintre ei era Reichsleiterul Bormann în persoană, care, între timp, profitase de nehotărârea lui Hitler şi obţinuse o derogare. De fapt, muncitorii detaşaţi pe şantierele de la Obersalzberg - cărora, în plus, trebuia să li se asigure camioane, materiale şi carburant -au rămas acolo până la

sfârşitul războiului, în ciuda ordinului de întrerupere a lucrărilor, pe care-l obţinusem a doua oară din partea lui Hitler la trei săptămâni după acest discurs.4

Apoi a fost rândul Gauleiterului Sauckel să dea din coate să obţină asigurări pentru „Forumul partidului”, pe care voia sâ-l amenajeze la Weimar; nici el nu s-a sinchisit de ordinul respectiv şi a continuat lucrările până la sfârşitul războiului. Robert Ley se zbătea pentru un adăpost de porci la ferma sa model. El îmi spunea că trebuie să-i sprijin proiectul, deoarece experienţele sale sunt de mare importantă pentru problemele noastre alimentare. I-am trimis o scrisoare de refuz, nu fără o apostilă ironică: „Conducătorului organizaţiei politice a NSDAP, şef al Frontului German al Muncii. Priviţi: porcăria dumneavoastră!”

După discursul meu, Hitler însuşi, în afară de faptul că a autorizat lucrările de la Obersalzberg, a dat ordin să se amenajeze, nu departe de Salzburg, castelul de la Klessheim, care fusese lăsat de izbelişte. Cu preţul multor milioane de mărci, castelul acesta a fost transformat într-o reşedinţă luxoasă, destinată invitaţilor lui Hitler. Lângă Berchtesgaden, Himmler a construit în secret o vilă mare pentru iubita lui, lucru pe care nu l-am aflat decât în ultimele săptămâni ale războiului. După 1942, încurajat de Hitler, un Gauleiter iniţia, cu mare consuni de materiale prohibite, transformarea castelului de la Posen şi a unui hotel, clădindu-şi de asemenea o reşedinţă personală în apropierea oraşului. Tot în 1942 şi 1943, se consumau materiale preţioase şi se imobilizau muncitori specialişti pentru a fabrica noi trenuri speciale pentru Ley, Keitel şi alţii. Evident, de cele mai multe ori, activiştii partidului îmi ascundeau proiectele lor. Reichsleiterii şi Gauleiterii dispneau de o putere absolută. Deci, în privinţa aceasta, nu puteam exercita nici un control. Rar izbuteam să opun câte un veto, care şi-aşa nu era luat în considerare, în vara lui 1944, Hitler şi Bormann nu ezitau să notifice ministrului Armamentului interdicţia de a solicita unui fabricant de rame de tablouri din Munchen să lucreze pentru producţia de război. Deja cu câteva luni mai înainte, ei personal ordonaseră să fie scutite de obligaţia de a lucra pentru război „fabricile de tapiserii şi de alte produse artistice asemănătoare”, cele care produceau covoare şi tapiserii destinate edificiilor pe care Hitler voia să le construiască după război.

După numai noua ani de domnie, pătura conducătoare ajunsese atât de coruptă, încât, nici în faza critică a războiului, nu era capabilă să renunţe la luxul şi risipa cu care se obişnuise. Toţi aveau nevoie de reşedinţe vaste, case de vânătoare, moşii, castele, servitorime numeroasă, o masă îmbelşugată, o pivniţă cu băuturi selecte - „obligaţiile de reprezentare” o cereau.6 în plus, erau foarte preocupaţi de securitatea persoanei lor, o adevărată obsesie care friza ridicolul. Această observaţie este valabilă în primul rând pentru Hitler: indiferent în ce loc ar fi rămas pentru un timp oarecare, cel dintâi lucru pe care-l ordona era de a se construi un buncăr; adăposturile respective aveau acoperişuri a căror grosime creştea în acelaşi ritm ca şi calibrul bombelor, ajungând în final la cinci metri. Aşa că, la un moment dat, existau buncăre foarte complexe la Rastcnburg, la Berlin, la Obersalzberg, la Miinchen, la reşedinţa de lângă Salzburg, la Cartierul General de lângă Nauheim şi la cel de pe Somme. În 1944, Hitler a pus să se construiască în Silezia şi în Turingia două cartiere generale subterane, săpate în munte, ceea ce a dus la scoaterea a sute de tehnicieni din atât de necesara activitate minieră şi la mobilizarea a mii de muncitori.7

Teama nedisimulată a lui Hitler şi părerea grozavă pe care o avea despre sine au constituit pentru oamenii din anturajul său o excelentă posibilitate de a nu cruța nici un mijloc pentru a-şi asigura propria lor protecție. Goring, de exemplu, şi-a construit câte un vast adăpost subteran nu numai la Karinhall, ci şi la castelul său de la Veldenstein, undeva în împrejurimile Nürnbergului, loc unde nu s-a dus aproape niciodată.8 Drumul de la Berlin la Karinhall, lung de 70 de kilometri, trecea prin nişte păduri solitare, dar, de-a lungul lui, la intervale regulate, s-au construit adăposturi betonate. Ley, care avea un buncăr la Grunewald, un oraş-satelit, cam în afara pericolului, observând într-o zi efectul produs de o bombă ce străpunsese acoperişul unui adăpost public, nu s-a mai preocupat decât de grosimea acoperişului buncărului personal. De altfel, pentru Gauleiteri, au fost construite şi alte buncăre în afara oraşelor, toate din ordinul lui Hitler, care era convins că oamenii aceştia sunt de neînlocuit. în primele săptămâni, a trebuit să fac față unei întregi serii de probleme urgente, dar cea mai presantă era problema mâinii de lucru, într-o seară, către mijlocul lunii martie, în timp ce vizitam una dintre cele mai importante uzine de armament din Berlin, Rheinmetall-Borsig, am observat că halele erau echipate cu maşini excelente, dar că acestea stăteau neutilizate, deoarece nu existau suficienți muncitori pentru constituirea unui al doilea schimb.

La fel se prezentau lucrurile şi în alte uzine de armament, în plus, în timpul zilei, întâmpinam greutăți în ce priveşte alimentarea cu energie electrică, pe când seara şi noaptea rețeaua era mult mai puțin solicitată. Cum în aceeaşi perioadă s-au construit şi uzine noi, reprezentând o investiție de circa 11 miliarde de mărci, şi cum acestea aveau să ducă, în mod obligatoriu, lipsă de maşini-unelte, mi s-a părut mai judicios să stopăm cea mai mare parte a noilor construcții şi să folosim mâna de lucru astfel disponibilizată pentru a organiza schimbul doi.

Hitler s-a arătat, desigur, receptiv la acest raționament şi a semnat un decret care prevedea reducerea la trei miliarde de mărci a volumului de investiții destinate noilor construcții. Dar s-a văzut că executarea acestui decret presupunea abandonarea anumitor proiecte de perspectivă ale industriei chimice, proiecte al căror cost se ridica la circa un miliard de mărci.9 Or, Hitler n-a mai fost de acord cu acest lucru. El nu voia să renunțe la ideea de a face totul în acelaşi timp, poziție pe care şi-o justifica astfel: „Războiul cu Rusia e posibil să se termine în curând. Dar eu am şi alte proiecte de mai lungă perspectivă, şi, ca să le realizez, îmi trebuie mai mult carburant sintetic decât înainte. E absolut necesar ca noile uzine să fie construite, chiar dacă nu vor fi terminate decât peste câțiva ani.” Un an mai târziu, la 2 martie 1943, a trebuit să constat că era inutil „să construieşti uzine ce urmau să contribuie la realizarea unor mari programe de viitor, care n-ar fi produs deci decât după l ianuarie 1945”.10 în septembrie 1944, când situația militară devenise catastrofală, această decizie nefericită luată de Hitler în primăvara lui 1942 era un serios handicap pentru produc-ția noastră de armament, afectând sensibil proiectul de restrângere a construcțiilor.

Totuşi, câteva sute de mii de muncitori au devenit disponibili şi au putut fi îndreptați spre industria de armament. Dar tocmai atunci a apărut un obstacol neaşteptat: dr. Mansfeld, director ministerial şi şef al Serviciului Mâinii de Lucru la Planul de patru ani, mi-a explicat cu toată sinceritatea că, dacă Gauleiterii se opun, el nu are suficientă autoritate să transfere dintr-o regiune într-alta muncitorii deveniți disponibili.]' în realitate, îndată ce se simțeau atinşi în prerogativele lor, Gauleiterii uitau

pentru un timp rivalitățile şi intrigile care-i dezbinau şi făceau front comun. Mi-era clar că, în ciuda poziției solide pe care o aveam la data aceea, de unul singur nu voi reuşi niciodată s-o scot la capăt. Trebuia să găsesc printre ei unul care, învestit de Hitler cu puteri speciale, să fie în măsură a ajuta la depăşirea dificultăților. Alegerea mea s-a oprit asupra lui Karl Hanke, un vechi prieten, de multă vreme Secretarul de Stat al lui Goebbels şi care făcea parte din clanul lor, pentru că, din ianuarie 1941, devenise Gauleiter al Sileziei Inferioare. Hitler s-a arătat dispus să-mi ataşeze un delegat cu depline puteri. Dar, de data aceasta, Bormann a reuşit să mă torpileze. Hanke era cunoscut ca unul dintre aliații mei; desemnarea sa nu numai ca mi-ar fi întărit poziția, dar ar fi avut şi semnificația unei imixtiuni în afacerile partidului, domeniu rezervat lui Bormann.

Două zile mai târziu, când am revenit cu cererea la Hitler, acesta şi-a dat acordul, dar a refuzat să accepte alegerea pe care o făcusem eu: „Hanke e prea tânăr şi o să-i vină greu să se facă respectat. Am vorbit despre asta cu Bormann. O să-l luăm pe Sauckel."

Bormann reuşise să obțină numirea lui Sauckel şi-l convinsese pe Hitler să i-l subordoneze lui direct. Goring, pe bună dreptate, a protestat, căci era vorba de o responsabilitate care până atunci se exercitase în cadrul Planului de patru ani. Cu dezinvoltura caracteristică în manipularea aparatului de stat, Hitler l-a numit deci pe Sauckel „comisar general"; dar, în acelaşi timp, l-a integrat în organizația Planului de patru ani. Goring a protestat din nou, procedeul fiind vădit umilitor. Neîndoielnic că Hitler n-ar fi avut nevoie să insiste mult ca să-l facă pe Goring să-l desemneze el însuşi pe Sauckel, dar n-a mişcat un deget în sensul acesta. Datorită ranchiunei lui Bormann, blazonul deja zgâriat al lui Goring primea o nouă lovitură.

Sauckel şi cu mine am fost convocați la Cartierul General al Fiihrerului. Înmânându-i lui Sauckel ordinul de numire, Hitler a subliniat că nu trebuie sa existe o problemă a mâinii de lucru şi a repetat în aceiaşi termeni pe care-i folosise la 9 noiembrie 1941: „Teritoriile care lucrează direct pentru noi cuprind peste 250 de milioane de oameni. Un fapt e sigur: pe aceşti oameni trebuie să reuşim să-i înhămăm fără menajamente la muncă."13 Hitler i-a cerut lui Sauckel să nu-şi facă nici un scrupul în acțiunea de recrutare în teritoriile ocupate a brațelor de muncă de care aveam nevoie. Cu aceasta se deschidea un capitol funest în activitatea mea. Căci, în următorii doi ani şi jumătate l-am presat continuu pe Sauckel să-mi aducă, prin constrângere, muncitori străini care să lucreze în fabricile de armament, în primele săptămâni, colaborarea noastră a fost excelentă. Sauckel ne-a promis solemn, lui Hitler şi mie, că va elimina toate dificultățile privind mâna de lucru şi că va înlocui operativ specialiştii chemați sub drapel. Din part(?a mea, l-am ajutat să dobândească autoritate şi l-am sprijinit ori de câte ori am putut. Sauckel promisese foarte multe lucruri. In timp de pace, lucrătorii care mureau sau atingeau vârsta de pensionare erau înlocuiți de generația tânără, care furniza, în fiecare an, circa 600 000 de oameni. Acum însă nu numai aceşti tineri erau încorporați în Wehrmacht, ci şi o parte din mâna de lucru din industrie. Din care cauză, în anul 1942, economia de război avea un deficit cu mult peste un milion de lucrători.

Intr-un cuvânt, Sauckel n-a putut să-şi onoreze promisiunile. Speranțele lui Hitler, care credea că e simplu să recrutezi dintr-o populație de 250 de milioane lucrătorii necesari, s-au spulberat si ele, pe de o parte din pricina slăbiciunii organelor

care exercitau puterea în teritoriile ocupate, pe de altă parte pentru că cei vizați preferau sa fugă în păduri, la partizani, decât să se lase târâți la muncă forțată în Germania.

Când primii lucrători străini au sosit în uzine, industria noastră a început să-mi trimită reclamații, în principal, era vorba de oameni calificați care, până atunci, fuseseră scutiți de armată, iar acum se vedeau înlocuiți cu străini. Se spunea că aceşti muncitori germani lucrau în sectoarele cele mai importante şi că acolo exista penuria cea mai gravă. Afară de aceasta, serviciile de spionaj şi de sabotaj ale inamicului îşi atingeau cu multă uşurință scopul, strecurându-şi agenții în coloanele lui Sauckel. Peste tot se resim-țea lipsa de interpreți şi de aici greutăți în a te înțelege cu diferite grupe lingvistice. Colaboratori din industrie îmi prezentau statistici din care rezulta că, în primul război mondial, utilizarea muncii femeilor germane a fost sensibil mai intensă decât acum; îmi arătau fotografii făcute în aceeaşi uzină de muniții în 1918 si în 1942. În aceste fotografii se vedeau muncitorii părăsind uzina la sfârşitul programului: în 1918 majoritatea o constituia femeile, pe când acum erau aproape numai bărbați. Mi s-a demonstrat şi prin ilustrații din reviste americane şi britanice că, în toate uzinele de armament din aceste țări, femeile aveau o pondere mai mare decât la noi.

La începutul lui aprilie 1942, i-am cerut lui Sauckel să recruteze nemțoaice pentru armament; el mi-a răspuns foarte categoric că problema recrutării şi repartizării muncitorilor îl priveşte numai pe el şi că, de altminteri, în calitatea sa de Gauleiter, nu primeşte ordine decât de la Hitler şi nu dă socoteală decât în fața acestuia, în încheiere, mi-a propus să lăsam totuşi decizia în seama lui Goring, care era „împuternicit pentru Planul de patru ani". Consfătuirea a avut loc şi de data aceasta la Karinhall; Goring s-a arătat vizibil flatat de demersul nostru. Afişând o amabilitate exagerată cu Sauckel, pe mine m-a tratat cu multă răceală. Aproape că nici n-am putut să-mi expun argumentele: Sauckel şi Goring mă întrerupeau la tot pasul. Obiecția cea mai importantă a lui Sauckel era că munca în uzină riscă să aducă prejudicii morale femeilor germane, că ar avea de suferit nu numai „viața lor sufletească şi spirituală", ci şi fecunditatea lor. Goring s-a alăturat cu convingere acestei argumentări. Dar, ca să meargă la sigur, Sauckel a obținut, după această convorbire, şi acordul lui Hitler, fără ca eu să aflu ceva.

Era prima breşă în poziția mea, care păruse până atunci de neclintit. Sauckel i-a înştiințat pe colegii Gauleiteri despre victoria sa. A făcut-o printr-o proclamație în care se spunea, printre altele: „Pentru a asigura gospodinelor germane si, în special, mamelor cu mulți copii un sprijin eficace şi pentru a le proteja sănătatea, Fiihrerul m-a însărcinat să strâng din teritoriile răsăritene între 400 000 şi 500 000 de tinere sănătoase şi robuste şi să le transfer în Reich."15 în timp ce în Anglia numărul de menajere scăzuse în 1943 cu două treimi, în Germania acest număr a rămas până la sfârşitul războiului cam acelaşi, adică peste l 400 000.16 în curând, s-a răspândit zvonul că o dată cu sosirea a 500 000 de ucrainence, activiştii partidului nu mai sunt în pană de servitoare.

Producția de armament a țărilor beligerante depindea de repartiția oțelului brut. În primul război mondial, economia de război germană a consumat pentru producția de armament 46, 5% din oțelul brut. Când mi-am luat funcția în primire, am constatat că, dimpotrivă, în consumul total de oțel brut, partea armamentului nu se ridica decât la 37, 5%.17 Ca sa putem majora acest procentaj, i-am propus lui Milch să facem împreună repartizarea materiilor prime.

La 2 aprilie, am pornit deci din nou spre Karinhall. Mai întâi, Goring s-a extins asupra a tot felul de subiecte, apoi, în sfârşit, s-a declarat de acord cu ideea organizării unui Oficiu Central de Planificare în cadrul Planului de patru ani. Impresionat de inițiativa noastră, el ne-a întrebat aproape cu timiditate: „Aveți posibilitatea să-l luați pe prietenul meu Korner ca al treilea colaborator? Ar suporta greu să fie ținut deoparte.”

Oficiul Central de Planificare a devenit, în curând, instituția cea mai importantă a economiei noastre de război. De altfel, era de neînțeles faptul că nu se crease cu mult timp înainte o instanță superioară care să fi dirijat diferitele programe şi să fi definit prioritățile. Până în 1939, Goring îşi asumase această funcție; apoi nu s-a mai găsit nimeni suficient de autoritar pentru a domina problemele, cu complexitatea şi importanța lor crescândă, şi capabil sa compenseze carențele lui Goring.19 Decretul lui Goring, care instituia Oficiul Central de Planificare, prevedea că el însuşi va putea să ia toate deciziile pe care le va socoti necesare. Dar, aşa cum mă aşteptam, n-a recurs niciodată la aceasta şi nici noi n-am avut motive să-l deranjăm.

Şedințele Oficiului Central de Planificare aveau loc la ministerul meu, în sala mare de conferințe, şi se prelungeau la nesfârşit. Participau o mulțime de persoane, printre care chiar miniştri şi secretari de stat. Secondați de consilierii lor tehnici, ei dădeau adesea o luptă dramatică pentru a-şi păstra contingentele. Dificultatea sarcinii noastre provenea din faptul că trebuia sa acordăm cât mai puțin economiei civile, dar totuşi atât cât armamentul să nu sufere din cauza unei producții insuficiente în celelalte sectoare; trebuia, de asemenea, să alocăm suficient pentru nevoile populației.

Eu însumi eram hotărât să acționez energic pentru reducerea producției de bunuri de consum, mai ales că, la începutul lui 1942, aceasta nu era inferioară decât cu 3% față de nivelul atins în timp de pace. Dar, în 1942, n-am reuşit s-o reduc decât cu 12% în favoarea armamentului.22 într-adevăr, nu trecuseră nici trei luni, şi Hitler regreta deja că decisese să dea prioritate producției de armament. La 28 si 29 iunie 1942, a ordonat „sa se reia producția de bunuri de consum destinate populației”. Am protestat, argumentând că „pentru toți cei care au acceptat în silă prioritatea dată armamentului, o asemenea orientare este o încurajare în plus de a se opune liniei de conduită actuale”23 - ceea ce constituia un atac nedisimulat la adresa activiştilor partidului. Dar argumentele mele n-au avut nici un ecou la Fiihrer.

Încă o dată, şovăielile lui Hitler mă puneau în imposibilitatea de a introduce o economie de război totală.

Pentru a majora producția de armament, nu ajungea să obții mai multă mână de lucru şi mai mult oțel brut; era necesar ca şi traficul feroviar al Reichului să țină pasul cu creşterea necesităților, deşi încă nu-si revenise din şocul produs de iarna rusească. Paralizia trenurilor blocate se întinsese până departe, în interiorul Reichului. Convoaiele cu importante materiale de război înregistrau astfel întârzieri intolerabile.

La 5 martie 1942, dr. Julius Dorpmiiller, ministrul Transporturilor, care era, la cei 73 de ani ai săi, un om încă plin de vioiciune, m-a însoțit la Cartierul General; voiam să-i expunem Fiihrerului problemele cu care se confruntau transporturile. I-am explicat cât de catastrofală e situația, dar, întrucât Dorpmiiller m-a sprijinit numai cu jumătate de gură, Hitler, ca întotdeauna, a ales interpretarea cea mai optimistă a situației. A amânat pentru mai târziu rezolvarea acestei probleme capitale, apreciind că: „Fără îndoială, efectele nu vor fi aşa de dramatice pe cât le vede Speer...”

Paisprezece zile mai târziu, la insistențele mele, a acceptat să desemneze, la Ministerul Transporturilor, un tânăr funcționar pentru a succeda Secretarului de Stat, acesta din urmă având deja 65 de ani. Dar Dorpmiiller era categoric de altă părere. „Secretarul meu de Stat - prea bătrân?” a întrebat el când i-am comunicat decizia. „Vedeți-vă de treabă, un om aşa de tânăr! în 1922, când eram preşedinte al unui comitet de direcție a Reichsbahnului, el tocmai fusese numit consilier al Reichsbahnului.” Şi Dorpmuller a reuşit să blocheze această măsură.

După opt săptămâni, la 21 mai 1942, Dorpmuller se vedea obligat să recunoască: „Reichsbahnul dispune pe teritoriul german de un număr atât de insuficient de vagoane şi de locomotive, încât nu mai este în stare sa asigure transporturile cele mai urgente.” După cum scria Cronica, expozeul lui Dorpmuller asupra situației transporturilor echivala cu „o declarație de faliment a Reichsbahnului”. În aceeaşi zi, ministrul mi-a propus să plaseze transporturile sub autoritatea mea absolută, lucru pe care l-am refuzat.24

Pe 23 mai 1942, Hitler a acceptat să-i prezint un tânăr consilier al Reichsbahnului, dr. Ganzenmiiller. În iarna trecută, traficul feroviar fusese complet întrerupt într-un sector al Rusiei (pe tronsonul Minsk-Smolensk). Cel care l-a restabilit a fost Ganzenmiiller. Hitler a părut foarte impresionat: „îmi place acest om, am să-l numesc îndată Secretar de Stat.” La întrebarea mea dacă n-ar trebui discutat în prealabil cu Dorpmuller, a strigat: „în nici un caz! Nici Dorpmiiller, nici Gazenmuller nu trebuie să afle nimic. Eu, pur şi simplu, o să vă convoc la Cartierul General pe dumneata, domnule Speer, şi pe omul dumitale. Ministrul Transporturilor să vină separat.”

La indicația lui Hitler, cei doi oameni au fost plasați şi la Cartierul General în barăci diferite. Dr. Ganzenmuller nu bănuia nimic atunci când a intrat, fără ministrul său, în biroul lui Hitler. Declarațiile Fiihrerului sunt consemnate într-un proces-verbal redactat în aceeaşi zi: „Problema transporturilor este o problemă crucială; trebuie deci să i se găsească o rezolvare. Toată viața mea, şi mai ales în iarna trecută, m-am aflat în fața unor probleme capitale, cărora trebuia să li se găsească o rezolvare. De fiecare dată, primeam de la aşa-zişii specialişti, de fapt de la oameni cu funcții de conducere, acelaşi răspuns: «Asta nu se poate, asta nu merge!» Ei bine, eu nu sunt de acord cu aşa ceva! Există probleme care trebuie soluționate necondiționat. Acolo unde avem şefi adevărați, nu pârâți, ele au fost rezolvate totdeauna şi vor fi rezolvate totdeauna, în chestiunile acestea nu se umblă cu mănuşi. Pentru mine, problema nu se pune în termeni de amabilitate; de altfel, mi-este absolut indiferent ce o să spună cândva posteritatea despre metodele pe care sunt obligat să le folosesc. Pentru mine, nu există decât o singură problemă care contează şi care trebuie rezolvată: câştigarea acestui război. Altminteri Germania se duce de râpă.”

În continuare, Hitler a relatat cât a fost el de ferm în timpul catastrofei din iarna trecută, şi asta în ciuda avizului generalilor săi care-l presau să bată în retragere; a vorbit, de asemenea, despre unele măsuri, recomandate de mine înainte, necesare pentru restabilirea traficului normal. Apoi, fără să-l cheme pe ministrul Transporturilor, fără măcar să-i ceară avizul, l-a numit pe Ganzenmuller Secretar de Stat, deoarece „demonstrase pe front că are energia necesară pentru a reintroduce ordinea în transporturi, pentru a salva o situație atât de disperată”. De abia în acest moment au

fost aduşi la şedința ministrul Dorpmuller şi directorul Leibbrandt. Hitler le-a spus că a decis să intervină personal în chestiunea transporturilor, fiindcă de aceasta depinde victoria; el a continuat, dezvoltându-şi unul dintre raționamentele-standard: „La vremea mea, am pornit de la zero, când eram un soldat necunoscut în primul război mondial şi când i-am văzut pe toți ceilalți lăsându-se păgubaşi, ei care păreau mult mai mult decât mine destinați unor posturi de conducere. Singurul sprijin mi-a fost voința, şi m-am făcut ascultat. Toată viața mea demonstrează că eu nu capitulez niciodată. Trebuie să stăpânim problemele pe care ni le pune războiul. Repet: pentru mine cuvântul «imposibil» nu există." A spus din nou, aproape strigând: „Pentru mine aşa ceva nu exista!" Numai după aceea l-a anunțat pe ministrul Transporturilor că l-a numit pe consilierul Reichsbahnului în postul de Secretar de Stat la Ministerul Transporturilor. Procedeul ne-a pus pe toți - pe ministru, pe noul său secretar de stat şi pe mine însumi - într-o situație penibilă.

Hitler vorbea totdeauna cu mult respect despre capacitatea profesională a lui Dorpmiiller. Tocmai de aceea era firesc ca Dorpmuller să se aştepte ca şeful suprem să discute în prealabil cu el chestiunea adjunctului. Dar, cu siguranță, Hitler voise să evite o discuție neplăcută, punându-şi ministrul în fața faptului împlinit, aşa cum procedase de atâtea ori când avusese de-a face cu specialişti. Fapt este că Dorpmuller a înghițit această umilință fără să spună un cuvânt.

În acelaşi moment, Hitler a decis ca mareşalul Milch şi cu mine să ne asumăm provizoriu toate puterile pentru a reglementa problema transporturilor: noi aveam misiunea de a face în aşa fel încât condițiile necesare pentru aceasta să fie „îndeplinite în modul cel mai cuprinzător si în termenul cel mai scurt". Hitler a închis şedința cu precizarea dezarmantă: „N-avem voie să pierdem războiul din cauza problemei transporturilor; în consecință, trebuie s-o rezolvăm."

În fapt, problema a fost rezolvată. Tânărul Secretar de Stat a ştiut să aplice nişte metode simple ca să descongestioneze căile ferate, să accelereze traficul şi să satisfacă cerințele în creştere ale economiei de război. Un comitet special, responsabil cu materialul rulant, primise însărcinarea să ia măsuri pentru ca repararea locomotivelor avariate în condițiile iernii ruseşti să fie accelerată. Dacă până atunci avusesem o producție artizanală de locomotive, de data aceasta am trecut la fabricația de serie şi am mărit randamentul.26 Astfel, în perioada care a urmat, traficul a continuat să-şi mențină fluența, în ciuda creşterii producției de armament. Reducerea teritoriilor pe care le ocupam a dus în mod necesar la scurtarea distanțelor, situație ce a durat până în toamna lui 1944, când, ca urmare a atacurilor aeriene sistematice, transporturile aveau să devină din nou, şi de data aceasta definitiv, punctul cel mai vulnerabil al economiei noastre de război.

Când Goring a aflat că ne pregătim să majorăm producția de locomotive, m-a convocat la Karinhall. Mi-a propus cu toată seriozitatea să facem locomotive din beton, noi nedispunând de suficient oțel. Desigur, locomotivele din beton n-or să reziste cât cele din metal, spunea el, şi atunci ar trebui, pur şi simplu, să se fabrice mai multe locomotive. Bineînțeles, habar n-avea cum s-ar putea realiza aşa ceva, ceea ce însă nu l-a împiedicat ca, luni de zile, să pedaleze pe ideea aceasta aberantă, pentru care pierdusem două ore de mers cu maşina, două ore de aşteptare, după care mă întorsesem acasă lihnit de foame, într-adevăr, la Karinhall, rar se întâmpla ca invitații la o şedință

să fie reținuți la masă. Era singura restricție pe care casa lui Goring şi-o impunea în numele economiei aflate în totalitate pe picior de război.

La numirea lui Ganzenmiiller, se rostiseră formule foarte lapidare în privința modului de a rezolva problema transporturilor. La o săptămână după aceea, m-am dus din nou la Hitler. Consecvent concepției mele conform căreia, în perioadele critice, trebuie ca şefii să dea exemple pozitive, i-am propus ca, până la noi ordine, să interzică demnitarilor partidului şi ai Reichului să-şi folosească vagoanele-salon. Fireşte, pe Fiihrer îl exceptam de la această restricție. Dar el nu a subscris la o asemenea decizie, motivând că în Est era nevoie de aceste vagoane-salon, dat fiind posibilitățile de cazare reduse. I-am replicat că, de fapt, cele mai multe dintre vagoane erau utilizate nu în Est, ci în interiorul Reich-ului, şi i-am prezentat o lungă listă cuprinzând toate notabilitățile care călătoreau în ele. Dar n-am avut nici un succes.

În epoca aceea, îl întâlneam foarte des pe generalul Friedrich Fromm; de multe ori luam dejunul împreună într-un salon separat al restaurantului „Horcher”. La una dintre aceste întâlniri, spre sfârşitul lui aprilie 1942, Fromm mi-a spus că singura şansă de a câştiga războiul pe care o mai avem este de a pune la punct o armă cu totul revoluționară. Mi-a destăinuit faptul că se află în contact cu un grup de cercetători care sunt pe cale de a inventa o armă capabilă să distrugă oraşe întregi şi, poate, să scoată din luptă Marea Britanic. Mi-a propus să le facem o vizită împreună. I se părea totuşi important ca măcar să stăm de vorbă cu ei.

Dr. Albert Vb'gler, directorul celui mai mare concern al oțelului din Germania şi preşedinte al lui Kaiser-Wilhelm-Gesellschaft, mi-a vorbit şi el în zilele acelea despre cercetarea nucleară, semnalându-mî cât de neglijat este la noi acest domeniu. El m-a făcut pentru prima dată atent asupra ajutorului insuficient pe care Ministerul pentru Educație şi Ştiință al Reichului îl acordă cercetării fundamentale; într-adevăr, acest minister, cum era şi normal în timp de război, avea puține resurse. La 6 mai 1942, am discutat cu Hitler situația şi i-am propus să numească în fruntea Consiliului de Cercetare Ştiințifică al Reichului o figură reprezentativă, de pildă pe Goring.28 O lună mai târziu, la 9 iunie 1942, Goring era numit în acest nou post.

Cam în jurul aceleiaşi date, am participat împreună cu cei trei reprezentanți militari - Milch, Fromm şi Witzell - la o reuniune care a avut loc la casa „Harnack”, sediul de la Berlin al lui Kaiser-Wilhelm-Gesellschaft; trebuia să primim informații despre situația cercetării atomice în Germania. Printre oameni de ştiință ale căror nume nu mi le mai amintesc, se aflau şi viitorii laureați ai Premiului Nobel, Otto Hahn şi Werner Heisenberg. După câteva expuneri asupra unor domenii ale cercetării, Heisenberg a ținut o conferință „despre dezintegrarea atomului şi punerea la punct a reactorului nuclear cu uraniu şi a ciclotronului”.29 El s-a plâns de nepăsarea ministerului de resort, cel al Educației, față de cercetarea nucleară, de insuficiența mijloacelor financiare şi a materialelor, explicând faptul că, drept urmare a chemării sub arme a personalului auxiliar din cercetare, ştiința germană a pierdut poziții pe care le stăpânea confortabil cu câțiva ani în urmă; extrase din revistele americane de specialitate lăsau să se întrevadă că acolo cercetarea nucleară dispunea de mijloace tehnice şi financiare extrem de importante. Datorită acestui fapt, America deținea deja un avans care, cu perspectivele extraordinare deschise de fisiunea nucleară, putea să aibă consecințe incalculabile.

După conferință, l-am întrebat pe Heisenberg dacă fizica nucleară ar putea să ajute la fabricarea bombei atomice. Reacția lui n-a fost deloc încurajatoare. Desigur, mi-a explicat el, din punct de vedere ştiinţific este posibil şi, teoretic vorbind, nu există nici un obstacol în calea realizării bombei, în schimb, pentru crearea condițiilor tehnice de fabricație ar fi nevoie de cel puțin doi ani, în ipoteza că s-ar începe imediat furnizarea celor necesare. Heisenberg justifica acest termen foarte lung, printre altele, prin aceea că în Europa exista un singur ciclotron, la Paris, al cărui randament era de altminteri destul de slab; pe deasupra, din cauza secretului în care trebuia ținut, nici nu putea fi utilizat ca lumea. I-am spus că sunt hotărât să mă prevalez de toată autoritatea mea de ministru al Armamentului pentru a construi ciclotroane la fel de mari, sau chiar mai mari decât cele din Statele Unite; dar Heisenberg mi-a obiectat că lipsa noastră de experiență ne obligă, pentru început, să nu construim decât unul relativ mic.

Oricum, generalul Fromm a fost de acord să lase la vatră câteva sute de cadre ştiinţifice; în ce mă priveşte, am invitat cercetătorii să-mi semnaleze ce măsuri trebuie luate şi ce subvenții şi materii prime sunt necesare pentru stimularea cercetării în acest domeniu. Câteva săptămâni mai târziu, mi s-au cerut câteva sute de mii de mărci, precum şi oțel, nichel şi alte materiale contin-gentate, dar în cantități nesemnificative; cercetătorii solicitau, de asemenea, construirea unui buncăr şi instalarea câtorva barăci, insistând ca prioritatea absolută să fie acordată tuturor experiențelor planificate şi primului ciclotron german, aflat deja în construcție. Destul de surprins de moderația cererilor prezentate într-o problemă capitală, am majorat suma subvenției de la unu la două milioane şi am promis că voi livra cantitățile corespunzătoare de materii prime. Se părea că deocamdată nu se putea face mai mult;30 în orice caz, am rămas cu impresia că, în viitorul previ-zibil, bomba atomică nu mai putea influența desfăşurarea războiului.

Ştiind că Hitler e înclinat să promoveze proiecte fantastice şi să pună condiții absurde, nu l-am informat decât foarte pe scurt despre conferința privind fisiunea nucleară şi despre măsurile pe care le luaserăm ca să sprijinim cercetarea ştiinţifică.31 El a obținut informații mai complete şi mai optimiste prin Heinrich Hof-mann - fotograful său, care era prieten cu Ohnesorge, ministrul Poştelor - şi probabil şi prin Goebbels. Ohnesorge se interesa de fisiunea nucleară şi întreținea, întocmai ca SS-ul, un Serviciu de Cercetări independent, plasat sub conducerea tânărului fizician Manfred von Ardenne. Faptul că Hitler nu căuta să se edifice direct la persoanele învestite cu responsabilități în domeniul respectiv, ci recurgea la surse de informare dubioase şi incompetente demonstrează, încă o dată, înclinația spre diletantism, precum si slaba lui receptivitate la problemele cercetării ştiinţifice fundamentale.

De câteva ori, Hitler mi-a vorbit şi mie despre posibilitatea punerii la punct a unei bombe atomice, dar se vedea foarte clar că idcea era mai presus de facultățile lui intelectuale. Aceasta explică şi incapacitatea lui de a înțelege caracteail revoluționar al fizicii nucleare, în convorbirile mele cu Hitler, sintetizate în 2 200 de puncte, chestiunea fisiunii nucleare apare numai o singură dată, şi încă într-o formă laconică. Desigur, uneori se interesa de perspectivele acestei ramuri a ştiinţei, dar informațiile pe care i le furnizasem în urma discuțiilor mele cu fizicienii îl întăriseră în hotărârea de a nu urmări îndeaproape chestiunea. Ce-i drept, profesorul Heisenberg îmi rămăsese dator cu un răspuns definitiv la întrebarea dacă, în urma producerii unei fisiuni nucleare, se poate controla fenomenul cu siguranță absolută sau dacă acesta poate continua sub forma

unei reacții în lanț. După câte se pare, pe Hitler nu-l încânta deloc ideea că, sub domnia lui, Pământul s-ar putea transforma într-o zi într-un astru arzând. Uneori se întâmpla chiar să glumească pe seama oamenilor de ştiință care, spunea el, în dorința lor naivă de a dezvălui toate secretele Pământului, ar putea într-o bună zi sa dea foc planetei; până atunci, mai avea să treacă multă vreme, continua el, şi în mod sigur nu-i era dat lui să apuce acel eveniment.

Hitler n-ar fi ezitat nici o clipă să arunce bombe atomice asupra Angliei, lucru de care mi-am dat seama într-o seara când, în salonul Cancelariei de la Berlin, împreună cu el şi cu Goebbels, priveam un film despre bombardarea Varşoviei în toamna lui 1939. Reacția lui în fața ultimelor imagini ale acestui film a fost revelatoare. Cerul era întunecat de fumul incendiilor, bombardierele veneau în picaj spre țintă şi urcau din nou; puteai urmări traiectoria bombelor, apoi explozia degajând un nor de fum care lua proporții gigantice; concizia proprie tehnicii cinematografice sporea intensitatea spectacolului. Hitler era fascinat. Filmul se termina printr-un montaj: se vedea un avion venind în picaj asupra unui contur reprezentând insulele britanice; urma o explozie şi insulele erau făcute țăndări zburând în toate părțile. Entuziasmul lui Hitler nu mai cunoştea margini: „Aşa o să li se întâmple englezilor, o să-i nimicim!”, a strigat el, vrăjit de această perspectivă.

La propunerea specialiştilor în fizica nucleară, am renunțat la construirea bombei atomice încă din toamna lui 1942. Atunci am întrebat încă o dată în cât timp s-ar putea realiza acest proiect şi mi s-a răspuns că ar trebui luați în calcul trei sau patru ani, termen la împlinirea căruia soarta războiului va fi fost hotărâtă de mult. Am autorizat construirea unui reactor cu uraniu, a cărui energie avea să servească la acționarea maşinilor cu care Statul-Major al Marinei voia să-şi echipeze submarinele.

Cu ocazia unei vizite la uzinele Krupp, am cerat să mi se arate elementele primului nostru ciclotron şi l-am întrebat pe tehnicianul responsabil cu lucrarea dacă n-am putea încerca să construim imediat un aparat mult mai mare. Dar el mi-a confirmat ceea ce-mi spusese deja profesorul Heisenberg: n-aveam experiență tehnică. Abia la mijlocul anului 1944, nu departe de clinica Universității din Heidelberg, am asistat pentru prima dată la fisiunea unui nucleu atomic realizată în primul nostru ciclotron; răspunzând la una dintre întrebările mele, profesoral Walter Bothe mi-a explicat că acest ciclotron permite realizarea unor progrese în medicină şi biologie. M-am declarat mulțumit.

În vara lui 1943, producția noastră de muniții cu nucleu dur a cunoscut o perioadă critică, deoarece nu mai puteam importa wolfram din Portugalia, în situația dată, am ordonat să se utilizeze uraniul german, pentru a fabrica nucleul destinat acestui tip* de muniție.32 Deblocarea rezervelor autohtone de uraniu, în jur de 1200 de tone, arată că, în acea perioadă, colaboratorii mei şi cu mine renunțaserăm la ideea de a produce bombe atomice.

Poate că am fi reuşit sa punem la punct o bombă atomică operațională în 1945. Dar, pentru aceasta, ar fi trebuit să dispunem din timp de toate mijloacele tehnice şi financiare şi de tot personalul necesar, adică de mijloace echivalente celor alocate construcției de rachete cu rază lungă de acțiune. Şi, din acest punct de vedere, Peenemiinde a fost nu numai proiectul nostru cel mai mare, ci şi cel care s-a soldat cu eşecul cel mai grav.33

Dacă în domeniul aplicativ al ştiinţei, „războiul total” a rămas o vorbă goală, aceasta s-a datorat şi unor prejudecăţi ideologice. Hitler avea o mare stimă pentru fizicianul Philipp Lenard, care primise Premiul Nobel în 1905 şi care, numărându-se printre primii partizani ai Fiihrerului, era unul dintre puţinii oameni de ştiinţă care făcuseră o asemenea opţiune politică. Lenard îi băgase în cap lui Hitler ideea că evreii exercită o influenţă dizolvantă prin intermediul fizicii nucleare şi al teoriei relativităţii.34 Uneori, în prezenţa invitaţilor la masă, citându-l pe ilustrul său tovarăş de partid, Hitlcr califica fizica nucleară drept „fizică jidovească” — expresie care nu numai că a intrat în vocabularul lui Rosenberg, ci l-a determinat şi pe ministrul Educaţiei să aibă reţineri în ce priveşte sprijinirea cercetării nucleare.

Chiar dacă Hitler n-ar fi aplicat tezele partidului asupra cercetării atomice, chiar dacă nivelul din iunie 1942 al cercetării fundamentale ar fi permis fizicienilor să investească nu mai multe milioane, ci mai multe miliarde de mărci pentru a fabrica bombe atomice, ar fi fost imposibil, dat fiind situaţia încordată a economiei noastre de război, să se găsească materiile prime, contingentele şi personalul specializat pe care le presupunea un asemenea efort, într-adevăr, dacă Statele Unite au putut să abordeze un asemenea proiect gigantic, aceasta nu se datorează numai faptului că potenţialul lor productiv era superior celui german. Atacurile aeriene din ce în ce mai frecvente împinseseră de mult economia noastră de război într-o fundătură, ceea ce făcea ca realizarea proiectelor de anvergură să devină tot mai grea. În orice caz, în. ipoteza unei maxime concentrări a tuturor resurselor ţării, Germania ar fi putut dispune de o bombă atomică în anul 1947, nicidecum în august 1945, o dată cu americanii, între timp, epuizarea ultimelor noastre rezerve de minereu de crom ar fi pus capăt războiului cel mai târziu la l ianuarie 1946.

Astfel, de la începutul activităţii mele de ministru, am constatat că se făcuseră greşeli peste greşeli. „Războiul acesta va fi pierdut de cel care va fi greşit mai mult”, a declarat Hitler nu o dată în perioada confruntărilor. O asemenea reflecţie sună ciudat astăzi. Dat fiind insuficienţa producţiei noastre, oricum am fi fost învinşi. Dar Hitler însuşi este cel care i-a grăbit sfârşitul, printr-o întreagă serie de erori: de exemplu, planificarea incoerentă a atacului aerian împotriva Angliei, lipsa de submarine de la început, dar, mai ales, carenţa care consta în faptul de a nu avea pus la punct un plan de ansamblu pentru desfăşurarea conflictului. Au realmente dreptate autorii germani de literatură memorialistică atunci când scot în evidenţă greşelile capitale ale lui Hitler. Dar aceasta nu înseamnă că, altminteri, noi am fi putut câştiga războiul.

Capitolul 17 HITLER, COMANDANT SUPREM

Diletantismul a fost una dintre trăsăturile distinctive ale lui Hitler. El nu învăţase niciodată o meserie şi, în fond, a rămas până la sfârşit un profan. Ca mulţi autodidacţi, nu realiza importanţa unei adevărate pregătiri tehnice. Neavând noţiunea complexităţii şi a dificultăţii inerente oricărei mari sarcini, el îşi aroga mereu, ca un nesătul, noi şi noi funcţii. Neîmpovărat de idei îndelung rumegate, spiritul lui, repede percutant, îi dădea uneori curajul să ia nişte măsuri insolite, care unui specialist nici nu i-ar fi trecut prin cap. Succesele strategice ale primilor ani de război pot fi puse, categoric, pe seama impermeabilităţii lui la legile beligerantei şi pe seama amatorismului etalat în luarea deciziilor. Adversarii săi se conformau unor' reguli pe care Hitler, un autodidact deţinător

al monopolului absolut al puterii, le ignora sau nu le respecta. De aici au rezultat nişte efecte-surpriză care, combinate cu superioritatea noastră militară, au creat primele condiții ale succeselor sale. Dar aşa cum se întâmplă în general celor netrecuți prin şcoală, o dată cu primele înfrângeri, a devenit un om pierdut. Necunoaşterea regulilor jocului s-a transformat atunci într-o incapacitate de alt tip, încetând să mai fie un avantaj. Diletantismul lui incurabil s-a manifestat cu o forță şi o obstinație tot mai mari pe măsură ce eşecurile deveneau tot mai grave, înclinația spre decizii neaşteptate şi surprinzătoare constituise multă vreme forța lui; de acum înainte, aceasta avea să-l ducă la pierzare.

La fiecare două sau trei săptămâni, plecam din Berlin ca să petrec câteva zile la Cartierul General al lui Hitler, mai întâi situat în Prusia Orientală, mai târziu în Ucraina. Cu acest prilej, îi ceream să se pronunțe asupra numeroaselor detalii tehnice care pe el, în calitatea lui de comandant suprem al Armatei, îl interesau. Hitler cunoştea toate tipurile de arme şi de muniții, calibrele, lungimea țevilor şi a tirului; în privința materialelor celor mai importante, reținea nu numai mărimea stocurilor, ci şi cifrele producției de la o lună la alta. Era capabil să confrunte până la detaliu livrările cu programele şi să tragă concluziile de rigoare.

În domeniul armamentului, ca altădată în cel al construcției de automobile sau al arhitecturii, Hitler, ca să iasă în evidență, avea obiceiul de a cita cifre. Plăcerea naivă pe care i-o procura această ipostază arăta că tot un diletant rămăsese. Părea veşnic preocupat să demonstreze că este egalul specialiştilor sau chiar superior lor. Adevăratul specialist, fiind suficient de inteligent, nu-şi încarcă memoria cu detalii, pe care, la nevoie, le poate căuta sau le poate procura printr-un adjunct. Dar Hitler simțea nu numai nevoia să-şi etaleze cunoştințele, ci şi plăcerea de a face acest lucru.

Informațiile şi le lua dintr-o carte mare, a cărei legătură roşie era întărită cu o fâşie galbenă, lată. În acest catalog, în permanență ținut la zi, erau repertoriate treizeci până la cincizeci de tipuri diferite de muniții şi de arme; el se afla tot timpul pe noptiera lui. Uneori când, în cursul unei consfătuiri militare, unul dintre colaboratori îi cita o cifră, Hitler dădea ordin să i se aducă volumul şi, pe loc, îl punea la punct pe vorbitor. Deschidea cartea, demonstra că tot ce susținuse el se confirmă una după alta, punând în evidență ignoranța vreunui general. Hitler avea o memorie a cifrelor care-i înspăimânta pe cei din jur.

Desigur, în felul acesta putea sa intimideze majoritatea ofițerilor din anturajul sau. Dimpotrivă, era mai puțin sigur de el când avea de-a face cu un specialist veritabil, îndată ce se lovea de opoziția unui expert nu mai insista asupra punctului său de vedere.

Capitolul 17 HITLER, COMANDANT SUPREM

Diletantismul a fost una dintre trăsăturile distinctive ale lui Hitlcr. El nu învățase niciodată o meserie şi, în fond, a rămas până la sfârşit un profan. Ca mulți autodidacți, nu realiza importanța unei adevărate pregătiri tehnice. Neavând noțiunea complexității şi a dificultății inerente oricărei mari sarcini, el îşi aroga mereu, ca un nesătul, noi şi noi funcții. Neîmpovărat de idei îndelung rumegate, spiritul lui, repede percutant, îi dădea uneori curajul să ia nişte măsuri insolite, care unui specialist nici nu i-ar fi trecut prin cap. Succesele strategice ale primilor ani de război pot fi puse, categoric, pe seama

impermeabilității lui la legile beligerantei şi pe seama amatorismului etalat în luarea deciziilor.

Adversarii săi se conformau unor' reguli pe care Hitler, un autodidact deținător al monopolului absolut al puterii, le ignora sau nu le respecta. De aici au rezultat nişte efecte-surpriză care, combinate cu superioritatea noastră militară, au creat primele condiții ale succeselor sale. Dar aşa cum se întâmplă în general celor netrecuți prin şcoală, o dată cu primele înfrângeri, a devenit un om pierdut. Necunoaşterea regulilor jocului s-a transformat atunci într-o incapacitate de alt tip, încetând sa mai fie un avantaj.

Diletantismul lui incurabil s-a manifestat cu o forță şi o obstinație tot mai mari pe măsură ce eşecurile deveneau tot mai grave, înclinația spre decizii neaşteptate şi surprinzătoare constituise multă vreme forța lui; de acum înainte, aceasta avea să-l ducă la pierzare.

La fiecare două sau trei săptămâni, plecam din Berlin ca să petrec câteva zile la Cartierul General al lui Hitler, mai întâi situat în Prusia Orientală, mai târziu în Ucraina. Cu acest prilej, îi ceream să se pronunțe asupra numeroaselor detalii tehnice care pe el, în calitatea lui de comandant suprem al Armatei, îl interesau. Hitler cunoştea toate tipurile de arme şi de muniții, calibrele, lungimea țevilor şi a tirului; în privința materialelor celor mai importante, reținea nu numai mărimea stocurilor, ci şi cifrele producției de la o lună la alta. Era capabil să confrunte până la detaliu livrările cu programele şi să tragă concluziile de rigoare.

În domeniul armamentului, ca altădată în cel al construcției de automobile sau al arhitecturii, Hitler, ca să iasă în evidență, avea obiceiul de a cita cifre. Plăcerea naivă pe care i-o procura această ipostază arăta că tot un diletant rămăsese. Părea veşnic preocupat să demonstreze că este egalul specialiştilor sau chiar superior lor. Adevăratul specialist, fiind suficient de inteligent, nu-şi încarcă memoria cu detalii, pe care, la nevoie, le poate căuta sau le poate procura printr-un adjunct. Dar Hitler simțea nu numai nevoia să-şi etaleze cunoştințele, ci şi plăcerea de a face acest lucru.

Informațiile şi le lua dintr-o carte mare, a cărei legătură roşie era întărită cu o fâşie galbenă, lată. În acest catalog, în permanență ținut la zi, erau repertoriate treizeci până la cincizeci de tipuri diferite de muniții şi de arme; el se afla tot timpul pe noptiera lui. Uneori când, în cursul unei consfătuiri militare, unul dintre colaboratori îi cita o cifră, Hitler dădea ordin să i se aducă volumul şi, pe loc, îl punea la punct pe vorbitor. Deschidea cartea, demonstra că tot ce susținuse el se confirmă una după alta, punând în evidență ignoranța vreunui general. Hitler avea o memorie a cifrelor care-i înspăimânta pe cei din jur.

Desigur, în felul acesta putea să intimideze majoritatea ofițerilor din anturajul sau. Dimpotrivă, era mai puțin sigur de el când avea de-a face cu un specialist veritabil, îndată ce se lovea de opoziția unui expert nu mai insista asupra punctului său de vedere.

Todt, predecesorul meu, venea însoțit din când în când de doi dintre adjutanții cei mai apropiați, Xaver Dorsch şi Karl Saur; uneori aducea şi pe unul dintre experții săi. Dar ținea mult să expună problemele el însuşi, nesolicitându-şi colaboratorii decât în unele chestiuni de detaliu, mai dificile, în ce mă priveşte, încă de la început, nu mi-am dat osteneala să memorez nişte cifre pe care Hitler, în orice caz, le cunoştea mai bine decât mine. Profitând de împrejurarea că față de specialişti nutrea respect, ori de câte ori

eram convocat la o constatuire, îmi luam cu mine pe aceia dintre experți care cunoşteau cel mai bine diversele puncte de pe ordinea de zi.

În felul acesta evitam riscul de a vedea prăvălindu-se asupra mea o avalanşă de cifre şi date tehnice, lucru care constituia coşmarul oricărei „convorbiri cu Fiihrerul". La Cartierul General apăream întotdeauna cu vreo douăzeci de civili. Această invazie a echipei Speer n-a întârziat să-i amuze pe cei din incinta de securitate nr. 1. La fiecare convorbire erau invitați doi până la patra dintre experții mei, în funcție de subiectele ce urmau a fi discutate. Convorbirea se desfăşura într-o sală a Cartierului General numită „Lageraum", situată în imediata apropiere a camerelor lui Hitler. Avea vreo 24 de metri pătrați, pereții lambrisați cu lemn deschis la culoare şi mobilier modest, în fața unei ferestre mari se afla, pentru jocul de cărți, o masa grea din stejar, lungă de patru metri; într-un colț era o altă masă, mai mică, înconjurată de patra fotolii. Acolo ne aşezam pentru convorbire.

Eu însumi mă țineam cât mai în rezervă cu aceste ocazii; deschideam şedința cu o prezentare succintă a temei, apoi invitam expertul prezent să-si expună punctul de vedere. Nici cei din jurai Fiihrerului, mulțimea generalilor şi adjutanților, serviciile de gardă, controalele, verificările de identitate, nici aureola pe care tot acest aparat i-o conferea lui Hitler nu-i intimidau pe experți. După ani lungi de reuşită în exercitarea profesiei, ei aveau conştiința plenară a rangului şi a propriei lor responsabilități. Uneori convorbirea se transforma într-o discuție aprinsă, căci li se întâmpla să uite în fața cui se găseau. Hitler accepta toate acestea cu un amestec de umor şi respect; în prezența unui asemenea auditoriu, el dădea dovadă de reținere şi manifesta față de cei care asistau la aceste reuniuni o curtoazie deosebită. Atunci renunța şi la metoda ce consta în a dezarma orice opoziție prin lungi discursuri, din care ieşeai stors şi epuizat. Era capabil să deosebească esențialul de accesoriu, dădea dovadă de vioiciune de spirit şi surprindea prin promptitudinea sa de a alege între mai multe posibilități şi de a-si justifica alegerea. Se descurca fără dificultate în probleme tehnice, planuri, scheme, întrebările pe care le punea dovedeau că în puținul timp necesar pentru expunerea problemelor înțelesese esența acestora, chiar şi când fuseseră tratate subiecte complexe. Este adevărat că acest plus avea şi un minus, de care el nu era conştient: ajungea prea repede la miezul problemelor, ca să le poată sesiza în totalitatea conținutului lor.

Nu puteam niciodată să anticipez rezultatul acestor convorbiri. Uneori aproba fără nici o obiecție un proiect ale cărui şanse de succes păreau extrem de reduse; alteori se opunea cu îndârjire executării unor măsuri neesențiale, cerute chiar de el cu puțin timp înainte. Totuşi, cu toată incontestabila lui memorie pentru detalii, am reuşit de cele mai multe ori a-l pune în inferioritate. Datoram aceasta faptului că mă flancam de specialişti care stăpâneau şi mai multe detalii. Ceilalți colaboratori ai săi, uimiți şi cam invidioşi, au constatat nu o dată că, după asemenea şedințe tehnice, Hitler îşi schimba părerile pe care, în cursul consfătuirilor militare precedente, le calificase ca irevocabile, şi că accepta propunerile noastre, deşi se îndepărtau de viziunea lui inițială.'

Este adevărat că, în domeniul tehnic, orizontul lui Hitler se oprea la primul război mondial. La fel şi concepția lui despre lume, ideile artistice şi modul de viață. Interesele lui în materie de tehnică priveau numai armamentul tradițional al Armatei de uscat şi al Marinei, în aceste domenii, el se perfecționase şi-şi actualizase în permanență cunoştințele, venind destul de des cu inovații convingătoare şi posibile. Dar arăta puțin

interes pentru realizări ca radarul, bomba atomică, avioanele cu reacţie şi rachetele, în rarele ocazii când zbura la bordul Condorului, un avion de dată recentă, se arăta îngrijorat la gândul că trenul de aterizare escamotabil ar putea rămâne în pană. Sceptic, declara că preferă totuşi bătrânul Junkers 52, cu trenul de aterizare fix.

Nu rar se întâmpla ca Hitler, chiar în seara ce urma convorbirilor noastre, să-şi etaleze în faţa colaboratorilor militari cunoştin-ţele tehnice pe care tocmai le dobândise, îi plăcea să dea de înţeles, aşa, ca din întâmplare, că acestea ţin de ştiinţa lui personală.

Apariţia tancului rusesc T 34 a fost un moment de triumf pentru Hitler. S-a folosit de ocazie pentru a arăta că tancul e prevăzut cu ţeava lungă, lucru pe care el îl preconizase deja. Înainte de numirea mea în funcţia de ministru, am aflat că, după prezentarea unui Panzer IV în grădina Cancelariei, Hitler criticase aspru încăpăţânarea celor de la Direcţia înzestrării Armatei de uscat, care nu prea se arătaseră grăbiţi să realizeze ideea lui privind sporirea vitezei obuzelor prin lungirea ţevii tunului. Or, cei de la direcţia cu pricina aveau la data aceea nişte contraar-gumente: tancul nu era prevăzut pentru o ţeava lungă, ce i-ar fi crescut în greutate partea din faţă; o modificare atât de importantă ar fi riscat să dezechilibreze întreaga construcţie.

Hitler revenea mereu asupra acestui incident, când, expu-nându-şi concepţiile, se izbea de vreo opoziţie: „Atunci eu am avut dreptate. N-aţi vrut să mă credeţi. Acum tot eu sunt cel care are dreptate!” în timp ce armata voia să obţină, în sfârşit, un tanc cu o viteză mai mare, ca să-l poată ţine în şah pe T 34, care era relativ rapid, Hitler persista în ideea că era mai avantajos ca un tanc să aibă, pe de o parte, un tun cu obuze înzestrate cu o forţă mai mare de pătrundere şi, pe de altă parte, un blindaj mai gros pentru o mai bună protecţie. Şi aici, Hitler era la el acasă în ce priveşte cifrele necesare, puterea de pătrundere şi viteza obuzelor. Pentru a demonstra justeţea concepţiilor sale, avea obiceiul să recurgă la exemplul navelor de război: „într-o bătălie navală, acela care are tirul cel mai lung poate să deschidă focul de la o distanţă mai mare. Dacă, în plus, are şi un blindaj mai solid, atunci este, obligatoriu, cel mai puternic! Ce vreţi? Navei mai rapide nu-i rămâne decât o singură soluţie: să-şi folosească viteza

ei superioară ca s-o ia din loc. Sau poate vreţi să-mi demonstraţi că rapiditatea îi va permite să vină de hac unui blindaj superior şi unei artilerii mai puternice? Cu blindatele este exact acelaşi lucru. Tancul cel mai uşor şi cel mai rapid trebuie să se ferească din calea celui mai greu.”

Experţii mei din industrie nu participau direct la aceste convorbiri. Rolul nostru era să construim tancuri conform cerinţelor formulate de armată, indiferent de unde veneau ele, de la Hitler, de la Statul-Major sau de la Direcţia înzestrării Armatei de uscat. Problemele tacticii de luptă nu ne priveau. De cele mai multe ori, ofiţerii erau aceia care susţineau discuţia, în 1942, Hitler încă evita să facă uz de autoritate pentru a le reteza. Pe-atunci, mai era în stare să asculte liniştit obiecţiile şi să-şi expună argumentele la fel de liniştit. Totuşi, argumentele sale aveau o greutate deosebită.

Iniţial, tancul „Tiger” („Tigrul”) trebuia să cântărească 50 de tone. Conform exigenţelor lui Hitler, atinsese 75 de tone; de aceea am hotărât să realizăm un tanc nou de 30 de tone, care, şi prin denumire: „Panther” („Pantera”), arăta că este mai uşor manevrabil. El urma să fie mai uşor, având însă acelaşi motor ca şi „Tiger”, ceea ce l-ar fi făcut mai rapid. Dar, în decurs de un an, şi tot la insistenţele lui Hitler, atât de mult i-

am consolidat blindajul şi i-am mărit calibrul tunului, încât, în final, cântărind 48 de tone, tancul atingea greutatea inițială a tipului „Tiger".

Încercând să compensăm această stranie metamorfoză a unei „Pantere" rapide într-un „Tigru" lent, am lansat mai târziu fabricația în serie a unui nou tanc mai mic, mai uşor şi mai rapid.2 Pentru a-i face plăcere lui Hitler, şi pentru a-l linişti în acelaşi timp, s-a cerut lui Porsche să proiecteze un tanc supergreu, un mastodont ce urma să cântărească peste 100 de tone şi pe care, tocmai din această cauză, n-am fi putut să-l producem decât în câteva exemplare, în ideea de a-i deruta pe spioni, noului monstru i s-a dat numele „Maus" („Şoarecele"). Oricum, Porsche se aliniase la predilecția lui Hitler pentru armamentul greu şi aducea din când în când informații privind armamentul analog la perfecționarea căruia lucra inamicul, într-o zi, Hitler l-a chemat pe generalul Buhle şi i-a spus: „Ani aflat de curând că inamicul va scoate un tanc cu un blindaj mult mai gros decât are al nostru. Ai deja informații în sensul acesta? Dacă aşa stau lucrurile, trebuie imediat... Trebuie fabricat un nou tun antitanc. Forța de pătrundere trebuie... Trebuie mărit calibrul sau lungimea tunului, pe scurt, trebuie reacționat imediat."

Eroarea fundamentală a lui Hitler consta în faptul că el exercita nu numai comanda supremă a forțelor armate, ci şi pe aceea a Armatei de uscat şi, în această calitate, făcuse o pasiune pentru perfecționarea blindatelor, în mod normal, problemele de această natură ar fi trebuit să fie rezolvate de ofițerii Statului-Major General, de Direcția pentru înzestrarea Armatei de uscat şi de Comitetul pentru Industria Armamentului, comandantul suprem al Armatei de uscat urmând să intervină doar în cazurile cele mai urgente. Dar, la noi, se statornicise obiceiul să se dea ofițerilor specialişti instrucțiuni şi asupra celor mai neînsemnate detalii. Această practică era şi anormală, şi dăunătoare, pentru că astfel Hitler le lua ofițerilor săi orice responsabilitate şi făcea din ei nişte oameni indiferenți.

Deciziile lui Hitler au dus nu numai la o mulțime de paralelisme, ci şi la probleme de aprovizionare din ce în ce mai greu de soluționat. Deosebit de supărător se făcea resimțită lipsa lui de înțelegere pentru problema asigurării trupelor cu cantități suficiente de piese de schimb. Era posibil ca, prin efectuarea de reparații rapide, să se mențină în stare de luptă un număr mai mare de tancuri, şi aceasta cu cheltuieli mai mici. Soluția ar fi fost mai bună decât construirea de noi tancuri în detrimentul fabricației de piese de schimb.4 în acest sens m-a făcut atent în repetate rânduri generalul Guderian, inspectorul general al Blindatelor. Susținut de colaboratorul meu, Saur, Hitler a continuat să dea prioritate producției de noi tancuri. Or, aceasta s-ar fi putut diminua cu 20% dacă s-ar fi recondiționat tancurile scoase din luptă, dar recuperabile.

Asemenea neajunsuri se resimțeau în cadrul Armatei de rezervă al cărei comandant-şef era generalul Fromm, pe care l-am dus de mai multe ori la Hitler ca să-i prezinte argumentele Armatei. Fromrn avea darul de a expune problemele clar, ştia să fie ferm şi poseda tact diplomatic. Stătea pe scaun strângând între genunchi sabia în mânerul căreia se sprijinea, întreaga sa atitudine inspirând energie, încă şi astăzi mai cred că, dat fiind marile-i calități, prin prezența lui, Cartierul General ar fi fost scutit de multe greşeli. De fapt, ca urmare a acestor convorbiri, influența sa a crescut. Dar n-a întârziat să se facă simțită o anumită rezistență, atât din partea lui Keitel, care-şi vedea poziția amenințată, cât şi din partea lui Goebbels care, nu e greu de imaginat, l-a trimis

la Hitler cu un certificat de proastă purtare politică. Puţin timp după aceea, s-a produs o ciocnire între el şi Hitler în legătură cu o problemă de aprovizionare. Hitler mi-a pus în vedere, pur şi simplu, să nu i-l mai aduc pe Fromm.

Foarte des, obiectul principal al convorbirilor cu Hitler era stabilirea programelor de înzestrare a Armatei de uscat. Punctul de vedere al Fuhrerului era următorul: cu cât cer mai mult, cu atât obţin mai mult; şi am fost uimit să constat că programe pe care specialiştii industriei le considerau irealizabile, până la urmă au fost chiar depăşite. Autoritatea lui Hitler descătuşa nişte rezerve pe care nimeni nu le luase în calcul. Dar, începând din 1944, a impus o serie de programe utopice; încercările noastre de a le realiza la nivelul fabricilor s-au soldat mai degrabă cu rezultate slabe.

Şedinţele de ore întregi, consacrate armamentului şi producţiei de război, erau, mi se părea mie, un mod al lui Hitler de a ieşi din priza responsabilităţilor lui militare. Uneori chiar îmi spunea că sunt pentru el un prilej de destindere, asemănătoare cu aceea pe care i-o procuraseră odinioară discuţiile noastre despre arhitectură. Consacra acestei teme multe ore, chiar şi atunci când situaţia era încordată sau mareşalii şi miniştrii aşteptau să intre la el cu probleme urgente.

Convorbirile noastre tehnice erau, de regulă, urmate de prezentarea unor arme noi, care se făcea pe un câmp din apropiere.

Cu câteva clipe mai înainte ne aflam încă într-o atmosferă relaxată şi, deodată, trebuia ca toată lumea să se încoloneze, cu mareşalul Keitel, şeful OKW, în dreapta. Când venea Hitler, Keitel îi prezenta pe generalii şi pe tehnicienii aliniaţi. Se vedea cu ochiul liber că Fiihren.il ţinea mult la acest ceremonial. Caracterul solemn al evenimentului era accentuat şi de faptul că, pentru a parcurge cele câteva sute de metri care duceau la acel câmp, Hitler îşi folosea maşina oficială, pe al cărei scaun din spate mă aşezam eu.

După prezentările făcute de Keitel, lumea se dispersa cât ai clipi. Hitler cerea să i se arate detalii, se căţăra pe vehicule cu ajutorul unei scări aduse special pentru acest scop şi-şi continua discuţia cu tehnicienii. Adesea, Hitler şi cu mine făceam la adresa noilor modele observaţii elogioase de tipul: „Ce tun elegant!” sau „Ce linie frumoasă are acest tanc!” Era o recădere grotescă în terminologia pe care o foloseam când priveam machete de> arhitectură.

Într-o zi, la o inspecţie, Keitel a confundat un tun antitanc de 75 cu un obuzier de campanie uşor. Pe moment, Hitler s-a făcut că n-a observat gafa, dar, la întoarcere, a devenit ironic: „L-ai auzit pe Keitel cu tunul antitanc? Şi unde mai pui că e general de artilerie...”

Altă dată, Hitler urma să inspecteze avioanele construite de Luftwaffe; o mulţime de tipuri şi modele făcând parte din programul de producţie al Luftwaffei erau aliniate pe un teren de aviaţie, nu departe de Cartierul General. Goring îşi asumase sarcina de a da el explicaţii asupra aparatelor. Statul lui Major îi pregătise deci o listă amănunţită unde figurau, pentru fiecare avion, denumirea, calităţile de zbor şi alte date tehnice, într-o ordine care corespundea celei a modelelor expuse. Or, unul dintre avioane nu a putut fi adus la timp, lucru de care Goring n-a fost informat. Ajuns la locul unde trebuia să se găsească aparatul, Goring, cu aceeaşi bună dispoziţie de la început şi ţinându-se cu străşnicie de listă, s-a apucat să dea lămuriri care, bineînţeles, nu se mai potriveau. Hitler şi-a dat seama imediat de greşeală, dar n-a lăsat să transpară nimic.

La sfârşitul lui iunie 1942, am aflat şi eu ca toată lumea, din ziare, că pe Frontul de Est s-a lansat din nou o mare ofensivă. La Cartierul General domnea o atmosferă febrilă, în fiecare seară, în fața hărții murale, Schmundt, prim-adjutantul lui Hitler, comenta pentru civilii de la Cartierul General înaintarea trupelor noastre. Hitler triumfa, încă o dată avusese dreptate în disputa cu generalii care se pronunțaseră împotriva ofensivei preconizând o strategie defensivă si recomandând unele rectificări ale frontului. Chiar generalul Fromm prinsese acum curaj, deşi la începutul operațiunii se exprimase față de mine că, dat fiind sărăcia în care ne găseam, ofensiva era un lux.

Aripa stângă a frontului, la est de Kiev, se lungea din ce în ce mai mult. Trupele noastre se apropiau de Stalingrad. S-au făcut eforturi nemaipomenite în vederea punerii în mişcare a unui precar trafic feroviar în teritoriile recent cucerite, pentru a continua astfel aprovizionarea trupelor.

Exact la trei săptămâni de la începutul acestei înaintări victorioase, Hitler s-a mutat la un Cartier General avansat, nu departe de oraşul ucrainean Vinița. Întrucât aviația rusească nu dădea nici un semn de viață, iar la vest inamicul era de-acum prea departe, Hitler, cu toată grija pe care o purta persoanei sale, n-a cerut buncăre speciale; în loc de adăposturi betonate i s-a construit un grup de case răspândite prin pădure, ceea ce crea o ambianță mai primitoare.

Am profitat de vizitele mele la Cartierul General pentru ca, în limita timpului liber, să voiajez prin regiune, într-o zi am ajuns până la Kiev. Deşi, imediat după Revoluția din Octombrie, arhitecți de avangardă ca Le Corbusier, May sau El Lissitzki influen-țaseră arhitectura modernă din Rusia, la sfârşitul anilor douăzeci, sub domnia lui Stalin, se revenise la un stil neoclasic şi conservator. Palatul conferințelor din Kiev, de exemplu, ar fi putut foarte bine să fie conceput de un bun elev de la Ecole des Beaux Arts. Cochetam cu ideea de a-l găsi pe arhitect ca să-i dau de lucru în Germania. Am descoperit un stadion construit într-un stil neoclasic, cu statui de atleți ca în Antichitate. Totuşi, aceştia erau pudic îmbrăcați în slipuri sau în costume de baie.

Una dintre cele mai vestite biserici ale Kievului am găsit-o sub forma unui morman de ruine. Mi s-a povestit că în imediata apropiere sărise în aer un depozit sovietic cu praf de puşcă. Mai târziu, am aflat de la Goebbels că Erich Koch, „Comisarul Reichului pentru Ucraina", a fost cel care a ordonat să fie aruncată în aer biserica, pentru a înlătura acest simbol național al ucrainenilor. Goebbels nu-şi ascundea reprobarea: era îngrozit de turnura sălbatică pe care o lua ocupația germană în Rusia. De fapt, în perioada aceea, Ucraina era încă atât de paşnică, încât puteam să merg cu maşina fără escortă prin vastele ei păduri. Dar şase luni mai târziu, ca rezultat al politicii nesăbuite a comisarilor Reichului, tot teritoriul mişuna de partizani.

Alte călătorii m-au dus în oraşul industrial Dnepropetrovsk. Ceea ce m-a impresionat cel mai mult a fost priveliştea unui oraş universitar aflat în construcție. Depăşea tot ce se făcea în Germania şi era o mărturie elocventă a voinței Uniunii Sovietice de a deveni o putere industrială de prim ordin. Am vizitat şi centrala hidroelectrică de la Zaporoje, pe care ruşii o aruncaseră în aer; breşa făcută în baraj fusese închisă de o mare echipă de muncitori germani; se montaseră turbine nemțeşti. Retrăgându-se, ruşii au întrerupt circulația uleiului care alimenta maşinile; aflate în plină funcționare, ele s-au tot încălzit până s-au deteriorat complet şi n-a mai rămas decât o grămadă de piese inutilizabile. Acesta era un procedeu de distrugere foarte

eficace, îl putea declanşa un singur om acționând o manetă. Mai târziu, când Hitler şi-a exprimat intenția de a transforma Germania într-un pustiu, amintirea acestui incident mi-a făcut nopți albe.

La Cartierul General, Hitler şi-a păstrat obiceiul de a mânca în compania celor mai apropiați colaboratori ai săi. Dar, în timp ce altădată, la Cancelaria Reichului, uniformele partidului constituiau dominanta decorului, Hitler era acum înconjurat de generalii şi de ofițerii Statului său Major. Spre deosebire de sufrageria Cancelariei, cu mobilier luxos, popota Cartierului General semăna mai degrabă cu bufetul gării vreunui orăşel. Pereții fuseseră căptuşiți cu scânduri, ferestrele erau cele ale unei barăci-standard, iar masa lungă, unde puteau să se aşeze vreo douăzeci de persoane, avea înjur scaune simple. Hitler lua loc la fereastră, la mijlocul mesei; Keitel se aşeza în fața lui, locurile de onoare - de-o parte şi de alta a lui Hitler- fiind rezervate vizitatorilor ocazionali. Ca altădată la Berlin, Hitler glosa la nesfârşit pe marginea temelor sale favorite, veşnic aceleaşi, iar invitații se vedeau reduşi la condiția de ascultători tăcuți. Trebuie totuşi să recunoaştem că, în fața acestor oameni, cu care avea puține afinități şi care, în plus, îi erau superiori prin origine şi educație, Hitler făcea eforturi vizibile pentru a-şi expune ideile într-un mod cât mai elevat.5 în consecin-ță, nivelul convorbirilor de la Cartierul General al Fiihrerului era superior celor de la Cancelaria Reichului.

În primele săptămâni ale ofensivei, când, în timpul meselor, se comenta înaintarea rapidă a trupelor noastre prin câmpiile Rusiei de Sud, domnea o atmosferă de optimism; opt săptămâni mai târziu, în schimb, o nelinişte tot mai mare a început să se citească pe fețe, şi Hitler însuşi şi-a pierdut, puțin câte puțin, siguranța de sine.

Trupele noastre puseseră stăpânire pe câmpurile petrolifere de la Maikop. Capetele de coloană ale blindatelor se băteau deja pe Terek şi se adânceau într-o regiune de stepă pustie, până la sud de Volga, spre Astrahan. Dar în cursul acestei înaintări se pierduse ritmul primelor săptămâni. Aprovizionarea nu mai ținea pasul, piesele de schimb se epuizaseră de mult, motiv din care avangarda noastră se tot subțiase. În plus, producția lunară de armament nu răspundea încă cerințelor unei ofensive desfăşurate pe spații atât de vaste: la data aceea noi fabricam de trei ori mai puține blindate şi de patru ori mai puțină artilerie decât în 1944. În afară de asta, uzura materialului era considerabilă, nu din cauza luptelor, ci a distantelor. Centrul de încercare a tancurilor de la Kummcrsdorf stabilise că, după un parcurs de 600 până la 800 de kilometri, saşiul sau motorul unui tanc necesită reparații.

Hitler nu voia să ştie de nimic. Pentru a exploata presupusa slăbiciune a inamicului, el încerca să-şi constrângă trupele epuizate să avanseze la sud de Caucaz, spre Georgia. În consecință, a detaşat din vârful coloanei, şi aşa slăbită, forțe importante, care, depăşind Maikopul, au înaintat mai întâi spre Soci, urmând apoi s-o ia pe îngustul drum de coastă spre sud şi să atingă Suhumi. A ordonat, în modul cel mai categoric, să se aplice lovitura principală în această direcție; credea că oricum nu va fi o problemă să pună mâna pe teritoriile de la nord de Caucaz.

Dar unitățile noastre erau la capătul puterilor, în ciuda tuturor ordinelor, ele n-au mai putut să înainteze, în cursul consfătuirilor de Stat-Major, i s-au arătat lui Hitler fotografii luate din avion în care se vedeau pădurile de nuci, de nepătruns, situate în fața oraşului Soci. Generalul Halder, şeful de Stat-Major General, a încercat să-l convingă pe Hitler că operațiunea întreprinsă în Sud nu avea cum să se soldeze cu un succes; ruşii

puteau să dinamiteze pantele abrupte ce mărgineau drumul de coastă şi să bareze trecerea pentru mult timp; în orice caz, drumul respectiv era prea îngust pentru aşa ceva. Dar Hitler a rămas neclintit: „Aceste greutăți pot fi depăşite, ca toate greutățile! Trebuie să începem prin a cuceri drumul. Apoi vom avea cale deschisă spre câmpiile din sudul Caucazului. Acolo ne vom reface armatele în linişte şi vom instala depozite de aprovizionare, într-un an sau doi vom lansa o ofensivă contra imperiului britanic. Nu avem nevoie de mari mijloace pentru a elibera Persia şi Irakul. Indienii vor face o primire entuziastă diviziilor noastre."

În 1944, când s-a pornit acțiunea de depistare a comenzilor inutile de la imprimerii, s-a descoperit că, pentru a satisface o comandă a OKW, o casă de imprimerie din Leipzig continua să tipărească în cantități mari hărți şi ghiduri de conversație pentru Persia. Această comandă fusese uitată.

Chiar şi un profan şi-ar fi dat seama că ofensiva se îndreaptă în pas alergător spre eşec. Exact atunci a sosit la Cartierul General ştirea ca un detaşament al trupelor de munte germane a cucerit Elbrusul, vârful cel mai înalt al Caucazului; pe acel munte, înalt de 5 600 de metri, înconjurat de ghețari uriaşi, soldații noştri arboraseră drapelul german. Evident, era vorba de o operațiune inutilă, de foarte mică anvergură, de altfel, 6 ce trebuia considerată ca o aventură a unor alpinisti exaltați. Noi am avut toată înțelegerea pentru această năzdrăvănie care, în rest, ne părea lipsită de urmări şi total nesemnificativă. L-am văzut deseori pe Hitler la mânie, rar însă mi-a fost dat să asist la o asemenea izbucnire de furie ca atunci când a primit această ştire. A vociferat ore în şir, ca şi cum tot planul său de campanie ar fi fost ruinat prin operațiunea respectivă. Trecuseră deja câteva zile, dar el tot mai continua să-i înjure pe „cretinii ăştia de alpinisti care ar merita să fie aduşi în fața tribunalului de război", în plin război, se ambiționaseră prosteşte sa cucerească muntele, în ciuda dispozițiilor lui de a se concentra toate eforturile în direcția Suhumi. „Iată cum se respectă ordinele mele!" spunea el.

Treburi urgente m-au obligat să mă întorc la Berlin. Câteva zile mai târziu, comandantul-şef al Grupului de armate din Caucaz a fost înlocuit, deşi Jodl îl apărase cu energie. După vreo cincisprezece zile, când am revenit la Cartierul General, l-am găsit pe Hitler certat cu Keitel, Jodl şi Halder. Nu le mai strângea mâna, nu-i mai poftea la masă. De atunci şi până la sfârşitul războiului, a luat masa numai în buncărul său, unde, din când în când, erau invitați doar câțiva aleşi. Bunele relații pe care Hitler le întreținuse cu militarii din anturajul său se rupseseră pentru totdeauna.

Să fi fost din cauza eşecului iremediabil al ofensivei în care-şi pusese atâtea speranțe, sau avea, pentru prima dată, presentimentul că evenimentele iau altă turnură? Dacă de-acum încolo a evitat să se mai aşeze la masă cu ofițerii, poate că a făcut-o deoarece printre ei nu mai făcea figură de învingător, ci de învins. Fără îndoială, se epuizaseră şi generalitățile lui de diletant pe care le servea acestui cerc de persoane; poate că, în plus, simțea pentru prima dată că magia lui nu mai funcționează.

În curând, Hitler a început din nou să fie ceva mai amabil cu Keitel, care, de câteva săptămâni, nu-şi mai găsea loc de frământat ce era si depunea zel în tot ceea ce făcea; lucrurile s-au aranjat şi cu Jodl, care, ca de obicei, nu reacționase nicicum. Dar şeful Statului-Major General, generalul Halder, a fost nevoit să plece. Era un om calm, închis, fără îndoială incapabil să reziste dinamismului grosier al lui Hitler; părea întotdeauna cam dezorientat. Succesorul său, Kurt Zeitzler, era exact la polul opus:

imperturbabil, mergea drept la obiect şi expunea problemele cu o voce fermă. Nu reprezenta tipul de militar care are idei personale, ci probabil tipul de om agreat de Fiihrer, adică un „auxiliar" sigur, care, cum îi plăcea lui Hitler să spună, „nu-şi pierde timpul să-mi cântărească ordinele, ci îşi foloseşte energia pentru transpunerea lor în viață". Fără îndoială, din acest motiv nu-l alesese din rândurile elitei generalilor; până atunci, Zeitzler servise la un eşalon inferior al ierarhiei militare. Urca acum dintr-o dată două trepte.

După numirea noului şef de Stat-Major General, Hitler m-a autorizat să asist la aşa-zisele „convorbiri despre situație". O vreme am fost singurul civil admis la asemenea reuniuni.7 Puteam să interpretez aceasta ca o distincție, care dovedea ca Hitler era satisfăcut de munca mea; el avea, de altminteri, toate motivele să fie mulțumit, pentru că indicatorii producției erau în creştere constantă. Dar, fără îndoială, nu mi-ar fi acordat această favoare dacă s-ar fi temut că prestigiul lui va avea de suferit în urma înfruntărilor, a dezbaterilor aprinse şi a certurilor în prezența mea. Furtuna trecuse, Hitler se reechilibrase.

În fiecare zi, în jurul prânzului, se ținea „marea şedință", care dura de obicei două până la trei ore. Hitler se aşeza pe un fotoliu simplu din trestie împletită în dreptul unei mese lungi, pline cu hărți. Ceilalți participanți şedeau în picioare în jurul mesei. Erau de față adjutanții, ofițerii de Stat-Major ai OKW, cei de la Statul-Major al Armatei de uscat, ofițerii de legătură reprezentând Luftwaffe, Marina, Waffen-SS şi pe Himmler. În general, oameni simpatici, destul de tineri, care aveau, cei mai mulți dintre ei, gradul de colonel sau de comandant, în mijlocul lor, Keitel, Jodl şi Zeitzler se simțeau ca la ei acasă. Uneori venea şi Goring. Hitler, voind să-i arate prin aceasta un respect deosebit şi poate ținând cont şi de corpolența oaspetelui, ordona să i se aducă un taburet tapițat. Reichsmar-schallul lua loc lângă Fiihrer.

Hărțile erau luminate de lămpi de birou, cu suport lung. Mai întâi, se punea în discuție situația de pe Frontul de Est. Trei sau patru hărți de Stat-Major, măsurând fiecare cam 2, 50/1, 50 metri, se aflau întinse una după alta pe masă în fața lui Hitler. Se începea cu Nordul. Pe hărți figurau toate operațiunile care avuseseră loc în ziua precedentă, orice înaintare, chiar şi acțiunile de recunoaştere, aproape toate aceste peripeții fiind comentate de şeful Statului-Major General. Hărțile erau prezentate pe rând, astfel că Hitler avea o vedere de ansamblu a fiecărui sector. La operațiunile mai importante se zăbovea mai mult, şi Hitler nota atunci cu scrupulozitate orice modificare a situației în raport cu ziua precedentă. Numai pregătirea acestui expozeu lua, atunci când se discuta despre lupte pe Frontul de Est, una până la două ore, ba chiar mult mai mult în cazul operațiunilor de anvergură. Aceasta era o considerabilă pierdere de timp pentru şeful Statului-Major General şi pentru ofițerii săi, care aveau lucruri mai importante de făcut. Ca profan, rămâneam uimit văzându-l pe Hitler cum, în timpul prezentării situației, dădea dispoziții, deplasa divizii şi punea la punct detalii.

Este de remarcat că, în 1942, încă mai lua notă cu calm, poate şi cu un început de apatie, de gravele insuccese, în orice caz, în fața celorlalți nu dădea nici un semn de exasperare, străduin-du-se să întrețină imaginea unui strateg superior, pe care nimic nu-l poate zdruncina. Experiența dobândită în tranşeele primului război mondial - sublinia el adesea - îi permitea să înțeleagă anumite subtilități ale meseriei armelor mult mai bine decât toți consilierii săi militari, absolvenți ai Şcolii de Stat-Major. În unele

domenii, acest lucru era fără îndoială exact. Dar mulți ofițeri credeau că tocmai din cauza acestei „perspective de tranşee", el avea o concepție inadecvată cu privire la procesul de comandă, în acest sens, nivelul său de cunoaştere a detaliilor, în speță cel al unui caporal, constituia mai degrabă un inconvenient. Cu laconismul său caracteristic, generalul Fromm afirma că dintr-un civil ar fi ieşit poate un comandant suprem mai bun decât dintr-un caporal, care, de altminteri, nu a luptat niciodată în Răsărit şi nu este deci în măsură să înțeleagă problemele deosebite pe care le pune acest spațiu geografic.

Ceea ce făcea Hitler era o meschină „cârpăceală de cavaf". Un alt inconvenient iremediabil provenea din faptul că hărțile nu ofereau decât o imagine incompletă a configurației terenului. La începutul verii lui 1942, a decis personal să trimită pe front primele şase tancuri „Tiger" operaționale; ca de fiecare dată când apărea o armă nouă, îşi făcea mari iluzii. Chiar de la o distanță mai mare, tunurile antitanc sovietice de 7, 7 cm perforau partea din față a tancurilor noastre „Panzer" IV. Or, cu imaginația lui înfierbântată, Hitler anticipa modul în care inamicul o să tragă zadarnic foc după foc şi cum, în cele din urmă, „tigrii" vor depăşi cuiburile de artilerie. Statul-Major i-a atras atenția asupra faptului că terenul pe care-l alesese făcea imposibilă desfăşurarea tactică a tancurilor, căci, de ambele părți ale drumului, era mlaştină. Hitler nu a respins aceste obiecții cu brutalitate, ci doar cu superioritate. Aşa a fost lansat primul atac al tancurilor „Tiger". Toți aşteptau cu nerăbdare rezultatul. Eu însumi mă întrebam oarecum îngrijorat dacă, din punct de vedere tehnic, totul va merge bine. Dar nu s-a mai ajuns la o probă tehnică generală, în pozițiile lor cu tunuri antitanc şi fără să-şi facă probleme că i-au depăşit tancurile noastre, ruşii au găurit blindajul lateral, mai subțire, al primului şi al ultimului dintre „tigri". Celelalte patru tancuri „Tiger" n-au mai putut nici sa avanseze, nici să dea înapoi, nici să fugă pe de lături prin mlaştină, astfel încât au fost şi ele repede lichidate. Hitler a trecut sub tăcere acest eşec total şi n-a mai revenit niciodată asupra episodului ca atare.

După ce s-a discutat situația din Est, generalul Jodl a prezentat-o pe cea din Vest, adică de pe frontul aflat la data aceea încă în Africa. Hitler avea şi aici tendința să se bage în toate amănuntele. Nu o dată l-a iritat Rommel cu procedeul lui de a nu-i trimite, adesea zile-n şir, decât rapoarte foarte vagi, ceea ce, în ochii Cartierului General, însemna o ascundere a realității, pentru ca apoi să vină cu surpriza unei modificări complete a situației. Hitler manifesta o simpatie deosebită pentru Rommel şi, cu toată nemul-țumirea sa, îi trecea cu vederea anumite lucruri.

De fapt, Jodl, în calitatea lui de şef al Statului-Major al Wehrmachtului, ar fi trebuit să coordoneze operațiunile pe diferitele teatre de război. Dar Hitler luase asupră-şi această sarcină, fără ca apoi să se mai intereseze de ea. În fond, Jodl n-avea nişte atribuții bine definite. Dar, pentru a deține un câmp de activitate propriu, Statul-Major al Wehrmachtului a preluat comanda în anumite sectoare ale frontului, astfel că, în ultimă instanță, în fruntea Armatei de uscat existau două State-Major concurente, între acestea arbitra Hitler, conform principiului adesea menționat: dezbină şi stăpâneşte. Astfel, atunci când era vorba de a transfera divizii din Est în Vest şi invers, diferendul dintre Statele-Major rivale devenea cu atât mai violent cu cât situația se agrava.

După ce se încheia discuția asupra operațiunilor terestre, se făcea un rezumat al evenimentelor din ultimele douăzeci şi pătai de ore din sectorul Aviației şi al Marinei: în general, ofițerul de legătură sau adjutantul reprezentând aceste arme dădea raportul,

doar rar comandanrul-şef. Atacurile contra Angliei, bombardamentele asupra oraşelor germane erau prezentate în stil telegrafic, ca şi ultimele succese obţinute în războiul submarinelor, în chestiuni ţinând de războiul aerian şi de cel maritim, Hitler lăsa comandanţilor-şefi cea mai deplină libertate de mişcare; el nu intervenea decât uneori, cel puţin la data aceea, şi numai pentru a-şi exprima câte o părere.

În continuare, Keitel îi prezenta lui Hitler câteva documente spre semnare; era vorba cel mai adesea de „ordine de acoperire”;

În parte luate în derâdere, în parte inspirând teamă, acestea erau directive menite să-i servească lui Keitel sau oricărei alte persoane drept acoperire împotriva unor eventuale reproşuri ulterioare ale lui Hitler. Pe-atunci, eu consideram procedeul respectiv ca fiind un abuz inadmisibil, căci, în felul acesta, idei şi proiecte cu totul incompatibile deveneau, prin semnătura lui Hitler, ordine, ceea ce crea contuzie şi derută.

Prezenţa atâtor oameni în acea încăpere relativ îngustă făcea atmosfera de nerespirat, astfel că, la fel ca aproape toţi ceilalţi, nu trecea mult timp şi începeam să simt cum mă cuprinde oboseala. Exista, ce-i drept, o instalaţie de ventilare, dar aceasta crea, după cum spunea Hitler, o „suprapresiune” care provoca dureri de cap şi o senzaţie de toropeală. De aceea nu era pusă în funcţiune decât înainte şi după şedinţă. Fereastra rămânea de obicei închisă, chiar pe vreme frumoasă; perdelele erau trase până şi în timpul zilei. Rezultatul era o atmosferă foarte apăsătoare.

Mă aşteptasem să văd domnind la aceste şedinţe de Stat-Ma-jor o linişte respectuoasă, aşa că am fost surprins să constat că tocmai ofiţerii care nu participau direct la raport discutau fără jenă, deşi cu discreţie. Adesea, în timpul şedinţei, unii se aşezau pe locurile din fundul încăperii şi păreau să uite de prezenţa lui Hitler. Toate aceste discuţii de pe margine produceau o rumoare neîntreruptă care mă enerva. Pe Hitler îl deranjau numai când deveneau prea aprinse şi prea zgomotoase. Când însă îşi ridica, în semn de dezaprobare privirea, larma se potolea imediat.

Începând din toamna lui 1942, a-l contrazice în faţă pe Hitler în chestiunile importante ce făceau obiectul şedinţelor militare încă nu era posibil decât cu prudenţa de rigoare. Tolera mai degrabă obiecţiile celor de pe margine decât pe ale celor din anturajul lui cotidian. El însuşi, când încerca să convingă, se lansa în lungi preambuluri şi căuta să se menţină cât mai mult în planul generalităţilor. Rar îşi lăsa interlocutorii să vorbească; dacă în cursul discuţiei apărea un punct litigios, Hitler se eschiva cu îndemânare şi amâna clarificarea pentru o întâlnire ulterioară. Pleca de la ipoteza că şefilor militari le vine greu să cedeze în prezenţa ofiţerilor lor de Stat-Major. E posibil, de asemenea, să fi preferat discuţiile în cerc restrâns; acestea-i permiteau să-şi pună în valoare cu mai multă eficacitate fascinaţia pe care o exercita şi puterea lui de a convinge. Şi unul, şi celălalt dintre cele doua atuuri îşi pierdeau din valoare la telefon. Probabil din cauza aceasta Hitler, în mod vădit, n-a agreat niciodată ideea de a purta discuţii importante la telefon.

Pe lângă „şedinţa mare”, care avea loc seara târziu, se mai ţinea şi o şedinţă restrânsă, în cursul căreia un tânăr ofiţer de Stat-Major General prezenta un raport asupra evenimentelor din ultimele ore. Cu acest prilej, era numai Hitler faţă-n faţă cu ofiţerul. Când cinam cu el, mă reţinea uneori şi pe mine la asemenea convorbiri tete-â-

tete. Atunci era fără îndoială mai degajat decât în timpul şedinţei celei mari, iar atmosfera, categoric mai decomprimată.

Dacă până la urmă Hitler a devenit tot mai convins că avea calităţi de supraom, acest lucru se datora şi anturajului, însuşi mareşalului Blomberg, primul şi ultimul ministru de Război al lui Hitler, îi plăcea să laude geniul strategic remarcabil al Fiihrerului. Cu atâtea imnuri de laudă care i se cântau, cu atâtea zgomotoase manifestări de aprobare care-l înconjurau în permanenţă, chiar şi o personalitate mai echilibrată şi de o mai mare modestie decât Hitler cu greu ar fi putut să nu-şi piardă simţul măsurii.

Hitler primea cu plăcere sfaturi emanând de la persoane care judecau situaţia cu şi mai mult optimism şi care se hrăneau cu iluzii mai abitir decât el; obiceiul acesta ţinea de firea lui. E ceea ce se verifica adesea cu Keitel. Ori de câte ori Hitler lua decizii pe care majoritatea ofiţerilor le accepta fără tragere de inimă, într-o tăcere semnificativă, Keitel căuta să-l susţină cu toată convingerea. Aflându-se fără încetare în apropierea nemijlocită a lui Hitler, căzuse în întregime sub influenţa lui. Acest general respectabil, acest burghez cinstit şi serios, devenise, cu anii, un lacheu slugarnic, ipocrit şi fără simţul realităţii, în fond, Keitel era victima propriei sale slăbiciuni. Constatase că în orice discuţie începută cu Hitler nu se putea ajunge la o înţelegere, ceea ce îl făcuse, în cele din urmă, să renunţe la a-şi mai susţine vreo opinie personala. Dacă însă ar fi pus piciorul în prag şi s-ar fi încăpăţânat să-şi susţină ideile, rezultatul n-ar fi fost decât unul singur: înlocuirea lui cu un alt Keitel.

Când, în anii 1943-1944, Schmundt, care era prim-adjutantul lui Hitler şi şeful de Personal al Armatei de uscat, a încercat, împreună cu mulţi alţii, să obţină înlocuirea lui Keitel cu energicul mareşal Kesselring, Hitler a declarat ca nu poate renunţa la Keitel, care-i este „credincios ca un câine”. Probabil, Keitel încarna cel mai bine tipul de om de care Hitler avea nevoie în preajma sa.

De multe ori, chiar şi generalul Jodl se ferea să-l contrazică în faţă. El avea însă mai mult tact. De obicei, nu spunea ce gândeşte şi ieşea în felul acesta din situaţii dificile, pentru ca, mai târziu, să-l determine pe Fiihrer să facă unele concesii sau chiar să anuleze decizii deja luate. Din când în când, emitea aprecieri nefavorabile la adresa lui Hitler, ceea ce arată că-şi păstrase o judecată relativ obiectivă. Subalternii lui Keitel, ca de exemplu adjunctul său, generalul Warlimont, nu puteau să manifeste mai multă îndrăzneală decât şeful lor. Când erau criticaţi de Hitler, Keitel nu le lua apărarea. Uneori încercau să anuleze nişte ordine vizibil absurde, administrându-le corective discrete, pe care Hitler nu le înţelegea. Sub conducerea lui Keitel, instrumentul docil al Fiihrerului, ofiţerii de la OKW erau obligaţi să recurgă la toate subterfugiile posibile pentru a-şi atinge scopurile.

Această supunere a generalilor se explică poate şi prin supra-oboseala continuă. Orele de lucru ale lui Hitler coincideau cu programul obişnuit al OKW, astfel că generalii rar puteau dormi suficient. Surmenajul pur fizic joacă, în mod cert, un rol mult mai important decât i se recunoaşte de obicei, mai ales când ţi se cere randament superior pe termen mai îndelungat. Chiar şi în particular, Keitel şi Jodl păreau obosiţi, secătuiţi. Ca să forţez deschiderea cestui cerc de oameni uzaţi, am vrut să introduc la Cartierul General al Fiihrerului nu numai pe Fromm, ci şi pe prietenul meu, mareşalul Milch. Îl adusesem pe acesta din urmă în mai multe rânduri aici, sub pretext că are de expus

anumite probleme de planificare. Cele câteva vizite ale lui s-au desfăşurat în bune condiții, şi Milch a fost pe punctul de a-l convinge pe Hitler să-i accepte, în locul organizării unei mari escadrile de bombardiere, lansarea unui program de avioane de vânătoare. Dar, în momentul acela, Goring i-a interzis să mai calce pe la Cartierul General.

La sfârşitul lui 1942, am petrecut câteva ore cu Goring în pavilionul care fusese construit pentru scurtele lui treceri pe la Cartierul General. Cu această ocazie, Reichsmarschallul mi-a făcut impresia unui om sfârşit. Goring nu trăia într-o ambianță spartană ca Hitler în buncărul său de lucru, el avea încă fotolii confortabile. Abătut cum era, a spus: „Să fim mulțumiți dacă, după acest război, Germania mai rămâne cu granițele din 1933." Ce-i drept, apoi a încercat imediat s-o dreagă, recurgând la nişte banalități pentru a-şi reafirma încrederea în victorie, dar am avut impresia că, în ciuda dezinvolturii pe care o afişa neîncetând să trâmbițeze refrenele plăcute urechii lui Hitler, el vedea cum se apropie înfrângerea.

Când sosea la Cartierul General al Fuhrerului, Goring avea obiceiul să se retragă mai întâi câteva minute în pavilion; Bodenschatz, ofițerul lui de legătură pe lângă Hitler, părăsea atunci sala de şedințe pentru a-i telefona - presupuneam noi - şi a-l pune la curent cu chestiunile în litigiu. După un sfert de oră, Goring apărea la şedință. Fără să fie solicitat în acest sens, începea să apere cu emfază punctul de vedere pe care Hitler, cu o clipă înainte, voise să-l impună generalilor. Hitler îşi măsura din priviri asistența: „Vedeți, Reichsmarschallul Goring este exact de aceeaşi părere cu mine!"

În după-amiaza zilei de 7 noiembrie 1942, Hitler a plecat cu un tren special la Miinchen. Printre însoțitori mă aflam şi eu. În aceste călătorii, se scutura de rutina Cartierului General, atunci fiind mai uşor să ai cu el lungi discuții pe marginea problemelor generale privind armamentul. Trenul special era echipat cu radio, telescriptor şi centrală telefonică; cu Hitler se mai aflau Jodl şi câteva persoane de la Statul-Major General.

Atmosfera era încordată. Aveam deja o întârziere de mai multe ore, deoarece, la fiecare gară importantă, se făcea o haltă destul de lungă pentru a conecta cablul telefonic la rețeaua Reichsbahnului, în vederea recepționării ultimelor ştiri, în acea zi, de la primele ore ale dimineții, o impresionantă mulțime de vase de transport, puternic escortată, pătrundea, prin strâmtoarea Gibraltar, în Mediterana.

Altădată, Hitler avea obiceiul să se arate la fereastra trenului special la fiecare oprire. Acum, aceste întâlniri cu lumea exterioară i se păreau nepotrivite; cerea mereu să se coboare storurile la ferestrele care dădeau spre peron. Era târziu în seara aceea. Şedeam, împreună cu Hitler, la o masă bogat garnisită în vagonul-salon, lambrisat cu palisandru, când un mărfar s-a oprit lângă trenul nostru, fără ca vreunul dintre noi să dea atenție acestui lucru: în vagoanele de vite se aflau soldați germani care tocmai se întorceau de pe Frontul de Est; într-o stare jalnică, înfometați şi răniți unii dintre ei, priveau spre cercul nostru de comeseni. Zărind la doi metri de fereastra sa această privelişte lugubră, Hitler a avut o tresărire. Fără să schițeze un salut, fără să manifeste vreo reacție, a dat ordin valetului să tragă storurile cât mai repede. Astfel s-a desfăşurat una dintre rarele întâlniri pe care le-a avut, în partea a doua a războiului, cu nişte simpli soldați de pe front, aşa cum fusese şi el cândva.

În fiecare gară aflam că numărul unităților navale semnalate în Mediterana era în creştere. O operațiune fără egal îşi făcea debutul, în cele din urmă, au trecut prin strâmtoare toate navele semnalate de aviația de recunoaştere; acum înaintau în direcția Est. „Aceasta este cea mai mare operațiune de debarcare din istoria omenirii", a spus Hitler, plin de respect. Poate că acum chiar se gândea că el era acela împotriva căruia se puneau la cale acțiuni de asemenea anvergură. Flota de debarcare avea să rămână până a doua zi dimineață la nord de coastele algeriene şi marocane.

În cursul nopții, Hitler a formulat mai multe ipoteze în legătură cu această misterioasă manevră: conform celei pe care o considera ca fiind cea mai verosimilă, era vorba de o vastă operațiune destinată să furnizeze întăriri ofensivei contra Afrikakorps, aflat la ananghie. Unitățile navale, explica el, se regrupau pur şi simplu pentru ca, la adăpostul întunericului, să-şi facă drum prin strâmtoarea care separă Sicilia de Africa; navele ar evita astfel atacurile aviației germane. Sau - şi aceasta corespundea mai mult gustului său pentru operațiuni militare îndrăznețe: „Inamicul o să debarce în noaptea asta chiar în centrul Italiei; în acest loc n-ar întâlni absolut nici o rezistența; trupe germane nu sunt, iar italienii or s-o ia la fugă. Astfel inamicul va putea să taie Italia în două. În cazul acesta, ce-o să se întâmple cu Rommel? Pe el o să-l dea gata rapid. Rezerve nu are şi întăririle nu vor mai putea să treacă!" Hitler se lăsa transportat de o idee a cărei materializare îi era refuzată de multă vreme, îşi imagina operațiuni de mare anvergură şi se plasa tot mai mult în situația adversarului: „Să fiu ca ei, aş ocupa imediat Roma şi aş forma un nou guvern italian. Sau, a treia soluție, m-aş folosi de această flotă puternică pentru a debarca în sudul Franței. Noi am fost totdeauna prea îngăduitori. Iată acum rezultatul! N-avem acolo nici fortificații, nici trupe germane. N-avem nimic, iată greşeala noastră. Guvernul Petain, evident, n-o să opună nici o rezistență!" Părea sa uite pentru moment că el era cel vizat de grava primejdie ce se arăta la orizont.

Raționamentele lui Hitler n-aveau nici o legătură cu realitatea. Lui nu i-ar fi trecut niciodată prin cap că o asemenea debarcare nu era neapărat rodul unei inspirații de moment. A debarca trupe în poziții sigure, care să le permită o desfăşurare metodică, fără riscuri inutile, reprezenta o strategie incompatibilă cu firea lui. Dar un lucru îi devenise clar în noaptea aceea: ideea celui de al doilea front începea să se materializeze.

Îmi amintesc şi acum cât de şocat am fost, a doua zi, de marele discurs pe care Hitler l-a pronunțat cu ocazia aniversării puciului din 1923. Fără să facă nici cea mai vagă aluzie la gravitatea situației si fără să cheme la mobilizarea tuturor forțelor țării, Hitler a recurs la nişte fraze mediocre pentru a-şi proclama certitudinea şi încrederea în victorie: „Ei sunt proşti de-a binelea" - îi apostrofa pe adversarii noştri, cu toate că, în ajun, le urmărise cu mult respect operațiunile - „dacă îşi închipuie că vor putea vreodată să zdrobească Germania... Noi nu vom fi înfrânți, în consecință, ei vor fi înfrânți."

La sfârşitul toamnei lui 1942, în cursul unei consfătuiri de Stat-Major, Hitler a anunțat triumiător: „Iată că ruşii îşi trimit cadcții pe front.8 E cea mai bună dovadă că sunt terminați. Când îți sacrifici viitorii ofițeri, înseamnă ca nu mai ai nimic."

Câteva săptămâni mai târziu, la 19 noiembrie 1942, Hitler, care se retrăsese de mai multe zile la Obersalzberg, a primit primele ştiri despre marea ofensivă de iarnă declanşată de ruşi, acțiune care, peste nouă săptămâni, avea să ducă la capitularea de la Stalingrad.9 După violente bombardamente de artilerie, puternice forțe sovietice

străpunseseră liniile diviziilor româneşti de lângă Serafinov. În primele momente, făcând referiri dispreţuitoare la slaba capacitate de luptă a aliaţilor săi, Hitler a încercat să explice catastrofa şi s-o minimalizeze. Dar, puţin după aceea, trupele sovietice au reuşit să scoată din luptă şi divizii germane; frontul începea să se prăbuşească.

Hitler umbla de colo până colo prin marea sală a Berghofului: „Generalii noştri cad iarăşi în vechile lor greşeli. De fiecare dată supraestimează forţele ruşilor. Toate rapoartele care sosesc de pe front arată că efectivele inamicului au devenit insuficiente. Ruşii sunt la pământ, au pierdut prea mulţi oameni. Dar, evident, nimeni nu vrea să ţină seama de aceste rapoarte. Şi apoi, ofiţerii ruşi, cu slaba lor pregătire, sunt cu totul incapabili să pună la punct o ofensivă! Noi ştim câte trebuie pentru aşa ceva! Dmtr-un moment în altul, ruşii pur şi simplu or să se oprească, epuizaţi, în acest timp, aruncăm asupra lor câteva divizii proaspete, şi să vezi cum se îndreaptă lucrurile.” Din cuibul Berghofului, el nu-şi dădea seama ce-l aşteaptă. Dar, peste trei zile, în condiţiile în care ştirile îngrozitoare nu mai conteneau, a plecat în mare grabă în Prusia Orientală.

Curând, soseam şi eu la Rastenburg. Pe harta de Stat-Major a sectorului sudic al frontului, care se întindea pe o lungime de 200 de kilometri între Voronej şi Stalingrad, se vedeau numeroase săgeţi roşii ce reprezentau mişcările ofensive ale trupelor sovietice, despărţite de mici cercuri albastre - cuiburile de rezistenţă formate din ceea ce mai rămăsese din diviziile germane şi aliate. Stalingradul era deja înconjurat de cercuri roşii. Hitler, neliniştit, retrăgea acum unităţi din toate celelalte sectoare ale frontului şi din teritoriile ocupate pentru a le trimite de urgenţă către Frontul de Sud. Căci nu exista o rezerva operaţională. Şi aceasta în ciuda tuturor avertismentelor generalului Zeitzler, care, cu mult timp înaintea înfrângerii, atrăsese atenţia asupra faptului că fiecare divizie aflată în sudul Rusiei avea de apărat un front de o lungime neobişnuită.10 Acelaşi general declarase că diviziile respective n-ar fi în măsură să ţină piept unui atac energic al trupelor sovietice.

Când Stalingradul a fost încercuit, Zeitzler, cu ochii roşii şi faţa marcată de nesomn, a declarat că Armata a 6-a trebuie să încerce o pătrundere spre vest, punct de vedere pe care şi l-a apărat cu îndârjire şi energie. A intrat în cele mai mici amănunte pentru a demonstra cât de insuficiente erau raţiile de alimente ale soldaţilor noştri asediaţi, insistând asupra faptului că, din lipsă de combustibil, nu mai era posibil să se distribuie hrană caldă trupelor care luptau pe câmpurile înzăpezite sau printre ruine, pe un ger cumplit. Hitler rămânea calm, impasibil, neclintit, ca şi cum ar fi vrut să arate că panica de care se lăsase cuprins Zeitzler nu era decât psihoza pericolului: „Contraatacul pe care l-am ordonat, urmând să pornească din sud, va permite, în curând, degajarea Stalingradului; situaţia va fi astfel restabilită. Momente ca acesta am mai avut destule. De fiecare dată am reuşit, până la urmă, să redobândim cheia problemei.” El a dat ordin ca, în spatele trupelor aflate în marş pentru contraofensivă, să se organizeze imediat trenuri cu alimente şi întăriri care să ajute la despresurarea Stalingradului şi la ameliorarea situaţiei dificile a trupelor. Zeitzler a obiectat, fără să fie întrerupt de Hitler, că forţele repartizate pentru contraofensivă sunt prea slabe. Dar- a continuat el - dacă Armata a 6-a ar reuşi o ieşire spre vest şi ar face joncţiunea cu aceste forţe, ea ar fi în măsură să ocupe poziţii noi mai spre sud. Hitler a adus nişte contraargumente, dar Zeitzler nu a cedat. Discuţia a durat mai bine de o jumătate de oră, până când, în cele din urmă, Hitler şi-a pierdut răbdarea: „Stalingradul trebuie păstrat cu orice preţ.

Trebuie, este o poziție-cheie! Dacă putem întrerupe în acest loc traficul pe Volga, înseamnă că le facem ruşilor cele mai mari greutăți. Cum îşi vor mai putea ei transporta cerealele din sud spre nordul Rusiei?” Raționamentul nu era convingător; încercam mai degrabă sentimentul că Stalingradul avea pentru el valoare de simbol. După această confruntare, discuția a luat sfârşit.

A doua zi, situația a continuat să se deterioreze; insistențele lui Zeitzler au devenit mai presante, atmosfera în sala de şedințe era apăsătoare; însuşi Hitler avea aerul unui om epuizat şi demoralizat. La un moment dat, el însuşi a vorbit despre o ieşire, încă o dată, a cerut să se calculeze câte tone de alimente sunt necesare pentru a menține capacitatea combativă a unui număr de peste 200 000 de soldați.

Douăzeci şi patru de ore mai târziu, soarta armatelor încercuite era definitiv pecetluită, în sala de şedințe a apărut Goring, proaspăt şi radios ca un tenor de operetă în rolul unui mareşal victorios. Deprimat, Hitler l-a întrebat cu o voce şoptit-rugătoare: „Cum este cu aprovizionarea Stalingradului pe calea aerului?” Goring a luat poziția de drepți şi a declarat solemn: „Mein Fiihrer, Armata a 6-a va fi aprovizionată pe calea aerului! Răspund personal pentru această operațiune. Puteți conta pe mine!” De fapt, după cum am aflat ulterior din gura lui Milch, Statul-Major General al Luftwaffei şi-a dat seama că era imposibil să aprovizionezi cazanul în care fuseseră prinşi ai noştri la Stalingrad. Zeitzler şi-a exprimat şi el, pe loc, îndoielile. Dar Goring i-a replicat brutal că este de competența exclusivă a Luftwaffei de a face calculele necesare pentru această operațiune. Hitler, deşi atât de scrupulos în materie de cifre, în ziua aceea nici măcar nu şi-a dat osteneala să ceară să i se explice cum s-ar putea asigura avioanele necesare. Cuvintele lui Goring i-au fost de ajuns ca să se remonteze şi să redevină omul hotărât de altădată: „Atunci Stalingradul trebuie păstrat! E absurd să continuăm a vorbi de o ieşire a Armatei a 6-a. Şi-ar pierde tot armamentul greu şi capacitatea de luptă. Armata a 6-a rămâne la Stalingrad! Goring ştia că soarta Armatei a 6-a încercuite la Stalingrad era legată de cuvântul pe care şi-l dăduse. Cu toate acestea, la 12 decembrie 1942, cu ocazia redeschiderii Operei din Berlin12, care avusese de suferit de pe urma bombardamentelor, ne-a invitat la spectacolul de gală cu Maeştrii cântăreți din Nürnberg de Richard Wagner. În uniforme de ceremonie sau în fracuri, ne-am instalat în marea lojă a Fiihrerului. Lumea senina a operei lui Wagner contrasta atât de dureros cu situația de pe front, încât multă vreme mi-am reproşat că am dat curs acestei invitații.

Peste câteva zile, mă aflam din nou la Cartierul General al Fuhrerului. Zeitzler ne transmitea în fiecare zi rapoartele Armatei a 6-a cu privire la tonele de alimente şi muniții care i se trimiteau pe calea aerului, dar care nu reprezentau decât o parte din cantitatea promisă. Ce-i drept, Hitler nu înceta să-i ceară explicații lui Goring, însă acesta venea cu justificări: că vremea e nefavorabilă, că ceața, poleiul sau viscolele împiedică aprovizionările planificate şi că, îndată ce se vor schimba condițiile meteorologice, se vor realiza indicatorii promişi.

A trebuit deci ca rațiile de hrană ale soldaților noştri de la Stalingrad să fie reduse şi mai mult. La popota Statului-Major, Zeitzler şi-a autoimpus în mod demonstrativ aceleaşi rații, ceea ce n-a întârziat să-şi arate efectul: slăbea văzând cu ochii. Peste câteva zile, Hitler i-a atras atenția că nu e potrivit ca şeful de Stat-Major să-şi macine rezistența fizică prin asemenea manifestări de solidaritate si că trebuie să reînceapă imediat să se hrănească normal. Cu toate acestea, timp de câteva săptămâni, Hitler a

interzis sa se mai servească şampanie şi coniac. Atmosfera devenea din ce în ce mai apăsătoare: înjur nu vedeai decât chipuri împietrite ca nişte măşti, adesea ne adunam fără să ne spunem un cuvânt. Nimeni n-avea chef să vorbească despre epuizarea treptată a unei armate care, numai cu câteva luni în urmă, repurtase o seamă de victorii.

În perioada 2-7 ianuarie 1943, când m-am aflat din nou la Cartierul General, Hitler continua să spere. Contraatacul pe care-l ordonase, menit să spargă încercuirea şi să uşureze aprovizionarea tmpelor noastre muribunde, eşuase încă de-acum două săptămâni. O oarecare şansă ar mai fi existat, dacă s-ar fi luat decizia de a ieşi din acel cazan rusesc.

În vestibulul sălii de şedinţe am văzut, într-una din zilele acelea, cum Zeitzler se ţinea după Keitel, implorându-l pur şi simplu să-l susţină măcar de data aceasta în a obţine de la Hitler ordinul de retragere. Şeful de Stat-Major arăta că era ultimul moment când se mai putea evita o catastrofă îngrozitoare. Keitel i-a promis ferm că-l va sprijini şi l-a asigurat solemn că-i va da concursul solicitat. Dar, în timpul şedinţei, când Hitler a insistat încă o dată asupra necesităţii de a ţine cu dinţii de Stalingrad, Keitel, apropiindu-se cu emoţie de acesta şi arătându-i pe harta oraşului o ultimă redută înconjurată de cercuri roşii si groase, a afirmat: „De aici, mein Fiihrer, nu plecăm!”

La 15 ianuarie 1943, atunci când situaţia era disperată, Hitler i-a dat mareşalului Milch puteri speciale ca, în cadrul Aviaţiei civile şi militare şi fără a-I mai implica pe Goring, să ia toate măsurile ce i se păreau necesare pentru a aproviziona Stalin-gradul.13 în zilele acelea, am avut mai multe convorbiri telefonice cu Milch, care promisese că-mi va salva fratele blocat la Stalingrad. Dar, în confuzia generală ce cuprinsese oraşul, fratele meu n-a mai putut fi găsit. Trimisese scrisori disperate, făcuse icter, i se umflaseră membrele; îl transferaseră la spital, dar nu se împăcase cu ideea de a rămâne acolo şi se târâse până la un post de observaţie al artileriei, pentru a fi din nou cu camarazii lui. Din acel moment nu mai dăduse nici un semn de viaţă. De această experienţă a mea si a părinţilor mei au avut parte sute de mii de familii, cărora poşta aeriană le mai adusese un timp scrisori din oraşul încercuit, dar apoi totul amuţise.14 Despre catastrofa imputabilă numai lui însuşi şi lui Goring, Hitler n-a mai vrut să audă vorbindu-se. Dimpotrivă, a ordonat să se organizeze imediat o altă Armată a 6-a, cu sarcina de a restabili gloria celei care pierise.

Capitolul 18 INTRIGI

În iarna lui 1942, în acea perioadă critică, atunci când ne băteam pentru Stalingrad, Bormann, Keitel şi Lammers au hotărât să strângă şi mai tare cercul în jurul lui Hitler. De-acum încolo trebuia ca dispoziţiile care urmau a fi prezentate spre semnare şefului statului să treacă neapărat prin mâinile acestor trei oameni; măsura avea ca scop să stopeze anarhia decretelor semnate la nimereală şi haosul directivelor generat de aceasta. Hitler îşi rezerva numai prerogativa de a decide în ultimă instanţă. Pe viitor, propunerile emanate de la diferite persoane, dar neîntemeiate pe o unanimitate de păreri urmau să fie „pieptănate” în prealabil de comitetul celor trei. În privinţa aceasta, Hitler conta pe obiectivitatea rapoartelor şi pe imparţialitatea avizelor. Cei trei şi-au luat fiecare câte un domeniu de activitate. Keitel, de resortul căruia ţineau toate dispoziţiile privind forţele annate, a eşuat de la bun început, deoarece comandanţii Luftwaffei şi ai Marinei s-au opus cu tărie acestei tutele. Lammers urma să se ocupe de toate schimbările ce

interveneau în atribuțiile ministerelor, de toate problemele de drept public şi administrativ. Dar a trebuit să lase responsabilitatea acestor decizii din ce în ce mai mult în seama lui Bormann, care nu-i dădea ocazia să apară prea des în fața lui Hitler. În ce-l priveşte pe Bormann, el îşi rezervase dreptul de a prezenta toate chestiunile de politică internă. Dar, pentru aşa ceva, nu numai că-i lipsea inteligența, dar pe deasupra era şi prea rupt de lumea exterioară. De mai bine de opt ani, fără întrerupere, trăia în umbra lui Hitler. Niciodată nu îndrăznise să se angajeze în lungi călătorii de serviciu sau să-şi ia concediu; îl stăpânea veşnic teama de a nu-şi vedea cumva influența scăzând. Din experiența sa de locțiitor al lui Hess, Bormann cunoştea pericolul pe care-l reprezentau locțiitorii ambițioşi; într-adevăr, îndată ce i se prezenta un nou colaborator, Hitler înclina să-i încredințeze responsabilități şi să-l trateze ca pe un membru al Statului său Major. Nu numai că acest mod de a acționa corespundea tendinței sale de a diviza puterea oriunde ea s-ar fi afirmat; lui îi şi plăcea sa vadă fețe noi, să pună la încercare persoane noi. Pentru a nu se expune unei asemenea concurențe în interiorul propriului lor domeniu, mulți miniştri, grijulii, evitau sa se flancheze de vreun adjunct inteligent şi energic.

Prin acțiunea lor de a-l izola pe Hitler, de a-i filtra informațiile şi de a-i controla puterea, membrii acestui triumvirat, dacă ar fi fost nişte oameni dotați cu spirit de inițiativă, cu imaginație şi simț al responsabilității, ar fi putut să dirijeze lucrurile spre o abandonare a sistemului monocratic al lui Hitler. Dar, dresați să acționeze totdeauna în numele Fiihrerului, ei se supuneau ca nişte sclavi voinței sale. De altfel, curând, Hitler a încetat să mai țină cont de această procedură care-l contraria, fiind, pe deasupra, şi incompatibilă cu firea lui. E uşor de înțeles că triumvirii deranjau pe cei din afara clanului lor şi le slăbeau pozițiile.

De fapt, numai Bormann deținea o poziție-cheie, putând reprezenta un pericol pentru înalții funcționari. Prevalându-se de faptul că lui Hitler nu-i plăcea să fie deranjat, Bormann era acela care stabilea, în domeniul problemelor civile, cine să primească audiență la Fiihrer sau, mai exact, cine să nu primească. Rar se întâmpla ca vreun ministru, Reichsleiter sau Gauleiter să poată pătrunde până la Hitler; trebuia ca toți să-l roage pe Bormann să-i prezinte Fiihrerului problemele lor. Bormann era foarte operativ. De cele mai multe ori, ministrul respectiv primea în câteva zile un răspuns scris pe care, fără mijlocirea lui Bormann, ar fi trebuit să-l aştepte luni de zile. În ce mă priveşte, eu eram excepția de la regulă. Atribuțiile mele fiind de natură militară, aveam acces la Hitler ori de câte ori doream; data audiențelor o fixau adjutanții militari.

Uneori, după convorbirile mele cu Hitler, un adjutant anunța scurt şi fără ceremonie sosirea lui Bormann, care intra cu dosarele lui în sala de consiliu, în câteva fraze pronunțate monoton şi aparent neutru, expunea obiectul memoriilor pe care le primise, urmând ca, apoi, tot el să propună şi soluția, în general, Hitler se mărginea la rostirea unui scurt „de acord". Bormann se prevala de această sintagmă simplă pentru a redacta instrucțiuni, adesea amănunțite, chiar şi atunci când Hitler nu făcuse decât să-şi exprime o părere, în felul acesta, o jumătate de oră era suficientă pentru expedierea a zece sau chiar mai multe decizii importante. Bormann conducea defacto treburile interne ale Reichului. Câteva luni mai târziu, la 12 aprilie 1943, a reuşit să obțină semnătura lui Hitler pe un document în aparență nesemnificativ: devenea „secretar al Fiihrerului".

Dacă până la acea data atribuțiile lui, în sens strict, se limitaseră numai la treburile partidului, noua învestitură îl autoriza, de acum si oficial, să intervină în orice domeniu.

După primele mele succese importante în domeniul armamentului, mutra acră pe care Goebbels mi-o arătase ca urmare a încurcăturii lui cu Lida Baarova a făcut loc unei atitudini binevoitoare, în vara lui 1942, îl rugasem să-şi pună în mişcare aparatul de propagandă: la îndemnul său, jurnalele filmate, cotidianele, revistele ilustrate au început să vorbească despre mine, crescându-mi reputația. Intervenția ministrului Propagandei mă transformase într-unul dintre personajele cele mai cunoscute ale Reichului. Acest lucru a fost de un real folos colaboratorilor mei, în fricțiunile lor zilnice cu aparatul de stat şi de partid.

Ar fi fals ca, din fanatismul ieftin ce-i caracteriza discursurile, să conchidem că Goebbels avea o fire tumultuoasă şi un temperament debordant. Lucra sârguincios, era meticulos în realizarea ideilor sale, fără ca, prin aceasta, să piardă viziunea de ansamblu asupra întregii situații. Poseda capacitatea de a izola problemele de epifenomenele lor, astfel că - mi se părea mie atunci - era în stare de o judecată obiectivă asupra lucrurilor. Această impresie era întărită nu numai prin cinismul, dar şi prin structura logică a raționamentului său, care denota o pregătire universitară. El vădea un subiectivism extrem numai în prezența lui Hitler.

În prima fază a războiului, aceea a succeselor, Goebbels nu manifestase nici o ambiție; dimpotrivă, începând cu 1940, îşi exprimase intenția ca, după victoria finală, să se dedice multiplelor sale preocupări, deoarece, spunea el, generația următoare este cea care trebuie să-şi asume răspunderea.

În decembrie 1942, întorsătura dezastruoasă luată de evenimente l-a determinat să invite mai des pe trei dintre colegii săi, adică pe Walter Funk, pe Robert Ley si pe mine. Era o alegere tipică pentru el, întrucât toți aveam studii superioare, posedând câte o diplomă universitară.

Stalingradul ne zguduise: eram consternați nu numai de tragedia soldaților Armatei a 6-a, ci şi mai mult, poate, de această întrebare: cum fusese posibil să se producă o asemenea catastrofa sub comanda lui Hitler? într-adevăr, până la acea dată, fiecăreia dintre înfrângerile noastre i se putuse contrapune o victorie, care ne compensa toate sacrificiile, pierderile ori retragerile, sau care, cel puțin, ne ajuta să le uităm. Pentru prima dată suferеam o înfrângere fără contrapartidă.

În cursul uneia dintre întâlnirile noastre din primele zile ale lui 1943, Goebbels ne-a explicat faptul că, dat fiind jumătățile de măsură cu care ne mulțumiserăm în interiorul țării, la începutul războiului înregistraserăm succese militare prea mari. Crezuse-răm, prin urmare, că vom putea continua să mergem din victorie în victorie fără să ne angajăm la mari eforturi. Englezii, dimpotrivă - susținea el - au fost mai norocoşi pentru că lupta de la Dunkerque a avut loc chiar la începutul războiului. Această înfrângere i-a învățat să se supună rigorilor şi să renunțe la comoditățile vieții civile. Stalingradul - spunea ministrul Propagandei - este un Dunkerque al nostru. Războiul nu mai poate fi câştigat doar prin entuziasm.

În privința aceasta, Goebbels făcea referiri la semnalările tentacularului său aparat privind agitația şi nemulțumirea care se manifestau în rândurile opiniei publice. E timpul — zicea el — să se pună capăt luxului, care nu aduce nici un folos poporului, în orice caz - continua Goebbels descrierea situației - nu numai că populația pare ferm

hotărâtă să nu se dea în lături nici de la cele mai mari sacrificii, dar este absolut necesar, totodată, să se introducă restricții severe dacă se doreşte restabilirea încrederii în conducătorii țării.

Necesitatea de a accepta sacrificii importante ne era dictată şi de politica de înarmare. Hitler ceruse o nouă creştere a producției; în plus, pentru a compensa enormele pierderi suferite pe Frontul de Est, a trebuit să fie mobilizați simultan 800 000 de tineri lucrători specializați.1 Orice reducere a mâinii de lucru germane nu putea să nu agraveze dificultățile deja considerabile în care se zbăteau fabricile.

Se dovedise pe de altă parte că, în oraşele grav afectate de bombardamentele aeriene, continua să domnească ordinea. Nici încasările de impozite nu se diminuaseră, cu toate că sediile organelor financiare fuseseră avariate şi dosarele distruse. Reluând ideea care stătea la baza sistemului autonomiei industriei, am elaborat o propunere vizând înlocuirea politicii de neîncredere față de populație printr-o politică de încredere, ceea ce ar fi permis să se reducă şi efectivele inspecției şi cele ale administrației fiscului, care foloseau numai ele aproape trei milioane de persoane. Au fost discutate mai multe proiecte: unele prevedeau invitarea contribuabililor să-şi evalueze ei singuri veniturile, respectiv să se renunțe la o noua impozitare; altele prevedeau instituirea unui plafon fix pentru impozitul pe salarii. Față de miliardele pe care războiul le înghițea în fiecare lună - deliberam noi împreună cu Goebbels - cele câteva sute de milioane, de care statul poate că se vedea frustrat prin necinstea câtorva, nu atârnau greu în balanță.

Opinia publica a fost şi mai scandalizată când am cerat ca durata timpului de lucru al tuturor funcționarilor să se alinieze la cea a muncitorilor din industria de armament. Dintr-un punct de vedere pur aritmetic, în felul acesta, în jur de 200 000 de funcționari din administrație ar fi putut să fie puşi la dispoziția industriei de armament, în plus, eu voiam ca, printr-o reducere drastică a nivelului de trai al straturilor privilegiate, să mai recuperez câteva sute de mii de lucrători, într-o şedință la Oficiul Central de Planificare, am arătat, foarte brutal, care vor fi consecințele soluțiilor radicale propuse de mine: „Acestea înseamnă, ca s-o spunem pe şleau, că dacă războiul durează mult timp, ne vom proletariza.”2 Astăzi mă felicit la gândul că n-am reuşit să-mi impun proiectele; altminteri, Germania, cu o economie slăbită şi cu o administrație dezorganizată, s-ar fi pomenit fată-n fața cu dificultățile considerabile ale primelor luni de după război. Dar sunt convins şi de faptul că Anglia, de exemplu, într-o situație identică, ar fi pus în aplicare în mod sistematic asemenea principii.

Hitler s-a declarat numai cu jumătate de gură de acord cu propunerea noastră vizând simplificarea administrației, restrângerea consumului şi limitarea activităților culturale. Am sugerat ca Goebbels să se ocupe de această acțiune, dar ca urmare a vigilenței... lui Bormann, care se temea de ascensiunea unui rival ambițios, propunerea a fost blocată, în locul lui Goebbels a fost desemnat dr. Lammers, aliatul lui Bormann în triumvirat. El era un funcționar fără imaginație şi fără inițiativă, îl îngrozea ideea că birocrația, în ochii lui indispensabilă, putea fi atât de disprețuită.

Aşadar, Lammers a fost acela care a prezidat, în locul şi în numele lui Hitler, şedințele Consiliului de Miniştri, reluate în ianuarie 1943. Nu toți membrii cabinetului participau la dezbateri; erau convocați numai cei pe care-i priveau problemele aflate pe ordinea de zi. Aceste şedințe se țineau în sala de consiliu a miniştrilor Reichului, ceea ce arată toată puterea pe care triumviratul o dobândise sau îşi imagina că o posedă.

Şedințele au fost furtunoase: Goebbels şi Funk mi-au susținut concepțiile radicale dar, cum era de aşteptat, Frick, ministrul de Interne, şi însuşi Lammers şi-au exprimat rezerve. Sauckel a declarat categoric că este capabil să asigure la nivelul cerințelor atât mână de lucru autohtonă, cât şi lucrători străini specializați.3 Chiar şi când a propus să se ceară marilor demnitari ai partidului să renunțe la felul lor de viață, care, până atunci, nu fusese supus nici unei restricții, Goebbels n-a putut să ajungă la nici un rezultat. Când a aflat că se pregăteşte o dispoziție care să le interzică femeilor să-şi facă părul permanent şi că se intenționează stoparea producției de cosmetice, însăşi Eva Braun, deşi de obicei nu se băga în politică, l-a sesizat pe Hitler. Acesta a început imediat să bată în retragere: mi-a recomandat să nu recurg la interdicții explicite, ci să fac în aşa fel încât să instaurez tacit „o penurie de vopsea de păr şi de alte produse necesare pentru întreținerea frumuseții" şi „să suspend reparațiile la aparatele utilizate în atelierele de coafură".

După mai multe şedințe la Cancelaria Reichului, a devenit clar, pentru Goebbels şi pentru mine, că din partea lui Bormann, Lammers sau Keitel nu te puteai aştepta la nici un sprijin în direcția stimulării producției de armament; străduințele noastre se împotmoliseră în amănunte nesemnificative.

La 18 februarie 1943, Goebbels şi-a ținut discursul despre „războiul total". Acesta nu se adresa numai populației, ci atingea indirect şi pătura conducătoare, care nu voia să aprobe acțiunea întreprinsă de noi doi în vederea unei mobilizări radicale a tuturor rezervelor țării, în fond, era o încercare de a-i face pe Lammers şi pe toți laşii şi ezitanții să simtă presiunea străzii.

O mulțime fanatizată cu atâta eficiență nu mai văzusem decât la unele dintre cele mai reuşite ieşiri în public ale lui Hitler. Întors acasă, Goebbels, spre marea mea uimire, s-a apucat să-şi analizeze la rece exploziile verbale, care păruseră a fi dictate de pasiune, precum şi efectul psihologic produs de ele. Făcea acest lucru aproape ca un actor cu experiența, în seara aceea, a fost mulțumit şi de auditoriu: „Ai remarcat? A reacționat la cea mai mică nuanță si a aplaudat exact când a trebuit. Din punct de vedere politic, e publicul cel mai bine instruit pe care-l are Germania." Era vorba de oameni mobilizați de organizațiile de partid, printre aceştia aflându-se actori şi intelectuali de mare popularitate, ca Heinrich George, ale cărui reacții entuziaste, filmate pentru buletinele de actualități, aveau menirea să impresioneze publicul. Dar discursul lui Goebbels țintea şi spre un obiectiv de politică externă: constituia o încercare de a asorta orientarea militară a gândirii lui Hitler cu un SOS politic. Goebbels adresa Occidentului, sau cel puțin aşa credea el, un apel emoționant pentru a lua act de pericolul din Răsărit, care amenința întreaga Europă. Câteva zile mai târziu, s-a arătat foarte satisfăcut de faptul că presa occidentală comentase favorabil tocmai aceste pasaje ale discursului său.

Fapt este că, la acea dată, Goebbels nutrea ambiția de a deveni ministru de Externe. S-a folosit de toată puterea lui de convingere pentru a-l monta pe Hitler contra lui Ribbentrop. La început se părea că va reuşi, în orice caz, Fiihrerul îi asculta în tăcere argumentarea şi nu orienta conversația, cum îi era uneori obiceiul, către un subiect mai puțin delicat. Goebbels se credea deja pe punctul de a reuşi când, deodată, Hitler a început să laude munca excelentă a lui Ribbentrop, talentul de care dăduse dovadă în negocierile cu aliații noştri, pentru ca, în final, să afirme scurt şi cuprinzător: „Ai o părere foarte greşită despre Ribbentrop. Este unul dintre cei mai mari oameni pe care-i

avem, şi istoria îl va aşeza cândva deasupra lui Bismarck. El e chiar mai mare decât Bismarck.” în acelaşi timp, i-a interzis lui Goebbels să mai facă Occidentului avansuri de felul celor exprimate în discursul de la Palatul Sporturilor.

Totuşi, discursul lui Goebbels despre „războiul total” a fost urmat de o măsură pe care opinia publică a primit-o cu satisfacție: a închis restaurantele de lux şi cabaretele Berlinului. Ce-i drept, Goring a încercat îndată să ia sub aripa lui protectoare restaurantul preferat, „Horcher”, dar, când o ceată de manifestanți chemați de Goebbels a încercat să spargă geamurile restaurantului, a bătut în retragere. Rezultatul a fost o ceartă serioasă între Goebbels şi Goring.

După discursul de la Palatul Sporturilor, seara, Goebbels a primit, la palatul pe care şi-l construise cu puțin înainte de război în imediata apropiere a porții Brandenburg, mai multe personaje importante, printre care feldmareşalul Milch, ministrul Justiției, Thierack, Secretarul de Stat la Ministerul de Interne, Stuckart, precum şi Funk, Ley şi Secretarul de Stat Korner. În primul rând, s-a discutat despre o propunere a mea şi a lui Milch: se punea problema să profităm de deplinele puteri de care dispunea Goring în calitatea lui de „preşedinte al Consiliului Ministerial pentru Apărarea Reichului” ca să impunem mai multă austeritate în politica internă.

Nouă zile mai târziu, Goebbels ne-a invitat din nou, pe mine, pe Funk şi pe Ley, la el acasă. Clădirea enormă, bogat mobilată, avea acum un aer lugubru. Ca să dea exemplu de respectare a dispozițiilor legate de „războiul total”, Goebbels ținea închise marile saloane de recepție si pusese să se deşurubeze majoritatea becurilor din celelalte săli. Am fost invitați să intrăm într-una dintre sălile mai mici, care măsura înjur de 40-50 de metri pătrați. Valeți în livrea ne-au servit coniac franțuzesc şi ceai, după care Goebbels le-a ordonat să nu mai fim deranjați. „Aşa nu mai merge”, a spus el în debutul conversației. „Noi -noi suntem cantonați aici la Berlin, Hitler nu ştie ce gândim noi despre situație... Eu am pierdut orice influență politică asupra lui, nu mai pot nici măcar să-i prezint măsurile cele mai urgente legate de domeniul meu... Totul trece prin Bormann. Trebuie să-l convingem pe Hitler să vină mai des la Berlin. Politica internă i-a scăpat complet de sub control, aflându-se la discreția lui Bormann, care se pricepe să-i întrețină iluzia că el, Fiihrerul, continuă să guverneze. Bormann nu e decât un arivist şi un doctrinar, care poate să compromită grav o politică rațională. Lucrul cel mai urgent de iăcut este să i se diminueze influența.”

Deşi nu-i stătea în obicei, Goebbels, în criticile sale, nu-l mai cruța acum nici pe Hitler: „Nu se mai poate vorbi doar de o criză a conducerii, ci, privind lucairilc în față, şi de una a conducătorului (Fuhrerului)! Goebbels, ca politician - născut, nu făcut - era incapabil să conceapă ca Hitler să neglijeze tocmai politica, acest instrument foarte important, şi să se încarce cu întreaga conducere a operațiunilor militare pe diferitele fronturi, în fond, o treabă secundară în viziunea ministrului Propagandei. Singurul lucru pe care îl puteam face era să fim de acord cu el; ca influență politică, nici unul dintre noi nu se putea compara cu Goebbels. Criticile lui dădeau dimensiunea reală a dezastrului de la Stalingrad. Goebbels începuse să aibă îndoieli cu privire la steaua lui Hitler şi, deci, cu privire la victorie, împărtăşeam şi noi acelaşi pesimism.

Mi-am reînnoit propunerea de a-l determina pe Goring să-si reia funcția care i se destinase la începutul războiului, în privința aceasta, exista o instituție juridică învestită cu depline puteri, abilitată sa emită legi chiar fără consultarea lui Hitler. Ne puteam servi

de ea ca sa şubrezim poziția de forță uzurpată de Bormann şi Lammers. Cei doi ar fi fost obligați să se încline în fața acestei instanțe, dacă indolența lui Goring n-ar fi împiedicat exploatarea unei asemenea posibilități. Totuşi, întrucât Goebbels şi Goring nu erau în relații bune din cauza incidentului de la restaurantul „Horcher", 6 partenerii mei mi-au cerut să ridic eu problema la Goring.

Faptul că alegerea noastră s-a oprit asupra unui om care de ani de zile ducea o viață de lene şi lux s-ar putea să-l nedumerească pe observatorul de astăzi, mai ales dacă ținem seama că, din partea noastră, era o ultimă încercare de a mobiliza toate resursele țării. Totuşi, Goring nu se comportase totdeauna aşa şi rămăsese încă vie reputația lui de om violent, ce-i drept, dar energic şi inteligent, reputație pe care şi-o dobândise atunci când pusese pe picioare Planul de patru ani şi Luftwaffe. În ce mă priveşte, nu excludeam posibilitatea ca, în cazul unei sarcini care să-l intereseze, Goring să-şi regăsească ceva din vechea si intempestiva lui dârzenie. Şi dacă nu - chibzuiam noi – Consiliul de Apărare al Reichului era în orice caz un instrument care putea să ia decizii şi măsuri radicale.

De-abia azi, privind retrospectiv, îmi dau seama că o debarcare a lui Bormann şi Lammers n-ar fi schimbat aproape cu nimic cursul evenimentelor. Căci, nu eliminând pe secretarii lui Hitler am fi putut schimba orientarea politicii germane, ci numai prin adoptarea unei alte atitudini față de însuşi Fuhrerul. Dar, pentru noi, aşa ceva părea de neconceput. Dimpotrivă, nu era exclus ca, în cazul în care poziția noastră personală, amenințată de Bormann, ar fi fost restabilită, să-l fi urmat pe Hitler în fundătura lui politică într-un mod poate şi mai necondiționat decât am făcut-o sub intrigantul Bormann şi sub Lammers, care era prea circumspect față de noi. Importanța acordată de noi unor deosebiri atât de infime arată pur şi simplu în ce univers îngust ne mişcăm cu toții.

Prin această acțiune, ieşeam pentru prima dată din rezerva de tehnocrat în care mă cantonasem până atunci şi mă implicam în politică. Grijuliu, evitasem totdeauna să fac acest pas, dar, facându-1, ascultam de un fel de logică interioară. Era o iluzie să cred că aş fi putut să mă concentrez în exclusivitate asupra muncii mele de tehnician, într-un regim autoritar, îndată ce vrei să te menții în grupul şefilor, nimereşti inevitabil exact în terenul pe care şi-l dispută forțele politice.

Goring îşi petrecea timpul retras la reşedința lui de vară de la Obersalzberg. După cum aflasem de la Milch, mâhnit de reproşurile grave pe care Hitler le făcuse la adresa activității lui în fruntea Luftwaffei, Goring se retrăsese aici pentru un concediu mai lung. Mi-a fixat imediat întâlnire pentru a doua zi, adică pe 28 februarie 1943.

Întrevederea noastră a durat mai multe ore şi a avut un caracter amical, relaxat, pe măsura atmosferei de intimitate care domnea în această casă de dimensiuni relativ modeste. Desigur, am constatat cu surprindere - aceste amănunte mi s-au întipărit în mod straniu în memorie - că îşi dăduse cu oja pe unghii şi se fardase; cât priveşte enormul rubin prins la halatul din catifea verde, acesta nu constituia o noutate pentru mine.

I-am relatat discuția pe care o avuseserăm la Berlin şi i-am adus la cunoştință propunerea noastră; m-a ascultat în tăcere, jucându-se cu nişte pietre prețioase pe care din când în când le scotea din buzunar şi le lăsa să-i alunece printre degete. Faptul că ne gândiserăm la el părea să-i fi făcut plăcere. Găsea şi el că evenimentele luau, sub

influența lui Bormann, o întorsătură periculoasă declarându-se de acord cu planurile noastre. Numai cu Goebbels avea ce-avea, de când cu incidentul de la „Horcher"; în cele din urmă, i-am propus sa-l invite pe ministrul Propagandei şi să disece planul împreună.

Goebbels a sosit chiar a doua zi la Berchtesgaden, ceea ce mi-a dat prilejul să-l informez în primul rând despre rezultatul convorbirii mele cu Goring. Ne-am dus amândoi la Reichsmar-schall; eu m-am retras, iar cei doi, în pofida relațiilor lor veşnic încordate, şi-au putut vorbi cu cărțile pe masă. Când ne-am reîntâlnit, Goring, cu gândul la lupta ce se anunța, îşi freca mâinile de plăcere. Mi s-a arătat atunci din unghiul care-l avantaja cel mai mult. Primul lucru de făcut, spunea el, era stabilirea componenței Consiliului Ministerial pentru Apărarea Reichului. Goebbels şi cu mine urma să devenim membri. Faptul că până atunci noi rămăseserăm pe dinafară dovedea de altfel inconsistența acestei instituții. Nici necesitatea înlocuirii lui Ribbentrop n-a rămas nediscutată. Ar fi trebuit ca ministrul de Externe să fie capabil să-l convingă pe Hitler să ducă o politică rațională. Or, Ribbentrop se identificase prea mult cu rolul de simplu megafon al Fuhrerului, ca să mai poată găsi o ieşire politică din impasul în care ne aflam pe plan militar.

Înfierbântându-se din ce în ce mai tare, Goebbels a continuat: „în privința lui Lammers, Fiihrerul se înşeală, ca şi asupra lui Ribbentrop!" Goring a sărit ca un arc: „Ăsta m-a torpilat tot timpul cu intervențiile lui. Dar acum facem noi ordine în această problemă! Mă îngrijesc eu de asta, domnii mei!" Se vedea cât de colo că Goebbels era bucuros să-l vadă pe Goring aprinzându-se, ba chiar se străduia să-l îmboldească, deşi, în acelaşi timp, se temea de impulsivitatea Reichsmarschallului, deficitar în materie de tactică: „Fiți sigur, domnule Goring, că noi îi vom deschide Fuhrerului ochii asupra lui Bormann şi a lui Lammers. Numai că nu trebuie să forțăm nota. Trebuie să-l luăm cu binişorul. Doar îl cunoaşteți pe Fiihrcr." Apoi, devenind mai circumspect, a adăugat: „Nu trebuie sub nici un motiv să fim prea deschişi cu ceilalți membri ai Consiliului Ministerial. Pentru nimic în lume să nu se ştie că urmărim ca, încetul cu încetul, să împingem triumviratul pe linie moartă. Noi ne-am unit pur şi simplu în credința față de Fuhrer. N-avem ambiții personale. Dar dacă fiecare dintre noi îi va vorbi Fuhrerului în favoarea celorlalți, atunci vom fi cei mai tari pe poziție şi vom putea să facem un zid puternic în jurul său."

La plecare, Goebbels a fost foarte satisfăcut: „Acțiunea începe să prindă contur. Nu găseşti că Goring şi-a revenit complet?" în ultimii ani, nici eu nu-l mai văzusem pe Goring atât de vioi, atât de hotărât şi de curajos. După aceea, am făcut cu Reichsmar-schallul o lungă plimbare prin împrejurimile liniştite ale Ober-salzbergului şi am discutat despre calea pe care o apucase Bormann. I-am explicat foarte deschis că acesta țintea nici mai mult, nici mai puțin decât succesiunea lui Hitler şi că nu se va da înapoi de la nimic ca să-l pună rău cu Fiihrerul nu numai pe el, Goring, ci şi pe noi toți ceilalți. I-am relatat că, la data aceea, Bormann nu rata nici o ocazie ca să-i submineze prestigiul. Goring asculta cu o atenție din ce în ce mai încordată. I-am povestit, în continuare, despre momentele de la Obersalzberg când luam ceaiul împreună cu Hitler, de la care Goring era exclus. Acolo am putut să observ pe viu tactica lui Bormann.

Acesta nu ataca niciodată frontal, ci prin împletiri prudente de aluzii la fapte mărunte, care de-abia prin acumulare îşi produceau efectul. De exemplu, la ora ceaiului, pentru a-l prejudicia pe Schirach, Bormann relata pe seama acestuia anecdote

compromițătoare, de proveniență vieneză, dar evita cu multă grijă să se alăture observațiilor dezaprobatoare ale lui Hitler. Dimpotrivă, credea că procedează inteligent trecând îndată la laude la adresa lui Schirach, ceea ce trebuie să fi avut desigur un gust amar pentru Fiihrer. Cam într-un an de zile, Bormann reuşise să-l monteze aşa de bine pe Hitler, încât acesta nu-l mai putea suferi pe Schirach, adesea chiar duşmănindu-1. În aroganța lui, Bormann a putut atunci - Hitler nefiind de față - să facă un pas mai departe şi să spună, în aparență bagatelizând, dar în realitate ucigând, că, la Viena, Schirach este omul potrivit la locul potrivit, pentru că acolo şi aşa se țes intrigi ale tuturor împotriva tuturor, în felul acesta Bormann o să submineze şi prestigiul lui Goring, am adăugat eu în chip de concluzie.

Fireşte, pentru Bormann nu putea fi greu, căci Goring era vulnerabil din multe puncte de vedere, în zilele acelea, însuşi Goebbels vorbea, oarecum cu intenția de a scuza, despre „vestimentația barocă” a Reichsmarschallului care, dacă nu-l cunoşteai, ți se părea destul de comică. Goring nu era îa înălțimea funcției de comandant suprem al Luftwaffci, dar prezența lui ca persoană fizică nu lăsa să transpară acest handicap. Mult mai târziu, în primăvara lui 1945, în cursul unei şedințe de Stat-Major, în prezența tuturor participanților, Hitler si-a iacut de două parale Reichsmarschallul. Goring i-a declarat atunci lui Below, colonel de aviație şi adjutant al lui Hitler: „Speer avea dreptate să mă prevină. Bormann a reuşit.” Goring se înşela; Bormann îşi atinsese scopul încă din primăvara lui 1943.

Câteva zile mai târziu, la 5 martie 1943, am zburat la Cartierul General ca să iau instrucțiuni privind unele probleme de armament. Dar țelul principal al vizitei mele l-a reprezentat promovarea alianței cu Goring si Goebbels. Nu mi-a fost greu să obțin de la Hitler o invitație pentru Goebbels. Hitler era încântat de a petrece o zi cu ministrul Propagandei, a cărui companie agreabilă l-ar mai fi scos din atmosfera sumbră a Cartierului General.

Goebbels a sosit la trei zile după mine; m-a luat de-o parte şi m-a întrebat: „în ce umoare se găseşte Fiihrerul, domnule Speer?” Impresia mea, am răspuns eu, este că Hitler pare destul de rece față de Goring. L-am sfătuit să fie rezervat. Fără îndoială, era preferabil ca, deocamdată, să nu se împingă lucrurile mai departe; de altminteri, după'un scurt sondaj, nici eu n-am forat mai adânc. Goebbels a fost de acord: „Probabil că ai dreptate. Pentru moment, nu trebuie să-l ducem pe Goring la Fuhrer. Asta ar strica totul!”

Bombardamentele aeriene ale Aliaților, care de săptămâni întregi nu mai conteneau, nu întâlneau aproape nici o rezistenta, astfel că poziția lui Goring, şi aşa şubrezită, devenea tot mai precară. La simpla rostire a numelui său, Hitler izbucnea în acuzații virulente la adresa deficiențelor ce se constatau în planificarea războiului nostru aerian, în ziua aceea, Hitler şi-a exprimat încă o dată teama că bombardamentele, dacă vor continua în acest ritm, ne vor distruge nu numai oraşele, ci mai ales vor aduce prejudicii ireparabile moralului poporului german. Hitler căzuse în aceeaşi eroare ca şi strategii britanici ai războiului cu bombe.

Goebbels şi cu mine am fost invitați de Hitler la dejun. Partea curioasă era că, în asemenea ocazii, nu-l poftea şi pe Bormann, de care altminteri nu se putea lipsi, în privința aceasta, îl trata pur şi simplu ca pe un secretar. Stimulat de prezența lui Goebbels, Hitler a fost în ziua aceea mult mai vioi şi mai comunicativ decât îl văzusem în

timpul celorlalte vizite ale mele la Cartierul General. A profitat de ocazie ca să spună ce avea pe suflet şi, aşa cum se întâmpla de cele mai multe ori, a emis aproape asupra tuturor colaboratorilor săi, exceptându-ne pe noi cei de faţă, aprecieri nu prea măgulitoare.

După masă, mi s-a încuviinţat să plec. Mi-a sugerat, cu complimente şi vorbe prieteneşti, să mă retrag, rămânând timp de câteva ore singur cu Goebbels. Aceasta ţinea de obiceiul lui de a aborda separat fiecare persoană şi fiecare domeniu de activitate. N-am revenit decât la şedinţa consacrată situaţiei de pe front. Seara ne-am adunat din nou, pentru cină. Hitler ceruse sa se aprindă focul în cămin. Servitorul a adus pentru noi, musafirii, o sticlă de vin, iar pentru amfitrion, apă de Fachingen. Într-o atmo-sferă degajată, aproape intimă, masa s-a prelungit până-n zori. În ce mă priveşte, mai mult am ascultat decât am vorbit, deoarece Goebbels se pricepea să-l întreţină pe Hitler. Ministrul Propagandei s-a folosit de tot arsenalul său: marea elocinţă, frazele şlefuite, ironia strecurată la momentul potrivit, cuvintele de admiraţie rostite exact acolo unde le aştepta Hitler, sentimentalismul când momentul şi subiectul le cereau, şueta, poveştile galante. A amestecat totul cu o artă desăvârşită: teatrul, cinematograful, trecutul. Ca întotdeauna, Hitler i-a mai cerut lui Goebbels să-i spună câte şi mai câte despre copiii săi: cum se exprimă ei la modul copilăresc, care sunt jocurile lor preferate, cum le ies uneori din gură vorbe ca de oameni maturi. Toate acestea au avut darul ca, în noaptea aceea, să-l facă pe Hitler să uite de griji.

Goebbels se pricepea sa gâdile amorul propriu al lui Hitler. O făcea evocând greutăţile cu care acesta se confruntase cândva şi modul în care le învinsese. Ştia să-i flateze vanitatea, pe care tonul rece al raportărilor militare o satisfăcea aşa de puţin. Dar nici Hitler nu rămânea dator faţă de ministrul Propagandei: îl tămâia şi el, lăudându-i reuşitele. In cel de-al treilea Reich, pentru câţiva era o plăcere să se perie reciproc, să nu se zgârcească în a-şi oferi unii altora dovezi de admiraţie.

Mă înţelesesem cu Goebbels ca, în ciuda tuturor reticenţelor, în seara aceea să-l punem la curent pe Hitler, fie şi aluziv, cu planurile noastre de înviorare a activităţii Consiliului Ministerial pentru Apărarea Reichului. Tocmai se creaseră condiţii favorabile pentru abordarea acestei teme, care, altminteri, ar fi riscat să fie percepută de Hitler ca o critică indirectă la adresa guvernării sale şi deci să-l supere, când o ştire a pus capăt atmosferei idilice a acelei seri petrecute „la gura sobei": Nürnbergul era supus chiar în acea clipă unui cumplit bombardament aerian. Ne-o fi mirosit intenţiile sau Bormann l-o fi pus în gardă, nu pot să-mi explic, dar Hitler ne-a făcut o scenă cum rar mi-a fost dat să văd. A ordonat să fie trezit imediat adjutantul-şef al lui Goring, generalul Bodenschatz, faţă de care a revărsat un torent de reproşuri foarte violente la adresa „acestui Reichsmarschall incapabil", împreună cu Goebbels am încercat să-l calmăm şi, într-adevăr, în cele din urmă Hitler s-a potolit. Dar toată munca noastră de pregătire a terenului se dovedea acum inutilă. Şi eu, şi Goebbels am fost de părere că e mai cuminte ca deocamdată să evităm tema care ne preocupa. De altfel, după numeroasele motive de satisfacţie pe care tocmai i le dăduse Hitlcr, Goebbels a avut sentimentul că acţiunile lui la bursa vieţii politice au crescut considerabil. De aceea, de acum înainte n-a mai vorbit de o „criză a Fuhrerului", ci, dimpotrivă, părea să-şi fi redobândit vechea încredere în Hitler. Era de părere totuşi că trebuie continuată lupta împotriva lui Bormann.

La 17 martie, a avut loc la Goring, în palatul său berlinez din Leipziger Platz, o reuniune la care au participat Goebbels, Funk, Ley şi eu. Mai întâi, când ne-a primit în cabinetul de lucru, Goring a fost foarte protocolar: trona pe un fotoliu stil Renaissance, în spatele unui birou de proporții monumentale. Noi ceilalți ne-am aşezat în fața lui pe nişte scaune incomode. Cordialitatea afişată la Obersalzberg dispăruse cu totul, aproape că ai fi zis că acuin regretă spontaneitatea pe care o manifestase în trecut.

Dar, în curând, supralicitându-se încă o dată unul pe altul, Goring şi Goebbels -pe când noi ceilalți asistam aproape fără să spunem un cuvânt - au început să schițeze un tablou al pericolelor emanând de Ia cei trei şi să se piardă în speranțe şi iluzii cu privire la posibilitățile noastre de a-l scoate pe Hitler din izolare. Goebbels părea să fi uitat ieşirea de-acum câteva zile a lui Hitler împotriva Iui Goring. Amândoi credeau că se află deja pe punctul de a câştiga partida. Oscilând, ca de obicei, între apatie şi euforie, Goring chiar minimaliza influența clicii de la Cartierul General: „Totuşi să nu-i supraapreciem, domnule Goebbels! In definitiv, Bormann şi Keitel nu sunt decât nişte secretari ai Fuhrerului. Să nu creadă că le este permis chiar totul! Ca forță politică, sunt nişte nulități!” Ceea ce părea a-l nelinişti cel mai mult pe Goebbels era faptul că Bormann s-ar fi putut folosi de legăturile lui directe cu Gaulciterii ca să-şi creeze puncte de sprijin în teritoriu si să ne zădărnicească acțiunea, îmi amintesc că Goebbels a încercat să-l mobilizeze pe Ley, şeful organizației politice a partidului, contra lui Bormann şi că, finalmente, a propus să se confere Consiliului Ministerial al Apărării Reichului dreptul de a-i convoca pe Gauleiteri şi de a le cere socoteală. Ştiind bine că Goring, în mod sigur, nu va participa la toate şedințele Consiliului, a propus ca acestea să aibă loc în fiecare săptămână şi a adăugat în treacăt că, în eventualitatea în care mareşalul s-ar izbi de niscaiva piedici, el, Goebbels, ar putea foarte bine să le prezideze în numele titularului.7 Fără să bănuiască jocul lui Goebbels, Goring a consimțit, în spatele frontului marii bătălii pentru putere continuau să mocnească vechi rivalități.

Deja de mai mult timp numărul muncitorilor pe care Sauckel pretindea că l-a pus la dispoziția industriei si pe care avea obiceiul sa i-l comunice lui Hitler cu lux de amănunte stufoase nu mai corespundea cifrelor reale transmise de întreprinderi. Diferența era de câteva sute de mii. Am propus membrilor coaliției noastre să-l forțăm pe Sauckel, protejatul lui Bormann, să furnizeze date veridice.

Din ordinul lui Hitler, se construise la Berchtesgaden o mare clădire în stil rustic bavarez. Aceasta era destinată Cancelariei Reichului. De aici continuau Lammers şi colaboratorii săi direcți să dirijeze treburile Cancelariei, în cele câteva luni pe care Hitler şi le petrecea la Obersalzberg. Goring i-a cerut lui Lammers, mai-marele casei, să convoace grupul nostru, precum si pe Sauckel şi Milch, la o întrunire ce trebuia să aibă loc pe 12 aprilie 1943, în sala de şedințe a acestei clădiri, înainte de întrunire, eu şi Milch i-am explicat încă o dată lui Goring care erau cerințele noastre. Frecându-şi mâinile, el a spus: „Treaba asta v-o aranjez eu!”

Totuşi, am avut surpriza să constatăm că, în afară de noi, în sala de şedințe apar şi Himmler, Bormann şi Keitel. Şi, culmea ghinionului, Goebbels, aliatul nostru, a rugat să fie scuzat spunând că, în timp ce era foarte aproape de Berchtesgaden, a făcut o colică nefritică şi că stă la pat în vagonul lui special. N-am aflat nici până în ziua de azi dacă nu cumva la mijloc a fost faptul că Goebbels mirosise pur şi simplu schimbarea de situație. Această întrunire a însemnat sfârşitul coaliției noastre. Sauckel a contestat că

întreaga economie ar avea nevoie de 2 100 000 de muncitori şi a evidenţiat succesul acţiunii sale, care permisese satisfacerea tuturor cerinţelor. Când eu am obiectat că cifrele lui nu pot fi exacte, i s-a urcat sângele la cap.8

Milch şi cu mine ne-am fi aşteptat ca Goring să-i ceară lui Sauckel lămuriri şi să-l determine să-şi modifice politica de recrutare a forţei de muncă. Spre consternarea noastră, el s-a lansat într-un violent atac împotriva lui Milch şi, indirect, împotriva mea, spunând că este inadmisibil ca Milch să pună beţe-n roate acestui excelent Sauckel, tovarăşul nostru de partid, care, făcând atâtea eforturi, a obţinut asemenea succese. A adăugat că el, Goring, în orice caz, se simte dator să-i exprime întreaga recunoştinţă şi că Milch, dacă nu vede rezultatele obţinute de Sauckel, înseamnă că are orbul găinilor. Ai fi zis că Goring a încurcat placa. A urmat o discuţie lungă despre muncitorii de care duceau lipsă uzinele. Fiecare dintre miniştrii prezenţi a intervenit, în necunoştinţă de cauză, încercând să explice nepotrivirea dintre cifrele lui Sauckel şi cele ale întreprinderilor. Himmler a declarat, imperturbabil, că probabil sutele de mii de muncitori care nu ies la socoteală au murit.

Această întrunire a fost un adevărat fiasco. Nu numai că nu s-a lămurit în nici un fel problema deficitului forţei de muncă, ci a eşuat şi lupta împotriva lui Bormann, luptă care începuse cu o miză aşa de mare.

După şedinţă, Goring m-a luat de-o parte: „Ştiu că dumitale şi lui Milch, Secretarul meu de Stat, vă face plăcere sa colaboraţi strâns, dar aş vrea, aşa, prieteneşte, să te pun în gardă. Nu te poţi bizui pe el. Când e vorba de interesele lui, nu mai ţine seama nici de prietenii cei mai buni.” Vorbele acestea le-am adus imediat la cunoştinţa lui Milch, care a început să râdă: „Acum câteva zile, Goring mi-a spus mie exact acelaşi lucru despre tine.” încercarea lui Goring de a semăna neîncredere era exact contrariul ideii de bloc pe care conveniserăm s-o materializăm. Neîncrederea între oameni se răspândise într-o asemenea măsură, încât orice prietenie părea a fi încărcată de ameninţări.

La câteva zile după această şedinţă, Milch şi-a exprimat părerea că Goring a făcut acea întorsătură pentru că ştia că Gestapoul îl are la mână cu probe de morfinomanie. Încă de multă vreme Milch îmi atrăsese atenţia asupra pupilelor lui Goring. La Procesul de la Nürnberg, avocatul meu, dr. Flăchsner, mi-a confirmat că Goring devenise morfinoman cu mult înainte de 1933 şi că el însuşi îl apărase într-un proces în care viitorul Reichsmarschall fusese acuzat că administrase în mod ilicit o injecţie cu morfină.9

Probabil că şi din motive de ordin financiar încercarea noastră de a-l stârni pe Goring împotriva lui Bormann era, de la început, sortită eşecului, într-adevăr, după cum reiese dintr-un document de la Ntirnberg, Bormann îi dăduse lui Goring şase milioane de mărci, prelevate din fondurile pe care industria germană le vărsa la „donaţia Adolf Hitler”.

După eşecul alianţei noastre, Goring a devenit un pic mai activ, dar, surprinzător, de data aceasta împotriva mea. Câteva săptămâni mai târziu, şi în totală nepotrivire cu obiceiurile lui, mi-a cerut să-i convoc pe principalii conducători ai industriei siderurgice la o şedinţă ce urma să se ţină la Obersalzberg. Reuniunea a avut loc în biroul meu de studii, în faţa meselor de desen acoperite cu hârtie, în legătură cu aceasta, numai comportamentul lui Goring merită să fie pomenit. Aflat într-o stare de euforie, cu

pupilele vizibil micşorate, el i-a transformat pe experţii siderur-gişti în auditoriul uluit al unei conferinţe stufoase despre metalurgia feroasă, ceea ce i-a dat prilejul să facă paradă de cunoştinţele lui în materie de cuptoare înalte şi de tratare a minereurilor. A urmat apoi o serie de banalităţi: că e necesar să se producă mai mult, că nu trebuie refuzate inovaţiile, că industria a încremenit în tradiţionalism, că trebuie să înveţe să se depăşească pe sine şi aşa mai departe. După acest potop de vorbe, care a durat două ore, debitul verbal s-a mai micşorat, iar faţa lui a început să ia o expresie tot mai absentă, în cele din urmă şi-a aşezat pur şi simplu capul pe masă şi a adormit ca un prunc nevinovat. Am socotit că, în acel moment, cel mai inteligent lucru este să nu facem caz de Reichsmarschallul aţipit în uniforma lui strălucitoare, fie şi doar pentru a nu-l pune într-o situaţie şi mai penibilă; în ce ne priveşte, am continuat să discutăm despre ale noastre până în momentul când s-a trezit şi a declarat, scurt şi cuprinzător, şedinţa închisă. Goring fixase pentru a doua zi o şedinţă asupra problemelor referitoare la programul de radiogoniometrie, şedinţă care s-a terminat şi ea la fel de jalnic. Şi cu acest prilej experţii prezenţi au avut parte de explicaţii date pe un ton de mare senior de către un Goring aflat într-o dispoziţie excelentă, dar lipsit de orice cunoştinţe tehnice, în încheiere, pornit pe acte de generozitate, a sufocat asistenţa cu sfaturi şi indicaţii. După ce a părăsit şedinţa, numai eu ştiu cât m-am chinuit să-i repar gafele fără a-l dezavua public. Totuşi, incidentul era aşa de grav, încât nu puteam să nu-l aduc la cunoştinţa lui Hitler, care, cu prima ocazie, la 13 mai 1943, i-a convocat la Cartierul General pe responsabilii industriei de armament spre a restabili prestigiul guvernului.

La câteva luni după eşuarea planurilor noastre, l-ani întâlnit pe Himmler în incinta Cartierului General. Cu această ocazie, mi-a declarat pe un ton răstit şi ameninţător: „Consider că n-are nici un rost să mai încerci să-l readuci la realitate pe Reichsmarschall!”

Dar, şi-aşa, un asemenea lucru nu mai era posibil. Goring căzuse din nou, şi de data aceasta definitiv, în letargia lui, din care n-avea să-şi mai revină decât la Nürnberg.

Capitolul 19 AL DOILEA PERSONAJ ÎN STAT

La câteva săptămâni după eşecul asociaţiei noastre ad-hoc, pe la începutul lunii mai 1943, Goebbels se grăbea să descopere la Bormann aceleaşi calităţi pe care numai cu câteva săptămâni mai devreme i le atribuise lui Goring. El se angaja ca, de-acum înainte, să transmită prin Bormann informaţiile destinate lui Hitler şi prin acelaşi intermediar să ia cunoştinţă de deciziile şefului suprem. Pentru această subordonare, Bormann l-a răsplătit pe ministrul Propagandei cu bunele sale oficii. De atunci, Goebbels n-a mai pus nici un preţ pe Goring, socotind că nu mai trebuie susţinut decât ca figura reprezentativă.

Configuraţia puterii a continuat să se modifice în favoarea lui Bormann. Totuşi, el n-avea de unde să ştie că va veni o zi când s-ar fi putut să aibă nevoie de mine. Şi, cu toate că între timp trebuie să fi aflat despre încercarea mea nereuşită de a-l detrona, Bormann a fost amabil şi mi-a dat de înţeles că aş putea să fac şi eu, ca şi Goebbels, front comun cu el. Nu m-am grăbit să primesc oferta, pentru că preţul mi se părea prea ridicat: as fi devenit dependent de el.

Goebbels a continuat să rămână în strânsă legătură cu mine. Căci noi nu încetaserăm să ne urmărim scopul: mobilizarea strictă a tuturor rezervelor ţării. Desigur,

în ce mă priveşte, aveam o prea mare încredere în el: eram, într-adevar, subjugat de amabilitatea lui, vrăjit de manierele lui fără cusur, ca si de logica lui necruțătoare.

Aşadar, pe dinafară, lucrurile rămăseseră cam la fel. Lumea în care trăiam te forța să recurgi la disimulare, la ipocrizie, la duplicitate. Erai între rivali şi nu prea îți puteai permite să fii sincer, pentru că orice cuvânt risca să ajungă denaturat la urechile lui Hitler. Se complota, se miza pe firea capricioasă a lui Hitler ca pe un factor important, se câştiga sau se pierdea la acest joc al vicleniei. Relațiile dintre oameni se alteraseră; trebuia ca şi eu, asemenea tuturor celorlalți, să cânt fără scrupule la acest instrument dezacordat.

În a doua jumătate a lunii mai 1943, Goring mi-a comunicat că vrea ca noi doi să ținem la Palatul Sporturilor un discurs despre înarmarea Germaniei. Am acceptat propunerea. Dar, peste câteva zile, am avut surpriza să aflu că Hitler îl desemnase ca orator pe Goebbels. Când a venit momentul să ne punem de acord textele, ministrul Propagandei m-a povățuit să-mi scurtez discursul, al lui urmând să dureze o oră: „Dacă al dumitale nu ține cu mult mai puțin de o jumătate de oră, auditoriul va începe să se plictisească.” Şi, ca de obicei, i-am trimis lui Hitler manuscrisul discursurilor noastre, cu precizarea că al meu se va reduce cu o treime. Hitler m-a chemat la Obersalzberg. A citit în fața mea manuscrisele pe care i le prezentase Bormann, a tăiat fără milă şi, după cum mi s-a părut, a pus zel pentru ca în câteva minute să reducă discursul lui Goebbels la jumătate: „Uite, Bormann, dă-i asta doctorului şi spune-i ca eu găsesc că discursul lui Speer este extraordinar.” Astfel Hitler m-a ajutat, în prezența intrigantului Bormann, să obțin un avans de prestigiu față de Goebbels. După acest episod, celor doi le-a devenit clar ca nivelul meu de creditare continua să rămână ridicat, în plus, aveam motive să presupun că, la nevoie, Hitler mă va susține chiar şi împotriva celor mai apropiați consilieri ai lui.

Discursul meu din 5 iunie 1943, care, pentru prima dată, a dezvăluit creşterile remarcabile în producția de armament, s-a izbit de o dublă neînțelegere. „Deci totul merge bine, chiar şi fără sacrificii dureroase! De ce am speria poporul cu măsuri care se iau numai în cazuri de catastrofa?” mi-era dat să aud dinspre ierarhia de partid. Generalii şi combatanții de pe front, în schimb, puneau la îndoială exactitatea datelor mele, ori de câte ori aprovizionarea cu arme şi muniții se dovedea dificilă.

Ofensiva de iarnă a sovieticilor se împotmolise. Creşterea producției noastre nu contribuise numai la umplerea golurilor de pe front; noile livrări de arme i-au permis lui Hitler ca, în ciuda pierderilor materiale din perioada de iarnă, să pregătească o ofensivă pentru spargerea frontului de la Kursk. Începerea acestei operațiuni, cu numele de cod „Citadela”, a tot fost amânată, deoarece Hitler dădea o mare importanță intrării în dispozitiv a noilor tancuri, îndeosebi, aştepta minuni de la un model nou cu acționare electrică, proiectat de profesorul Porsche.

Într-o seară, la o cină simplă, luată într-o mică încăpere cu mobilier rustic, situată în spatele Cancelariei Reichului, l-am auzit întâmplător pe Sepp Dietrich spunând că Hitler intenționează să dea un ordin ca, de data aceasta, să nu se mai țină nici un prizonier, într-adevăr, în cursul raidurilor efectuate de unități SS, se constatase că trupele sovietice executaseră prizonieri germani, îndată, Hitler a anunțat, fără să stea pe gânduri, represalii sângeroase.

Eram uluit, dar, în acelaşi timp, şi alarmat de răul pe care în felul acesta ni-l făceam nouă înşine. Hitler socotea că vom avea sute de mii de prizonieri, iar noi, de luni de zile, încercam zadarnic să lichidăm marea penurie de mână de lucru. De aceea, cu prima ocazie, i-am exprimat îndoielile mele cu privire la oportunitatea acestui ordin. Nu mi-a fost greu să-l determin să se răzgândească; a părut mai degrabă uşurat că poate să revină asupra dezlegării pe care o dăduse SS-ului. În aceeaşi zi, 8 iulie 1943, i-a cerut lui Keitel să întocmească o directivă prin care să se prevadă că toți prizonierii vor fi trimişi să lucreze în fabricile de armament.1

De fapt, această discuție despre soarta prizonierilor s-a dovedit inutilă. Ofensiva a fost declanşată la 5 iulie, dar, în ciuda concentrării masive a celor mai moderne arme ale noastre, s-a dovedit imposibil să se realizeze o încercuire a inamicului; încrederea lui Hitler în victorie ne păcălise pe toți. După două săptă-mâni de luptă, a trebuit să abandonăm. Acest eşec a arătat că, de-acum înainte, chiar şi în anotimpul propice, regula jocului este dictată de adversar.

În urma celei de a doua catastrofe pe care ne-a rezervat-o iarna rusească, după aceea de la Stalingrad, Statul-Major General al Armatei a insistat pentru construirea unei poziții de regrupare departe, în spatele frontului, însă fără să obțină asentimentul lui Hitler. Dar acum, după ce ultima noastră ofensivă eşuase, Hitler era şi el favorabil ideii de a pregăti poziții defensive la 20 sau 25 de kilometri distanță de linia principală de rezistență.2 In ce-l priveşte, Statul-Major General propunea să se aleagă ca linie fortificată malul de vest al Niprului care, cu pantele lui abrupte, domina de la înălțimea de vreo 50 de metri câmpia din față. După toate probabilitățile, ar fi existat şi timp suficient pentru a construi în acest loc o linie de apărare, căci frontul se situa în momentul respectiv la mai mult de 200 de kilometri est de Nipru. Dar Hitler a refuzat categoric.

El care, în timpul campaniilor victorioase, afirmase întotdeauna că soldații germani sunt cei mai buni din lume, acum era de părere că: „A construi fortificații în spatele frontului reprezintă un lucru care, din motive psihologice, este imposibil. Dacă ostaşii află că există o linie de fortificații situată la 100 de kilometri de zona operațiunilor militare, nimeni nu va mai reuşi să-i facă să lupte. Cu prima ocazie vor da buzna înapoi fără să mai opună vreo rezistență.”3

În ciuda acestei interdicții, Organizația Todt s-a apucat, din ordinul lui Manstein şi cu acordul tacit al lui Zeitzler, să amenajeze, în decembrie 1943, o poziție de-a lungul Bugului. Dorsch, adjunctul meu, a adus acest fapt la cunoştința lui Hitler. Armatele sovietice se găseau tot la 150-200 de kilometri est de fluviu. Şi, din nou, Hitler a invocat exact aceleaşi motive ca şi cu şase luni înainte pentru a ordona, în termeni neobişnuit de virulenți, sistarea imediată a lucrărilor.4 în fortificațiile din spatele frontului el vedea, după cum declara extrem de iritat, o nouă dovadă de defetism din partea lui Manstein şi a grupului său de armate.

Încăpățânarea lui Hitler le-a dat trupelor sovietice posibilitatea să țină armatele noastre permanent în priză, începând din noiembrie, în Rusia, solul era înghețat de-a binelea şi deci după această dată nu se mai putea pune problema săpării de tranşee. Dar nu s-a întreprins nimic pentru a nu se rata acest termen. Soldații au fost lăsați fără adăposturi, la discreția intemperiilor, în plus, calitatea proastă a echipamentului de

iarnă dezavantaja trupele germane față de inamicul nostru, carcera bine protejat contra rigorilor climei.

Nu numai aceste reacții ale lui Hitler vădeau că el refuza să admită noua întorsătură pe care o luaseră lucrurile, în primăvara lui 1943, ceruse să se construiască un pod rutier şi feroviar lung de cinci kilometri peste strâmtoarea Kerci, deşi acolo noi eram angajați de multă vreme în construirea unui teleferic, pus în funcțiune la 14 iulie, care putea transporta l 000 de tone pe zi. Această capacitate de transport corespundea exact necesarului de aprovizionare cu materiale defensive a Armatei a 17-a. Dar Hitler nu renunțase la planul său de a înainta până în Iran, trecând prin Caucaz. El îşi justifica ordinul tocmai prin necesitatea de a putea utiliza acest obiectiv pentru a aproviziona capul de pod din Kuban cu oameni şi materiale. De aici ar fi urmat să se declanşeze o ofensivă.5 Generalii lui, în schimb, abandonaseră de mult ideea. Într-o zi, când m-am dus să inspectez acel loc, toți generalii de pe front se întrebau îngrijorați dacă, dat fiind puterea inamicului, în principiu, ar mai fi posibilă păstrarea pozițiilor. Când i-am relatat despre temerile lor, Hitler a expediat chestiunea: „Vorbe de oameni fricoşi, nimic altceva! Jănicke este ca şi Statul-Major General, nu crede într-o nouă ofensivă!”

Ceva mai târziu, în vara lui 1943, generalul Jănicke, comandantul Armatei a 17-a, a fost silit să solicite, prin intermediul lui Zeitzler, autorizația de a părăsi capul de pod din Kuban, aflat în primejdie. Intenția lui era ca, în perspectiva ofensivei de iama a sovieticilor, să se replieze în Crimeea şi să ocupe acolo o poziție mai favorabilă. Hitler, dimpotrivă, cerea mai insistent decât oricând ca lucrările de construcție a podului să fie accelerate, în vederea ofensivei proiectate, încă de-atunci devenise clar ca acest pod nu va fi gata niciodată. La 4 septembrie, ultimele unități germane au început să evacueze capul de pod pe care Hitler îl deți nea pe continentul asiatic.

Aşa cum discutasem cu Goring despre modul în care am fi putut rezolva criza puterii politice, tot aşa am abordat, împreună cu Guderian, Zeitzler şi Fromm, criza din cadrul comandamentului militar, în vara lui 1943, generalul Guderian, inspector general al Blindatelor, m-a rugat să-i mijlocesc o întrevedere cu Zeitzler, şeful de Stat-Major General al Armatei, cu care voia să se explice în afara cadrului oficial, între ei existau nişte litigii provenind din neclarificarea unor probleme de competențe. Cum eu eram în relații aproape prieteneşti cu ambii generali, nu puteam evita rolul de intermediar. Dar, până la urma, s-a văzut că Guderian venea la această întâlnire cu intenții care țînteau ceva mai departe.

El voia să convină cu noi un plan tactic comun, pentru a determina numirea unui nou comandant-şef al Armatei de uscat, întâlnirea a a avut loc în casa mea de la Obersalzberg. *

Divergențele dintre Zeitzler şi Guderian au trecut repede în planul al doilea; convorbirea s-a concentrat asupra situației create de împrejurarea că Hitler preluase comanda supremă a Armatei '' de uscat, dar că, de fapt, nu şi-o exercita. Zeitzler a explicat că ' interesele armatei trebuie apărate cu mai multă energie față de celelalte două arme şi față de SS, şi că Hitler, în calitatea sa de comandant suprem al forțelor armate, este deasupra diferitelor sectoare militare, având obligația să adopte o poziție imparțială. , Guderian, la rândul lui, a adăugat ca un comandant suprem are ? datoria să întrețină contacte personale strânse cu şefii armatelor, să lupte pentru satisfacerea

nevoilor trupelor sale şi să rezolve şi » l problemele de aprovizionare fundamentale. Amândoi au fost. unanimi în a aprecia că Hitler n-avea nici timp, nici vocație pentru asemenea chestiuni practice. S-a mai spus că Fiihrerul numeşte şi destituie generali pe care nici măcar nu i-a văzut vreodată, că numai un comandant suprem care-şi cunoaşte bine ofițerii superiori poate să ducă şi o politică de personal. Or, armata ştia, a continuat Guderian, că Hitler îl lasă pe comandantul-şef al Luftwaffei, pe cel de la Marină, ca şi pe Himmler să ducă politica lor de personal practic cum vor. Numai Armata de uscat n-avea această libertate.

Fiecare dintre noi voia să încerce un demers pe lângă Hitler pentru a-l determina să numească un nou comandant-şef al armatei. Dar primele aluzii în acest sens, pe care Guderian şi cu mine le-am făcut, fiecare separat, s-au izbit de refuzul extrem de brutal al unui Hitler vizibil ofensat. Nu ştiam că mareşalii von Kluge şi von Manstein făcuseră, chiar înaintea noastră, o tentativă asemănătoare. Hitler trebuie să fi presupus că era o înțelegere între noi.

Trecuse de mult vremea când Hitler era în orice moment gata să-mi satisfacă dorințele în materie de personal şi organizare. Chiar dacă se justifica prin necesitatea de a spori producția, lărgirea în continuare a împuternicirilor mele deranja triumviratul format din Bormann, Lammers şi Keitel, şi, de aceea, aceştia încercau s-o împiedice, însă n-au putut găsi nici un argument convingător pentru a contracara acțiunea prin care eu şi Donitz ne-am asumat responsabilitatea echipării Marinei cu material de război.

Cu Donitz făcusem cunoştință în iunie 1942, imediat după instalarea mea în funcție. El era în epoca aceea comandant-şef al Submarinelor; m-a primit la Paris într-un imobil care, la standardele de atunci, era ultramodern. Simplitatea ambianței mi s-a părut cu atât mai agreabilă cu cât veneam de la un banchet opulent, cu multe feluri de mâncare şi cu vinuri scumpe, banchet pe care-l dăduse mareşalul Sperrle, comandantul-şef al forțelor aeriene staționate în Franța. Cartierul General al acestuia se afla la Palatul Luxembourg, fostul castel al Măriei de Medicis. Prin gustul pentru lux şi somptuozitate, dar şi prin corpolență, mareşalul nu era mai prejos decât Goring, comandantul său şef.

În lunile care au urmat, am avut de efectuat împreună cu Donitz anumite lucrări privind construirea la Atlantic a unor mari adăposturi betonate pentru submarine, ceea ce ne-a dat ocazia să ne întâlnim frecvent. Raeder, comandantul-şef al Marinei, nu părea să vadă cu ochi buni acest lucru, astfel ca nu a întârziat să-i interzică pur şi simplu lui Donitz de a discuta cu mine direct problemele tehnice.

La sfârşitul lui decembrie 1942, comandantul de Submarine Schiitze, care avea la activ numeroase victorii, m-a avertizat că există disensiuni serioase între Donitz şi comandantul de la Berlin al Marinei. Potrivit spuselor lui, existau indicii cum că Donitz va fi în curând înlocuit. Câteva zile mai târziu, am aflat prin Secretarul de Stat Naumann că, la Ministerul Propagandei, cenzorul pentru chestiunile Marinei ştersese numele lui Donitz de pe toate fotografiile de presă din timpul unei călătorii de inspecție pe care Raeder şi Donitz o făcuseră împreună.

La începutul lui ianuarie 1943, mă găseam la Cartierul General. Intr-una din zile, Hitler s-a înfuriat citind nişte dări de seamă asupra presei străine unde se relata o bătălie navală despre care înaltul Comandament al Marinei nu-l informase în toate detaliile.6 în cursul discuției pe care am avut-o după aceea, el a adus vorba, ca din întâmplare, despre posibilitățile de raționalizare a construc-ției de submarine. Dar,

îndată, interesul lui s-a îndreptat mai mult asupra colaborării mele dificile cu Raeder. L-am informat despre interdicția de a discuta problemele tehnice cu Donitz, despre temerile ofițerilor flotei submarine legate de comandantul lor şef şi despre modul în care au fost cenzurate legendele fotografiilor destinate presei, în definitiv, din felul de a proceda al lui Bormann, îmi dădusem seama ca singura modalitate de a obține ceva de la Hitler era să-i inoculezi, pe neobservate, virusul neîncrederii față de o anumită persoană. Orice încercare de a-l influența direct părea sortită eşecului, căci el nu accepta niciodată o soluție dacă avea impresia că i se impunea. Prin urmare, i-am dat de înțeles că Donitz ar putea fi omul capabil să înlăture toate obstacolele care se contrapuneau proiectelor noastre în materie de submarine. De fapt, scopul meu era să obțin înlocuirea lui Raeder. Dar, cunoscută fiind îndârjirea cu care Hitler obişnuia să-şi apere vechii colaboratori, nu nutream speranțe exagerate.

La 30 ianuarie, Donitz a fost numit Grossadmiral şi, în acelaşi timp, comandant-şef al Marinei de Război; Raeder devenea amiral-inspector al Marinei, ceea ce nu-i mai garanta decât dreptul la funeralii naționale.

Prin dârzenia sa de om competent, prin caracterul tehnic al argumentelor sale, Donitz a ştiut, pe toată durata războiului, să protejeze Marina de impactul salturilor umorale ale lui Hitler. Aveam de-acum încolo posibilitatea să-l întâlnesc adesea, pentru a dezbate împreună problemele pe care le ridica fabricarea submarinelor. Este adevărat că această strânsă colaborare a debutat printr-o stridență. La jumătatea lui aprilie, în urma unei expuneri a lui Donitz, Hitler a decis, fără să mă consulte, ca întreaga problemă a armamentului Marinei să treacă pe primul loc al priorităților, după ce, cu trei luni înainte, la 22 ianuarie 1943, declarase în legătură cu programul lărgit al construcției de tancuri că acesta reprezintă sarcina noastră cea mai urgentă. Evident, cele două programe nu puteau să nu se concureze. N-a fost nevoie, să mă adresez lui Hitler: înainte de a ajunge la o controversă, Donitz a înțeles că o colaborare cu puternicul aparat de echipare al Armatei de uscat îi va aduce mai multe avantaje decât toate promisiunile Fiihrerului. Nu peste mult timp, am convenit ca echiparea Marinei să fie dată în competența ministerului meu. In ce mă priveşte, mă angajam să realizez programul pe care-l stabilise Donitz. Până atunci, producția maximă într-o lună era de douăzeci de nave de un tip mai mic, totalizând 16 000 de tone deplasament. Noi voiam să fabricăm de-acum încolo patruzeci de submarine pe lună, cu un deplasament total de 50 000 de tone. In afară de aceasta, căzuserăm de acord să dublăm şi numărul navelor culegătoare de mine şi al vedetelor rapide.

„Numai un submarin de un alt tip ne-ar putea ajuta să evităm un impas complet în războiul submarin", mi-a explicat Donitz. Marina voia să abandoneze tipul de submarin utilizat până atunci, adică „nava de suprafață" capabilă uneori să navigheze sub apă; trebuia făcut totul pentru a adopta cea mai bună linie hidrodi-, namică, pentru a dubla numărul comenzilor electrice şi a spori energia înmagazinată în acumulatoare, nu numai pentru a imprima navei o viteză mult mai mare de deplasare sub apă, ci şi în scopul de a-i asigura o rază de acțiune mai întinsă.

Ca întotdeauna în asemenea situații, cel mai important lucru era găsirea unui om capabil să conducă o asemenea acțiune. Alegerea mea s-a oprit asupra lui Otto Merker; originar din Suabia, el se ocupase până atunci cu construcția de maşini de pompieri şi dovedise multă pricepere: era deci vorba de o sfidare la adresa tuturor inginerilor

navaliştii. La 5 iulie 1943, Merker şi-aprezentat în fața înaltului Comandament al Marinei noul sistem de construcții navale. Ca şi cele fabricate în serie în Statele Unite după sistemul Kayser, submarinele urmau să se compună din mai multe părți; mecanismele şi instalațiile lor electrice preasamblate în interiorul țării aveau să fie transportate pe uscat sau pe apă pentru a fi de urgență montate. Astfel, ne dispensam de şantierele navale, a căror insuficiență împiedica extinderea programului de construcții navale.7 Emoționat, Donitz a exclamat la sfârşitul şedinței: „Cu aceasta, pentru noi începe o viață nouă!”

Deocamdată, era numai o primă idee despre cum aveau să arate noile submarine, dar nimic mai mult. S-a instituit deci o comisie de lucru, care trebuia să schițeze planurile submarinelor şi să studieze toate detaliile. Conducerea acesteia n-a fost încredințată, cum ar fi cerut-o cutuma, unui inginer-şef, ci amiralului Topp, pe care Donitz l-a repartizat special în acest sector: numirea lui ridica, de altfel, probleme complexe de competențe, pe care n-am încercat să le clarificăm, între Topp şi Merker, cooperarea a fost excelentă, la fel ca şi cea dintre mine şi Donitz.

La 11 noiembrie 1943, exact la patru luni după prima şedință a Comisiei de Construcții Navale, toate desenele erau gata. O lună mai târziu, împreună cu Donitz, puteam inspecta un model con-fec-ționat din lemn, vizibil şi în interior, al noului submarin de 1600 de tone. Planurile de construcție se aflau încă în curs de elaborare, dar Comisia Principală de Construcții Navale dăduse deja comenzi industriei: metoda aceasta o mai utilizaserăm cu succes pentru fabricarea noului tanc „Panther”. Numai datorită ei am putut livra Marinei, începând din 1944, cele dintâi submarine model nou, gata a fi lansate la apă, pentru a fi testate. Şi, în ciuda situației devenite catastrofale, ne-am fi putut realiza angajamentul de a livra patruzeci de submarine pe lună începând cu primele luni ale anului 1945, dacă o treime dintre nave n-ar fi fost distrusă pe şantierele navale de raidurile aeriene ale inamicului.8

În epoca aceea, şi Donitz, şi eu ne-am întrebat adesea ce împiedicase Germania să realizeze noul tip de submarin mult mai devreme. El nu comporta într-adevar nici o inovație tehnică şi principiile de construcție erau cunoscute de ani de zile. Specialiştii ne-au asigurat că aceste submarine inauguraseră o nouă serie de victorii în războiul submarin; după încheierea ostilităților, Marina de Război americană a confirmat faptul, incluzând noul tip în programul ei de construcții navale.

Pe 26 iulie 1943, la trei zile după ce am semnat, alături de Donitz, decretul pe care-l elaboraserăm împreună pentru declanşarea noului program al Marinei, am obținut consimțământul lui Hitler ca întreaga producție să fie subordonată ministerului meu. Pentru a justifica cererea, din motive tactice, am invocat sarcinile ce reveneau producției din programul Marinei şi din alte indicații date de Hitler. I-am explicat şefului suprem că, în urma transformării marilor întreprinderi de bunuri de larg consum în întreprinderi de armament, era necesar să fie trecuți în regim de urgență nu numai 500 000 de muncitori germani, ci şi personalul de conducere şi tot echipamentul uzinelor. Totuşi, majoritatea Gauleiterilor s-a opus acestor restructurări. Ministerul Economiei se dovedise incapabil în a-şi impune punctul de vedere față de aceştia. S-o spun din capul locului: nici eu n-am fost mai eficient, după cum aveam să-mi dau seama în curând.

După o procedură interminabilă, constând în emiterea de circulare prin care toți miniştrii interesați, precum şi autoritățile competente ale Planului de patru ani erau solicitați să-şi exprime părerile, Lammers i-a convocat pe membrii guvernului la o şedin-

ță ce a avut loc la 26 august în cabinetul Reichului. Grație aerului detaşat al lui Funk, care, în ziua aceea, „şi-a rostit discursul pentru propria-i înmormântare", s-a hotărât în unanimitate ca, pe viitor, întreaga producție de război să treacă în subordinea ministerului meu. De voie sau de nevoie, Lammers a promis că, prin intermediul lui Bormann, îi va comunica lui Hitler această hotărâre. Peste câteva zile m-am întâlnit cu Funk la Cartierul General, pentru a obține acordul definitiv al lui Hitler.

Începusem să-i dau lui Hitler explicații în legătură cu decretul pe care urma să-l semneze, când acesta, în prezența lui Funk şi spre marea mea stupefacție, m-a întrerupt şi mi-a spus cu asprime că se simte obligat să pună punct discuției pe tema respectivă. Cu câteva ore mai devreme, după cum spunea el, Bormann îl avertizase că eu vreau să-l pun astăzi să semneze un text pe care nici ministrul Lammers, nici Reichsmarschallul nu-l aprobaseră. A mai afirmat că nu se poate lăsa implicat în rivalitățile noastre. Când am vrut sâ-i explic că Lammers, în calitatea lui de ministru al Reichului, precum şi în virtutea dreptului pe care i-l dădea funcția sa, obținuse acordul Secretarului de Stat al lui Goring însărcinat cu problemele Planului de patru ani, Hitler, într-un mod neobişnuit de tăios, mi-a închis gura din nou: „Bine cel puțin că am în Bormann îngerul meu păzitor!" Era clar că-mi atribuia intenția de a-l înşela.

Funk l-a informat pe Lammers de cele întâmplate. Apoi ne-am dus să-l întâlnim pe Goring, care-şi părăsise terenul de vânătoare, pârloagele de la Rominten, pentru a se deplasa cu vagonul-salon la Cartierul General al lui Hitler. În primul moment, Goring s-a arătat foarte iritat; fără îndoială că şi el primise informații unilaterale, că şi pe el îl pusese cineva în gardă față de noi. Totuşi, până la urmă, Funk, cu elocința şi amabilitatea lui, a reuşit să spargă gheața, ceea ce a creat condiții ca decretul nostru să fie examinat punct cu punct. Goring a fost de acord cu totul, dar numai după ce s-a adăugat clauza următoare: „Atribuțiile Reichsmarschallului marelui Reich german, ca împuternicit în problemele Planului de patru ani, rămân neschimbate." în practică, această restricție era fără importanță, cu atât mai mult cu cât, prin intermediul Oficiului Central de Planificare, eu asiguram deja conducerea majorității sectoarelor importante ale Planului de patru ani.

Ca să ne arate că e de acord cu noi, Goring a semnat proiectul, iar Lammers ne-a informat prin telex că, de-acum încolo, drumul spre aprobare este netezit. Hitler s-a declarat şi el gata să semneze proiectul. Documentul i-a fost prezentat spre semnare câteva zile mai târziu, la 2 septembrie. Din ministru al Armamentului şi Munițiilor devenisem ministru al Armamentului şi al Producției de Război.

Maşinațiunea lui Bormann eşuase, în ce mă priveşte, n-am depus nici o reclamație la Hitler; am preferat să-l las să se lămurească singur dacă Bormann, în acest caz, îl slujise realmente cu fidelitate şi devotament. Experiența mă învățase că era mai inteligent să nu denunți manevra lui Bormann şi să nu-l pui pe Hitler în încurcătură.

Se vedea cu ochiul liber că această împotrivire - când fățişă, când ascunsă - la lărgirea atribuțiilor ministerului meu venea de la Bormann, omul căruia ascensiunea mea îi crea o stare de panică. Era obligat a recunoaşte că mă mişcăm în afara sferei lui de influență şi că dobândeam puteri din ce în ce mai întinse, în plus, activitatea mea îmi dăduse posibilitatea să stabilesc relații camaradereşti cu şefii militari: Guderian, Zeitzler, Fromm, Milch şi, de curând, Donitz. Dintre familiarii lui Hitler, îmi erau de asemenea apropiați tocmai cei care nu-l sufereau pe Bormann: generalul Engel, adjutant din partea

Armatei pe lângă Hitler, generalul von Below, adjutant din partea Luftwaffei, şi nu în ultimul rând generalul Schmundt, adjutant din partea Wehrmachtului. În sfârşit, o prietenie strânsă mă lega de doctorul Karl Brandt, medic în serviciu la Hitler, pe care Bormann, de asemenea, îl considera duşman personal.

Într-o seară, la un pahar de Steinhäger, Schmundt a afirmat ca eu sunt marea speranță a Armatei. Peste tot, după cum spunea el, generalii îşi puneau toată încrederea în mine, în timp ce la adresa lui Goring n-aveau decât cuvinte de dispreț. A încheiat pe un ton întrucâtva patetic: „Armata va fi totdeauna cu dumneata, domnule Speer, poți conta pe ea!" N-am înțeles niciodată ce a vrut să spună cu această frază surprinzătoare, dar bănuiesc că făcea o confuzie între Armată şi generali. Totuşi, nu puteam sa nu presupun că Schmundt făcuse declarații de acest gen si față de alte persoane; or, în cercul strâmt al Cartierului General, era imposibil ca asemenea vorbe să nu fi ajuns la urechile lui Bormann.

Tot în epoca aceea - trebuie să fi fost spre toamna lui 1943 -Hitler tocmai era pe punctul de a începe o şedință de Stat-Major, când ne-a întâmpinat, pe Himmler şi pe mine, cu nişte cuvinte care m-au lăsat perplex, în prezența câtorva dintre colaboratorii săi, ni s-a adresat cu: „Voi, cei doi asemenea şi egali." Oricare ar fi fost intenția lui Hitler, acest calificativ cu greu i-ar fi putut face plăcere Reichsfuhrerului SS, ale cărui influență şi putere erau necontestate. Cu o altă ocazie, tot din săptămânile acelea, Zeitzler, radiind de bucurie, mi-a povestit că Ftihrerul este foarte mulțumit de mine, că a declarat recent că-şi pune în mine cele mai mari speranțe şi că vede în apariția mea acum, după Goring, răsăritul unui nou astru.9 L-am rugat pe Zeitzler să păstreze pentru el această apreciere. Dar cum şi alte persoane din anturajul imediat al lui Hitler îmi relatau asemenea opinii, aveam certitudinea că şi Bormann le cunoştea. Foarte influentul personaj a fost obligat a recunoaşte că, în vara aceea, nu reuşise să-l întărâte pe Hitler împotriva mea; lucrurile evoluaseră exact invers.

Cum Hitler era parcimonios cu asemenea elogii, Bormann trebuie să fi luat în serios amenințarea pe care acestea o implicau: pentru el, eu reprezentam un pericol crescând, deoarece nu pro-veneam din ierarhia de partid care-i era devotată. De-acum înainte, a început să afirme în fața celor mai apropiați colaboratori că eu nu sunt numai un adversar al partidului, dar şi că aspir, nici mai mult, nici mai puțin, la succesiunea lui Hitler.10 Această bănuială nu era lipsită de fundament, îmi amintesc că uneori am discutat pe tema aceasta cu Milch.

La data aceea, Hitler, indiscutabil, era în dilemă cu privire la persoana pe care să şi-o aleagă drept succesor. Reputația lui Go'ring se şubrezise, Hess se autoeliminase, sforăriile lui Bormann ruinaseră poziția lui Schirach; în ce-i priveşte pe Bormann, Himmler şi Goebbels, ei nu corespundeau „tipului de artist", aşa cum si-l reprezenta Hitler. Între mine şi el, Hitler descoperise, probabil, nişte afinități: pentru el, eram un artist înzestrat, care dobândise, într-un interval scurt de timp, un loc important în ierarhia politică, dovedind de asemenea, prin rezultatele obținute în politica de înarmare, capacități excepționale în domeniul militar. Politica externă, a patra specialitate a lui Hitler, era singurul domeniu în care nu mă remarcasem. Este posibil ca el să fi văzut în mine un artist de geniu care s-a rătăcit în politică reuşind şi pe acest tărâm, adică un caz care reprezenta indirect o confirmare a propriei lui cariere.

În intimitate, îl numeam totdeauna pe Bormann „omul cu cosorul”. Intr-adevăr, el îşi folosea toată energia, şiretenia si brutalitatea ca să nu lase pe nimeni să se afirme. Din acest moment, Bormann nu s-a dat înapoi de la nimic pentru a-mi săpa autoritatea, începând din octombrie 1943, Gauleiterii au făcut front comun contra mea şi, un an mai târziu, în momente de resemnare, mă bătea gândul să-mi dau demisia. Până la sfârşitul războiului, lupta dintre Bormann şi mine nu s-a terminat în favoarea nici unuia dintre noi. Hitler a continuat să-i țină în frâu pe Bormann; mi-a acordat protec-ție, uneori chiar m-a onorat cu favoarea lui, alteori a fost grosolan cu mine. Dar aparatul industrial, pe care-l conduceam cu succes, nu a putut să mi-l ia. Acest sistem depindea de mine atât de mult, încât căderea mea ar fi adus cu sine ruina, compromițând astfel şansele de câştigare a războiului.

Capitolul 20 BOMBE

Starea de euforie pe care mi-o creaseră, în primele luni, punerea la punct a noii organizări, succesele repurtate şi considerația pe care mi-o atrăsesem pe această cale a cedat curând locul unei grave îngrijorări în fața dificultăților tot mai numeroase. Problema mâinii de lucru, impasul aprovizionării cu materiale şi intrigile de curte nu erau singurele motive de nelinişte. Bombardamentele aviației britanice, cu primele lor repercusiuni asupra producției, m-au făcut ca, pentru un timp, să uit de Bormann, de Sauckel şi de planificarea centrală. Dar, în acelaşi timp, noile împrejurări au contribuit la creşterea prestigiului meu. Într-adevăr, în ciuda pagubelor provocate de inamic, producția, departe de a se micşora, sporea mereu.

Aceste raiduri aeriene au adus războiul în inima Germaniei, în oraşele pârjolite şi devastate se simțea presiunea directă şi cotidiană a războiului, ceea ce ne îmboldea să muncim cu maximum de eficiență.

Suferințele impuse populației n-au fost nici ele în stare a-i înfrânge voința de a rezista. Vizitele făcute în uzinele de armament şi contactele cu omul de pe stradă îmi dădeau impresia că poporul nostru era din ce în ce mai oțelit. Ar fi fost posibil ca diminuarea producției, evaluată la 9%, sa fie substanțial compensată prin intensificarea eforturilor.1

Mijloacele considerabile mobilizate pentru apărarea teritoriului erau cauza principală a acestei scăderi a producției, în 1943, pe teritoriul Reichului şi pe teatrele de operațiuni situate în Vest erau îndreptate spre cer 10 000 de tunuri antiaeriene grele2, care ar fi putut să fie utilizate în Rusia împotriva tancurilor sau a altor obiective terestre. Fără acest al doilea front, frontul aerian desfăşurat deasupra țării, cantitatea de muniții necesare apărării noastre antitanc aproape că s-ar fi putut dubla. Sute de mii de tineri soldați erau folosiți în Apărarea Antiaeriană. Trebuia ca o treime din industria opticii să producă aparate de ochire pentru bateriile antiaeriene; electronica, la rândul ei, consacra aproape jumătate din producție aparatelor de radiogoniometrie şi de transmisiuni ale Apărării Antiaeriene. Aşa se explică faptul că, în ciuda nivelului ridicat al industriei electronice şi optice a Germaniei, trupele noastre de pe front se prezentau mult mai slab decât armatele occidentale în ce priveşte echiparea cu material modern.

În noaptea de 30 spre 31 mai 1942, englezii, concentrându-şi toate forțele, au lansat 1 046 de bombardiere într-un atac asupra oraşului Koln. Acesta a fost un prim avertisment asupra încercărilor pe care ni le rezerva anul 1943.

Întâmplarea a făcut ca, a doua zi după bombardament, Milch şi cu mine să fim convocați la Goring, care de data aceasta nu se afla la Karinhall, ci la castelul lui din Veldenstein, în Elveția francona. Reichsmarschallul era în toane proaste si nu voia să dea crezare rapoartelor despre bombardamentul asupra Kolnului: „Imposibil, nimeni nu poate să arunce atâtea bombe într-o noapte”, striga el apostrofându-şi adjutantul. „Fă-mi legătura cu Gauleiterul de Koln.” Am fost martorii unei absurde conversații telefonice. „Raportul şefului dumitale de poliție nu-i decât o însăilare de minciuni!” Gauleiterul părea să-l contrazică, „îți spun eu, în calitatea mea de Reichsmarschall, ca cifrele pe care le dă el sunt foarte exagerate. Cum puteți să-i raportați Fiihrerului asemenea năzbâtii?” La celălalt capăt al firului, Gauleiterul, se vedea cât de colo, ținea cu dinții de cifrele lui. „Puteți să-mi spuneți cum ați numărat bombele incendiare?” a continuat Goring. „Astea nu sunt decât aproximații! Vă repet că cifrele sunt trase de păr. False de la un capăt la altul! Rectificați imediat cifrele comunicate Fuhrerului! Sau vreți cumva să spuneți că eu sunt un mincinos? I-am trimis Fuhrerului raportul meu cu cifrele exacte. Am zis!” îndată după aceasta, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat, Goring ne-a arătat casa în care locuiseră cândva părinții lui. Ca şi cum am fi fost în plină perioadă de pace, a cerut să i se aducă nişte planuri şi ne-a explicat ce clădire grozavă o să înlocuiască modesta casă „Biedermeier” a părinților din curtea vechiului castel aflat acum în ruine. Deocamdată, avea de gând să-si construiască un buncăr pentru propria lui securitate. Planurile erau deja schițate.

Trei zile mai târziu, mă aflam la Cartierul General. Emoția stârnită de bombardamentul de la Koln încă nu se potolise. L-am informat pe Hitler despre strania convorbire telefonică dintre Goring şi Gauleiterul Grohe. Am presupus, fireşte, că informațiile furnizate de Goring trebuie sa fie mai exacte decât cele ale Gauleiterului. Hitler însă îşi făcuse deja o părere. I-a arătat lui Goring comunicatele presei inamice privind numărul considerabil de avioane participante la atac şi cantitatea de bombe aruncate: cifrele erau şi mai mari decât cele ale şefului de poliție din Koln.

Deşi tactica lui Goring de a escamota realitatea îl înfuriase la culme, totuşi Hitler a considerat că şi Statul-Major al Luftwaffei avea partea lui de responsabilitate. A doua zi l-a primit pe Goring ca de obicei. Problema n-a mai fost amintită.

Încă de la 20 septembrie 1942, îl avertizasem pe Hitler că vom avea mari dificultăți în cazul în care va lipsi materialul pentru tancurile provenind de la Friedrichshafen şi se va opri producția de rulmenți de la Schweinfurt. Drept urmare, Fiihrerul a dat ordin să se întărească Apărarea Antiaeriană a acestor două oraşe.

Fapt este că, aşa cum aveam să-mi dau seama foarte curând, începând din 1943, bombardamentele ar fi putut să hotărască într-o mare măsură soarta războiului, dacă, în loc să recurgă la atacuri aeriene masive, dar fără sens, inamicul ar fi încercat să ne distrugă centrele de producere a armamentului. La 11 aprilie 1943, i-am propus lui Hitler să constituim o comisie de experți în industrie care să stabilească obiectivele strategice de importanță vitală pentru economia sovietică. Totuşi nu Germania, ci aviația britanică a fost aceea care a încercat, pentru prima dată, să influen-țeze în chip hotărâtor desfăşurarea războiului, distrugând unul dintre centrele vitale ale economiei noastre de război, oarecum după principiul constând în paralizarea anumitor sectoare de producție. Aşa cum un motor poate fi făcut inutilizabil suprimându-i una dintre piese,

tot astfel şi RAF* a încercat, la 17 mai 1943, sa anihileze centrul producției noastre de armament trimițând 19 bombardiere numai ca să distrugă barajele din zona Ruhrului.

Informațiile care-mi parveniseră în primele ore ale dimineții erau extrem de alarmante. Barajul de la Mohne, cel mai important, era distrus şi se golise. Nu se primise încă nici o informație cu privire la celelalte trei baraje. Am plecat cu un avion ca să vad de sus dezastrul: zidul de retenție fusese lovit şi, la baza lui, centrala electrică şi maşinile ei grele erau, ca să zic aşa, făcute una cu pământul. Se lumina de ziuă când am aterizat pe aerodromul de la Werl.

O adevărată viitură inundase valea Ruhrului. Consecințele, în aparență neînsemnate, s-au dovedit a fi totuşi grave: agregatele electrice ale stațiilor de pompare din valea Ruhrului erau înecate şi pline cu noroi, astfel încât industria rămăsese în pană, iar populația era amenințată să rămână fără apă. Puțin după aceea, am trimis la Cartierul General un raport care, potrivit procesu-lui-verbal al şedinței cu Hitler, a făcut „o profundă impresie asupra Fiihrerului. Documentul ca atare se reține de către dânsul.”5

Totuşi, în cursul raidului, englezii nu reuşiseră să distrugă celelalte trei baraje, ceea ce ar fi întrerupt aproape complet aprovizionarea cu apă a Ruhrului pentru vara care bătea la uşă. Cel mai mare dintre baraje era cel de la Sorpe, pe care am putut să-l vizitez în aceeaşi zi: zidul de retenție fusese atins chiar în mijloc, dar, din fericire, breşa făcută de bombă era ceva mai sus

* Prescurtare de la Royal Air Force (Aviația de război britanică) (n.t.).

de nivelul apei. Câțiva centimetri mai jos, şi apa s-ar fi scurs pentru a da rapid naştere unui torent furios ce ar fi măturat digul construit din pământ şi blocuri de stânca.6 Angajând un mic număr de bombardiere, englezii s-au aflat în noaptea aceea la un pas de un succes care ar fi fost mai mare decât toate cele obținute de ei până atunci cu mii de avioane. Dar au comis o eroare care pentru mine şi astăzi rămâne de neînțeles: şi-au împărțit forțele şi au distrus în aceeaşi noapte, la 70 de kilometri mai încolo, barajul de la Eder, care n-avea absolut nici o legătură cu aprovizionarea cu apă a Ruhrului.7 La câteva zile după acest raid, 7 000 de oameni, pe care îi luasem de la zidul Atlanticului şi-i adusesem în zona Mohne şi Eder, lucrau la refacerea digurilor. La 23 septembrie 1943, înainte de începerea anotimpului ploios, breşa barajului de la Mohne, înalt de 77 de metri şi gros de 22, fusese deja astupată.8 Aceasta a permis să se rețină apa provenită din ploile sfârşitului de toamnă şi ale iernii lui 1943, în vederea satisfacerii necesarului din vara următoare. Cu ocazia reparațiilor, aviația britanică a ratat o nouă şansă: câteva bombe ar fi fost suficiente ca să dărâme instalațiile şantierelor, care erau foarte expuse; pe de altă parte, câteva bombe incendiare ar fi distrus cu uşurință schelăria din lemn.

După această experiență făcută pe contul nostru, am întrebat încă o dată de ce aviația germană, ale cărei mijloace deveniseră între timp modeste, nu efectua raiduri asupra unor puncte asemănătoare, ceea ce ar fi putut avea rezultate nimicitoare. Paisprezece zile după operațiunea britanică, la sfârşitul lui mai 1943, îi reîn-noiam lui Hitler propunerea mea din 11 aprilie vizând constituirea unei comisii de lucru ce ar fi urmat să identifice, la inamic, obiective industriale importante. Dar, cum se întâmpla aşa de des, Hitler s-a arătat nehotărât: „Cred că h-are rost sa convingem Statul-Major al Luftwaffei că oamenii din industrie, cu care colaborezi dumneata, pot da sfaturi utile în

definirea obiectivelor ce urmează a fi atacate în zonele industriale, în privința aceasta, eu însumi i-am atras de mai multe ori atenția generalului Jeschonnek." „Dar mai vorbește-i dumneata o dată", a încheiat el pe jumătate resemnat. Era vizibil că Hitler n-avea intenția să facă uz de autoritatea sa; nu înțelegea cât de mult pot să influențeze soarta războiului asemenea operațiuni. Indiscutabil, în perioada 1939-1941, ratase deja o ocazie, lansând raiduri aeriene asupra orașelor engleze fără să le coordoneze cu acelea ale submarinelor şi fără să atace, de exemplu, mai întâi tocmai porturile engleze al căror trafic, ca urmare a navigației în convoaie, depăşea uneori punctul de saturație. Nici de data aceasta nu sesiza şansa care i se oferea. Englezii dădeau şi ei dovadă de superficialitate imitând această aberație. Facem, desigur, abstracție de atacul lor izolat asupra barajelor Ruhrului.

În ciuda scepticismului lui Hitler şi a imposibilității de a exercita vreo influență asupra strategiei Luftwaffei, totuşi nu m-am dat bătut. La 23 iulie, am format din câțiva experți în industrie o comisie căreia i-am dat sarcina să studieze obiectivele ce meritau a fi atacate.9 Prima noastră propunere viza industria cărbunelui din Anglia, despre ale cărei centre, amplasamente, capacități etc. găseam informații complete în literatura britanică de specialitate. Dar această propunere sosea cu doi ani prea târziu: noi nu mai aveam forțe suficiente pentru o asemenea operațiune.

Exista un alt obiectiv interesant care, ținând cont de secătuirea mijloacelor noastre, se impunea cu necesitate: centralele electrice rusești. Experiența ne arăta că nu era de aşteptat ca ruşii să ne opună o apărare antiaeriană organizată sistematic, în afară de aceasta, producția de energie electrică în Uniunea Sovietică prezenta, față de cea a țărilor occidentale, o esențială diferență de structură. Pe când în țările Occidentului dezvoltarea treptată a industriei făcuse să apară numeroase centrale electrice de mărime mijlocie, interconectate, în Uniunea Sovietică se construiseră în anumite locuri, de obicei printre vaste combinate industriale, puține centrale electrice, dar de dimensiuni gigantice.10 Aşa, de exemplu, o mare parte din consumul total de energie al Moscovei era asigurată de o centrală electrică uriaşă, situată pe cursul superior al Volgai. Potrivit informațiilor care ne parveneau, 60% din piesele indispensabile în materie de optică şi echipament electric proveneau din uzine concentrate în capitala sovietică, în Ural se găseau câteva centrale uriaşe, a căror distrugere ar fi însemnat paralizarea pentru mult timp a producției de oțel, a fabricației de tancuri şi de muniție. O bombă bine plasată asupra turbinelor sau a canalelor de aducțiune ar fi putut să elibereze o masă de apă a cărei putere distructivă ar fi fost mai mare decât cea a numeroase bombe. Şi cum Rusia, pentru a-şi construi centralele uriaşe, apelase adesea la concursul unor întreprinderi germane, noi eram în măsură să furnizăm o documentație foarte exactă.

La 26 noiembrie, Goring a dat ordin să se echipeze Corpul 6 aerian, comandat de generalul Rudolf Meister, cu bombardiere cu rază mare de acțiune. Unitățile au fost regrupate în decembrie la Bielostok.11 Pentru instruirea piloților, s-a dispus să se construiască din lemn machetele centralelor rusești. Eu l-am pus la curent pe Hitler cu această acțiune la începutul lunii decembrie;12 Milch îl făcuse atent asupra proiectelor noastre pe noul şef de Stat-Major, generalul de aviație Giinther Korten, care era unul dintre prietenii săi. La 4 februarie îi scriam acestuia: „Războiul aerian operațional contra Uniunii Sovietice... Încă mai oferă şi astăzi perspective interesante... Nădăjduiesc din tot sufletul că acestea (este vorba de atacuri ce ar fi urmat a fi lansate asupra centralelor

electrice situate în regiunea Moscovei şi pe cursul superior al Volgăi) vor afecta sensibil potențialul de război al Uniunii Sovietice.” Ca întotdeauna, în operațiuni de această natură, succesul era legat de factori întâmplători. Nu mă aşteptam la rezultate cu adevărat decisive. Dar, aşa cum îi scriam lui Korten, aveam speranța că operațiunea va slăbi puterea ofensivă a ruşilor, situație pe care nici livrările americane n-ar fi putut s-o amelioreze decât după mai multe luni.

Din nou eram în întârziere cu doi ani. Ofensiva de iarnă a ruşilor constrânsese trupele noastre să bată în retragere; ne găseam într-o situație critică. Hitler, dând dovadă, ca de atâtea ori în situații dificile, de o miopie surprinzătoare, mi-a declarat, la sfârşitul lui februarie, că se ordonase „Corpului Meister” să distrugă liniile de cale ferată, pentru a le tăia ruşilor aprovizionarea. Degeaba am obiectat eu că în Rusia solul era înghețat tun, că bombele nu puteau avea decât un efect superficial şi că, în plus - experiența noastră stătea mărturie - căile ferate germane, mult mai fragile, erau adesea reparate în câteva ore. Toate argumentele mele au rămas tară ecou. „Corpul Meister”, lansat într-o acțiune inutilă, a fost decimat şi, evident, n-a putut împiedica mişcările operative ale ruşilor.

De altfel, ideea fixă a lui Hitler de a declanşa represalii contra Angliei îi înăbuşise, puțin câte puțin, orice interes pentru problema obiectivelor strategice individualizate. Chiar şi după anihilarea „Corpului Meister” am fi dispus de un număr suficient de bombardiere pentru a executa asemenea misiuni. Dar Hitler se lăsa furat de iluzia că nişte raiduri masive asupra Londrei ar fi reuşit să-i determine pe englezi să renunțe Ia ofensiva aeriană contra Germaniei. Numai din acest motiv a continuat, în 1943, să ceară sa se pună la punct şi să se fabrice noi bombardiere grele. Ideea că aceste avioane ar fi putut servi în Est pentru a ataca obiective mult mai importante nu-l atrăgea deloc, chiar dacă, uneori - asta chiar şi în vara lui 1944 - se arăta receptiv la argumentele mele;13 întocmai ca şi Statul-Major al Luftwaffei, el era incapabil să-şi întemeieze strategia aeriană pe considerații tehnologice, nu pe concepții militare depăşite. Acelaşi a fost, la început, si comportamentul părții adverse.

În timp ce mă străduiam să aduc în atenția lui Hitler şi a Statului-Major General al Luftwaffei obiective importante, adversarii noştri occidentali au lansat, într-un interval de opt zile - de la 25 iulie până la 2 august - cinci raiduri masive asupra aceluiaşi oraş, Hamburg.14 Operațiunea nu era compatibilă cu nici un fel de considerente tactice. Consecințele ei au fost catastrofale, încă de la primele raiduri, conductele de apă au fost distruse, astfel ca, la bombardamentele următoare, pompierii nu au mai putut stinge focul; uriaşe incendii s-au declanşat, flăcările se învâlvorau ca nişte cicloane, asfaltul străzilor începuse să ardă, oamenii se asfixiau în pivnițe sau erau carbonizați în plină stradă. Efectele acestor raiduri în serie nu se puteau compara decât cu cele ale unui mare cutremur de pământ. Gauleiterul Kaufmann nu mai prididea cu telexurile către Fiihrer, rugându-l să vină să vadă oraşul. Cum apelurile sale rămâneau fără răspuns, a propus ca Hitler să accepte cel puțin să primească o delegație formată din membri ai unor echipe de salvare care se distinseseră în mod deosebit prin conduita lor. Hitler n-a fost de acord nici cu aceasta.

Hamburgul a fost primul oraş care a cunoscut soarta pe care Goring şi Hitler o imaginaseră în 1940 pentru Londra, în epoca aceea, cu prilejul unei cine la Cancelaria Reichului, Hitler, pradă unei exaltări crescânde şi îmbătat de propriile sale cuvinte,

dăduse frâu liber furiei sale distructive: „Ați privit vreodată harta Londrei? Clădirile sunt aşa de înghesuite unele într-altele, că un singur focar de incendiu ar fi suficient pentru a devasta întreg oraşul, cum de altfel s-a şi întâmplat acum mai bine de două sute de ani. Goring vrea să arunce asupra Londrei o mulțime de bombe incendiare de o eficacitate nemaipomenită şi să aprindă astfel în toate colțurile oraşului focare de incendiu, mii de incendii - peste tot. Toate aceste focare se vor uni apoi într-un pârjol imens. Ideea lui Goring este singura valabilă: bombele explozive n-au efect, dar cu bombele incendiare se poate ajunge la rezultatul pe care-l vrem noi: distrugerea totală a Londrei! Ce-or să mai poată face pompierii, când se vor dezlănțui toate acestea?”

Raidurile asupra Hamburgului mă alarmaseră la culme. La şedința Oficiului Central de Planificare, ce a avut loc în după-a-miaza zilei de 29 iulie, mi-am exprimat temerile în aceşti termeni: „Dacă raidurile aeriene continuă cu aceeaşi amploare ca în momentul de față, nu vor fi necesare mai mult de douăsprezece săptămâni ca să ne debarasăm de multe dintre problemele despre care discutăm acum. Ne vom pomeni atunci împinşi pe o pantă alunecoasă şi căderea va fi relativ rapidă!... Atunci vom putea să ținem şedința de adio a Oficiului Central de Planificare!” Trei zile mai târziu, l-am avertizat pe Hitler că industria de armament se duce de râpă şi i-am spus, în acelaşi timp, că ar fi de ajuns ca încă şase mari oraşe să sufere la rândul lor raiduri în serie, pentru ca industria de război germană să se prăbuşească.15 M-a ascultat fără să reacționeze în vreun mod vizibil: „Lasă că te descurci dumneata!” La aceasta s-a redus răspunsul lui Hitler.

De fapt avea dreptate, pentru că noi am reuşit să redresăm lucrurile, şi aceasta nu datorită organizării Serviciului de Planificare, care, cu toată bunăvoința, nu putea face altceva decât să dea directive cu caracter general, ci datorită eforturilor înverşunate ale celor direct implicați şi, în primul rând, ale lucrătorilor înşişi. Spre norocul nostru, seria de raiduri asupra Hamburgului nu s-a extins cu aceeaşi furie şi asupra altor oraşe. Astfel, inamicul ne dădea o nouă ocazie să ne adaptăm conduita la tactica sa.

La numai paisprezece zile după atacul asupra Hamburgului, pe 17 august 1943, am primit o nouă lovitura. Aviația americană a efectuat primul ei raid strategic, principalul obiectiv vizat fiind oraşul Schweinfurt, unde erau concentrate mari uzine ale industriei constructoare de rulmenți, industrie al cărei randament şi aşa nu mai corespundea sarcinii de majorare a producției de armament.

Dar încă de la acest prim raid, inamicul a comis o greşeală capitală: în loc să-şi concentreze atacul numai asupra producției de rulmenți, formațiunea aeriană respectivă, care se ridica la numărul impresionant de 376 de fortărețe zburătoare, s-a divizat; 146 de aparate au atacat, în acelaşi timp, o uzină de montaj a industriei aeronautice situată la Regensburg, operațiune soldată cu succes, dar fără consecințe semnificative; în plus, o eroare şi mai gravă - aviația britanică şi-a extins atacurile fără discernământ şi asupra altor oraşe.

În urma acestui raid, producția de rulmenți cu bile (cu diametrul mergând de la 6, 3 la 24 de centimetri), deosebit de importantă pentru armament, a scăzut cu 38%.16 în ciuda amenințării ce plana asupra Schweinfurtului, a trebuit să repunem în funcțiune uzinele de rulmenți de aici, deoarece ele asigurau cea mai mare parte a producției şi, dacă le-am fi transferat în alt loc, timp de trei până la patru luni această activitate s-ar fi întrerupt complet.

Dat fiind situația dezastruoasă în care ne găseam, s-a dovedit că nici mutarea fabricilor de rulmenți cu bile de la Berlin-Erkner, Cannstatt sau Steyr nu era posibilă şi deci n-am făcut-o, deşi amplasarea lor probabil că era cunoscută inamicului.

În iunie 1945, am fost interogat la Statul-Major General al lui RAF asupra consecințelor pe care ar fi putut să le aibă raidurile executate asupra industriei rulmenților cu bile. Eu am răspuns: „După două luni de zile, producția de armament ar fi scăzut considerabil şi, după încă circa patru luni, s-ar fi oprit complet dacă:

1. Toate fabricile de rulmenți cu bile (cele din Schweinfurt, Steyr, Erkner, Cannstatt, din Franța şi din Italia) ar fi fost atacate în acelaşi timp;
2. S-ar fi repetat aceste raiduri de trei sau patru ori la fiecare două săptămâni, fără a se ține seama de aspectul obiectivului;
3. După aceea, ar fi fost zădărnicită orice încercare de recon-strucție, lucru ce s-ar fi putut realiza prin lansarea la fiecare opt săptămâni a două masive raiduri succesive şi prin continuarea acestor bombardamente timp de şase luni."

După această primă lovitură, n-am putut scăpa de cele mai mari complicații decât utilizând rulmenții cu bile pe care Wehr-machtul îi stocase în vederea reparațiilor, în plus, se epuizaseră şi rezervele depozitate la furnizori sau la uzinele de armament, rezerve care ne ajutaseră să rezistăm şase până la opt săptămâni. Apoi, cantitatea de rulmenți pe care uzinele continuau să o producă era atât de limitată, încât, adesea, era transportată la atelierele de montaj ale întreprinderilor de armament de către oameni cu sacul în spinare. Ne întrebam cu îngrijorare dacă nu cumva inamicul pusese la punct o strategie aeriană vizând distrugerea zi de zi a cinci sau şase obiective relativ puțin importante, dar a căror scoatere din funcțiune era susceptibilă să imobilizeze mii de uzine de armament.

Totuşi, a doua lovitură nu ne-a fost aplicată decât două luni mai târziu. La 14 octombrie 1943, Hitler se afla la Cartierul său General din Prusia Orientală. Tocmai discutam cu el probleme de armament, când am fost întrerupți de Schaub: „Reichsmarschallul doreşte să vă vorbească; e ceva urgent. De data aceasta are o veste bună pentru dumneavoastră!" După cum ne-a informat Hitler mai apoi, un nou raid de zi avusese loc asupra oraşului Schweinfurt şi se soldase cu o mare victorie a apărării noastre antiaeriene.18 Se spunea că peisajul este presărat cu bombardiere americane doborâte. Dar eu nu mai aveam linişte şi l-am rugat pe Hitler să întrerupă şedința, fiindcă voiam să telefonez personal la Schweinfurt. Însă toate legăturile erau rupte, nu se putea vorbi cu nici o uzină. Până la urmă, datorită intervenției poliției, am reuşit să-l contactez pe maistrul-şef al unei uzine de rulmenți cu bile. Acesta mi-a spus că toate uzinele au suferit avarii serioase, că băile de ulei au luat foc şi au provocat incendii grave în sălile maşinilor, că pagubele sunt mult mai mari decât după primul raid. De data aceasta pierduserăm 67% din producția de rulmenți cu bile.

Prima măsură pe care am luat-o în urma acestui al doilea raid a fost aceea de a-l numi pe directorul general Kessler, unul dintre cei mai energici colaboratori ai mei, împuternicit special pentru producția de rulmenți cu bile. Rezervele se epuizaseră şi încercările pe care le făcuserăm de a ne procura rulmenți cu bile din Suedia şi din Elveția nu fuseseră încununate de mare succes. Totuşi, am reuşit să evităm catastrofa înlocuind, oriunde acest lucru a fost posibil, palierele cu rulmenți prin paliere netede.19

Dar salvarea ne-a venit mai ales din faptul că inamicul, spre marea noastră mirare, a suspendat încă o dată raidurile aeriene asupra industriei rulmenților cu bile.20

Ce-i drept, la 23 decembrie, uzina din Erkner a fost grav afectată, dar noi nu ştiam exact dacă inamicul vizase în mod special acest obiectiv, căci Berlinul fusese bombardat pe o mare întindere.

Abia în februarie 1944 s-au schimbat, cu adevărat, lucrurile: într-un interval de patru zile, uzinele de la Schweinfurt, Steyr şi Cannstatt au fost supuse unui bombardament cumplit de câte două ori. Apoi a venit la rând Erkner, şi încă o dată Schweinfurt şi Steyr. În numai şase săptămâni, producția noastră (rulmenți de 6, 3 cm şi peste) scăzuse la 29%.21

Totuşi, la începutul lunii aprilie 1944, raidurile asupra industriei rulmenților cu bile au încetat pe neaşteptate. Din pricina inconsecvenței, Aliaților le scăpa, încă o dată, succesul printre degete. Dacă ar fi continuat cu aceeaşi energie bombardamentele din martie şi aprilie, noi am fi fost rapid terminați.22 Dar, în felul acesta, în ciuda deficitului de rulmenți, nu ne-a lipsit nici măcar un tanc, un avion sau orice instrument, între iulie 1943 şi aprilie 1944, producția de armament crescuse cu 17%.23 Hitler afirmase că nimic nu este imposibil, că toate pronosticurile şi temerile noastre sunt produsul unui pesimism excesiv, în cazul armamentului, teza sa părea a fi confirmată de realitate.

Numai după război am aflat de ce renunțase inamicul să-şi continue acțiunea. Statele-Major ale Aviației presupuneau că, sub regimul autoritar al lui Hitler, responsabilii n-ar fi ezitat să deplaseze industriile cele mai importante situate în oraşele amenințate şi nu s-ar fi lăsat, în ruptul capului, până n-ar fi făcut acest lucru. La 20 decembrie 1943, Harris declara convins: „în acest stadiu al războiului, germanii au făcut de multă vreme tot ce a stat în puterea lor pentru a desconcentra o producție de o importanță vitală (cum era cea a rulmenților cu bile).” El supraestima eficacitatea sistemului nostru autoritar care, din exterior, părea să aibă o asemenea coeziune.

Încă din 19 decembrie 1942, deci cu opt luni înainte de primul raid asupra Schweinfurtului, publicasem o directivă pentru întreprinderile de armament, în care spuneam: „Intensitatea crescândă a atacurilor aeriene ale inamicului ne obligă să accelerăm pregătirile în vederea transferului fabricilor care sunt importante pentru producția de armament.” Dar, din toate părțile s-au iscat rezistențe. Gauleiterilor le repugna perspectiva de a vedea instalându-se în regiunea lor uzine noi, căci se temeau să nu fie tulburată liniştea care domnea aproape ca în timp de pace în orăşelele lor de provincie; în ce-i priveşte, responsabilii celor mai importante fabrici de armament nu voiau să se expună unor neplăceri de ordin politic. Aşa că, din toate acestea, n-a ieşit mai nimic.

După al doilea raid distrugător asupra oraşului Schweinfurt, cel din 14 octombrie 1943, s-a decis încă o dată dispersarea în satele vecine a unei părți din producția care trebuia restabilită şi adăpostirea altei părți în orăşelele din estul Germaniei, care încă nu erau amenințate.

Prin această politică de dispersare voiam să ne luăm toate precauțiile pentru viitor, dar proiectul nostru s-a izbit, din toate părțile, de o împotrivire îndârjită şi cu totul neaşteptată, în ianuarie 1944, încă se mai discuta despre construirea de uzine subterane25 pentru producția de rulmenți cu bile şi, în august 1944, delegatul meu se

plângea de greutăţile pe care le întâmpina în „realizarea lucrărilor necesare instalării sub pământ a fabricilor de rulmenţi cu bile”.

În loc să încerce să paralizeze anumite sectoare ale producţiei, RAF a început o ofensivă aeriană asupra Berlinului. Pe 22 noiembrie 1943, tocmai se ţinea o şedinţă în biroul meu. Seara, către ora 19, 30, s-a dat alarma: s-a anunţat că o puternică escadrilă de bombardiere se îndreaptă spre Berlin. Când avioanele au ajuns deasupra Potsdamului, am suspendat şedinţa pentru a mă duce la turnul Apărării Antiaeriene situat nu departe de locul unde mă aflam: de pe platforma lui voiam să observ operaţiunile, aşa cum făceam foarte des. De-abia ajunsesem sus, că a trebuit să mă refugiez în interiorul turnului; acesta, în ciuda pereţilor groşi, se zguduia de violenţa exploziilor, în spatele meu, soldaţi de la Apărarea Antiaeriană, şocaţi, coborau în grabă; suflul deflagraţiilor îi proiectase de pereţi, ranindu-i. Exploziile s-au succedat, fără întrerupere, timp de douăzeci de minute. Din vârful turnului se putea vedea, jos, o mulţime de oameni înghesuindu-se în norul de praf de beton care cădea de pe ziduri şi devenea din ce în ce mai gros. Când potopul de bombe s-a oprit, m-am hazardat să urc din nou pe platformă şi am zărit, nu departe, ministerul meu, care nu mai era decât o vâlvătaie imensă. M-am întors îndată la birou. Câteva secretare, cu căşti pe cap asemenea unor amazoane, încercau să salveze nişte dosare. Din când în când bubuiau prin împrejurimi bombe cu explozie întârziată. Unde fusese biroul meu nu mai era decât o gaură mare făcută de explozia unei bombe.

Incendiul s-a propagat atât de rapid, încât nu s-a mai putut recupera nimic; în imediata apropiere, se ridicau cele opt etaje ale Direcţiei Armamentelor şi a Materialului Armatei de uscat. Această clădire era ameninţată şi ea să cadă pradă flăcărilor. Atunci, după ce am scăpat nevătămaţi din bombardament, cuprinşi de o nerăbdare febrilă de a trece la acţiune, am dat buzna în interior pentru a salva măcar foarte preţioasele telefoane speciale. Am smuls firele din prize şi am pus aparatele la loc sigur în subsolul clădirii, în dimineaţa zilei următoare, am primit vizita generalului Leeb, directorul Armamentelor şi al Materialului. Zâmbindu-mi pe sub mustaţă, mi-a declarat: „Am reuşit să stingem incendiul încă din zori, dar din păcate nu mai putem face nimic altceva: cineva, azi-noapte, a smuls din pereţi toate aparatele telefonice.”

Când Goring, care se afla la ferma sa de la Karinhall, a auzit că m-am dus noaptea în turnul Apărării Antiaeriene, a transmis la postul respectiv de comandă ordinul de a mi se interzice accesul pe platformă. Dar, între timp, se creaseră între mine şi ofiţeri nişte legături, şi acestea contau mai mult decât ordinele lui Goring, aşa că am putut să urc nestingherit.

De la înălţimea turnului Antiaerienei, raidurile asupra Berlinului ofereau un spectacol de neuitat si trebuia sa-ţi aminteşti în permanenţă faţa atroce a realităţii ca să nu te laşi fascinat de această privelişte. Paraşutele luminoase, „pomii de Crăciun”, cum le spuneau berlinezii, iluminau deodată cerul, apoi urma explozia al cărei fulger era înghiţit de fumul incendiului; din toate părţile, numeroase proiectoare scotoceau cerul, şi un joc palpitant începea când un avion, prins în fasciculul luminos, căuta să scape; câteodată era atins şi, în câteva clipe, se transforma într-o torţă aprinsa: părea o viziune grandioasă, de apocalips.

Îndată ce avioanele se îndepărtau, plecam cu maşina în cartierele care fuseseră atinse şi unde se găseau uzine importante.

Rulam pe străzi desfundate, acoperite de moloz; case ardeau, oameni rămaşi fără adăpost stăteau împietriţi în faţa dărâmăturilor; ici-colo, mobile şi mărunţişuri, care putuseră fi salvate, erau împrăştiate pe trotuare; fumul producea funingine, flăcările creau o atmosferă sumbră, irespirabilă. Câteodată, oamenii erau cu-prinşi de acele stranii accese de râs isteric, care se observă adesea în situaţii catastrofale. Deasupra oraşului, fumul incendiilor forma un nor enorm, de vreo 6 000 de metri înălţime, astfel că deşi în miezul zilei, acest spectacol lugubru era cufundat în întuneric.

Nu o dată am încercat să-i împărtăşesc lui Hitler impresiile mele. De-abia începeam, că mă şi întrerupea: „Altminteri, Speer, câte tancuri ne poţi livra luna viitoare?”

Pe 26 noiembrie 1943, la patru zile după ce, în timpul unui nou raid masiv asupra Berlinului, a fost distrus ministerul meu, au izbucnit mari incendii la Allkett, cea mai importantă dintre uzinele noastre de tancuri, în încercarea de a-i anunţa pe pompieri fără a mai trece prin centrala de la Berlin care era distrusă, Saur, adjunctul meu, a avut ideea de a suna la Cartierul General al Fiihrerului pe linia noastră directă, rămasă intactă, în felul acesta a aflat şi Hitler despre incendiu şi, fără să mai ceară alte informaţii, a dat ordin ca toţi pompierii din regiunea Berlinului, chiar şi cei staţionaţi mai departe, să fie dirijaţi imediat spre uzina de tancuri care ardea.

Între timp, eu sosisem la Allkett. Desigur, marele atelier al uzinei arsese aproape complet, dar focarul incendiului fusese deja stins de pompierii de la Berlin. Ca urmare a ordinelor date de Hitler, regimentele de pompieri au început îndată să se adune, venind din oraşe destul de îndepărtate ca Brandenburg, Oranienburg sau Potsdam. Coloneii, comandanţi de regimente, se prezentau la mine unii după alţii pentru a-şi anunţa sosirea, întrucât ei primiseră ordine direct de la Fuhrer, nu puteam nici măcar să-i trimit să stingă alte incendii foarte grave, aşa că, dis-de-dimineaţă, într-un vast perimetru din jurul uzinei, străzile erau înţesate cu o mulţime de pompieri inactivi, în timp ce, în alte cartiere ale Berlinului, incendiile se lăţeau şi nimeni nu lua nici o măsură de stăvilire a focului.

Pentru a-mi lămuri colaboratorii asupra problemelor puse de armamentul Aviaţiei, în septembrie 1943, împreună cu Milch, am organizat la Centrul de încercări al Luftwaffei situat la Rechlin, aproape de lacul Miiritzsee, o sesiune pe tema armamentului. Milch şi experţii săi au vorbit, între altele, despre planurile de viitor ale inamicului în ce priveşte producţia de avioane. Cu ajutorul reprezentărilor grafice, ni s-au înfăţişat toate modelele. S-au făcut mai ales comparaţii între curbele producţiei americane şi ale producţiei noastre. Cele mai ameninţătoare - ni se părea nouă - erau cifrele privind bombardierele de zi cvadrimotoare, a căror producţie urma să crească de câteva ori. Ceea ce aveam noi de suportat la ora aceea nu era decât un preludiu la ceea ce avea să vină.

Fireşte, chestiunea care se punea era următoarea: în ce măsură Hitler şi Goring fuseseră informaţi asupra acestor cifre? Pe un ton amar, Milch mi-a explicat că, de mai multe luni, încearcă în zadar să-şi introducă experţii la Goring pentru a-l informa asupra armamentelor inamicului. Goring nici nu voia să audă de aşa ceva; Fiihrerul îi spusese că toate sunt simplă propagandă, iar el, Goring, preluase întocmai această atitudine.

Nici eu n-aveam mai mare succes când încercam să-i atrag atenţia lui Hitler asupra indicatorilor producţiei inamice: „Nu te mai lua după chestii d-astea! Nu sunt

decât zvonuri tendențioase. Evident, defetiştii de la Ministerul Aerului cad în capcană.” încă din iarna lui 1942, expediase în felul acesta toate punerile în gardă; acum, când oraşele noastre erau prefăcute în cenuşă unul după altul, el continua să nu audă şi să nu vadă.

În aceeaşi perioadă, am fost martor al unei scene furtunoase între Goring şi Galland, generalul-comandant al Aviației de vânătoare, în ziua aceea, Galland îl anunțase pe Hitler că mai multe avioane de vânătoare americane, care escortau formațiunile de bombardiere, fuseseră doborâte nu departe de Aachen. El adăugase că, după părerea lui, ne vom pomeni în fața unui grav pericol dacă, într-un viitor apropiat, americanii reuşesc să-şi doteze avioanele de vânătoare cu rezervoare suplimentare mai mari: aviația de vânătoare americană ar putea atunci să escorteze formațiunile de bombardiere mult mai adânc în interiorul spațiului aerian german. Goring, căruia Hitler îi împărtăşise neliniştile lui Galland, se pregătea tocmai atunci să plece spre pârloagele de la Rominten. În momentul în care mareşalul era pe punctul de a urca în trenul său special, a sosit Galland ca să-şi ia râmas-bun: Goring l-a apostrofat: „Ce-ți veni să-i povesteşti Fuhrerului că avioane de vânătoare americane au pătruns în spațiul aerian al Reichului?” „Domnule Reichsmarschall, în curând vor pătrunde şi mai adânc”, a replicat Galland, cu calmul lui imperturbabil. Goring a sărit ca ars: „Dar asta e o tâmpenie, Galland, cum de-ți trec prin cap asemenea fantasmagorii? Asta-i minciună sfruntată!” Galland a dat din cap: „Asta-i cruda realitate, domnule Reichsmarschall”. Cu cascheta uşor lăsată într-o parte, cu o țigară lungă între dinți, el a avut o atitudine subliniat dezinvoltă: „Avioane de vânătoare americane au fost doborâte lângă Aachen. În privința aceasta nu încape nici o îndoială!” Goring, încăpățânat, o ținea pe-a lui: „Nu-i adevărat, Galland, aşa ceva pur şi simplu este imposibil!” Galland a reacționat ironic: „Puteți chiar să trimiteți pe cineva să verifice dacă au căzut avioane de vânătoare americane lângă Aachen, domnule Reichsmarschall.” Goring a încercat să fie mai conciliant: „Hai, Galland, ascultă ce-ți spun: şi eu sunt pilot cu experiență. Ştiu ce se poate, dar şi ce nu se poate. Recunoaşte: te-ai înşelat!” Drept răspuns, Galland n-a făcut altceva decât să dea din cap în semn de dezacord, până când, în cele din urmă, Goring a recurs la o explicație: „Nu rămâne decât posibilitatea ca ele să fi fost atinse mult mai departe, spre vest. Vreau să spun că dacă zburau foarte sus, din momentul în care au fost atinse, ele au mai putut să străbată o bună distanță în zbor planat.” Impasibil, Galland a întrebat: „Spre est, domnule Reichsmarschall? Eu, daca sunt atins...” De data aceasta, Goring a intervenit energic ca să pună capăt discuției: „Deci, domnule Galland, îți dau ordin solemn să recunoşti că avioanele de vânătoare americane n-au ajuns până la Aachen!” Generalul a mai făcut o ultimă încercare: „Totuşi, domnule Reichsmarschall, au ajuns până acolo!” Atunci Goring şi-a ieşit din fire: „îți ordon solemn să recunoşti că n-au ajuns până acolo. Ai înțeles? Avioanele de vânătoare americane n-au ajuns până la Aachen, s-a înțeles? Am să-i relatez şi Fiihrerului!” Generalul a rămas înmărmurit. Goring s-a mai întors o dată, amenințător: „ți-am dat ordin!” Cu un zâmbet de neuitat, Galland a răspuns: „Să trăiți, am înțeles, domnule Reichsmarschall!”

De fapt, Goring nu ignora realitatea. Am avut de câteva ori ocazia să-l aud făcând observații pertinente asupra situației. El acționa mai degrabă ca un om în pragul falimentului. Până în ultima clipa, încerca să se înşele pe sine şi să-i înşele şi pe ceilalți. Toanele, atitudinea lui sfidătoare în fața realității îl împinseseră în 1941 pe Ernst Udet,

celebrul pilot de vânătoare, devenit primul director general al unui departament al Luftwaffei, să-şi pună capăt zilelor. La 18 august 1943, un alt foarte apropiat colaborator al lui Goring, generalul Jeschonnek, de patru ani de zile şef al Statului-Major General al Luftwaffei, a fost găsit mort în birou. Se sinucisese şi el. Pe masa lui, după cum mi-a relatat Milch, s-a descoperit un bilețel prin care cerea ca Goring să nu asiste la înmormântarea lui. Totuşi, Goring n-a lipsit de la funeralii şi a depus, în numele lui Hitler, o coroană de flori.27

Totdeauna am socotit ca una dintre calitățile cele mai prețioase ale omului constă în capacitatea de a privi realitatea în față şi de a nu se lăsa legănat de himere. Totuşi, aruncând o privire retrospectivă asupra vieții mele de până în anii de detenție, îmi dau seama că nu am avut nici măcar un moment de ieşire de sub tutela iluziilor.

Această tendință de ocolire a realității, tendință care se afirma tot mai pregnant, nu era o particularitate a regimului național-so-cialist. Dar, în timp ce, în împrejurări normale, refuzul realului se penalizează de către mediu, prin persiflare, prin critică, prin pierderea creditului moral, nici unul dintre aceste corective nu se aplica în cel de-al treilea Reich, mai ales persoanelor aparținând păturii conducătoare. Dimpotrivă, erai ca într-o sală a oglinzilor, înconjurat de imaginea de o sută de ori reflectată a propriilor tale iluzii, de viziunea de o sută de ori confirmată a unei lumi imaginare şi fantasmagorice, care nu mai avea nimic comun cu sumbra realitate exterioară, în toate aceste oglinzi nu puteam contempla decât imaginea, mereu repetată, a propriului meu chip; nici o imagine străină nu venea să tulbure uniformitatea acestor reproduceri, toate identice.

Dezertarea din fața realității era în unele cazuri mai mult, în altele mai puțin pronunțată, în comparație cu Goring sau cu Ley, Goebbels părea, fără îndoială, mult mai receptiv la semnalele realității. Dar, când te gândeşti cât de tare ne rupseserăm cu toții şi cei care ne hrăneam cu iluzii şi cei care ne pretindeam realişti-de evenimentele reale, îți dai seama că aceste diferențe erau minime.

Capitolul 21 HITLER ÎN TOAMNA LUI 1943

Vechii colaboratori şi adjutanții erau unanimi în a constata că, în ultimul an, Hitler suferise o transformare. Nu era de mirare, deoarece, în această perioadă, el trăise momentul Stalingrad, asistase, neputincios, la capitularea a peste 250 000 de soldați la Tunis, văzuse cum inamicul, fără a primi o ripostă semnificativă, distrugea oraşe germane, în acelaşi timp, aprobând decizia Marinei de a-şi retrage submarinele din Atlantic, renunța la unul dintre cele mai importante principii ale strategiei sale. Capacitatea lui Hitler de a admite că lucrurile luaseră o altă întorsătură e mai presus de orice îndoială. Dar, la fel de sigur este că modul său de a reacționa se dovedea a fi cel al unei ființe omeneşti: cu dezamăgire, descurajare şi cu un optimism din ce în ce mai căznit. Pentru istorici, Hitler a devenit, între timp, obiectul unor studii scrise cu o rece detaşare; pentru mine însă el rămâne şi astăzi o ființa în carne şi oase, păstrează toată realitatea unui om care a existat în mod concret.

A fost o perioadă, cam din primăvara lui 1942 şi până în vara lui 1943, când a avut momente de deprimare. Apoi s-a produs în el o stranie mutație. De-atunci înainte, credința în victoria finală practic nu-l va mai părăsi, nici chiar în situațiile disperate. Nu prea îmi aduc aminte să-l fi auzit vreodată, în această epocă mai târzie, plângându-se de turnura catastrofală pe care o luau evenimentele, lucru ce mi s-ar fi părut firesc să se

întâmple. Oare din cauză că declarase, de-atâtea ori, că victoria finală va fi a lui, începuse să creadă cu adevărat în ea? în orice caz, cu cât catastrofa spre care ne îndreptam devenea mai ineluctabilă, cu atât Hitler devenea mai încăpățânat şi cu atât mai aprig se întărea în convingerea că toate deciziile lui sunt juste. Cei din anturajul său cel mai apropiat îl vedeau, nu fără nelinişte, din ce în ce mai inabordabil. Deciziile le lua în condițiile unei izolări în care se retrăgea în mod premeditat, în acelaşi timp, dădea dovadă de un imobilism intelectual crescând şi se lăsa tot mai greu antrenat în elaborarea de idei noi. Într-un anumit fel, el pornise pe o cale trasată o dată pentru totdeauna şi nu mai găsea forța de a schimba direcția.

Cauza esențială a acestei scleroze era regimul de inferioritate pe care i-l impuneau nişte adversari mai puternici decât el. În ianuarie 1943, aceştia se puseseră de acord să ceara capitularea fără condiții a Germaniei. Probabil că Hitler era singurul care nu subaprecia seriozitatea acestei declarații. Goebbels, Goring şi alții, în conversațiile lor, cochetau cu ideea exploatării disensiunilor politice care puteau să apară între Aliați. Alții însă sperau că Hitler va încerca măcar să limiteze, cu mijloace politice, repercusiunile insucceselor sale militare. N-avusese el cândva o perioadă în care, între ocuparea Austriei şi pactul cu Uniunea Sovietică, reuşise sa conceapă noi artificii, noi întorsături şi noi subtilități? Acum, în timpul şedințelor de Stat-Major, spunea din ce în ce mai des: „Să nu vă faceți iluzii. Drum de întoarcere nu există. Nu putem merge decât înainte, în urma noastră punțile sunt rupte.” Substratul acestor cuvinte, prin care Hitler îi contesta chiar guvernului său capacitatea de a negocia, avea să devină clar de abia la Procesul de la Niimberg.

În suprasolicitarea continuă căreia Hitler trebuia să-i facă față, vedeam, la data aceea, una dintre cauzele care-i modificau felul de a fi. Această mutație provenea din faptul că adoptase o altă metodă de lucru decât cea obişnuită. De la începutul campaniei din Rusia, renunțase la vechea lui deprindere de a munci în salturi şi de a alterna zilele de activitate cu cele de lenevie. Acum avea o agendă zilnică încărcată. El care altădată se pricepuse aşa de bine să-i pună pe alții la treabă în locul lui, acum, când grijile se înmulțeau, se băga în tot mai multe detalii, îşi impusese o severă disciplină de muncă, ceea ce era contrar naturii sale. De aici viciile de care sufereau deciziile luate.

Este adevărat că, şi înainte de război, Hitler mai trecuse prin faze de epuizare. Acestea se traduceau printr-o surprinzătoare timiditate a hotărârilor, prin momente de absență sau prin înclinația spre monologuri a omului sfâşiat de îndoieli. Apoi cădea într-o stare de mutenie sau nu se mai exterioriza decât din când în când printr-un scurt „da” sau „nu”. Nu-ți dădeai seama dacă mai urmărea firul conversației sau era cu gândul în alta parte. Dar, în general, aceste stări de epuizare nu durau mult. După câteva săptămâni petrecute la Obersalzberg, părea mai degajat, avea ochii mai odihniți, era mai percutant şi-şi regăsea elanul decizional.

În 1943, cei din jurul său l-au îndemnat nu o dată să-şi ia o vacanță. La aceste insistențe, îşi schimba reşedința sau se ducea pentru câteva săptămâni, uneori chiar pentru mai multe luni, la Obersalzberg.1 Dar, prin aceasta, programul lui zilnic nu devenea mai lejer. Bormann nu înceta să-i prezinte spre deliberare chestiuni de detaliu, iar vizitatorii se succedau la nesfârşit, dornici să profite de prezența lui la Berghof sau la Cancelaria Reichului; unii Gauleiteri şi miniştri, care n-aveau dreptul să-l abordeze la Cartierul General, cereau atunci să-i vorbească. Pe de altă parte, lungile şedințe de Stat-

Major continuau să se țină în fiecare zi; într-adevăr, Statul-Major militar, în întregime, îl însoțea oriunde s-ar fi dus. Adesea, când ne arătam îngrijorați de sănătatea lui, Hitler ne spunea: „E uşor să mă sfătuiți să plec în concediu. Acest lucru este însă imposibil. Nu pot lăsa nimănui responsabilitatea treburilor militare curente, nici măcar pentru douăzeci şi patru de ore."

Militarii din anturajul lui erau obişnuiți încă din tinerețe cu munca dură de fiecare zi. Lor le-ar fi fost greu să-şi dea seama că Hitler se expune la eforturi prea mari. Bormann nu era nici el capabil să înțeleagă că-l solicită prea mult. Dar, chiar dacă toată lumea i-ar fi arătat bunăvoință, Hitler tot ar fi refuzat să facă un lucru elementar, de care şi un şef de întreprindere oarecare ține cont: să numească la conducerea fiecărui sector important un adjunct competent. Lui îi lipsea nu numai un om de valoare care să conducă guvernul, ci şi un şef energic în fruntea Wehrmachtului şi un comandant-şef capabil în fruntea Armatei de uscat. Hitler se abătea în permanență de la vechea regulă conform căreia cu cât e mai sus postul pe care-l ocupi, cu atât mai mult timp liber trebuie să-ți rezervi, în trecut respectase regula.

Scleroză şi rigiditate intelectuală, indecizie dureroasă, agresivitate si iritabilitate permanente erau aspectele caracteristice ale acestei stări stranii în care-l împinseseră surmenajul şi recluziunea. Trebuia acum să-şi stoarcă creierii ca să ia hotărâri care, altădată, nu-l costau aproape nici un efort.2 Deoarece făcusem sport, eu cunoşteam bine fenomenul superantrenamentului. Când noi, sportivii, ajungeam în situația aceasta, performanțele scădeau, ne apuca apatia, ne pierdeam supleţea şi stăpânirea de sine, deveneam pur şi simplu nişte automate şi nici să nu fi auzit de vreo pauză, ideea noastră fixă fiind să ne continuăm antrenamentul. După cum am observat la mine însumi, în anii grei ai războiului, surmenajul intelectual poate îmbrăca aceleaşi forme ca şi superantrenamentul: spiritul pierde din receptivitate, din prospețime şi vioiciune, puterea de decizie se toceşte, dar organismul continuă să lucreze ca o maşină.

Faptul ca, în noaptea de 3 septembrie 1939, Hitler părăsise pe tăcute Cancelaria Reichului, cufundată în întuneric, pentru a merge pe front avea să fie simptomatic pentru timpurile ce urmau să vină. Relațiile lui cu poporul se schimbaseră. Şi chiar dacă, la distanță de luni de zile, i s-au mai ivit câteva ocazii de a intra în contact cu mulțimea, entuziasmul şi fervoarea acesteia se stinseseră, după cum scăzuse şi capacitatea lui de a subjuga oamenii prin sugestionare.

La începutul anilor treizeci, în perioada ultimelor lupte pentru cucerirea puterii, Hitler arătase cel puțin tot atâta siguranță de sine ca şi în cea de a doua parte a războiului. Pe-atunci, în momentele lui de epuizare, mitingurile pe care le organiza îi insuflau probabil mai mult curaj şi mai multă motivație decât se credea că inspiră el auditoriului. Chiar şi în cursul anilor 1933-1939, când poziția dobândită îi permitea să ducă o viață mai puțin trepidantă, procesiunea admiratorilor entuziaşti care defilau zilnic prin fața lui la Obersalzberg era pentru el, în mod evident, o sursă de recon-fortare. Manifestațiile la care participa înainte de război constituiau pentru Hitler un stimulent ce făcea parte din viața sa. Devenea atunci mai hotărât şi mai sigur de sine.

Anturajul de la Cartierul General, format din secretare, medici şi adjutanți, era - dacă se poate închipui aşa ceva - şi mai puțin stimulator decât curtea care gravita în jurul lui înainte de război la Obersalzberg sau la Cancelaria Reichului. Nu mai era acelaşi public de auditori fervenți, gata să se lase dominați de discursul lui agitatoric.

Când îl frecventai zilnic, Hitler cobora de pe piedestal - lucru de care mi-am dat seama încă din vremea când amândoi ne făuream visuri frumoase în fața proiectelor noastre arhitecturale; semizeul în care-l transfprma Goebbels devenea un om ca toți oamenii, cu nevoi şi slăbiciuni, chiar dacă autoritatea lui rămânea intactă.

Nici anturajul de militari nu putea să aibă un efect odihnitor asupra lui Hitler. Într-adevăr, în atmosfera sobră a Cartierului General, orice încercare de a-l elogia numai plăcere nu i-ar fi făcut. Ofițerii se comportau, dimpotrivă, ca nişte oameni lucizi, cu picioarele pe pământ şi, chiar dacă n-ar fi fost aşa, se vedea că fuseseră educați în spiritul unei etichete care le comanda reținere. Cu atât mai bătător la ochi era bizantinismul lui Keitel şi Goring. Atitudinea acestora suna fals; Hitler însuşi nu cultiva slugărnicia la militarii din anturajul său. În preajma lui domnea un climat de sobrietate.

Nu suporta să i se critice modul de viață. De aceea, în ciuda neliniştilor pe care le produceau, aceste particularități ale vieții lui erau acceptate ca atare de către persoanele din jur. Evita conversațiile cu subiect din viața personală, care îi deveniseră din ce în ce mai nesuferite. Făcea excepție - dar acest lucru se întâmpla destul de rar - cu câțiva dintre vechii săi camarazi de luptă, ca Goebbels, Ley sau Esser, în fața cărora îşi mai deschidea inima. Dar față de mine sau de ceilalți folosea un ton impersonal şi distant. Zilele când, ca altădată, Hitler lua decizii cu dezinvoltură şi spontaneitate, când asculta cu luare-aminte argumentele ce i se aduceau în replică, zilele acelea erau pentru noi o asemenea surpriză, încât căpătau imediat rezonanța unui eveniment.

Pentru a primeni atmosfera închisa şi sufocantă a Cartierului General cu ceva din starea de spirit ce domnea în exterior, am avut ideea, eu şi Schmundt, să introducem în anturajul lui tineri ofițeri de pe front. Dar tentativa noastră a eşuat. Pe de o parte, Hitler nu prea avea chef să-şi consume cu aceste prezentări puținul timp de care dispunea, pe de alta, a trebuit ca noi înşine să recunoaştem că inițiativa făcuse mai mult rău decât bine. Un tânăr ofițer de blindate, relatând despre străpungerea de pe Terek, i-a povestit că unitatea sa nu întâlnise nici o rezistență şi că numai lipsa de muniții îl împiedicase să înainteze mai departe. Rezultatul a fost că Hitler s-a scandalizat aşa de tare, încât, nici după mai multe zile de la această discuție, nu înceta să revină iarăşi şi iarăşi asupra subiectului: „Aşa deci! Nu sunt suficiente muniții pentru tunurile de 7, 5 cm! Dar producția ce face? Trebuie folosite imediat toate mijloacele ca s-o majorăm!” De fapt, în limitele modestelor noastre posibilități, aveam suficiente obuze de acest tip, dar înaintarea fusese atât de rapidă, încât, din cauza prea marilor distanțe, aprovizionarea nu se putuse desfăşura în acelaşi ritm. Însă Hitler n-a vrut să țină cont de un asemenea argument.

La toate acestea s-au adăugat şi alte amănunte supărătoare despre care i-au vorbit tinerii ofițeri veniți de pe front. Concluzia pe care a tras-o imediat a fost că Starul-Major General este vinovat de gravele deficiențe, în realitate, cele mai multe dificultăți fuseseră provocate de excesivul ritm de înaintare pe care-l impusese trupelor. Dar experților le era imposibil să abordeze cu el această problemă, pentru că n-avea cunoştințe temeinice despre complexitatea unei asemenea acțiuni de străpungere.

Desigur, la mari intervale de timp, Hitler primea ofițeri şi soldați cărora le acorda înalte distincții militare, în condițiile în care nu avea încredere în capacitățile Statului său Major, aceste vizite erau urmate adesea de multă vânzoleală şi de ordine vizând pe

toată lumea. Pentru a preîntâmpina neplăcerile, Keitel şi Schmundt încercau, pe cât posibil, să-i înveţe în prealabil pe vizitatori cum să se ferească de gafe.

Cu timpul, ceaiul de seară, la care erau invitaţi, chiar la Cartierul General, apropiaţii lui Hitler, a fost decalat la o oră tot mai târzie: începea către ora 2 dimineaţa şi se termina la 3 sau 4. Îşi împinsese tot mai spre ziuă şi momentul când mergea la culcare, ceea ce m-a făcut să spun într-o zi: „Daca războiul mai durează mult, vom putea măcar să urmăm orarul normal al unui om matinal, şi ceaiul de seară al lui Hitler va fi ceaiul nostru de dimineaţă."

Este sigur că Hitler suferea de insomnie. El povestea cât se chinuia până reuşea să închidă ochii, atunci când se culca devreme. Adesea, la ora ceaiului, se plângea că n-a putut să adoarmă în noaptea precedentă decât spre dimineaţă, după ce se perpelise ore întregi.

La el aveau acces numai cunoştinţele cele mai apropiate, adică medicii, secretarele, adjutanţii militari şi civili, reprezentantul şefului Serviciului de Presă, ambasadorul Hewel, uneori bucătăreasa vieneză care-i gătea meniuri dietetice sau un vizitator, în măsura în care se număra printre agreaţii săi, şi, în sfârşit, inevitabilul Bormann. Eu eram întotdeauna un oaspete bine venit. Ne aşezam în sufrageria lui Hitler pe nişte fotolii incomode, cu sufletul cuprins de nelinişte. Lui îi plăcea ca, la ora aceea, să domnească o atmosfera „intimă", dacă se poate cu focul duduind în şemineu. Ca un cavaler desăvârşit, oferea el însuşi prăjituri secretarelor şi se străduia să fie atent cu invitaţii, tratându-i cu amabilitate şi naturaleţe. Mi-era milă de el văzând cum încearcă sa creeze o atmosferă de cordialitate a cărei căldură să se reverse apoi asupra lui. Dar, în privinţa mondenităţii, rămăsese într-o fază incipientă.

Întrucât la Cartierul General muzica era prohibită, nu rămânea decât conversaţia pe care aproape numai el o întreţinea. La glumele lui, cunoscute de multă vreme, se râdea, desigur, ca şi când ar fi fost spuse pentru prima dată. În momentele când îşi depana amintirile din anii grei ai tinereţii sau din „epoca lui de luptător", era ascultat cu religiozitate, de parcă relatările respective ar fi fost făcute pentru prima dată; dar, prin el însuşi, anturajul nu putea contribui nicidecum la animarea conversaţiei. Căci o lege nescrisă guverna aceste reuniuni: trebuia să se evite orice aluzie la evenimentele de pe front şi la problemele politice, precum şi critica la adresa şefilor. Nu-i greu de înţeles că Hitler n-avea poftă de asemenea subiecte. Numai lui Bormann i se acorda privilegiul de a se deda la astfel de provocări. Câteodată, şi scrisorile Evei Braun generau momente de supărare, îndeosebi cele care relatau cazuri de crasa mărginire funcţionărească. Când, în toiul iernii, li s-a interzis munchenezilor să practice schiul în munţi, Hitler a fost cuprins de o furie extraordinară şi nu mai termina cu tiradele despre lupta fără succes pe care o dusese el dintotdeauna împotriva birocraţiei stupide. Drept pentru care Bormann a primit sarcina să se ocupe de asemenea cazuri.

Frivolitatea temelor abordate în aceste conversaţii arata că nivelul preocupărilor lui Hitler coborâse extrem de mult. Pe de altă parte, bagatelele despre care era vorba îl ajutau, într-un anumit sens, să se decomprime, pentru că-l readuceau pe acel plan unde percepea viaţa la scară mică, unde încă mai putea să decidă. Măsurile luate atunci îl făceau sa uite, cel puţin pentru câteva clipe, neputinţa în care se afla, acum când ordinele lui nu mai conduceau la succesul scontat şi când duşmanul era acela care determina desfăşurarea operaţiunilor.

În ciuda tuturor încercărilor de a fugi din fața realității, Hitler, nici în mijlocul acestui cerc, nu putea să uite situația în care se găsea, îi plăcea atunci să intoneze, o dată în plus, vechiul lui la-mento şi să ofteze că, fără să vrea, a devenit om politic, că, în fond, el este un arhitect care nu s-a putut realiza, iar ceea ce l-a făcut să-şi rateze cariera a fost faptul că numai o dublă calitate de antreprenor şi de om de stat putea să-i permită să realizeze proiectele pentru care avea vocație.

Obiceiul lui de a se înduioşa de propria-i persoană se manifesta acum din ce în ce mai pregnant. Nu o dată a spus ca nu are decât o singură dorință: „Vreau să lepăd cât mai curând uniforma cenuşie3 şi s-o pun în cui. Când voi fi terminat războiul şi voi fi obținut victoria, înseamnă că voi fi îndeplinit sarcina vieții mele. Atunci mă voi retrage la Linz, ca să-mi sfârşesc zilele în casa mea de pe malul Dunării. După aceea, succesorul meu n-are decât să-şi bată capul cu problemele.” Desigur, mai exprimase asemenea gânduri şi înainte de război, în atmosfera mai degajată a ceaiurilor de la Obersalzberg. Dar, pe atunci, vorbea în felul acesta probabil din cochetărie. Acum o făcea fără nici un patos, pe tonul conversației obişnuite, cu accentul amar al sincerității.

Nici interesul pe care-l purta sistematizării oraşului în care voia să se retragă nu slăbea şi lua, încetul cu încetul, aspectul dorinței de a evada, în ultimii ani de război, arhitectul-şef al oraşului Linz, Hermann Giessler, era convocat din ce în ce mai des la Cartierul General, ca să-şi prezinte proiectele; pe Hitler, practic, nu-l mai interesau proiectele pentru Hamburg, Berlin, Nürnberg sau Miinchen, la care ținuse cândva atât de mult. Spunea apoi pe un ton obosit că, pentru el, moartea nu poate fi decât o eliberare, când se gândeşte la suferințele pe care trebuie să le îndure acum. Simptomatic pentru starea lui sufletească era şi faptul că, atunci când examina proiectele oraşului Linz, revenea mereu asupra planurilor pentru mormântul lui, prevăzut a se construi într-unul dintre turnurile clădirii Partidului de la Linz. Acest gest arăta clar că nu voia, chiar dacă războiul s-ar fi terminat în favoarea lui, să fie înmormântat alături de mareşalii săi la Berlin, în Mausoleul Soldatului.

Adesea, în aceste conversații nocturne din Ucraina sau din Prusia Orientală, Hitler dădea impresia unei ființe care şi-a pierdut echilibrul. In ce ne priveşte pe noi, invitații, simțeam din primele ore ale dimineții cum oboseala ne apasă ca plumbul. Nu participam la aceste reuniuni decât din politețe şi dintr-un simț al datoriei, căci, după epuizantele şedințe de lucru din timpul zilei, după conversațiile monotone, de-abia dacă mai puteam ține ochii deschişi, înainte de sosirea lui Hitler, uneori, cineva întreba: „Dar unde o fi Morell în seara aceasta?” Un altul răspundea morocănos: „Sunt deja trei seri de când nu l-am mai văzut.” Apoi intervenea una dintre secretare: „Ar putea şi el să petreacă o noapte în picioare. Sunt mereu aceiaşi care... Şi eu aş vrea să dorm.” După care venea alta la rând: „De fapt, ar trebui să ne rânduim între noi. Nu este normal ca unii să chiulească şi alții să rămână de pristav aici.” Bineînțeles, Hitler continua să fie obiect de venerație pentru anturaj, dar aureola din jurul persoanei sale se uzase.

Hitler îşi lua micul dejun dimineața târziu, apoi cerea să i se prezinte cotidianele şi informațiile Serviciului de Presă. Acest serviciu juca un rol foarte important în formarea opiniei lui asupra evenimentelor; pe de altă parte, îi influența considerabil starea sufletească, în timpul şedinței, Hitler stabilea răspunsurile oficiale, în general agresive, ce urmau a fi date la ştirile venite din străinătate; adesea le dicta cuvânt cu cuvânt şefului Serviciului de Presă, dr. Dietrich, sau adjunctului acestuia, Lorenz.

Intervenea fără scrupule în atribuțiile ministerelor de resort, de cele mai multe ori fără măcar să-i fi prevenit pe miniştrii respectivi, adică pe Goebbels şi pe Ribbentrop.

În continuare, Hewel făcea o expunere asupra evenimentelor de politică externă, receptate de Hitler cu un calm pe care nu-l avea şi față de comentariile de presă. Acum, peste timp, mi se pare că el dădea mai multă importanță aparenței decât realității şi că evenimentele ca atare îl interesau mai puțin decât comentariile de presă. Schaub îi aducea apoi rapoartele cu privire la raidurile din noaptea precedentă; erau cele pe care Gauleiterii i le transmiseseră lui Bormann. Întrucât mergeam, peste o zi sau două, în oraşele bombardate ca să inspectez centrele de producție, sunt în măsură să afirm că Hitler primea informații exacte despre întinderea distrugerilor. De fapt, ar fi fost o prostie din partea unui Gauleiter să micşoreze cifrele reale ce caracterizau pagubele: creditul acestuia nu putea decât să sporească dacă, în ciuda ravagiilor teribile cauzate de bombardamente, se dovedea capabil să readucă pe făgaşul normal viața de fiecare zi şi producția.

Luând cunoştință de conținutul acestor rapoarte, Hitler era zguduit în mod vizibil, chiar dacă, la drept vorbind, pierderile din rândurile populației şi bombardarea cartierelor locuite îl impresionau mai puțin decât distrugerea edificiilor publice, în special a teatrelor. La fel ca şi înainte de război, când proiecta „remo-delarea oraşelor germane", ceea ce-l interesa în primul rând era tot ce ținea de fastul exterior. Dimpotrivă, lipsurile cu care se confrunta populația şi suferințele oamenilor nu-l preocupau. De aceea, el personal insista aproape întotdeauna pentru reconstruirea teatrelor care arseseră. Îi atrăgeam uneori atenția asupra punctelor nevralgice din industria construcțiilor. Din partea lor, autoritățile politice locale păreau să ezite a executa aceste ordine impopulare. Hitler, destul de acaparat de situația militară, n-a prea avut răgazul să se informeze asupra stadiului lucrărilor. Nu i-a reuşit decât reconstruirea, cu prețul unor cheltuieli enorme, a Operei din Munchen, oraşul care era a doua sa patrie, şi a celei din Berlin.4 Respingea toate obiecțiile cu argumente ca acesta: „Tocmai pentru că trebuie întreținut moralul populației sunt necesare reprezentații teatrale." De aici se vede că Hitler dădea dovadă de o uimitoare necunoaştere a situației reale şi a mentalității care domnea în țara. Populația oraşelor avea evident alte griji. Asemenea reflecții arătau, o dată în plus, cât de mult se integrase el într-un „mediu burghez".

În timp ce citea rapoartele asupra distrugerilor provocate de bombardamente, Hitler lansa de regulă atacuri furibunde la adresa guvernului englez şi a evreilor, care, chipurile, puneau la cale aceste raiduri aeriene. După părerea lui, nu puteam să-l constrângem pe inamic să înceteze atacurile decât construind noi înşine o puternică flotă de bombardiere. Când îi obiectam că, pentru a duce un război aerian pe scară mare, noi nu aveam nici suficiente avioane, nici cantitățile de exploziv necesare, 5 îmi dădea mereu aceeaşi replică: „Tu, Speer, care ai reuşit să faci atâtea lucruri, ai să reuşeşti şi de data asta." într-adevăr, privind înapoi, mi se pare că majorarea neîncetată a producției, realizată în ciuda raidurilor aeriene, a fost unul dintre motivele pentru care Hitler n-a luat în serios războiul aerian de deasupra Germaniei. De aceea, teza susținută de mine, împreună cu Milch, conform căreia trebuia stopată în mod radical fabricația de bombardiere pentru a produce mai multe avioane de vânătoare, s-a izbit de opoziția lui Hitler până în ziua când era deja prea târziu ca sa se mai facă ceva.

Am încercat de mai multe ori să-l atrag la o vizita prin oraşele bombardate, ca să-l vadă populația.6 Goebbels mi s-a plâns, nu o dată, că şi-a folosit în zadar influența pentru a-l determina pe Hitler să accepte o asemenea inițiativă, îi era ciudă când se gândea la conduita lui Churchill: „Dacă Fuhrerul ar vizita oraşele precum prim-ministrul englez, ce mai propagandă aş face!" Dar Hitler evita permanent discuția pe această temă. Acum, la Berlin când se deplasa de la gara Stettin la Cancelaria Reichului, sau la Miinchen când o lua pe Prinzregentenstrasse ca să ajungă la el acasă, cerea să fie condus pe drumul cel mai scurt; altădată însă îi plăcuse să facă ocoluri. L-am însoțit de mai multe ori în asemenea ocazii. Când, din întâmplare, maşina trecea pe lângă un uriaş câmp de ruine, îl vedeam cum arunca spre acea priveliște o privire absentă şi indiferentă. Morell îl sfătuia insistent să facă plimbări lungi, dar Hitler dădea curs foarte rar acestei recomandări. Ce uşor ar fi fost să se amenajeze nişte drumuri prin pădurile din Prusia Orientală! Dar Hitler respingea categoric propunerile făcute în acest sens şi toată mişcarea lui consta în a face zilnic un mic ocol, de vreo sută de metri, în interiorul zonei de securitate nr. 1.

În general, în aceste plimbări, cel mai mult îl interesa Blondi, câinele ciobănesc pe care încerca sa-l dreseze. După ce, câtva timp, îl învățase să facă aport, acum îl punea să meargă, balansându-se, pe o scândură lată de circa 20 de centimetri şi lungă de opt metri, instalată la doi metri deasupra solului. Ştia desigur că un câine îl consideră stăpân pe cel care-i dă de mâncare. De asemenea, înainte de a-i ordona servitorului să deschidă poarta țarcului, aştepta câteva momente, în timp ce câinele, înfometat şi întărâtat, lătra de bucurie şi sărea pe grilaj. Ca o favoare deosebită, aveam uneori dreptul să-l însoțesc pe Hitler la masa câinelui său, pe când toți ceilalți erau nevoiți să se mulțumească să asiste de departe la acest eveniment. Câinele ciobănesc juca, după toate aparențele, rolul cel mai important în viața particulară a lui Hitler; Blondi părea să fie mai important chiar decât colaboratorii cei mai apropiați.

Când n-avea musafiri pe gustul său la Cartierul General, se întâmpla destul de des ca Hitler sa ia masa de unul singur, numai în compania câinelui. Desigur, în cursul şederilor mele acolo, care de obicei durau două sau trei zile, mă invita o dată sau de două ori să luăm masa împreună. Mulți credeau, probabil, că noi discutam fie chestiuni importante de ordin general, fie lucruri de interes personal, în realitate, şi mie mi-era imposibil să dezbat cu Hitler teme mai cuprinzătoare privind situația militară sau chiar situația economiei; conversația nu depăşea nivelul banalităților sau ariditatea indicatorilor de producție.

La început, încă se mai interesa de lucruri care ne preocupaseră cândva pe amândoi, ca de exemplu amenajarea viitoare a oraşelor germane. Revenea, de asemenea frecvent, asupra ideii de a crea o rețea transcontinentală de căi ferate, care urma să contribuie la realizarea unității economice a viitorului Reich. A cerut serviciilor cailor ferate sa schițeze planurile tipurilor de vagoane şi să calculeze, în detaliu, sarcina utilă a trenurilor de marfă în condițiile unui enorm ecartament, stabilit de el însuşi. Toată această problematică o studiase în nopțile de insomnie.7 Ministerul Transporturilor găsea că avantajele celor două sisteme ar fi mai mult decât depăşite de inconvenientele pe care le-ar comporta materializarea acestei intenții, dar Hitler se crampona de idea respectivă; considera, de altminteri, că pentru prestigiul imperiului său, căile ferate aveau o importanță şi mai mare decât autostrăzile.

De la o lună la alta devenea tot mai taciturn. Nu-i exclus, de altfel, ca față de mine să se fi lăsat mai degrabă în voia sorții şi să se fi preocupat de întreținerea conversației mai puțin decât o făcea cu oaspeții care-l frecventau mai rar. În orice caz, începând •din toamna lui 1943, un dejun în compania lui era un adevărat chin. Ne înghițeam supa în tăcere, apoi, în aşteptarea felului următor, mai făceam câte o remarcă în legătură cu starea vremii, prilej cu care Hitler strecura câteva înțepături la adresa incapacității Serviciului Meteorologic, toate acestea până în momentul când, în cele din urmă, conversația revenea asupra calității preparatelor culinare. Era foarte mulțumit de bucătăreasa lui şi-i lăuda măiestria cu care pregătea meniuri vegetariene. Când o mâncare i se părea deosebit de savuroasă, mă invita s-o gust şi eu. Trăia în permanență cu frica de a nu se îngraşă cumva: „Groaznic! închipuie-ți c-aş face burtă! Din punct de vedere politic ar fi un dezastru!” Adesea, pentru a îndepărta ispita, chema servitorul: „Ia, te rog, asta de aici, e prea apetisantă.” Avea câteva săgeți şi pentru mâncătorii de carne, dar nu încerca să mă influențeze. Nici împotriva unui „Steinhäger” după o mâncare grasă n-avea obiecții, deşi îmi preciza pe un ton compătimitor ca el, cu regimul lui, n-are nevoie de aşa ceva. Când ni se servea o supa grasă, eram sigur c-o sa-mi spună că e „zeamă de cadavru”; în cazul racilor, avea rezervată povestea cu o bunică decedată pe care nepoții o aruncaseră în râu ca să momească aceste crustacee; când ni se aduceau la masă tipări, spunea că metoda cea mai bună de a-i îngraşă şi de a-i prinde este sa le arunci pisici moarte.

În serile petrecute la Cancelaria Reichului, nu se ştia să tot repete asemenea poveşti care, acum când venise vremea înfrângerilor şi a prăbuşirii, ar fi trebuit să fie luate drept indiciu al unui moral deosebit de ridicat. Dar, în majoritatea timpului, între noi domnea o linişte de înmormântare. Aveam impresia că mă aflu în fața unui om care se stinge puțin câte puțin.

În timpul meselor sau al şedințelor, care uneori țineau ore întregi, un colț era rezervat lui Blondi: la porunca stăpânului său, animalul se ducea, mârâind, să se culce acolo. Când simțea că nu mai este nimeni cu ochii pe el, câinele începea să se târască, pe tăcute, spre locul unde şedea stăpânul lui. După manevre laborioase, în cele din urmă îşi punea botul pe genunchii lui Hitler. Dar imediat se vedea alungat la locul lui cu un ordin răstit. Ca orice vizitator cât de cât inteligent, mă feream să mă împrietenesc cu Blondi. Lucrul acesta nu era totdeauna aşa de simplu: astfel, de exemplu, când luam masa împreună cu Hitler, câinele venea uneori lângă mine şi, punându-şi capul pe genunchii mei, începea să tragă cu ochiul la bucățile de carne din farfuria mea, care i se păreau că merită mai multă atenție decât farfuria vegetariană a stăpânului. Când observa aceste avansuri ale câinelui, Hitler se răstea la el să treacă la loc. Dar, în fond, acest câine ciobănesc era singura ființă de la Cartierul General care-l mai făcea să uite de griji. Atât doar că Blondi nu vorbea.

Izolarea în care se complăcea Hitler n-a făcut decât să se accentueze, fenomen ce s-a desfăşurat treptat şi, la drept vorbind, aproape pe neobservate. Acest sentiment de singurătate îl rodea, după cum o arată clar reflecția pe care, începând din toamna lui 1943, o repeta frecvent: „într-o zi, Speer, n-o să mai am decât doi prieteni: domnişoara Braun şi câinele.” Acest fel de a vorbi era acela al unui mizantrop şi, fiind atât de direct, mi-era imposibil să-i aduc drept contraargument loialitatea mea sau să mă arăt ofensat. Este singura previziune a lui Hitler care, ca să zic aşa, s-a adeverit. Dar acest lucru nu

confirmă atât capacitatea lui de a prevedea, cât, mai degrabă, curajul concubinei şi fidelitatea câinelui.

N-am înţeles decât mai târziu, în anii lungi de închisoare, ce înseamnă să trăieşti sub o mare presiune psihică. Atunci mi-am dat seama că viaţa lui Hitler se asemănase, în multe privinţe, cu viaţa unui prizonier. Buncărul lui nu avea încă, în vremea aceea, dimensiunile enorme, demne de un mausoleu, pe care urma să le atingă în iulie 1944, dar avea, în schimb, ziduri şi plafoane la fel de groase precum ale unei închisori, iar puţinele locuri de comunicare cu exteriorul erau închise cu uşi şi obloane metalice; cât priveşte plimbările grăbite prin incinta împrejmuită cu sârmă ghimpată, ele nu-i asigurau mai mult aer şi mai multă lărgime decât aveau deţinuţii când făceau rondul prin curtea închisorii.

Momentul culminant al zilei lui Hitler era marea şedinţă de Stat-Major care începea după dejun, spre ora 14. Pe dinafară, tabloul nu se schimbase deloc din primăvara lui 1942 încoace. Veneau aproape aceiaşi generali şi aceiaşi adjutanţi, care se strângeau în jurul mesei cu hărţi la care şedea Hitler. Dar, după evenimentele din ultimele optsprezece luni, toţi participanţii păreau a fi îmbătrânit şi a se fi veştejit. Primeau ordinele şi consemnele fără tragere de inimă, ba, mai degrabă, cu destulă resemnare.

Discuţia se axa pe ceea ce dădea motiv de speranţă. Interogatoriile prizonierilor şi rapoartele sosite de pe frontul rusesc permiteau să se întrevadă o secătuire a forţelor inamice. Pierderile suferite de ruşi în cursul ofensivelor păreau a fi mult mai mari decât ale noastre, chiar dacă le raportam la populaţia fiecăruia dintre beligeranţi. Succesele noastre cele mai neînsemnate luau în această conversaţie proporţii din ce în ce mai mari, devenind, în ochii lui Hitler, dovada incontestabilă că ofensiva rusească asupra Germaniei va putea fi obligată să bată pasul pe loc până la autoepuizare. Mulţi dintre noi credeam de asemenea că, dacă va fi cazul, Hitler va pune capăt războiului la momentul oportun.

Pentru a-i deschide ochii asupra evoluţiei probabile a situaţiei în cursul lunilor următoare, Jodl a pregătit o expunere. Voia astfel să reintre în rolul lui de şef al Statului-Major însărcinat cu operaţiunile, rol pe care Hitler îl preluase din ce în ce mai mult. Jodl ştia cât de neîncrezător era Fuhrerul faţă de expunerile bazate pe cifre, încă de la sfârşitul lui 1943, Hitler amintea impresia proastă pe care i-o făcuse o lucrare a generalului Georg Thomas, şeful Biroului Armament şi Probleme Economice al OKW, în care potenţialul sovietic de război era prezentat ca fiind extraordinar. Acest memoriu continua să-l irite pe Hitler. Curând după ce i-a fost adus la cunoştinţă, le-a interzis lui Thomas şi OKW-ului să întreprindă alte studii de acest gen. Când, către toamna lui 1944, Serviciul meu de Planificare, animat de cele mai bune intenţii şi dornic să ajute Statul-Major în luarea deciziilor, a întocmit un nou memoriu privind potenţialul de război al inamicului, Keitel ne-a interzis şi nouă să mai transmitem asemenea gen de documentaţie la OKW.

Jodl ştia că, pe drumul pe care pornise, va avea de surmontat nişte dificultăţi. De aceea îşi alesese ca ajutor în această acţiune un tânăr colonel din Luftwaffe, Christian, care, într-o primă etapa, avea să prezinte la o şedinţă de Stat-Major considerente de ordin general asupra unui sector precis delimitat. Colonelul beneficia de avantajul, deloc neglijabil, de a fi căsătorit cu una dintre secretarele lui Hitler, participantă la ceaiurile

nocturne. Analiza preconizată îşi propunea să descifreze planurile tactice pe care inamicul putea să le pună în practică pe termen lung şi consecinţele pe care acţiunea lui le-ar fi avut pentru noi. În afară de câteva hărţi mari ale Europei, pe care Christian le-a explicat de-a fir-a-păr unui Hitler taciturn, nu-mi mai aduc aminte decât faptul că demersul a eşuat lamentabil.

Nimic nu se schimba: Hitler continua să ia singur toate deciziile fără a se documenta, iar participanţii la şedinţe nu se agitau din cale-afară şi nu protestau. Hitler neglija analizele situaţiei, nu se gândea să ceară evaluarea mijloacelor logistice necesare realizării planurilor sale şi nu ţinea cont de grupele de studiu care cântăreau şansele ofensivelor proiectate şi anticipau contramă-surile adversarului. Membrii Statelor-Major ale Cartierului General aveau pregătirea necesară pentru a se achita de toate sarcinile inerente unui război modern; ar fi trebuit doar ca ei să fie solicitaţi. Desigur, Hitler se informa în anumite domenii particulare, dar sinteza tuturor acestor cunoştinţe fragmentare se făcea numai în mintea lui. Mareşalii şi colaboratorii săi direcţi n-aveau, în realitate, decât un rol consultativ, căci, de cele mai multe ori, lua decizia înainte de a le cere părerea şi nu consimţea decât la modificarea unor detalii infime, în plus, refuza să valorifice nişte învăţăminte pe care ar fi putut să le tragă din desfăşurarea campaniei în Rusia, din 1942-1943.

Pentru oamenii de la Cartierul General, striviţi de răspunderea uriaşă de pe umerii lor, nimic, fără îndoială, nu era mai bine venit decât un ordin emanat de sus, care - uşurare şi scuza totodată - le dicta linia de urmat. După câte ştiu, rare au fost cazurile când cineva a cerut să plece pe front ca să se elibereze de mustrările de conştiinţă ce nu-i ocoleau pe cei de la Cartierul General. Este unul dintre fenomenele pe care nici azi nu le înţeleg: cum de nu s-a întâmplat aproape niciodată ca vreunul dintre noi să formuleze rezerve de ordin moral? De altfel, nu încercam cu adevărat vreo mustrare de conştiinţă. Ce însemnau deciziile lui Hitler pentru oamenii care luptau şi mureau pe front- o asemenea întrebare ne lăsa reci pe noi, cei de la Cartierul General. Lumea în care trăiam ne făcuse insensibili.

Asistam indiferenţi, de pildă, când soldaţii noştri cădeau în încercuiri ce s-ar fi putut evita. Aceste necazuri erau provocate numai de amânările repetate impuse de Hitler planului de repliere propus de Statul-Major General.

Evident, nimeni nu putea pretinde şefului statului să meargă cu regularitate pe front. Pentru Hitler, în schimb, care era coman-dant-şef al Armatei şi care, pe deasupra, decidea şi în chestiuni de detaliu, acest lucru ar fi fost de rigoare. Dacă era prea bolnav, trebuia să desemneze pe altcineva; dacă se temea să nu-şi piardă viaţa, atunci n-avea dreptul să rămână în funcţia de comandant-sef al Armatei.

Câteva călătorii pe front i-ar fi permis lui Hitler şi Statului său Major să deceleze cu uşurinţă erorile fundamentale care făceau să curgă atât sânge. Dar el şi adjuncţii săi militari credeau că operaţiunile se pot conduce de la o masă acoperită cu hărţi. Habar n-aveau de asprimea iernii ruseşti şi de starea drumurilor. Soldaţii noştri, hărţuiţi, epuizaţi, prost echipaţi, fără cantonamente, erau nevoiţi să se ascundă, pe jumătate îngheţaţi, în găuri săpate în pământ, rezistenţa lor ajungând la limită de multă vreme. Despre asemenea suferinţe, Hitler şi adjuncţii săi nu ştiau nimic. La şedinţele de Stat-Major, Hitler vorbea despre aceste unităţi ca fiind în deplinătatea mijloacelor lor, deci le evalua ca atare şi le trimitea la luptă. Pe hartă, el deplasa în toate direcţiile divizii care

erau la capătul puterilor, nemaiavând nici arme, nici muniții; adesea, termenele pe care le stabilea pentru aceste mişcări n-aveau nici o legătură cu posibilitățile reale. Dădea ordin ca toate trupele să se pună imediat în mişcare, astfel că detaşamentele avansate intrau în foc înainte ca unitățile să se poată constitui într-un front unit: ele se ciocneau apoi cu inamicul, se fărâmițau şi se expuneau riscului de a fi nimicite puțin câte puțin.

Centrul de Transmisiuni al Cartierului General era un model pentru epoca respectivă. Se putea, astfel, lua legătura imediat cu toate marile teatre de operațiuni. Hitler însă supraaprecia facilitățile pe care le ofereau telefonul, radioul şi telegraful. Pe de altă parte, utilizarea acestor mijloace îi priva pe generali de posibilitatea de a acționa din proprie inițiativă, ca în războaiele de altădată, căci Hitler intervenea neîncetat în sectoarele lor de operațiuni. Datorită Serviciului de Transmisiuni, Hitler putea, de la masa lui din sala de şedințe, sa comande toate diviziile pe toate câmpurile de luptă.

Cu cât situația se degrada, cu atât acest instrument al tehnicii moderne contribuia la accentuarea decalajului dintre realitate şi fantezia cu care se opera de la această masa.

Inteligența, tenacitatea, nervii de oțel erau, în concepția lui Hitler, principalele calități care te făceau apt să conduci operațiunile militare. El credea că posedă aceste calități într-o măsură mult mai mare decât generalii săi. După catastrofa din iarna lui 1941-1942, nu încetase să spună că vor mai fi de depăşit situații foarte grele, că de-abia atunci se va vedea cât de asemănătoare este poziția lui cu aceea a unei stânci şi cât de tari sunt nervii lui.8

Asemenea declarații erau destul de umilitoare pentru ofițerii prezenți; adesea, Hitler nu se sfia să le arunce în față ofițerilor de Stat-Major din jurul lui cuvinte jignitoare, reproşându-le că sunt lipsiți de fermitate, că sunt tot timpul gata să bată în retragere, să abandoneze fără motiv terenul cucerit. Spunea că laşii de la Statul-Major n-ar fi avut niciodată curajul să intre în război, că tot timpul încercaseră să-l convingă să nu treacă la acțiune, că mereu susținuseră că armatele noastre sunt mult prea slabe. Cui îi dădeau dreptate victoriile, dacă nu lui? Şi enumera, încă o dată, succesele militare repurtate în ciuda avizului negativ al Statului-Major General. Când te gândeai la felul în care evoluaseră lucrurile între timp, aveai impresia ca te afli într-o lume a fantomelor. Atunci se întâmpla să-şi piardă stăpânirea de sine: se înfuria brusc, se făcea roşu la față şi începea să vocifereze. Un potop de vorbe îi ieşea atunci din gură: „Ăştia nu sunt numai nişte laşi notorii, ci şi nişte mincinoşi. Nişte mincinoşi notorii, asta sunt. Statul-Major General a ajuns să fie o şcoală a minciunii şi a înşelăciunii. Zeitzler, informațiile sunt false! Ăştia te mint şi pe dumneata! Te rog să mă crezi, se încearcă în mod intenționat să se sugereze că situația este alarmantă, şi asta numai ca să mă facă să bat în retragere!” Evident, Hitler ordona să se mențină linia frontului cu orice preț şi, bineînțeles, câteva zile sau săptămâni mai târziu, forțele sovietice străpungeau pozițiile noastre. Urmau atunci noi explozii de furie, însoțite de noi injurii la adresa ofițerilor şi de cuvinte umilitoare la adresa soldaților: „Soldații din primul război mondial erau mult mai rezistenți! Când te gândeşti prin câte au trecut la Verdun şi pe Somme... Cei de azi ar lua-o la fugă în asemenea situații!” Mulți dintre ofițerii apostrofați astfel urmau să facă parte din complotul de la 20 iulie, pe care-l anunțau deja unele semne. Altădată, Hitler dăduse dovadă de o finețe şi de un discernământ care-l făceau capabil să găsească vorbele cele mai potrivite anturajului său de moment. Acum nu mai avea nici o reținere

şi nu mai ştia să se stăpânească. Nimic nu mai putea stăvili acest torent de cuvinte. Hitler era asemenea unui prizonier care dezvăluie, în fața anchetatorului său, nişte secrete periculoase. Aveam impresia că o forță irezistibilă îl împingea să vorbească.

Ca să lase posterității dovada că el lua întotdeauna deciziile cele mai bune, Hitler adusese, încă de la sfârşitul toamnei lui 1942, stenografi de la Reichstag, legați prin jurământ. Aceştia stăteau la masa şedințelor de Stat-Major şi aveau sarcina să consemneze tot ce se discuta.

Uneori, când i se părea că a găsit ieşirea dintr-o dilemă, Hitler întreba: „Ați notat? Da, da, într-o zi mi se va da dreptate. Dar idioții ăştia de la Statul-Major nu vor să mă creadă.” Chiar şi atunci când trupele noastre băteau masiv în retragere, el continua să triumfe: „N-am dat eu acum trei zile ordin sa se facă astfel? Nici de data asta n-au executat ordinele mele şi încearcă să scape cu o minciună, spunând că ruşii… aşa şi pe dincolo. Cică ruşii i-au împiedicat să execute ordinele, mincinoşii!” Hitler nu voia să admită că înfrângerile erau provocate de slăbiciunea la care ne redusese războiul lui pe mai multe fronturi.

Stenografii, care cu câteva luni înaintea sosirii mai păstrau imaginea idealizată a lui Hitler si a geniului său superior, aşa cum îi învățase Goebbels, nimeriseră fără să-şi dea seama într-o casă de nebuni. Acum erau obligați să privească lucrurile în față. Le văd încă limpede fața lividă, în timp ce luau notițe, şi aerul dezolat, când se mişcau în sus şi-n jos prin incinta Cartierului General, în orele lor de răgaz, îmi păreau nişte trimişi ai poporului, condamnați să fie martorii direcți ai tragediei care se juca.

Hitler, prizonier al teoriei sale conform căreia slavii nu erau decât nişte suboameni, susținuse la început că a duce un război împotriva acestora nu este decât o joacă de copii; dar acum, cu cât se prelungea războiul, cu atât rusii îi impuneau mai mult respect, îl impresiona tăria cu care îşi suportaseră înfrângerile. Vorbea despre Stalin cu multă considerație, scoțând în relief asemănările între propria sa rezistență şi cea a adversarului de la Kremlin. Primejdia care planase asupra Moscovei în iarna lui 1941 şi situația actuală a Germaniei aveau, după părerea lui, multe trăsături comune. Când, uneori, îşi mai recăpăta încrederea în victorie, 9 spunea, mai în glumă mai în serios, că, în cazul în care ar reuşi să învingă Rusia, cel mai bun lucru de făcut ar fi să încredințeze lui Stalin administrarea acestei țări, evident sub tutela Germaniei, deoarece, ca să-i strunească pe ruşi, Stalin este omul cel mai potrivit care se poate imagina. In general, el vedea în Stalin un fel de coleg al său. Poate ca, în virtutea acestei aprecieri, a ordonat ca fiul lui Stalin, căzut prizonier la ai noştri, să fie tratat bine. Se schimbaseră multe din ziua când, după armistițiul cu Franța, Hitler prezisese că războiul cu Uniunea Sovietică va fi o joacă de copii.

Ajunsese deci la convingerea că, în Est, avea de-a face cu un adversar hotărât; în schimb, a persistat până la sfârşitul războiului în ideea preconcepută că soldații occidentali erau slabi luptători. Nici victoriile repurtate de Aliați în Africa şi în Italia n-au putut să-l clintească din ideea că trupele acestora o vor lua la fugă la primul atac serios din partea germanilor. Era de părere că democrația moleşeşte popoarele, în vara lui 1944, nu înceta să-şi reafirme convingerea că în Vest se poate recuceri cât de curând totul, în acest spirit îşi formula judecățile şi asupra oamenilor de stat occidentali. Churchill era pentru el - o repeta adesea la şedințele de Stat-Major-un demagog, un incapabil şi un bețivan înveterat; despre boala lui Roosevelt afirma foarte serios că nu

fusese cauzată de o poliomielită, ci de o paralizie de origine sifilitică şi că, în consecinţă, preşedintele american este un iresponsabil. Aceasta era o altă manifestare a tendinţei de a fugi din faţa realităţii, tendinţă care a marcat ultimii ani de viaţă ai lui Hitler.

Se construise la Rastenburg, în zona de securitate nr. l, un pavilion pentru ceai, al cărui mobilier aducea o notă agreabilă în decorul auster al Cartierului General. Aici ne adunam câteodată la un pahar de vermut. Tot aici aşteptau mareşalii să-şi înceapă convorbirea cu Hitler. Dar Fuhrerul trecea rar prin acest loc, evitând astfel întâlnirea cu generalii şi cu ofiţerii de Stat-Major ai Comandamentului Suprem al Wehrmachtului. Totuşi, într-o după-amiază, la puţin timp după căderea, fără glorie, a fascismului în Italia, la 25 iulie 1943, şi după numirea lui Badoglio în fruntea guvernului italian, Hitler a luat ceaiul cu vreo zece dintre adjuncţii săi politici şi militari, printre care se găseau Keitel, Jodl şi Bormann. Deodată, spre surprinderea generală, lui Jodl i-au scăpat cuvintele: „De fapt, fascismul întreg s-a spart ca un balon de săpun." A urmat un moment de linişte şi de spaimă. Până când cineva a abordat un alt subiect, Jodl, vizibil înspăimântat de propriile sale cuvinte, s-a roşit şi în vârful urechilor.

Peste câteva săptămâni, a fost invitat la Cartierul General prinţul Philipp de Hessa. Era unul dintre acei adepţi pe care Hitler îi tratase totdeauna cu deferentă. Philipp îi fusese adesea util şi-i servise, mai ales în primii ani ai Reichului, drept mediator în relaţiile cu fruntaşii fascismului italian. In plus, Hitler datora bunelor oficii ale acestuia faptul de a fi putut să cumpere din Italia valoroase obiecte de arta: graţie legăturilor de rudenie cu familia regala italiană, prinţul putuse să scoată din ţară obiectele respective.

Când, după ce petrecuse câteva zile la Rastenburg, prinţul a vnit sa plece, Hitler i-a spus, fără menajamente, că nu se poate. Fuhrerul a continuat, desigur, să-l trateze cu toate formele exterioare ale celei mai desăvârşite politeţi şi să-l invite la masă; dar anturajul lui Hitler, care, anterior, se bucurase aşa de mult că are ocazia să stea de vorbă cu un „prinţ adevărat", acum îl evita ca pe un ciumat. Din ordinul lui Hitler, prinţul Philipp şi soţia sa, prinţesa Mafalda, fiica regelui Italiei, au fost internaţi, la 9 septembrie, într-un lagăr de concentrare.

Trecuseră deja câteva săptămâni şi Hitler încă se mai lăuda că înţelesese la timp că prinţul Philipp transmitea informaţii la curtea regală italiană. Pretindea că observase el însuşi acest lucru, dăduse ordin sa i se supravegheze convorbirile telefonice şi, tot atunci, îl surprinsese pe prinţ comunicându-i soţiei sale cifre de cod. Mai spunea că el, Hitler, continuase totuşi să-l trateze cu o extremă amabilitate. Apoi, în mod vizibil mulţumit de succesul sau de detectiv, adăuga că asta face parte din tactica lui.

Arestarea prinţului şi a soţiei sale venea să reamintească tuturor celor care, ca şi aceştia, erau apropiaţii lui Hitler faptul că se lăsaseră prinşi definitiv într-o capcană. Toţi membrii anturajului simţeau, confuz, că Hitler putea recurge la aceeaşi metodă vicleană şi mişelească pentru a-l spiona pe fiecare în parte, şi că ar putea avea o soartă identică, situaţie în care ar fi lipsiţi de orice posibilitate de a se apăra.

Din momentul în care Mussolini îl sprijinise pe Hitler în timpul crizei austriece, legăturile care se creaseră între cei doi constituiau, în opinia tuturor, simbolul însuşi al unei prietenii. Căderea şi dispariţia fără urmă a Ducelui italian au părut să-i inspire lui Hitler un fel de credinţă, desprinsă parcă din epopeea Nibelungilor. Nu era şedinţă de Stat-Major în care să nu-şi îndemne colaboratorii să folosească orice mijloace pentru a-l

regăsi pe prietenul dispărut. Spunea că această pierdere este pentru el un coşmar care-l obsedează zi şi noapte.

Pentru 12 septembrie 1943, se fixase o şedinţă la Cartierul General; eram invitat să particip împreună cu Gauleiterii Tirolului şi Carintiei. S-a stipulat într-un act că, pe de o parte, sudul Tirolului, precum şi teritoriul italian care se întindea până la Verona vor trece sub tutela administrativă a lui Hofer, Gauleiterul Tirolului, şi că, pe de altă parte, mari întinderi din zona Veneţiei, inclusiv Triestul, ce se învecinau cu regiunea Carintiei vor fi plasate sub conducerea administrativă a Gauleiterului Rainer. Despre mine, pot sa spun că în acea zi am obţinut fără greutate acordul ca în restul teritoriului italian să li se ia autorităţilor italiene responsabilitatea tuturor problemelor referitoare la armament şi la producţie şi să-mi fie transferate mie. Surpriza a fost mare când, la câteva ore după semnarea acestor trei decrete, s-a aflat că Mussolini a fost eliberat din captivitate. La fel ca şi mine, cei doi Gauleiteri îşi vedeau redus la zero sporul de putere pe care tocmai îl dobândiseră: „Fiihrerul nu poate totuşi să-i ceară aşa ceva Ducelui!" îşi ziceau ei. L-am întâlnit pe Hitler puţin mai târziu şi i-am propus să anuleze decizia care îmi extindea atribuţiile. Credeam că o să accepte această idee, dar am fost foarte surprins să-l aud refuzând categoric şi declarând că decretul rămâne valabil. I-am semnalat atunci că, dacă se constituie un nou guvern fascist care se plasează sub autoritatea lui Mussolini, acest decret va reprezenta o atingere adusă suveranităţii Italiei şi că, de aceea, ar trebui să fie abrogat. După un moment de gândire, a decis: „Să-mi prezinţi la semnat un nou exemplar al decretului, dar cu data de mâine, în felul acesta, nimeni n-o să spună că eliberarea Ducelui este un obstacol în calea ordinelor mele."10 Fără îndoială, Hitler fusese informat - şi aceasta chiar cu câteva zile înainte de amputarea Italiei de Nord - ca se descoperise locul unde era sechestrat Mussolini. Sunt tentat să cred că tocmai din cauză că eliberarea lui Mussolini devenise iminentă ne convocase atât de repede al Cartierul General.

A doua zi, Mussolini sosea la Rastenburg. Hitler, sincer emoţionat, l-a îmbrăţişat. La aniversarea Pactului Tripartit, el i-a adresat Ducelui, omul de care-l legau „sentimente de prietenie, urările cele mai calde pentru viitorul Italiei, căreia fascismul i-a redat onoarea şi libertatea".

Cu numai paisprezece zile în urmă, Hitler amputase Italia.

Capitolul 22 DECLINUL

Până în toamna lui 1943, curba ascendentă a producţiei noastre de armament a fost de natură să-mi întărească poziţia. După ce am stors aproape tot ce era de stors din resursele industriei germane, am încercat să exploatez, în profitul acesteia, capacitatea ţărilor europene supuse influenţei noastre.1 La început, Hitler ezitase să mobilizeze potenţialul industrial al ţărilor occidentale. Mai târziu, a vrut chiar ca teritoriile ocupate în Est să fie dezindustrializate, căci, susţinea el, industria favorizează comunismul şi contribuie la declanşarea unui fenomen indezirabil: apariţia unei pături de intelectuali. Dar, curând, realitatea condiţiilor economice din ţările ocupate s-a dovedit mai tare decât viziunile lui Hitler. Gândirea lui era destul de practică pentru a-şi da seama de foloasele pe care o industrie intactă ni le-ar fi putut asigura din punct de vedere al aprovizionării trupelor.

Dintre toate țările industriale ocupate, Franța era cea mai importantă. Până în primăvara lui 1943, profitaserăm foarte puțin de producția industrială franceză. Recrutarea mâinii de lucru, făcută cu forța de către Sauckel, ne adusese mai mult dezavantaje decât avantaje, într-adevăr, pentru a scăpa de munca obligatorie, lucrătorii francezi fugeau din fabrici. Or, o bună parte dintre acestea produceau armament pentru noi. În mai 1943, m-am plâns pentru prima dată lui Sauckel. În iulie, cu prilejul unei consfătuiri ținute la Paris, am propus ca uzinele franceze - sau măcar cele care lucrau pentru noi - sa fie protejate împotriva lui Sauckel.

Proiectul pe care-l concepusem împreună cu colaboratorii mei consta în fabricarea în Franța, dar şi în Belgia şi Olanda, a bunurilor destinate populației civile a Germaniei, adică îmbrăcăminte, încălțăminte, textile, mobilă, pentru a reprofila pe producția de armament uzinele germane care asigurau aceste bunuri, în primele zile ale lui septembrie, îndată după ce am preluat ansamblul producției germane, l-am invitat la Berlin pe ministrul francez al Producției, Bichelonne. Profesor la Sorbona, el avea reputația unui om energic si competent.

Nu fără oarecare fricțiuni cu Ministerul Afacerilor Externe, reuşisem să obțin acordul ca Bichelonne să fie tratat ca oaspete al guvernului. Pentru aceasta am fost obligat să apelez la Hitler, căruia i-am declarat că Bichelonne „nu va intra pe scara de serviciu”. Ministrul francez a fost deci găzduit la Berlin, în casa de oaspeți a Guvernului Reichului. Cu cinci zile înainte de sosirea lui Bichelonne, Hitler mi-a confirmat că este de acord cu intenția noastră de a planifica producția europeană şi cu ideea ca Franța să aibă aceleaşi drepturi ca şi celelalte națiuni. Amândoi plecam de la principiul că, pentru această planificare a producției, cuvântul hotărâtor aparținea Germaniei.3

L-am primit pe Bichelonne la 17 septembrie 1943; curând, aveau să ne unească relații foarte amicale. Amândoi eram tineri, credeam că avem viața înainte şi ne promiteam să evităm în viitor erorile comise de generația care era la putere în această perioadă de război mondial. Aş fi fost gata ca, mai târziu, să anulez dezmembrarea Franței proiectată de Hitler, cu atât mai mult cu cât, după părerea mea, traseul frontierelor, într-o Europă angajată; într-un proces comun de producție, n-ar mai fi avut importanță.; Şi Bichelonne, şi eu ne lăsam furați de această utopie, ceea ce arată cât de mult ne complăceam într-o lume de iluzii şi himere.

În ultima zi a negocierilor, Bichelonne a solicitat o convorbire cu mine între patru ochi. Mi-a explicat că, la instigarea lui Sauckel, Laval, şeful guvernului francez, îi interzisese să discute-cu mine problema deportării mâinii de lucru franceze în Germa-; nia;4 m-a întrebat atunci dacă aş fi de acord cu abordarea acestei chestiuni. La răspunsul meu afirmativ, Bichelonne mi-a relatat despre stările de lucruri care-l îngrijorau, în cele din urmă, l-am întrebat dacă o stopare a deportărilor de forță de muncă din întreprinderile industriale franceze l-ar linişti. Mi-a răspuns, vizibil uşurat: „Dacă acest lucru este posibil, toate problemele mele se rezolvă, inclusiv cele derivând din programul asupra căruia tocmai am căzut de acord. Aceasta, o spun cu toată sinceritatea, ar pune practic capăt recrutării de mână de lucru franceză pentru Germania.” îl înțelegeam perfect, dar eu n-aveam alt mijloc de a face ca industria franceză să lucreze în profitul Germaniei. Dădeam astfel peste cap toate regulile: Bichelonne trecea pur şi simplu peste indicațiile lui Laval, iar eu îl dezavuam pe Sauckel; încheiaserăm împreună, din proprie inițiativă, o înțelegere cu bătaie lungă.

Îndată după această convorbire în doi, am intrat în şedinţa plenară, prilej pentru jurişti de a discuta îndelung asupra ultimelor puncte litigioase din acordul nostru. Dezbaterile ar mai fi putut dura ore întregi - dar la ce bun? Paragrafele, chiar bine cizelate, nu puteau înlocui bunăvoinţa şi spiritul cooperant. Am hotărât să pun capăt acestor discuţii greoaie, propunându-i lui Bichelonne să pecetluim pactul nostru printr-o strângere de mână. Juriştii celor două părţi erau vizibil uluiţi. Oricum, acest acord încheiat în afara oricărei formalităţi a fost respectat până la sfârşit, având grijă ca industria franceză să rămână neatinsă, chiar atunci când nu mai prezenta nici un interes pentru noi, când Hitler ne ordonase s-o distrugem.

Programul nostru s-a dovedit avantajos pentru ambele ţări: noi ne-am majorat capacitatea de producţie în domeniul armamentului, iar francezii, la rândul lor, au ştiut să preţuiască şansa de a putea, în plin război, să-şi relanseze producţia şi să obţină aceleaşi rezultate ca în timp de pace. Dispunând de colaborarea Comandamentului Militar pentru Franţa, s-a ales din toată ţara un număr de întreprinderi care au fost declarate „unităţi protejate"; un afiş care, purtând semnătura mea în facsimil, mă angaja personal prevedea expres că toţi lucrătorii din aceste uzine vor fi luaţi din mâinile lui Sauckel. Dar a trebuit, de asemenea, să fie întărită industria de bază a Franţei, să se asigure transporturile şi alimentaţia, în aşa fel încât, în cele din urmă, aproape toate întreprinderile importante, l O 000 în ultimă analiză, au beneficiat de un statut care le punea la adăpost de imixtiunile lui Sauckel.

Sfârşitul de săptămână l-am petrecut împreună cu Bichelonne la vila de la ţară a prietenului meu Arno Breker. La începutul săptămânii următoare, le-am adus la cunoştinţă colaboratorilor lui Sauckel acordurile pe care le încheiasem. Solicitam ca, de-acum înainte, să caute a-i îndruma pe lucrătorii francezi să meargă la lucru în întreprinderile franceze. Precizam că numărul acestora va conta ca făcând parte din „contingentul repartizat industriei de război germane".

Zece zile mai târziu eram la Cartierul General, pentru a-l devansa pe Sauckel în prezentarea raportului la Hitler; într-adevăr, experienţa mă învăţase că avantajul aparţinea celui care reuşea primul să-şi expună argumentele. Hitler s-a arătat mulţumit, a aprobat acordurile pe care le încheiasem şi a spus chiar că eventualitatea unor tulburări sau greve ce ar frâna producţia nu e cazul să ne sperie.7 Cu aceasta, activitatea lui Sauckel în Franţa era ca şi terminată. Până atunci, fuseseră deportaţi în Germania 50 000 de lucrători în fiecare lună. În curând, acest număr s-a redus la 5000.8 Câteva luni mai târziu, la l martie 1944, Sauckel raporta plin de amărăciune: „Serviciile mele din Franţa mi-au transmis: «Aici totul s-a sfârşit! N-are rost să mai facem ceva!...» în toate prefecturile se afirma: miniştrii Bichelonne şi Speer au încheiat un acord. Laval mi-a spus: «Acum nu mai furnizez mână de lucru Germaniei!». La puţin timp după aceea, am procedat la fel faţă de Olanda, Belgia şi Italia.

La 20 august 1943, Heinrich Himmler a fost numit ministru de Interne al Reichului. Până atunci el fusese Reichsfuhrerul atotputernicului SS, despre care se vorbea ca despre „un stat în stat"; dar calitatea de şef al poliţiei făcuse din Himmler, în mod curios, un subordonat al ministrului Frick.

Puterea Gauleiterilor, care erau protejaţi de Bormann, contribuise la fărâmiţarea autorităţii de stat. Printre Gauleiteri se puteau distinge două grupe: pe de o parte bătrânii, cei care se aflau în funcţii încă dinainte de 1933; ei erau pur şi simplu

incapabili să conducă un aparat administrativ. Alături de aceştia, în cursul anilor, se ridicase din şcoala lui Bormann o nouă categorie: tineri, cei mai mulți cu pregătire juridică, ieşiți din rândul cadrelor administrației, ei aveau calificarea necesară pentru a întări sistematic influența partidului în stat.

Hitler instituise în regimul său un anumit număr de sisteme cu două direcții. Funcția de Gauleiter ținea de aceste sisteme: în calitatea lor de activişti ai partidului, Gauleiterii erau plasați sub autoritatea lui Bormann. Pe linie de stat, erau însă „comisari însărcinați cu apărarea Reichului", funcție care-i subordona direct ministrului de Interne. Atât timp cât postul acesta a fost deținut de un ministru slab ca Frick, Bormann n-a avut motiv să se teamă de reglementarea respectivă. Dar observatorii scenei politice intuiau că Himmler, noul ministru de Interne, va fi un concurent serios pentru Bormann.

Eu însumi eram de această părere şi doream să-l văd pe Himmler sporindu-şi puterea. Speram, înainte de toate, că el va şti să se opună lui Bormann şi să stopeze destrămarea treptată a administrației Reichului. De altminteri, Himmler mi-a promis imediat că-i va trage la răspundere pe Gauleiterii care vor da dovadă de indisciplină în treburile administrative ale țării.9

La 6 octombrie 1943 am vorbit în fața Reichsleiterilor şi a Gauleiterilor. Ecoul avut de acest discurs dovedea că urma să se producă o cotitură. Scopul meu era să deschid ochii conducătorilor politici ai Reichului asupra realității situației, să-i fac să se trezească din iluzia că vom putea pune în funcțiune o mare rachetă şi, în sfârşit, să le demonstrez că inamicul era acum cel care ne dicta ce să producem. Venise timpul, şi răstimpul, să modificăm structurile economice ale Germaniei care, parțial, erau încă cele ale unei țări în vreme de pace; din şase milioane de persoane care lucrau pentru industria bunurilor de consum, trebuia să afectăm un milion şi jumătate de lucrători industriei de armament, bunurile de consum urmând a fi produse de acum înainte în Franța. Recunoşteam că această procedură va permite Franței să pornească de la o bază favorabilă după război, în fața asistenței, care mă asculta împietrită, am declarat: „Sunt de părere că, dacă vrem să câştigăm acest război, trebuie să fim primii care consimt la sacrificii."

Gauleiterii prezenți s-au simțit şi mai provocați când am continuat, într-un mod cam prea brutal: „Vă rog să luați nota de următoarele: până acum, unele diviziuni teritoriale au refuzat să întrerupă producția anumitor bunuri de consum; acest lucru nu mai poate fi tolerat. Aşadar, atunci când diviziunile teritoriale nu se vor conforma directivelor mele în termen de paisprezece zile, voi decide eu însumi închiderea uzinelor respective. Şi pot să vă asigur că sunt hotărât să fac astfel ca autoritatea Reichului să fie respectată cu orice preț. Am vorbit despre aceasta cu Reichsfiihrerul SS Himmler si, de acum încolo, voi lua măsurile ce se impun față de diviziunile teritoriale care nu se conformează."

Gauleiterii au fost, desigur, mai puțin şocați de politica de austeritate pe care-mi propuneam s-o urmez decât de aceste ultime două fraze. Nici n-am apucat să termin discursul, că unii dintre ei, conduşi de bătrânul Burkel, au tăbărât, furioşi, asupra mea; gesticulând şi vociferând, îmi reproşau că i-am amenințat cu lagărul de concentrare. Pentru a rectifica puțin acest ultim punct, l-am rugat pe Bormann să-mi mai dea o dată

cuvântul. Dar m-a refuzat. Cu o amabilitate de ipocrit, m-a asigurat că nu mai este nevoie să iau cuvântul, deoarece nu e nici o neînțelegere.

Seara, după această ședință, mai mulți dintre Gauleiterii care nu făcuseră economie la alcool a trebuit să fie ajutați să ajungă la trenul special ce urma să-i ducă, în noaptea aceea, la Cartierul General. A doua zi dimineață, l-am rugat pe Hitler să-şi îndemne colaboratorii politici la mai multă cumpătare; dar, ca întotdeauna, el a menajat susceptibilitatea celor care-i fuseseră camarazi încă de la început. De altminteri, Bormann îl şi informase despre încontrarea mea cu Gauleiterii.10 Hitler mi-a dat de înțeles că aceştia erau cu toții furioşi pe mine, fără să-mi încredințeze şi alte amănunte în această privință. S-a văzut clar că Bormann reuşise din primul moment să-mi submineze creditul de care mă bucuram la Hitler, sau cel puțin începuse să o facă. El continua cu perseverență să mă sape. Şi cel care-i dăduse ocazia eram eu însumi. De atunci nu am mai putut conta pe simpatia lui Hitler ca pe un bun definitiv câştigat.

Himmler promisese că va impune respectarea directivelor ce emanau de la autoritățile Reichului. Curând aveam să-mi dau seama cât valora şi cuvântul lui. I-am trimis dosarele referitoare la unele probleme asupra cărora eram în total dezacord cu câțiva Gauleiteri. Timp de mai multe săptămâni n-am primit nici o reacție. Totuşi, într-o zi, Stuckart, Secretarul de Stat al lui Himmler, deconcertat, mi-a comunicat că ministrul de Interne transmisese dosarele frumuşel lui Bormann şi că răspunsul acestuia tocmai sosise. Bormann spunea că au fost reexaminate de Gauleiteri toate problemele în discuție şi că, aşa cum era de aşteptat, s-a dovedit că directivele lui Speer fuseseră greşite, împotrivirea Gauleiterilor fiind, în fond, perfect justificată. Reieşea că Himmler acceptase această concluzie. Speranța mea de a vedea întărindu-se autoritatea Reichului s-a spulberat, coaliția Speer-Himmler destrămându-se. De abia câteva luni mai târziu am aflat de ce toate încercările mele în această direcție erau sortite eşecului. Hanke, Gauleiterul Sileziei Inferioare, mi-a explicat că Himmler întreprinsese efectiv un atac împotriva atotputerniciei Gauleiterilor. Le dăduse ordine prin intermediul comandanților SS ai diviziunilor teritoriale, ceea ce echivala cu un afront. Dar, spre surprinderea lui, Himmler fusese constrâns să constate foarte curând că Gauleiterii aveau spatele asigurat în Centrala partidului, condusă de Bormann. Într-adevăr, peste câteva zile, Bormann a reuşit să-l determine pe Hitler să-i interzică lui Himmler asemenea ingerințe. În momentul deciziei, resortul cel mai puternic rămâneau relațiile sentimental-camaradereşti, fidelitatea dintre Hitler şi cei care-i însoțiseră ascensiunea în anii douăzeci, fidelitate rămasă intactă în ciuda disprețului pe care Fiihrerul îl avea, în particular, față de unii dintre ei. Nici Himmler şi nici SS-ul n-au fost în stare să le fisureze. După eşecul acestei acțiuni pe care o condusese cu stângăcie, şeful SS a renunțat definitiv la ideea de a face să prevaleze autoritatea Reichului asupra diviziunilor teritoriale.

Contrar voinței lui Himmler, „comisarii cu probleme de apărare ai Reichului" nu erau convocați la şedințele de la Berlin. Pe viitor, Himmler s-a mulțumit să-şi ralieze primarii şi funcționarii plasați la conducerea marilor circumscripții, mai puțin expuşi din punct de vedere politic. Bormann şi Himmler, care de altfel se turuiau, redeveniseră buni amici. Discursul meu nu reuşise decât să pună în lumină interesele respective, să dezvăluie raportul de forțe şi să-mi slăbească poziția.

Pentru a treia oară într-un interval de câteva luni, eşuasem în încercarea de a da mai multă eficiență puterii şi de a valorifica mai bine posibilitățile pe care le oferea regimul. Dorind să evit per-spectiva amenințătoare a unui impas, m-am hotărât să trec la ofensivă. La cinci zile după discursul meu, am făcut în aşa fel încât Hitler să-mi încredințeze problemele de urbanism ce urmau a fi rezolvate în oraşele atinse de bombardamente. Am obținut depline puteri într-un domeniu la care adversarii mei, şi nu în ultimul rând Bormann, țineau mai mult decât la numeroasele probleme puse de război. De-acum, unii considerau reconstrucția oraşelor ca fiind cea mai importantă dintre sarcinile lor viitoare. Decretul lui Hitler le reamintea că, în această materie, vor depinde de mine.

De altminteri, voiam, în acelaşi timp, să preîntâmpin un pericol care decurgea din radicalismul ideologic al Gauleiterilor: distrugerile survenite în oraşe le serveau drept un bun pretext pentru a demola monumentele istorice, chiar dacă acestea mai puteau fi restaurate.

Într-o zi, de exemplu, după un teribil bombardament asupra Essenului, eram împreună cu Gauleiterul local şi priveam, de pe un acoperiş în terasă, ruinele oraşului; interlocutorul meu mi-a declarat în treacăt că şi catedrala din Essen va fi demolată, pentru că şi aşa este avariată de bombardamente şi nu face decât să împiedice modernizarea oraşului. De asemenea, am primit un strigăt de ajutor de la primarul Mannheimului: era vorba de necesitatea de a întrerupe demolarea castelului din oraş, care arsese, precum şi a Teatrului Național. Am mai aflat că la Stut-tgart, Gauleiterul voia să radă de pe fața pământului castelul care fusese incendiat.11

În toate cazurile pe care le-am citat, argumentele invocate erau aceleaşi: „Jos cu castelele şi bisericile! După război o să con-struim noi propriile noastre monumente!" Ceea ce se manifesta astfel nu reprezenta numai sentimentul de inferioritate al mai-marilor partidului fața de trecut; mult mai caracteristic era argumentul invocat de unul dintre Gauleiteri, pentru a-şi justifica ordinul de demolare a unui monument: castelele şi edificiile religioase sunt bastioane ale reacțiunii, un obstacol în calea revoluției noastre. Aici se revela un fanatism care aparținuse perioadei de început a partidului, dar care, în compromisurile şi aranjamentele cu puterea, puțin câte puțin se tocise.

Pentru mine, păstrarea trecutului istoric al oraşelor germane şi pregătirea reconstrucției pe baze raționale aveau o asemenea importanță, încât, în noiembrie şi decembrie 1943, atunci când războiul atingea punctul de paroxism şi de cotitură, adresam tuturor Gauleiterilor o scrisoare al cărei conținut se îndepărta, într-o măsură importantă, de ideile care stătuseră la baza proiectelor mele de dinainte de război. Preconizam să se renunțe la ambițiile artistice exagerate şi să se meargă pe linia economiilor. Recomandam o planificare generoasă a transporturilor, pentru a se evita asfixierea oraşelor, construirea prin metode industriale a locuințelor, asanarea vechilor cartiere, construirea de imobile comerciale în cartierele din centru.12 Nu se mai punea problema ridicării de mari edificii monumentale. Pentru aşa ceva ne trecuse între timp pofta şi mie, şi lui Hitler, interlocutorul meu pe tema marilor linii ale concepției privind urbanismul.

La începutul lui noiembrie, trupele sovietice s-au apropiat de Nikopol, centrul minelor de mangan. În acea perioadă s-a produs un incident care l-a pus pe Hitler într-o lumină la fel de ciudată cum a fost şi cea pe care Goring şi-o proiectase asupră-şi, prin

ordinul dat generalului-comandant al Aviației de vânătoare de a raporta, în mod premeditat, neadevăruri.

În primele zile ale lui noiembrie 1943, Zeitzler, şeful Statului-Major General, foarte iritat, mi-a telefonat ca să mă avertizeze că tocmai avusese o discuție aprinsă cu Hitler. Acesta din urmă ținea cu dinții de ideea atragerii la apărarea Nikopolului a tuturor diviziilor disponibile ce se găseau în apropierea oraşului. Fără mangan, afirmase Hitler, pradă unei mari agitații, pierdem războiul cât de curând! Speer, mai spusese el, s-ar vedea obligat ca în termen de trei luni să oprească producția de armament, căci n-ar mai avea rezerve.13 Zeitzler îmi cerea cu insistență să-i vin în ajutor. Părerea generalului era că, în loc de a concentra trupele, sosise timpul să se înceapă retragerea, dacă se dorea să se evite un nou Stalingrad.

M-am întâlnit imediat cu experții noştri în industria siderurgică, Rochling şi Rohland, pentru a face un bilanț al rezervelor de mangan. Desigur, acest metal era unul dintre elementele cele mai necesare producției de oțeluri speciale. După telefonul lui Zeitzler însă, era nu mai puțin evident că uzinele de mangan din Rusia de sud puteau fi considerate, într-un fel sau altul, pierdute. Consfătuirile mele cu experții m-au condus la un rezultat surprinzător de pozitiv. La 11 noiembrie, le comunicam prin telex lui Hitler şi lui Zeitzler: „Dacă păstrăm procesele de fabricație actuale, dispunem în teritoriul Reichului de stocuri de mangan pentru o perioadă de unsprezece-douăsprezece luni. În caz că pierdem Nikopolul, «Uniunea industrială Fierul» ne garantează că, prin adoptarea altor procedee de fabricație, putem rezista optsprezece luni cu aceste rezerve, fără a compromite fabricația celorlalte aliaje."14 în acelaşi timp, constatam că nici chiar pierderea oraşului Krivoi Rog, situat în apropiere de Nikopol, pe care Hitler voia să-l păstreze cu prețul unei mari bătălii defensive, n-ar împiedica desfăşurarea normală a producției de oțel a Germaniei.

Două zile mai târziu, când tocmai ajungeam la Cartierul General al Fiihrerului, Hitler, în toane proaste, m-a luat în primire pe un ton tăios, pe care până atunci nu-l întrebuințase niciodată față de mine: „Ce ți-a venit să-i trimiți şefului de Stat-Major General memoriul dumitale privind stocurile de mangan?" Mă aşteptasem ca Hitler să n-aibă nici un motiv de nemulțumire; descumpănit, n-am putut să-i spun decât atât: „Dar, mein Fiihrer, lucrurile stau totuşi bine!" Hitler a ținut-o pe-a lui: „Dumneata n-ai în nici un caz de ce să trimiți vreun memoriu şefului de Stat-Major! Dacă doreşti ceva, atunci am marea rugăminte să mi te adresezi mie! M-ai pus într-o situație penibilă. Tocmai am dat ordin să se strângă toate forțele disponibile pentru a apăra Nikopolul. Aveam, în sfârşit, un motiv pentru a forța Grupul de armate să se bată! Şi, poftim, Zeitzler vine cu memoriul dumitale. Iar eu cad de mincinos! Sa ştii, dacă pierdem Nikopolul, dumneata eşti de vină. Îți interzic, o dată pentru totdeauna, sa mai transmiți cuiva vreun memoriu. Ai înțeles? îți interzic acest lucru!"

Cu toate acestea, memoriul meu şi-a făcut efectul, căci, puțin mai târziu, Hitler a renunțat la bătălia pentru apărarea minelor de mangan; cum, pe de altă parte, presiunea trupelor sovietice în aceasta regiune încetase, Nikopolul nu a căzut decât la 18 februarie 1944.

În ziua aceea, i-am prezentat lui Hitler un al doilea memoriu, care conținea calculul rezervelor noastre pentru toate metalele de aliaj. Precizând că aceste calcule nu țineau cont de metalele provenind din Balcani, din Turcia, de la Nikopol, din Finlanda şi

din Norvegia, lăsam, cu precauțiile de rigoare, să se înțeleagă că eu consideram ca posibilă pierderea acestor teritorii. Rezultatele erau sintetizate în tabelul următor.

În memoriul meu, acest tabel era însoțit de remarca următoare: „Cele mai slabe sunt rezervele noastre de crom, ceea ce este foarte grav, căci fără crom menținerea unei industrii de armament foarte dezvoltate devine imposibilă. Dacă, într-o zi, cromul pe care-l luăm din Balcani şi din Turcia va înceta să ne mai vină, acoperirea necesarului e garantată actualmente numai pentru 5, 6 luni. Asta înseamnă că, după epuizarea stocurilor de lingouri, care ar pre-lungi cu două luni termenul sus-men-ționat, producția noastră ar mai putea continua o perioadă de una până la trei luni, şi aceasta în ramurile cele mai importante şi mai diverse ale armamentului: avioane, tancuri, vehicule motorizate, obuze antitanc, submarine, aproape întreaga producție de tunuri; până atunci se consumă stocurile utilizate pentru producție."15

	Stoc național	Import	Consum	Rezervă /luni
Mangan	140 000 t	8 100 t	15>500t	19
Nichel	6 000 t	190 t	750	10
Crom	21 000 t	3751 t	5, 6	
Wolfram	1 330 t	1601	10, 6	
Molibden	425 t	15, 5 t	69, 5 t	7, 8
Siliciu	17 900 t	4 200 t	7 000 t	6, 4

Aceasta nu voia să însemne nimic altceva decât că războiul se va termina la aproximativ zece luni după pierderea Balcanilor. Hitler a ascultat fără să scoată un cuvânt expozeul meu potrivit căruia nu Nikopolul, ci Balcanii vor fi aceia care vor influența deznodământul războiului. Apoi, nemulțumit, s-a întors spre Saur, adjunctul meu, pentru a discuta cu el noi programe privind tancurile.

Până în vara lui 1943, la începutul fiecărei luni, Hitler îmi cerea telefonic să-i comunic ultimele cifre ale producției, pe care le nota pe o listă pregătită dinainte, îi dădeam cifrele în ordinea prevăzută şi el le înregistra, de regulă, exclamând: „Foarte bine! Dar e grozav! Serios, o sută zece «Tiger»? înseamnă că e mai mult decât ai promis... Şi câte tancuri «Tiger» crezi că poți livra luna viitoare? Acum orice tanc în plus are importanța lui..." Uneori termina aceste convorbiri cu scurte indicații asupra situației militare: „Astăzi am luat Harkovul. Operațiunile merg bine. Mulțumesc pentru telefon. Te rog să transmiți omagiile mele doamnei. Dânsa este tot la Obersalzberg? încă o dată, transmite-i, te rog, omagiile mele." îi mulțumeam şi încheiam cu un „Heil, mein Fiihrer!" la care uneori răspundea cu „Heil, Speer!" Această formulă era în gura lui Hitler o distincție pe care rar o acorda lui Goring, Goebbels sau altuia dintre familiarii săi şi în care se ascundea o nuanță de ironie la adresa lui „Heil, mein Fuhrer!", utilizat în mod oficial, în asemenea clipe mă simțeam recompensat pentru munca mea. Nu-mi dădeam seama de toată condescendența din acest ton de familiaritate. Fără îndoială, fascinația primilor ani, simplitatea de care dăduse dovadă fața de mine în viața din afara cadrului oficial dispăruseră de mult; fără îndoială, pierdusem poziția specială şi privilegiată pe care o ocupasem când eram arhitectul lui, pentru a deveni unul printre atâția alții din aparatul de stat; dar, în ciuda tuturor schimbărilor, cuvântul lui Hitler nu pierduse nimic din puterea lui magică. De altfel, privind lucrurile mai de aproape, cuvântul lui,

sau ceea ce reprezenta acesta, constituia miza tuturor intrigilor si a tuturor rivalităților. Poziția fiecăruia dintre noi depindea de acest cuvânt.

Cu timpul, Hitler a încetat să-mi mai telefoneze; este greu de determinat momentul exact, în orice caz, neîndoielnic că, începând din toamna lui 1943, luase obiceiul să ceară să i se facă legătura la telefon cu Saur, căruia îi solicita date referitoare la producția de sfârşit de lună.16 în ce mă priveşte, n-am făcut nimic pentru a-mi redobândi creditul anterior, fiindcă îi recunoşteam lui Hitler dreptul de a-mi lua înapoi ceea ce îmi încredințase. Cum, pe de altă parte, Bormann întreținea relații excelente atât cu Saur, cât şi cu Dorsch, care erau amândoi vechi tovarăşi de partid, încetul cu încetul m-a cuprins un sentiment de nesiguranță în propriul meu minister.

Fiecăruia dintre cei zece directori generali ai mei le-am ataşat câte un reprezentant al Industriei.17 Aceasta era deocamdată o încercare de a-mi asigura poziția. Dar iată că tocmai Saur şi Dorsch au reuşit să împiedice aplicarea acestei măsuri în departamentele lor. La un moment dat se înmulțiseră indiciile că, sub conducerea lui Dorsch, în ministerul meu se urzeau nişte intrigi; atunci am pus la cale un fel de lovitură de stat, numind, la 21 decembrie 1943, în fruntea Serviciilor de Personal şi în cel al Organizării18, doi oameni de încredere, pe care-i avusesem colaboratori pe vremea când mă ocupam de construcții, şi punând în subordinea lor Organizația Todt, care, până atunci, rămăsese autonomă.

Ca să scap şi să uit de obligațiile împovărătoare ale anului 1943, de intrigile care-l marcaseră şi de numeroasele dezamăgiri personale încercate, a doua zi am plecat în Laponia de Nord, cel mai îndepărtat şi cel mai pustiu dintre toate teritoriile asupra cărora se întindea influența noastră. Hitler, care în 1941 şi 1942 îmi respinsese cererea de a pleca într-o călătorie în Norvegia, în Finlanda sau în Rusia sub pretext că mă expun unui risc prea mare şi că nu se poate dispensa de prezența mea, de data aceasta mi-a aprobat fără nici o ezitare.

Am decolat în zori cu noul meu Condor, un cvadrimotor al uzinelor Foche-Wulf; aparatul avea rezervoare suplimentare care-i dădeau o autonomie foarte mare.19 Mă însoțeau violonistul Siegfried Borries şi un prestidigitator amator, devenit celebru după război sub numele Kalanag, căci, în loc să țin discursuri, voiam să organizez un Crăciun simpatic pentru soldații şi lucrătorii Organizației Todt din Marele Nord. Zburând la mică altitudine, am putut admira lacurile finlandeze, unul dintre scopurile voiajului la care visasem în anii tinereții şi pe care eu şi soția mea voiserâm să le străbatem cu barca pliantă şi cu cortul.

Imediat după-amiază, dar, în această regiune nordică, datorită diferenței de fus orar, spre sfârşitul amurgului, aparatul nostru a aterizat pe o pistă primitivă - un câmp înzăpezit balizat cu lămpi de petrol, nu departe de Rovaniemi.

A doua zi, am plecat într-o maşină deschisă spre nord. Aveam de străbătut 600 de kilometri până la Petsamo, un mic port la Oceanul înghețat. Am trecut printr-un peisaj monoton, care amintea înălțimile alpine, dar soarele, ascuns după orizont, arunca asupra decorului o lumină schimbătoare, trecând de la galben la roşu prin toate nuanțele intermediare. Spectacolul era de o frumusețe ireală. La Petsamo, am sărbătorit Crăciunul cu lucrătorii, soldații şi ofițerii, iar în serile următoare, acelaşi lucru l-am făcut în celelalte unități. Noaptea am petrecut-o în baraca din lemn a generalului care comanda frontul de la Oceanul înghețat. Apoi ne-am dus să vizităm nişte posturi

avansate în Peninsula Pescarilor: acolo era sectorul cel mai nordic al frontului, cel mai neospitalier, la numai 80 de kilometri de Murmansk. Ne înconjura o singurătate apăsătoare. O lumină palidă, bătând spre verde, cu raze piezişe străpungând nori de ceață şi de zăpadă se lăsa asupra unui peisaj golaş, pietrificat, în care totul părea mort. Înaintam încet pe schiuri, însoțit de generalul Hengl. Am ajuns cu greu. Una dintre unitățile care ocupau acele poziții mi-a demonstrat eficiența mortierului de 150 asupra unei cazemate sovietice. Participam pentru prima dată la un exercițiu de tir real. Asistasem, e adevărat, o dată, la capul Gris Nez, la un exercițiu de tir al uneia dintre bateriile de tunuri grele pe care le aveam acolo. Se crease aparența că se trage asupra localității Dover, situată chiar în fața, dar comandantul bateriei mi-a explicat după aceea că, în realitate, procedase în aşa fel încât obuzele să cadă în mare. Aici, dimpotrivă, obuzul făcuse țăndări adăpostul sovietic, îndată, chiar alături de mine, fără să scoată un strigăt, s-a prăbuşit un caporal; un trăgător de elită sovietic țintise prin vizorul plăcii de blindaj şi-l lovise în cap. Era întâia oară - oricât de straniu ar suna această afirmație - când mă confruntam în mod direct cu adevărata realitate a războiului. Până în ziua aceea considerasem mortierul nostru numai o realizare tehnică testată pe câmpul de tragere. Acum, dintr-o dată, vedeam că acest instrument, pe care-l cunoscusem doar din punct de vedere teoretic, poate ucide ființe umane.

În cursul călătoriei, i-am auzit pe ofițeri şi pe soldați plân-gându-se în cor de slaba aprovizionare cu arme uşoare de infanterie. Le lipsea mai ales un pistol-mitralieră eficace; soldații se descurcau cu pistoale capturate de la sovietici.

Reproşurile se îndreptau către Hitler. Fostul caporal de infanterie din primul război mondial rămânea un adept al armei care-i era familiară: puşca, în vara lui 1942, respinsese propunerea noastră de a dota infanteria cu un pistol-mitralieră, deja pus la punct, şi decretase că puşca este mai potrivită pentru nevoile infanteriei. Experiența lui de luptător în tranşee avea ca rezultat, după cum îmi dădeam seama acum în practică, şi faptul că atribuia o asemenea importanță armelor grele şi tancurilor - care-l impresionaseră cândva - încât lăsa pe planul doi perfecționarea şi fabricarea armelor de infanterie.

Îndată după întoarcere, am încercat să remediez această deficiență. La începutul lui ianuarie, Statul-Major al Armatei de uscat şi comandantul-şef al Armatei de rezervă au pus la punct un program pentru infanterie, cu obiective precise. Hitler, care îşi era propriul său expert în probleme de armament, şi-a dat acordul, dar numai după şase luni, pentru a ne face îndată reproşuri, când programul nu s-a îndeplinit în termenul stabilit, în interval de nouă luni am realizat în acest domeniu foarte important o creştere considerabilă a producției; în ce priveşte pistoalele-mitralieră (model numit Sturmgewehr), producția anterioară, minimală ce-i drept, a fost depăşită de douăzeci de ori.20 Am fi putut obține aceste rezultate cu doi ani mai devreme, căci, în domeniul respectiv, aveam posibilitatea să exploatăm capacitățile de producție ce nu erau mobilizate pentru fabricarea armamentului greu.

A doua zi, am vizitat uzina de nichel de la Kolosjokki, singura noastră sursă de nichel: aceasta era, de fapt, adevărata țintă a voiajului meu de Crăciun. Acolo am observat că minereul de nichel se îngrămădea pe halda minei, fără a fi evacuat, în timp ce mijloacele de transport erau mobilizate pentru construirea unei centrale ce trebuia să fie protejată cu pereți din beton. Am stabilit că lucrările pentru centrală sunt mai puțin

urgente. Capacitatea de transport a stocurilor de nichel înmagazinate a crescut. Seara, în mijlocul unei păduri sălbatice, departe de lacul Inari, muncitori forestieri germani şi laponi s-au adunat în jurul unui foc mare; stivuit cu mână de meşter, lemnul care ardea ne încălzea şi ne lumina; Siegfried Borries a deschis petrecerea cu celebra Ciacona din Partita în re minor de Bach. Apoi, plecând cu schiurile într-o călătorie nocturnă de câteva ore, am ajuns la o tabără de corturi ale laponilor. Dar, din cauză că vântul şi-a schimbat direcția şi a umplut de fum cele două jumătăți de cort, am ratat „idila" unei nopți cu minus treizeci de grade şi aurora boreală. Am ieşit sub cerul liber şi, la ora 3, m-am băgat în sacul de dormit, care era din piele de ren. Dimineață m-am sculat cu o durere acută la genunchi.

Câteva zile mai târziu eram din nou la Cartierul General al lui Hitler. La inițiativa lui Bormann, miniştrii cei mai importanți fuseseră convocați pentru o mare şedință, în cursul căreia trebuia sa fie stabilit programul de lucru pentru anul 1944; cu ocazia aceasta, Sauckel urma să-şi prezinte reclamațiile împotriva mea. În ajun, îi propusesem lui Hitler ca, într-o şedință prezidată de Lammers, să discutăm punctele litigioase pe care numai noi le puteam clarifica. La această propunere, Hitler şi-a ieşit pur şi simplu din fire, spunându-mi pe un ton glacial că nu admite ca vreo persoană să încerce să-i influențeze pe participanții la şedin-ță, că n-are chef să i se sugereze opinii gata făcute şi că vrea să ia el însuşi deciziile.

După acest duş rece, m-am dus împreună cu consilierii mei tehnici la Himmler; la rugămintea mea, venise şi mareşalul Keitel.21 Intenționam ca măcar cu ei să convin asupra unei tactici comune, pentru a-l împiedica pe Sauckel să reia deportările din teritoriile occidentale ocupate, într-adevăr, Keitel, care era superiorul ierarhic al tuturor comandanților-şefi ai teritoriilor ocupate, şi Himmler, responsabilul forțelor de poliție însărcinate cu păstrarea ordinii, se temeau de o recrudescență a mişcării de partizani. Amândoi, potrivit celor convenite, urmau să explice în cursul şedinței că nu dispun de organele de execuție necesare pentru a traduce în viață noile măsuri de deportare decise de Sauckel. Eu speram să-mi realizez intenția de a termina o data pentru totdeauna cu deportările şi de a mobiliza mai serios mâna de lucru din Germania, în special mâna de lucru feminină. Dar se pare că Bormann îl pusese la curent pe Hitler cu problemele, tot aşa cum o făcusem eu cu Himrnler şi cu Keitel. Hitler ne-a adresat un salut rece, fără urmă de amabilitate, toți participanții înțelegând imediat că şeful nu era în toane bune. Cine îl cunoştea ştia că, atunci când lucrurile se prezentau rău, nu era indicat să ridici probleme care riscau să fie primite prost, în ziua aceea, şi eu mi-aş fi lăsat în serviertă dosarele privind chestiunile care-mi şedeau pe inimă şi aş fi adus vorba numai despre lucruri inofensive. Dar nu mai era posibil să eviți subiectul prevăzut în ordinea de zi. Iritat, Hitler m-a întrerupt cu brutalitate: „îți interzic, domnule Speer, orice încercare de a mai anticipa rezultatul unei şedințe. Eu conduc această şedință, eu sunt cel care va decide în ultimă instanță, şi nu dumneata! Reține acest lucru!"

Nimeni nu-şi putea permite să-l înfrunte pe Hitler când era în toane proaste. Nici aliații mei, Keitel şi Himmler, nu se mai gândeau să-şi spună părerea. Ba dimpotrivă, s-au grăbit să-l asigure că vor face totul pentru a sprijini programul lui Sauckel. Hitler le-a cerut atunci miniştrilor prezenți să precizeze care era necesarul lor de mână de lucru pentru anul 1944, şi-a notat cu grijă efectivele solicitate şi, făcând el însuşi adunarea cifrelor, i s-a adresat lui Sauckel:22 „Camarade Sauckel, poți să asiguri în acest an patru

milioane de lucrători, da sau nu?” Sauckel şi-a umflat pieptul: „Desigur, mein Ftihrer, vă promit! Puteţi fi sigur că voi reuşi s-o fac, dar trebuie să mi se dea din nou mână liberă în teritoriile ocupate.” Eu am făcut câteva obiecţii, spunând că, după părerea mea, cea mai mare parte din aceste milioane de lucrători putea fi mobilizată chiar din Germania, dar Hitler m-a întrerupt brutal: „Dumneata eşti responsabil cu mâna de lucru, sau camaradul Sauckel?” Pe un ton care excludea orice replică, le-a ordonat lui Keitel şi lui Himmler să dea agenţilor lor instrucţiuni să se implice efectiv în realizarea programului de recrutare a forţei de muncă. Keitel n-a făcut decât să repete: „Am înţeles, mein Ftihrer!”, iar Himmler a rămas mut; lupta părea deja pierdută. Ca să mai salvez ceva, l-am întrebat pe Sauckel dacă, în ciuda recrutării de lucrători din teritoriile apusene, ar putea asigura şi necesarul de mână de lucru al întreprinderilor protejate. Sauckel, lăudăros, m-a încredinţat că, în privinţa aceasta, nu-i nici o problemă. Am încercat atunci să stabilesc nişte priorităţi, pentru a-l obliga pe Sauckel să nu recruteze lucrători pentru Germania decât după ce vor fi satisfăcute nevoile întreprinderilor protejate. Sauckel a consimţit şi la aceasta, cu un gest al mâinii. Hitler a intervenit imediat: „Ce mai vrei dumneata, domnule Speer, după ce camaradul ţi-a dat asigurările necesare? Temerile dumitale în legătură cu industria franceză sunt neîntemeiate!” Continuarea discuţiei n-ar fi făcut decât să întărească poziţia lui Sauckel. Şedinţa luase sfârşit. Hitler a devenit mai abordabil şi a schimbat câteva cuvinte prieteneşti şi cu mine. Atât şi nimic mai mult.

Deportările lui Sauckel n-au fost reluate niciodată. Trebuie sa spun însă că încercările mele de zădărnicire a planurilor lui au avut o contribuţie nesemnificativă la obţinerea acestui rezultat. Este vorba de încercările pe care le-am făcut prin mijlocirea serviciilor mele din Franţa şi cu ajutorul autorităţilor Wehrmachtului.23

Şedinţa de la Cartierul General s-a repercutat numai asupra mea personal. Modul în care mă tratase Hitler a arătat tuturor că Speer căzuse în dizgraţie, în altercaţia care mă opusese lui Sauckel, învingătorul se numea Bormann. Din ziua aceea, colaboratorii mei din industrie au devenit ţinta unor atacuri, întâi voalate, apoi din ce în ce mai făţişe; tot mai des mă vedeam obligat să-i apăr de bănuielile Cancelariei partidului şi chiar să intervin în favoarea lor pe lângă Serviciul de Securitate.

Grijile mele nu au putut fi risipite nici de evenimentul care a reunit pentru ultima oară, într-un cadru somptuos, pe marii demnitari ai Reichului. Cu ocazia aniversării sale, pe 12 ianuarie 1944, Goring a dat la Karinhall o mare recepţie de gală. Am venit cu toţii încărcaţi de preţioase cadouri, aşa cum îi făcea plăcere sărbătoritului: ţigări din Olanda, lingouri de aur din Balcani, tablouri şi sculpturi de valoare. Mie îmi dăduse de înţeles că i-ar plăcea să-i aduc o lucrare de Breker: un bust foarte mare, din marmură, al lui Hitler. Toate darurile au fost aranjate în marea bibliotecă, pentru ca importanţii săi oaspeţi să aibă timp să le admire; amfitrionul ne-a arătat şi planurile pe care arhitectul său i le întocmise cu ocazia acestei aniversări. Reşedinţa lui Goring semăna cu un castel, dar el voia una de două ori şi ceva mai mare.

În luxoasa sufragerie era aşezată o masă somptuoasă. Valeţii de cameră, în livrea albă, ne-au servit un meniu potrivit cu împrejurările, nu prea opulent. Ca în fiecare an, Funk a rostit, acum însă pentru ultima dată, cuvântul de aniversare. I-a înălţat osanale, i-a enumerat în termenii cei mai elogioşi meritele, calităţile şi titlurile şi a toastat numindu-l „unul dintre cei mai mari germani”. Cuvintele înflăcărate ale lui Funk

contrastau, în mod grotesc, cu situația reală a țării: prăbuşirea iminentă a Reichului alcătuia fundalul pe care se desfăşura acest jubileu fantomatic.

După masă, invitații s-au împrăştiat prin vastele încăperi ale Karinhallului. În cursul conversației purtate cu Milch, m-am întrebat care putea fi sursa banilor cu care se finanța un asemenea lux. Milch mi-a povestit că Loerzer, celebrul pilot din primul război mondial, vechi prieten al lui Goring, îi predase, cu puțin timp înainte, un vagon plin cu obiecte achiziționate de pe piața neagră din Italia: ciorapi de damă, săpunuri şi alte obiecte rare. Milch ar fi putut să pună pe cineva să recomercializeze toate acestea pe piața neagră din Germania: se stabilise un tarif pentru ca prețurile la negru să fie aceleaşi în tot Reichul; se calculase deja un beneficiu substanțial, care trebuia să-i revină lui Milch. Dar el, Milch, ordonase să se distribuie toate aceste mărfuri salariaților ministerului său. Puțin mai târziu, aflase că multe alte vagoane fuseseră vândute în profitul lui Goring. Plagemann, intendentul Ministerului Aerului, avea sarcina să gireze aceste afaceri pentru el. De aceea, nu peste mult timp, a fost scos de sub controlul lui Milch şi subordonat nemijlocit lui Goring.

În ce mă priveşte, aveam experiențele mele personale cu aniversările Reichsmarschallului. Fiind membru al Consiliului de Stat al Prusiei, primeam 6 000 de mărci pe an; or, în fiecare an, tocmai înainte de această aniversare, îmi parvenea o notă care mă înştiința că mi se va reține din indemnizație o sumă importantă pentru procurarea cadoului pe care Consiliul de Stat îl făcea lui Goring. Niciodată nu mi s-a cerut consimțământul. Povestindu-i despre procedeul respectiv lui Milch, el mi-a semnalat că acelaşi lucru se întâmpla şi cu fondul de rulment al Ministerului Aerului. În fiecare an, pentru aniversarea lui Goring, se preleva din acest fond o sumă destul de mare şi se vărsa în contul Reichsmarschallului, care decidea el însuşi ce tablou să i se cumpere cu suma respectivă. Ne dădeam seama că toate aceste sume erau departe de a fi suficiente pentru a finanța enormele cheltuieli ale lui Goring. Dar nu ştiam exact care dintre industriaşi furniza restul; că existau surse - era o constatare pe care o făceam împreună cu Milch, atunci când Goring ne telefona să ne spună că vreuna dintre organizațiile noastre îl tratase cam fără mănuşi pe cutare sau cutare favorit al său.

Experiențele trăite de curând în Laponia, întâlnirile avute acolo contrastau izbitor cu atmosfera de seră în care se agita această lume coruptă şi fantomatică, în plus, incertitudinea ce marca raporturile mele cu Hitler mă apăsa, desigur, mai mult decât eram dispus să recunosc. Tensiunea aproape continuă, durând de doi ani de zile, se făcea acum simțită. La treizeci şi opt de ani, eram, din punct de vedere fizic, aproape complet uzat. Durerea de la genunchi nu avea să mă mai părăsească aproape niciodată. Eram vlăguit. Să fi fost toate acestea doar o evadare?

La 18 ianuarie 1944, m-am internat în spital.

NOTE

Dacă nu se face altă precizare, documentele, scrisorile (cu excepția celor de familie), discursurile, Cronica etc., citate în această carte, se găsesc în posesia Arhivelor Federale din Koblenz, sub rubrica R.3 (Ministerul Armamentului şi al Producției de Război al Reichului).

Cronica este un fel de jurnal ținut de serviciile mele din 1941 până în 1944, în care s-a notat tot ce a avut legătură cu activitatea mea de inspector general al construcțiilor, apoi de ministru al Armamentului.

PARTE A ÎNTÂI

CAPITOLUL l Originile şi tinerețea mea

l. Începând din 1192, mareşalii Imperiului de Pappenheim au exercitat fără întrerupere, timp de şase sute de ani, funcția care corespundea în mare celei de maestru de Cartier General al Armatei germane. Ei erau, în plus, judecători militari supremi şi responsabili cu problema drumurilor, transporturilor şi sănătății în cadrul Armatei de uscat (după K. Boşi, Die Reichsministerialität, Darmstadt, 1967).

2. Pierderile au fost atât de importante, încât în 1917 a fost necesară suspendarea atacurilor.

3. Aceste reflecții asupra muzicii şi a literaturii, precum şi cele care privesc ocuparea Ruhrului şi inflația sunt extrase din scrisorile melc către cea care urma să devină, mai târziu, soția mea.

4. Concluzii ale cărții lui Heinrich Tessenow cu privire la artizanat şi la micul oraş, Handwerk und Kleinstadt, 1920.

CAPITOLUL 2 Profesie si vocație

1. Acest citat din Tessenow şi următoarele provin din notele inedite luate în perioada 1929-1932 de către studentul Wolfgang Jungermann.

2. Citat din memorie.

3. După 1933, s-au reluat toate reproşurile care-i fuseseră făcute lui Tessenow, în cursul acestei reuniuni adăugându-li-se cele referitoare la legăturile pe care le întreținea cu editorul Cassirer şi cercul lui. Devenit suspect, Tessenow a fost suspendat şi şi-a pierdut catedra. Dar, datorită poziției mele privilegiate, am putut obține de la ministrul Educației Național-Socialiste aprobarea ca el să fie reintegrat şi să-şi păstreze catedra la Şcoala Superioară din Berlin până la sfârşitul războiului. După 1945, a avut parte de mari onoairi; a fost unul dintre primii rectori ai Universității Tehnice din Berlin, în 1950, i-a scris de la Neubran- denburg soției mele: „După 1933, Speer mi-a devenit în curând totalmente străin, dar, pentru mine, a rămas mereu omul amabil şi binevoitor pe care l-am cunoscut.”

CAPITOLUL 3 Macazul

l. Aşa era numit Goebbels în cercurile partidului, în perioada aceea, într-adevăr, nu erau aşa de mulți doctori în rândurile partidului.

2. în special în primii ani, succesele lui Hitler au fost puse pe seama organizațiilor existente, pe care el le preluase. Astfel, în administrație continuau să lucreze vechii funcționari; în armată, şefii militari din jurul lui Hitler proveneau din elita armatei imperiale şi a Reichswehrului republican; în Frontul Muncii, activitatea curentă era desfăşurată de funcționarii sindicali recuperați şi, bineînțeles, de directorii din viitoarea mea organizație in dustrială, alături de care am putut să realizez, începând din 1942, progrese atât de uimitoare în producția de armament, dar care se afirmaseră deja înainte de 1933. Poate că este caracteristic faptul că integrarea acestor vechi organisme,

care îşi dovediseră viabilitatea şi dispuneau de colaboratori bine aleşi, în noul sistem al lui Hitler a dus la mari succese. Dar aceasta, în mod cert, n-ar fi fost decât o fază tranzitorie. După maximum o generaţie, vechea pătură conducătoare ar fi fost înlocuită de un nou tip de con ducători, formaţi, după principiile noi, în „şcolile Adolf Hitler” şi în acele „Ordensburgen” care, până şi în cercurile partidului, erau uneori considerate ca prea arogante şi lipsite de scrupule.

3. Cf. Die neue Reichskanzlei, editura centrală a NSDAP, Miinchen (fără indicarea datei).

4. Hitler era singurul dintre membrii partidului care purta la haină o „insignă de suveranitate” din aur; era un vultur ţinând în gheare crucea încârligată. Toţi ceilalţi purtau insigna rotundă a partidului. Haina lui, fireşte, nu se deosebea de o altă haină civilă.

CAPITOLUL 4 Catalizatorul meu

1. În legătură cu voinţa de putere a statului totalitar, Ernst Cassirer scria în The Myth of the State (Yale University Press, 1946): „Erau oameni inteligenţi şi cultivaţi, oameni sinceri şi oneşti cei care au renunţat de bunăvoie la cel mai înalt privilegiu al omului: a fi o persoană suverană… Omul încetează de a-şi mai contempla cu ochi critic anturajul, pe care-l ia ca pe ceva foarte normal.”

CAPITOLUL 5 Megalomanie arhitecturală 1. în detenţie am aflat de la Funk că Hindenburg îi spusese acelaşi lucru. Originea telegramei de felicitare a lui Hindenburg încă nu este clar stabilită.

2. Evocând această problemă de semnificaţie generala, Goethe observa încă din 1787, în a sa Ifigenia în Taurida: „Cel mai bun dintre oameni” sfârşeşte prin „a se obişnui cu atrocitatea”, făcând „o lege din ceea ce-i repugnă”, astfel încât „prin obişnuinţă devine dur şi aproape de nerecunoscut”.

3. Pentru aceasta, noi voiam să renunţăm pe cât se putea la folosirea tuturor materialelor moderne, prea sensibile la intem perii, utilizate în construcţiile metalice şi în beton armat; trebuia ca pereţii să reziste, chiar şi la foarte mare înălţime, forţei vântului, fără ajutorul plafoanelor şi al acoperişurilor. De aceea au fost calculate după legile staticii.

4. Şir Neville Henderson, Failure of a Mission, 1940: „în organizarea nazistă şi instituţiile ei sociale, abstracţie făcând de nebunia naţionalistă şi de ideologie, există multe lucruri pe care ar trebui ca noi să le studiem şi să le adaptăm la bătrânele noastre democraţii.”

5. Şir Neville Henderson, op. cit.

6. Aceste două portrete fuseseră pictate după fotografiile făcute de pictorul de curte al lui Hitler, profesorul Knirr. Hitler avea obiceiul să plătească foarte scump lucrările sale. O fotografie de mai târziu arată că Knirr primise şi sarcina să facă un portret al tatălui lui Hitler.

7. în cartea sa Die deulsche Industrie im Kriege 1939-1945, Wagenfuhr indică, la pagina 86, că Germania a cheltuit, în 1944, 71 miliarde de mărci pentru producţia sa de război. Detalii asupra viitoarelor amplasamente ale sărbătorilor naţionale

germane se regăsesc în revista de arhitectură Die deutsche Bauzeitung, anul 1898, caietele nr. 5, 9, 26 şi 45.

8. Stadionul olimpic din Berlin, construit în 1936, are un volum de numai 280 000 de metri cubi.

9. Discurs inedit pronunțat de Hitler la 9 ianuarie 1939, în fața lucrătorilor care construiseră noua Cancelarie.

CAPITOLUL 6 Cea mai mare comandă

1. Era vorba probabil de proiectele lui Martin Mächler expuse în 1927 la Berlin, la Marea Expoziție de Artă. Acestea corespund în mod frapant concepțiilor lui Hitler. Eu nu le-am văzut decât la Spandau, citind cartea lui Alfred Schinz Berlin, Stadtschicksal und Städtebau, 1964.

2. Ambele schițe sunt redate în mărime originală.

3. Cf. Jurnalului oficial al Reichului din 30 ianuarie 1937, p.103.

4. Caile de garare şi de triere şi atelierele de reparații ar fi fost transferate departe de centrul Berlinului şi n-ar mai fi stânjenit dezvoltarea viitoare a oraşului.

5. Terenul avea o suprafață de circa 3 300 ha. Socotind, după standardele de azi, 120 de locuitori la hectar, aceasta ar însemna 400 000 de locuitori.

6. Proiectul profesorilor Brix şi Genzmer, care în 1910, la marele concurs al Berlinului, a câştigat premiul întâi, prevedea 10 milioane de locuitori pentru anul 2000 (Deutsche Bauzeitung, 1910, nr. 42).

7. în cartea sa The Architectiire of America, publicată în 1961 în colaborare cu Bush-Brown, cu ocazia centenarului Institutului American de Arhitectură, John Burchardt, decan al Institutului de Tehnologie din Massachusetts, scrie la pagina 423: „Diferența era mică între gustul fascist, gustul comunist şi gustul democratic, cel puțin în expresia lor oficială.” Dând ca exemple de realizări în stil neoclasic, la Washington, clădirea Biroului Rezervei Federale, construit de arhitectul Crete în 1937, rotonda romană a Memorialului Jefferson şi National Gallery, concepute de arhitectul Pope în 1937 şi respectiv 1939, Curtea Supremă şi Arhivele Naționale, el continuă astfel: „Stilul clădirii Departamentului de Război, care trebuia să servească mai târziu ca Departament de Stat, se înrudeşte cu acest neoclasicism german atât de drag lui Hitler. Rusia comunistă, Germania nazistă, Italia fascistă şi America democratică au cultivat cu zel clasicismul.”

CAPITOLUL 7 Obersalzberg

1. O vilă aproape de reşedința lui Hitler la Obersalzberg, vilă care aparținea unor prieteni ai lui, familia Bechstein.

2. Această carte n-a fost publicată decât în 1961 şi se numea Cartea a doua a lui Hitler.

3. în lucrarea sa Eva Braun-Hitler (1967), N.E. Gun dă o listă de bijuterii de valoare. Nu-mi amintesc s-o fi văzut purtându-le; aceste obiecte nu se văd nici în fotografii. Probabil este vorba de obiecte de valoare de care Hitler i-a făcut rost prin Bormann, în timpul războiului.

4. Catedrala din Linz a fost construită între 1862 şi 1924, în stil neogotic. A trebuit ca turnul să fie cu un metru mai scund decât cel al catedralei Sfântul Ştefan.

5. Lista corespunde schițelor pe care le-a făcut Hitler pentru aceste edificii.

6. Hermann Esser se număra printre cei mai vechi militanți şi a devenit, mai târziu, Secretar de Stat la Turism; Christian Weber, şi el unul dintre primii susținători, n-a mai jucat după 1933 decât un rol neînsemnat; el organiza, între altele, cursele de cai de la Riem.

CAPITOLUL 8 Noua Cancelarie a Reichului

l. Hitler a vorbit despre această grabă în discursul inedit pe-"' care l-a pronunțat la 9 ianuarie 1939, în Palatul Sporturilor din Berlin, cu ocazia terminării lucrărilor la Cancelaria Reichului. Încă din 1935, Hitler a vrut să mărească într-o măsură considerabilă Cancelaria şi m-a însărcinat să fac planurile pentru aceasta.

2. Un sfat al doctorului Grawitz, Gruppenfuhrer SS şi medic alSS.

3. Era vorba de Ultraseptyl.

4. Elias Mecinikov făcea cercetări asupra bacteriilor, a toxinelor şi a imunității. El a primit Premiul Nobel pentru medicină în 1908.

5. Discurs inedit, pronunțat de Hitler la 2 august 1938 în „Sala Germaniei" de la Berlin, la încheierea marii lucrări pentru noua Cancelarie a Reichului.

6. Discurs al lui Hitler din 9 ianuarie 1939.

7. Cf. Friedrich Hossbach, Zwischen Wehrmacht und Hitler (1949), p. 207.

8. Astăzi Piața Theodor Heuss din Berlin.

9. Din memoriul adresat lui Hitler la 20 septembrie 1944.

10. Cf. Die Reichskanzlei, Eher-Verlag, Miinchen, pp. 60 şi 61.

11. Winston S. Churchill, Al doilea război mondial, cartea IV.

CAPITOLUL 9 O zi la Cancelaria Reichului

1. Hitler avea, desigur, în fiecare zi, nenumărate convorbiri cu Gauleiteri, cunoştințe sau vechi militanți care, între timp, dobândiseră onoruri şi demnități. Totvişi, am putut constata, când mi s-a întâmplat să fiu de fața, că nu se respecta nici un program de lucru. Dimpotrivă, Hitler îşi continua taifasul de la masă, extinzându-se, după cum îl purta inspirația de moment, asupra problemelor care-l preocupau. Cel mai adesea aceste convorbiri alunecau repede spre lucruri fără importanță. Evident, trebuia ca agenda de întâlniri să dea o cu totul alta impresie cu privire la volumul de muncă al lui Hitler.

CAPITOLUL 10 Imperiul dezlănțuit

1. Aceste clădiri sunt citate în Cronica din 1941.

2. Casa Turismului, la intersecția Marelui Bulevard cu Potsdamer Strasse.

3. Cf. Cronica, 1941: „Opera Reichului se găseşte în fața Ministerului Economiei, Filarmonica în fața Ministerului Colo niilor." Arhitectul Klaje, atunci director ministerial, mi-a raportat prin 1941 că biroul de „construcții" al înaltului Comandament al Armatei de uscat lucra la definitivarea unor tipuri de casă potrivite pentru Africa.

4. Cf. Goebbels, Jurnal, din data de 12 mai 1943: „Lui Frederic cel Mare ori i se va construi în parcul de la Sans-Souci un grandios mausoleu în stil grecesc, ori va trebui transferat la Memorialul Soldatului, prevăzut în planurile viitorului Minister al Războiului."

5. Arcul de Triumf din Berlin ar fi avut un volum de 2 366 000 metri cubi (inclusiv deschiderea arcului); Arcul de Triumf din Paris ar fi putut intra de 49 de ori în această construcţie. Memorialul Soldatului era un paralelipiped lung de 250 de metri, lat de 90 de metri şi înalt de 83. Terenul care se întindea în spatele lui era prevăzut pentru noul sediu al înaltului Comandament al Armatei de uscat şi măsura 300 de metri pe 450. Scara noii reşedinţe a lui Goring avea la sol, pentru o înălţime de 42 de metri, o suprafaţă de 48 pe 48 de metri. Se apreciază că acest edificiu l-ar fi costat pe Goring cel puţin 160 de milioane de RM (Reichsmark). Noua Primărie a Berlinului avea 450 de metri lungime, iar clădirea ei mediană 60 de metri înălţime; înaltul Comandament al Marinei urma să aibă 320 de metri lungime, iar noua Prefectură de Poliţie a Berlinului 280 de metri.

6. în ciuda calităţii mele oficiale de inspector general pentru construcţii, Hitler mă autorizase să fac, cu titlu particular, proiec tele anumitor edificii, în transformarea Berlinului, noi aveam ca principiu să încredinţăm unor arhitecţi privaţi atât edificiile de stat, cât şi imobilele comerciale.

7. Discursul lui Hitler din 2 august 1938.

8. Albert Speer, Neuplanung der Reichshauptstadt, în Der Baumeister, Miinchen, 1939, nr. l. Chiar dacă nu ştiau mare lucru despre considerentele care stăteau la baza acestei acţiuni, berlinezii începuseră să facă bancuri pe seama proiectelor noastre de construcţii. Astfel, Ulrich von Hassel relatează în jurnalul său unul dintre acestea: se zicea că Furtwängler mi-ar fi spus ce grozav trebuie să fie pentru un arhitect să-şi poată realiza ideile la o scară atât de mare, iar eu i-aş fi dat următorul răspuns: „Imaginaţi-vă că vine cineva şi vă spune: «E voinţa mea de neclintit ca de acum înainte Simfonia a noua să se cânte la muzicuţă.»„

9. Cronica din 28 martie 1941.

10. După Wagenfuhr, construcţia a înghiţit, în 1939, 12, 8 milioane de RM.

11. Cronica din 29 aprilie 1941.

12. Cronica din 31 martie 1941.

13. în privinţa aceasta, Şir Neville Henderson scria în Failure of a mission (1940): „De aceea, eu aveam intenţia să-mi schimb ambasada pe care guvernul ar fi dorit s-o utilizeze, contra unui mare teren aflat la una dintre răspântiile noului bulevard al lui Hitler. I-am împărtăşit acest proiect lui Ribbentrop şi lui Goring, rugându-i să-l informeze pe Hitler că îi voi vorbi despre aceasta când se va ivi ocazia şi că speram ca propunerea mea să fie primul element al unui acord general între Anglia şi Germania.”

După Cronica din 20 august 1941, Alfieri ar fi declarat că „Ducele arată un mare interes pentru arhitectura germană” şi că el l-ar fi întrebat pe Alfieri dacă este prieten cu Speer.

14. De exemplu, Trevor-Roper, Fest, Bullock.

15. într-un discurs pronunţat la 10 noiembrie 1938, în faţa redactorilor-şefi ai presei germane, Hitler a vorbit despre metoda, după el cea mai bună, de a pregăti un război prin propagandă: „Anumite evenimente pot fi prezentate într-o astfel de lumină, încât, inconştient, masa poporului să ajungă - puţin câte puţin, şi în mod cu totul automat - la convingerea secretă că dacă această chestiune nu se poate aranja cu binele, atunci trebuie s-o facem prin forţă, dar că, în orice caz, aşa nu mai merge.”

CAPITOLUL 11 Globul pământesc

1. Pentru şedinţele plenare ale noului Parlament se prevăzuse, în proiectul care s-a păstrat, o sală de 2 100 de metri pătraţi.

2. Există încă schiţe ale proiectului datând din această epoca.

La 5 noiembrie 1936, Hitler a desenat schiţe pentru primele planuri propuse de mine.

3. Aceste coloane de 30 de metri înălţime se compuneau din trompe de trei metri diametru. Se începuse deja în Suedia fasonarea lor din granit roşu, dar chiar atunci a izbucnit războiul.

4. Aceste aproximativ 21 de milioane de metri cubi se repartizau astfel: 9 400 000 pentru partea rotundă şi pentru dom, 9 500 000 pentru soclul dreptunghiular, 2 200 000 pentru cele patru vestibuluri şi 8 000 pentru lanternă.

5. K. Lankheit menţionează în cartea sa Der Tempel der Vernunft (Basel, 1968) cupola cu diametrul de 260 de metri a unui monument conceput pe la 1793 de către Etienne L. Boullee, spre gloria „Raţiunii”, dragi Revoluţiei Franceze.

6. Acustica pune în toate sălile cu cupolă o problema deosebită. Dar acusticieni renumiţi au demonstrat, spre marea noastră uşurare, că luând câteva măsuri preventive n-am avea a ne face nici o grijă.

7. Pentru a atenua efectul diferenţelor de structură pedologică şi, în acelaşi timp, pentru a tasa solul prin propria sa greutate, inginerii au cerut să se construiască o platformă dintr-o singură bucată, măsurând 320 de metri pe 320 şi trebuind să atingă 30 de metri adâncime.

8. Una dintre axele acestei pieţe măsura 500 de metri, cealaltă

9. Hitler a desenat schiţele la 5 noiembrie 1936, în decembrie 1937 şi în martie 1940 (Teatrul Mic). Apartamentele cancelarului Bismarck de pe Wilhelmstrasse aveau un volum de 13 000 de metri cubi. Noul palat al Fuhrerului, care trebuia terminat în 1950, ar fi avut, împreună cu aripa rezervată lucrului, 3 100 000 de metri cubi. Lui Goring, cu proiectul lui de 580 000 de metri cubi, i s-ar fi dat astfel de înţeles - cum s-ar fi şi cuvenit - că nu este el numărul unu. Fuhrerul n-a mai revenit niciodată asupra acestei probleme. Dinspre grădină, faţada principală a palatului lui Hitler, lungă de 280 de metri, nu putea rivaliza totuşi cu aceea a castelului lui Ludovic al XlV-lea de la Versailles, care măsoară 576 de metri.

Dar aceasta numai din cauza că terenul nu permitea o asemenea dezvoltare şi de aceea fusesem obligat să dau celor două aripi o formă de U. Fiecare dintre aripi măsura 195 de metri. Lungimea totală a faţadei dinspre grădină avea deci 670 de metri, depăşind-o pe aceea de la Versailles cu aproape 100 de metri. Planul parterului s-a păstrat; studiindu-1, pot reconstitui organizarea generală a edificiului pe care Hitler o stabilise, precum şi repartizarea sălilor.

Venind din marea piaţă, treceai printr-un portal enorm pentru a pătrunde într-o curte de onoare de 110 metri lungime care, la rândul ei, se deschidea spre alte două curţi înconjurate de coloane.

Din curte se intra în saloanele care conduceau spre o serie de săli. S-ar fi creat astfel mai multe serii de încăperi de un sfert de kilometru lungime; pe faţa dinspre nord a palatului, una dintre ele ar fi avut chiar 380 de metri. După ce traversai un vestibul, treceai într-o mare sufragerie. Aceasta măsura 92 de metri pe 32, şi 2 940 de metri

pătrați. Apartamentele lui Bismarck n-avuseseră, în total, decât 1200 de metri pătrați. Aşa că ar fi intrat uşor în această încăpere, în mod normal, pentru o sufragerie se iau în calcul 1, 5 metri pătrați de persoană, în această sală ar fi putut deci să încapă aproape două mii de invitați în acelaşi timp.

10. Cele opt săli de recepție ar fi avut, în total, 15 000 de metri pătrați. Trebuia ca teatrul să aibă 400 de fotolii confortabile. Dacă ne-am fi ținut de normele obişnuite (0, 4 metri pătrați de spectator), parterul, cu cei 320 de metri pătrați ai lui, ar fi putut primi, numai el singur, 800 de spectatori, iar galeria încă 50. Hitler îşi rezervase în acest teatru o lojă separată.

11. Sala de recepții a Casei Albe (East Room) din Washington are l 500 de metri cubi; aceea a lui Hitler ar fi avut 21 000.

„Drumul diplomaților" avea, în Cancelaria din 1938, 220 de metri lungime; cel nou urma să aibă 504 metri. Se traversa un salon de 34 de metri pe 36, o sală cu plafonul boltit de 180 pe 67, o sală pătrată cu latura de 28 de metri, o galerie lungă de 220 de metri, un vestibul de 28 pe 28. Diferența față de lungimea totală se explică prin grosimea pereților.

12. Dacă se ține cont de cancelariile care depindeau de noua Cancelarie a Reichului şi de faptul că aripa acesteia spre latura de sud-est a pieței avea 200 000 de metri cubi, ansamblul rezervat lucrului avea un volum total de l 400 000 de metri cubi, în timp ce clădirea lui Siedler nu măsura decât 20 000 de metri cubi.

13. Pe 2 august 1938, la terminarea marii lucrări de construire a Cancelariei Reichului, Hitler a declarat: „Eu nu sunt numai cancelarul Reichului, eu sunt şi un cetățean. Ca cetățean, locuiesc şi astăzi la Miinchen, în acelaşi apartament în care locuiam înainte de a veni la putere. Dar, în calitate de cancelar al Reichului şi de Fiihrer al națiunii germane, vreau ca Germania să poată fi reprezentată ca oricare altă națiune şi chiar mai bine decât oricare altă națiune. Şi apoi, dumneavoastră o să înțelegeți, sunt sigur, eu sunt prea mândru ca să mă instalez în nişte castele vechi. Aşa ceva n-am să fac niciodată. Noul Reich îşi va construi el însuşi noile sale edificii. Eu nu voi merge în castele, în celelalte state, poate că există această practică - la Moscova se sade în Kremlin, la Varşovia în Belvedere, la Budapesta în Konigsburg, la Praga la Hradcani. Peste tot există castele în care locuiesc şefi de state! În ce mă priveşte, am destul amor-propriu, încât să construiesc pentru acest nou Reich al poporului german edificii de care să nu se ruşineze atunci când le compară cu vechile edificii princiare.

Dar ceea ce contează înainte de toate este faptul că şeful acestei noi republici germane nu este un sibarit şi nici un chiriaş cu patul în fostele apartamente regale! în timp ce alții se cazează la Kremlin, la Hradcani sau într-un castel feudal, noi vom asigura reprezentanților Reichului edificii ale timpului nostru... Cine se va instala în aceste edificii - asta eu nu ştiu. Dacă Dumnezeu o va vrea, cei mai buni fii ai poporului nostru, indiferent din ce strat social ar veni. Dar un lucru este clar, şi anume că niciodată nimeni pe lume nu va trebui să privească de sus la aceşti fii ai poporului nostru pe motiv că provin din straturile cele mai de jos. Din momentul în care cineva este chemat să reprezinte Germania, el este egal cu oricare rege sau împărat străin." Şi cu ocazia inaugurării, la 9 ianuarie 1939, el a declarat: „Am refuzat să mă instalez în ceea ce se cheamă palatul preşedintelui Reichului. Ştiți de ce, dragii mei compatrioți? Pentru că era odinioară reşedința mareşalului de curte. Şi Fiihrerul națiunii germane nu

locuieşte în fosta reşedinţă a unui mareşal de curte! Mai degrabă m-aş duce sa locuiesc la etajul patru al unui imobil, decât să mă instalez în acest castel. N-am putut să înţeleg niciodată vechea republică. Acei domni proclamau republica, eliminau vechiul Reich şi se mutau îndată în reşedinţa unui fost mareşal de curte! Este un comportament aşa de nedemn, dragii mei muncitori germani! Ei n-au avut forţa să dea imediat o faţă nouă propriului lor stat. A fost hotărârea mea, şi a rămas hotărârea mea, ca noul stat să-şi dobândească propria lui fizionomie!" Justificarea fizionomiei pe care voia s-o impună îl preocupa deci în mod vizibil, ceea ce, dat fiind amploarea proiectelor sale de viitor, cunoscute numai lui si mie, n-ar putea să surprindă.

14. Am socotit 200 de mărci pe metru cub pentru Marele Dom şi 300 pentru celelalte construcţii.

15. Terenul pe care urma a se construi cazarma SS era situate la sud de Gara de Sud, la o distanţă de 7 kilometri de centrul guvernamental al lui Hitler; cea a regimentului de gardă Grossdeutschland era prevăzută la 800 de metri nord de Dom.

16. La 8 mai 1943, Goebbels încă mai nota în jurnalul său: „Fuhrerul îşi exprima convingerea de nezdruncinat că Reichul va domina într-o zi toată Europa. Pentru aceasta va trebui să dăm numeroase lupte, dar e sigur că ele ne vor conduce la succese grandioase. De aici, calea este practic deschisă spre dominaţia tnondială. Cel care va stăpâni Europa va lua conducerea întregii lumi."

CAPITOLUL 12 începutul alunecării

1. VolkischerBeobachlerâm2Ţ> august 1939anunţa: „înnoaptea de marţi (22 august), începând de la ora 2, 45, observatorul gonneberg a văzut la nord-nord-vest o mare auroră boreală."

2. Această reflecţie mi-a fost inspirată de o informaţie a lui von Below, adjutantul lui Hitler.

3. De fapt, cu nouă luni înainte, eu dădusem ordin să se pună pe clădirea Cancelariei basoreliefuri inspirate din legenda lui flercule.

4. Citat din memorie. După 1942, când eram ministrul lui pentru problemele armamentului, Hitler, gândindu-se la trecut, exprima o părere asemănătoare.

5. La 23 noiembrie 1937, la inaugurarea „castelului ordinului" Sonthofen, Hitler a pronunţat un discurs în faţa Kreisleiterilor reuniţi; deodată, o explozie de entuziasm a zguduit auditoriul, care până atunci ascultase în linişte. Aceasta s-a produs în clipa în care, fără o pregătire de atmosferă, Hitler a proclamat: „Anglia este duşmanul nostru numărul unu." Mi-aduc aminte că am fost complet uluit atât de spontaneitatea evidentă a acestei explozii, cât şi de atacul brusc al lui Hitler la adresa Angliei, deoarece totdeauna crezusem că, în visurile lui, această ţara urma să joace un rol privilegiat.

6. La 26 iunie 1944, la Obersalzberg, într-un discurs pronunţat în faţa industriaşilor, Hitler a declarat: „Eu n-am vrut să comit eroarea din 1899, nici pe cea din 1905, nici pe cea din 1918, adică să aştept în speranţa că se va produce o minune şi că, poate, într-o buna zi ne vom rezolva problemele fără această confruntare."

7. Cf. unei opinii împărtăşite de Hitler lui Rauschning, potrivit căreia dacă şefii naţional-socialişti n-ar putea câştiga viitorul război, ei ar prefera să târască în abis întregul continent (Rauschning, Gesprăche mit Hitler, Ziirich-Wien, 1945).

8. Şir Neville Henderson, Failure of a mission, 1940: „Aveam impresia că masa poporului german, această altă Germanie, se îngrozea la ideea războiului care i se impusese. Nu pot să spun altceva decât că, la Berlin, domnea o atmosferă extrem de sumbră şi deprimantă.”

CAPITOLUL 13 Nesațul

1. Cronica din 1941: „La 12 mai, domnul Speer a avut la Obersalzberg, în prezența colonelului Schmundt, o convorbire cu Fuhrerul referitoare la viitoarele parăzi pe Marele Bulevard.”

Fiihrerul conta deja pe posibilitatea de a trece în revistă trupele în partea mijlocie a acestuia, în dreptul ministerelor. După campaniile militare, trupele urmau să defileze de la sud spre nord, intrând prin edificiul T (Arcul de Triumf).

2. Conform scrisorii mele din 13 februarie 1941, către trezorierul NSDAP: Augsburg, Bayreuth, Bremen, Breslau, Danzig, Dresda, Diisseldorf, Graz, Hamburg, Hanovra, Heidelberg, Innsbruck, Koln, Konigsberg, Memel, Miinster, Oldenburg, Posen, Praga, Saarbriicken, Salzburg, Stettin, Woldbrol, Weimar, Wolfsburg, Wiirzburg, Wuppertal.

3. Rânduri extrase din darea de seamă privind convorbirea mea cu Hitler, din 17 ianuarie 1941. Printr-o scrisoare adresată lui Bormann la 20 ianuarie 1941, demisionam din postul de „însărcinat cu construcția”, pe care-l ocupasem până atunci în Statul său Major. Prin scrisoarea din 30 ianuarie 1941 adresată dr. Ley, renunțam la conducerea serviciului „Frumusețea muncii” şi la Inspecția Generală a Clădirilor Frontului German al Muncii. După Cronica, Inspecția Generală pentru construcția de case comune a partidului a fost din nou încredințată lui F.X. Schwarz, trezorierul partidului. Conform aceleiaşi surse, eu am renunțat şi la „controlul publicațiilor referitoare la construcții”, la alegerea, la nivel de Gau, a unor arhitecți de încredere pentru Serviciul Social națio-nal-socialist şi i-am comunicat Reichsleiterului Rosenberg că, în lucrarea pe care o editasem împreună, Baukunst im deutschen Reich, titlul meu de „delegat al NSDAP în construcții” trebuie să dispară.

4. Aici era vorba despre acordul nostru de a oferi bisericilor o despăgubire pentru edificiile pe care le aveau în sectorul oraşului vechi şi care urmau să fie demolate.

5. Hitler stabilise personal câte o fanfară, mereu alta, pentru fiecare campanie, fanfară care preceda, la radio, anunțarea victoriei.

6. Scrisoarea prin care îi solicitam dr. Todt să suspende aceste lucrări şi răspunsul lui sunt înregistrate în Cronica.

7. Datele sunt extrase din raportul final al Cronicii pentru anul 1941. După raportul de la sfârşitul lui martie 1941 şi cel de la începutul lui septembrie 1941, se comandaseră în Norvegia 2 400 000 metri cubi de granit brut şi 9 270 000 metri cubi de granit cioplit, iar din Suedia, 4 210 000 metri cubi de granit brut şi 5 300 000 metri cubi de granit cioplit. Suedia, ea singură, avea un contract în valoare de două milioane de mărci pe an, pe o perioadă de zece ani.

8. Această declarație a lui Hitler este extrasă din Cronica din 29 noiembrie 1941 Instrucțiunile date amiralului Lorey sunt citate textual din acelaşi loc.

9. Aceste detalii sunt preluate din Cronica din l mai şi 21 iunie 1941 şi din procesul-verbal al conferinței Fuhrerului, din 13 mai 1942, punctul 7.

Recent s-a descoperit o corespondenţă între Marină şi mine, din care reiese că urma să se construiască la Trondheim, pe 700 de hectare, 55 000 de unităţi de locuit pentru Marină şi serviciile sale.

10. Cronica din 24 noiembrie 1941 şi din l ianuarie 1942.

11. Cronica din toamna lui 1941 şi din l ianuarie 1942.

12. Acest ordin al lui Hitler era încă valabil în decembrie 1941, deşi situaţia se schimbase în mod vizibil. Hitler ezita să anuleze asemenea ordine, mai întâi pentru că el ezita mereu, dar şi din raţiuni de prestigiu. De abia la 11 ianuarie 1942 s-a emis un ordin care dădea prioritate armamentului terestru asupra armamentului aerian, conform situaţiei militare.

13. Cronica din 11 noiembrie 1941.

14. Cronica din 5 mai 1941.

PARTE A A DOUA

CAPITOLUL 14 Debut într-o nouă funcţie

1. După Cronica, în fiecare zi, începând din 28 ianuarie 1942, de la Berlin spre Ucraina plecau trenuri care transportau lucrători şi maşini. Câteva sute de lucrători sosiseră deja la Dnepropetrovsk pentru a începe lucrările pregătitoare.

2. Todt voia să meargă la Miinchen. Probabil că era prevăzută o escală la Berlin.

3. Scrisoarea dr. Todt, din 24 ianuarie 1941.

4. Cronica din 10 mai 1941 citează acest pasaj al uneia dintre discuţiile mele: „In 1940, în momentul în care dr. Todt, deja responsabil al construcţiilor, a fost numit ministru al Armamentului şi Muniţiilor, am fost convocat la Fuhrer pentru o audienţă oficială. El mi-a spus că sarcina încredinţată lui Todt, anume aceea de a se ocupa de armamentul Armatei de uscat, este aşa de grea, încât acesta nu va fi în măsură să conducă în plus şi Construcţia. L-am rugat pe Fiihrer să renunţe la intenţia de a mă însărcina cu problemele construcţiilor. Căci ştiam foarte bine ce preţ punea dr.Todt pe prima sa misiune şi cât de greu i-ar fi fost să renunţe la ea. Soluţia preconizată de Fiihrer nu l-ar fi făcut fericit. Atunci Hitler a renunţat la proiectul său."

5. Decolarea s-a efectuat normal, însă puţin după aceea - avionul fiind încă vizibil de pe aerodrom - pilotul a descris rapid un semicerc, semn evident că se afla în dificultate. Continuând să piardă înălţime, avionul s-a îndreptat spre sol, fără îndoială pentru a ateriza, dar pilotul n-a avut timp să-şi plaseze avionul contra vântului. Accidentul s-a produs la mică altitudine, nu departe de aerodrom. Aparatul era un Heinkel 111, amenajat pentru transportul de pasageri şi fusese pus la dispoziţia dr. Todt de către prietenul său feldmareşalul Sperrle, avionul personal al lui Todt fiind în reparaţie. Hitler credea că avionul Heinkel este prevăzut, ca toate avioanele curier care erau utilizate în apropierea frontului, cu un dispozitiv de autodistrugere. Manevra de executat pentru a declanşa dispozitivul consta în tragerea manetei plasate între scaunul pilotului şi cel al însoţitorului: avionul exploda în câteva clipe. Raportul Consiliului de Război din 8 martie 1943 (K.l.T.L. 11/42), prezidat de generalul comandant al Regiunii I aeriene Konigsberg, spunea următoarele: „La o distanţă de circa 700 de metri de aerodrom şi de limita terenului, pilotul a părut că întrerupe carburantul, apoi a accelerat din nou, două-trei secunde mai târziu, în clipa aceea, în partea din faţă a aparatului, a

ţâşnit în linie verticală o flacără, probabil ca urmare a unei explozii, îndată, avionul, care zbura la o altitudine de aproximativ 20 de metri, a coborât treptat pe aripa dreaptă şi s-a izbit de sol aproape în poziţie verticală, în direcţie opusă celei a zborului. A luat foc imediat, s-au auzit mai multe detunături şi aparatul a fost distrus complet.”

6. La 8 mai 1942, trei luni după numirea mea, Hitler îl liniştea pe Rosenberg: „Fiihrerul a declarat de mai multe ori că, exact în ziua în care se va încheia pacea, ministerul lui Speer va fi desfiinţat şi sarcinile lui vor fi redistribuite” (Depoziţie scrisă a lui Rosenberg, Document de la Nurnberg, 1520 PS). l-am scris în acelaşi sens lui Hitler, la 25 ianuarie 1944, de pe patul meu de spital de la Hohenlychen: „Eu, evident, n-am nevoie sa vă asigur, mein Fuhrer, că n-am intenţionat niciodată să fac o carieră politică, fie în timpul, fie după terminarea războiului. Eu nu văd în funcţiile mele actuale decât un serviciu de apărare si mă bucur la gândul că, într-o zi, voi putea din nou să mă consacru activităţilor artistice care-mi stau mult mai la inimă decât toate portofoliile ministeriale şi decât toate sarcinile politice.”

7. De-abia în vara lui 1943, când ne-am mutat în barăcile construite lângă piaţa ce se numea „am Knie”, am putut să înlocuiesc, fără tevatură, acest mobilier, destul de virat, cu mobilier de la vechiul meu birou, proiectat de mine însumi. Tot cu această ocazie am reuşit, de asemenea, să mă debarasez de un tablou care rămăsese agăţat în spatele mesei de lucru. Hitler, care în realitate era incapabil să urce pe cal, fusese înfăţişat în acest tablou ca un cavaler medieval, în şa, cu lancea în mână, cu trăsături austere.

Tehnicienii, chiar şi cei cu simţul frumosului, nu dau totdeauna dovadă de bun-gust în alegerea mobilierului lor personal.

8. A se vedea şi Cronica din 12 februarie: „Tentativele de imixtiune în atribuţiile ministrului făcute în primele zile după instalarea lui în funcţie, tentative venite de la diferite persoane, ca Funk, Ley, Milch, au fost imediat reperate şi înăbuşite în faşă.”

Ley este citat aici, pentru că, la puţin timp după numirea mea, a scris mAngriJf, organul berlinez al partidului, un articol insidios, care i-a atras un blam din partea lui Hitler (cf. Goebbels, Jurnal, din 13 şi 25 februarie 1942).

CAPITOLUL 15 Improvizaţie organizată

1. Din discursul meu ţinut la 18 aprilie 1942, în faţa consilierilor economici ai regiunilor (Gaue).

2. Confirmat indirect de către Goring într-o scrisoare pe care nji-a adresat-o la 5 noiembrie 1942: „Am fost îndată foarte bucuros să vă deleg o parte din deplinele mele puteri pentru ca activităţile noastre să nu se opună una alteia. Altminteri, ar fi trebuit să-l rog pe Fiihrer să mă elibereze din funcţia de «delegat cu problemele Planului de patru ani».”

3. Din decretul care instituia „comisarul general cu proble mele armamentului”.

4. Cronica din 2 martie 1942.

5. Cf. Walter Rathenau, Die neue Wirtschaft, 1917 (Opere complete, voi. 5).

6. Organizarea Ministerului Armamentului a făcut obiectul a numeroase studii, ca, de exemplu, acela al lui Gregor Janssen, Das Ministerium Speer, sau cartea lui Rolf Wagenfuhr Die deutsche Industrie im Kriege 1939 bis 1945, carte în care

organizarea şi cifrele producţiei de armament sunt studiate într-un mod mai complet decât aş putea s-o fac eu, în cazul că m-aş concentra asupra acestei probleme particulare. Potrivit decretului din 29 octombrie 1943, relativ la repartizarea atribuţiilor, comitetele şi inelele principale erau responsabile cu următoarele probleme: standardizarea, unificarea normelor pieselor detaşate nemanufacturate destinate diferitelor fabricaţii, procedee de fabricaţie, economie de materii prime (calculul greutăţii materialelor brute), restructurarea utilizării de materii prime în condiţiile economisirii metalelor deficitare, fabricaţii interzise, studiul comparat al randamentelor, schimburi de experienţă, cercetarea de noi metode de lucru, limitarea programelor-tip şi a programelor întreprin derilor, concentrarea producţiei, reducerea şi extinderea capacităţilor de producţie, asigurarea cu personal a întreprinderilor, transferul de producţii, controlul fabricaţiei, cereri, repartizarea echilibrată şi utilizarea maşinilor, economia de curent şi de gaz etc.

Preşedinţii comisiilor de studii aveau a decide dacă durata şi riscul tehnic al punerii la punct erau într-un raport rezonabil cu interesul pe care-l prezentau proiectele pe plan militar, şi dacă, în cazul în care s-ar trece la realizare, ar exista suficiente posibilităţi de fabricaţie. Directorii comitetelor principale, ai inelelor principale şi ai comisiilor de studii îmi erau subordonaţi direct.

7. După o scrisoare a lui Bohr, şeful Personalului din ministerul meu, din 7 iunie 1944.

8. Toţi directorii generali aveau puterea de a semna, cu men-ţiunea „pentru ministru”, în loc de obişnuitul „din ordin”, în virtutea regulilor uzuale în funcţiunea publică, această menţiune constituia o procură care le permitea, în mod expres, să acţioneze independent, statut pe care nu-l mai aveau decât Secretarii de Stat.

Ministrul de Interne al Reichului, însărcinat sa vegheze la aplicarea regulilor de practicat în administraţie, a protestat în zadar. Pe directorul general al Administraţiei centrale, Willy Liebel, eu îl adusesem de la Nürnberg, unde fusese primar general. Directorul general al Serviciului Tehnic, Karl Saur, se ridicase dintre cadrele medii ale partidului, după ce, cândva, desfăşurase o activitate subalternă într-o întreprindere industrială. Directorul general al Serviciului Livrărilor era dr. Walter Schieber, chimist de profesie. El reprezenta în SS şi în partid tipul vechiului militant eficace pe plan profesional. Reprezentantul meu pentru Organizaţia Todt, Xaver Dorsch, era cel mai vechi membru de partid al nostru. Seebauer, directorul general însărcinat cu producţia bunurilor de consum, intrase şi el în partid cu mult înainte de 1933.

9. Cronica din. 1942.

10. Cf. Indexziffern der deutschen Riistungsendfertigung din ianuarie 1945. Aceşti indicatori au fost calculaţi după preţurile diferitelor arme; nu s-a ţinut cont de creşterile de preţuri pentru a nu denatura semnificaţia indicatorilor şi pentru a nu o supraevalua. Valoarea producţiei de muniţii, în raport cu costul global al armamentului celor trei arme, se ridica la 29%; producţia de muniţii dublându-se, influenţa asupra indicelui de ansamblu al armamentului a fost puternică. Rezultatul care urmează arată eficacitatea acţiunii noastre în cele mai importante trei categorii de armament:

1. Producţia de tancuri a crescut de cinci ori din 1940 până în 1944, iar ponderea lor în operaţiunile militare de 7, 7 ori, căci ele deveniseră din ce în ce mai grele. Pentru a obţine aceste rezultate, a trebuit să sporim efectivele mâinii de lucru cu 270% şi

cantitatea de oţel utilizat cu 212%. Comitetul principal, responsabil cu problema tancurilor, realizase deci, faţă de procedeele de fabricaţie din 1941, o economie de mână de lucru de 79% şi o economie de oţel de 93%.

2. Indicele producţiei totale de muniţii pentru Armată, Marină şi Aviaţie era de 102 pentru anul 1941. În 1944, acest indice urcase la 306, producţia de muniţii triplându-se. Acest rezultat s-a obţinut graţie unei creşteri de 67% a mâinii de lucru şi de 182% a oţelului utilizat. Deşi fabricaţia de muniţii fusese deja mecanizată înainte de începutul acţiunii noastre, noi realizam, şi aici, o economie de mână de lucru de 59%, dar economia de oţel n-a putut să depăşească 9, 4%.

3. Indicele privind piesele de artilerie a crescut între 1941 şi 1944 de 3, 3 ori. Acestei progresii i-a corespuns o creştere de 30% a mâinii de lucai şi o sporire a consumului de oţel şi de cupru cu 50 şi respectiv cu 38%. (în aceste trei exemple, cifrele privind mâna de lucru, oţelul şi cuprul sunt preluate din discursul pe care l-am pronunţat la Wartburg, pe 16 iulie 1944.)

Agricultura şi silvicultura au fost organizate după aceleaşi principii ale autonomiei administrative şi cu aceeaşi eficienţă.

11. Discursul din 18 aprilie 1942. Principiul încrederii, „pe care orice birocrat al administraţiei îl poate considera ca total inaplicabil”, am menţionat eu în acest discurs, „ne va permite să doborâm un sistem care, dacă vom continua a-l suporta, poate să împiedice din ce în ce mai grav ansamblul economiei noastre de război”. Este cert că, doi ani mai târziu, la 24 august 1944, eu exageram afirmând în faţa colaboratorilor organizaţiei noastre: „încrederea pe care o acordăm şefilor de întreprinderi şi tehnicienilor este ceva unic în lume.” Cincisprezece zile mai înainte, pe 10 august 1944, declarasem aceluiaşi auditoriu: „Sistemul nostru administrativ este constituit în aşa fel, încât fiecare dintre noi, până la lucrătorul cel mai de jos, face obiectul unei neîncrederi radicale; fiecare dintre noi a fost tratat ca şi când ar încerca, în fiecare moment, să înşele statul, în dorinţa de a preveni frauda, s-au stabilit controale duble şi triple, pentru ca un şef de întreprindere, de exemplu, care a scăpat la un prim control - să zicem controlul preţurilor sale - să fie prins cu ocazia prelevărilor asupra beneficiilor; apoi vin impozitele, astfel că, în cele din urmă, oricum nu mai rămâne nimic. Se pune problema să modificăm această atitudine de principiu faţă de poporul german; pe viitor, trebuie ca această neîncredere să facă loc încrederii. Simpla înlocuire a neîncrederii cu încrederea ne poate permite să recuperăm în administraţie poate de la 600 000 la 800 000 de persoane.” Eu voiam, evident, să folosesc aceşti oameni în întreprinderile de armament.

12. A se vedea scrisoarea mea către Hitler, din 20 septembrie 1944, citată în capitolul 27.

13. Cf. discursului meu din l august 1944, în faţa colaboratorilor din domeniul armamentului.

14. Citat în Cronica, la 19 februarie 1943.

15. A se vedea scrisoarea mea către Hitler, din 20 septembrie 1944.

16. Ordonanţa Fiihrerului, din 21 martie 1942, relativă la „protecţia armamentului”.

17. La 26 mai 1944, după o discuţie cu Gruppenfuhrerul S S Kammler, care ordonase să fie arestat un director de la „BMW” pe motiv de sabotaj, mi-am convocat imediat directorii generali pentru a le da „directive asupra procedurii de urmat în caz de

delict comis în domeniul armamentului”. Ministrul doreşte ca „o comisie compusă din industriaşi să emită un aviz asupra acestor delicte, înainte ca SS sau justiţia să se ocupe de ele. Ministrul nu acceptă arestările şi condamnările atât timp cât el nu a fost audiat” (Cronica).

18. A se vedea, pentru conținutul acestui capitol, discursul meu pronunțat în fața industriaşilor, la 6 iunie 1944.

19. Cu nouă luni înainte, încercasem zadarnic să stăvilesc avalanşa de scrisori pe care le primeam. Pentru cele neimportante introdusesem utilizarea ştampilei cu facsimilul semnăturii mele şi cu această formulă: „Se returneaza expeditorului! Fără importanță pentru război!” (Cronica, 11 februarie 1943).

20. Cifrele privind piesele de artilerie pentru 1941 țin cont de tunurile antitanc şi de tunurile antiaeriene, în cazul mitra lierelor şi al avioanelor, în 1941, producția era la jumătatea celei din 1918; producția de praf de puşcă şi de explozivi era de două ori şi jumătate mai mare decât cea din 1918, şi aceasta din cauza creşterii necesarului de bombe, mine terestre şi marine. Cifrele sunt, în cazul armelor şi al avioanelor, comparabile numai până la un anumit punct, căci, evident, perfecționările tehnice erau considerabile de la 1918 încoace. (Cifrele relative la producția din 1918 sunt preluate din cartea lui Ralf Wagenfuhr.) Producția de muniții a rămas multa vreme inferioară celei din primul război mondial, într-un discurs pronunțat la 11 august 1944, făceam această comparație: „In timpul primului război mondial s-au obținut rezultate superioare în multe domenii, îndeosebi producția de muniții a depăşit producția de dinainte de 1943; de-abia în ultimele luni am reuşit să depăşim producția maxima de muniții din primul război mondial a Germaniei, a Protectoratului şi a Austriei luate la un loc.”

21. Într-un discurs pronunțat la 28 aprilie 1942, am relatat pe larg o situație curioasă care, cum se va vedea, ilustrează bine greutățile pe care birocrația noastră tentaculară şi autocrată şi le-a făcut sieşi şi altora în economia noastră de război: „O uzină de armament din Oldenburg a comandat, la 11 februarie 1942, un litru de alcool la firma ei furnizoare din Leipzig; aceasta, ca sa onoreze comanda, a cerut un bon de cumpărare emis de Biroul Monopolurilor Reichului. Firma din Oldenburg s-a adresat deci acestui birou, dar a fost îndrumată la Gruparea economică competentă, ca să aducă de la ea un certificat de prioritate. Gruparea economică a trimis atunci problema la Gruparea districtului Hanovra. Aceasta din urmă a cerut şi a obținut o declarație formală, prin care se confirma că alcoolul va fi folosit în scopuri tehnice. La 19 martie, după mai bine de cinci săptămâni, biroul din Hanovra a informat că el a trimis deja permisul la Gruparea economică din Berlin. La 26 martie, firma, după ce a făcut o reclamație, a fost anunțată de către Gruparea economică din Berlin că cererea a fost aprobată şi transmisă la Biroul Monopolurilor Reichului; i s-a semnalat, în acelaşi timp, că este inutil să scrie Grupării economice, căci aceasta nu se ocupă absolut deloc cu contingentele de alcool. Pe viitor, trebuia deci să se adreseze Biroului Monopolurilor Reichului - căruia, bineînțeles, firma îi scrisese mai întâi, dar în zadar. O nouă cerere la Biroul Monopolurilor Reichului a fost trimisă la 30 martie; douăsprezece zile mai târziu a sosit răspunsul în care se spunea că, în prealabil, trebuie să se declare la Biroul Monopolurilor consumul lunar de alcool, dar că se poate totuşi livra un litru de alcool firmei din Oldenburg. Opt săptămâni după primul său demers, cumpărătorul, foarte mulțumit, a trimis deci un comisionar la furnizor, însă acesta i-a declarat că, mai întâi,

trebuie procurat de la Corporația Aprovizionării Reichului, organism depinzând de Agricultură; dar biroul local al acestui organism a comunicat că nu poate să livreze decât alcool de consum, şi nu alcool pentru scopuri tehnice sau industriale! Era 18 aprilie şi litrul de alcool comandat la 11 februarie tot nu fusese livrat firmei, deşi aceasta avea nevoie urgentă de el pentru o utilizare specială.”

CAPITOLUL 16 Carențe

1. Aproape trei ani mai târziu, în bilanțul meu final din 27 ianuarie 1945, făceam această constatare: „Dacă în 1940 şi în 1941 ne-am fi concentrat toate forțele şi energiile pentru a depăşi obstacolele, producția noastră de armament ar fi atins încă din această perioadă nivelul din 1944.”

2. Times din 7 septembrie 1942: „The Speer Plan in action”. Times nu era singurul ziar informat asupra celor ce se petreceau în ministerul meu. Un alt ziar englez a publicat în perioada aceea articole despre anumite evenimente din ministerul meu, articole a căror lectură era instructivă şi pentru mine.

3. Discursul din 18 aprilie 1942.

4. Proces-verbal al şedințelor Fiihrerului din 5 şi 6 martie 1942, punctul 17.3: „Fiihrerul a ordonat încetarea lucrărilor de la Obersalzberg. A se redacta o notă în acest sens către Reichsleiterul Bormann.” Totuşi, la 8 septembrie 1944, doi ani şi jumătate mai târziu, lucrările au fost reluate, în legătură cu aceasta, Bormann îi scria soției sale: „Domnul Speer care, după cum tot observ, nu mă are la inimă, a cerut pur şi simplu domnilor Hagen şi Schenk să-i facă un raport asupra lucrărilor de la Obersalzberg. Un procedeu incredibil! în loc să urmeze procedura prevăzută şi să mi se adreseze mie. marele Dumnezeu al construcțiilor ordonă, ca pe moşia lui, oamenilor mei să-i prezinte dări de seamă! Şi cum, în ce priveşte materialele şi mâna de lucru, depindem de el, sunt obligat să-i accept cu zâmbetul pe buze această imixtiune” (Bormann letters, p. 103).

5. O scrisoare a „delegatului meu general pentru reconversiile de întreprinderi” adresată lui Martin Bormann şi datată 20 martie 1944 preciza: „Conform cererii dumneavoastră din l martie 1944, am luat măsurile necesare pentru ca fabricile de tapiserii de valoare şi de alte produse artistice sa nu fie închise.” La 23 iunie 1944, Bormann îmi scria: „Dragă domnule Speer! Grupul național «Artizanat» a notificat firmei Pfefferle, pe care dumneata o cunoşti bine, interdicția de a fabrica baghete de ancadrament, rame şi alte furnituri de acest gen; bonul de comandă emis de Casa Germană a Artei n-a fost acceptat. După cum ți-am comunicat deja, Fiihrerul doreşte să se termine cu crearea de greutăți firmei Pfefferle, care lucrează după propriile lui instrucțiuni. Ti-aş fi recunoscător dacă ai binevoi să-mi dai instrucțiunile în acest sens prin intermediul Serviciului Producției. Heil Hitler! Al dumitale, Bormann.”

6. Din motive propagandistice, Goebbels a încercat, dar fără succes, să schimbe stilul de viață al demnitarilor partidului (Goebbels, Jurnal, 22 februarie 1942: „Bormann dă un decret adresat partidului, în decret se cere ca notabilitățile să dovedească o mai mare simplitate; el priveşte mai ales banchetele. Totodată, aminteşte partidului că trebuie să dea un exemplu bun poporului.

Acest decret este bine venit. Sper că va fi şi respectat, deşi am devenit cam sceptic în privința aceasta.”) Decretul lui Bormann a rămas literă moartă. După mai bine de un an, la 22 mai 1943, Goebbels nota în Jurnalul său: „Din cauza tensiunii care domneşte

în țară, poporul, în mod evident, este cu ochii pe cei care se cheamă demnitari şi pe stilul lor de viață. Din păcate, nu toți demnitarii se sinchisesc de acest aspect; unii duc o viață despre care nu se poate spune cu adevărat că ține cont de situația în care ne găsim la ora actuală.”

7. Procesul-verbal al şedinței din 20 iunie 1944 cu Fiihrerul. Punctul 18 menționează că eu „i-am semnalat” faptul că, în acest moment, înjur de 28 000 de muncitori sunt folosiți la lucrările de amenajare a Cartierelor Generale ale sale. Potrivit scrisorii mele din 22 septembrie 1944, adresate Casei Militare a lui Hitler, cheltuielile ocazionate de construirea buncărelor de la Rastenburg s-au ridicat la 36 de milioane de RM, buncărele de la Pullach, de lângă Munchen, care asigurau securitatea lui Hitler când acesta şedea la Munchen, au costat 13 milioane de RM, iar ansamblul de adăposturi fabricate numit „Uriaşul” de la Bad Charlottenburg a costat 150 de milioane. Potrivit scrisorii mele, aceasta ultima realizare a necesitat utilizarea a 257 000 metri cubi de beton armat (inclusiv câteva lucrări de tâmplărie), s-au construit 213 000 metri cubi de galerii subterane, 58 de kilometri de drumuri, şase poduri şi 100 de kilometri de canalizare, în 1944 „Uriaşul” a consumat, el singur, mai mult beton decât adăposturile subterane pentru ansamblul populației.

Aceste lucrări au fost realizate chiar în perioada în care, la 19 aprilie 1944, eu îi scriam lui Hitler: „Noi avem cele mai mari dificultăți în a satisface cerințele cele mai elementare în materie de locuințe pentru populația germană activă şi pentru muncitorii străini, precum şi în materie de reconstruire a uzinelor noastre de armament.”

8. Din ordinul meu, arhitectul-şef Wallraff, reprezentantul meu pentru Franconia, i-a făcut greutăți lui Goring, căci lucrările de la Veldenstein, a căror executare urma s-o organizeze, nu erau autorizate. De aceea, Goring l-a internat într-un lagăr de concen trare. Prevalându-ne de decretul din 21 martie 1942 al Fiihrerului, noi am reuşit să-i obținem eliberarea.

9. Aceste lucrări necesitau oțel de cea mai fină prelucrare şi nişte specialişti aleşi unul şi unul. M-am opus părerii lui Hitler, argumentând că „e mai bine să termini o singură uzină de hidrocarburi în câteva luni decât să termini mai multe uzine cu un număr de lucrători de trei ori mai mic şi cu o cantitate de timp de trei ori mai mare. Deoarece uzina care va fi terminată în timp mai scurt, grație concentrării mâinii de lucru, va produce carburant mai multe luni la rând, pe când, în caz contrar, dacă vom continua să producem ca înainte, va trebui să aşteptăm mult mai mult timp până să dispunem de primele suplimente de carburant” (Discurs din 18 aprilie 1942).

10. La o şedință a Oficiului Central de Planificare.

11. în perioada aceasta, colaboratorii mei mi-au prezentat rapoarte despre activitatea ministrului englez al Muncii, socialistul Ernest Bevin, care încadrase toți muncitorii englezi în batalioane pe care le trimitea acolo unde era nevoie. Mai târziu, în timpul detenției mele, am aflat din lecturi mai multe lucruri despre această extraordinară organizare: „Randamentul industriei engleze în timpul războiului a fost mai mare decât în orice alta țara beligerantă. Ansamblul populației civile engleze, inclusiv femeile, forma, într-adevăr, o imensă armată de lucrători itineranți care, ca orice armată în campanie, putea fi trimisă fără şovăire în cele patru colțuri ale țării şi angajată acolo unde era necesar. Această mobilizare radicală a forței de muncă se datora lui Bevin” (extras dintr-un articol despre Bevin din Mercator, 1946). O notă a lui Goebbels

din 28 martie 1942 arată că, la început, şi noi ne gândeam să mobilizăm mâna de lucru germană: „Sauckel a fost numit comisar al Reichului pentru folosirea mâinii de lucra... N-ar trebui să fie greu să recrutezi din rândurile populației germane încă cel puțin un milion de lucrători; este necesar să te pui cu nădejde pe treabă şi să nu dai înapoi în fața dificultăților care nu încetează a se ivi.”

12. în ce priveşte nenorocita politică dusă de Sauckel pentru recrutarea mâinii de lucra, mă simt şi eu răspunzător, în ciuda tuturor divergențelor noastre, eu am fost totdeauna de acord cu deportările masive de lucrători străini spre Germania, deportări organizate de el. Cartea lui Edward L. Homse, Foreign Labor in Nazi Germany (Princeton, 1967), dă informații foarte complete asupra micului război dintre mine şi Sauckel, aşa că mă pot limita la punctele esențiale. Subscriu la opinia autorului, care afirmă că aceste certuri şi ranchiune intestine erau fenomene tipice. Cartea recentă a dr. Allan S. Milward, The new Order and the French Economy (Londra, 1969), dă şi ea o imagine exactă a acestor evenimente.

13. La 9 noiembrie 1941, cf. voi. XXIII, p. 553, a versiunii engleze a dezbaterilor procesului de la Tribunalul Militar Interna țional de la Nürnberg.

14. Doi ani mai târziu, la 28 ianuarie 1944, îi atrăgeam atenția lui Sauckel: „După o notiță de presă, constat că folosirea mâinii de lucru feminine în Anglia este deja mult mai extinsă decât la noi. Dintr-o populație totală de 33 de milioane de indivizi între 14 şi 65 de ani, 23 300 000 sunt folosiți în serviciul militar şi în economie. Din 17 200 000 de femei, 7 100 000 sunt folosite cu normă întreagă în economie şi 3 300 000 cu jumătate de normă. În consecință, dintr-un total de 17 200 000 de femei, 10 400 000 lucrează, adică 61%.”

În comparație, din aproximativ 31 de milioane de femei germane între 14 şi 65 de ani, 14 300 000 sunt folosite cu jumătate de normă sau cu normă întreagă. Asta înseamnă 45%. În Germania, procentajul femeilor care lucrează este deci cu mult sub ceea ce este în Anglia. Noi aveam deci o rezervă de mâna de lucru formată din 16% femei germane - altfel spus, 4 900 000 - care nu erau încă folosite (Document Nürnberg, 006 Sp.). La data aceea, eu încă nu ştiam că, încă dinainte de începerea războiului, în iunie 1939, Syrup, Secretarul de Stat responsabil la Ministerul Muncii al Reichului, prezentase Consiliului de Apărare un plan ce prevedea mobilizarea a 5 500 000 de femei germane şomere în economia de război. Acestea urmau să fie recrutate şi trecute în fişierul popular în plus, peste cele 13 800 000 de femei momentan încadrate în muncă. Afara de aceasta, Syrup considera că două milioane de femei care lucrează în industriile de pace pot fi trecute în industria metalurgică, în industria chimică şi în agricultură (proces-verbal al şedinței din 23 iunie 1939 a Consiliului de Apărare al Reichului; Document Nürnberg, 3787 PS). Această mobilizare proiectată în 1939 ar fi fost suficientă ca să ajute la remedierea penuriei noastre de mână de lucru până cel puțin în 1943. 15.

Proclamația din 20 aprilie 1942 a lui Sauckel (Document Ntirnberg, 016PS).

16. După Webster şi Frankland (The Strategic Air Offensive against Germany, Londra, 1961, voi. IV, p. 473), existau în Anglia l 200 000 de lucrători cu munca la domiciliu (domestic service) în iunie 1939; în iunie 1943, cifra nu depăşea 400 000. În Ger mania, numărul lor era de l 582 000 la 31 mai 1939; la 31 mai 1943 încă se mai ridica la l 442 000.

17. Aceste cifre sunt extrase din discursul meu din 18 aprilie 1942 ținut în fața consilierilor economici ai regiunilor (Gaue). La o producție anuală de 31 200 000 de tone în 1942, aceasta reprezenta o pierdere de 2 800 000 de tone pentru armament.

18. Korner era Secretarul de Stat şi prietenul intim al lui Goring.

19. La Ministerul Economiei, generalul Hannecken era cel care avea atunci această responsabilitate; el era într-o poziție inferioară, atât față de Hitler, cât şi față de Goring.

20. La Procesul de la Nürnberg, acuzația a reținut acest drept de decizie ca un argument agravant pentru Goring. În interoga toriul meu, am declarat cu conştiința împăcată: „Eu n-aveam nevoie de Goring. Căci trebuia ca noi să muncim efectiv." Acuzarea a găsit credibil acest argument.

21. în cursul primei şedințe a Oficiului Central de Planificare, la 27 aprilie 1942, s-a decis ca, în condițiile în care producția lunară de oțel brut era de două milioane de tone, să se repartizeze 980 000 de tone pentru armamentul Armatei de uscat, al Luftwaffei şi al Marinei, în felul acesta, cota rezervată armamentului, care anterior era de 37, 5, urca la 49%, depăşind astfel procentajul de 46, 5% din timpul primului război mondial (proces-verbal al şedinței din 27 aprilie 1942). Până în mai 1943, noi urcaserăm la 52% partea atribuită direct armamentului (proces-verbal al şedinței din 4 mai 1943 a Oficiului Central de Planificare), în felul acesta, în 1943, contingentul de oțel brut rezervat armamentului a fost cu 5 900 000 de tone mai mare decât cel de dinaintea instalării mele în funcție, ținând seama de faptul că producția de oțel crescuse între timp.

22. în cartea sa, Wagenfuhr compară restricțiile impuse Industriei bunurilor de consum în Anglia şi în Germania: dacă pornim de la 100% în 1938, se constată că acesta era, în 1940, tot de 100% în Germania, dar de 87% în Anglia; în 1941, 97% în Germania şi 81% în Anglia; în 1942, 88% în Germania şi 79% în Anglia. Aici trebuie ținut cont de faptul că în Anglia era încă şomaj înainte de război, deci că nivelul de trai era mai scăzut decât în Germania.

23. Proces-verbal al şedințelor Fuhrerului din 28 şi 29 iunie 1942, punct 11.

24. Procese-verbale ale şedințelor Fuhrerului din 5 si 6 martie 1942 (punct 12), 19 martie 1942 (punct 36), 13 mai 1942 (punct 20) şi 18 mai 1942 (punct 9).

Cronica din 21 mai 1942 menționează declarația de faliment a lui Dorpmuller, şi oferta lui de a mă face dictator peste transporturi.

25. Declarațiile lui Hitler sunt extrase dintr-o dare de seamă de mai multe pagini conținută în procesul-verbal al şedinței Fuhrerului din 24 mai 1942.

26. în 1942, producția noastră de locomotive a atins cifra de 2 637, pe când, în 1941, aceasta nu fusese decât de l 918, din cauza numărului excesiv de modele utilizate până atunci; în 1943, noi fabricam un model unic de locomotivă, şi astfel producția a atins 5 243 unități, adică producția din 1941 multiplicată prin 2, 7 şi dublul celei din 1942.

27. Proces-verbal al şedinței Fuhrerului din 30 mai 1942.

28. Cronica din 6 mai 1942.

29. Cronica din 1942: „Ministrul s-a întors la Berlin pe 4 iunie cu avionul... Seara, s-a ținut la casa «Harnack» o conferință asupra dezintegrării atomului şi asupra punerii la punct a pilei atomice şi a ciclotronului."

30. La 19 decembrie 1944, încă îi scriam profesorului Gerlach, căruia îi fusese încredințată conducerea proiectului: „Puteți conta în orice moment pe sprijinul meu pentru a surmonta dificultățile care ar putea să întârzie lucrările. Cu toate eforturile extraordinare la care sunt supuse toate forțele țării în favoarea armamentului, mai este posibil să vă furnizăm mijloacele de care aveți nevoie - relativ modeste față de ceea ce faceți dumneavoastră.”

31. Procesul-verbal al convorbirii mele din 23 iunie cu Hitler menționează simplu (punct 15): „Raportat Fuhrerului pe scurt asupra conferinței despre dezintegrarea atomului şi despre sprijinul pe care am hotărât să-l acordăm cercetării nucleare.”

32. Cronica din 31 august 1943 şi din martie 1944. În 1940, au fost confiscate în Belgia l 200 tone de minereu de uraniu. Extracția în minele noastre din Joachimstal nu a fost accelerată.

33. Din 1937 până în 1940, armata a cheltuit 550 milioane RM pentru realizarea marilor rachete. Dar nici în acest domeniu nu mai trebuia să se conteze pe un succes, deoarece Hitler se baza pe principiul „dezbină şi stăpâneşte”; aceasta făcea ca, şi în cercetarea ştiințifică, grupurile cele mai diverse să lucreze sectar şi adesea chiar să se duşmănească. După Cronica din 17 august 1944, nu numai cele trei arme ale Wehrmachtului, ci şi alte organisme precum SS, Poştele etc. aveau propriile lor servicii de cercetare, în Statele Unite, dimpotrivă, toți specialiştii în fizică

atomică, de exemplu, erau grupați într-o organizație unică.

34. In cartea intitulată Personlichkeiten der Gegenwart, 1940, L. W. Helwig afirmă că Lenard combătea teoriile relativității ca fiind străine geniului german. Helwig aprecia că lucrarea lui Lenard în patru volume, Die deutsche Physik, „debarasează fizica de excrescențele pe care ştiința rasială şi rezultatele ei, acum bine cunoscute, le-a identificat ca fiind produse ale spiritului iudaic, de care poporul german trebuie ferit, căci acest spirit îi este funciarmente străin”.

CAPITOLUL 17 Hitler, comandant suprem

l. Cele 94 de procese-verbale ale acestor convorbiri cu Fuhrerul s-au păstrat integral; cele 2 222 de puncte ale lor dau o idee asupra diversității chestiunilor care erau tratate în cursul discuțiilor. După şedințe, eu dictam punctele generale, iar Saur şi ceilalți colaboratori ai mei le dictau pe cele care erau de resortul lor; totuşi, conținutul lor nu dă o idee exactă despre desfăşurarea conferințelor, deoarece, ca să conferim mai multă autoritate punctului nostru de vedere, preferam să introducem dispozițiile date prin formula: „Fiihrerul este de părere că” sau „Fiihrerul a hotărât”, chiar şi în cazurile în care avuseserăm multă bătaie de cap în a impune aceste dispoziții împotriva opiniei lui sau chiar când, pur şi simplu, prezentaserăm o măsură ce urma a fi luată, care nu se izbise de vreo opoziție din partea lui Hitler; în acest sens, tactica mea era analoagă cu aceea a lui Bormann. Aceste procese-verbale permit să se constate că, în 1942, am participat cu Hitler la 25 de convorbiri pe chestiuni de armament, iar în 1943, la 24. În 1944, n-am fost convocat decât de 13 ori, ceea ce arată în ce măsură scăzuse influența mea între timp. În 1945, nu am avut decât două ocazii să discut cu Hitler probleme de armament, căci, începând din februarie 1945, i-am lăsat locul lui Saur. A se vedea, de asemenea, W.A. Boelcke (editor): Deutschlands Riistung im Zweiten Weltkrieg. Hitlers Konferenzen mit Albert Speer, 1942-1945, Frankfurt am Main, 1969.

2. După modelul tancului ceh 38T. În 1944, am încercat încă o dată să-l fac pe Hitler să îmbrăţişeze ideea tancurilor uşoare: „Pe Frontul de Sud-Vest (în Italia), părerile asupra lui «Sherman» şi a calităților lui de vehicul de teren sunt foarte favorabile. «Sherman» urcă pante pe care specialiştii noştri în blindate le considerau impracticabile. El are avantajul de a fi echipat cu un motor puternic în raport cu greutatea lui. Chiar pe teren plat (în câmpia Fadului), adaptarea lui la toate condițiile face din el un mijloc de luptă net superior tancurilor noastre, dacă e să credem informațiile pe care ni le furnizează în privința aceasta Divizia a 26-a blindată, care luptă acolo: toți combatanții din unitățile de blindate doresc să li se dea tancuri mai uşoare, deci mai uşor de mânuit şi mai bine adaptate la terenuri variate. Potențialul lor necesar ar fi asigurat pur şi simplu printr-un tun superior."

3. Citat din discursul pronunțat de Hitler pe 26 iunie 1944, la Obersalzberg, în fața reprezentanților industriei.

4. Această calamitate a început încă din 1942: „Comunicat Ftihrerului cifrele producției lunare de piese de schimb pentru tancuri şi semnalat că, în ciuda creşterii producției, nevoile sunt atât de mari, încât creşterea trebuie să fie şi mai mare şi că, pentru aceasta, este necesar să micşorăm provizoriu producția de tancuri noi (proces-verbal al şedințelor cu Fiihrerul din 6 şi 7 mai 1942, punct 38).

5. Volumul lui Picker, Tischgesprăche, dă o bună imagine de ansamblu a subiectelor de conversație abordate de Hitler. Totuşi, nu trebuie să pierdem din vedere că, pentru a alcătui această culegere, Picker a ales, din monologurile lui Hitler, care durau zilnic una sau două ore, pasajele care i s-au părut demne de interes. Procesele-verbale complete ar multiplica impresia de plictiseală chinuitoare care se degaja din aceste conversații.

6. O divizie de munte a încercat să cucerească trecătorile Caucazului şi să înainteze până la Tiflis, pe vechea rută strategică georgiană. Hitler considera această rută ca fiind o cale puțin adecvată pentru aprovizionare, căci luni de zile era blocată de zăpadă sau de avalanşe. Din această divizie de munte se desprinsese un batalion ca să ocupe muntele Elbrus.

7. Câteva luni mai târziu, Bormann şi Ribbentrop au beneficiat de aceeaşi permisiune.

8. Din câte mi-aduc aminte, Şcoala de Cădeți a fost trimisă pe frontul de lângă Astrahan.

9. Eu am stat la Obersalzberg de la 20 la 24 noiembrie. Hitler a plecat pe 22 noiembrie la Cartierul său General de la Rastenburg.

10. Noua linie de apărare Orel-Stalingrad-Terek-Maikop însemna că trebuia apărat un front de 2, 3 ori mai lung comparative cu pozițiile pe care le ocupam noi în primăvară, ce mergeau de la Orei la Marea Neagră.

11. Experiențele făcute ulterior iarna, în timpul luptelor de retragere, dezmint teoria lui Hitler, preluată de câțiva istorici, potrivit căreia cazanul Stalingradului ar fi avut utilitatea lui, reținând trupele sovietice timp de opt săptămâni.

12. Opera de Stat, situată pe marele bulevard Unter den Linden, fusese distrusă de raidurile aeriene. A fost reconstruită din ordinul dat de Goring la 18 aprilie 1941.

13. Milch dirija această operațiune din Cartierul General al Aviației, la sud de Stalingrad. Acțiunea lui a permis sporirea considerabilă a numărului de zboruri în direcția Stalingradului şi evacuarea, pe această cale, măcar a unei părți a efectivului de răniți. La încheierea misiunii sale, Milch a fost primit de Hitler; întrevederea a avut un final furtunos, pentru ca Hitler nu voia să admită că situația militară era disperată.

14. Hitler nu putea împiedica distribuirea acestor scrisori fără ca gestul lui să nu alimenteze zvonuri extravagante. Dar, când cărțile poştale trimise de prizonierii germani, cu autorizarea armatei sovietice, au sosit în Germania, ele au fost distruse din ordinul lui Hitler, după cum aveam să aflu de la Fritzsche, la Nürnberg: aceste

cărți poştale ar fi dovedit familiilor ca ruda respectivă este în viață, ceea ce ar fi avut ca efect atenuarea fricii de ruşi pe care propaganda o întreținea în rândul populației germane.

CAPITOLUL 18 Intrigi

1. La paisprezece zile după semnarea, pe 8 ianuarie 1943, a ordinului de mobilizare, Hitler a cerut, într-o proclamație, majo rarea programului de blindate.

2. Şedința Oficiului Central de Planificare din 26 ianuarie 1943. Subiectul la ordinea zilei era proiectul constând în „transfer rarea unui total de un milion de germani la uzinele de armament". Cererile mele n-au fost acceptate. După un studiu intitulat Effects of Strategic Bombing, făcut de „U.S. Strategic Bombing Survey", care îşi extrage informațiile din „bilanțul efectivelor economiei de război întocmit de Biroul de Statistică al Reichului", numărul persoanelor încadrate în muncă era în:

	Mai 1943	Mai 1944
Comerț, bănci, asigurări	3 100 000	2 900 000
Administrație	2 800 000	2 800 000
Transporturi	2 300 000	2 300 000
Meserii	3 400 000	3 300 000
Servicii sociale	1 000 000	900 000
Muncă la domiciliu	14000000	13600000

*

Această diminuare cu 400 000 a numărului de persoane încadrate în munca trebuie să se explice, în principal, prin plecarea persoanelor vârstnice, pentru că tinerii erau încorporați în Wehrmacht. Încercarea de a înrola în întreprinderile de armament persoanele încadrate în muncă, dar care nu lucrau pentru, economia de război, n-a fost deci încununată de succes, nici după ; un an şi jumătate de eforturi în acest sens.

La 12 iulie 1944, i-am prezentat din nou lui Hitler vechile ; argumente: „Bombardamentele au adus dovada că se poate trăi în mijlocul nunelor fără restaurante, fără cabarete, în condiții de l habitat precare, într-un cuvânt, fără satisfacerea multora dintre nevoile vieții cotidiene. S-a văzut că afacerile şi operațiunile > bancare continuă, chiar dacă activitatea băncilor s-a încetinit..., Sau că, de exemplu, călătorii continuă să-şi plătească locul, chiar î dacă nu se pot elibera bilete pentru că acestea au fost arse, şi, de ț asemenea, că perceptorii continuă să primească vărsămintele, i chiar dacă dosarele de la percepție au fost distruse."

3. În cursul unei şedinţe care s-a ţinut la 8 ianuarie 1943 în ; sala Consiliului de Miniştri, Gauleiterul Sauckel a susţinut în faţa tuturor celorlalţi participanţi punctul de vedere potrivit căruia era inutil să se recruteze mână de lucru feminină pentru că efectivele de atunci erau suficiente (Cronica).

4. în chestiunea produselor cosmetice, Goebbels s-a dovedit şovăitor: „Se discută (în opinia publică) de o întreagă scrie de probleme particulare, cum ar fi chestiunea produselor cosmetice pentru femei... Poate că ar trebui să ne arătăm mai puţin intran sigenţi în această materie (Goebbels, Jurnal, 12 martie 1943). Recomandarea lui Hitler este consemnată în procesul-verbal al şedinţei cu Fiihrerul din 25 aprilie 1943, la punctul 14.

5. Această caracterizare a lui Hitler contrastează cu impresia ce se degajă din lectura rândurilor pe care Goebbels le-a încredin ţat Jurnalului său în aceeaşi perioadă. Goebbels, fără nici o îndoială, se gândea să publice fragmente din jurnal îndată ce războiul va fi fost câştigat. Poate că acesta este motivul pentru care se ferea să consemneze vreo critică la adresa lui Hitler; dar, poate că se temea şi de eventualitatea de a fi luat prin surprindere într-o zi de vreo percheziţie şi de a-şi vedea hârtiile personale trecute prin filtru.

6. Diferendul dintre Goring şi Goebbels în legătură cu restaurantul „Horchcr” a fost de altminteri aplanat prin faptul că restaurantul a rămas închis, pentru a fi în curând transformat în Club al Luftwaffei.

7. A se vedea, de asemenea, relatarea detaliată, făcută de Goebbels în Jurnalul său, cu privire la întrunirile ţinute la Obersalzberg, la Cartierul General şi la reşedinţa berlineză a lui Goring.

8. Mai târziu, am descoperit prin intermediul inspectorului nostru de Armament pentru Bavaria Superioara, generalul Roesch, că Sauckel ordonase Birourilor de Plasare să înscrie ca „plasat” orice lucrător care fusese repartizat unei uzine, chiar dacă acesta nu era calificat pentru specialitatea respectivă. Uzinele nu înscriau decât lucrătorii care erau admişi.

9. într-un local de dans, rochia unei femei luase foc şi Goring îi calmase durerile cu morfină. Dar injecţia nu fusese făcută cum trebuie şi femeia rămăsese cu un semn, motiv pentru care l-a dat în judecată pe Goring.

10. În legătură cu aceasta, iată ce scria Goebbels in Jurnalul său inedit, la 15 mai 1943: „El (Hitler) s-a explicat toată ziua cu căpitanii industriei de armament asupra măsurilor ce trebuie să fie luate acum. Această conversaţie cu Fuhrerul era menită să repare cât de cât eşecul relativ al unei consfătuiri de la Goring, care făcuse nişte gafe faţă de industriaşii armamentului j ignindu-i grav. Acum Fuhrerul a repus lucrurile la locul lor.”

CAPITOLUL 19 Al doilea personaj în stat

1. Directiva lui Keitel stabilea: „Toţi prizonierii de război capturaţi în Est, începând din 5 iulie 1943, vor fi trimişi în lagărele OKW. De aici, ei fie vor fi imediat puşi la muncă, fie vor fi puşi la dispoziţia GBA şi trimişi în mine” (GBA sunt iniţialele pentru „Generalbevollmächtigter fur Arbeitseinsatz”, ceea ce se traduce prin: comisar general pentru mâna de lucru - n.t.). Citat după interogatoriul încrucişat cu generalul sovietic Raghinski (Document SUA455).

Reacțiile lui Hitler erau imprevizibile. De exemplu, cu ocazia debarcării de la Dieppe, la 19 august 1942, nişte soldați canadieni ucisesera câțiva oameni ai Organizației Todt, care lucrau acolo la construirea unor buncăre. Canadienii îi luaseră, fără îndoială, drept activişti politici, căci purtau uniforme bune şi o banderolă cu crucea încârligată. La Cartierul General al Fiihrerului, Jodl m-a tras de-o parte: „Cred că e mai bine să nu-i vorbim Fiihrerului despre aceasta. Altminteri, o să ordone represalii.” Dar eu uitasem să-l avertizez pe Dorsch, reprezentantul meu la Organizația Todt, şi acesta a adus faptul la cunoştința lui Hitler. Ne aşteptam ca Fuhrerul să amenințe cu represalii teribile, dar el s-a arătat sensibil la un argument pe care l-a dezvoltat Jodl: incidentul era imputabil unei neglijențe regretabile a OKW; acesta omisese să anunțe prin intermediul Elveției ca uniforma Organizației Todt era o uniformă de soldat; Jodl a spus că va face imediat precizarea cuvenită. Cu aceeaşi ocazie, eu am propus să se renunțe la purtarea banderolei cu cruce încârligată, dar Hitler n-a fost de acord.

2. Lucrările pregătitoare duraseră mai multe luni, dar era prea târziu pentru a realiza fortificații importante înainte de sosirea iernii. De aceea, Hitler a ordonat - cum o atestă procesul-verbal al şedinței din 8 iulie 1943, punct 14 - să nu se înceapă lucrările în beton decât în primăvara lui 1944; consumul lunar de beton avea să fie înjur de 200 000 de metri cubi, timp de şase-şapte luni. Pentru zidul Atlanticului, consumul lunar de beton era de 600 000 de metri cubi, după cum se spune în procesul-verbal al şedințelor Fuhrerului din 13 şi 15 mai 1943, punct 14. Hitler acceptase chiar ca „betonul necesar în Est să fie luat din cantitățile ce urmau a fi utilizate pentru zidul Atlanticului”.

3. La începutul lui octombrie 1943, Hitler tot „nu era de acord să se construiască în spatele liniei Niprului o linie de fortificații permanente”, deşi acest fluviu fusese trecut de trupele sovietice de câteva zile (proces-verbal al şedințelor Fuhrerului din 30 septembrie şi l octombrie 1943, punct 27).

4. Jodl a relatat la 16 decembrie 1943, în Jurnalul sau inedit, descoperirea acestui abuz de inițiativă: „Dorsch l-a informat pe Fuhrer, care nu ştia nimic despre intervenția OT în lucrările pentru poziția de pe Bug... Fuhrerul, foarte iritat, ne-a vorbit, ministrului Speer şi mie însumi, despre mentalitatea defetistă a Statului-Major al lui Manstein, despre care îl informase Gauleiterul Koch.”

5. Din cauza mişcărilor de teren, trebuia să se prevadă o ar mătură metalică deosebit de importantă care ar fi absorbit enorme şi prețioase cantități de oțel. În plus, Zeitzler a explicat, în cursul şedințelor de Stat-Major, ca având în vedere insuficiența rețelei feroviare din Crimeea, transportul materialelor necesare unui pod de această importanță ar reduce aprovizionarea militară pe care se întemeiază apărarea pozițiilor noastre.

6. Era vorba de bătălia navală din 31 decembrie 1942; după părerea lui Hitler, două dintre cuirasatele noastre, Liitzow si

Albert Speer
ÎN UMBRA LUI HITLER Memorii
* *
Traducere din limba germană de ION NASTASIA şi ŞERBAN NASTASIA
1997
VOLUMUL I I
PARTEA A TREIA

Capitolul 23 BOALA

Profesorul Gebhardt, Gruppenfuhrer SS, ortoped celebru, cunoscut în toată lumea europeană a sportului, 1 conducea spitalul Crucii Roşii din Hohenlychen. Spitalul era situat în mijlocul pădurii, pe malul unui lac, la vreo sută de kilometri nord de Berlin. Fără să ştiu, mă dădusem pe mâna unui prieten de-al lui Himmler, una dintre puţinele persoane care se tutuiau cu el. Timp de mai bine de două luni am locuit în clinica particulară a profesorului, în afara spitalului, într-o cameră simplu mobilată. Alte încăperi ale clinicii erau ocupate de secretarele mele. Mi se instalase o legătură telefonică directă cu ministerul, căci voiam să lucrez în continuare.

A fi bolnav în cel de-al treilea Reich, mai ales când deţineai o funcţie înaltă, era un factor generator de dificultăţi şi un motiv de îngrijorare, căci prea des justifica Hitler eliminarea unui om politic de prim-plan invocând starea sănătăţii lui. De aceea, îmbolnăvirea vreunuia dintre colaboratorii apropiaţi ai Fiihrerului inaugura, în cercurile politice, o perioadă a vorbitului în şoaptă şi a trasului cu urechea. Fiind realmente bolnav, mi s-a părut indicat, în acest context, să rămân totuşi cât mai activ, în plus, nu puteam să-mi abandonez aparatul ministerial, deoarece, la fel ca şi Hitler, n-aveam un locţiitor corespunzător, în ciuda tuturor eforturilor depuse de anturajul meu pentru a-mi permite să mă odihnesc, nu rar se întâmpla să urmăresc până la miezul nopţii, din pat, conversaţiile, apelurile telefonice şi şedinţele de transmitere a dispoziţiilor.

De-abia sosisem la spital că Bohr, pe care-1 numisem de curând director de Personal, m-a sunat, indignat, în legătura cu ordinul dat de Dorsch ca dulapul cu dosare ce se afla în biroul său să fie transferat imediat la centrala Organizaţiei Todt. La rândul meu, am dat dispoziţie ca, indiferent de condiţii, dulapul să fie lăsat în locul în care se află. Peste câteva zile, au apărut nişte reprezentanţi ai Gauleiterului Berlinului, însoţiţi de mai mulţi lucrători de la Serviciul de Mutări. După cum mă informa Bohr, aveau sarcina să ridice dulapul cu tot ce conţinea, pe motiv că aparţinea partidului. Bohr nu mai ştia ce să facă. N-a reuşit să stopeze acţiunea decât în urma unui telefon dat lui Naumann, unul dintre colaboratorii imediaţi ai lui Goebbels: dulapul respectiv a fost sigilat de către funcţionarii partidului. Ulterior, am ordonat să se deşurubeze partea din spate a dulapului, căci uşa era sigilată. A doua zi Bohr a venit cu un teanc de dosare fotocopiate: ele priveau un anumit număr de vechi colaboratori de-ai mei şi conţineau aprecieri aproape totalmente negative la adresa acestora. Cei mai mulţi erau acuzaţi că au o atitudine duşmănoasă faţă de partid, uneori chiar se cerea să fie puşi sub supravegherea Gestapoului, în acelaşi timp, am aflat că partidul folosea în ministerul meu un om de încredere: Xaver Dorsch. Faptul însuşi m-a surprins mai puţin decât numele persoanei.

Încă din toamnă încercasem să promovez un funcționar din minister, dar acesta nu era agreat de clica formată acolo de curând. Primul meu director de Personal recursese la tot felul de subterfugii până când, în cele din urmă, 1-am forțat să-mi prezinte propunerea de avansare. Cu puțin timp înainte de a mă îmbolnăvi, Bormann mă refuzase la modul neprietenesc şi categoric. Acum, în dosarele aflate în dulapul secret, am dat peste proiectul acestei scrisori a lui Bormann, inspirat şi redactat, după cum o dovedeau documentele, de Dorsch şi de fostul meu director de Personal, Haasemann. Proiectul fusese reluat textual de către Bormann în scrisoarea pe care mi-o adresase.[2] De pe patul de spital i-am telefonat lui Goebbels: cum el era Gauleiterul Berlinului, membrii de partid însărcinați cu misiuni în ministere erau plasați sub ordinele lui. Fără să stea pe gânduri, şi-a dat acordul la numirea în acest post a lui Frănk, vechiul meu colaborator: „Exercitarea unei administrații paralele constituie o stare de lucruri inadmisibilă. La ora actuală, toți miniştrii sunt membri de partid. Din două una: sau avem încredere în ei, sau trebuie să-şi dea demisia!" Totuşi n-am aflat cine erau oamenii de încredere pe care-i folosea Gestapoul în ministerul meu.

Mai greu a fost să-mi păstrez poziția în timpul cât am fost internat. A trebuit să-1 rog pe Klopfer, Secretarul de Stat al lui Bormann, să reamintească serviciilor partidului limitele activității lor; i-am cerut, mai ales, să nu le facă greutăți industriaşilor. De la începutul bolii mele, consilierii economici ai diviziunilor teritoriale îşi arogaseră atribuții care priveau activitatea mea în ceea ce avea ea esențial, îi solicitam lui Funk şi colaboratorului său Ohlendorf, care-i fusese împrumutat de Himmler, să adopte o atitudine mai binevoitoare față de lumea industriei, a cărei autonomie trebuia respectată, şi să mă sprijine împotriva consilierilor economici regionali ai lui Bormann. Sauckel profitase şi el de absența mea pentru a lansa o proclamație prin care-i chema pe responsabilii armamentului „la ultimul efort decisiv". Având în vedere încercările adversarilor de a se folosi de absența mea cu scopul de a mă lovi, m-am adresat în scris lui Hitler pentru a-i aduce la cunoştință îngrijorările mele şi pentru a-1 ruga să mă ajute. Douăzeci şi trei de pagini dactilografiate, redactate în patru zile, sunt o mărturie a nevrozității care mă cuprinsese. Mă plângeam de pretenția lui Sauckel şi de consilierii economici ai lui Bormann, rugându-1 să-mi confirme autoritatea necondiționată pentru toate problemele ce țineau de atribuțiile mele. În fond, nu făceam decât să repet exact cererile pe care, spre indignarea Gauleiterilor, le formulasem deja la congresul de la Posen în termeni energici, dar fără succes. Mai scriam că nu e posibil să planifici producția în ansamblul ei decât dacă „vor fi regrupate în ministerul meu numeroasele servicii care emit directive, aplică sancțiuni, dau sfaturi şi adresează critici conducerii întreprinderilor."

Patru zile mai târziu, mă adresam din nou lui Hitler: într-un stil direct, nepotrivit cu starea reală a raporturilor noastre, îl informam despre camarila din minister; aceasta, în spatele meu, contracarase măsurile ordonate de mine. Mă plângeam de a fi fost înşelat şi de a fi căzut victimă unui mic cerc format din vechi colaboratori ai lui Todt. Mă refeream la grupul condus de Dorsch, care-şi încălcase obligația de loialitate. Mă vedeam deci constrâns să-1 înlocuiesc pe Dorsch cu un om de încredere.[4]

Fără îndoială, această scrisoare, prin care-i anunțam lui Hitler revocarea unuia dintre favoriții săi, era un gest din cale-afară de neinteligent, pentru că nesocotea una dintre regulile regimului, care cerea ca lui Hitler să i se strecoare cu abilitate şi la

momentul propice chestiunile de personal, în loc să respect regula, eu îl pusesem în situația de a se confrunta, pe nepusă masă, cu abaterile de la o conduită loială şi cu îndoielnicele calități ale unui colaborator, îi trimiteam lui Bormann o copie a reclamației mele, ceea ce echivala fie cu o prostie, fie cu o provocare. Procedând aşa, îmi dezmințeam reputația de a fi un tactician desăvârşit în arta de a manevra în ambianța de intrigi ce-1 înconjura pe Hitler. Această reacție se explica probabil printr-o anumită atitudine de sfidare spre care mă împingea izolarea mea.

Boala mă îndepărtase prea mult de Hitler, polul puterii care decidea totul. La toate propunerile, cererile şi reclamațiile mele, el n-a zis nici da, nici ba; vorbeam în vânt, aşa că, din partea lui, n-am primit nici vin răspuns. Nu mai eram ministrul preferat al lui Hitler, nici eventualul lui succesor. Câteva insinuări ale lui Bormann şi câteva săptămâni de boală fuseseră suficiente ca să mă elimine, în acest context, o trăsătură de comportament a lui Hitler, frecvent vizibilă, şi-a spus cuvântul: pe cei care dispăreau un anumit timp din câmpul lui vizual îi scotea pur şi simplu din evidență. Dacă, după o perioadă, cel în chestiune reapărea, atunci şi imaginea respectivului putea să devină alta. În cursul bolii, am făcut în mai multe rânduri această experiență care m-a dezamăgit şi m-a îndepărtat, ca om, de Hitler. Dar, în zilele acelea, noua mea situație nu mi-a inspirat nici revoltă, nici disperare. Cu sănătatea şubrezită, nu simțeam decât oboseală şi resemnare.

Pe căi ocolite, am aflat că Hitler nu voia să renunțe la Dorsch, tovarăşul lui de partid din anii douăzeci. In cursul săptămânilor următoare, Fiihrerul a ținut să marcheze, în mod aproape ostentativ, considerația pe care i-o purta. A avut cu el convorbiri ca între prieteni, ceea ce 1-a ajutat pe Dorsch să-şi întărească poziția față de mine. Goring, Bormann şi Himmler au sesizat deplasarea centrului de greutate şi s-au folosit de ocazie pentru a-mi săpa definitiv autoritatea de ministru. Desigur, fiecare pentru sine, fiecare pentru motive care erau numai ale lui şi, probabil, fără a se fi înțeles în prealabil între ei. De revocarea lui Dorsch nici vorbă nu mai putea fi.

Douăzeci de zile am stat la pat, cu piciorul în gips, imobilizat cu fața în sus. Am avut tot timpul să-mi rumeg necazul şi decepțiile. După ce m-am ridicat din nou, am simțit, după câteva ore, nişte dureri acute în spinare şi în coşul pieptului, am expectorat sânge, ceea ce părea să indice o embolie pulmonară. Profesorul Gebhardt a diagnosticat totuşi un reumatism muscular şi mi-a masat coşul pieptului cu venin de albine (Forapin); în plus, mi-a prescris sulfamide, chinină şi narcotice.5 Peste două zile am suferit un al doilea atac violent. Starea mea devenea îngrijorătoare. Totuşi, profesorul Gebhardt continua să diagnosticheze numai un reumatism muscular. Atunci, soția mea 1-a alertat pe doctorul Brandt care, în aceeaşi noapte, 1-a trimis 1-a Hohenlychen pe profesorul Friedrich Koch, specialist în boli interne la Facultatea din Berlin şi asistent al lui Sauerbruch. Brandt, care era medicul însoțitor al lui Hitler şi dispunea de „puteri depline în materie de sănătate şi igienă", i-a încredințat în mod expres lui Koch responsabilitatea exclusivă a tratamentului şi, în acelaşi timp, i-a interzis profesorului Gebhardt sa mai intervină în vreun fel în abordarea cazului meu. Din indicația doctorului Brandt, i s-a repartizat profesorului Koch o cameră în imediata mea apropiere, şi a primit sarcina ca, într-o primă etapă, să stea lângă mine zi şi noapte.6

Timp de trei zile, starea mea a rămas „deosebit de îngrijorătoare", potrivit caracterizării din raportul lui Koch: „Dispnee acută, pigmentație puternică, accelerarea

considerabilă a pulsului, temperatură, accese chinuitoare de tuse, dureri şi expectorații cu sânge. După evoluția bolii şi ansamblul simptomelor, nu se poate trage altă concluzie decât aceea că ne aflăm în prezența unui infarct.” Medicii o pregăteau pe soția mea pentru ce era mai rău. În contrast cu acest diagnostic, situația în care mă aflam a făcut să mă cufund într-o euforie aproape miraculoasă: cămăruța se transformase într-o sală magnifică, un biet dulap din lemn, pe care-1 avusesem în fața ochilor timp de trei săptămâni, devenise o piesă somptuoasă, bogat sculptată şi încrustată cu lemn prețios. Rar mi-a fost dat să am o asemenea senzație de bine şi de seninătate.

După ce m-am mai restabilit, prietenul meu Robert Frank mi-a povestit că avusese într-o noapte o discuție confidențială cu profesorul Koch, specialistul în boli interne. Ceea ce-mi relata el suna destul de extravagant: atunci când starea mea fusese îngrijorătoare, Gebhardt îi ceruse să efectueze o uşoară intervenție care, după părerea profesorului Koch, mi-ar fi pus viața în pericol. Pentru un moment, profesorul Koch s-a făcut a nu înțelege; apoi, în fața refuzului său de a proceda la această intervenție, Gebhardt a căutat să se eschiveze, pretinzând că vrusese numai să-1 pună la încercare.

Frank m-a implorat să nu întreprind nimic, profesorul Koch temându-se sa nu dispară într-un lagăr de concentrare, în timp ce informatorul meu ar fi avut desigur necazuri cu Gestapoul. A trebuit să tac, căci şi pe Hitler cu greu mi 1-aş fi putut face confident în asemenea problemă. Reacția lui era previzibilă: într-un acces de mânie, ar fi spus că toate acestea sunt categoric imposibile, apoi ar fi apăsat pe butonul soneriei ce-i era totdeauna la îndemână, 1-ar fi chemat pe Bormann şi i-ar fi ordonat arestarea celor care-1 calomniau pe Himmler.

Pe atunci, treaba aceasta mi se părea imposibil de colportat sub forma ei actuală. Himmler trecea şi în cercurile partidului drept un om de o răceală şi de o consecvență atroce. Nimeni nu se gândea în mod serios să se pună rău cu el. În afară de aceasta, ocazia era prea favorabilă: eu n-aş fi supraviețuit nici celei mai mici complicații, astfel că nici o bănuială nu şi-ar fi putut face loc. Incidentul constituie un capitol al luptei intestine care se dădea între pretendenții la succesiunea puterii. Se vede de aici că poziția mea era încă solidă, deşi nu într-atât încât, după acest insucces, să nu se mai poată urzi alte intrigi.

De abia la Spandau mi-a povestit Funk detaliile unui incident la care, în 1944, nu îndrăznise să facă decât nişte aluzii vagi: prin toamna lui 1943, la Statul-Major al SS-ului, condus de Sepp Dietrich, avusese loc o beție la care participase, alături de Gebhardt, adjutantul şi prietenul de-o viață al lui Funk, Horst Walter, acum adjutant al lui Dietrich. În acest cerc de şefi SS, Gebhardt declarase că, după părerea lui Himmler, Speer constituia un pericol şi, prin urmare, trebuia sa dispară.

Am insistat în eforturile de a-mi grăbi plecarea din acest spital în care începusem să mă simt în nesiguranță, deşi starea sănătății mele nu părea să-mi permită. Am rugat să se facă de urgență demersuri ca să fiu transferat într-o altă unitate spital-cească. Inițial, Gebhardt s-a opus pe considerente medicale. Chiar în primele zile ale lui martie, când începusem să mă ridic, el a vrut să mă împiedice să plec. Dar peste vreo zece zile, un spital vecin a fost atins în cursul unui teribil atac aerian executat de Flota a 8-a americană, ceea ce 1-a făcut pe Gebhardt să creadă că eu eram cel vizat de bombardamentul respectiv. Peste noapte, şi-a schimbat părerea despre posibilitatea transportării mele. La 17 martie, am putut, în sfârşit, să părăsesc acel loc deprimant.

Cu puțin înainte de sfârşitul războiului, 1-am întrebat pe Koch în legătură cu cele întâmplate atunci. Dar nici de data aceasta nu a vrut să-mi spună mai mult decât că se certase rău cu Gebhardt în legătură cu mine. Profesorul îi dăduse de înțeles că el nu este numai medic, ci şi „medic politic". De altfel, Gebhardt se străduise să mă rețină în clinica lui cât mai mult cu putință.7

La 23 februarie 1944, Milch mi-a făcut o vizită la spital. Flotele aeriene a 8-a şi a 15-a americane îşi concentraseră bombardamentele asupra industriei aeronautice germane. Luna viitoare, producția noastră de avioane n-ar mai putea să atingă -îmi explica el - decât o treime din producția lunilor precedente. Milch aducea cu el o propunere în scris: după modelul a ceea ce se chema „Statul-Major al Ruhrului", care permisese să se repare pagubele pricinuite de bombardamente, el propunea crearea unui „Stat-Major al Aviației de vânătoare" pentru a surmonta, într-un efort comun al celor două ministere, dificultățile întâmpinate de industria care lucra pentru războiul aerian. Poate că în situația dată ar fi fost mai inteligent să răspund evaziv, dar voiam să încerc totul ca să vin în ajutorul Aviației, aflate la ananghie; aşadar, m-am declarat de acord cu proiectul. Eram conştienți de faptul că acest Stat-Major al Aviației de vânătoare reprezenta primul pas spre integrarea în Ministerul Armamentului, adică în ministerul meu, a Luftwaffei, singura armă care rămăsese independentă.

De pe patul de spital, 1-am informat telefonic pe Goring, care a refuzat însă să subscrie la propunerea noastră de a lucra în comun. Nu i-am acceptat obiecția cum ca, în felul acesta, m-aş amesteca în treburile ținând de competența lui. L-am informat telefonic şi pe Hitler. A găsit excelentă ideea, dar s-a arătat reticent şi rece când i-am împărtăşit intenția noastră de a încredința Gauleiterului Hanke comanda Statului-Major al Aviației de vânătoare. Eu am comis o grava eroare încredințându-i lui Sauckel conducerea Departamentului Forței de Muncă", mi-a spus Hitler la telefon. „Prin funcția lui de Gauleiter, el nu poate să ia decât decizii irevocabile, şi iată-1 acum obligat să tot negocieze şi să recurgă la compromisuri. Pentru nimic în lume n-aş mai repartiza o asemenea sarcină unui Gauleiter!" Hitler a devenit treptat din ce în ce mai furios. „Exemplul lui Sauckel a avut drept efect diminuarea autorității tuturor Gauleiterilor. Saur va fi cel care va prelua această sarcină!" Cu aceste cuvinte, Fuhrerul a încheiat într-o manieră abruptă conversația noastră şi, pentru a doua oară într-o scurta perioadă de timp, intervenea în politica mea de personal, în cursul convorbirii telefonice, vocea lui Hitler rămăsese rece şi neprietenoasă. Poate că o altă problemă fusese cauza indispoziției lui... Dar, întrucât şi Milch îl prefera pe Saur, a cărui putere crescuse şi mai mult în acest răstimp, m-am supus fără rezerve ordinului.

Ani de experiență mă familiarizaseră cu diferențierile pe care le făcea Hitler atunci când adjutantul său, Schaub, îl aviza asupra aniversării sau a bolii uneia dintre numeroasele sale cunoştințe. Formula scurtă: „flori şi scrisoare" corespundea unui mesaj al cărui text era fixat dinainte, fiindu-i prezentat doar spre semnare. Florile erau lăsate la alegerea adjutantului. Câteva cuvinte scrise cu mâna lui puteau fi socotite ca un semn deosebit de considerație. Cu ocazii la care ținea extraordinar de mult, îl trimitea pe Schaub să-i aducă stilou şi carton pe care scria el însuşi câteva rânduri. Atunci preciza şi ce flori să se pregătească.

A existat o vreme când făceam parte, alături de vedetele de cinema şi de cântăreți, din categoria celor care primeau distincții acordate cu mare tam-tam. Aşa că atunci

când, la puțin timp după ce trecusem printr-o boală care era să mă coste viața, mi-a parvenit un buchet de flori, însoțit de un text dactilografiat banal şi indiferent, mi-am dat seama că, deşi rămăsesem unul dintre membrii cei mai importanți ai guvernului, mă aflam pe treapta cea mai de jos a ierarhiei. Boala m-a făcut să reacționez cu mai multă susceptibilitate decât era necesar, căci Hitler mă chemise de două sau de trei ori la telefon ca să se intereseze de sănătatea mea. Mă considera însă pe mine vinovat de a mă fi îmbolnăvit.

„De ce trebuia să te duci la schi? ți-am spus mereu că asta e o nebunie! Ce idee să-ți legi de picioare nişte scânduri! De urgență pe foc cu ele!” adăuga el de fiecare dată, în intenția stângace de a încheia convorbirea cu o glumă.

Specialistul în boli interne, profesorul Koch, ținând cont de problemele pe care le aveam cu plămânii, mi-a recomandat să evit aeml de altitudine de la Obersalzberg. În parcul castelului de la Klessheim, reşedința din apropierea Salzburgului rezervată invitaților lui Hitler, arhitectul baroc Fischer von Erlach construise, pentru prinții-episcopi ai oraşului, un încântător pavilion în arc de cerc numit „Castelul de treflă”. Acest edificiu renovat mi-a fost repartizat, la 18 martie, ca loc de sejur, deoarece corpul castelului era rezervat regentului Ungariei, Horthy, venit pentru negocieri care aveau să se soldeze, douăzeci şi patru de ore mai târziu, cu ultima invazie a lui Hitler într-o țară străină, Ungaria, în seara sosirii mele, într-o pauză a tratativelor, Hitler mi-a făcut o vizită.

Revăzându-1 acum, după o întrerupere de zece săptămâni, i-am remarcat, pentru prima oară după toți aceşti ani petrecuți în preajma lui, nasul lătăreț, paloarea şi fața respingătoare. Această reacție era primul simptom al schimbării mele de atitudine, al distanței pe care începeam s-o iau față de el; de-acum aveam să-1 văd în realitatea nealterată de prejudecățile mele idealizante de odinioară. Timp de aproape trei luni, nu mai fusesem supus influenței lui personale, dar jignirile şi afronturile sale nu mă ocoliseră. După ani de entuziasm şi de exaltare, reflectam pentru prima dată la drumul parcurs alături de el. În timp ce altădată câteva cuvinte sau un simplu gest din partea lui erau suficiente ca să mă revigoreze şi să elibereze în mine resurse extraordinare de energie, acum, după această reîntâlnire, în ciuda cordialității lui Hitler, mă simțeam iremediabil obosit şi epuizat. Nu tânjeam decât după un singur lucru: să plec cât mai curând cu soția şi copiii la Meran şi să petrec acolo multe săptămâni, ca să prind din nou putere, fără să ştiu la drept vorbind în ce scop, căci nu mai aveam nici unul.

Totuşi, voința mea de autoafirmare a avut o tresărire când, în timpul celor cinci zile petrecute la Klessheim, m-am văzut obligat să constat că, prin minciună şi ranchiună, se pusese la cale eliminarea mea definitivă. A doua zi după vizita lui Hitler, Goring mi-a transmis telefonic felicitări la aniversarea zilei mele de naştere. Când, profitând de ocazie, i-am dat, cu mici exagerări, informații liniştitoare despre starea sănătății mele, el mi-a spus, fără să aibă câtuşi de puțin aerul că o face cu strângere de inimă, ci mai degrabă bucurându-se: „Dar, uite ce e, ceea ce spui dumneata nu-i deloc aşa! Profesorul Gebhardt mi-a comunicat ieri că eşti atins de o gravă afecțiune cardiacă. Fără speranță de vindecare, înțelegi dumneata? Poate că dumneata nici nu ştii!” Imediat după aceasta, risipind multe cuvinte de laudă la adresa activității mele trecute, Goring a făcut aluzie la plecarea mea iminentă. I-am spus că examenele radiografice şi electrocardiografice nu relevaseră nimic patologic.8 Goring a replicat că se vedea limpede

că sunt greşit informat şi, pur şi simplu, nu a vrut să ia în considerare explicația mea. Dar Gebhardt era cel care-i furnizase date eronate.

Hitler, cu un aer vizibil afectat, le-a spus şi el celor din anturaj, printre care se găsea şi soția mea: „Speer nu se mai face bine!” Vorbise şi el cu Gebhardt, care mă caracterizase drept o epavă inaptă de muncă.

Poate că Hitler se gândea la visurile ce ni le făcuserăm amândoi în legătură cu arhitectura, visuri pe care o leziune cardiacă incurabilă m-ar împiedica de acum înainte să le realizez, sau poate că se gândea la sfârşitul prematur al primului său arhitect, profesorul Troost - fapt este că a reapărut în aceeaşi zi la Klessheim, ca să-mi facă surpriza de a-mi oferi un uriaş buchet de flori pe care 1-a luat din mâna valetului său. Era un gest neobişnuit din partea lui. La câteva ore după plecarea lui Hitler, am aflat că Himmler îmi va face şi el o vizită. Acesta mi-a declarat oficial că Gebhardt a fost însărcinat de Hitler să-mi asigure securitatea, în calitate de Gruppenfuhrer S S şi sănătatea, în calitate de medic. Astfel, specialistul meu în boli interne era îndepărtat. Un comando SS, desemnat să-mi asigure protecția, a fost pus sub comanda lui Gebhardt.9

La 23 martie, Hitler a venit încă o dată pentru a-mi face o vizită de adio, ca şi când şi-ar fi dat seama cât de mult mă înstrăinasem de el în timpul bolii, în realitate, şi în ciuda simpatiei pe care mi-o arătase în mai multe rânduri în ultima vreme, raporturile mele cu el suferiseră transformări sensibile. Mă deranja în mod deosebit faptul că nu şi-a amintit de mine, colaboratorul lui apropiat, decât datorită întâmplării de a ne fi reîntâlnit aici şi că realizările mele ca arhitect şi ca ministru contaseră atât de puțin în timpul celor câtorva săptămâni în care nu ne mai văzuserăm. Înțelegeam, fireşte, că un om foarte ocupat şi supus unei presiuni extreme, cum era Hitler, avea tot dreptul să-şi neglijeze colaboratorii pe care nu-i mai vedea. Dar întreaga lui comportare din ultimele săptămâni îmi demonstrase că eu contam foarte puțin printre cei din suita lui şi că dădea dovadă de prea puțină rațiune şi obiectivitate în luarea deciziilor. Simțind răceala mea sau vrând, poate, să mă consoleze, mi-a spus, pe un ton deprimat, că şi el stă foarte rău cu sănătatea: are indicii sigure că, în curând, îşi va pierde vederea. A receptat, fără să spună un cuvânt, informația mea cum că profesorul Brandt o să-i descrie succesul cu care trecusem examenul cardiac.

Castelul Goyen era situat pe o înălțime care domina Meranul. Acolo am petrecut şase săptămâni, cele mai frumoase ale ministeriatului meu, singurele în care am fost împreună cu familia. Gebhardt se instalase departe, în vale, şi nu prea făcea caz de dreptul de a supraveghea modul în care-mi petreceam eu timpul.

În zilele cât m-am aflat la Meran, Goring, cuprins de un neobişnuit dor de activitate, i-a convocat, fără să mă întrebe şi chiar fără să mă prevină, pe cei doi colaboratori ai mei, Dorsch şi Saur, la consfătuiri cu Hitler. Era-clar ca lumina zilei că, după numeroasele nereuşite pe care le avusese în anii precedenți, voia să profite de ocazie pentru a-şi asigura poziția de al doilea om al regimului. Calea aleasă pentru atingerea scopului vizat era aceea de a-i sprijini, în dauna mea, pe cei doi colaboratori ai mei care, nu constituiau un pericol, în afară de aceasta, Goring a pus în circulație zvonul că era de aşteptat să mă retrag şi a vrut să afle de la Gauleiterul regiunii Dunărea Superioară, Eigruber, părerea partidului despre directorul de întreprindere Meindl — un prieten de-al lui. Şi-a justificat demersul prin intenția de a-1 atrage pe Meindl la convorbiri cu Hitler, prezentându-1 ca succesor al meu.10 Deja supraîncărcat cu funcții,

Ley, Reichsleiter al partidului, a venit şi el cu pretenţii. Fără să fie solicitat în acest sens, a declarat că, dacă pleacă Speer, preia el şi această muncă şi, iară doar şi poate, o să se descurce.

Între timp, Bormann şi Himmler au încercat să-i ponegrească în fața lui Hitler pe ceilalţi directori generali ai mei, făcând să planeze asupra lor grave suspiciuni. Ftihrerul socotea că nu e necesar să fiu informat şi eu. De aceea, numai pe căi ocolite am aflat că era aşa de pornit împotriva a trei dintre ei, Liebel, Waeger şi Schieber, încât se putea presupune că aceştia aveau să fie concediaţi în curând. Câteva săptămâni fuseseră de ajuns ca Hitler să uite zilele de la Klessheim. În afară de Fromm, Zeitzler, Guderian, Milch şi Donitz, numai Funk, ministrul Economiei, a mai făcut parte din micul cerc de fruntaşi ai regimului care mi-au dat dovezi de simpatie în săptămânile cât am fost bolnav.

Pentru a anula efectul bombardamentelor, Hitler cerea, de luni de zile, ca industria să fie transferată în subterane sau în mari buncare. I-am replicat că bombardierele nu puteau fi combătute cu beton, căci ar fi necesari ani de muncă pentru a îngropa uzinele de armament sau pentru a le instala sub straturi de beton, în plus, noi aveam şansa ca inamicul, atacând industria noastră de armament, sa se vadă obligat a se război, ca să zicem aşa, cu delta vast ramificată, formată de un fluviu şi de numeroasele-i braţe; protejând această deltă, noi nu făceam decât să-1 constrângem să atace acolo unde cursul fluviului industrial continua să fie concentrat într-o albie adâncă şi îngustă. Argumentând în felul acesta, mă gândeam la chimie, la cărbune, la centralele electrice şi la alte coşmaruri de-ale mele. Nu încăpea îndoială că Anglia şi America ar fi avut posibilitatea ca, în primăvara lui 1944, într-un scurt interval de timp, să elimine total una dintre aceste ramuri ale producţiei şi să zădărnicească astfel toate celelalte eforturi pe care le-am fi putut întreprinde pentru a proteja fabricaţia.

La 14 aprilie, Goring, luând iniţiativa, 1-a convocat pe Dorsch: nu poate fi vorba de construirea marilor buncăre cerute de Hitler - declara el dându-şi importanţă - decât prin intermediul Organizaţiei Todt. Dorsch a replicat că asemenea instalaţii, care ar trebui sa fie amplasate pe teritoriul Reichului, nu cad în sarcina acestei organizaţii, competentă numai pentru teritoriile ocupate. Totuşi, el putea prezenta imediat un proiect gata elaborat, deşi era destinat Franţei. Chiar în seara aceea, Dorsch a fost convocat la Hitler: „Voi da ordin ca asemenea mari construcţii să fie executate şi pe teritoriul Reichului, dar numai prin dumneata.” A doua zi, Dorsch era deja în măsură să propună un anumit număr de amplasamente favorabile şi să explice care erau condiţiile necesare, pe plan tehnic şi administrativ, pentru realizarea a şase ansambluri de mari buncăre, fiecare dintre ele urmând să aibă o suprafaţă de 100 000 de metri pătraţi. Dorsch promisese că aceste construcţii vor fi gata în noiembrie 1944.11 într-unul dintre improvizatele şi atât de temutele sale decrete, Hitler şi-1 subordona nemijlocit pe Dorsch, dând realizării lor un asemenea caracter de urgenţă, încât Dorsch putea interveni, după bunul său plac, în toate proiectele de construcţie. Totuşi, nu trebuia sa fii vizionar ca să-ţi dai seama că toate cele şase buncăre uriaşe nu vor putea fi gata la termenul promis şi că nici nu vor mai apuca să fie puse în funcţiune. De fapt, nu era mare filozofie să recunoşti adevărul, când falsitatea ieşea la iveală într-un mod atât de evident.

Până atunci, Hitler nu considerase necesar să mă ţină la curent cu toate măsurile prin care continuase, fără formalităţi şi fără mănuşi, să-mi restrângă autoritatea. Rana

ce mi se făcuse în amorul propriu, sentimentul că mi se aduseseră jigniri nu puteau să nu-şi spună cuvântul în scrisoarea pe care i-am scris-o la 19 aprilie, unde, în mod deschis, puneam la îndoială justețea deciziilor luate; ea a fost prima dintr-un lung şir de epistole şi memorii în care a început, adesea sub învelişul unor divergențe obiective, procesul de trezire a conştiinței propriei mele valori. Aceasta se întâmpla după ani lungi în care facultățile mele perceptive fuseseră tulburate şi vrăjite de puterea magică a lui Hitler. A ne apuca, la ora actuală, de asemenea construcții - spuneam eu în scrisoare-este o zădărnicie, căci „numai cu greu vom face față nevoilor celor mai elementare ale populației germane active şi ale lucrătorilor străini pe care va trebui să-i punem la adăpost, reconstruind în acelaşi timp uzinele noastre de armament, împrejurările nu-mi mai permit să mă angajez în lucrări pe termen lung... Dimpotrivă, la tot pasul sunt nevoit să închid uzine de armament aflate în construcție, pentru a asigura, în lunile următoare, condițiile minimale necesare menținerii producției de armament.”

În continuarea acestei expuneri, îi reproşam lui Hitler faptul de a nu fi avut o atitudine corectă: „încă de când eram arhitectul dumneavoastră am căutat să-mi las colaboratorii să lucreze autonom. Desigur, mergând pe acest principiu, am avut adesea parte de grave dezamăgiri; căci nu oricine suportă o astfel de întâlnire cu opinia publica, şi nu unul singur mi-a fost infidel după ce a dobândit un succes suficient.” Lui Hitler nu-i era greu să conchidă din această frază că făceam aluzie la Dorsch. Cu un ton de punere la punct, continuam: „Dar acest lucru n-o să mă împiedice ca, şi pe viitor, să urmez cu străşnicie principiul stabilit. Reprezintă, după părerea mea, singurul mod în care se poate guverna şi crea. Principiul este cu atât mai valabil cu cât poziția pe care te afli este mai înaltă.” Construcția şi armamentul constituiau, după mine, un tot indivizibil; Dorsch putea să-şi păstreze, fără dificultate, competențele pentru construcțiile din teritoriile ocupate, dar eu voiam să-i încredințez lui Wili Henne, un vechi colaborator al lui Todt, conducerea acestei lucrări pentru Germania; amândoi ar fi urmat sa se apuce de treabă sub conducerea unui colaborator loial, Walter Brugmann.12 Hitler n-a fost de acord. Cinci săptămâni mai târziu, la 26 mai 1944, Brugmann şi-a găsit moartea, ca şi predecesorul meu Todt, într-un accident de avion. Cazul a rămas neelucidat.

Scrisoarea i-a parvenit lui Hitler în ajunul aniversării sale. Cel care i-a remis-o a fost vechiul meu colaborator Frănk. Anexasem la acest document o cerere de demisie pentru cazul în care Fiihrerul n-ar fi fost de părerea mea. După cum am aflat din sursă autorizată, de la Johanna Wolf, secretara-şefă a lui Hitler, acesta s-a arătat extrem de iritat de scrisoarea mea şi, printre altele, a spus: „Speer trebuie să ştie că există o rațiune de stat şi pentru el.”

Cu şase săptămâni în urmă formulase aceeaşi idee atunci când eu oprisem provizoriu construcția de buncăre destinate personalităților regimului, construcție pe care o ordonase el însuşi. Procedasem aşa pentru că era necesar să fie înlăturate marile stricăciuni provocate de un bombardament. După toate aparențele, îşi formase părerea că eu mă supuneam ordinelor sale numai atunci când îmi convenea mie; în orice caz, se servea de acest pretext pentru a-şi exprima nemulțumirea. II însărcinase atunci pe Bormann să-mi comunice în mod expres, fără să țină cont de boala mea, că „ordinele Fiihrerului trebuie executate de fiecare cetățean german si în nici un caz nu pot fi abrogate, suspendate sau amânate”, în acelaşi timp, Hitler amenința că „va ordona ca

funcționarul care contravine ordinelor Fiihrerului să fie arestat pe loc de către poliție şi să fie transferat într-un lagăr de concentrare".13

De-abia luasem cunoştinţă - tot pe căi ocolite - de reacţia lui Hitler, că Goring mi-a şi dat telefon de la Obersalzberg: auzise vorbindu-se despre intenția mea de a mă retrage, dar avea sarcină de sus să mă informeze că numai Fiihrerul este abilitat să constate când poate un ministru să-şi părăsească serviciul. Conversația a continuat, aprinsă, timp de o jumătate de ora, până când am ajuns la un compromis: „în loc să demisionez, îmi voi prelungi boala si, pe neobservate, voi dispărea ca ministru." Goring a îmbrățişat ideea aproape cu entuziasm: „Da, asta-i soluția! Iată ce putem face. Cu asta o să fie de acord şi Fiihrerul!" Hitler care, în cazurile neplăcute, încerca totdeauna să evite confruntarea, nu îndrăznea să mă convoace şi să-mi spună deschis că trage concluziile ce se impun şi că se vede nevoit să mă trimită în concediu. Din aceeaşi teamă, el n-a încercat nici în anul următor, atunci când ajunseserăm la o ruptură deschisă, să mă forțeze să plec. Retrospectiv, mi se pare că era, fără îndoială, posibil să-1 superi în aşa măsură, încât să te concedieze. Cine rămânea însă în anturajul său imediat făcea acest lucru, în orice caz, de bunăvoie.

Oricare ar fi fost motivele mele, ideea de a mă retrage nu-mi displăcea. Căci aproape în fiecare zi puteam vedea pe cerul albastru al Sudului semnele prevestitoare ale sfârşitului războiului. Plecând de la bazele lor din Italia şi zburând la o altitudine provocator de joasă, bombardierele celei de-a 15-a Flote americane treceau Alpii, atacând centrele industriale germane. Din partea noastră, nici urmă de avion de vânătoare, nici măcar un foc de antiaeriană. Tabloul pe care-1 oferea această absență totală de apărare era mai impresionant decât orice reportaj. Dacă, până atunci, reuşiserăm de fiecare dată să refacem stocul de arme pierdute în retrageri, mă gândeam cu pesimism că, din pricina ofensivei aeriene, acest lucru n-o să mai fie posibil mult timp. Ce era mai ispititor decât să dispar în linişte, adică să profit de şansa oferită de Goring şi să nu mă aflu într-un post de răspundere în momentul când se va produce catastrofa, de-acum iminentă? Ideea de a-mi abandona postul pentru ca, prin încetarea colaborării mele, să contribui la accelerarea sfârşitului lui Hitler şi al regimului său mi-a rămas, în ciuda tuturor divergentelor, străină, într-o situaţie asemănătoare, probabil că nici azi nu mi-aş pune o asemenea problemă.

Planurile mele de fugă au fost date peste cap de vizita pe care mi-a făcut-o, în după-amiaza zilei de 20 aprilie, Rohland, colaboratorul meu cel mai apropiat. Industria simțise că intenționez să-mi dau demisia, şi de aceea Rohland venise să mă determine a-mi reconsidera părerea: „N-aveți dreptul să lăsați Industria, care v-a urmat până azi, pe mâna celor care vă vor succeda. Vă imaginați cine vor fi aceştia... Activitatea noastră de viitor depinde de răspunsul la întrebarea următoare: cum vom putea menține potențialul industrial necesar în perioada ce va urma unui război pierdut? Acesta este motivul pentru care trebuie să rămâneți la post!" Mi-aduc aminte că spectrul „pământului pârjolit" mi-a apărut pentru prima dată în fața ochilor atunci când, în continuare, Rohland a vorbit de un mare pericol: conducerea partidului, din disperare, ar putea ordona să se procedeze la distrugeri arbitrare, în ziua aceea am simțit născându-se în mine ceva care nu depindea de Hitler, ceva care privea numai țara şi poporul: sentimentul încă vag şi confuz al unei responsabilități.

Numai câteva ore mai târziu, în plină noapte, către ora l, au venit să mă vadă mareşalul Milch, Saur şi dr. Frănk. Porniseră la drum către seară şi veneau direct de la Obersalzberg. Milch avea sarcina să-mi transmită un mesaj din partea lui Hitler, care, pe această cale, îmi aducea la cunoştinţă stima pe care mi-o purta şi cât de statornice erau sentimentele lui faţă de mine. Suna aproape ca o declaraţie de dragoste; ea nu se datora, după cum aveam să aflu douăzeci şi trei de ani mai târziu din gura lui Milch, decât îndemnului insistent al acestuia. Numai cu câteva săptămâni mai înainte aş fi fost şi mişcat, şi fericit să mă văd răsplătit cu asemenea cuvinte. Acum, dimpotrivă, citind scrisoarea lui Hitler am spus: „Nu, mi-ajunge!”14 Milch, Saur şi Frănk au insistat. Am rezistat câteva ore bune. Desigur, apreciam comportamentul lui Hitler ca fiind dezgustător şi incredibil, dar, după ce Rohland mă făcuse să întrevăd o nouă responsabilitate, nu mai voiam să renunţ la activitatea de ministru. N-am cedat decât după mai multe ore, cu o condiţie: Dorsch să fie din nou pus în subordinea mea, restabilindu-se situaţia anterioară, însă în ce priveşte marile buncăre eram gata să cedez; problema nu mai avea importanţă. Chiar a doua zi, Hitler a semnat un text pe care-1 redactasem în acea noapte, prin care dădea satisfacţie cererii mele: de acum înainte, Dorsch urma să construiască buncărele sub responsabilitatea mea, în regim de maximă urgenţă.15

Desigur, trei zile mai târziu, mi-am dat seama că luasem o hotărâre foarte pripită, drept pentru care i-am scris o nouă scrisoare lui Hitler. Îmi devenise limpede ca, în baza reglementării adoptate, ajungeam într-un impas total. Dacă, într-adevăr, 1-aş fi sprijinit pe Dorsch în construirea acestor mari instalaţii, furni-zându-i materiale şi mână de lucru, mie mi-ar fi revenit sarcina ingrată să înregistrez şi sa ţin piept plângerilor venite de la instanţele Reichului, cărora le-aş fi stânjenit programele. Dacă nu satisfăceam cererile lui Dorsch, ar fi început între noi un schimb interminabil de reclamaţii şi hârtii cu funcţie de „plapumă”.

Explicam în scrisoare ca era mai logic ca Dorsch să preia şi responsabilitatea celorlalte proiecte de construcţii „a căror realizare este afectată de cea a marilor buncăre”. Cântărind bine toate datele problemei, afirmam eu în concluzie, separarea domeniului construcţiei de cel al armamentului şi al producţiei de război mi se pare a fi, în împrejurările actuale, soluţia cea mai bună. În consecinţă, propuneam numirea lui Dorsch ca „inspector general al Construcţiilor” şi plasarea lui în subordinea nemijlocită a lui Hitler. Orice alta reglementare n-ar fi rămas neafectată de fricţiunile dintre mine şi Dorsch.

M-am oprit cu proiectul aici, căci, scriindu-1, mă hotărâsem să-mi întrerup imediat concediul de convalescenţă şi să mă duc la Hitler la Obersalzberg. Acum mă izbeam din nou de nişte greutăţi. Gebhardt invoca deplinele puteri pe care i le conferise Fuhrerul şi-şi exprima îndoiala că starea sănătăţii mele mi-ar permite o asemenea deplasare. Profesorul Koch, în schimb, îmi spusese cu câteva zile mai devreme că pot să iau avionul fără teamă.16 în cele din urmă, Gebhardt i-a telefonat lui Himmler. Acesta s-a declarat de acord cu intenţia mea de a veni la Obersalzberg, dar mi-a pus condiţia să trec pe la el înainte de a-1 vedea pe Hitler.

Himmler mi-a vorbit deschis, ceea ce, în asemenea situaţii, putea netezi drumul spre unele clarificări. Separarea sectorului construcţiilor de Ministerul Armamentului şi transferarea responsabilităţii acestui departament asupra lui Dorsch fuseseră decise de

multă vreme în cursul convorbirilor cu Hitler şi în prezența lui Goring. Himmler îmi cerea sa nu mai fac, de acum încolo, greutăți. Desigur, tot ce spunea el nu era decât prezumție, dar acest lucru corespundea atât de bine intențiilor mele, încât convorbirea a decurs într-un climat de înțelegere perfectă.

De-abia sosisem în casa mea de la Obersalzberg, că adjutantul lui Hitler m-a şi invitat să particip la ora de ceai, când se aduna întreg anturajul. Totuşi, voiam să-1 abordez pe Hitler într-o chestiune de serviciu; atmosfera de intimitate de la ceai ar fi aplanat, fără îndoială, divergențele care se acumulaseră între noi, or, eu tocmai acest lucru voiam să-1 evit. Drept pentru care am refuzat invitația.

Hitler a înțeles semnificația gestului meu neobişnuit şi, scurt timp după aceasta, mi s-a fixat o audiență la Berghof.

Cu cascheta pe cap şi cu mănuşile în mâini, Hitler a venit să mă întâmpine oficial la intrare şi m-a condus în salon cu toate formalitățile rezervate unui oaspete. Am fost foarte impresionat, pentru că ignoram intenția ce se ascundea în spatele acestei primiri. De atunci încolo, raporturile dintre noi au devenit cu totul anormale. Pe de o parte, mă onora şi-mi acorda un tratament de deosebită favoare, ceea ce nu mă lăsa indiferent, pe de altă parte, acțiunea lui era tot mai funestă pentru poporul german. Puțin câte puțin, începeam să-mi dau seama de acest lucru. Şi, cu toate că vechiul farmec al lui Hitler continua să acționeze şi, cu toate că, în relațiile cu oamenii, continua să dea dovadă de tact înnăscut, mie îmi era din ce în ce mai greu să-i rămân fidel în mod necondiționat.

Interesant este că rolurile s-au inversat nu numai la început, când m-a primit cu cordialitate, ci şi în continuare, în timpul convorbirii care a urmat: acum mă curta el pe mine, şi nu eu pe el. Hitler a respins propunerea mea de a-mi lua din subordine Construcțiile şi de a i le încredința lui Dorsch: „Pe astea în nici un caz n-am să le despart. Sectorul construcțiilor nici n-am cui să-1 dau. Din nefericire, dr. Todt e mort. Dumneata ştii, domnule Speer, ce importanță acord eu construcțiilor, înțelege-mă! Aprob dinainte toate măsurile pe care vei socoti util să le iei în domeniul construcțiilor.”17 Exprimându-se astfel, Hitler se contrazicea pe sine însuşi, el care stabilise cu câteva zile înainte, în prezența lui Himmler şi a lui Goring, ca Dorsch să fie avut în vedere pentru această sarcină. Acționând după bunul plac, aşa cum îi era obiceiul, el nu ținea cont nici de intențiile pe care le exprimase recent, nici de sentimentele lui Dorsch: nestatornicia capricioasă era o expresie grăitoare a disprețului său visceral față de oameni. Totuşi, trebuia să mă aştept ca şi această întorsătură să fie de scurtă durată. De aceea i-am replicat că e necesar să ia o decizie valabilă pe termen lung: „Pentru mine este imposibil să mai fac o discuție pe o asemenea temă.” Hitler mi-a promis să nu-şi schimbe atitudinea: „Hotărârea mea e definitivă. Nici nu mă gândesc să mai revin asupra ei.” în încheiere, a minimalizat reproşurile care-i vizau pe trei dintre şefii mei de serviciu, de bine ce eu şi mizasem pe înlocuirea lor.18

La sfârşitul conversației noastre, Hitler m-a condus la garderobă, şi-a pus iarăşi cascheta şi mănuşile, pregătindu-se să mă însoțească până la ieşire. Mi s-a părut că e prea oficial cu mine şi, adoptând tonul obişnuit în anturajul său, i-am spus că am întâlnire sus la etaj cu Below, adjutantul lui pentru Armata aerului. Seara am petrecut-o, precum odinioară, „la gura sobei” printre familiarii săi. Îi aveam în preajmă pe el, pe Eva Braun şi curtenii. Conversația a fost o succesiune molcomă de banalități. La un

moment dat, Bormann a propus să ascultăm nişte discuri. S-a început cu o arie de Wagner, apoi s-a trecut repede la Liliacul.

După urcuşurile şi coborâşurile, după tensiunile şi convulsiile din ultimul timp, încercam, în seara aceasta, un sentiment de liniştire: toate dificultățile şi sursele de conflict păreau eliminate. Incertitudinea ultimelor săptămâni mă deprimase profund. Mi-era imposibil să lucrez fără a mi se da semne de stimă şi simpatie, şi iată că, pe bună dreptate, puteam să mă consider învingător într-o luptă pentru putere pe care o duseseră contra mea Goring, Himmler şi Bormann. Ei erau acum, fără îndoială, foarte dezamăgiți, căci, cu siguranță, crezuseră că m-au desființat. Poate că, îmi ziceam eu, Hitler îşi dăduse seama ce jocuri se făceau acolo şi în ce intrigi se lăsase antrenat.

Dacă analizez toate motivele care, într-un chip atât de surprinzător, m-au readus în acest cerc, trebuie să recunosc că dorința de a păstra poziția de forță pe care o dobândisem a constituit, în mod cert, un factor important. Chiar dacă, în realitate, nu eram decât un subaltern al lui Hitler - şi în această privință nu mi-am făcut niciodată iluzii - găseam că posibilitatea de a-mi atrage, rămânând în preajma lui, ceva din popularitatea, din strălucirea şi din grandoarea lui este un lucru spre care merită să aspiri în permanență. Până în 1942, încă mai aveam sentimentul că vocația mea de arhitect îmi permitea să am o conştiință a propriei mele valori, independentă de Hitler. Dar, între timp, prinsesem gust şi mă îmbătasem cu alcoolul puterii ca putere. A instala oameni în funcții, a dispune de miliarde, a decide asupra unor chestiuni importante, toate acestea îmi procurau o satisfacție profundă, la care cu greu aş fi renunțat. Rezervele pe care evenimentele recente le suscitaseră în mine au fost risipite de apelul Industriei, ca şi de forța de sugestie pe care o emana Hitler, rămasă intactă. Ce-i drept, raporturile noastre se clătinaseră, în loialitatea mea față de el apăruseră fisuri şi simțeam că nu va mai fi niciodată ceea ce a fost. Dar, deocamdată, mă reintegrasem în cercul apropiaților lui Hitler şi eram mulțumit.

Două zile mai târziu, mă aflam din nou la Hitler. Mă însoțea Dorsch, pe care 1-am prezentat ca nou director al Departamentului meu pentru Constaicții. Hitler a reacționat la această noutate aşa cum mă aşteptasem: „Las la discreția dumitale, dragă domnule Speer, să iei măsurile pe care le crezi de cuviință în cadrul ministerului dumitale. Numirile în funcție sunt de competența dumitale. Fireşte, sunt de acord cu Dorsch, dar răspunderea pentru construcții îți revine în întregime dumitale.”19 Părea a fi o victorie, dar eu învățasem că victoriile n-au viață lungă. A doua zi totul putea să se schimbe.

Pe un ton de răceală premeditată, 1-am informat pe Goring despre noua situație; nici măcar nu 1-am consultat când am hotărât să fac din Dorsch reprezentantul meu pentru construcțiile prevăzute în Planul de patru ani. „Căci am presupus că nu veți obiecta la această numire, dat fiind încrederea pe care o aveți în domnul director ministerial Dorsch”, îi scriam nu fără o undă de sarcasm. Goring mi-a răspuns sec şi uşor iritat: „Perfect de acord cu ce-ai hotărât dumneata. Am pus deja tot aparatul de construcții al Armatei aerului în subordinea lui Dorsch.”20

Himmler n-a avut nici o reacție; în asemenea ocazii, el era ca un peşte ce-ți alunecă printre degete, în relațiile mele cu Bormann, în schimb, pentru prima dată după doi ani, se simțea că vântul începe să umfle pânzele bărcii mele. A realizat imediat că eu obținusem un succes notabil şi că toate intrigile urzite cu trudă în ultimele luni eşuaseră. Nu era destul de puternic şi de bărbat ca, sfidând asemenea mutații, să

continue să-mi păstreze pică. Vădit contrariat de faptul că-1 ignoram în mod ostentativ, a profitat de prima ocazie ivită pentru a încerca să se explice. Astfel, în cursul uneia dintre plimbările în grup spre pavilionul ceaiului, m-a asigurat, cu o cordialitate exagerată, că n-avusese nici un amestec în marea lucrătură îndreptată împotriva mea. Poate că era aşa, deşi îmi venea greu să-1 cred, dar, prin cuvintele acestea, îmi confirma nici mai mult, nici mai puțin că marea lucrătură existase.

Curând după aceea, ne-a invitat, pe Lammers şi pe mine, în casa lui de la Obersalzberg, mobilată fără nici un gust. Brusc, şi mai degrabă în felul celui care ți se bagă-n suflet, ne-a forțat să bem şi, după miezul nopții, a început sa ne îmbie cu familiaritatea adresării cu „tu". Eu, încă din ziua următoare, am ignorat această încercare de apropiere. Lammers însă a rămas agățat de acea formulă, fapt ce nu 1-a împiedicat pe Bormann ca, în scurtă vreme, să-1 umilească fără scrupule, pe când atitudinii mele ofensive nu a încercat să i se opună. Față de mine a manifestat o cordialitate crescândă, bineînțeles atât timp cât Hitler mi-a rămas, în văzul tuturor, favorabil.

La jumătatea lui mai 1944, în cursul unei vizite la şantierele navale din Hamburg, Gauleiterul Kaufmann m-a informat confidențial că, după mai mult de şase luni de la discursul rostit de mine în fața Gauleiterilor, supărarea provocată de ideile pe care le exprimasem cu acel prilej încă nu se stinsese. Aproape nici un Gauleiter nu mai voia să audă de mine, iar Bormann susținea şi încuraja atitudinea lor. Kaufmann m-a prevenit asupra pericolului ce mă pândea din direcția aceea.

Am receptat informația ca fiind destul de importantă pentru ca, în cursul audienței pe care Hitler mi-a acordat-o ulterior, să-i atrag atenția asupra acestui aspect. Din nou a făcut un gest care m-a onorat: pentru prima dată, eram invitat în biroul său lambrisat în lemn de la primul etaj al Berghofului, unde, de regulă, purta numai convorbiri cu un caracter foarte personal sau confidențial. Pe tonul conversației între patru ochi şi aproape ca pe un prieten, m-a sfătuit să evit tot ce ar putea să mi-i pună în cap pe Gauleiteri. Mi-a sugerat să nu le subapreciez niciodată puterea, pentru că ar fi în stare să-mi creeze greutăți în viitor. Cunoştea perfect, spunea el, dificultățile legate de caracterul celor mai mulți dintre aceştia: ei sunt simpli soldăței, cam necioplițí, dar foarte devotați. Să-i luăm aşa cum sunt, a adăugat. Din cuvintele lui Hitler înțelegeam că nu este câtuşi de puțin dispus ca, în atitudinea față de mine, să se lase influențat de Bormann: „Am primit, într-adevăr, nişte reclamații, dar în ce mă priveşte problema este închisă." Deci şi această fază a ofensivei lui Bormann eşuase.

Hitler mi s-a pănit, de asemenea, frământat de sentimente contradictorii şi confuze în momentul în care mi-a împărtăşit intenția de a-i conferi lui Himmler cea mai înaltă decorație a Reichului: aveam impresia că mă roagă să nu mă supăr că nu mă decorează şi pe mine în acelaşi timp. Căci Reichsfuhrerul SS şi-a câştigat merite cu totul deosebite, a adăugat el aproape scuzân-du-se.211-am dat o replică de om bine dispus, declarându-i că mai degrabă aştept ca, după război, să primesc ordinul, nu mai puțin apreciat, al Artelor şi Ştiințelor, pentru realizările mele în domeniul arhitecturii. Fapt este ca Hitler părea neliniştit la gândul că s-ar fi putut ca eu să nu înțeleg întâietatea pe care i-o dădea lui Himmler.

Dar în acea zi mă nelinişte a mai mult eventualitatea ca Bormann să-i pună pe masă lui Hitler un articol din ziarul englez Observer din 9 aprilie 1944, în care eram

prezentat ca un corp străin în angrenajul acționat de doctrina partidului. Trebuia s-o iau înaintea lui Bormann, care ar fi putut să asorteze articolul respectiv cu niscaiva remarci tendențioase. Am reuşit să mă prezint primul la Hitler cu traducerea articolului, însoțită de câteva remarce umoristice; Hitler şi-a pus tacticos ochelarii şi a început să citească: „într-o anumită măsura, Speer este astăzi pentru Germania mai important decât Hitler, Goring, Goebbels sau oricare general. Ei cu toții au devenit colaboratorii acestui om care, de fapt, dirijează uriaşa maşinărie, obținând maximum de randament, în el vedem realizându-se perfect revoluția managerilor. Speer nu este unul dintre aceşti nazişti pitoreşti şi stridenți. Nu ştim dacă, în general, în materie de politică are altceva decât nişte idei convenționale. Ar fi putut să adere la orice alt partid, cu condiția să-i asigure un loc de muncă şi o carieră. Reprezintă, într-un mod foarte pregnant, tipul de om mijlociu care a reuşit: îmbrăcat bine, politicos, necorupt, el are, împreună cu soția şi cei şase copii ai săi, modul de viața al oamenilor din clasele mijlocii. Se apropie mult mai puțin decât ceilalți conducători ai Germaniei de un model tipic german sau tipic național-socialist. El simbolizează mai degrabă un tip care dobândeşte o importanță crescândă în toate statele beligerante: acela al tehnicianului pur, al omului strălucit (brighf), care nu aparține nici unei clase şi nu e legat de nici o tradiție, care nu cunoaşte alt scop decât acela de a-şi croi un drum în lume numai cu ajutorul aptitudinilor lui de tehnician şi organizator. Tocmai absența preocupărilor psihologice şi sentimentale, precum şi libertatea cu care mânuieşte teribila maşinărie tehnică şi organizatorică a vremii permit acestui tip de om insignifiant să realizeze maximum în epoca noastră. Ceasul lui a sosit. De Hitleri şi de Himmleri probabil că vom scăpa, dar Speerii vor rămâne încă multă vreme printre noi, oricare va fi soarta ce se va rezerva în mod concret acestui om.” Hitler a citit imperturbabil comentariul până la capăt, a împăturit foaia şi mi-a retur-nat-o fără să spună un cuvânt, dar într-un mod foarte respectuos. Orice ar fi fost, în săptămânile şi lunile care au urmat, am devenit tot mai conştient de distanța existentă între mine şi Hitler. De acum, această distanță creştea întruna. Nimic nu e mai greu de făcut decât să restabileşti o autoritate care a fost pusă la bătaie. După ce, pentru prima oară, îi rezistasem lui Hitler, devenisem față de el mai independent, cu gândul şi cu fapta. Căci insubordonarea mea, în loc să-1 irite, mai degrabă îl dezarmase, în cele din urmă, mi-a dat dovezi de bunăvoință cu totul ieşită din comun; a mers până acolo încât a renunțat la intențiile sale, deşi se angajase în fața lui Himmler, Goring şi Bormann să şi le respecte.

Cedasem şi eu, dar acest lucru nu diminuase cu nimic valoarea instructivă a experienței pe care o făcusem: învățasem că, opunân-du-te cu fermitate lui Hitler, puteai să impui şi să realizezi chiar proiecte dificile.

Recentele experiențe n-au avut pentru mine alt rezultat decât apariția unor prime îndoieli legate de caracterul discutabil, din punct de vedere principial, al sistemului de putere. Eram revoltat mai ales de comportarea şefilor: ei continuau a refuza să-şi impună lor înşişi sacrificiile pe care le cereau poporului, dispuneau iară scrupule de oameni şi de valori, se ocupau de intrigile lor meschine şi astfel îşi dădeau pe față corupția morală. Probabil că toate acestea au contribuit la disocierea mea de regim; începeam, în mod încă timid, să mă despart de viața mea trecută, de sarcinile, de angajamentele mele şi de vidul intelectual care generase întreaga situație.

Capitolul 24 TRIPLĂ ÎNFRÂNGERE

Pe 8 mai 1944, m-am întors la Berlin pentru a-mi relua lucrul, îmi voi aminti mereu data de 12 mai, adică patru zile mai târziu, ziua în care s-a hotărât soarta războiului tehnic.1 Până atunci, reuşiserăm să producem cam tot atâtea arme câte erau necesare Wehrmachtului, şi aceasta în ciuda pierderilor considerabile. Atacul de zi efectuat de 935 de bombardiere ale celei de-a 8-a flote aeriene americane asupra mai multor uzine de carburanți din centrul şi estul Germaniei marca începutul unei noi epoci în războiul aerian; era sfârşitul industriei germane de armament.

A doua zi, împreună cu specialişti de la uzinele Leuna, care fuseseră bombardate, ne făceam drum prin hățişul de țevărie smulsă şi îndoită. Uzinele chimice s-au dovedit deosebit de vulnerabile la bombe; prognozele cele mai favorabile nu dădeau ca posibilă reluarea producției decât peste câteva săptămâni. După acest bombardament, producția noastră zilnică scăzuse de la 5 850 la 4 820 de tone. Rezervele de carburant pentru aviație, care se ridicau la 574 000 de tone, ceea ce abia corespundea producției pe trei luni, au putut totuşi să compenseze acest deficit pentru nouăsprezece luni.

După ce mi-am făcut o idee despre consecințele bombardamentului, la 19 mai 1944, am luat avionul spre Obersalzberg, unde Hitler m-a primit în prezența lui Keitel. Îi aduceam vestea despre catastrofa iminentă: „Inamicul ne-a atacat într-unul dintre punctele noastre cele mai slabe. Dacă ne resemnăm în fața situației, în curând n-o să mai avem producție de carburanți demnă de acest nume. Nu ne rămâne decât speranța ca şi cealaltă parte să aibă un Stat-Major al Aviației la fel de incoerent în planificarea operațiunilor ca şi al nostru!” Keitel, dimpotrivă, mereu preocupat să-i placă lui Hitler, a bagatelizat lucrurile spunând că el, cu rezervele lui, este în stare să depăşească dificultățile, încheind cu argu-mentul-standard al lui Hitler: „Prin câte situații grele n-am trecut noi până în prezent!...” Apoi, întorcându-se spre el, a adăugat: „O să le trecem şi pe acestea, mein Fiihrer!”

Hitler nu părea totuşi să împărtăşească optimismul lui Keitel: în afară de Goring, Keitel şi Milch, industriaşii Krauch, Pleiger, Biitefisch şi R. Fischer, precum şi directorul Oficiului Planificării şi Materiilor Prime, Kehrl, urmau să vină pentru a lua parte la o altă consfătuire asupra situației.2 Goring a încercat să împiedice participarea reprezentanților industriei producătoare de carburanți, susținând că subiecte de o asemenea importanță se cuvine să fie dezbătute numai între noi. Dar Hitler stabilise deja lista invitaților.

Peste patru zile, în vestibulul neprimitor al Berghofului, îl aşteptam cu toții pe Hitler, care avea o convorbire în salonul cel mare. În ce mă priveşte, îi rugasem dinainte pe reprezentanții industriei producătoare de carburanți să-i spună lui Hitler adevărul gol-goluț. Însă Goring s-a folosit de ultimele minute dinaintea şedinței pentru a face presiuni asupra lor ca nu cumva să se arate prea pesimişti. Evident, se gândea cu teamă că reproşurile lui Hitler ar putea să se îndrepte, în principal, spre el.

Nişte ofițeri superiori care tocmai participaseră la şedința precedentă au trecut în grabă prin fața noastră; imediat a apărut un adjutant care ne-a poftit la Hitler. Fiihrerul, cu un aer absent, ne-a întâmpinat cu un salut scurt şi a dat mâna cu fiecare. Ne-a invitat să luăm loc, spunându-ne că a convocat această şedință pentru a se informa asupra consecințelor ultimelor bombardamente. Apoi i-a rugat pe reprezentanții industriei sa-şi exprime părerea. Potrivit cu temperamentul lor, aceşti oameni ai

calculului lucid au demonstrat tranşant că, în cazul în care bombardamentele vor continua sistematic, situația va deveni disperată. Desigur, Hitler a încercat mai întâi să potolească toate manifestările de pesimism, întrerupându-i cu exclamații stereotipe ca: „Vă descurcați voi!" sau „Am avut situații mai grele!" şi, fireşte, Keitel şi Goring se agățau imediat de aceste sloganuri pentru a-i întări lui Hitler certitudinea că va câştiga războiul şi pentru a estompa impresia produsă de declarațiile noastre; mai ales Keitel, care tot revenea la rezervele lui de carburant. Dar industriaşii erau dintr-un material mai rezistent decât membrii anturajului lui Hitler; ei au perseverat în punerile lor în gardă, întărindu-le cu fapte şi cifre comparative. Deodată, Hitler a adoptat o altă atitudine, încurajându-i să analizeze situația la rece. Aveai impresia că voia, în sfârşit, să audă adevărul, fie el şi neplăcut, ca şi când ar fi fost sătul de toate disimulările, prefăcătoriile şi optimismele artificiale. Concluzia şedinței a tras-o el însuşi: „După părerea mea, uzinele de carburanți şi de oxigen constituie un punct deosebit de vulnerabil al industriei noastre de război, întrucât materiile prime indispensabile pentru armament se produc într-un număr restâns de uzine."3 Oricât de apatic şi de absent păruse la început, Hitler făcea acum impresia unui om concentrat, realist, perspicace; numai că, peste câteva luni, când s-a produs catastrofa, n-a mai vrut sa recunoască justețea intuițiilor sale. Apoi ne-am adunat din nou în vestibul, prilej pentru Goring de a ne reproşa că 1-am copleşit peste măsură pe Hitler cu mărunțişuri pesimiste şi cu tot felul de probleme.

Urcând în maşinile trase la scară, invitații s-au îndreptat spre „Berchtesgadener Hof', ca să bea ceva răcoritor. Căci, pentru Hitler, Berghoful nu era, în asemenea ocazii, decât un loc de reuniune. El nu se considera gazdă şi nu-şi recunoştea nici o obligație de această natură. Dar acum, după plecarea celor care participaseră la şedință, ieşeau din toate camerele de la etaj membrii anturajului său personal. Hitler se retrăsese pentru câteva minute, şi a trebuit ca noi să aşteptăm în vestibul. Şi-a luat bastonul, pălăria şi capa neagră: începea promenada zilnică spre pavilionul ceaiului. Ni s-au servit cafea şi prăjituri. Focul ardea în şemineu; temele conversației au fost inofensive. Hitler s-a lăsat smuls din grijile sale şi transportat într-o lume mai prietenoasă: se simțea ce mare nevoie are el de această lume. Despre pericolul care ne amenința n-a mai vorbit nici cu mine.

De-abia atinseserăm, după şaisprezece zile de reparații febrile, vechiul nivel al producției când, în noaptea de 28 spre 29 mai 1944, s-a abătut asupra noastră un al doilea val de bombardamente. De data aceasta, 400 de bombardiere ale celei de-a 8-a flote aeriene americane au reuşit să provoace distrugeri mai grave decât formațiunea de două ori mai mare care executase primul atac. În acelaşi timp, foarte importantele rafinării din zona petroliferă românească de lângă Ploieşti au fost bombardate de Flota a 15-a americană. De-acum, producția scădea la jumătate.4 Aşadar, n-a fost nevoie de mai mult de cinci zile pentru ca declarațiile noastre pesimiste de la Obersalzberg să se adeverească pe deplin, iar sloganurile liniştitoare ale lui Goring să fie dezmințite. Din anumite remarci ale lui Hitler se putea deduce că prestigiul acestuia atinsese din nou punctul cel mai de jos.

Dacă m-am grăbit să profit de poziția şubrezită a lui Goring, n-am făcut-o numai din considerente de oportunitate. Desigur, ținând cont de succesele noastre în producția de avioane de vânătoare, aveam toate temeiurile să propunem transferul la ministerul meu a întregii industrii de armament pentru Luftwaffe5; dar şi mai mult țineam să-i

plătesc lui Goring cu aceeaşi monedă pentru atitudinea pe care o avusese în timpul bolii mele. La 4 iunie, 1-am rugat pe Hitler, care continua să conducă operațiunile de război de la Obersalzberg, „să-1 determine pe mareşalul Reichului să mă convoace din proprie inițiativă şi sa facă în aşa fel încât propunerea de a integra armamentul Luftwaffei în ministerul meu să vină de la el”. Hitler a acceptat fără obiecții această sfidare la adresa lui Goring. El s-a arătat înțelegător, tactica mea vizând în mod evident menajarea mândriei şi a prestigiului lui Goring. Pe un ton nu lipsit de asprime, a adăugat: „Trebuie ca producția de armament pentru războiul aerian să se subordoneze ministerului dumitale - în privința aceasta nu mai încape discuție.

Am să-1 chem imediat pe mareşalul Reichului şi am să-i comunic intenția mea. Dumneata vei examina împreună cu el detaliile acestui transfer.”6

Cu câteva luni în urmă, Hitler încă ar mai fi ezitat să-i spună ce are în minte vechiului său paladin. La sfârşitul anului trecut, de exemplu, mă însărcinase să mă duc la Goring, în pârloagele acestuia de la Rominten, pentru a-i aduce la cunoştință o neplăcere despre care nici nu-mi mai amintesc. La data aceea, probabil că Goring era la curent cu misiunea mea, căci, contrar obiceiului său, m-a tratat ca pe un invitat de marca; dăduse ordin să se înhame caii la trăsură pentru o raită de câteva ore pe terenurile lui de vânătoare, şi atât a sporovăit, încât eu n-am mai apucat să spun ce problemă mă adusese la el şi am plecat aşa cum venisem; Hitler, desigur, nu s-a supărat, înțelegând că îmi menajasem gazda.

De data aceasta, dimpotrivă, Goring n-a mai afişat cordialitatea aceea de rutină care servea la ocolirea subiectului. Convorbirea noastră s-a desfăşurat în biroul personal al casei lui de la Obersalzberg. Hitler îl informase deja. Goring a avut cuvinte aspre la adresa şovăielilor şefului. Aflam pe această cale că Fiihrerul voise, cu cincisprezece zile mai înainte, să-i retragă Construcțiile şi că, după o scurtă convorbire pe care o avuseseră, revenise asupra deciziei respective. Şi Goring a continuat în aceeaşi cheie: că aşa se întâmplă mereu, că, din păcate, Fiihrerul face de prea multe ori dovada că nu e omul deciziilor ferme. Fireşte, dacă vrea el, îmi dă din nou în sarcină industria pentru războiul aerian, mi-a spus Goring pe un ton resemnat. Mareşalul mi-a mai mărturisit că nu poate înțelege toate aceste lucruri, că doar cu puțin timp în urmă Hitler fusese de părere că eu, Speer, am mult prea multe sarcini.

Uşurința cu care se intra în grațiile şefului suprem sau cu care se cădea în dizgrație mi se părea caracteristică şi, în acelaşi timp, îngrijorătoare pentru propriul meu viitor, dar mărturisesc că fața de această inversare a rolurilor îmi spuneam, cu satisfacție, că s-a întors roata. Am renunțat totuşi la ideea de a-1 umili pe mareşal în mod ostentativ, în loc să-i prezint lui Hitler un decret, m-am învoit cu Goring ca el însuşi să fie acela care să transfere ministerului meu responsabilitatea industriei pentru războiul aerian.

În comparație cu evenimentele din Germania, care decurgeau din superioritatea flotei aeriene a inamicului, acest transfer de sarcini a constituit un intermezzo nesemnificativ. Deşi au fost obligați să-şi concentreze o parte din forțe pentru a sprijini invazia, Aliații au întreprins, după o întrerupere de două săptămâni, o nouă serie de bombardamente, care au scos din funcțiune un mare număr de uzine de carburanți. La 22 iunie, ne lipseau nouă zecimi din producția de carburant pentru aviație şi nu mai produceam decât 632 de tone pe zi. Când bombardamentele s-au mai potolit, am putut

atinge încă o dată, la 17 iulie, o producție de 2 307 tone, adică în jur de 40% din producția inițială, dar, patru zile mai târziu, la 21 iulie, cu 120 de tone producție zilnică eram ca şi terminați. Producția de carburant pentru aviație scăzuse cu 98%.

Ce-i drept, după aceasta, inamicul ne-a îngăduit să ținem parțial în funcțiune marile uzine chimice de la Leuna, ceea ce ne-a dat posibilitatea să atingem, la sfârşitul lui iulie, 609 tone. De-acum consideram că e un succes ca, în împrejurările date, să realizăm o zecime din producție. Dar numeroasele bombardamente avariaseră atât de mult țevăria uzinelor chimice, încât nu numai bombele care-şi atingeau ținta, ci, şi mai mult, zguduiturile provocate de exploziile din apropiere cauzau peste tot scurgeri în instalații. Era aproape imposibil să se facă vreo reparație, în august am realizat 10%, în septembrie 5, 5%, în octombrie din nou 10% din capacitatea noastră inițială. Abia în noiembrie 1944 am reuşit, spre marea noastră surprindere, o recuperare de 28% (l 633 de tone pe zi).8 „Serviciile Wehrmachtului înaintează rapoarte întocmite în culori trandafirii, ceea ce-1 determină pe ministru să se teamă că gravitatea situației nu este recunoscută în toată amploarea ei" - aceasta era mențiunea pe care o făcea Cronica la data de 22 iulie 1944. Urmarea a fost redactarea, şase zile mai târziu, a unui memoriu către Hitler, consacrat situației în domeniul carburanților, care, în unele pasaje, coincidea aproape cuvânt cu cuvânt cu un prim memoriu datat 30 iunie.9 în cele două studii se făcea constatarea clară că nerealizarea preliminară în producția pentru iulie şi august va însemna, fără nici o îndoială, consumarea celei mai mari părți a rezervelor de carburant pentru avioane şi de alți carburanți, şi că astfel va apărea o penurie insurmontabilă, fapt ce nu va întârzia „să aibă consecințe tragice".10

În acelaşi timp, i-am propus lui Hitler diverse soluții menite a ne da posibilitatea să evităm, sau măcar să amânăm aceste consecințe. Pentru a obține maximum de eficacitate, 1-am rugat pe Fiihrer să-mi acorde depline puteri spre a mobiliza toate forțele capabile să contribuie la remedierea stricăciunilor cauzate de bombardamente. Edmund Geilenberg realizase minuni în producția de muniții. I-am sugerat lui Hitler să-i dea acestui om dreptul să rechiziționeze, fără menajamente, toate materialele necesare pentru relansarea producției de carburanți, să limiteze, la nevoie, anumite fabricații şi să atragă specialişti, în primul moment a respins ideea: „Dacă-i acord puteri depline, o să avem imediat mai puține tancuri. Aşa ceva nu se poate! în nici un caz nu voi permite acest lucru." Se vedea că nu sesizase gravitatea situației, deşi discutaserăm în mai multe rânduri despre evoluția amenințătoare a evenimentelor. Nu încetasem să-i repet că, dacă nu producem suficienți carburanți, tancurile n-au nici un rost. Hitler nu şi-a pus semnătura decât atunci când i-am făgăduit majorarea producției de tancuri şi când Saur a confirmat această promisiune. Două luni mai târziu, 150 000 de muncitori lucrau la reconstrucția uzinelor de hidrogenare, printre ei aflându-se un procentaj foarte mare din cea mai bună forța de muncă indispensabilă industriei de armament. La sfârşitul toamnei lui 1944, numărul lor se ridica la 350 000.

Dictându-mi memoriul, eram îngrozit de lipsa de discernământ a comandamentului, în rapoartele Serviciului meu de Planificare, pe care le aveam în fața ochilor, fuseseră consemnate pierderile din producția zilnică, deficitele şi termenele necesare pentru o revigorare a producției - dar toate acestea numai cu condiția expresă de a reuşi să împiedicăm atacurile aeriene sau măcar sa le reducem, în memoriul meu din 28 iulie 1944, îl imploram pe Hitler „să repartizeze o parte sensibil mai rnare din

producția de avioane de vânătoare pentru apărarea țării”.'' Nu o dată am ridicat problema dacă n-ar fi mai rațional „să protejăm cu ajutorul aviației de vânătoare, în mod prioritar, uzinele de hidrogenare situate pe teritoriul patriei, în aşa fel încât, în august şi în septembrie, să se poată realiza cel puțin o parte a producției, ştiind cu certitudine că, dacă ne cramponăm de metoda folosită până acum, în septembrie sau octombrie Luftwaffe, din lipsă de carburant, va sucomba atât pe front cât şi acasă”.12

Era deja a doua oară când supuneam atenției lui Hitler aceste chestiuni. După şedința de la Obersalzberg de la sfârşitul lui mai, aprobase un plan al lui Galland care prevedea ca, plecând de la producția majorată de avioane de vânătoare, să se creeze o flotă aeriană pentru nevoile de apărare a teritoriului, în cadrul unei consfătuiri la Karinhall, după ce reprezentanții industriei de carburanți au descris iarăşi situația disperată din acest domeniu, Goring a promis solemn să nu mai trimită niciodată pe front flota căreia i se dăduse numele „Reich”. Dar, după ce a început invazia, Hitler şi Goring au decis plecarea ei în Franța; acolo, în câteva săptămâni, a fost scoasă din luptă fără să fi adus vreun folos concret. Atunci, la sfârşitul lui iulie, Hitler şi Goring si-au reînnoit promisiunea: o flotă de 2 000 de avioane de vânătoare urma să fie pusă pe picioare şi afectată apărării teritoriului german. Trebuia să fie gata de decolare în septembrie, dar, din cauza lipsei de înțelegere a situației, această contramăsură a fost şi ea sortită eşecului.

La l decembrie 1944, cu prilejul unei şedințe consacrate problemelor armamentului, făcând o retrospectivă, declaram: „Trebuie să ne fie clar că oamenii care, în tabăra adversarului, elaborează strategia bombardamentelor vizând economia'sunt la curent cu viața economică germană şi că, spre deosebire de noi, inamicul se bizuie pe o planificare inteligentă. Noi am avut norocul că duşmanul n-a început să-şi execute planurile în mod consecvent decât în cursul ultimului semestru... Şi că înainte a acționat, din punctul lui de vedere, prosteşte.” Spunând aceasta, eu nu ştiam că, încă din 9 decembrie 1942, deci cu doi ani mai devreme, un raport emanând de la „Economic Warfare Division” al americanilor constatase că este preferabil „să provoci un grad înalt de distrugeri în câteva industrii indispensabile, decât un grad mai scăzut într-un mare număr de industrii. Rezultatele se potențează reciproc şi ar trebui ca planul, odată adoptat, să fie aplicat cu o hotărâre nestrămutată.”13 Concepția era justă, execuția defectuoasă.

Încă din august 1942, Hitler declarase, în convorbirile cu şefii Marinei, că o invazie, pentru a avea şanse de reuşită, presupune deținerea unui port de o anumită mărime.14 Căci, fără să aibă un asemenea port, inamicul n-ar putea să-şi asigure în timp decât prea puține întăriri şi deci n-ar rezista contraatacurilor forțelor germane. Stabilirea unei linii continue de buncăre, apropiate unele de altele, care s-ar susține reciproc pe toată lungimea coastelor franceză, belgiană şi olandeză, ar depăşi cu mult capacitățile industriei germane de construcții, în afară de aceasta, de unde să iei ațâți soldați ca să acoperi un asemenea număr de buncăre? De aceea, numai porturile destul de mari au fost înconjurate cu o centură de buncăre, în timp ce întinderile de coastă care le separau erau ocupate, din loc în loc, de buncăre de observație. Trebuia ca 15 000 de buncăre mai mici să servească drept adăpost soldaților în cazul unui atac de artilerie. De altfel, Hitler îşi imagina că soldații vor ieşi cât timp va dura atacul propriu-zis, o poziție adăpostită slăbind curajul şi angajamentul personal indispensabile luptei. Aceste

instalații defensive au fost concepute de Hitler până în cele mai mici detalii, în nopțile lui de insomnie, a făcut şi proiectele diferitelor tipuri de buncăre. Nu erau decât nişte schițe, executate însă cu multă precizie. Fără teama de a fi acuzat de lipsă de modestie, avea obiceiul să spună că planurile sale răspundeau în mod ideal tuturor nevoilor unui soldat de pe front. Planurile au fost acceptate aproape fără modificări de către generalul comandant al trupelor de Geniu şi transmise spre executare.

Pentru îndeplinirea acestor sarcini, s-au consumat în aproape doi ani de muncă încordată 13 302 000 de metri cubi de beton15, în valoare de 3, 7 miliarde DM; întregul dispozitiv a înghițit, în plus, l 200 000 de tone de fier, în dauna producției de armament. Ca urmare a unei singure idei „geniale”, la cincisprezece zile de la prima debarcare a inamicului, desfăşurarea noastră de mijloace s-a transformat într-o zădărnicie. Astăzi se ştie că trupele de invazie au adus cu ele propriul lor port şi au construit, lângă Arromanches şi Omaha, pe o coastă neadăpostită, rampe de debarcare şi alte instalații care le-au permis să asigure aprovizionarea cu muniție, aparate, alimente şi întăriri.16 în felul acesta, întregul plan de apărare a devenit caduc.

Rommel, care fusese numit la sfârşitul lui 1943 inspector al Apărării coastelor de vest, s-a dovedit mai prevăzător. La puțin timp după numirea sa, Hitler îl invitase la Cartierul lui General din Prusia Orientală. După o discuție lungă, Fuhrerul îl însoțise pe Feldmarschall până în fața buncărului unde aşteptam eu, ca următor partener de conversație. Ai fi zis că discuția se reaprinde, când Hitler s-a pomenit cu declarația fără ocolişuri a lui Rommel: „Trebuie să interceptăm inamicul chiar de la prima debarcare. Buncărele din jurul porturilor nu se pretează la acest gen de operațiuni. Numai nişte baraje şi nişte obstacole primitive, dar eficace, dispuse de-a lungul coastei, pot face destul de dificilă debarcarea, pentru ca noi să putem pune la cale nişte contraatacuri victorioase.” Rommel vorbea ferm şi concis: „Altminteri, cu tot Zidul Atlanticului, invazia va reuşi. La Tripoli şi la Tunis, inamicul a aruncat în ultimul timp atâtea bombe, încât şi trupele noastre de elită s-au demoralizat. Dacă dumneavoastră nu puteți pune stavilă acestor bombardamente, atunci toate celelalte măsuri, chiar barajele, nu vor avea nici un efect.” Rommel era politicos, dar distant; evita aproape ostentativ adresarea cu „mein Fiihrer”. Devenise pentru Hitler un expert reputat, un specialist al apărării contra ofensivelor occidentale. Acesta era, de altfel, singurul motiv pentru care Hitler îi asculta calm critica, iar la ultimul argument privind bombardamentele masive părea a se fi aşteptat: „Este tocmai ceea ce voiam să vă arăt astăzi, domnule Feldmarschall.” Hitler ne-a condus la un vehicul experimental, o maşină complet blindată pe care era montat un tun antiaerian de 88 mm. Nişte soldați au făcut o demonstrație a puterii de foc, a siguranței la deplasările laterale în timpul tirului. „Câte asemenea piese ne puteți livra în lunile următoare, domnule Saur?” Acesta a promis câteva sute. „Vedeți, cu asemenea arme avem posibilitatea să dispersăm concentrările de bombardiere de deasupra diviziilor noastre.” Oare Rommel renunțase la ideea de a combate atât diletantism? în orice caz, reacția lui a fost un zâmbet disprețuitor, aproape compătimitor. Când şi-a dat seama că este imposibil să inspire încrederea sperată, Hitler şi-a expediat musafirul şi, nemulțumit, s-a întors în buncărul lui ca să discute cu Saur şi cu mine, fără să mai spună măcar o vorba despre incidentul abia încheiat. Mai târziu, după invazie, Sepp Dietrich mi-a relatat, cu lux de amănunte, despre efectul demoralizant al acelor covoare de bombe lansate asupra diviziei sale de elită. Soldații supraviețuitori se dezechilibraseră

psihic şi deveniseră apatici; chiar dacă scăpaseră nevătămaţi, ziîe-n şir nu mai fuseseră capabili de lupta.

La 6 iunie, spre ora 10 dimineaţa, mă aflam la Berghof, când unul dintre adjutanţii lui Hitler m-a informat că invazia începuse încă din zorii zilei. „A fost trezit Fuhrerul?” El a clătinat din cap: „Nu, primeşte ştirile numai după micul dejun.” Deoarece Hitler declarase cu câteva zile înainte că inamicul va începe probabil printr-un atac de diversiune, cu intenţia de a atrage trupele noastre departe de locul invaziei, nimeni nu voia să-1 trezească, pentru a nu fi acuzat că a apreciat greşit situaţia.

La consfătuirea ţinută câteva ore mai târziu în marele salon al Berghofului, Hitler a părut şi mai întărit în ideea lui preconcepută cum că inamicul vrea să-1 inducă în eroare. „Vă amintiţi? Printre numeroasele ştiri pe care le-am primit, una prezicea cu exactitate locul, ziua şi ora debarcării. Asta mă face să stărui în părerea mea că încă nu poate fi vorba de adevărata invazie.”

Informaţia, pretindea Hitler, a fost pusă în circulaţie de serviciile de spionaj ale inamicului, în scopul de a-1 atrage departe de adevăratul loc al invaziei şi de a-1 face să-şi angajeze trupele înainte de vreme şi în condiţii nepotrivite. Interpretând eronat o informaţie exactă, el întorcea spatele justei lui ipoteze iniţiale, conform căreia, pro-babil, pe coasta normandă urma să se deschidă frontul invaziei.

Încă din săptămânile precedente, SS-ul, Wehrmachtul şi Ministerul Afacerilor Externe, în condiţiile concurenţei dintre serviciile lor de informaţii, îi furnizaseră Fiihrerului pronosticuri contradictorii privind momentul şi locul invaziei. Ca în multe alte domenii, Hitler luase asupra lui şi sarcina, dificilă chiar şi pentru specialişti, de a stabili care dintre aceste ştiri este exactă, care dintre serviciile de informaţii merită mai multă încredere şi care dintre ele a pătruns cel mai adânc în dispozitivul inamicului. Acum chiar râdea de incapacitatea diferitelor servicii şi, suprali-citându-se pe sine însuşi, a sfârşit prin a face ironii pe seama stupidităţii serviciilor de informaţii în general: „Nici nu vă închipuiţi câţi dintre aceşti agenţi ireproşabili sunt plătiţi de Aliaţi! De aceea ne dau cu premeditare ştiri menite să semene confuzie. Eu nu permit să se transmită aşa ceva la Paris. Pur şi simplu trebuie să stopăm toate chestiile astea. Asemenea ştiri nu fac decât să enerveze Statele noastre Major.”

De-abia către prânz s-a luat o decizie în chestiunea cea mai urgentă a zilei: s-a dispus să se angajeze împotriva capului de pod anglo-american „rezerva OKW” staţionată în Franţa; numai Hitler putea decide cu privire la transferul oricărei divizii, acesta fiind un drept pe care şi-1 rezervase lui însuşi. Până la urmă, cu mare greutate, a aprobat cererea comandantului-şef al Frontului Occidental, Feldmarschallul von Rundstedt, de a folosi în luptă aceste divizii. Ca urmare a tergiversărilor, două divizii blindate n-au mai putut profita de noaptea de 6 spre 7 iunie ca să înainteze; în timpul zilei, marşul lor a fost împiedicat de bombardierele inamice şi, înainte chiar de a fi stabilit contactul cu inamicul, au suferit pierderi importante în oameni şi materiale.

Această zi hotărâtoare pentru evoluţia războiului nu s-a desfăşurat, cum ne-am fi putut aştepta, într-o atmosferă de agitaţie febrilă. Hitler se străduia să-şi păstreze calmul, mai ales în situaţiile cele mai dramatice, iar Starul său Major căuta şi el să afişeze stăpânire de sine. A arăta nervozitate şi îngrijorare ar fi fost o abatere de la modelul comportamental acreditat la Berghof.

Chiar şi în zilele şi săptămânile care au urmat, Hitler, prizonier al neîncrederii sale caracteristice şi din ce în ce mai absurde, a continuat să fie convins că nu era vorba decât de o diversiune, pentru a-1 determina să comită greşeli în desfăşurarea forțelor de apărare. După părerea lui, adevărata invazie urma să aibă loc pe un cu totul alt amplasament, acolo unde nu vor fi fost nici un fel de trupe. Spunea că şi Marina consideră terenul respectiv ca fiind impracticabil pentru debarcări de mare anvergură. O vreme, Hitler se aşteptase la un atac decisiv în regiunea Calais. Aveai impresia că aşteaptă ca şi inamicul să-i confirme ipotezele: căci, începând din 1942, dăduse ordin să se instaleze în această regiune, sub un strat din beton gros de câțiva metri, piese de artilerie navală de calibru foarte mare, menite să nimicească orice flotă de debarcare. Acesta a fost şi motivul pentru care, în bătălia de pe coasta normandă, n-a angajat Armata a 15-a, staționată în apropiere de Calais.17

Ce motiv îl făcea pe Hitler să se aştepte la un atac la Pas-de-Calais? Aici fuseseră instalate 55 de baze, de unde urmau să fie trimise zilnic asupra Londrei câteva sute de bombe zburătoare. Hitler presupunea că adevărata invazie va fi dirijată în primul rând contra acestor baze de lansare. Oricum, nu voia să conceapă că Aliații ar putea să ia aceste teritorii franceze plecând din Nor-mandia. El conta mai degrabă pe posibilitatea de a îngusta, cu prețul unor lupte grele, capul de pod al inamicului.

Hitler şi noi speram că noua armă va răspândi groază şi confuzie în tabăra inamică şi că o va reduce la neputință, îi supraestimam eficacitatea. Desigur, viteza redusă a acestor bombe zburătoare mă făcea să am serioase îndoieli, şi de aceea 1-am sfătuit pe Hitler să nu le dea drumul decât atunci când cerul va fi acoperit de pături joase de nori.18 Dar eu am zis, eu am auzit. Când, la 12 iunie, din ordinul pripit al lui Hitler, au fost catapultate primele V\, precipitarea şi lipsa de organizare au fost aşa de mari, încât numai zece proiectile au putut fi puse în funcțiune şi, dintre ele, numai cinci au atins Londra. Hitler a uitat că el însuşi insistase pentru declanşarea acestui tir şi şi-a descărcat asupra constructorilor mânia provocată de ineficacitatea acțiunii. La şedința de Stat-Major, Goring s-a grăbit să arunce răspunderea eşecului asupra lui Milch, adversarul său, iar Hitler s-a pronunțat deja pentru oprirea producției acestei rachete pe care o socotea de acum complet ratată. Când şeful Serviciului de Presă al Reichului i-a prezentat nişte reportaje peste măsură de umflate din ziarele londoneze care relatau despre efectele lui VI; starea de spirit a lui Hitler s-a schimbat cu 180 de grade. A cerut atunci să se majoreze producția de V}; Goring, la rândul lui, s-a grăbit să declare că el dintotdeauna a sprijinit această mare performanță a Luftwaffei. Despre Milch, țapul ispăşitor din ziua precedentă, nu s-a mai spus un cuvânt.

Înainte de invazie, Hitler afirmase tot timpul că, îndată după începerea debarcării, se va duce la o bază din Franța şi de acolo va dirija personal operațiunile. Cu prețul a foarte multe milioane de mărci, au fost instalate în acest scop sute de kilometri de cabluri telefonice, iar Organizația Todt a construit, cu un consum enorm de beton, două Cartiere Generale înzestrate cu echipamente costisitoare. Hitler stabilise personal amplasamentul şi mărimea lor. În zilele în care avea să piardă Franța, el justifica aceste cheltuieli uriaşe prin aceea că cel puțin unul dintre Cartierele Generale respective era situat exact la frontiera occidentală a Germaniei şi ar putea să se integreze într-un sistem de fortificații. La 17 iunie, a vizitat Cartierul General situat între Soissons şi Laon, botezat W2, pentru ca, în aceeaşi zi, să se întoarcă la Ober-salzberg. După cum lăsa să

se vadă, era prost dispus: „Rommel nu-şi mai poate stăpâni nervii, a devenit pesimist. Astăzi numai optimiştii pot să ajungă la un rezultat.” După asemenea observații, înlocuirea lui Rommel devenea doar o chestiune de timp. Căci Hitler continua să fie de părere că linia de apărare pe care o organizase în fața capului de pod era inexpugnabilă, în seara aceea s-a exprimat față de mine că W2, situat în mijlocul unei Frânte infestate de partizani, i se părea prea puțin sigur.

Aproape concomitent cu primele mari succese ale invaziei, la 22 iunie 1944 a început o ofensivă a trupelor sovietice care avea să ne coste 25 de divizii. De acum, înaintarea Armatei Roşii nu mai putea fi oprită nici măcar vara. Incontestabil, chiar în săptămânile marcate de prăbuşirea a trei fronturi - occidental, oriental şi aerian - Hitler şi-a păstrat controlul asupra nervilor, dovedind o uimitoare capacitate de a persevera. Probabil că lupta îndelungată pentru putere, precum şi numeroasele reculuri îl căliseră, atât pe el cât şi pe Goebbels şi pe ceilalți comilitoni. Poate că experien-ța dobândită în aşa-zisa perioadă de luptă îl învățase că nu trebuie să-ți dezvălui față de colaboratori nici cea mai mică urmă de panică. Anturajul îi admira stăpânirea de sine dovedită în momente critice. Cu siguranță că, în felul acesta, el contribuise în mod esențial la menținerea încrederii cu care ceilalți îi întâmpinau deciziile. Fără doar şi poate, era în permanență conştient de mulțimea ochilor ațintiți asupra lui şi de descurajarea pe care ar fi provocat-o dacă şi-ar fi pierdut cumpătul fie şi o singură dată. Această stăpânire de sine a fost, în definitiv, o expresie a unei extraordinare voințe, o victorie asupra lui însuşi, în ciuda vârstei, a bolii, a experimentelor lui Morell şi a sarcinilor ce-i apăsau pe umeri tot mai greu. Aveam adesea impresia că are voința neînfrânată şi frustă a unui copil de şase ani, pe care nimic nu-1 poate descuraja şi nici chiar obosi. Dar, oricât de ridicolă ar fi fost într-o anumită măsură, această voință impunea totuşi respect.

Este însă cu neputință să explici credința sa în victorie, fenomen uimitor într-o perioadă de înfrângeri neîntrerupte, numai prin energia pe care o avea. În timpul detenției noastre la Spandau, Funk mi-a mărturisit că Hitler n-ar fi putut să-i păcălească pe medici în legătură cu starea sănătății sale cu atâta îndărătnicie şi credibilitate dacă n-ar fi crezut el însuşi în propriile sale minciuni. Funk mai spunea că această teză a stat la baza propagandei lui Goebbels. Nu pot să justific altfel atitudinea de neclintit a lui Hitler decât prin propriile-i eforturi de a se autosugestiona în privința victoriei finale, într-un anumit sens, se adora pe sine însuşi. El se afla în contemplarea perpetuă a unei oglinzi în care vedea nu numai propria-i imagine, ci şi confirmarea misiunii sale prin semne ale Providenței. Religia lui era „marele hazard”, care nu putea să nu-1 salveze; metoda lui era o afirmare de sine prin autosugestie. Cu cât îl strâmtorau mai tare evenimentele, cu atât mai ferm le opunea certitudinea că e protejatul destinului. Natural, nu-şi făcea nici o iluzie asupra evenimentelor militare, dar le transpunea în domeniul credinței sale, şi chiar în înfrângere vedea o conjunctură creată de Providență, preludiu ascuns al victoriei iminente. Câteodată putea sesiza caracterul disperat al unei situații date, dar rămânea neclintit în aşteptarea unei întorsături favorabile cu care - credea el - până la urmă destinul îi va veni în ajutor. Dacă exista ceva patologic la Hitler, atunci nu era decât această credință nestrămutată în steaua lui norocoasă. Era tipul credinciosului, dar credința lui degenerase în autoidolatrie.

Această obsesie a lui Hitler nu rămânea fără efect asupra anturajului său. În parte, îmi dădeam seama că acum totul avea să se sfârşească. Totuşi, vorbeam adesea,

chiar dacă mă limitam la resortul meu, despre „restabilirea situației”, în spiritul meu, această încredere subzista, în mod curios, separată de analiza care mă făcea să înțeleg că înfrângerea este inevitabilă.

La 24 iunie 1944, la un congres consacrat problemelor armamentului, reunit la Linz, în toiul întreitei catastrofe militare, am încercat să redau auditorilor mei încrederea. A fost un fiasco. Recitindu-mi astăzi discursul, sunt îngrozit de temeritatea nebunească şi aproape grotescă a încercării mele de a convinge nişte oameni serioşi că un ultim efort ar mai fi putut aduce succesul. La sfârşitul expunerii, îmi exprimam convingerea că, în domeniul nostru, vom depăşi criza iminentă şi că, în anul următor, vom realiza o creştere tot aşa de mare ca şi aceea din anul trecut.

Vorbind liber, m-am lăsat dus de inspirație. Exprimam speranțe care, în lumina realității, trebuie să fi părut nişte fantasmagorii. Faptele urmau să demonstreze capacitatea noastră de a realiza, în lunile viitoare, o nouă creştere a producției de armament. Dar nu dădusem eu dovadă de realism când, printr-o serie de memorii, îi atrăsesem lui Hitler atenția asupra sfârşitului din ce în ce mai apropiat? Aceasta era percepția exactă a faptelor, cealaltă era credința, în ruptura totală dintre cele două atitudini se manifesta acel soi caracteristic de buimăceală cu care fiecare membru al anturajului lui Hitler vedea venind sfârşitul ineluctabil.

Numai în fraza de încheiere a discursului am reluat ideea unei responsabilități care nu se reducea la loialitatea mea față de Hitler sau față de colaboratori. Fraza nu era altceva decât un artificiu retoric, neangajant, dar cu toate acestea spunea destul de mult: „Vom continua să ne facem datoria pentru ca poporul german să se mențină ca atare.” Totodată, acestea erau cuvintele pe care voiau să le audă industriaşii. Cât despre mine, eu mă refeream pentru prima oară la această obligație superioară pe care o amintise Rohland cu ocazia vizitei lui din aprilie. Ideea prinsese din ce în ce mai multă putere. Mi se contura, tot mai clar, o misiune pentru îndeplinirea căreia merita să te angajezi.

Nu i-am convins pe fruntaşii industriei, în privința aceasta nu încape nici o îndoială. După cuvântarea mea, şi în zilele următoare ale congresului, am auzit multe voci exprimându-şi deznădejdea. Cu zece zile înainte, Hitler îmi promisese că va lua şi el cuvântul în fața industriaşilor. Aşteptam acum, nerăbdător, ca discursul lui să aibă un efect pozitiv asupra climatului de dezolare.

Din ordinul lui Hitler, Bormann construise înainte de război, în apropierea Berghofului, un hotel, pentru a da numeroşilor pelerini ai Obersalzbergului posibilitatea de a-şi reîmprospăta forțele sau chiar de a petrece noaptea în vecinătatea Fuhrerului. La 26 iunie, cele câteva sute de reprezentanți ai industriei de armament s-au reunit în marea sală a „Platterhofului”. La congresul de la Linz constatasem că aceştia erau supărați şi din cauza extinderii tot mai accentuate a puterii aparatului de partid asupra vieții economice.

Într-adcvăr, în mintea multora dintre activiştii partidului părea să câştige teren ideca unui fel de socialism de stat. Avuseseră succes unele încercări de a împărți pe regiuni toate uzinele proprietate de stat si de a le subordona întreprinderilor regionale.

Pericolul de a nimeri sub controlul statului părea să planeze mai ales asupra numeroaselor întreprinderi amplasate sub pământ şi finanțate de stat, dar având personal de conducere, muncitori specializați şi maşini asigurate de firme particulare.20

Tocmai sistemul nostru de conducere a industriei, concepută ca industrie de război, putea servi drept cadru pentru o ordine economică guvernată de socialismul de stat. Într-o anumită măsură, industria, cu fiecare progres al său, furniza ea însăşi conducătorilor partidului instrumentele care s-o ducă la pierzanie.

L-am rugat pe Hitler să țină seama de aceste preocupări. El mi-a cerut să-i punctez câteva idei pentru discurs, astfel încât i-am scris negru pe alb că trebuie să dea conducătorilor industriei asigurarea că vor fi ajutați în timpul crizei care bătea la uşă şi că, în plus, vor fi protejați contra intervențiilor organelor locale ale partidului, îl rugam, în sfârşit, să insiste cu tărie asupra următoarelor puncte: „Intangibilitatea proprietății private asupra întreprinderilor, chiar dacă, în mod provizoriu, necesitatea de a le adăposti sub pământ le-ar transforma în întreprinderi de stat; libertate economică după război şi opoziție principială față de ideea etatizării industriei."

În discursul său, Hitler, în general, s-a conformat sugestiilor mele, dar a dat impresia că este inhibat. De câteva ori s-a bâlbâit, pierzând firul, ori s-a oprit în mijlocul frazei, şi, din când în când, s-a încurcat de-a binelea. Acest discurs era dovada îngrozitoarei stări de epuizare în care se afla. Chiar în ziua aceea, situația se înrăutățise în aşa măsură, încât nu mai era posibil să se evite căderea primului mare port, Cherbourg, fapt ce se traducea pentru Aliați în rezolvarea tuturor problemelor de aprovizionare şi în întărirea considerabilă a forței armatelor de invazie.

Pentru început, Hitler renunțase la toate reticențele de natură ideologică, „întrucât nu poate exista decât o singură dogmă şi ea se rezumă astfel: este just ceea ce este util." în felul acesta, îşi reafirma pragmatismul gândirii şi se lepăda, la drept vorbind, de toate angajamentele pe care şi le luase față de industrie.

Hitler a dat frâu liber predilecției sale pentru teoriile de filozofia istoriei, pentru conceptele vagi asupra evoluției, în termeni confuzi, ne-a asigurat că: „Forța creatoare nu se mulțumeşte să creeze forme, ci ia sub jurisdicția ei formele create. Aceasta este originea a ceea ce desemnăm prin conceptul de capital privat, proprietate privată. De aceea nu este aşa cum afirmă comuniştii, cum că în viitor se va înfăptui idealul egalitar, ci invers, cu cât omenirea evoluează şi cu cât realizările se diferențiază, administrarea acestor realizări este necesarmente încredințată celor care produc..." El considera că: „încurajarea inițiativei particulare reprezintă condiția unică a oricărei veritabile evoluții spre un scop mai înalt şi chiar a continuării întregului progres uman. Când acest război se va fi terminat prin victoria noastră, inițiativa particulară în economia germană va cunoaşte epoca ei de glorie! Câte nu vor fi de făcut atunci! Să nu credeți că voi mări aparatul de stat cu câteva birouri de proiectări sau cu câteva birouri de studii economice... Şi când va fi reînceput marea epocă a economiei de pace germane, nu voi mai avea alt interes decât acela de a pune la treabă marile genii ale economiei germane... Vă sunt recunoscător că m-ați ajutat să-mi îndeplinesc sarcinile perioadei de război, în plus, ca mărturie a nemărginitei melc gratitudini, vă fac promisiunea că nici în viitor nu voi înceta să vă fiu recunoscător, şi că nimeni din rândurile poporului german nu va avea motiv să-mi spună că m-am abătut de la programul meu. Vreau să vă asigur că atunci când declar că economia germană de după război va atinge culmea înfloririi, poate cea mai înaltă din istoria ei, trebuie ca dumneavoastră să luați aceasta şi ca pe o promisiune care într-o zi se va realiza."

În timpul discursului chinuit şi dezlânat, Hitler a fost cât pe ce să nu primească nici un fel de aplauze. Parcă cineva ne lovise pe toţi în moalele capului. Poate că această rezervă 1-a făcut să încerce să-i sperie pe fruntaşii industriei cu soarta care-i aştepta în cazul când Germania ar pierde războiul: „Nu încape îndoială că dacă ar fi să pierdem războiul, n-ar mai rămâne nimic din industria particulară germană. O dată cu nimicirea întregului popor german, se înțelege că şi economia germană ar fi nimicită. Nu numai pentru că inamicul nu doreşte concurența germană -asta nu e decât o abordare superficială a lucrurilor - ci pentru că este vorba de chestiuni de principiu. Ne aflăm într-o luptă care ne pune în fața unei alternative: sau omenirea se va vedea aruncată cu câteva mii de ani în urmă, în faza ei primitivă, originara, cu o producție de masă dirijată în exclusivitate de către stat, sau evoluția va continua prin încurajarea inițiativei particulare.” Câteva minute mai târziu, a revenit asupra acestei idei: „Dacă am pierde războiul, domnii mei, atunci n-ar mai fi nevoie să vă puneți problema trecerii de la economia de război la economia de pace. În acel caz, fiecare cetățean german n-ar avea a-şi pune decât problema cum să ajungă de aici pe lumea cealaltă: ar trebui să se întrebe dacă vrea să se sinucidă, să se lase spânzurat de o mâna străină, să piară de foame, sau să meargă la muncă în Siberia. Iată singurele probleme pe care ar avea a şi le pune cetățeanul german.” Hitler pronunțase aceste fraze pe un ton aproape batjocoritor şi, în orice caz, cu o nuanță de dispreț la adresa acestor „suflete laşe de burghezi”. Faptul nu a trecut neobservat, spulbe-rându-mi speranța de a-i vedea pe fruntaşii industriei stimulați de discursul său.

Fie că prezența lui Bormann 1-a iritat, fie că fusese pus în gardă de către acesta, cert este că declarația în favoarea economiei liberale în timp de pace, declarație pe care eu i-o solicitasem şi pe care el mi-o promisese21, n-a ieşit atât de clară pe cât mă aşteptasem. Câteva fraze din discursul său erau totuşi destul de interesante pentru a fi consemnate. Hitler şi-a dat cu spontaneitate acordul pentru înregistrarea discursului, rugându-mă să-i fac nişte propuneri de îmbunătățire. Bormann, din contră, s-a opus publicării. Atunci i-am reamintit lui Hitler că-şi dăduse acordul în acest sens. Dar el s-a eschivat, spunând că încă mai trebuie să lucreze pe text.22

Capitolul 25
DECIZII ERONATE,
ARME MIRACULOASE ŞI SS

Pe măsură ce situația se înrăutățea, Hitler era din ce în ce mai impermeabil la orice argument care-i contraria deciziile. Devenise şi mai autoritar decât înainte. Această rigiditate a avut consecințele cele mai nefaste pe plan tehnic, unde ne-am văzut spulberate speranțele pe care ni le puseserăm în cea mai valoroasă dintre „armele noastre miraculoase”: Me 262, avionul de vânătoare cel mai modern de care dispuneam. Echipat cu două reactoare, putea depăşi viteza de 800 kilometri pe oră şi o altitudine ce-i conferea o netă superioritate față de toate avioanele inamice.

Încă din 1941, când mai lucram ca arhitect, suportasem, cu ocazia unei vizite la Uzinele de Aviație Heinkel din Rostock, zgomotul asurzitor produs la bancul de probă de unul dintre primele motoare cu reacție. La vremea aceea, profesorul Ernst Heinkel insista să se verifice această invenție revoluționară în construcția de avioane.1 La consfătuirea consacrată problemelor armamentului, ținută în septembrie 1943 la

Rechlin, pe terenul de încercări al Luftwaffei, Milch mi-a întins pe muteşte o telegramă: Hitler ordona încetarea pregătirilor pentru producţia de serie a lui Me 262. Desigur, am decis să ignorăm acest ordin. Dar nu-i mai puţin adevărat că lucrările nu s-au mai putut desfăşura în ritmul care ar fi fost necesar.

După vreo trei luni, la 7 ianuarie 1944, eu şi Milch am primit ordinul să ne prezentăm de urgenţă la Cartierul General. Abia atunci, în urma apariţiei unui articol în presa londoneză din care rezulta că englezii aveau să încheie în curând probele la avionul cu reacţie, s-a produs o mutaţie în viziunea lui Hitler. Pur şi simplu, el cerea acum să se construiască în cel mai scurt interval posibil cât mai multe avioane de acest tip. Întrucât, pentru o vreme, pregătirile fuseseră neglijate, a trebuit sa declaram că vom putea iivra câte 60 de aparate pe luna începând de-abia cu iulie 1944. Din ianuarie 1945 urmau să se asigure câte 210 aparate lunar.2

Încă de la această luare de contact, Hitler ne-a spus că intenţionează să utilizeze acest aparat conceput să fie avion de vânătoare ca bombardier rapid. Specialiştii Luftwaffei nu ştiau ce să mai creadă; desigur, la data aceea, ei încă mai sperau că, prin nişte argumente mai convingătoare, vor reuşi să-1 determine pe Hitler să-şi reconsidere ideile. Dar una urmăreau ei şi alta a ieşit: Hitler, în încăpăţânarea lui ireductibilă, a dat ordin să fie înlăturate toate armele de bord pentru a se majora încărcătura de bombe. Avioanele cu reacţie n-au nevoie să se apere întrucât, spunea el, la viteza lor superioară, şi aşa nu pot fi atacate de avioanele de vânătoare inamice. Plin de neîncredere faţă de noua invenţie, a hotărât să le folosească la mare altitudine, în zbor liniar, pentru a menaja celula şi motorul, şi să le impună o reducere de viteză, limitând astfel sarcinile la care era supus acest sistem netestat încă.3

Cu încărcătura lor de aproximativ 500 de kilograme de bombe şi cu un dispozitiv de ochire primitiv, eficacitatea micilor bombardiere era ridicol de scăzută. Dar, utilizat ca avion de vânătoare, fiecare dintre aceste avioane cu reacţie ar fi fost în măsură, datorită caracteristicilor tehnice, să doboare mai multe cvadrîmotoare americane care, raid de raid, aruncau mii de tone de explozibil asupra oraşelor germane.

La sfârşitul lui iunie 1944, împreună cu Goring, am încercat din nou, dar tot în zadar, să-1 facem pe Hitler să-şi schimbe atitudinea, între timp, piloţii de vânătoare încercaseră noile aparate şi cereau să li se dea voie să le folosească împotriva formaţiunilor de bombardiere americane. Hitler, agăţându-se fără scrupule de orice amănunt pentru a obiecta, şi-a motivat poziţia spunând că piloţii de vânătoare ar fi expuşi la eforturi fizice mult mai mari decât înainte, tocmai din cauza rapidităţii cu care aceste aparate ar putea să vireze şi a schimbărilor bruşte de altitudine, şi că, prin viteza lor superioară, ele ar fi puse în inferioritate faţă de avioanele de vânătoare inamice, mai lente şi deci mai uşor manevrabile.4 Faptul că aceste aparate puteau să zboare mai sus decât avioanele de vânătoare ale Aliaţilor, şi deci să atace cu o mai mare viteză greoaiele escadrile de bombardiere americane, nu 1-a clintit pe Hitler din convingerile lui. Şi asta numai pentru că el decisese altfel. Cu cât încercările noastre de a-1 urni din fixismul lui deveneau mai insistente, cu atât mai înverşunată era încăpăţânarea lui. Ne consola cu promisiunea că, mai târziu, o să-şi dea desigur acordul la utilizarea parţială a acestor aparate ca avioane de vânătoare.

Ce-i drept, în iunie, când ne încrucişam spadele în legătură cu posibilitatea utilizării lui Me 262, existau doar câteva prototipuri; totuşi, pe termen lung, ordinul lui

Hitler a influențat planificarea militară, pentru că Statele-Major aşteptau o cotitură decisivă în războiul aerian tocmai de la acest avion de vânătoare. Dat fiind situația noastră disperată în războiul aerian, toți cei care puteau pretinde dreptul de a-şi spune cuvântul în această materie încercau să-1 facă să-şi schimbe părerea. Jodl, Guderian, Model, Sepp Dietrich şi fireşte generalii sus-puşi ai Luftwaffei nu încetau să atace cu perseverență atitudinea de diletant a lui Hitler. Dar n-au făcut decât să-şi atragă mânia Fiihrerului: el mirosise că toate aceste atacuri, într-o oarecare măsură, îi puneau la îndoială competența în problemele militare şi priceperea în cele tehnice, în toamna lui 1944, s-a debarasat, în sfârşit, în maniera lui proprie, de toate disputele, şi a pus capăt incertitudinii crescânde interzicând, fără ceremonii şi explicații, orice altă discuție pe această temă.

Când am luat legătura la telefon cu generalul Kreipe, noul şef de Stat-Major al Luftwaffei, şi i-am comunicat ce am de gând să-i scriu lui Hitler în raportul meu de la jumătatea lui septembrie în problema avioanelor cu reacție, el m-a sfătuit stăruitor ca, în privința aceasta, să evit orice aluzie. La simpla menționare a lui Me 262 — spunea interlocutorul meu — Hitler şi-ar ieşi cu totul din fire şi ne-ar face mari necazuri. Căci, fireşte, ar presupune că inițiativa demersului meu porneşte de la şeful Statului-Major al Luftwaffei. Trecând peste rugămintea generalului, i-am explicat încă o dată lui Hitler că utilizarea ca bombardier a acestui aparat, conceput a fi avion de vânătoare, mi se pare lipsită de sens şi că, în situația noastră militară actuală, constituie o eroare. Părerea mea era împărtăşită nu numai de aviație, ci şi de toți ofițerii armatei.5 Hitler nu mi-a acceptat observațiile şi, după atâtea eforturi zadarnice, m-am reîntors la problemele resortului meu. De fapt, chestiunile referitoare la caracterul operațional al avioanelor erau de competența mea tot atât de puțin cât şi alegerea tipului de avion ce urma a se produce.

Avionul cu reacție n-a fost singura armă nouă, superioară celor ale inamicului care, după ce a fost pusă la punct, s-ar fi putut produce în serie în 1944. Noi posedam o bombă zburătoare teleghidată, un avion-rachetă mai rapid decât avionul cu reacție, o bombă-rachetă ce putea fi dirijată cu ajutorul radiațiilor termice spre avioanele inamice, o torpilă ce capta sunetele şi putea astfel să urmărească, şi să atingă chiar, navele care încercau să fugă printr-o cursă în zigzag. Se încheiase punerea la punct a unei rachete sol-aer. Constructorul Lippisch terminase proiectele unor avioane cu reacție bazate pe principiul exclusivității aripii, care aveau un mare avans asupra construcției aeronautice din epocă.

Noi suferеam, într-adevăr, de o pletoră de proiecte în curs de elaborare; limitându-ne la câteva tipuri, am fi reuşit, cu siguranță, să finalizam unele dintre ele. De aceea, în cursul unei consfătuiri, organele de resort au hotărât ca pe viitor să solicite nu atât idei noi, cât, mai degrabă, să selecționeze dintre proiectele existente pe cele care corespund capacităților noastre de dezvoltare şi să le promoveze cu energie.

Din nou, Hitler i-a ajutat pe Aliați ca, în civida tuturor erorilor tactice, să-şi ducă la bun sfârşit ofensiva aeriană din 1944: nu numai că a împiedicat realizarea avionului de vânătoare cu reacție înainte de a fi dispus transformarea lui în bombardier, dar a vrut să utilizeze marile rachete pentru a întreprinde represalii împotriva Angliei. Din ordinul lui, enorme capacități industriale au fost reprofilate, la sfârşitul lui iulie 1943, pe producția de rachete cu rază mare de acțiune, aşa-numitele VI, lungi de 14 metri şi cântărind peste 13 tone. Hitler cerea să se producă lunar 900 de rachete de acest tip.

Era absurd să vrei să răspunzi cu represalii formațiunilor de bombardiere inamice, în anul 1944, 4 100 de cvadrimotoare au aruncat asupra Germaniei, timp de mai multe luni, în medie, câte 3 000 de tone de bombe pe zi. Represaliile noastre ar fi constat în 24 de tone de explozibil lansate zilnic asupra Angliei: cantitatea de bombe aruncată de numai şase „Fortărețe zburătoare”.6

Fără îndoială, se poate considera că una dintre erorile cele mai grele de consecințe pe care le-am comis în calitatea mea de şef în domeniul armamentului a constat nu numai în faptul de a-mi fi dat acordul la această decizie a lui Hitler, ci şi de a o fi promovat, atunci când ar fi fost mai bine să ne concentrăm eforturile asupra fabricării unei rachete defensive sol-aer. Un prototip cu numele „Cascada” atinsese un asemenea grad de finalizare în 1942, încât s-ar fi putut trece rapid la producția de serie, dacă am fi mobilizat, începând de la acea dată, capacitățile tuturor tehnicienilor şi cercetătorilor ştiințifici ai Centrului de Cercetări asupra Rachetelor, centru care funcționa la Peenemiinde, sub conducerea lui Wernher von Braun.7

Lungă de 8 metri, această rachetă putea să propulseze spre o flotă de bombardiere inamice circa 300 de kilograme de exploziv. Şi aceasta la o altitudine ce putea atinge 15 000 de metri, fără ratarea țintei, în plus, funcționa independent de zi sau noapte, de nori, de îngheț sau de ceață. Aşa cum, mai târziu, am fost în măsură să lansăm un program ce prevedea o producție lunară de 900 de rachete ofensive mari, tot aşa ar fi fost, fără îndoială, posibil să producem în fiecare lună câteva mii de asemenea rachete, şi aceasta cu cheltuieli mult mai reduse. Continuu să cred că aceste rachete, combinate cu avioanele cu reacție, ar fi putut, începând din primăvara lui 1944, să înfrângă ofensiva aeriană a Aliaților occidentali împotriva industriei noastre. Dar, la noi, s-au aruncat sume uriaşe în proiectarea şi producția de rachete cu rază lungă de acțiune. Or, acestea, în toamna lui 1944, când deveniseră operaționale, s-au dovedit un eşec aproape total. Proiectul nostru cel mai costisitor a fost, în acelaşi timp, şi cel mai lipsit de sens. Obiectul mândriei noastre şi, într-o vreme, scopul privilegiat al politicii mele în domeniul armamentului s-a dovedit şi el o investiție răsunător falimentară, în plus, a fost una dintre cauzele care ne-au făcut să pierdem războiul antiaerian defensiv.

Încă din iarna lui 1939, stabilisem legături strânse cu Centrul de Cercetări de la Peenemunde, ca unul care fusesem, într-o primă etapă, responsabil cu lucrările de construcții de aici. Îmi plăcea compania acestor tineri savanți şi inventatori apolitici, având în frunte un tânăr de douăzeci şi şapte de ani, înzestrat cu conştiința scopului şi viziunea realistă a viitorului: Wernher von Braun. Era ceva neobişnuit să vezi o echipă aşa de tânără, neexperimentată, căreia i se puseseră la dispoziție sute de milioane de mărci ca să urmărească un proiect a cărui realizare era de domeniul unui viitor îndepărtat. Sub conducerea părintească a colonelului Walter Dornberger, ei puteau sa lucreze la adăpost de sâcâielile birocratice şi să emită idei ce păreau, uneori, utopice.

Proiectele schițate la Peenemunde, în 1939, au avut şi asupra mea un efect straniu, fascinant: părea pregătirea unui miracol. Aceşti tehnicieni, cu viziunile lor fantastice, aceşti romantici ai calculului matematic, n-au încetat să mă impresioneze profund ori de câte ori am vizitat Peenemunde, trezindu-mi sentimentul spontan că, într-un anumit fel, aparțineam aceleiaşi familii. Sentimentul s-a verificat atunci când, la sfârşitul toamnei lui 1939, Hitler i-a retras proiectului de fabricare a rachetelor orice caracter de prioritate, prin aceasta lipsindu-1 automat de forță de muncă şi materiale.

Cu acordul tacit al Direcției Armamentelor Armatei de uscat, am continuat să construiesc, fără asentimentul lui Hitler, instalațiile de la Peenemiinde, o indisciplină pe care, fără îndoială, numai eu mi-o puteam permite. O dată cu numirea mea în postul de ministru al Armamentului, am început, fireşte, să mă interesez şi mai îndeaproape de acest mare proiect. Hitler însă continua să se arate extrem de sceptic: el privea cu profundă neîncredere toate inovațiile care, precum avionul cu reacție sau bomba atomică, depăşeau orizontul generației primului război mondial şi anticipau o lume pe care el nu avea s-o cunoască.

La 13 iunie 1942, împreună cu şefii Armamentului celor trei arme ale Wehrmachtului, feldmareşalul Milch, amiralul Witzell şi generalul Fromm, am plecat cu avionul la Peenemiinde, ca să asistăm la prima lansare a unei rachete teleghidate, într-o pădure de pin, în mijlocul unei poiene, se ridica în fața noastră, ca un turn cu patru etaje, un proiectil ce părea ireal. Colonelul Dornberger, Wernher von Braun şi ceilalți aşteptau cu încordare, ca şi noi, rezultatul primei lansări. Ştiam ce speranțe îşi punea tânărul inventator în această experiență care, pentru el şi pentru echipa lui, reprezenta nu un aport la construirea unei arme, ci un pas înainte spre tehnica viitorului.

Aburi uşori arătau că rezervoarele de carburant erau pe punctul de a se umple. La ora prevăzută, întâi ezitând uşor, dar apoi cu urletul unui uriaş dezlănțuit, racheta a decolat lin de pe standul de lansare, a părut pentru o fracțiune de secundă că zăboveşte pe jetul ei de foc, pentru ca apoi să dispară, cu vuiet, dincolo de perdeaua joasă de nori. Wernher von Braun radia. Eu, dimpotrivă, am rămas uluit în fața acestei minuni a tehnicii, a preciziei sale, a acestei victorii asupra tuturor legilor gravitaționale grație căreia devenise posibilă, fără ghidaj mecanic, propulsarea verticală în atmosferă a unei greutăți de 13 tone.

Specialiştii tocmai ne explicau la ce distanță se găseşte proiectilul, când, un minut şi jumătate mai târziu, cu un urlet care se amplifica rapid, racheta cădea foarte aproape de noi. Am rămas înmărmuriți în momentul în care s-a produs, la un kilometru distanță, impactul cu solul. Ghidajul nu funcționase, după cum aveam să aflăm mai târziu. Dar tehnicienii erau mulțumiți: problema cea mai arzătoare pentru ci, aceea a decolării, se rezolvase. Hitler continua sa manifeste „îndoieli dintre cele mai serioase" şi-şi exprima scepticismul, deoarece el nu credea că se va putea „garanta vreodată" ghidajul rachetei.

La 14 octombrie 1942, am putut să-1 anunț că nu mai are motive să se îndoiască: a doua rachetă străbătuse cu succes distanța prevăzută, de 190 de kilometri, şi căzuse, cu o abatere de patru kilometri, exact în zona-țintă. Pentru prima data, o creație, mărturie a inventivității spiritului omenesc, bătuse la porțile cosmosului, la o altitudine de peste 100 de kilometri. Părea un pas pe tărâmul unui vis. De abia acum s-a arătat şi Hitler foarte interesat, dar, ca de obicei, a sărit imediat peste cal cu cererile lui, dând ordin să se prevadă 5 000 de proiectile care să poată fi utilizate, încă de Ia prima punere în funcțiune a rachetei, „pentru o intervenție masivă".9

După acest succes a trebuit să mă îngrijesc ca producția de scrie să înceapă cât mai curând. La 22 decembrie 1942 i-am cerut lui Hitler să semneze un ordin în consecință, deşi racheta nu atinsese nicicum etapa care să permită trecerea la producția de serie.10 Credeam că pot să-mi asum riscurile de rigoare, căci, după promisiunile specialiştilor şi stadiul cercetărilor de la Pecnemiinde, urma ca, până în iulie 1943, să dispunem de datele tehnice definitive.

În dimineața de 7 iulie 1943, i-am invitat, din partea lui Hitler, pe Dornberger şi von Braun la Cartierul General. Fiihrenil voia detalii despre V2. După ce Hitler a terminat o consfătuire, ne-am dus împreună în sala de proiecții unde câțiva colaboratori ai lui Wernher von Braun pregătiseră totul în vederea prezentării proiectului. După o scurtă introducere, sala s-a cufundat în întuneric şi s-a proiectat un film în culori, în care Hitler a văzut, pentru prima dată, spectacolul maiestuos al unei mari rachete care decola şi dispărea în stratosfera. Von Braun şi-a explicat proiectele, fără nici un fel de complex, cu un entuziasm tineresc. Nu mai exista nici o îndoială: de-acum, proiectul îl cucerise pe Hitler definitiv. Dornberger s-a oprit asupra câtorva probleme de organizare, timp în care eu i-am propus lui Hitler să-1 numească pe von Braun profesor. „Da, reglează chestiunea imediat cu Meissner. În cazul acesta voi semna chiar eu ordinul de numire", a spus el cu însuflețire.

Hitler s-a despărțit cu extremă cordialitate de cei de la Peenemiinde; era şi entuziasmat, şi profund impresionat, întors în buncărul său, s-a lăsat cu totul îmbătat de perspectivele acestui proiect: „A4 va decide soarta războiului. Ce uşurată va răsufla patria când vom ataca Anglia cu ea! Aceasta este arma care va decide soarta războiului şi, în plus, o vom putea produce cu mijloace relativ reduse. Dumneata, Speer, vei pune totul la contribuție pentru a accelera realizarea lui A4! Trebuie să i se asigure imediat toată forța de muncă şi tot materialul de care are nevoie. Eram deja gata să semnez decretul privind programul carelor de asalt. Dar m-am răzgândit: modificați proiectul în aşa fel încât fabricației lui A4 să-i atribuim aceeaşi importanță ca şi producției de care de asalt." Apoi a adăugat: „Dar în această acțiune nu putem antrena decât germani. Doamne, ajută-ne să nu afle străinătatea!"11

Rămânând din nou doar noi doi, m-a întrebat încă neîncrezător: „Nu te-ai înşelat? Tânărul ăsta chiar are douăzeci şi opt de ani? L-aş fi crezut şi mai tânăr!" Găsea uimitor faptul că un om aşa de tânăr a putut să facă să răzbată o idee tehnică aptă să schimbe fața viitorului. Când, mai târziu, se întâmpla să-si expună teza conform căreia, în epoca noastră, oamenii îşi irosesc anii cei mai buni cu lucruri inutile, în timp ce, în trecut, Alexandru cel Mare, la douăzeci şi trei de ani, cucerise un mare imperiu, iar Napoleon, la treizeci de ani, repurtase victoriile sale geniale, el îl evoca printre alții pe Wernher von Braun care, la o vârstă la fel de precoce, crease la Peenemiinde o minune a tehnicii.

În toamna lui 1943, s-a văzut ca ne plasaserăm prea sus speranțele. Planurile definitive n-au putut fi livrate în iulie, conform promisiunii, astfel că n-am reuşit să ne respectăm angajamentul de a trece rapid la producția de seric a rachetelor. Au apărut nenumărate surse de eroare; când s-a procedat la primele tiruri experimentale cu rachete prevăzute cu încărcătură explozivă, s-au înregistrat, în mod inexplicabil, explozii premature la revenirea rachetei în atmosferă.12 Mai rămân încă multe chestiuni nerezolvate, avertizam eu într-un discurs pronunțat la 6 octombrie 1943, aşa că ar fi prematur „să se vorbească despre utilizarea acestei arme noi ca despre o posibilitate certă. Diferența care există între construcția unui prototip şi producția de serie, deja considerabilă în sine, este deosebit de importantă, având în vedere marea complexitate a acestor mecanisme."

S-a mai scurs aproape un an: la începutul lui septembrie 1944 au fost trimise primele rachete asupra Angliei. Nu 5 000, cum îşi propusese Hitler, ci 25, şi nu dintr-o dată, ci într-un interval de zece zile.

După ce proiectul lui V2 a trezit entuziasmul lui Hitler, a intrat şi Himmlcr în acțiune. Şase săptămâni mai târziu, i-a declarat Fiihrerului că el poate garanta în cel mai simplu mod cu putință secretul acestui program, presupus a fi hotărâtor pentru soarta războiului: toată producția să fie asigurată cu deținuți din lagărele de concentrare, în condiții de întrerupere a oricărui contact cu lumea exterioară, inclusiv a legăturilor poştale. Din partea industriei n-ar mai fi fost nevoie decât de cadre de conducere şi de ingineri. Hitler a aprobat proiectul. Saur şi cu mine n-am avut de ales, cu atât mai mult cu cât noi nu puteam prezenta o soluție mai bună.13

Prin urmare, a trebuit să negociem cu comandamentul SS pentru a stabili statutul unei întreprinderi comune, botezate „Mittelwerk". Colaboratorii mei s-au înhămat, nu fără reticențe, la această treabă; curând, s-a dovedit că temerile lor erau întemeiate. Desigur, fabricația rămânea în mod formal de competența noastră, dar, în cazurile mai complicate, ne vedeam obligați să ne înclinăm în fața comandamentului SS, mai puternic decât noi. În felul acesta, Himmler ne băgase oarecum piciorul în uşă şi noi înşine îl ajutaserăm s-o deschidă.

Colaborarea cu Himmler a început, imediat după numirea mea ca ministru, cu o disonanță. Aproape toți miniştrii Reichului, de a căror importanță politică sau personală Himmler era nevoit sa țină cont, primiseră de la acesta un grad onorific în SS. Mie personal îmi acordase o distincție deosebit de înaltă; voia să mă facă Oberstgrappenfuhrer S S, un grad ce corespundea celui de general de armată, care nu fusese oferit decât foarte rar până arunci. Şi, cu toate că mi-a prezentat semnificația deosebită a acestei distincții, i-am refuzat oferta în termeni politicoşi. I-am răspuns că primisem asemenea propuneri atât de la Armata de uscat14, cât şi de la SA şi NSKK, dar că le-am refuzat pe toate. Pentru a atenua caracterul abrupt şi tranşant al refuzului meu, i-am spus că am intenția să-mi reactivez calitatea de simplu membru al organizației SS de la Mannheim, căreia îi aparținusem cândva, fără să bănuiesc că acolo nu figurasem niciodată pe lista membrilor activi.

Se înțelege de la sine că, prin conferirea unor asemenea grade, Himmler căuta să câştige influență şi astfel să se vâre şi în sectoare ce nu-i erau subordonate. Neîncrederea pe care mi-o inspira s-a dovedit a fi, în cazul meu, mai mult decât justificată. De fapt, Himmler a început imediat să recurgă la toate mijloacele pentru a se amesteca în problemele armamentului pentru Armata de uscat, s-a arătat foarte dispus să furnizeze un număr nelimitat de deținuți şi, începând din 1942, şi-a pus în joc puterea pentru a face presiuni asupra unora dintre colaboratorii mei: din cât se putea deduce, el voia să transforme lagărele de concentrare în ateliere moderne, subordonate direct SS şi destinate, înainte de toate, producției de material pentru armament. Fromm mi-a atras atunci atenția asupra pericolului pe care-1 putea constitui acest proiect şi Hitler a fost, după cum s-a văzut curând, de partea mea. Căci experiențele făcute înainte de război cu uzinele SS în domeniul fabricației de cărămizi şi al prelucrării granitului fuseseră suficient de descurajatoare. La 21 septembrie 1942, Hitler a tranşat diferendul. Deținuții urmau să lucreze în întreprinderile care depindeau de organismele de a trece rapid la producția de serie a rachetelor. Au apărut nenumărate surse de eroare; când s-a procedat la primele tiruri experimentale cu rachete prevăzute cu încărcătură explozivă, s-au înregistrat, în mod inexplicabil, explozii premature la revenirea rachetei în atmosferă.12 Mai rămân încă multe chestiuni nerezolvate, avertizam eu într-un discurs

pronunțat la 6 octombrie 1943, aşa că ar fi prematur „să se vorbească despre utilizarea acestei arme noi ca despre o posibilitate certă. Diferența care există între construcția unui prototip şi producția de serie, deja considerabilă în sine, este deosebit de importantă, având în vedere marea complexitate a acestor mecanisme."

S-a mai scurs aproape un an: la începutul lui septembrie 1944 au fost trimise primele rachete asupra Angliei. Nu 5 000, cum îşi propusese Hitler, ci 25, şi nu dintr-o data, ci într-un interval de zece zile.

După ce proiectul lui V2 a trezit entuziasmul lui Hitler, a intrat şi Himmler în acțiune. Şase săptămâni mai târziu, i-a declarat Fiihrerului că el poate garanta în cel mai simplu mod cu putință secretul acestui program, presupus a fi hotărâtor pentru soarta războiului: toată producția să fie asigurată cu deținuți din lagărele de concentrare, în condiții de întrerupere a oricărui contact cu lumea exterioară, inclusiv a legăturilor poştale. Din partea industriei n-ar mai fi fost nevoie decât de cadre de conducere şi de ingineri. Hitler a aprobat proiectul. Saur şi cu mine n-am avut de ales, cu atât mai mult cu cât noi nu puteam prezenta o soluție mai bună.13

Prin urmare, a trebuit să negociem cu comandamentul SS pentru a stabili statutul unei întreprinderi comune, botezate „Mittelwerk". Colaboratorii mei s-au înhămat, nu fără reticențe, la această treabă; curând, s-a dovedit că temerile lor erau întemeiate. Desigur, fabricația rămânea în mod formal de competența noastră, dar, în cazurile mai complicate, ne vedeam obligați să ne înclinăm în fața comandamentului SS, mai puternic decât noi. În felul acesta, Himmler ne băgase oarecum piciorul în uşă şi noi înşine îl ajutaserăm s-o deschidă.

Colaborarea cu Himmler a început, imediat după numirea mea ca ministru, cu o disonanță. Aproape toți miniştrii Reichului, de a căror importanță politică sau personală Himmler era nevoit să țină cont, primiseră de la acesta un grad onorific în SS. Mie personal îmi acordase o distincție deosebit de înaltă; voia să mă facă Oberstgruppenfuhrer SS, un grad ce corespundea celui de general de armată, care nu fusese oferit decât foarte rar până atunci. Şi, cu toate că mi-a prezentat semnificația deosebită a acestei distincții, i-am refuzat oferta în termeni politicoşi. I-am răspuns că primisem asemenea propuneri atât de la Armata de uscat14, cât şi de la SA şi NSKK, dar că le-am refuzat pe toate. Pentru a atenua caracterul abrupt şi tranşant al refuzului meu, i-am spus că am intenția să-mi reactivez calitatea de simplu membru al organizației S S de la Mannheim, căreia îi aparținusem cândva, fără să bănuiesc ca acolo nu figurasem niciodată pe lista membrilor activi.

Se înțelege de la sine că, prin conferirea unor asemenea grade, Himmler căuta să câştige influență şi astfel să se vâre şi în sectoare ce nu-i erau subordonate. Neîncrederea pe care mi-o inspira s-a dovedit a fi, în cazul meu, mai mult decât justificată. De fapt, Himmler a început imediat să recurgă la toate mijloacele pentru a se amesteca în problemele armamentului pentru Armata de uscat, s-a arătat foarte dispus să furnizeze un număr nelimitat de deținuți şi, începând din 1942, şi-a pus în joc puterea pentru a face presiuni asupra unora dintre colaboratorii mei: din cât se putea deduce, el voia să transforme lagărele de concentrare în ateliere moderne, subordonate direct S S şi destinate, înainte de toate, producției de material pentru armament. Fromm mi-a atras atunci atenția asupra pericolului pe care-1 putea constitui acest proiect şi Hitler a fost, după cum s-a văzut curând, de partea mea. Căci experiențele făcute înainte

de război cu uzinele SS în domeniul fabricației de cărămizi şi al prelucrării granitului fuseseră suficient de descurajatoare. La 21 septembrie 1942, Hitler a tranşat diferendul. Deținuții urmau să lucreze în întreprinderile care depindeau de organismele industriei de annament; expansionismul lui Himmler se vedea, deocamdată, frânat, cel puțin în acest domeniu.

La început, directorii fabricilor se plângeau de starea de slăbiciune în care se găseau deținuții la sosirea lor la locurile de muncă: epuizați, ei urmau, după câteva luni, să fie retrimişi în lagărele de origine. Stagiul lor de ucenicie era de câteva săptămâni, iar noi duceam lipsă de instructori. Nu ne puteam deci permite să reîncepem pregătirea după câteva luni. Ca urmare a reclamațiilor noastre, SS-ul a ameliorat sensibil condițiile sanitare, precum şi aprovizionarea. Curând am avut prilejul să văd, în cursul inspecțiilor mele prin uzinele de armament, fețe mai mulțumite şi oameni mai bine hrăniți printre deținuți.16

Regula care ne garanta independența în activitatea noastră consacrată armamentului a fost încălcată prin ordinul lui Hitler de a se organiza o producție de serie a rachetelor care să se afle sub oblăduirea SS.

Se amenajase înainte de război, într-o vale singuratică din Harz, un sistem extrem de ramificat de subterane pentru depozitarea produselor chimice indispensabile războiului. Aici am vizitat, la 10 decembrie 1943, vastele instalații unde, în viitor, urmau să fie fabricate V2. În nişte hale vaste, deținuții montau maşini şi mutau instalații. Cu chipuri lipsite de orice expresie, ei mă priveau fără să mă vadă. Şi-au scos mecanic şepcile din doc albastru şi au rămas cu capul descoperit până când a trecut grupul nostru.

Nu pot uita un profesor de la Institutul Pasteur din Paris care a compărut ca martor la Procesul de la Nurnberg. Se afla şi el la muncă în acea „Mittelwerk” pe care o inspectasem în ziua respectivă. Pe un ton obiectiv, fără nici un accent pătimaş, a relatat despre condițiile inumane din fabrică: nu-1 voi uita niciodată pe acest om trist şi zdrobit, uluit de atâta barbarie. Acuzațiile lui lipsite de ură continuă să mă obsedeze.

Condițiile de viață ale acestor deținuți erau într-adevăr barbare. Un sentiment de profundă consternare şi de vinovăție personală mă cuprinde şi astăzi ori de câte ori mă gândesc la ei. După cum m-au informat gardienii la terminarea inspecției, măsurile sanitare fiind insuficiente, bolile erau foarte răspândite; prizonierii locuiau în apropierea locurilor de muncă, în subterane umede, ceea ce explică de ce mortalitatea atingea cote extraordinar de ridicate.17 Chiar în ziua aceea, am alocat materialele necesare şi am pus totul în mişcare pentru construirea imediată a unui lagăr de barăci, pe o înălțime din apropiere, în rest, am insistat pe lângă conducerea S S a lagărului să ia toate măsurile în vederea îmbunătățirii condițiilor sanitare şi de hrană. Mi s-a promis că acestea se vor lua efectiv.

De fapt, până atunci nu mă preocupasem deloc de asemenea probleme, şi asigurarea dată de conducerea lagărului m-a făcut sa le neglijez în continuare, încă o lună. La 13 ianuarie 1944, doctor Poschmann, medicul consilier al ministerului meu, mi-a descris din nou, în culorile cele mai negre, condițiile de igienă care domneau la „Mittelwerk”. Drept urmare, am trimis a doua zi la uzină pe unul dintre directorii mei generali.18 în acelaşi timp, doctor Poschmann a întreprins măsuri sanitare suplimentare. Câteva zile mai târziu, propria mea îmbolnăvire a zădărnicit în parte

aceste tentative. Totuşi, la întoarcere, pe 26 mai, doctor Poschmann m-a informat, printr-un raport, ca într-un mare număr de lagăre de muncă fuseseră numiți medici civili. Dar ne-am izbit de dificultăți, întrucât, chiar în ziua aceea, am primit o scrisoare grosolană de la Robert Ley care, din rațiuni de formă, protesta împotriva activității doctorului Poschmann: îmi scria că asistența medicala în lagăre intră de fapt în atribuțiile lui. Pe un ton indignat, îmi cerea nu numai să-1 admonestez pe doctor Poschmann, ci şi să-i interzic pe viitor orice intervenție, insistând să-1 trag la răspundere pe linie disciplinară. I-am răspuns imediat că, personal, nu văd nici un motiv să-i accept cererile şi că, dimpotrivă, aveam cel mai mare interes să le asigurăm deținuților o asistență medicală suficientă.19 Chiar în ziua aceea am convenit cu doctor Poschmann luarea unor măsuri medicale suplimentare. Cum reglasem toate acestea în colaborare cu doctor Brandt, şi cum, dincolo de considerentele umanitare, argumentele de bun-simț erau de partea noastră, mi-am văzut de treabă fără să mă sinchisesc de reacția lui Ley. Eram sigur că Hitler nu numai că va obliga birocrația de partid, pe care noi o ignoraserăm în această afacere, să stea în banca ei, ci o va lua chiar în derâdere.

Dinspre Ley n-am mai auzit nimic. Şi nici lui Himmler nu i-a mers când a încercat să-mi demonstreze că poate să lovească, după bunul său plac, până şi în personalități importante. La 14 martie 1944, din ordinul lui, a fost arestat Wernher von Braun împreună cu doi colaboratori. S-a comunicat directorului Administrației Centrale a ministerului meu că aceştia încălcaseră una dintre dispozițiile mele, lăsându-se antrenați în proiecte utilizabile în scopuri paşnice în dauna sarcinilor lor vitale pentru mersul războiului. De fapt, Wernher von Braun şi cei din jurul său vorbiseră adesea fără nici o reținere despre invențiile la care visau. Schițaseră tabloul unui viitor îndepărtat, când s-ar fi putut pune la punct şi exploata o rachetă pentru traficul poştal între Statele Unite şi Europa. Pe cât de naivi, pe atât de exuberanți, legănându-se în visurile lor, ei publicaseră într-o revistă ilustrată nişte desene debordând de fantezie. Bolnav la pat fiind, la Klessheim, am fost vizitat de Hitler, care m-a surprins cu solicitudinea lui. Am profitat de această ocazie ca să obțin eliberarea deținuților. Dar a trebuit să treacă o săptămână până să se realizeze promisiunea. Deja, după şase săptămâni, Hitler spunea, plin de amărăciune, cât 1-a costat pe el favoarea pe care mi-o acordase. Procesul-verbal al consfătuirii din 13 mai 1944 consemnează că Hitler mi-a promis pur şi simplu „în legătură cu afacerea B, că respectivul va fi la adăpost de orice urmărire penală atât timp cât îmi va fi indispensabil, oricât de serioase ar fi consecințele generale pe care măsura le-ar antrena". Himmler îşi atinsese totuşi scopul: din acest moment, nici membrii cei mai importanți ai Statului-Major al Rachetelor nu se vor mai simți în siguranță față de dispozițiile lui arbitrare. Căci, în definitiv, nu era greu de imaginat că eu nu voi fi mereu în măsură să le obțin repede eliberarea.

Încă de multa vreme se străduia Himmler să-şi organizeze un concern economic subordonat SS-ului. Hitler - cel puțin aşa mi se părea mie - nu agrea ideea si, în privința aceasta, i-am fost alături. Probabil că astfel poate fi explicat comportamentul straniu pe care 1-a avut Himmler în timpul bolii mele. Fapt este că reuşise, în acele câteva luni, să-1 convingă în sfârşit pe Hitler că o mare întreprindere economică SS ar prezenta numeroase avantaje. La începutul lui iunie 1944, Fuhrerul mi-a cerut să sprijin SS-ul în eforturile lui de a construi un imperiu economic care să se întindă de la industria materiilor prime până la cea prelucrătoare. Şi-a fundamentat cererea invocând

argumente destul de discutabile, pretinzând că e necesar ca SS-ul să fie destul de puternic spre a se putea apăra şi atunci când el, Hitler, nu va mai exista: de exemplu, contra unui ministru al Finanțelor care ar vrea sa-i taie resursele.

Astfel, de ceea ce mă temusem la începutul activității mele de ministru n-am scăpat. Desigur, am putut obține de la Hitler angajamentul că uzinele lui Himmler „se vor supune aceluiaşi control ca şi celelalte întreprinderi care lucrează pentru producția de război", pentru a se evita „ca o parte a acestei activități să devină autonomă, în condițiile în care, în cursul acestor doi ani de muncă, mă străduisem să concentrez problemele de armament ale celor trei arme într-o organizație unică".20 Hitler îmi promisese că mă va sprijini în fața lui Himmler, dar, la data aceea, aveam îndoieli serioase privind capacitatea lui de a-şi impune punctul de vedere. Este incontestabil că, atunci când m-a rugat să-1 vizitez la vila lui de la Berchtesgaden, Himmler fusese deja informat de Hitler în legătură cu această discuție.

Desigur, Reichsfuhrerul SS părea câteodată că umblă cu capul în nori. Fanteziile lui îl făceau şi pe Hitler să râdă. Dar, în acelaşi timp, era şi un realist foarte lucid, care-şi cunoştea exact interesele politice de mare întindere. Când stăteai de vorbă cu el, avea o atitudine amabilă şi corectă, uşor forțată, nu se arăta niciodată cordial şi se îngrijea totdeauna să fie de față un martor de la Statul său Major. Avea darul, rar în epocă, de a asculta, cu multă răbdare, argumentele interlocutorilor săi. În cursul discuției, părea adesea meschin şi pedant, cântărindu-şi îndelung şi cu grijă cuvintele. Se vedea că-i este indiferent dacă dă astfel impresia de imobilitate sau chiar de îngustime de orizont intelectual. Biroul său lucra cu precizia unei maşini bine unse, ceea ce era, probabil, o oglindire a lipsei sale de personalitate, în orice caz, aveam de fiecare dată sentimentul că figura lui ştearsă se regăsea în stilul complet dezumanizat al secretariatului său. Căci secretarele lui, tinere dar nicidecum frumoase, erau de un zel şi de o conştiinciozitate extreme.

Himmler mi-a înmânat un proiect elaborat şi ambițios, în timpul bolii mele, SS-ul, în ciuda tuturor încercărilor de contracarare ale lui Saur, îşi însuşise concernul maghiar Manfred-Weiss, o importantă întreprindere de armament, în jurul acestui nucleu, Himmler voia, după cum mi-a explicat el însuşi, să înjghebeze, în mod sistematic şi cu perspectivă de continuă extindere, un concern economic, îmi cerea să-i desemnez un specialist pentru organizarea uriaşei întreprinderi. După ce am reflectat puțin, i 1-am propus pe Paul Pleiger, cel care construise marile oțelării pentru Planul de patru ani. Acesta era un om ambițios şi energic, despre care ştiam că, în virtutea numeroaselor sale legături cu lumea industriei, o să-1 împiedice pe Himmler să-şi întărească prea tare concernul, extinzându-1 fără scrupule. Dar sfatul meu nu i-a fost pe plac lui Himmler, şi de atunci nu mi-a mai vorbit despre proiectele lui.

Colaboratorii apropiați ai lui Himmler, Pohl, Juttner şi Berger, în ciuda încăpățânării şi a înverşunării dovedită în discuții, aveau o blândețe bazată pe un fond de mediocritate: manifestările lor impregnate de banalitate se dovedeau, la prima vedere, uşor de suportat. Dinspre alți doi colaboratori adia însă unda de răceală care-şi avea sursa la şeful lor. Aceştia erau Heydrich şi Kammler: blonzi, cu ochii albaştri, craniu alungit, bine educați şi totdeauna corect îmbrăcați, amândoi se dovedeau capabili, în orice moment, să ia decizii neaşteptate, ştiind să le impună cu o rară tenacitate în ciuda tuturor rezistențelor. Cu Kammler, Himmler făcuse o alegere semnificativă. Căci, în

pofida tuturor obsesiilor ideologice, el nu dădea nici o importanță unui stagiu foarte îndelungat în partid atunci când era vorba de probleme de personal; părea mai interesat în a găsi un om energic, care să înțeleagă rapid lucrurile şi să manifeste un zel fără egal. În primăvara lui 1942, îl numise pe acest om, până atunci înalt funcționar responsabil cu construcțiile la Ministerul Aerului, şef al Sectorului Construcțiilor SS, iar în vara lui 1943, 1-a trecut la programul de fabricare a rachetelor, în cursul colaborării ce a urmat, noul om de încredere al lui Himmler s-a dovedit un socotitor rece şi brutal, un fanatic, pe cât de grijuliu, pe atât de lipsit de scrupule în a-şi calcula şi a-şi urmări scopul.

Himmler îl supraaglomera cu sarcini şi nu scapă nici o ocazie să-1 împingă aproape de Hitler. În curând s-a răspândit zvonul că Himmler se străduieşte să facă din Kammler succesorul meu.21 în acea vreme îmi plăcea obiectivitatea rece a lui Kammler: numeroasele sarcini de executat mi-1 făceau partener. După poziția ce i se atribuia în perspectivă, mi-era concurent, însă noi aveam, în evoluția şi în felul de a lucra, multe puncte comune. Ca şi mine, se trăgea dintr-o familie de burghezi cumsecade şi terminase studii universitare; ca şi mine, fusese descoperit datorită activității lui în construcții şi-şi făcuse rapid o carieră în domenii care n-aveau nici o legătură cu specialitatea lui.

În timpul războiului, capacitatea de producție a întreprinderilor depindea, într-o mare măsură, de numărul de muncitori de care dispuneau, încă de la începutul anilor patruzeci şi, apoi, într-un ritm din ce în ce mai accelerat, SS a trecut la organizarea în secret a unor lagăre de muncă şi la completarea lor. Într-o scrisoare din 7 mai 1944, Schieber, unul dintre directorii mei generali, îmi atrăgea atenția asupra faptului că S S căuta să facă uz de dreptul de a dispune de muncitori pentru a-i pune în serviciul expansiunii sale economice, în plus, SS se dovedea din ce în ce mai lipsit de scrupule în a sustrage de la uzinele noastre un mare număr de lucrători străini, folosind ca pretext infracțiunile minore pe care unii dintre aceştia le comiteau pentru a aresta delincvenții şi a-i transfera în propriile lui lagăre.22 Colaboratorii mei au evaluat la 30-40 000 numărul lucrătorilor care, începând din primăvara lui 1944, ne-au fost astfel retraşi în fiecare lună. De aceea, la începutul lui iunie 1944, i-am declarat lui Hitler: „Nu pot suporta pierderea a 500 000 de muncitori pe an... Cu atât mai mult cu cât era vorba de lucrători specializați, pe care cu greu reuşiserăm să-i formăm.” Ceream ca aceştia „să fie readuşi cât mai repede la meseria lor de origine”. Hitler mi-a promis că, după ce eu voi fi abordat subiectul cu Himmler, va tranşa chestiunea în sensul dorit de mine.23 Dar, față de mine, ca şi față de Fiihrer, Himmler, în pofida oricărei evidențe, a negat pur şi simplu existența unor asemenea practici.

Deținuții se temeau şi ei, după cum am avut ocazia să constat, de ambiția crescândă în probleme economice a lui Himmler. Îmi amintesc un turneu de inspecție pe care 1-am făcut în vara lui 1944 la oțelăriile din Linz, unde deținuții circulau liber printre ceilalți lucrători. I-am văzut lângă maşini, în halele înalte ale uzinei, muncind ca ajutoare pe lângă lucrătorii specializați, cu care vorbeau nestingherit. Erau păziți nu de SS, ci de soldați ai armatei obişnuite, întâlnind un grup de vreo douăzeci de ruşi, i-am întrebat, prin interpret, dacă sunt mulțumiți de modul în care sunt tratați. Mi-au răspuns printr-un „da” însoțit de gesturi făcute din toată inima. Aspectul lor exterior le confirma spusele; spre deosebire de oamenii care se topeau pe picioare în fabricile subterane, aceştia erau bine hrăniți şi, când i-am întrebat, de forma, dacă ar prefera să

se întoarcă în lagărul lor de origine, i-a cuprins oroarea; pentru o clipă, pe chipuri li s-a aşternut o spaimă nedisimulată.

Dar m-am oprit aici cu întrebările. La ce bun aş mai fi continuat? Feţele lor, în definitiv, spuneau totul. Când încerc astăzi să analizez starea mea sufletească de atunci, când, dincolo de orizontul unei vieţi, caut să stabilesc dacă simţeam milă sau iritare, dacă eram consternat sau revoltat, am impresia că această cursă disperată, contra cronometru, această fixaţie obsesivă asupra cifrelor de producţie şi randament sufocaseră în mine orice sentiment şi orice vibraţie de omenie. Un istoric american a afirmat despre mine că am iubit mai mult maşinile decât oamenii.24 Avea dreptate, îmi dau seama că perceperea suferinţei oamenilor mi-a influenţat numai sentimentele, nu şi conduita, în plan afectiv, n-am avut decât reacţii marcate de sentimentalism; la nivelul deciziilor, dimpotrivă, continuau să mă domine principiile oportunităţii. Folosirea deţinuţilor în uzinele de armament avea să-mi fie reproşată şi să constituie un cap de acuzare împotriva mea la Procesul de la Nürnberg.

După criteriile tribunalului, vinovăţia mea ar fi sporit dacă aş fi reuşit să înfrâng împotrivirea lui Himmler şi să măresc numărul deţinuţilor noştri şi, pe această cale, şansele de supravieţuire pentru unii dintre ei. În mod paradoxal, azi m-aş simţi mai bine daca vinovăţia mea, luată în acest sens, ar fi fost mai mare. Dar ceea ce are importanţă pentru mine astăzi nu sunt criteriile de la proces şi nici numărul de vieţi pe care le-am salvat, căci toate acestea n-au sens decât dacă ne situăm în interiorul sistemului. Pe mine mă nelinişteşte, mai degrabă, faptul că n-am văzut reflectându-se pe chipurile deţinuţilor fizionomia regimului a cărui existenţă mă străduiam, îndârjit ca un maniac, de-a lungul acestor săptămâni şi luni, s-o prelungesc. N-am ştiut să adopt atitudinea morală necesară şi să mă debarasez de sistem. Mi se întâmplă uneori să mă întreb cine era acel tânăr care, în urmă cu douăzeci şi cinci de ani, mergea prin halele oţelăriilor din Linz sau cobora în galeriile de muncă şi care mi-a devenit atât de străin.

Într-o zi - trebuie să fi fost în vara lui 1944 - m-a vizitat prietenul meu Karl Hanke, Gauleiterul Sileziei Inferioare, în anii precedenţi, el îmi povestise multe despre campaniile din Polonia şi din Franţa, îmi relatase despre morţi şi răniţi, despre suferinţe şi chinuri, dovedindu-mi, în felul acesta, că este un om sensibil la durerile altora. S-a aşezat pe fotoliul verde din biroul meu: de data aceasta însă era tulburat, vorbea şi se poticnea. Mi-a spus să nu accept niciodată invitaţia de a vizita un lagăr de concentrare în Silezia Superioară. Niciodată, sub nici un motiv. El văzuse acolo ceva ce nu avea voie să descrie şi nici nu era în stare să descrie.

Nu i-am pus întrebări, n-am pus întrebări lui Himmler, n-am pus întrebări lui Hitler, n-am vorbit despre asta cu prietenii mei personali. N-am căutat să ştiu, n-am vrut să ştiu ce se petrecea acolo. Trebuie să fi fost vorba despre Auschwitz. În momentul când Hanke mă punea în gardă, mi s-a revelat din nou toată responsabilitatea mea. La aceste clipe a trebuit să mă gândesc, la Procesul de la Nürnberg, când am recunoscut în faţa tribunalului internaţional că, în calitate de membru important al guvernului Reichului, am partea mea de vină pentru tot ce s-a întâmplat, începând de atunci m-am legat organic, printr-o culpabilitate morală, de aceste crime, pentru că am închis ochii de teamă să nu descopăr fapte care ar fi putut să mă determine să trag nişte concluzii. Refuzul meu de a vedea anulează, poate, tot ce am făcut şi am vrut să fac pozitiv în ultimele luni ale războiului, reduce la zero activitatea mea ulterioară. Tocmai pentru că,

în fața acelei realități, nu am avut reacția unei ființe înzestrate cu conştiință morală, mă simt şi astăzi răspunzător personal pentru Auschwitz.

Capitolul 26 OPERAȚIUNEA „WALKIRIA'

Survolând o uzină de hidrogenare care fusese bombardată, am fost uimit de precizia cu care aviația aliată îşi întindea covoarele de bombe. Mi-am dat seama atunci că, pentru Aliați, nu ar fi o problemă să distrugă, într-o singură zi, toate podurile de peste Rin. Experții cărora le cerusem să deseneze la scară aceste poduri, aşa cum apăreau ele în fotografiile aeriene ale câmpurilor răvăşite de explozii, mi-au confirmat temerile, în grabă, am dispus să se aducă grinzile de oțel necesare reparării rapide a podurilor. Mai mult, am comandat zece bacuri şi un pod de vase.1

Zece zile mai târziu, la 29 mai 1944, plin de nelinişte, i-am scris lui Jodl: „Mă chinuie gândul că într-o zi podurile de peste Rin ar putea fi distruse. Că acest lucru este de domeniul posibilului m-a convins, în ultimul timp, densitatea punctelor lovite de bombe. Care va fi situația dacă inamicul, după ce a tăiat căile de comunicație ale armatelor staționate în teritoriile ocupate din Vest, debarcă nu pe coasta atlantică, ci pe coasta germană de la Marea Nordului? O asemenea operațiune devine foarte posibilă acum, când prima condiție necesară reuşitei unei debarcări în zona de coastă din nordul Germaniei, şi anume stăpânirea absolută a spațiului aerian, este îndeplinită. Fără îndoială, pierderile inamicului ar fi mai mici decât în cazul unui atac direct la Zidul Atlanticului.”

Aproape că nu mai aveam unități combatante pe propriul nostru teritoriu. Mă temeam că dacă nişte unități de paraşutişti, cu forțe reduse, ar reuşi să captureze aeroporturile Hamburg şi Bremen, atunci armatele de invazie debarcate ar fi în stare să ocupe Berlinul în câteva zile fără a întâmpina rezistență şi, apoi, să invadeze întreaga Germanie; cele trei armate aflate în Vest s-ar fi văzut izolate dincolo de linia Rinului, iar grupurile de armate din Est ar fi fost ținute în loc de grele lupte defensive şi, în plus, ar fi rămas prea departe ca sa mai poată interveni în timp util.

Temerile mele erau pe atât de extravagante pe cât erau uneori ideile lui Hitler. Puțin după aceea, cu ocazia unui sejur la Obersalzberg, Jodl mi-a spus ironic că, fără îndoială, prin mine creşte efectivul de-acum deja numeros al strategilor; în ce-1 priveşte, Hitler a preluat ideea mea. La 5 iunie 1944, Jodl nota în jurnalul său: „în Germania trebuie să se creeze infrastructurile de divizii care, la nevoie, sa poată fi întărite cu cei aflați la momentul respectiv în permisie şi în concediu medical. Speer se declară gata să pună la dispoziție armele în cazul unei operațiuni de şoc. Există în orice moment 300 000 de oameni în permisie, ceea ce înseamnă 10-12 divizii.”2

Fără ca Jodl sau eu să ştim, ideea fusese pregătită organizatoric de multă vreme. Din mai 1942, existau, sub denumirea codificată „Walkiria”, dispoziții elaborate până în cele mai mărunte detalii, care, în caz de tulburări sau în caz de urgență, prevedeau mobilizarea rapidă a unităților ce se găseau în Germania.3 Dar acum se trezise interesul lui Hitler şi imediat, la 7 iunie 1944, la Obersalzberg, s-a ținut o consfătuire la care a participat, în afară de Keitel şi de Fromm, colonelul von Stauffenberg.

Contele von Stauffenberg fusese ales de generalul Schmundt, primul adjutant al lui Hitler, să fie şef de Stat-Major şi să-1 secondeze pe Fromm, în momentele de oboseală. După cum mi-a explicat Schmundt, acesta era considerat unul dintre ofițerii

cei mai serioşi şi mai capabili ai armatei germane.4 Hitler însuşi mi-a cerut, de mai multe ori, să colaborez strâns şi cu toată încrederea cu Stauffenberg. În ciuda rănilor grave pe care le suferise, păstrase un farmec juvenil; cu aplecarea lui spre poezie, dar şi spre lucruri precise, avea un temperament original, care fusese marcat de două experiențe aparent incompatibile: cercul lui Ştefan George şi Statul-Major General. Noi ne-am fi înțeles bine chiar şi fără recomandarea lui Schmundt. După ce a săvârşit fapta care rămâne indisolubil legată de numele lui, m-am gândit adesea la el şi n-am găsit cuvinte care să i se potrivească mai bine decât cele ale lui Holderlin: „Un caracter absolut nefiresc şi straniu, dacă nu se ține seama de împrejurările care au impus spiritului său blând această formă austeră."

Consfătuirile privind operațiunea „Walkiria" au fost continuate în zilele de 6 şi 8 iulie. Am luat loc la masa rotundă aşezată lângă fereastra marelui salon al Berghofului, alături de Hitler, Keitel, Fromm şi alți ofițeri; lângă mine era Stauffenberg, cu mapa lui de documente uimitor de groasă. El a explicat planul de acțiune „Walkiria". Hitler a ascultat cu atenție şi, în cursul discuției care a urmat, a acceptat majoritatea propunerilor. La sfârşitul consfătuirii, a stabilit ca, în acțiunile de luptă de pe teritoriul Reichului, comandanții militari să dispună de o putere executivă nelimitată, iar autoritățile politice, deci în primul rând Gauleiterii, în calitatea lor de comisari pentru Apărarea Reichului, să aibă numai un rol consultativ. Aceasta însemna că autoritățile comandamentului militar puteau să transmită direct organelor de stat şi comunale toate directivele necesare, deci fără a-i aviza pe Gauleiteri.5

A fost o întâmplare sau ceva premeditat? Fapt este că, în acele zile, conjurații militari cei mai implicați se adunaseră la Berchtesgaden. Ei hotărâseră, împreună cu Stauffenberg, după cum am aflat mai târziu, să execute atentatul asupra lui Hitler cu o bombă pregătită de generalul de brigadă Stieff. La 8 iulie, m-am întâlnit cu generalul Friedrich Olbricht pentru a discuta despre repartizarea lucrătorilor puşi la dispoziția Armatei de uscat. Această convorbire era o continuare a celei pe care tocmai o avusesem cu Keitel, în cursul căreia nu reuşiserăm să ne punem de acord. Ca de atâtea ori, Olbricht se plângea de dificultățile care decurgeau din organizarea Wehrmachtului în patru unități separate. Mi-a demonstrat că, prin înlăturarea unor anomalii, se puteau transfera de la Luftwaffe la Armata de uscat sute de mii de soldați tineri.

A doua zi, m-am întâlnit la „Berchtesgadener Hof cu generalul Eduard Wagner, generalul de transmisiuni Erich Fellgiebel, generalul Fritz Lindemann, adjunctul serului de Stat-Major General, precum şi cu şeful secției Organizare de la Cartierul General al Armatei de uscat, generalul de brigadă Helmut Stieff. Participau cu toții la conjurație şi, în lunile următoare, nici unul n-avea să scape cu viață. Poate tocmai din cauză că decizia, atât de mult amânată, de a încerca lovitura de stat fusese luată acum într-un mod irevocabil, atitudinea lor în după-amiaza aceea a fost mai degrabă una de nepăsare, cum se întâmplă adesea după luarea marilor decizii. Cronica ministerului meu consemnează deruta care mă cuprinsese văzându-i cum bagatelizează situația disperată de pe front: „Dacă e să ne luăm după generalul Eduard Wagner, dificultățile sunt minore... Generalii tratează cu superioritate situația de pe Frontul de Est, referindu-se la ea ca la un fleac."

Cu una sau două săptămâni înainte, generalul Wagner schițase un tablou extrem de sumbru al situației şi prezentase, pentru cazul în care ar avea loc noi retrageri, nişte

cereri atât de mari în domeniul armamentului, încât erau irealizabile; cred astăzi că asemenea cereri aveau scopul de a-i demonstra lui Hitler că devenise imposibilă înzestrarea cu arme a armatei şi că ne îndreptam spre catastrofa. La acea consfătuire, la care eu nu am participat, colaboratorul meu Saur, susținut de Hitler, îl pusese la colț pe general, deşi era mult mai în vârstă decât el. Mai apoi, 1-am vizitat ca să-i arăt că simpatia pe care i-o purtam rămăsese aceeaşi. Dar am constatat că motivul care-1 indispusese nu-1 mai preocupa de mult.

Am zăbovit îndelung asupra necazurilor apărute ca urmare a carenţelor comandamentului suprem. Generalul Fellgiebel mi-a descris risipa de soldaţi şi materiale generată de faptul că fiecare armă a Wehrmachtului dispunea de o rețea proprie de transmisiuni: Luftwaffe şi Armata de uscat îşi întinseseră fiecare cablurile ei de la Atena până în Laponia. Făcând abstracţie de considerentele de economie, reunirea acestor servicii ar fi garantat, în caz de urgenţă, o funcţionare ireproşabilă. Dar Hitler se opunea cu înverşunare unor asemenea sugestii. Eu însumi am venit cu câteva exemple apte să învedereze ce avantaje ar aduce tuturor sectoarelor Wehrmachtului o conducere unitară a producţiei de armament. Deşi am avut destul de des ocazia să stau de vorbă cu conjurații, n-am bănuit nimic în legătură cu intențiile lor. Numai o singură dată am simțit că se urzeşte ceva, nu ca urmare a vreunei convorbiri cu ei, ci datorită unei observații a lui Himmler. Trebuie să fi fost pe la sfârşitul toamnei lui 1943: Hitler se întreținea cu Himmler în incinta Cartierului General; aflându-mă în imediata lor apropiere, am fost martorul involuntar al acestei convorbiri: „Acceptați deci, mein Fiihrer, să vorbesc cu «eminența cenuşie» şi să mă prefac că particip la acțiunea lor?” Hitler consimțise. „Există anumite planuri dubioase; poate reuşesc, dacă-i câştig încrederea, să aflu mai multe. Dacă s-ar întâmpla să aflați ceva de la vreo terță persoană, dumneavoastră, mein Fiihrer, să fiți la curent cu motivațiile mele.” Hitler a arătat printr-un gest că este de acord: „Bineînțeles, am deplina încredere în dumneata.” L-am întrebat pe unul dintre adjutanți daca ştie cine este „eminența cenuşie”. „Da, este ministrul de Finanțe al Prusiei, Popitz”, mi-a răspuns el.

Hazardul a fost cel care a împărțit rolurile. Pentru o clipă, el a părut să ezite în legătură cu locul unde urma să mă găsesc eu la 20 iulie: în centrul puciului, pe Bendlerstrasse, sau în inima contra-acțiunii, la domiciliul lui Goebbels.

La 17 iulie, Fromm m-a invitat, prin intermediul şefului său de Stat-Major, Stauffenberg, să dejunez pe 20 iulie la el, în Bendlerstrasse, dejun ce trebuia să fie urmat de o consfătuire. Dar, pentru ultimele ore ale primei jumătăți a acelei zile îmi programasem, de mai multă vreme, un discurs pe probleme de armament, pe care urma să-1 țin în fața reprezentanților guvernului Reichului şi ai economiei, aşa că am fost nevoit să nu dau curs invitației, în ciuda refuzului meu, şeful de Stat-Major al lui Fromm a reînnoit, într-o manieră imperativă, invitația pentru 20 iulie, afirmând că prezența mea e absolut indispensabilă. Dar perspectiva ca, după şedința de dimineață, care probabil avea să fie obositoare, să discut cu Fromm chestiuni privind problemele armamentului nu-mi surâdea, ceea ce m-a determinat să refuz şi a doua oară invitația.

Mi-am început expunerea către ora 11 în sala Ministerului Propagandei, amenajată şi decorată de Schinkel, pe care mi-o pusese la dispoziție Goebbels. Asistau vreo două sute de persoane, toți miniştrii prezenți la Berlin, secretarii de stat şi funcționarii importanți: se adunase toată lumea politică a Berlinului. Am făcut mai întâi

un apel ca țara să se implice mai deplin în ducerea războiului, o cerere pe care nu încetam s-o repet şi pe care puteam s-o recit aproape automat. Apoi, cu ajutorul graficelor, am pus auditoriul la curent cu situația armamentului.

Tocmai îmi terminasem expunerea, şi, în timp ce Goebbels, amfitrionul, adăuga câteva cuvinte de închidere a şedinței, la Rastenburg a explodat bomba lui Stauffenberg. Dacă puciştii ar fi fost mai abili, ar fi putut profita de această adunare pentru ca, paralel cu atentatul, să purceadă la arestarea majorității membrilor guvernului, precum şi a celor mai importanți dintre colaboratorii lor. Aceasta s-ar fi putut face cu ajutorul figurii clasice a „locotenentului cu zece oameni”. Nebănuind nimic, Goebbels ne-a introdus, pe Funk si pe mine, în biroul lui. Tocmai discutam, potrivit obiceiului nostru din ultimul timp, despre ocaziile ratate şi despre cele care ne mai rămâneau pentru mobilizarea tuturor forțelor, când s-a auzit la megafon: „Domnul ministru este cerut de urgență de Cartierul General. La aparat dr. Dietrich.” Goebbels a intervenit: „Dați legătura la biroul meu!” S-a dus spre telefon şi a ridicat receptorul: „Doctor Dietrich? Aici Goebbels... Ce e? Un atentat contra Fiihrerului? Adineauri?... Spuneți că Fuhrerul este în viața? Deci, în baraca lui Speer. Se cunosc deja amănunte?... Fuhrerul crede că e vorba de un lucrător din Organizația Todt?” Dietrich, obligat să fie scurt, a întrerupt convorbirea. Operațiunea „Walkiria”, pe care conjurații o discutaseră de luni de zile în auzul tuturor, chiar şi cu Hitler, prezentând-o ca fiind un plan de acțiune menit să mobilizeze rezervele națiunii, începuse.

„Asta mai lipsea!” mi-am zis, îndată ce Goebbels ne-a relatat cele auzite, referindu-se încă o dată la bănuielile ce planau asupra lucrătorilor din Organizația Todt. Căci, dacă aceste prezumții se confirmau, prestigiul meu ar fi fost şi el afectat direct, întrucât Bormann, pentru a recurge la noi intrigi şi insinuări, ar fi putut folosi ca pretext atribuțiile mele. Goebbels era deja furios din cauză că nu puteam să-i dau nici o informație despre măsurile de control care fuseseră aplicate lucrătorilor OT selecționați pentru Rastenburg. I-am explicat că sute de lucrători au permisiunea să pătrundă în fiecare zi în incinta de securitate nr. l, pentru a efectua lucrări de consolidare a buncărului lui Hitler. Între timp, Fiihrerul lucrează în baracamentul construit pentru mine, prevăzut cu o sală mare de şedințe, care, în absența mea, stă nefolosit, în aceste condiții, a apreciat Goebbels dând din cap, nemulțumit de atâta nepricepere, probabil că n-a fost deloc greu să se pătrundă în perimetrul cel mai bine izolat şi cel mai bine păzit din lume. „Ce sens mai au toate măsurile de securitate?” a lansat el o întrebare învăluitoare, ca şi când s-ar fi adresat unui vinovat invizibil.

Curând după aceea am plecat de la Goebbels. Chiar într-un asemenea moment, eram amândoi foarte ocupați de rutina ministerială. Se făcuse destul de târziu când am ajuns la dejun: colonelul Engel, fost adjutant al lui Hitler pentru Armata de uscat, acum comandant al unei unități de front, mă aştepta. Eram curios să ştiu ce părere are despre memoriul întocmit de mine în urmă cu câteva zile în care ceream instalarea unui „vicedictator”, adică a unui om învestit cu puteri excepționale care, fără să se preocupe de chestiuni de prestigiu, ar urma să înlăture confuzia din Wehrmachtul împărțit în trei sau patru arme şi să creeze, în sfârşit, structuri pe cât de clare, pe atât de eficiente. Că acest memoriu purta data de 20 iulie era o simplă întâmplare, dar el conținea un anumit număr de idei dezbătute în cursul convorbirilor cu militarii care participaseră la puci.

Nu mi-a trecut prin cap ideea să telefonez între timp la Cartierul General al Fiihrerului pentru a obține detalii. Probabil am presupus că, în agitația stârnită de un asemenea eveniment, un apel telefonic n-ar fi făcut decât să deranjeze, în plus, mă simțeam copleşit la gândul că atentatorul ar putea să provină din organizația mea. După dejun, 1-am primit, conform calendarului din ziua respectivă, pe ambasadorul Clodius, de la Ministerul de Externe, care mi-a prezentat un raport cu privire la „asigurarea petrolului românesc". Dar, înainte de a termina convorbirea, am primit un telefon de la Goebbels.8

În răstimpul care trecuse din dimineața acelei zile, vocea lui se schimbase într-un mod uimitor; avea un ton aspru şi agitat: „Poți să-ți întrerupi imediat treaba? Vino repede! E ceva extrem de urgent! Nu, nu pot să-ți spun nimic la telefon." Am întrerupt pe loc întrevederea şi, către ora 17, m-am dus la Goebbels. M-a primit în biroul lui, la etajul întâi al palatului său de reşedință, situat la sud de poarta Brandenburg. Mi-a spus cu sufletul la gură: „Am primit adineauri de la Cartierul General comunicarea că s-a declanşat în tot Reichul un puci militar. Aş vrea ca dumneata să-mi fii alături în această situație. Mi se întâmplă uneori să iau decizii cam pripite. Dumneata, prin calmul dumitale, poți să mă ajuți să-mi păstrez echilibrul. Trebuie să acționăm inteligent."

De fapt, această ştire m-a făcut să intru într-o panică nu mai mică decât cea în care se afla Goebbels. Ca într-o fulgerare, mi-am amintit toate discuțiile pe care le avusesem cu Fromm, Zeitzler şi Guderian, cu Wagner, Stieff, Fellgiebel, Olbricht şi Lindemann. Mă gândeam la situația noastră fără ieşire pe toate fronturile, la reuşita invaziei, la supremația Armatei Roşii, precum şi la prăbuşirea iminentă a sistemului nostru de aprovizionare cu carburant, şi-mi reaminteam de virulența cu care, adeseori, criticaserăm diletantismul lui Hitler, deciziile lui absurde, jignirile pe care le aducea în permanență ofițerilor superiori, umilirile şi afronturile neîncetate. Desigur, nu mă gândeam că Stauffenberg, Olbricht, Stieff şi cercul lor pot fi autorii puciului. Mai degrabă 1-aş fi crezut capabil de un asemenea act pe un om cu temperament coleric ca Guderian. După cum am descoperit mai târziu, la ora aceea Goebbels fusese deja informat despre bănuielile care planau asupra lui Stauffenberg. Dar, față de mine, a păstrat discreție totală. Nu mi-a spus nimic nici despre convorbirea telefonică pe care o avusese cu Hitler, puțin înainte de sosirea mea.9

Fără să am cunoştință de aceste lucruri, eu mă hotărâsem deja. De fapt, consideram că, în situația noastră, un puci ar fi catastrofal; pe de altă parte, nu-i sesizam justificarea morală. Goebbels putea conta deci pe concursul meu.

Ferestrele biroului său dădeau spre stradă. La câteva minute după ce am sosit, am văzut soldați în ținută de luptă, cu căşti de oțel, cu grenade prinse la centură şi cu pistolul-mitralieră în mână îndreptându-se, în formații mici, spre poarta Brandenburg. Sosiți acolo, şi-au montat mitralierele şi au interzis circulația, în timp ce doi dintre ei, înarmați până în dinți, s-au îndreptat spre poarta de intrare amenajată în zidul parcului, unde au lăsat o santinelă. L-am chemat pe Goebbels să vină să vadă. El a înțeles îndată despre ce este vorba şi a dispărut în dormitorul său de-alături, a scos dintr-o cutie câteva pilule pe care şi le-a pus în buzunarul hainei. „Aşa, pentru orice eventualitate!" a spus el, vizibil îngrijorat.

Am încercat, dar fără prea mare succes, să aflăm printr-un adjutant ce ordine primiseră aceste santinele. Soldații de lângă zid nu s-au arătat dispuşi să vorbească şi, în cele din urmă, au declarat scurt şi tăios: „Pe aici nu se intră şi nu se iese.”

Telefoanele date în toate părțile de Goebbels, care uitase de oboseală, au adus ştiri derutante. Rezulta că unități din Potsdam au pornit deja în marş spre Berlin, că sunt pe aproape şi unități ale unor garnizoane din provincie. Cât despre mine, deşi respingeam instinctiv ideea de revoltă, încercam sentimentul straniu de a fi pur şi simplu prezent fără a participa la evenimente, ca şi când pe mine toate acestea, activitatea febrilă a unui Goebbels nervos şi îndârjit nu mă priveau. Deocamdată situația părea mai degrabă disperată, şi Goebbels se arăta extrem de îngrijorat. Dar, din constatarea că telefonul încă funcționa iar radioul încă nu transmitea nici o proclamație din partea insurgenților, el conchisese totuşi că partea adversă încă ezita. De fapt, este de neînțeles greşeala conspiratorilor de a nu fi neutralizat mijloacele de informare sau de a nu se fi servit de ele în propriul lor scop, deşi prevăzuseră, într-un plan stabilit cu câteva săptămâni înainte, nu numai să-1 aresteze pe Goebbels, ci si să ocupe centrala telefonică interurbană, Biroul Telegrafic Central, Centrul de Transmisiuni al SS, Biroul Central al Poştei Reichului, emițătorii cei mai importanți situați în jurul Berlinului şi clădirea Radioului.10 Ar fi fost suficienți câțiva soldați ca să pătrundă la Goebbels şi sa-1 aresteze, şi aceasta fără să întâmpine vreo rezistență; într-adevăr, singurele noastre arme şi singura protecție erau câteva pistoale. Goebbels ar fi încercat probabil să scape înghițind cianura de potasiu pe care o avea pregătită pentru orice eventualitate. Astfel ar fi fost eliminat adversarul cel mai inteligent al conspiratorilor.

Uimitor este că, în aceste ore critice, n-a fost de găsit nici Himmler, singurul care dispunea de trupe capabile să zdrobească puciul. Era limpede că se retrăsese, fapt ce îl neliniştea pe Goebbels, cu atât mai mult cu cât încerca, în zadar, să găsească un motiv plauzibil acestei atitudini. El îşi exprimase în mai multe rânduri neîncrederea față de Reichsfuhrer şi față de ministrul de Interne, îndoielile lui Goebbels cu privire la loialitatea chiar a unui Himmler mi s-au părut a fi un indiciu al incertitudinii care domnea în acele clipe.

La un moment dat, vrând să vorbească la telefon, Goebbels m-a trimis într-o cameră alăturată. Să fi fost din cauză că n-avea încredere nici în mine? Afişa un mod destul de direct de a mă face să-i simt scepticismul. Ulterior, mi-am zis că poate se gândise că modalitatea cea mai bună de a se asigura de persoana mea era să mă țină pe lângă el, cu atât mai mult cu cât prima bănuială căzuse asupra lui Stauffenberg şi deci, necesarmente, asupra lui Fromm. Or, Goebbels ştia că sunt prieten cu Fromm, pe care, de multă vreme, îl trata fățiş ca pe un „duşman al partidului”.

M-am gândit şi eu imediat la Fromm. După ce Goebbels mi-a permis să plec, am cerut legătura cu centrala telefonică din Bendlerstrasse, în dorința de a vorbi cu Fromm, căci de la el aveam cele mai multe şanse să obțin amănunte. „Nu se poate vorbi cu generalul Fromm”, mi s-a răspuns. Nu ştiam că, în momentul acela, el era deja închis într-o cameră din Bendler-strasse. „Fa-ceți-mi atunci legătura cu adjutantul lui.” Mi s-a spus că la numărul respectiv nu răspunde nimeni. „Atunci, vă rog, cu generalul Olbricht.” Acesta a venit îndată la aparat. „Ce se întâmplă, domnule general?” 1-am întrebat eu pe un ton de glumă, obişnuit între noi, cu care treceam mai uşor peste greutăți. „Eu am de lucru şi sunt reținut de soldați aici la Goebbels.” Olbricht s-a scuzat:

„Iertați-mă, la dumneavoastră este vorba de o eroare. Am să aranjez eu lucrurile." Până să-1 mai întreb şi alte lucruri, a pus receptorul în furcă. M-am ferit să-i relatez lui Goebbels toată convorbirea cu Olbricht, deoarece tonul şi conținutul acesteia indicau mai degrabă o înțelegere între noi şi puteau să-i trezească lui Goebbels niscaiva bănuieli.

Intre timp, a intrat în camera mea Schach, locțiitorul Gauleiterului Berlinului. Acesta mi-a spus că unul dintre prietenii lui, pe nume Hagens, garantează pentru convingerile național-so-cialiste ale maiorului Remer, al cărui batalion împresurase cartierul guvernamental. Goebbels a încercat imediat să obțină o întrevedere cu Remer. De-abia obținuse acordul acestuia, că mi-a si trimis vorbă să vin din nou la cabinetul lui. Era sigur că va putea să-1 atragă pe Remer de partea lui şi m-a rugat să fiu si eu de față. Hitler - a spus Goebbels - este la curent cu discuția ce urmează să aibă loc, aşteaptă să i se comunice rezultatul la Cartierul General şi, în orice moment, este gata să stea de vorbă cu comandantul.

Maiorul Remer şi-a făcut apariția. Goebbels dădea impresia unui amestec de stăpânire de sine şi de nervozitate. Părea să ştie că soarta puciului, şi deci şi a lui, se decidea în acest moment, în câteva minute, lipsite, în mod straniu, de orice caracter dramatic, se terminase totul. Puciul eşuase.

Mai întâi, Goebbels i-a amintit maiorului jurământul de fidelitate față de Fiihrer. Drept răspuns, Remer a promis solemn să rămână credincios comandantului suprem şi partidului, dar, a adăugat el, Hitler a murit, în consecință, trebuie să execute ordinele şefului său, generalul de divizie von Hase. In replică, Gocbbels a adus argumentul hotărâtor, care răsturna totul: „Fiihrerul trăieşte!" Şi, observând cum Reraer mai întâi se blochează şi apoi se descumpăneşte vizibil, a adăugat imediat: „Trăieşte! Am vorbit acum câteva minute cu el! O minusculă clică de generali ambițioşi a declanşat un puci militar! E o infamie! Cea mai mare infamie din istorie!" Pentru acest om, care primise ordinul să împresoare cartierul şi care era, în acelaşi timp, iritat şi strâns cu uşa, ştirea că Hitler este în viață a fost o adevărată uşurare. Fericit, dar încă neîncrezător, Remer ne-a pironit cu privirile. Goebbels i-a atras atenția asupra acestei clipe decisive, subliniind că, în fața istoriei, poartă pe umerii săi tineri o răspundere uriaşă, că rar s-a întâmplat ca destinul să ofere unui om o asemenea şansă, că de el depinde s-o folosească sau s-o rateze. Cei care îl vedeau acum pe Remer, cei care observau transformările ce se petreceau în el în timp ce asculta aceste cuvinte îşi dădeau seama că Goebbels deja câştigase. Dar abia acum avea să-şi joace ministrul Propagandei cartea cea mai importantă. „Am să vorbesc imediat cu Fiihrerul, şi poți şi dumneata să-i telefonezi. Oare Fiihrerul poate să-ți dea ordine care să le anuleze pe cele ale generalului dumitale?" a spus el în concluzie pe un ton uşor ironic. Apoi a stabilit legătura cu Rastenburgul.

Goebbels putea să comunice cu Cartierul General al Fiihrerului printr-o linie specială a centralei telefonice din ministerul său. În câteva secunde a avut legătura cu Hitler; după câteva considerații asupra situației, Goebbels i-a pasat maiorului receptorul. Remer a recunoscut îndată vocea lui Hitler, despre care se zicea că e mort. Cu receptorul în mână, a luat, fără să vrea, poziția de drepți. Maiorul s-a făcut auzit doar de câteva ori: „Desigur, mein Fu'hrer... Desigur! La ordinul dumneavoastră, mein Fiihrer!"

Goebbels, luând din nou receptorul, a aflat de la Hitler indicațiile date interlocutorului anterior. Maiorul fusese însărcinat să execute, în locul generalului Hase,

atât toate măsurile militare la Berlin, cât şi toate directivele emanând de la Goebbels. O singură linie telefonică intactă făcuse sa eşueze definitiv rebeliunea.

Goebbels a trecut la contraatac, ordonând să se adune imediat în grădina reşedinţei sale toţi oamenii batalionului de gardă care puteau fi găsiţi.

Desigur, răscoala eşuase, dar nu era încă totalmente zdrobită când, la ora 19, din dispoziţia lui Goebbels, s-a difuzat un mesaj la radio prin care se anunţa că asupra lui Hitler se comisese un atentat cu bombă, dar ca Fiihrerul este în viaţă şi că deja şi-a reluat activitatea. Folosea pentru a doua oară în aceeaşi zi unul dintre mijloacele tehnice pe care insurgenţii îl neglijaseră în orele precedente, eroare care le-a fost fatală.

Aparenţele înşelau: succesul a fost pus din nou sub semnul întrebării atunci când, câteva momente mai târziu, i s-a comunicat lui Goebbels că o brigadă de blindate a sosit în Fehrbelliner Platz şi refuză să se supună ordinelor lui Remer. Se spunea că nu ascultă decât de generalul Guderian. „Cine nu se supune va fi împuşcat”, suna, în concizia ei cazonă, informaţia care ne parvenise. Superioritatea acestei unităţi era aşa de mare, încât de atitudinea ei depindea nu numai evoluţia imediat următoare.

Un fapt era simptomatic pentru incertitudinea situaţiei noastre: nimeni nu putea să ne precizeze dacă această unitate de blindate, căreia Goebbels nu era capabil să-i opună nici o rezistenţă, ţinea cu guvernul sau trecuse de partea insurgenţilor. Nici Goebbels, nici Remer nu excludeau posibilitatea ca Guderian să participe la puci.'' Brigada era comandată de colonelul Bollbrinker. Întrucât îl cunoşteam bine, am încercat să iau legătura cu el prin telefon. Răspunsul pe care mi 1-a dat ne-a liniştit: blindatele veniseră ca să zdrobească rebeliunea.

În acest timp, înjur de 150 de soldaţi din batalionul de gardă berlinez, majoritatea oameni mai maturi, luaseră poziţie în grădina lui Goebbels. Înainte de a se duce acolo, ministrul declarase: „Dacă reuşesc să-i conving şi pe ei, atunci partida este câştigată. Uitaţi-vă numai, să vedeţi cum îi bag în buzunar!” între timp se înnoptase şi scena nu era luminată decât printr-o poartă deschisă a grădinii. De la primele cuvinte, soldaţii au ascultat cu foarte mare atenţie discursul destul de lung şi, în fond, destul de găunos al lui Goebbels. Oricum, ministrul arăta un aplomb extraordinar, de parcă el ar fi fost învingătorul zilei. Tocmai pentru că se limitase la cunoscutele locuri comune, sucite şi răsucite într-un mod foarte personal, discursul a avut un efect năucitor şi incitant. Impresia produsă se citea pe feţele soldaţilor adunaţi în penumbră: ei se lăsaseră cuceriţi nu de ameninţări şi de ordine, ci de forţa convingerii.

Către ora 23, 1-am primit, în camera ce-mi fusese atribuită, pe colonelul Bollbrinker, de la care am aflat că Fromm voia să ţină un Consiliu de Război pentru a-i judeca pe conspiratorii arestaţi între timp. După cum mi-am dat seama imediat, faptul avea sâ-i creeze lui Fromm grave complicaţii, în afară de aceasta, după părerea mea, Hitler era cel care trebuia să decidă soarta conspiratorilor. Imediat după miezul nopţii, am plecat să împiedic execuţia. Bollbrinker si Remer mă însoţeau în maşină, în mijlocul Berlinului cufundat complet în întuneric, Bendlerstrasse fusese iluminată cu proiectoarele: tablou ireal şi fantomatic. Priveliştea avea, totodată, un aer teatral, ca un decor de cinema iluminat în mijlocul unui studio cufundat în întuneric. Umbre lungi, negre, sporeau plasticitatea decorului.

Când am vrut s-o cotesc pe Bendlerstrasse, un ofiţer SS mi-a făcut semn să opresc la marginea trotuarului, pe Tiergartenstrasse. În întuneric, sub copaci, se aflau,

aproape de nerecunoscut, Kaltenbrunner, şeful Gestapoului, şi Skorzeny, eliberatorul lui Mussolini, înconjurați de un mare număr de subofițeri. Siluetele acestea sumbre păreau la fel de fantomatice ca şi comportamentul lor. Nimeni nu a pocnit din călcâie când ne-am salutat. Ei îşi pierduseră bățoşenia pe care o afişau de obicei; totul se petrecea în linişte, chiar şi discuția noastră desfăşurându-se în şoaptă, ca la o înmormântare. I-am explicat lui Kaltenbrunner că venisem ca să-1 împiedic pe Fromm să țină un Consiliu de Război. Dar atât Kaltenbnmner, cât şi Skorzeny, din partea cărora aşteptasem mai degrabă explozii de mânie sau de triumf față de înfrângerea morală a Armatei de uscat concurente, mi-au replicat, pe un ton aproape indiferent, că evenimentele sunt în primul rând treaba Armatei de uscat: „Nu vrem să ne amestecăm, în nici un caz nu vrem să intervenim. De altfel, Consiliul de Război probabil că s-a şi terminat!" Kaltenbrunner m-a asigurat că SS-ul nu va interveni pentru a zdrobi rebeliunea sau pentru a executa sentințele curților marțiale. Mi-a declarat că a mers până acolo încât a interzis oamenilor lui să intre în clădirea de pe Bendlerstrasse, considerând că orice intervenție a SS-ului ar crea, fără doar şi poate, noi complicații cu Armata de uscat si ar agrava tensiunile deja existente.12 Asemenea considerații tactice, rod al unei conjuncturi de moment, au avut o viață scurta. Câteva ore mai târziu, urmărirea de către SS a ofițerilor Armatei de uscat implicați în puci era în plină desfăşurare.

Kaltenbrunner de-abia terminase de vorbit când, pe fundalul iluminat al lui Bendlerstrasse, s-a detaşat o umbră maiestuoasă. Singur-singurel, în mare ținuta, cel care se îndrepta spre noi, călcând apăsat, era Fromm. M-am despărțit de Kaltenbrunner şi de suita sa şi, ieşind din zona întunecată a arborilor, m-am dus în întâmpinarea lui. „Puciul s-a terminat", a început Fromm, stăpâ-nindu-se cu greu. „Am dat adineauri ordinele necesare către toate comandamentele regiunilor militare. Un timp am fost împiedicat de a-mi exercita comanda asupra Armatei din interior. M-au închis pur şi simplu într-o cameră. Şeful meu de Stat-Major, colaboratorii mei cei mai apropiați!" Indignarea, dar şi neliniştea au devenit perceptibile atunci când, cu o voce din ce în ce mai ridicată, a început să justifice executarea Statului său Major, ai cărui membri tocmai fuseseră împuşcați: „în calitate de judecător şi de şef, eram obligat să convoc imediat un Consiliu de Război pentru a-i judeca pe toți cei implicați în puci." Cu o voce joasă, de om chinuit, a adăugat: „Generalul Olbricht şi şeful meu de Stat-Major, colonelul von Stauffenberg, nu mai sunt în viață."

Fromm voia să-i telefoneze imediat lui Hitler. În zadar I-am rugat să vină mai întâi la ministerul meu. A insistat să-1 vadă pe Goebbels, deşi ştia la fel de bine ca şi mine că ministrul Propagandei nu-i păstra decât sentimente de duşmănie şi neîncredere.

Comandantul garnizoanei Berlin, generalul Hase, se afla -deja arestat - la reşedința lui Goebbels. În prezența mea, Fromm a relatat pe scurt evenimentele şi 1-a rugat pe Goebbels să-i mijlocească o convorbire cu Hitler. Dar, în loc de răspuns, Goebbels 1-a rugat pe Fromm să meargă într-o cameră alăturată, iar apoi a cerut să i se facă legătura cu Hitler. O dată aceasta stabilită, m-a rugat să-1 las singur. Cam după douăzeci de minute, apărând în uşă, a chemat o santinelă şi i-a ordonat să se posteze în fața camerei în care se găsea Fromm.

Era deja miezul nopții când Himmler, de negăsit până atunci, a sosit la Goebbels. Fără să-1 fi rugat cineva în sensul acesta, a început să explice de-a fir-a-păr motivele pentru care se ținuse la distanță13, invocând o regulă confirmată de practică: când ai de

combătut rebeliuni, trebuie să stai totdeauna departe de centrul operațiunii şi să angajezi contraofensiva numai din exterior. Asta e tactica, susținea el. Goebbels a părut că acceptă explicația, într-o dispoziție excelentă, satisfăcându-şi o plăcere, i-a explicat lui Himmler, printr-o descriere amănunțită a evenimentelor, cum stăpânise el, practic singur, fără nici un ajutor, situația: „Neîndemânatici au mai fost! Şi ce şansa au ratat! Ce atuuri! Ce copilărie! Ce-aş fi făcut eu în locul lor! Ar fi putut să ocupe clădirea Radioului şi să difuzeze minciunile cele mai extravagante! în schimb, au plasat santinele la uşa mea. Dar lor nici că le-a păsat şi m-au lăsat să vorbesc la telefon cu Fiihrerul şi să mobilizez totul! Nici măcar nu mi-au debransat telefonul! Sa ai atâtea atuuri în mână... Ce începători! Militarii ăştia s-au bazat prea mult pe noțiunea tradițională de subordonare, conform căreia, bineînțeles, ofițerii şi soldații execută orice ordin. Tocmai asta a dus la eşecul puciului.” Şi a adăugat pe un ton care denota un straniu amestec de satisfacție şi răceală: „Ei au uitat că, în ultimii ani, statul național-socialist a făcut germanilor o educație politică: astăzi nu mai este posibil să-i supui ca pe nişte marionete ordinelor date de o clică de generali.” Goebbels s-a oprit brusc. Ca şi când 1-ar fi deranjat prezența mea, mi-a zis: „Am câteva chestiuni de discutat între patru ochi cu Reichsfuhrerul, dragă domnule Speer. Noapte bună!”

A doua zi, pe 21 iulie, miniştrii cei mai importanți au fost invitați la Cartierul General ca sa-i prezinte felicitări lui Hitler. În invitația adresată mie se menționa că trebuie să fiu însoțit de Dorsch şi de Saur, principalii mei colaboratori; precizarea aceasta era cu atât mai ciudată cu cât toți ceilalți miniştri veniseră fără locțiitorii lor. La recepție, Hitler i-a salutat pe toți cu o cordialitate ostentativă, în timp ce mie mi-a acordat o strângere de mână aproape fără să observe că exist. Chiar şi membrii anturajului lui Hitler au fost inexplicabil de reticenți față de mine. Îndată ce intram într-o sală, conversațiile amuțeau, persoanele prezente plecau sau se întorceau cu fața în altă parte. Schaub, adjutantul civil al lui Hitler, mi-a spus cu mult tâlc: „Acum ştim cine era în spatele atentatului!” Apoi m-a lăsat singur în locul unde mă găseam, şi mai multe n-am aflat. Saur şi Dorsch au fost invitați fără mine până şi la ceaiul de seară în cercul intimilor. Sub toate acestea mocnea ceva. Eram foarte neliniştit.

Keitel, dimpotrivă, ieşise definitiv din criza care se conturase în ultimele săptămâni ca efect al concepțiilor acreditate în anturajul lui Hitler. Ridicându-se imediat după atentat şi văzându-1 pe şef teafăr şi nevătămat, Keitel se precipitase spre el - aşa cum povestea acum Hitler - strigând: „Mein Fiihrer, sunteți în viață, sunteți în viață!” şi, trecând peste toate convențiile, îl îmbrățişase năvalnic. Era clar faptul că, după aceasta, Hitler nu va mai renunța la Keitel, mai ales că el i se părea omul cel mai potrivit să-i reprime aspru pe pucişti. „Puțin a lipsit ca să-1 omoare pe Keitel. O să fiu necruțător”, spusese el.

A doua zi, Hitler a revenit la sentimente mai prieteneşti față de mine, atitudine pe care a adoptat-o şi anturajul. Sub preşedinția lui a avut loc, în pavilionul ceaiului, o consfătuire la care, alături de Keitel, Himmler, Bormann si Goebbels, am participat şi eu. De data aceasta, Hitler a reluat ideile pe care eu i le comunicasem în scris cu cincisprezece zile în urmă şi 1-a numit pe Goebbels „comisar al Reichului pentru războiul total”.'4 Norocul de a fi scăpat cu viață îl făcuse mai curajos în luarea deciziilor; în câteva minute s-au obținut rezultate pentru care ne luptaserăm, Goebbels şi cu mine, mai bine de un an.

În încheiere, Hitler s-a oprit asupra evenimentelor din ultimele zile: era triumfător, afirmând că de-acum a venit momentul marii cotituri pozitive în desfăşurarea războiului, că timpul trădării a trecut, că generali mai capabili vor prelua comanda. Din cele spuse de el rezulta că în acea zi a ajuns la concluzia ca, prin procesul contra lui Tuhacevski, Stalin făcuse un pas hotărâtor în direcția organizării unui comandament eficace; că lichidând Statul-Major General, el crease posibilitatea aducerii unor oameni noi care nu fuseseră formați în epoca țaristă. A mai spus că, dacă odinioară văzuse nişte falsuri în acuzațiile aduse în procesele din 193 7 de la Moscova, acum, după experiența lui 20 iulie, se întreabă dacă nu era şi o parte de adevăr în acele acuzații. Apoi a continuat: „Desigur, n-am astăzi mai multe probe decât ieri, dar nu pot exclude posibilitatea unei colaborări în scopuri trădătoare a celor două State-Major."

Toți cei de față au fost de acord cu aceste concluzii. Goebbels s-a evidențiat în mod deosebit vărsând găleți de injurii şi batjocură asupra generalilor. Eu mi-am exprimat nişte rezerve, dar Goebbels m-a pus imediat la punct cu brutalitate. Hitler asculta şi tăcea.15

Faptul că generalul Fellgiebel, şeful Serviciilor de Transmisiuni, făcuse parte şi el din grupul conspiratorilor 1-a scos din sărite pe Hitler; în reacția lui se împletea mânia cu satisfacția de a fi avut dreptate: „Acum ştiu de ce toate marile mele planuri au fost condamnate să eşueze în Rusia, în ultimii ani. Totul a fost trădare! Am fi învins de multă vreme dacă n-ar fi fost aceşti trădători! Iată justificarea mea în fața istoriei! Acum este absolut necesar să se stabilească dacă Fellgiebel a avut o linie directă cu Elveția, prin care transmitea ruşilor planurile mele. Trebuie folosite toate mijloacele pentru a-1 interoga! încă o data, eu sunt cel care a avut dreptate! Cine oare mă credea atunci când mă opuneam la orice unificare a comandamentului Wchrmachtului? Strâns într-o singură mână, Wehrmachtul constituie un pericol! Puteți să mai credeți astăzi că a fost întâmplător faptul că am aprobat organizarea unui număr cât mai mare de divizii Waffen-SS? Ştiam de ce dădeam aceste ordine în ciuda tuturor rezistențelor... inspectorului general al Blindatelor: am creat toate acestea pentru a diviza încă o dată Armata de uscat!"

Apoi, Hitler a fost cuprins din nou de un acces de furie împotriva conspiratorilor, amenințând că-i va „nimici şi extermina" pe toți. Şi-a amintit nume de persoane cu care se încontrase cândva şi pe care acum le trecea pe lista conspiratorilor. Printre aceştia îl socotea şi pe Schacht, despre care zicea că a fost totdeauna un sabotor al industriei de armament, îşi reproşa că 1-a tratat cu prea multă indulgență. A ordonat să fie arestat imediat, adăugând: „Hess va fi şi el spânzurat fără milă, întocmai ca aceşti porci, aceşti ofițeri criminali. El a făcut începutul, el a dat exemplul trădării!"

După asemenea izbucniri, Hitler s-a calmat; uşurat, ca un om tocmai scăpat dintr-o mare primejdie, a povestit cum s-a produs atentatul, a vorbit despre întorsătura luată de evenimente, despre victoria care acum era, chipurile, din nou pe-aproape. Cuprins de euforie, el găsea în nereuşita puciului o sursă de noi speranțe şi de încredere, în ce ne priveşte, prea ne-am grăbit să ne lăsăm pătrunşi de optimismul lui!

' Curând după 20 iulie, buncărul lui Hitler a fost gata. Din cauza lucrărilor de construcție, a trebuit să-1 părăsească în ziua atentatului şi să se adăpostească în baraca mea. Dacă o construcție poate să simbolizeze o situație, atunci acest lucru se poate afirma despre buncărul lui Hitler: semănând pe dinafară cu un monument funerar din

Egiptul antic, el nu reprezenta, la drept vorbind, decât un bloc mare din beton, fără ferestre şi fără aerisire directă. Văzut în secţiune, era o construcţie la care masa de beton depăşea de mai multe ori spaţiul util. În această construcţie funerară trăia, lucra şi dormea Hitler. Se poate spune ca pereţii din beton, groşi de cinci metri, îl separau şi în sens propriu de lumea exterioară, închi-zându-1 în nebunia lui.

Am profitat de şederea mea la Rastenburg pentru a-i face vizita de adio, la Cartierul lui General din imediata apropiere, generalului Zeitzlcr, şeful de Stat-Major, care fusese desărcinat. Saur nu s-a lăsat convins că nu e cazul să mă însoţească, în timpul convorbirii noastre, adjutantul lui Zeitzler, locotenent-colonelul Giinther Smend, care avea să fie executat peste câteva zile, a venit să raporteze că s-a întors. Saur a intrat imediat la bănuieli: „Aţi văzut schimbul de priviri conspirative cu care s-au salutat?” Am reacţionat printr-un „nu” iritat. Puţin după aceea, rămânând numai cu Zeitzler, am aflat că Smend se întorcea de la Berchtens-gaden, unde se dusese să facă ordine în seiful Statului-Major. Dar, auzindu-1 pe Zeitzler vorbind despre această problemă pe un ton aşa de inofensiv, mi s-a confirmat impresia că el nu fusese pus la curent de către conspiratori. N-am ştiut niciodată dacă Saur i-a vorbit lui Hitler despre cele observate atunci.

După trei zile petrecute la Cartierul General al Fiihrerului, pe 24 iulie am urcat din nou în avion, cu destinaţia Berlin.

Obergruppenfuhrerul SS Kaltenbrunner, şeful Gestapoului, îşi anunţase vizita. Până atunci nu-mi călcase pragul niciodată. M-a găsit întins pe pat, deoarece mă durea iar piciorul. Afişând, acum, ca şi în noaptea de 20 iulie, un amestec de cordialitate şi de ameninţare, el părea că mă scrutează cu o privire pătrunzătoare. Fără nici o introducere, a trecut direct la subiect: „Noi am găsit în seiful din Bendlerstrasse lista guvernului pe care voiau să-1 instaleze complotiştii din 20 iulie. Dumneavoastră figuraţi ca ministru al Armamentului.” M-a întrebat dacă şi ce ştiam despre funcţia aceasta, dar, în rest, a rămas corect şi în limita politeţii care-1 caracteriza. Poate că a citit pe faţa mea atât de multă consternare auzind ce spune, încât m-a crezut. A renunţat repede la ideea de a mai obţine alte informaţii şi a scos un document din servietă: era organigrama guvernului ce urma a fi format după lovitura de stat.

Aparent, aceasta provenea de la un ofiţer, căci organizarea Wehrmachtului era tratată cu o grijă deosebită. Un „Mare Stat-Ma-jor General” îngloba cele trei arme ale Wehrmachtului. Acestuia i se subordona comandantul-şef al Armatei din interior, care era, în acelaşi timp, şeful Sectorului Armament, în mijlocul multor altor rubrici am văzut trecut cu litere de tipar: „Armament: Speer”. Un sceptic adăugase cu creionul: „Dacă e posibil”, menţiune urmată de un semn al întrebării. Notaţia necunoscutului şi faptul că n-am răspuns la 20 iulie invitaţiei de a merge în Bendlerstrasse m-au scos din încurcătură. Partea curioasă este că Hitler nu m-a abordat niciodată în această chestiune.

Fireşte, m-am întrebat atunci ce poziţie aş fi adoptat dacă puciul din 20 iulie ar fi reuşit şi dacă aş fi fost rugat să continuu a-mi exercita funcţiile. Fără îndoială, aş fi făcut-o în mod provizoriu, dar nu fără a-mi pune probleme de conştiinţă. După toate câte ştiu astăzi despre persoanele şi motivele conspiraţiei, o colaborare cu puciştii m-ar fi ajutat desigur ca, în scurt timp, să mă desprind de Hitler şi m-ar fi câştigat pentru cauza lor. Dar tocmai acest lucru ar fi determinat ca, din motive exterioare, rămânerea mea în

guvern sa fie problematică încă din start şi imposibilă din considerente de conştiinţă, căci orice judecată morala asupra naturii regimului şi poziţiei mele personale în cadrul acestuia m-ar fi condus cu necesitate la concluzia că nu mai era posibil ca eu să ocup vreun post de conducere în Germania de după Hitler.

În după-amiaza aceleiaşi zile am organizat şi noi, ca toate ministerele, o manifestaţie de fidelitate faţă de Ftihrer, care a avut loc în sala noastră de şedinţe, în prezenţa principalilor mei colaboratori, întreaga acţiune n-a durat mai mult de douăzeci de minute. Am ţinut discursul cel mai slab, vorbind ca unul care simte acut că-i fuge pământul de sub picioare, în timp ce, de obicei, mă străduiam să evit formulele consacrate, de data aceasta am exprimat admiraţia faţă de geniul lui Hitler şi încrederea noastră în el. Mi-am suprasolicitat coardele vocale şi am încheiat cu un „Sieg Heil!” răsunător. Până atunci nu simţisem nevoia să folosesc asemenea formule bizantine, deoarece erau incompatibile cu temperamentul şi cu orgoliul meu. Dar acum nu mă mai simţeam tare pe poziţie, aveam sentimentul de a mă fi compromis şi, în acelaşi timp, de a mă fi implicat într-un proces cu final imprevizibil. Temerile mele nu erau, de altminteri, neîntemeiate. Circulau zvonuri cum că aş fi fost arestat, altele chiar că deja aş fi fost executat - semn că opinia publică, nevoită să continue a se exprima pe şoptite, considera că poziţia mea este în pericol.17

Dar toate neliniştile mele s-au risipit atunci când Bormann mi-a cerut să vorbesc din nou despre armament, la o adunare a Gauleiterilor ce s-a ţinut pe 3 august la Poznan. Asistenţa era încă sub şocul lui 20 iulie; dar, deşi invitaţia mă reabilita în mod oficial, m-am izbit de la început de semne glaciale de neîncredere. Mă simţeam singur în mijlocul mulţimii de Gauleiteri. Nimic nu poate caracteriza mai bine atmosfera acelei reuniuni decât reflecţia făcută de Goebbels faţă de Gauleiterii şi Reichsleiterii partidului care-1 înconjurau: „Acum ştim în sfârşit de partea cui este Speer.”

Tocmai în iulie 1944, producţia noastră de armament atinsese nivelul maxim. Ca să nu-i provoc din nou pe conducătorii partidului şi să nu-mi agravez situaţia, am fost prudent în prezentarea consideraţiilor generale, dar, în schimb, i-am potopit cu o avalanşă de cifre privind succesele obţinute în activitatea noastră de până atunci şi noile programe pe care ni le trasase Hitler. Producţiile suplimentare ce ni se cereau acum aveau să arate şi conducătorilor de partid că tocmai în aceste luni eu şi aparatul meu eram de neînlocuit. Am reuşit să destind atmosfera demonstrând, cu ajutorul a numeroase exemple, că Wehrmachtul posedă stocuri de materiale care nu sunt folosite. Goebbels a strigat: „Sabotaj! Sabotaj!”, ceea ce arăta că, după 20 iulie, conducătorii vedeau acţionând peste tot trădarea, conspiraţia şi perfidia. Oricum, pe Gauleiteri i-a impresionat raportul meu de activitate.

De la Poznan, participanţii la reuniune au mers la Cartierul General unde, a doua zi, în sala de cinema, li s-a adresat însuşi Hitler. Deşi ca rang nu aparţineam acestui cerc, 19 Fuhrerul mi-a cerut expres să fiu prezent şi eu. M-am aşezat în ultimul rând. Hitler a vorbit despre consecinţele lui 20 iulie, a explicat din nou eşecurile de până atunci prin trădarea ofiţerilor Armatei de uscat şi s-a arătat plin de speranţe în ce priveşte viitorul. A declarat că a dobândit o încredere cum nu mai cunoscuse niciodată în viaţa lui.20 Căci - după cum spunea el - până în prezent, toate eforturile îi fuseseră sabotate, dar acum clica criminală fusese demascată şi eliminată, şi poate că, până la urmă, acest puci constituise un eveniment extrem de bine venit pentru viitorul nostru.

Hitler a repetat cuvânt cu cuvânt ceea ce declarase deja îndată după puci, într-un cerc mai restrâns. Era tocmai pe punctul ca, în ciuda atitudinii lui absurde, să mă impresioneze şi pe mine cu nişte cuvinte lipsite de pasiune, dar încărcate de emoția prin care trecuse, când a rostit o frază care m-a scuturat dintr-o dată de toate iluziile: „Dar dacă, acum, poporul german va ieşi bătut din această luptă, înseamnă că a fost prea slab. Înseamnă că a căzut la proba istoriei şi că nu a fost menit altei soarte decât aceleia de a pieri."

Fapt surprinzător şi cu totul contrar obiceiului său de a nu-şi evidenția colaboratorii, Hitler a subliniat în fața auditoriului activitatea şi meritele mele. Ştia sau presimțea, fără îndoială, că era necesar, având în vedere atitudinea ostilă a Gauleiterilor, să mă reabiliteze în ochii lor pentru a-mi permite să continuu a lucra cu bune rezultate. A ținut să demonstreze public, în fața conducătorilor partidului, că nici după 20 iulie raporturile dintre noi doi nu se răciseră.

Am profitat de poziția mea din nou consolidată ca să vin în ajutorul unor prieteni şi al unor colaboratori pe care-i atinsese valul de persecuții declanşat la 20 iulie.22 Saur, dimpotrivă, a denunțat doi ofițeri de la Direcția Armamentului Armatei de uscat, pe generalul Schneider şi pe colonelul Fichtner, a căror arestare a fost imediat ordonată de Hitler. Saur nu făcuse decât să şoptească unde trebuie că Schneider ar fi spus, chipurile, că Fuhrerul nu e în stare să înțeleagă problemele tehnice; în ce-1 priveşte pe Fichtner, s-a folosit ca pretext faptul că acesta nu încurajase cu toată energia posibilă producția noilor tipuri de blindate cerute de Hitler de la începutul războiului, ceea ce îi atrăgea acum bănuiala de sabotaj premeditat. Tipic pentru incertitudinea în care se afla Hitler a fost faptul că şi-a dat imediat acordul pentru eliberarea celor doi ofițeri în favoarea cărora intervenisem eu, 23 cu condiția să nu mai fie folosiți la Direcția Armamentului Armatei de uscat.

Un eveniment căruia i-am fost martor la 18 august, la Cartierul General, a fost simptomatic pentru neliniştea ce-1 cuprinsese pe Hitler din momentul în care corpul ofițeresc începuse a fi suspectat de înclinație spre trădare. Cu trei zile în urmă, fiind în drum spre Armata a 7-a, mareşalul Kluge, comandantul-şef al Frontului de Vest, nu putuse fi găsit timp de câteva ore. Auzind că mareşalul, însoțit numai de adjutantul său, care avea asupra lui un post emițător, se apropiase de Front, Hitler s-a lansat în tot felul de ipoteze şi, în curând, nu a mai avut nici o îndoială cu privire la intenția lui Kluge de a se deplasa împreună cu adjutantul său spre un loc dinainte stabilit, unde urma să înceapă negocieri cu aliații occidentali în vederea unei capitulări a armatei germane de pe Frontul de Vest. Şi, întmcât s-a constatat că nu avuseseră loc nici un fel de negocieri, explicația pe care a găsit-o Hitler a fost că numai un atac aerian întrerupsese călătoria mareşalului, zădărnicind intențiile lui trădătoare. Când am ajuns la Cartierul General, el îl şi desărcinase pe Kluge şi-i ordonase să se prezinte la Cartierul General. Aflând că, în timpul călătoriei, mareşalul sucombase în urma unei crize cardiace, Fiihrerul, făcând caz de al şaselea simț al său, a ordonat Gestapoului sa ia măsuri pentru efectuarea unei autopsii. Hitler a avut un moment de triumf când a aflat că fusese vorba de o sinucidere, prin administrare de otravă: acum spunea că este convins de caracterul trădător al maşina-țiunilor lui Kluge, cu toate că, într-o scrisoare de adio, mareşalul îl asigurase că îi rămăsese credincios până la moarte.

În timpul şederii la Cartierul General de la Rastenburg, am găsit, pe marea masă cu hărți din buncărul Iui Hitler, procese-le-verbale ale interogatoriilor luate de Kaltenbrunner. Un prieten de-al meu, adjutant al lui Hitler, mi le-a dat să le citesc timp de două nopți, căci încă nu mă simțeam în afara oricărui pericol.

Multe dintre afirmațiile care, înainte de 20 iulie, ar fi putut trece drept critici justificate, atârnau acum opresiv deasupra capului autorilor lor. Totuşi, nici una dintre persoanele arestate nu a dat declarații în privința mea. Un singur lucru preluaseră puciştii de la mine, şi anume caracterizarea pe care o făcusem adulatorilor din anturajul lui Hitler. Despre aceştia spusesem că-1 aprobă mereu pe şef dând din cap ca măgarul.

Pe aceeaşi masă zăcea în acele zile un maldăr de fotografii. Cu gândul în altă parte, le-am luat în mână, dar le-am pus imediat la loc. Într-o fotografie am văzut un om spânzurat în haine de deținut, cu o largă eşarfa multicoloră prinsă de pantaloni. Un ofițer SS care făcea parte din anturajul lui Hitler mi-a explicat: „Acesta este Witzleben. Nu vreți să-i vedeți şi pe ceilalți? Toate sunt instantanee din timpul desfăşurării execuțiilor.” Seara, s-a prezentat în sala de cinema filmul executării conspiratorilor. Nu puteam şi nici nu voiam sâ-1 văd. Dar, pentru a nu atrage atenția, am pretextat că am foarte mult de lucru; am văzut un mare număr de oameni mergând la acest spectacol, majoritatea grade inferioare SS şi civili, dar nici un ofițer al Wehrmachtului.

Capitolul 27 VALUL DINSPRE APUS

În primele zile ale lui iulie, i-am propus lui Hitler ca, în locul ineficientului comitet al celor trei, să-1 însărcineze pe Goebbels cu problemele mobilizării țării în desfăşurarea războiului total, în momentul când făceam acest demers nu puteam prevedea că, peste câteva săptămâni, echilibrul dintre mine şi Goebbels se va modifica în defavoarea mea, deoarece eu, ca unul care figurasem printre candidații conspiratorilor, eram în pierdere de prestigiu, în afară de aceasta, tot mai mulți conducători de partid îşi exprimau părerea că insuccesele avute până atunci fuseseră cauzate în principal de insuficienta angajare a partidului. Din punctul lor de vedere, cel mai bine ar fi fost ca generalii sa fie numiți în funcție chiar de către partid. Unii Gauleiteri regretau deschis că, în 1934, SA a fost eliminat în profitul Wehrmachtului; în eforturile de odinioară ale lui Rohm vizând formarea unei armate populare, vedeau acum o ocazie ratata. Din rândurile armatei populare, gândeau ei, s-ar fi ridicat un corp de ofițeri educați în spirit național-socialist. Lipsa acestora li se părea că explică, la ora aceea, înfrângerile din ultimii ani. Partidul considera că e timpul să treacă la acțiune în sectorul civil şi să-şi extindă, cu fermitate şi energie, autoritatea imperativă asupra statului şi asupra noastră, a tuturor.

La numai o săptămână după reuniunea Gauleiterilor de la Poznan, Tix, preşedintele comitetului principal „Arme”, mi-a relatat că „Gauleiterii, şefii SA şi celelalte organe ale partidului” încearcă să intervină în întreprinderi „fără să ceară avizul cuiva”. Trei săptămâni mai târziu, ca urmare a imixtiunii partidului, „avea să se instituie un comandament dublu”. Serviciile cvi atribuții în domeniul armamentului se aflau „într-o anumită măsura sub presiunea Gauleiterilor; intervențiile lor arbitrare provocau o harababură nemaipomenită”.1

Gauleiterii erau încurajați în ambițiile şi abuzurile lor de către Goebbels, care a devenit, pe neaşteptate, mai puțin ministru al Reichului şi mai mult şef de partid: susținut de Bormann şi de Keitel, el a trecut la încorporări masive. Evident, aceste

intervenții arbitrare aveau să conducă la mari neajunsuri în producția de armament. La 30 august 1944, am adus la cunoştința directorilor mei generali intenția de a trece asupra Gauleiterilor responsabilitatea producției de armament.2 Eram decis să capitulez.

Aceasta cu atât mai mult cu cât mă vedeam lipsit de apărare; căci, de la o vreme încoace, eu, ca şi majoritatea miniştrilor, cu greu îi mai puteam prezenta lui Hitler asemenea situații, mai ales când priveau partidul, îndată ce discuția lua o întorsătură neconvenabilă, schimba vorba. Era acum mai indicat să-mi comunic în scris doleanțele.

Plângerile mele priveau imixtiunile partidului, care deveneau tot mai numeroase. La 20 septembrie, i-am trimis lui Hitler o scrisoare detaliată pe această tema, expunându-i, printre altele, în mod deschis, reproşurile partidului la adresa mea, încercările lui de a mă înlătura sau de a mă dribla, suspiciunile şi tracasările la care mă supunea.

În scrisoare spuneam: „20 iulie a dat partidului noi motive de neîncredere față de numeroşii mei colaboratori din domeniul industriei. Partidul rămâne cu convingerea că anturajul meu cel mai apropiat este «reacționar, preocupat unilateral de problemele economice şi străin partidului».” Goebbels şi Bormann îmi reproşaseră în față că organizația mea, întemeiată pe principiul autonomiei industriei, şi ministerul meu pot fi definite ca „rezervor de conducători economici reacționari sau chiar ostili partidului”. Nu mă simțeam în stare să duc la bun sfârşit, în deplină libertate şi cu sorți de izbândă, misiunea tehnică încredințată mie şi colaboratorilor mei, dacă munca noastră ar fi urmat să fie apreciată după criteriile politice ale partidului.

Numai cu două condiții eram de acord cu intervenția partidului în producția de armament: Gauleiterii şi consilierii economici regionali ai lui Bormann să-mi fie subordonați direct în chestiunile privind armamentul. Consideram că „în ce priveşte emiterea ordinelor şi stabilirea atribuțiilor trebuie să existe o claritate deplină”.4 Mergând mai departe, îi ceream din nou lui Hitler să ia poziție în favoarea principiilor pe care le aplicam în conducerea activității din domeniul armamentului: „Este necesar să se ia o decizie categorică: ori se merge şi în continuare pe principiul autoconducerii industriei, bazat pe încrederea acordată şefilor de întreprinderi, ori se aplică un alt sistem. După părerea mea, trebuia ca responsabilitatea şefilor de întreprinderi să fie menținută în continuare şi să fie subliniată cu maximum de insistență.” Un sistem care a trecut toate probele nu trebuie modificat - scriam eu în concluzie - dar socoteam necesară luarea unei decizii „care să arate clar tuturor în ce direcție se va orienta pe viitor conducerea economiei”.

La 21 septembrie, i-am remis scrisoarea lui Hitler, la Cartierul General. A luat cunoştință de conținutul ei fără să spună un cuvânt. A apăsat pe butonul soneriei şi a dat scrisoarea unui adjutant, cu indicația să i-o transmită lui Bormann. În acelaşi timp, 1-a însărcinat pe secretarul său ca, împreună cu Goebbels, care era prezent la Cartierul General, să decidă asupra conținutului memoriului. Pierdusem definitiv. Lui Hitler i se făcuse lehamite să se mai bage în nişte certuri atât de impenetrabile pentru el.

Peste câteva ore, am fost invitat de Bormann la cancelaria lui, aflată la câtiva paşi de buncărul lui Hitler. Era în cămaşă, cu bustul lui gros, închingat cu bretelele pantalonilor; Goebbels însă era pus la şapte ace. Referindu-se la decretul lui Hitler din 25 iulie, ministrul mi-a spus pe şleau că va face uz nelimitat de dreptul ce i s-a conferit

de a-mi da ordine. Bormann i-a ținut hangul: trebuia ca eu să mă subordonez lui Goebbels. Tot el, Bormann, mi-a mai spus că, de altminteri, nu va mai tolera nici o încercare de a-1 influența pe Hitler direct, în confruntarea din ce în ce mai neplăcută pe care a stârnit-o cu acest prilej, s-a comportat ca un mitocan, în timp ce Goebbels - amenințător, intervenind din când în când cu remarci cinice - era pe post de auditoriu. Dreptul la inițiativă pe care eu îl cerusem de atâtea ori se exercita acum, dar, lucru surprinzător, de către tandemul Goebbels-Bormann.

Două zile mai târziu, Hitler, continuând să păstreze tăcere asupra cererilor pe care le formulasem în scris, mi-a dat, ce-i drept, din nou un semn de simpatie semnând un apel, redactat de mine şi adresat directorilor de fabrici. Apelul relua, în fond, ceea ce solicitasem în scrisoare, în condiții normale, aceasta ar fi echivalat cu o victorie asupra lui Bormann şi Goebbels. Dar, la data aceea, despre autoritatea lui Hitler în partid nu se mai putea spune câtuşi de puțin că e de neclintit. Paladinii lui cei mai credincioşi treceau cu uşurință peste deciziile lui şi nu se mai jenau să intervină samavolnic în economie: erau primele semne evidente ale descompunerii care începea să macine aparatul de partid şi să zdruncine loialitatea clasei conducătoare. Diferendul a continuat să se învenineze, să îmbrace forme din ce în ce mai violente şi n-a făcut decât să confirme aceste simptome.5 Natural, la erodarea autorității lui Hitler o contribuție însemnată o avea el însuşi. Dezorientat, Fiihrerul se găsea prins între pretențiile lui Goebbels, care cerea mai mulți soldați, şi insistența mea de a majora producția de armament. El aproba când pe unul, când pe celălalt, îşi dădea acordul la nişte ordine ce se băteau cap în cap, şi aceasta până în ziua când bombele şi înaintarea armatelor inamice au făcut să nu se mai pună problema adoptării uneia sau a alteia dintre atitudini. Din acea zi, nici diferendul nostru şi, finalmente, nici chestiunea autorității lui Hitler n-au mai avut absolut nici o importanță.

Supus atât presiunii problemelor politice, cât şi celei a inami-fcului extern, aveam o senzație de relaxare de fiecare dată când puteam să mă îndepărtez de Berlin. Curând am început o serie de călătorii de inspecție pe front, din ce în ce mai prelungite. Desigur, în plan tehnic, nu mai puteam nicicum să ajut la ameliorarea calităților armamentului, căci, de acum, era exclusă valorificarea experienței mele. Speram totuşi ca, prin observațiile pe care le făceam sau prin informațiile pe care le primeam de la şefii militari, să pot influența unele decizii ale Cartierului General.

Dar când încercam să dau o idee de ansamblu, rapoartele mele, atât cele scrise cât şi cele orale, rămâneau fără efect. De pildă, un mare număr de generali de pe front cu care stătusem de vorbă îmi cereau sa-i ajut să-şi împrospăteze vechile lor unități şi să primească arme şi blindate din producția noastră de armament, încă importantă. Dar Hitler, precum şi Himmler, promovat coman-dant-şef al Armatei de interior, în ciuda tuturor argumentelor, considerau că trupele respinse de inamic nu mai aveau rezistență morală şi că era deci preferabil să se organizeze de urgență unități noi, numite divizii populare de grenadieri. În concepția celor doi, trebuia ca diviziile înfrânte să fie lăsate, ca să reluăm expresia semnificativă pe care ei o foloseau, „să se vlăguiască sută la sută”.

Am putut să-mi dau seama de rezultatele aplicării acestui sistem la sfârşitul lui septembrie 1944, cu ocazia unei inspecții pe care am efectuat-o la Bitburg, într-o unitate a diviziei blindate de instrucție. Comandantul ei, ofițer cu mulți ani de război la activ, mi-a arătat câmpul de luptă unde se desfăşurase, cu câteva zile înainte, tragedia acestei

unități recent formate şi lipsite de experiență. Insuficient instruită, şi ca urmare a unor avarii, pierduse în timpul marşului de apropiere 10 din cele 32 de tancuri noi „Panther”. Restul de 22 de blindate ajunse pe teatrul de operațiuni au fost, după cum mi-a explicat ofițerul, conduse în câmp deschis, fără recunoaştere prealabilă, astfel încât 15 dintre ele au fost distruse de o unitate antitanc americană de parcă torul s-ar fi petrecut pe terenul de exerciții. „Era prima luptă pe care o dădea această unitate, de curând pusă pe picioare. Când mă gândesc ce lecție ar fi putut să le dea trupele mele experimentate acestor blindate!” a spus căpitanul cu amărăciune. I-am relatat incidentul lui Hitler şi am încheiat afirmând, nu fără ironie, că acest exemplu dovedeşte că „nişte unități recent înjghebate prezintă adesea inconveniente majore în comparație cu unitățile vechi, cărora li se trimit ranforsări”.6 Dar relatarea mea n-a avut nici un efect asupra Ftihrerului. La o şedință de Stat-Major, a declarat că experiența lui de infanterist îi arătase că trupele n-au grijă de armele lor decât atunci când li se drămuieşte foarte strict aprovizionarea cu altele noi.

Mai multe inspecții mi-au permis să constat că, pe Frontul de Vest, se încerca să se ajungă cu adversarul la înțelegeri în chestiuni de amănunt. Lângă Arnhem 1-am întâlnit pe Bittrich, general Waffen-SS. Unitatea lui, Corpul 2 blindate, decimase în ajun o divizie aeropurtată britanică, în cursul luptelor, generalul încheiase un aranjament cu englezii prin care le permitea să folosească un spital de campanie situat în spatele liniilor germane. Or, nişte activişti de partid omorâseră piloți englezi şi americani. Bittrich, indignat, vedea în aceasta o dezavuare a eforturilor sale. Vehementele reproşuri pe care le făcea partidului erau cu atât mai neaşteptate cu cât veneau din partea unui general SS.

Fostul adjutant al lui Hitler pentru Armata de uscat, colonelul Engel, care comanda acum Divizia 12 infanterie de lângă Duren, din proprie inițiativă, încheiase şi el cu inamicul un aranjament care prevedea ca, în pauzele dintre lupte, răniții să fie puşi la adăpost. Nu era recomandabil ca la Cartierul General să aduci vorba despre astfel de aranjamente, deoarece Hitler, după cum se ştia, vedea în ele nişte semne de „moleşeală”. De fapt, îl auzisem adesea făcând remarci batjocoritoare la adresa aşa-zisului spirit cavaleresc, cultivat în mod tradițional de ofițerii prusaci; Hitler, dimpotrivă, susținea că războiul, aşa cum era purtat în Est de către ambele părți, cu caracterul lui dur şi disperat, întărea capacitatea de rezistență a soldatului de rând, căci situația ca atare îi înăbuşea manifestările de omenie.

Îmi amintesc un singur caz când Hitler, călcându-şi pe inimă, a aprobat o înțelegere încheiată cu inamicul. La sfârşitul toamnei lui 1944, flota britanică tăiase trupelor germane din insulele greceşti orice legătură cu continentul, în ciuda supremației navale absolute a britanicilor, trupele germane au putut fi transportate nestingherit cu vasele pe continent, trecând chiar pe la mică distanță de unitățile Marinei britanice, în contraprestație, partea germană promisese să folosească trupele respective pentru apărarea Salonicului de ruşi, până în momentul când forțele engleze vor fi în măsură să-şi asume ele acest rol. La sfârşitul operațiunii propuse de Jodl, Hitler a declarat: „A fost singura dată când ne-am învoit la aşa ceva.”

În septembrie 1944, generalii de pe front, industriaşii şi Gauleiterii regiunilor din Vest se aşteptau să-i vadă pe americani şi pe britanici profitând de superioritatea lor şi declanşând o ofensivă neîntreruptă, aptă să copleşească trupele noastre dezarmate şi

epuizate de război.7 Nimeni nu mai socotea c-ar mai putea fi opriţi şi nici unul dintre cei care-şi păstraseră simţul realităţii nu mai credea în posibilitatea unui „miracol ca acela de la Marna”, în favoarea noastră.

Printre atribuţiile ministerului meu figura şi pregătirea distrugerii instalaţiilor industriale de orice fel, inclusiv a celor din teritoriile ocupate, în legătură cu retragerea de pe teritoriul Uniunii Sovietice, Hitler dăduse deja ordin să se recurgă la tactica „pământului pârjolit”, pentru ca, într-o anumită măsură, să i se diminueze inamicului beneficiul rezultat din redobândirea de teritorii, îndată ce armatele de invazie şi-au început înaintarea, plecând de la capul de pod din Normandia, el n-a ezitat să dea instrucţiuni asemănătoare şi pentru teritoriile ocupate în Vest. Iniţial, această politică de distrugere se întemeia pe considerente realiste de operativitate. Se dorea frânarea înaintării inamicului, împiedicându-1 să prindă rădăcini, să se aprovizioneze din teritoriul eliberat, să folosească electricitatea, gazul, atelierele de reparaţii şi, pe termen mai lung, să-şi construiască o industrie de armament. Atât timp cât încă nu se întrevedea sfârşitul războiului, aceste cerinţe mi se păreau justificate; dar ele şi-au pierdut sensul din clipa în care înfrângerea definitivă s-a conturat ca deznodământ inevitabil.

Având în vedere situaţia noastră disperată, era firesc să plec de la ideea că războiul trebuie terminat evitând, pe cât posibil, distrugerile care ar fi compromis grav orice reconstrucţie ulterioară, căci eu nu eram stăpânit de genul acela de obsesie a nimicirii, care începuse să-i cuprindă din ce în ce mai mult pe oamenii din suita lui Hitler. Printr-un truc surprinzător de simplu, folosin-du-mă de propriile lui argumente, am reuşit să păcălesc un Hitler care organiza catastrofa cu tot mai mare nesăbuinţă şi îndârjire, întrucât, chiar în situaţii-limită, insista ca teritoriile pierdute să fie recucerite cât mai repede, n-am avut decât să susţin că industriile din aceste teritorii îmi sunt indispensabile pentru a menţine nivelul producţiei de armament după recucerire.

Încă de la începutul invaziei, de la 20 iunie, după ce americanii străpunseseră frontul defensiv german şi încercuiseră oraşul Cherbourg, argumentul meu 1-a făcut pe Hitler să decidă că „în ciuda actualelor dificultăţi de transport, pe front nu se pune câtuşi de puţin problema abandonării capacităţilor de producţie ale industriei din zona respectivă”.8 Aceasta a permis comandanţilor militari să ocolească o dispoziţie anterioară a Fiihrerului potrivit căreia, în cazul unei invazii reuşite, un milion de francezi ocupaţi în întreprinderile protejate urmau sa fie deportaţi în Germania.9

Acum Hitler vorbea din nou despre necesitatea de a se purcede la distrugeri generalizate în industria franceză. La 19 august, când Aliaţii se aflau încă la nord-vest de Paris, am reuşit totuşi să-i obţin asentimentul pentru ca instalaţiile industriale şi energetice care aveau să cadă în mâinile inamicului să fie paralizate, iar nu distruse.10

Dar n-am putut să-1 conving pe Hitler să ia o decizie de principiu în această chestiune; de fiecare dată trebuia să recurg la argumentul din ce în ce mai răsuflat că toate retragerile noastre au un caracter provizoriu.

Când, la sfârşitul lunii august, trupele inamice s-au apropiat de bazinul de minereu de fier de la Longwy şi Bric, m-am confruntat cu o situaţie diferită, din cauză că, în 1940, Lorena fusese, practic, anexată Reichului: aveam astfel de-a face, pentru prima dată, cu domeniul de competenţă al unui Gauleiter. Cum nu existau şanse să-1 conving pe acesta să nu distrugă teritoriul loren, m-am adresat direct lui Hitler şi am

fost autorizat să las neatinse minele de fier şi industriile, urmând să dau instrucțiuni în acest sens Gauleiterilor din zonele respective.''

La jumătatea lui septembrie 1944, la Saarbriicken, Rochling m-a informat că ai noştri predaseră deja Aliaților minele de fier franceze în stare de funcționare. Dar întâmplarea a făcut ca uzina electrică, sursa de alimentare cu energie a instalațiilor de pompare ale minelor, să se afle pe partea germană a frontului. Rochling voia să ştie dacă putea să furnizeze curent acelor instalații de pompare folosind linia de înaltă tensiune ce nu fusese avariată. Am fost de acord cu propunerea lui, precum şi cu aceea a unui comandant de trupe care voia să furnizeze curent oraşului Liege, pentru aprovizionarea spitalelor militare şi civile, în condițiile în care traseul frontului separa oraşul de sursele de curent electric.

Câteva săptămâni mai târziu, începând de la mijlocul lui septembrie, a trebuit să iau o decizie în legătură cu soarta industriei germane. Natural, conducătorii industriei nu erau câtuşi de puțin dispuşi să accepte distrugerea uzinelor; fapt surprinzător, câțiva dintre Gauleiterii din teritoriile amenințate au îmbrățişat totuşi acest punct de vedere. Totul devenea din ce în ce mai bizar, în discuții pline de subînțelesuri, de capcane şi portițe de ieşire, se înjghebau complicități, iar din momente de sinceră exprimare se năşteau situații în care toată lumea avea la mână pe toată lumea.

Ca să mă pun dinainte la adăpost de neplăceri pentru situația în care Hitler ar fi fost informat că nu s-au efectuat distrugeri în zonele germane ale frontului, prin raportul asupra călătoriei de inspecție pe care o făcusem în intervalul 10-14 septembrie îi aduceam la cunoştință că industria germană încă mai putea atinge o producție relativ importantă în teritoriile situate imediat în spatele frontului. Pentru ca propunerile mele să fie credibile, îi citam câteva exemple: dacă ar exista la Aachen o uzină care ar produce patru milioane de cartuşe pe lună, atunci ar fi oportun s-o lăsăm să continue fabricarea acestor muniții pentru nevoile imediate ale infanteriei până în ultimul moment, chiar dacă oraşul s-ar afla sub focul artileriei inamice. Afirmam că n-ar fi indicat să stopăm activitatea cocseriilor din Aachen dacă rezervele lor de cărbune le-ar permite, ca şi până acum, să asigure aprovizionarea cu gaze a oraşului Koln şi dacă, în acelaşi timp, ar putea produce câteva tone de benzol pe zi pentru armată. De asemenea, mai susțineam eu, a vrea să opreşti producția centralelor electrice situate în vecinătatea imediată a frontului ar fi o eroare, toate instalațiile poştei şi deci şi liniile telefonice ale armatei de pe un întins teritoriu fiind dependente de aceste centrale, în temeiul unor decizii mai vechi ale lui Hitler, am dispus, totodată, să li se trimită Gauleiterilor un mesaj prin care le atrăgeam atenția că e obligatoriu ca instalațiile industriale să rămână neatinse.12

Pe neaşteptate, a părut că totul se va repune în discuție. Căci, la întoarcerea mea la Berlin, Liebel, directorul Administrației centrale a ministerului meu, m-a primit în casa noastră de la Wannsee, rezervată inginerilor veniți în vizită, şi m-a informat că, în timpul cât am fost plecat, toate ministerele primiseră ordine importante de la Hitler. În conformitate cu acestea, trebuia ca tactica „pământului pârjolit" să se aplice, fără cruțare, pe întreg teritoriul german.

Pentru a fi feriți de urechi indiscrete, ne-am întins pe o peluza din grădina vilei de la Wannsee; era o zi frumoasă, însorită, de vară târzie; pe lacul din fața noastră lunecau bărci cu pânze. Rezumând ordinele lui Hitler, Liebel mi-a spus că urma sa nu i se permită nici unui german să locuiască în teritoriile ocupate de inamic. Dacă totuşi cineva

ar mai fi rămas acolo, acela ar fi fost condamnat sa lâncezească într-un deşert din care se va fi şters orice urmă de civilizaţie. Trebuia să fie distruse complet nu numai instalaţiile industriale, centralele electrice, uzinele de gaze, uzinele de distribuire a apei, telefonul, ci şi tot ceea ce era necesar menţinerii vieţii: documentele pentru eliberarea cartelelor de alimente, actele de stare civilă, declaraţiile de reşedinţă, specificaţiile conturilor bancare, stocurile de alimente. Urmau să fie arse gospodăriile ţărăneşti şi omorâte vitele. Nici chiar din operele de artă care scăpaseră neatinse de bombardamente nu trebuia să mai rămână nimic. Monumentele, palatele, castelele şi bisericile, teatrele şi edificiile pentru spectacole de operă erau şi ele sortite distrugerii. Cu câteva zile în urmă, la 7 septembrie 1944, apăruse, din ordinul lui Hitler, un editorial în VolkischerBeobachterm care se dădea glas acestei explozii de vandalism: „Nici un spic german să nu-1 hrănească pe inamic, nici o gură germană să nu se deschidă pentru a-1 informa, nici o mână germana să nu se întindă spre a-1 ajuta. Duşmanul să găsească distruse toate cărările, barate toate străzile - să nu aibă în faţă decât moarte, neant şi ură."13

Degeaba încercasem în raportul asupra călătoriei mele să trezesc în Hitler un sentiment de milă: „în regiunea Aachen se văd convoaie jalnice de refugiaţi care pleacă în pribegie cu copii mici şi cu bătrâni, exact ca în Franţa anului 1940. Daca evacuările iau amploare, situaţia aceasta se va agrava fără îndoială, ceea ce trebuie să ne facă să fim prudenţi atunci când dăm asemenea ordine." Ii ceream lui Hitler „să meargă în zonele vestice ca să se convingă de aceste realităţi... Poporul vă aşteaptă."14

Dar Hitler nu s-a lăsat înduplecat. Dimpotrivă, îndată ce a auzit că Schmeer, Kreisleiterul Aachenului, nu folosise toate mijloacele posibile pentru a forţa populaţia să evacueze oraşul, 1-a destituit imediat din toate funcţiile, 1-a exclus din partid, trimiţându-1 apoi ca simplu soldat pe front. N-ar fi avut nici un sens să vrei a-1 convinge pe Hitler să revină asupra deciziei sale. Pe de altă parte, eu n-aveam suficientă autoritate să intervin ca un factor de sine stătător, împins de griji şi de nelinişti, am dictat pe nepregătite un mesaj, care, după ce primea aprobarea lui Hitler, urma să fie trimis de Bormann celor opt Gauleiteri din teritoriile vestice. Voiam să-1 pun pe Hitler în situaţia de a se dezminţi pe sine însuşi: nu i-am îmbrăţişat dispoziţiile radicale din ultimele zile, ci, sintetizând decizii date până atunci pentru cazuri particulare, 1-am determinat să emită o directivă generală. Psihologic, textul meu se întemeia din nou pe credinţa sa reală ori simulată în victorie: dacă nu revine asupra ordinului de a se distruge totul — încercam eu să-1 conving - atunci dă de înţeles că socoteşte războiul pierdut şi rezistenţa cu orice preţ inutilă, începeam cu o formulă lapidară: „Fiihrerul a ajuns la concluzia că poate să recucerească rapid teritoriile pierdute. Teritoriile din Vest, cu producţia lor de armament, fiind deosebit de importante pentru continuarea războiului, trebuie ca toate măsurile prevăzute pentru cazurile de evacuare să fie concepute în aşa fel încât să permită repunerea în funcţiune a industriei acestor teritorii... Instalaţiile industriale nu vor fi făcute inutilizabile decât în ultimul moment, prin măsuri care să le paralizeze pentru un timp... Centralele electrice din regiunile miniere e bine să fie cruţate, ca să se poată asigura îndepărtarea apei de infiltraţie, în caz de nefuncţionare a pompelor şi de inundare a puţurilor, este nevoie de luni de zile până să se poată relua activitatea în mine." Peste puţin timp, am telefonat la Cartierul General ca să întreb dacă i s-a prezentat Fiihrenilui mesajul. I se prezentase, într-adevăr, însă ieşise cu o modificare. Mă

aşteptasem ca Hitler să-1 cenzureze pe ici-pe colo şi să dea o formulare mai categorică măsurilor menite să paralizeze întreprinderile. Dar, în realitate, nu s-a atins de conținutul concret al textului, ci numai a atenuat, cu mâna lui, pasajul referitor la încrederea în victorie. Fraza a doua suna acum astfel: „Nu este cu desăvârşire exclusă redobândirea unei părți a teritoriilor din Vest, aflate acum la inamic.”

Difuzându-1 Gauleiterilor, Bormann a completat mesajul cu un adaos imperativ: „în numele Fiihrerului, vă transmit alăturat, pentru executare strictă şi necondiționată, o telegramă a domnului Speer, ministru al Reichului.”15 Bormann însuşi intrase în joc. Spre deosebire de Hitler, el părea să întrevadă clar urmările catastrofale pe care le-ar fi avut pustiirea totală a teritoriilor supuse evacuării.

Dar, în fond, vorbind despre „redobândirea unei părți a teritoriilor din Vest aflate acum la inamic”, Hitler nu încerca decât să-şi salveze imaginea. Ştia doar, de mai bine de o săptămână, că războiul, chiar dacă frontul s-ar stabiliza, se va termina în câteva luni din cauza lipsei de materiale, între timp, Jodl completase cu o serie de considerații strategice previziunile pe care le făcusem eu în anul precedent cu privire la producția noastră de armament şi demonstrase că armata ocupa un spațiu prea vast; el folosea imaginea şarpelui care nu se mai poate mişca din pricină că a înghițit o pradă prea mare. De aceea propunea să se abandoneze Finlanda, nordul Norvegiei, Italia de Nord şi o parte a Balcanilor, reducându-se în felul acesta teritoriile ocupate, pentru a se lua poziție pe linii de apărare favorabile din punct de vedere geografic, de-a lungul Tisei şi al Savei, precum şi pe limita sudică a Alpilor. El spera să elibereze astfel un număr important de divizii. Inițial, Hitler obiectase la ideea de autolichidare conținută în acest plan, însă în cele din urmă, la 20 august 1944, 16 m-a autorizat să calculez consecințele pe care le-ar avea renunțarea la materiile prime furnizate de teritoriile respective.

Dar, cu trei zile înainte de a-mi termina memoriul, pe 2 septembrie 1944, între Finlanda şi Uniunea Sovietică s-a semnat un armistițiu şi trupelor germane li s-a cerut să părăsească țara până la 15 septembrie. Jodl mi-a telefonat imediat, interesându-se de rezultatul calculelor mele. Umoarea lui Hitler se schimbase complet. Acum nici nu se mai gândea să evacueze de bunăvoie nişte teritorii. Jodl, dimpotrivă, susținea, mai insistent decât oricând, ca armata germană să se retragă din Laponia cât încă nu se strică vremea: pierderea tuturor armelor ar fi inevitabilă, spunea el, dacă în cursul operațiunii de retragere soldații noştri ar fi surprinşi de viscolele care încep în Laponia toamna timpuriu. Dar Hitler a recurs la acelaşi argument ca şi în urmă cu un an, când se punea problema evacuării minelor de mangan din sudul Rusiei: „Dacă pierdem zăcămintele de nichel din nordul Laponiei, atunci în câteva luni închidem fabricile de armament.”

Argumentul n-avea să stea multă vreme în picioare. Trei zile mai târziu, la 5 septembrie, am trimis prin curier un memoriu lui Jodl şi lui Hitler. Demonstram pe această cale ca nu pierderea minelor de nichel finlandeze va hotărî soarta războiului, ci încetarea livrărilor de minereu de crom din Turcia. Presupunând că producția de armament continua să se realizeze în condiții de randament ridicat - ipoteză care era numai teoretică din cauza bombardamentelor aeriene - ultima livrare de crom pentru industria germană ar fi avut loc la l iunie 1945. „ținând seama de posibilitățile de stocare ale industriei noastre prelucrătoare, producția dependentă de crom, adică întreaga producție de armament, se va opri la l ianuarie 1946.”

Reacțiile lui Hitler deveniseră de multă vreme imprevizibile. Mă aşteptam mai degrabă la o izbucnire de furie neputincioasă, dar, de fapt, el a primit calm informațiile pe care i le-am dat, nu a tras nici o concluzie şi, în ciuda sfatului lui Jodl, a amânat până la jumătatea lui octombrie începerea evacuării. Poate că în situația militară de atunci asemenea prognoze îl lăsau rece. După prăbuşirea fronturilor în Est şi în Vest, data de l ianuarie 1946 trebuie să-i fi părut o utopie până şi lui Hitler.

Deocamdată, consecințele penuriei de carburant erau cele care ne dădeau de furcă cel mai mult. În iulie, îi scrisesem lui Hitler că, din cauza lipsei de carburant, în septembrie 1944 va trebui probabil să renunțăm la orice mişcare tactică; acum se adeverea această previziune. La sfârşitul lui septembrie, îi semnalam următoarele: „Cu toată vremea frumoasă, un grup de 37 de avioane de vânătoare operaționale, staționat la Krefeld, după ce timp de două zile a fost constrâns la inactivitate, a treia zi n-a putut să zboare decât până la Aachen, şi numai cu 20 de aparate, deoarece nu a primit decât 20 de tone de carburant." Când am aterizat peste câteva zile pe aerodromul bazei de instrucție de la Werneuchen, la est de Berlin, comandantul mi-a explicat că fiecare elev pilot nu poate efectua decât o oră de zbor de antrenament pe săptămână, unitatea neprimind decât o parte din carburantul de care are nevoie.

Armata de uscat era şi ea aproape imobilizată din cauza penuriei de carburant. La sfârşitul lunii octombrie, i-am relatat lui Hitler despre o călătorie de noapte pe care o făcusem în vederea unei inspecții la Armata a 10-a, aflată la sud de Pad. Întâlnisem acolo „o coloană de 150 de camioane, trase fiecare de câte patru boi; nenumărate alte camioane erau remorcate de blindate şi de tractoare". La începutul lui decembrie, mă îngrijora faptul ca „pregătirea conducătorilor de tancuri lăsa foarte mult de dorit, pentru că, din lipsă de carburant, nu se puteau antrena cum trebuie".18 Generalul Jodl ştia, fireşte, chiar mai bine decât mine, cât de proastă era situația în care ne aflam. Ca să disponibilizeze 17 500 de tone de carburant - cândva producția a două zile şi jumătate - în vederea ofensivei din Ardeni, a trebuit să suspende, la 10 noiembrie 1944, aprovizionarea cu carburant a altor grupuri de armate.19

Între timp, efectul bombardamentelor asupra uzinelor de hidrocarburi sintetice se repercutase indirect asupra ansamblului industriei chimice. Trebuia să-1 informez pe Hitler „că suntem nevoiți să amestecăm explozibilii cu sare ca să umplem cartuşele existente si că, în felul acesta, am atins ultima limită a posibilului". De fapt, începând din octombrie 1944, explozibilii conțineau 20% sare gemă, ceea ce le diminua în aceeaşi măsură eficacitatea.20

În această situație disperată, Hitler şi-a ratat şi ultimul atu pe care-1 mai avea în planul mijloacelor tehnice. Tocmai atunci noi produceam din ce în ce mai multe avioane de vânătoare: era un caraghiozlâc. În ultimele şase luni ale războiului, aviația a primit 12 720 avioane de vânătoare; în 1939, începuserăm războiul cu numai 77121. La sfârşitul lui iulie, Hitler îşi dăduse din nou acordul la un proiect de selecționare a 2 000 de piloți pentru un curs special de pregătire, deoarece noi tot mai speram ca, printr-o concentrare masivă a aviației de vânătoare, să provocăm mari pierderi flotei aeriene americane şi să constrângem inamicul să pună capăt bombardamentelor, într-adevăr, în zborurile lor dus şi întors, aceste formațiuni de bombardiere ofereau un flanc ce se întindea în medie pe mai mult de l 000 de kilometri.

Calculele mele şi ale lui Galland, generalul Aviației de vânătoare, conduseseră la concluzia că noi pierdeam, în medie, un avion de vânătoare pentru fiecare bombardier inamic doborât în spațiul aerian german; estimam, de altminteri, că pierderile în materiale sunt în raport de l la 6, iar pierderile în piloți în raport de l la 2. Dar, cum jumătate dintre piloții noştri reuşeau să se salveze sărind cu paraşuta şi cum echipajele inamice nu puteau cădea în prizonierat decât pe sol german, noi credeam că, în ciuda superiorității Aliaților în oameni, în materiale şi în posibilitatea de a instrui noi piloți, avantajul va fi indubitabil de partea noastră.

Înjur de 10 august, Galland, extrem de agitat, m-a solicitat să mergem împreună cu avionul la Cartierul General: conform uneia dintre deciziile subite şi arbitrare ale lui Hitler, flota aeriană „Reich”, care era pe punctul de a se constitui, cu cele 2 000 de avioane de vânătoare ale ei, urma să fie transferată pe Frontul de Vest. Din experiență, ne dădeam seama că acolo ar fi fost în scurt timp decimată. Hitler bănuia, desigur, motivul vizitei noastre. Ştia că nu-şi respectase promisiunea pe care mi-o făcuse în iulie, de a afecta avioane de vânătoare pentru protecția uzinelor de hidrocarburi. Dar, în timpul şedinței de Stat-Major, a evitat orice confruntare şi a decis să ne primească îndată după încheierea discuțiilor în plen.

Am început prin a-mi exprima cu prudență rezervele privind oportunitatea deciziei sale şi, în ciuda stării de iritare, i-am expus, cu tot calmul de care eram în stare, situația catastrofală a producției de armament, i-am dat cifre şi i-am descris consecințele la care ne expuneam dacă bombardamentele ar fi continuat. El n-a întârziat să dea semne de nervozitate şi de indispoziție; deşi a ascultat fără să scoată un cuvânt, am putut să-mi dau seama după expresia feței, după îndârjirea cu care-şi freca mâinile, după felul cum îşi rodea unghiile, că tensiunea în care se află este în continuă creştere. Când am terminat, şi când tocmai credeam ca-1 convinsesem de necesitatea ca orice avion de vânătoare disponibil pe teritoriul Reichului să fie folosit în combaterea bombardierelor, Hitler nu s-a mai putut abține. S-a înroşit ca focul, ochii lui pierzându-si orice vioiciune şi expresivitate. Apoi a început sa strige ca un apucat: „Măsurile operative sunt treaba mea! Ocupă-te de armamentul dumitale! Asta nu te priveşte pe dumneata!” Poate că i-ar fi venit mai uşor să-mi accepte explicațiile dacă ne-am fi aflat între patru ochi. Prezența lui Galland nu era de natură nici să-1 facă înțelegător, nici să-1 predispună la concesii.

A întrerupt brutal discuția şi deci orice altă argumentație: „Nu mai am timp de dumneata.” înmărmurit, m-am retras cu Galland în baraca mea.

A doua zi, când ne pregăteam să luăm avionul pentru a ne întoarce cu mâna goală la Berlin, Schaub ne-a anunțat că trebuie să ne prezentăm încă o data la Hitler. Incapabil să se stăpânească, el s-a înfuriat din nou; cuvintele i se rostogoleau din gură într-un debit din ce în ce mai accelerat: „Nu mai vreau să se producă avioane! Aviația de vânătoare se desființează! Opriți producția de avioane! Imediat! Ați înțeles? Vă plângeți mereu că vă lipsesc lucrătorii specializați, nu-i aşa? Strângeți-i pe toți şi trimiteți-i să producă tunuri antiaeriene. La tunuri antiaeriene toți lucrătorii! Şi materialele! Vă dau ordin! Trimiteți-mi-1 pe Saur imediat la Cartierul General! Trebuie întocmit un program pentru tunurile antiaeriene. Spuneți-i asta şi lui Saur. Un program înmulțit cu zece... Vom pune sute de mii de muncitori să lucreze în producția de tunuri, în reportajele presei străine citesc zilnic cât de periculoasă este apărarea antiaeriană. Apărarea antiaeriană le inspiră respect, nu avioanele noastre de vânătoare!” Galland a încercat să-

i explice că avioanele noastre de vânătoare ar doborî mult mai multe avioane inamice decât apărarea antiaeriană, dacă am putea să le folosim în Germania, dar el n-a reuşit să depăşească primele cuvinte. Am fost din nou expediaţi cu brutalitate, de fapt daţi pe uşă afară.

În pavilionul ceaiului, mi-am turnat mai întâi un vermut din sticla ce era mereu pregătită pentru ocazii de genul acesta; mă durea stomacul după o asemenea scenă. Galland, care părea totdeauna calm şi stăpân pe sine, avea acum, pentru prima oară de când îl cunoşteam, un aer deconcertat. Nu putea să se împace cu gândul că aviaţia de vânătoare, care-i era subordonată, urma să fie desfiinţată pentru laşitate în faţa inamicului, în ce mă priveşte, eu cunoşteam izbucnirile lui Hitler şi ştiam că acţionând cu tact şi prudenţă se poate ajunge, de cele mai multe ori, la corectarea deciziilor sale. Am încercat să-1 liniştesc pe Galland: capacităţile de producţie construite pentru avioanele de vânătoare nu permiteau trecerea la producţia de tunuri. Nu tunurile antiaeriene reprezentau punctul nevralgic al producţiei noastre de armament, ci muniţiile şi, mai ales, explozibilii.

Saur, care se temea, asemenea mie, ca nu cumva Hitler să ceară nişte lucruri irealizabile, i-a explicat a doua zi şefului că o majorare a producţiei de tunuri antiaeriene depinde de livrarea unor maşini-unelte de un tip special, care servesc la alezarea de tuburi lungi.

Puţin mai târziu, m-am dus din nou, împreună cu Saur, la Cartierul General pentru a discuta detaliile acestui ordin pe care, în plus, Hitler îl dăduse şi în scris. După ce la început ceruse ca producţia să fie mărită de cinci ori, acum, după o luptă înverşunată, se mulţumea cu o majorare de două ori şi jumătate. Pentru a realiza acest program, el ne-a fixat ca termen luna decembrie 1945, cerând totodată ca producţia de muniţii destinate apărării antiaeriene să fie dublată.23 S-au putut discuta în linişte douăzeci şi opt de puncte ale ordinii de zi. Dar, când i-am atras din nou atenţia asupra faptului că trebuia să angajăm avioanele de vânătoare pe teritoriul naţional, el s-a înfuriat iarăşi, m-a întrerupt, a repetat ordinul cu privire la creşterea producţiei de tunuri antiaeriene în locul celei de avioane de vânătoare şi a închis şedinţa.

A fost primul ordin al lui Hitler căruia nici eu, nici Saur nu ne-am supus. M-am hotărât să acţionez după mintea mea şi, a doua zi, am stabilit în faţa Statului-Major al Sectorului Armament „că, în orice condiţii, trebuie să asigurăm funcţionarea la cei mai înalţi parametri a industriei producătoare de avioane de vânătoare”. Trei zile mai târziu, i-am convocat pe reprezentanţii industriei aeronautice şi, în prezenţa lui Galland, le-am explicat importanţa misiunii lor: „Este vorba de accelerarea producţiei la maximum, pentru a face faţă pericolului extrem de grav care ne ameninţă: distrugerea producţiei noastre de armament pe teritoriul patriei.”24 între timp însă, şi Hitler se calmase şi-mi dăduse pe neaşteptate acordul cu privire la caracterul de maximă urgenţă al unui program, desigur redus, având ca obiect construcţia de avioane de vânătoare. Furtuna trecuse.

În vreme ce noi eram constrânşi să limităm producţia şi chiar să încetăm a mai pune la punct şi alte prototipuri, Hitler, din ce în ce mai calculat, căuta să trezească printre generali şi în rândul vârfurilor conducerii speranţa că, în curând, aveam să intrăm în posesia unor arme noi, apte să decidă soarta războiului. Adesea, în inspecţiile mele la divizii, eram întrebat cu un zâmbet misterios când or să fie gata armele-minune.

Nu-mi plăceau deloc asemenea iluzii, pentru că, într-o zi, tot avea să vină dezamăgirea. De aceea, la mijlocul lui septembrie, când V2 începuseră deja să fie utilizate, i-am adresat lui Hitler următoarele rânduri: „Credința în iminenta introducere în luptă a unor noi arme, de natură să influențeze soarta războiului, este larg răspândită în rândurile trupei. Ea aşteaptă ca acest lucru să se producă în zilele următoare. Convingerea este sincer împărtăşită şi de unii ofițeri superiori. Rămâne de discutat dacă este oportun ca, într-o perioadă atât de grea, să pregăteşti o deziluzie care nu va întârzia să aibă consecințe supărătoare asupra moralului trupelor, trezind o speranță ce nu se va putea materializa într-un termen aşa de scurt. Populația aşteaptă şi ea în fiecare zi minunea şi se întreabă dacă ne dam seama că se apropie ceasul al doisprezecelea. Nu mai este posibil să ținem în magazii aceste arme şi să le tot amânăm folosirea. Atunci se pune întrebarea: are vreo îndreptățire o asemenea propagandă?”25

Într-o convorbire pe care am purtat-o între patru ochi, Hitler a recunoscut că am avut dreptate; nu renunțase totuşi, cum urma să constat curând, la a flutura în văzul tuturor perspectiva unor arme miraculoase. De aceea, la 2 noiembrie 1944, îi scriam lui Goebbels: „Mi se pare inoportun să insuflam opiniei publice speranțe pentru care nu putem garanta cu certitudine că le vom realiza într-un termen previzibil... Îmi îngădui deci să vă rog să aveți grijă ca, de acum înainte, presa cotidiană şi de specialitate să nu mai facă referiri la performanțe în materie de armament care sunt de domeniul viitorului.”

Prin urmare, Goebbels a încetat realmente să mai publice informații privind armele noi. Dar, lucru curios, s-au intensificat zvonurile. De-abia la Procesul de la Nürnberg am aflat, din gura lui Fritzsche, unul dintre primii colaboratori ai ministrului Propagandei, că Goebbels înființase un serviciu special de răspândire a zvonurilor. Acestea se refereau la cele ce aveau să se întâmple în viitor. De câte ori nu rămăseserăm noi seara, după şedințele consacrate problemelor armamentului, ca să ne imaginăm noi descoperiri ale tehnicii... Nici problema posibilității de a construi o bombă atomică nu era ocolită. La şedințele noastre asistaseră adesea informatori din anturajul lui Goebbels; ei nu lipsiseră nici de la reuniunile noastre de seară.

În acele vremuri tulburi, când fiecare se lăsa legănat de speranțe, zvonurile îşi găseau un teren propice de difuzare. De mult timp nu se mai dădea crezare ziarelor. Fițuicile astrologice au făcut totuşi excepție în ultimele luni ale războiului, bucurându-se de aprecierea unui număr din ce în ce mai mare de oameni disperați. După cum mi-a relatat Fritzsche la Nurnberg, multiple rațiuni obligau ca aceste publicații să țină de competența Ministerului Propagandei, care s-a folosit de ele pentru a influența opinia publică. Horoscoape „ticluite” vorbeau de nişte văi ce trebuie străbătute, proroceau cum ca, acuşi-acuşi, lucrurile vor lua o întorsătură extraordinară, făcând risipă de promisiuni deghizate. Numai în fițuicile astrologice se mai vorbea despre un viitor al regimului.

Capitolul 28 PRĂBUŞIREA

Industria de armament, aflată din primăvara lui 1944 în subordinea ministerului meu, a început spre sfârşitul toamnei să se subțieze din nou. Nu era vorba numai de faptul că punerea la punct a rachetelor mari, considerată de mulți a fi decisivă, trecuse sub controlul SS-ului, ci şi de acela că unii Gauleiteri reuşiseră să ia sub oblăduire fabricile de armament de pe raza circumscripției lor. Hitler sprijinea asemenea inițiative.

A fost de acord, de pildă, cu cererea lui Sauckel privind amplasarea în Turingia a unei mari uzine subterane, unde să se producă în serie avioane de vânătoare. Era vorba de avioane monomotor, cărora Hitler le spunea „Volksjäger”. Dar economia noastră intrase deja în agonie, astfel încât fărâmițarea n-a mai avut timp să-şi facă efectul.

Concomitent cu aceste tentative, şi ca un simptom al dezorientării crescânde, se născuse speranța că am putea obține succese chiar şi cu arme primitive, atenuându-se astfel criza în care ne găseam din punct de vedere al tehnicii armamentului. Ce ne lipsea la acest capitol trebuia suplinit prin curajul individual al fiecăruia, în aprilie 1944, Donitz îl numise pe ingeniosul viceamiral Heye responsabil al construcției de submarine individuale şi de alte vase de război; dar, până să înceapă producția de serie, se făcuse luna august, invazia reuşise definitiv şi timpul pentru asemenea proiecte trecuse. Himmler, pe de altă parte, voia să organizeze un „comando al morții”, cu avioane cu reacție ai căror piloți ar fi avut misiunea să intre berbeceşte în bombardierele inamice spre a le nimici. O altă armă primitivă era ceea ce se chema „Panzerfaust”

(pumnul blindat), o mică rachetă lansată manual, destinată să acopere golul creat de lipsa tunurilor antitanc.1

În toamna lui 1944, Hitler a intervenit brusc în producția măştilor de gaze numind un delegat special care i se subordona direct. S-a întocmit în mare grabă un program, având ca obiect protejarea populației de consecințele unui război cu gaze toxice. Deşi la ordinul imperativ al lui Hitler s-a putut tripla producția şi, începând din octombrie 1944, s-a depăşit cifra se 2 300 000 de măşti de gaze, protecția populației urbane nu putea fi asigurată decât peste câteva luni. De aceea organele de partid difuzau sfaturi, explicând cetățenilor cum se pot proteja cu mijloace sumare, de pildă cu ajutorul hârtiei.

Desigur, Hitler vorbea la data aceea de pericolul unui atac cu gaze toxice asupra oraşelor germane, 2 dar prietenul meu, doctor Karl Brandt, pe care îl însărcinase cu asigurarea măsurilor de protecție, nu excludea posibilitatea ca aceste pregătiri febrile să fie preludiul unui război chimic declanşat chiar de noi. Printre alte „arme miraculoase”, noi posedam un gaz toxic, numit tabun, care pătrundea prin filtrele tuturor tipurilor cunoscute de măşti de gaze. Era suficient contactul cu nişte urme oricât de slabe ca să se producă efectul ucigător.

La un moment dat, Robert Ley, chimist de profesie, m-a invitat să călătorim împreună în vagonul său salon. Era în toamna lui 1944, după o consfătuire la Sonthofen. După cum îi era obiceiul, avusese grijă ca de pe masă să nu ne lipsească vinurile grele. Vorbirea lui împleticită trăda starea de agitație în care se afla. „Dar noi avem acest nou gaz”, 1-am auzit spunând. „Ftihrerul trebuie să-1 folosească! Dacă nu acum, atunci când? Acum ori niciodată! Dumneata să nu pierzi ocazia să-i explici că e timpul şi răstimpul să facă acest pas!” Am tăcut. Dar era clar că Ley purtase o discuție asemănătoare cu Goebbels, deoarece ministrul Propagandei se interesase la cei din industria chimică în legătură cu eficiența gazului toxic şi-i ceruse lui Hitler dezlegarea de a-1 utiliza. Hitler, ce-i drept, respinsese constant ideea unui război cu gaze toxice, dar acum, în cursul unei şedințe de Stat-Major, lăsase să se înțeleagă că folosirea gazelor ar putea stopa înaintarea trupelor sovietice. Se hrănea astfel cu speranța deşartă că țările occidentale vor accepta un război chimic împotriva Estului: căci, după el, guvernul englez şi cel american aveau interes, în acest stadiu al războiului, ca ruşii să nu mai

poată înainta, întrucât în şedința de Stat-Major nu s-a înregistrat vreo reacție pozitivă, nici Hitler n-a mai revenit asupra temei.

Nu încape îndoială că generalii se temeau de nişte consecințe imprevizibile, în ce mă priveşte, la 11 octombrie 1944, îi scriam lui Keitel că, din cauza prăbuşirii industriei chimice, materiile prime, ca cianogenul şi metanolul, se epuizaseră.3 In consecință, producția de tabun urma să fie oprită începând cu 1 noiembrie, iar cea de iperită să fie redusă la un sfert. Keitel, ce-i drept, a obținut un ordin de la Hitler care interzicea orice reducere a producției de gaze toxice. Dar asemenea dispoziții nu mai aveau deja nici o legătura cu realitatea. Fără sa fi fost primit vreun răspuns, repartizarea produselor chimice de bază se efectua în conformitate cu propunerea mea.

La 11 noiembrie, am fost nevoit să adaug la memoriile mele privind nerealizările din industria de carburanți o nouă informație alarmantă: de mai bine de şase săptămâni, comunicațiile cu Ruhrul erau blocate. I-am scris lui Hitler: „Având în vedere întreaga structură economică a Reichului, a devenit evident că pierderea zonei industriale Renania-Westfalia este, pe termen lung, insuportabilă pentru ansamblul economiei germane şi pentru o continuare cu succes a războiului... Uzine de armament extreme de importante sunt pe punctul de a se opri. În condițiile actuale, nu există nici o posibilitate de a evita aceste situații. Cărbunele nemaiputând fi transportat în restul teritoriului Reichului, rezervele Reichsbahnului se diminuează rapid, uzinele de gaze amenință să sucombe, fabricile de ulei şi de margarina mai au puțin şi se opresc; chiar şi aprovizionarea cu cocs a spitalelor a devenit insuficientă.”

De fapt, sfârşitul bătea la uşă. Începeau să apară semne de anarhie. Trenurile cu cărbune nu mai ajungeau la destinație, fiind oprite de Gauleiteri, care le confiscau încărcătura pentru propriile lor nevoi. La Berlin, clădirile nu mai erau încălzite: gazele şi curentul electric nu puteau fi distribuite decât la anumite ore. De la Cancelaria Reichului ne-a venit o reclamație indignată deoarece Oficiul nostru de resort refuzase să-i repartizeze toată cantitatea prevăzută pentru restul lunilor de iarnă.

În situația creată devenise imposibil să ne realizăm programele, ci numai să încercăm să producem piesele ce ne lipseau. Dacă stocurile se epuizează, adio producție de armament! în privința asta, eu, ca de altfel şi strategii aviației inamice, subestimam marile rezerve de piese disparate care se acumulaseră în uzine.5 Dintr-o anchetă aprofundată, rezulta că se mai putea conta pe randamente ridicate în producția noastră de armament numai pe durata câtorva luni. Hitler a primit acest ultim „program de urgență şi de producție complementară”, cum îi ziceam noi, cu un calm ce a făcut să ne înghețe sângele în vine. Dar n-a catadicsit să spună nici un cuvânt despre consecințele în privința cărora nu mai era nici un dubiu.

Cam în aceeaşi perioadă, la o şedință de Stat-Major, Hitler s-a exprimat de față cu toți generalii: „Norocul nostru că avem un geniu printre noi. Este Saur. El reuşeşte să biruie toate greutățile.” Generalul Thomale i-a atras atenția lui Hitler că mă aflu şi eu, Speer, printre cei prezenți, la care a replicat scurt şi iritat de a fi fost întrerupt: „Da, ştiu, dar Saur e geniul care va stăpâni situația.” Partea curioasă este că am înghițit acest afront deliberat fără să mă sinchisesc, aproape ca pe ceva adresat altuia: începeam să mă desprind din context.

La 12 octombrie 1944, atunci când situația militară în Vest se stabilizase şi când se putea vorbi din nou de un front, nu numai de valuri de oameni în jalnică retragere,

Hitler m-a luat deoparte după o şedinţă de Stat-Major; mi-a cerut să-mi iau angajamentul că voi păstra secretul spunându-mi apoi că o să strângă toate forţele disponibile şi o să declanşeze o mare ofensivă în Vest: „Pentru aceasta, va trebui ca dumneata să organizezi o unitate alcătuită din muncitori constructori germani, suficient de motorizată ca să poată efectua şi lucrări de poduri de tot felul, chiar dacă traficul feroviar este întrerupt. Mergi pe forma de organizare care şi-a trecut toate probele în timpul campaniei din Vest, din 1940.”6 I-am atras atenţia că nu prea mai avem camioanele necesare unei asemenea operaţiuni. „Pentru realizarea acestui scop, toate celelalte trec pe planul doi, oricare ar fi consecinţele. Aceasta va fi marea lovitură! E obligatoriu să reuşească”, a spus el apăsat.

Spre sfârşitul lui noiembrie, Hitler a declarat din nou că îşi joacă ultima carte în această ofensivă. Convins că va reuşi, el a adăugat, imperturbabil, că este ultima lui tentativă: „Dacă eşuează, nu mai văd nici o posibilitate de a termina războiul în condiţii avantajoase... Dar o să răzbim noi”, a adăugat el, pentru ca apoi să se piardă imediat în vise şi ipoteze fanteziste, tot mai stufoase: „O singură străpungere a frontului occidental! O să vezi dumneata! Asta va duce la prăbuşirea şi panica americanilor. Vom pătrunde în centru şi vom lua Anversul. Adică vor pierde portul prin care se aprovizionează! Armata engleză se va pomeni strânsă ca-ntr-o pungă imensă. Vom face sute de mii de prizonieri, ca rândul trecut în Rusia!”

Cam în aceeaşi perioadă, m-am întâlnit într-o zi cu Albert Vogler, să discutăm situaţia disperată în care se afla Ruhrul ca urmare a bombardamentelor; cu acest prilej, el m-a întrebat pe şleau: „Dar nu se mai termină o dată povestea asta?” I-am explicat că Hitler vrea să concentreze toate forţele într-o ultimă încercare. Vogler a ţinut-o pe-a lui: „Dar oare lui nu îi este clar că toate astea trebuie să se termine într-o bună zi? Prea tare ne irosim forţele. De ce reconstrucţie va mai putea fi vorba dacă distrugerea industriei mai continuă aşa, fie şi numai câteva luni de-acum încolo?” Eu i-am replicat: „Cred că Hitler îşi joacă ultima carte şi ştie şi el acest lucru.” Vogler m-a privit sceptic: „Fireşte, este ultima lui carte, acum, când producţia noastră se prăbuşeşte peste tot. Acţiunea va fi îndreptată contra Estului pentru a ne permite să respirăm?” I-am dat un răspuns evaziv. „Asta va fi desigur pe Frontul de Est. Nimeni nu poate fi atât de nebun încât să se lase descoperit în faţa Estului şi să vrea să oprească inamicul din Vest”, a spus Vogler. Începând din noiembrie, la şedinţele de Stat-Major, generalul Guderian, şeful de Stat-Major al Armatei de uscat, i-a tot atras atenţia lui Hitler asupra ameninţării directe ce plana asupra Sileziei Superioare, ca urmare a concentrărilor de trupe pe Frontul de Est. Se înţelege că el dorea transferarea diviziilor concentrate pentru ofensivă în Vest pe teatrul de operaţiuni din Est, evitând astfel o catastrofa pe Frontul germano-sovietic. La Procesul de la Ntirnberg, mai mulţi acuzaţi au încercat să justifice prelungirea războiului până în perioada de după iama 1944-1945 pretinzând ca Fuhrerul continuase lupta numai pentru a salva viaţa refugiaţilor din Est şi pentru a expune cât mai puţini soldaţi germani prizonieratului în Rusia. Dar toate deciziile pe care Hitler le-a luat în acest timp dovedesc, fără excepţie, contrariul.

Eu consideram ca era indispensabil ca „ultima carte” a lui Hitler să fie jucata cu maximum de eficacitate. De aceea am convenit cu comandantul-şef al Grupului de armate B, feldmareşalul Model, să-i furnizez pe parcursul ofensivei un ajutor improvizat în armament. La 16 decembrie, ziua atacului, m-am instalat într-o cabană de vânătoare

situată lângă Bonn. În timpul călătoriei mele nocturne spre Vest, văzusem gările de triaj aflate la est de Rin supraaglomerate cu mărfare. Bombardamentele imobilizaseră aici materialele destinate ofensivei.

Cartierul General al lui Model se afla în fundul unei vai înguste, împădurite, a Eifelului, în casa de vânătoare a unui mare industriaş. La fel ca şi Statul-Major al Armatei de uscat, Model renunțase la construcțiile tip buncăr, căci nu voia să atragă atenția avioanelor de recunoaştere inamice. Model era bine dispus, căci surpriza reuşise şi frontul fusese rupt; trupele sale înaintau rapid. Vremea ne era favorabilă, exact aceea pe care şi-o dorise Hitler înainte de ofensivă: „Ne trebuie vreme rea, altminteri operațiunea nu va reuşi."

Ca obişnuit al tururilor de inspecție pe câmpurile de luptă, voiam să ajung cât mai aproape de linia frontului. Trupele care înaintau aveau un moral ridicat, pentru că straturile joase de nori împiedicau orice activitate aeriană, în schimb, chiar de a doua zi, în comunicații se instalase haosul, camioanele cu muniție nu mai avansau decât metru cu metru pe şoseaua cu trei sensuri de circulație. Maşina mea, prinsă între ele, nu făcea, în medie, mai mult de 3-4 kilometri pe oră. Mi-era teamă să nu se îndrepte vremea.

Model socotea că această dezordine are mai multe cauze, printre care lipsa de disciplină în unitățile recent constituite şi haosul ce domneşte în spatele frontului. Dar, ca întotdeauna, tabloul de ansamblu arăta că Armata de uscat îşi pierduse capacitatea de organizare care o făcuse celebră cândva: era, desigur, una dintre consecințele celor trei ani de comandă exercitată de Hitler.

Primul obiectiv al anevoioasei noastre deplasări era un pod care fusese aruncat în aer, pe aripa nordică a Armatei a 6-a blindate SS. Ca să mă fac util, îi promisesem lui Model că voi căuta o soluție pentru a repara cât mai repede podul cu pricina. Soldații au întâmpinat cu scepticism apariția mea inopinată. Adjutantul meu îl auzise pe unul dintre aceştia dând următoarea explicație venirii mele: „Ăstuia i-a tras Fiihrerul un perdaf, pentru că podul încă nu e gata. Acum are ordin să pună el însuşi umărul la treabă." De fapt, construcția podului trena, deoarece unitățile de constructori ale OT, pe care noi le alcătuiserăm cu cea mai mare grija, se blocaseră la est de Rin, în nişte ambuteiaje imposibile, în aceeaşi situație se afla şi cea mai mare parte a materialului destinat lucrărilor respective. Aşa că sfârşitul rapid al ofensivei era deja predeterminat de lipsa utilajelor necesare pentru construirea podurilor.

Un alt factor care îngreuna buna desfăşurare a operațiunilor era aprovizionarea insuficientă cu carburanți, în momentul trecerii la atac, unitățile de blindate nu dispuneau decât de slabe rezerve, în superficialitatea lui, Hitler contase pe faptul că unitățile de blindate se vor aproviziona ele însele din stocurile pe care le vor fi capturat de la americani. Când ofensiva a fost pe punctul de a se împotmoli, i-am venit în ajutor lui Model şi, luând legătura la telefon cu uzinele de benzol situate în apropiere, în zona Ruhrului, am dat ordin să se improvizeze trenuri cu vagoane-cisternă şi să se transporte imediat carburantul pe front.

Dar torul s-a prăbuşit când, peste câteva zile, ceața s-a ridicat şi cerul, degajat de orice nor, s-a acoperit de numeroase bombardiere şi avioane de vânătoare inamice. A călători ziua a devenit o problemă chiar şi pentru un autoturism rapid; adesea eram bucuroşi să ne putem adăposti într-un mic boschet. A trebuit ca aprovizionarea să se facă de-acum încolo noaptea: se înainta pe bâjbâite, aproape fără vizibilitate, de la un

copac la altul.7 La 23 decembrie, cu două zile înainte de Crăciun, Model mi-a spus că ofensiva a eşuat definitiv, dar că totuşi Hitler a ordonat să fie continuată.

Am rămas până la sfârşitul lui decembrie în regiunea în care se desfăşurau operațiunile, am inspectat diferite divizii, am nimerit sub focul artileriei şi al avioanelor de vânătoare venind în picaj şi am văzut urmările îngrozitoare ale unui atac german asupra unui cuib de mitraliere: sute de soldați secerați pe o porțiune redusă de teren, în ultima seară, i-am făcut o vizită lui Sepp Dietrich la Cartierul său General, instalat în apropierea oraşului belgian de frontieră Houffalize. Sergent din vechea armată germană, acum comandant al unei armate de blindate SS, Sepp Dietrich, unul dintre puținii comilitoni din perioada de început a partidului, se îndepărtase şi el, în maniera lui frustă, de Hitler. A venit vorba despre ultimele ordine ale Fuhrerului, prin care ceruse, cu îndârjirea de pe urmă, ca oraşul Bastogne, asediat, să fie cucerit „cu orice preț", refuzând să înțeleagă că diviziilor de elită ale SS nu le era uşor să-i răpună pe americani. Imposibil să-1 convingi pe Hitler că adversarii manifestau aceeaşi dârzenie şi vitejie ca şi soldații noştri! Dietrich a adăugat: „în plus, noi nu mai primim muniții. Aprovizionarea este întreruptă de bombardamentele aeriene." Parcă pentru a ilustra neputința noastră, convorbirea nocturnă a fost întreruptă de un atac în picaj al unor uriaşe cvadrimotoare. Şuierături de bombe, explozii nori iluminați în roşu şi galben, vuiet de motoare, şi nicăieri nici o apărare antiaeriană: şedeam ca înmărmurit în fața acestui spectacol de ineficientă militară care se desfăşura pe fundalul grotesc al erorilor de apreciere ale lui Hitler.

Folosindu-ne de întuneric ca de o posibilitate de a ne adăposti de avioanele inamice care atacau în picaj tot ce mişca pe şosele, am plecat cu Poser, pe 31 decembrie, la ora 4 dimineața, ca să ajungem de-abia a doua zi către ora 2 dimineața la Cartierul General al lui Hitler. De câteva ori a trebuit să căutăm câte un loc mai ferit ca să scăpăm de atacurile aeriene; ne-au fost necesare douăzeci şi două de ore pentru a parcurge o distanță de 340 de kilometri, făcând doar scurte opriri.

Cartierul General de Vest al lui Hitler, de unde dirijase ofensiva din Ardeni, era situat la capătul unei vai singuratice, acoperite de pajişte, la doi kilometri nord-vest de Ziegenberg, lângă Bad Nauheim. Ascunse în pădure, cu aparență de colibe din trunchiuri de copac, buncărele erau asigurate cu aceleaşi acoperişuri şi ziduri masive ca toate celelalte reşedințe ale lui Hitler.

De la numirea mea în funcția de ministru, de trei ori încercasem să-i prezint personal lui Hitler urări de Anul Nou, dar de fiecare dată fără succes: în 1943, din cauza unui avion căruia îi înghețase motorul; în 1944, din pricina unei avarii survenite în timpul zborului, pe când mă întorceam de pe frontul de la Oceanul înghețat de Nord.

În anul acesta, 1945, se scurseseră deja două ore până ce am izbutit să trec prin nenumărate controale şi să ajung, în sfârşit, în buncărul personal al lui Hitler. Nu sosisem prea târziu: adjutanți, medici, secretare, Bormann, toată lumea se adunase aici, la o cupă de şampanie, în jurul lui Hitler; numai generalii de la Statul-Major lipseau, în ambianța decomprimată de alcool, totuşi lipsită de elan, Hitler era, după cum mi s-a părut, singurul care se amețise, chiar fără băutură stimulentă, lăsându-se cuprins de o euforie stăruitoare.

Cu toate că începutul unui nou an nu avea cum să uşureze situația disperată lăsată de cel precedent, părea totuşi să predomine un sentiment de uşurare generat de

faptul că, măcar calendaristic, se putea lua ceva de la capăt. Hitler făcea previziuni optimiste pentru 1945: în curând, zicea el, ne vom reveni din căderea actuală şi, în final, victoria va fi de partea noastră. Asistența asculta în tăcere. Numai Bormann îşi dădea acordul entuziast la cele spuse de Hitler. După mai mult de două ore, timp în care / Hitler nu încetase să-şi reverse optimismul bazat pe credința în minuni, anturajul său, inclusiv eu, s-a văzut, în pofida oricărui scepticism, transpus într-o stare din ce în ce mai accentuată de uitare a grijilor legate de viitor: Ftihrerul rămăsese acelaşi magician. Căci nu mai existau argumente raționale apte sa ne convingă. Paralela pe care o făcea cu situația lui Frederic cel Mare8 la sfârşitul Războiului de Şapte Ani însemna, implicit, că-şi recunoaşte totala înfrângere militară, ceea ce ar fi trebuit să ne trezească la realitate. Dar nici unul dintre noi nu şi-a pus problema.

Trei zile mai târziu, în cursul unei convorbiri cu Keitel, Bormann şi Goebbels, s-au reaprins aceste speranțe zadarnice. Cotitura hotărâtoare avea să vină de la o „levee en masse". Goebbels a devenit agresiv când m-am opus şi am declarat că o asemenea mobilizare ar afecta ultimele programe într-o asemenea măsură, încât ar echivala cu prăbuşirea totală a unor întregi grupe de fabricație.9 în privirile cu care mă fixa Goebbels se citeau spaima şi indignarea. Apoi, cu fața spre Hitler, a strigat cu o voce solemnă: „Atunci dumneata eşti, domnule Speer, cel care va purta răspunderea istorică a unei înfrângeri cauzate de faptul că ne-au lipsit câteva sute de mii de soldați! De ce nu accepți o dată? Mai gân-deşte-te! Din vina dumitale!" Pentru o clipă am rămas țintuiți locului, indecişi, iritați, împietriți - atunci Hitler s-a hotărât în favoarea lui Goebbels, pentru victorie.

Acestei discuții i-a urmat o şedință consacrată problemelor armamentului, la care au luat parte - ca invitați ai lui Hitler - şi Goebbels, şi Secretarul său de Stat, Naumann. Conform unui obicei pe care-1 luase de mult, Hitler m-a ignorat în cursul discuției, nu mi-a cerut părerea, ci i s-a adresat numai lui Saur. Ajunsesem pe postul celui care ascultă fără să scoată un cuvânt. După şedință, Goebbels mi-a spus că 1-a frapat să vadă cu câtă apatie m-am lăsat împins la margine de către Saur. Dar astea nu erau decât vorbe goale. Cu ofensiva din Ardeni, războiul luase sfârşit. Ce a urmat nu a fost decât invadarea teritoriului Reichului, încetinită însă printr-o rezistență dezlânată, neputincioasă.

Nu eram singurul care evita ciocnirile. La Cartierul General se instalase o indiferență ce nu se putea explica numai prin letargie, surmenaj şi influență psihică exercitată de Hitler. Acum, o acalmie şi o atmosferă de lasă-mă-să-te-las, prevestind sfârşitul, luaseră locul încontrărilor vehemente, al tensiunilor care, în trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat, se iscaseră între numeroasele interese antagoniste ale grupurilor şi clicilor ce se luptau pentru a capta bunăvoința lui Hitler, aruncându-şi unele altora răspunderea pentru înfrângerile tot mai frecvente. Când, de pildă, în zilele acelea, Saur a reuşit să-1 înlocuiască10 pe Himmler cu generalul Buhle în postul de şef al înzestrării Armatei, măsura aceasta, care însemna o micşorare a puterii lui Himmler, a trecut aproape neobservată. Nu mai exista o atmosferă de lucru în adevăratul înțeles al cuvântului; nu se mai reacționa la evenimente, întrucât conştiința sfârşitului implacabil umbrea totul.

Călătoria pe care tocmai o întreprinsesem pe front mă ținuse, mai bine de trei săptămâni, departe de Berlin, ceea ce demonstra că nu se mai putea guverna din

Capitală. Haosul general făcea ca îndrumarea de la centru a activității din domeniul armamentului să devină tot mai complicată şi, în acelaşi timp, tot mai lipsită de sens.

La 12 ianuarie, a început în Răsărit, aşa cum prezisese Guderian, marea ofensivă sovietică; linia germană de apărare s-a prăbuşit pe un front vast. Chiar şi cele peste 2 000 de blindate moderne ale noastre, imobilizate în Vest, n-ar mai fi fost în stare, la data aceea, să țină piept superiorității trupelor sovietice.

Câteva zile mai târziu, aşteptând să înceapă şedința de Stat-Major, ne aflam la Cancelaria Reichului, în aşa-numita „sală a ambasadorilor", o încăpere căptuşită cu goblenuri, ce dădea în biroul lui Hitler. După sosirea lui Guderian, care întârziase la ambasadorul japonez Oshima, un servitor îmbrăcat în negru şi alb, uniforma SS, a deschis uşa cabinetului de lucru al Fiihreruîui. Păşind pe covorul gros, țesut manual, ne-am îndreptat spre masa cu hărți de la fereastră. Uriaşa placă a mesei, lucrată dintr-o singură bucată de marmură roşu-deschis, vărgat cu alb şi roz, provenea din Austria. Ne-am plasat pe partea dinspre fereastră, iar Hitler s-a aşezat în fața noastră.

Armatei germane din Kurlanda i se tăiase orice posibilitate de retragere şi era într-o situație disperată. Guderian a încercat sâ-1 convingă pe Hitler să abandoneze această poziție şi să dea ordin ca armata respectivă să fie evacuată de acolo pe Marea Baltică. Ca întotdeauna când era vorba să încuviințeze o retragere, Hitler a refuzat. Guderian nu a cedat, Hitler s-a încăpățânat, discuția a devenit foarte aprinsă, în cele din urmă Guderian opunându-se lui Hitler cu o vigoare absolut neobişnuită în acest cerc. Aflat, probabil, încă sub influența alcoolului pe care şi-1 administrase la Oshima, a trecut peste orice reținere. Cu ochii împrăştiind scântei, cu mustața realmente răzvrătită şi ridicându-se în picioare, s-a înfruntat cu Hitler, care se ridicase şi el: „Este pur şi simplu de datoria noastră să-i salvăm pe aceşti oameni! încă mai avem timp sa dispunem transportarea lor", a strigat Guderian pe un ton sfidător. Iritat şi scandalizat la culme, Hitler i-a ripostat: „Vor rămâne acolo şi vor continua să lupte! Nu putem să abandonăm acele teritorii!" Guderian a rămas inflexibil, strigând indignat: „Dar e inutil să sacrificăm acolo fără rost nişte oameni. Este foarte urgent! Trebuie să îmbarcăm aceşti soldați imediat!"

Şi s-a întâmplat ceea ce nimeni n-ar fi crezut că se poate întâmpla. In mod vizibil, acest atac vehement a avut darul să-1 impresioneze pe Hitler. În înțelesul strict al cuvântului, lui îi era imposibil să înghită o asemenea ştirbire a prestigiului său, mai ales din cauza tonului folosit de Guderian. Spre marea mea uimire, el a recurs însă la argumente militare, afirmând că o retragere în direcția porturilor n-ar putea să nu provoace o dezorganizare generală şi să nu ducă la pierderi şi mai mari decât cele care s-ar înregistra dacă armata ar continua să se apere. Guderian a susținut încă o dată cu tărie faptul că, din punct de vedere tactic, retragerea era pregătită până în cele mai mici detalii, fiind întru totul posibilă. Dar a rămas aşa cum a hotărât Hitler.

Era vorba de simptome de declin al autorității sale? Acum, ca şi în trecut, Hitler avusese ultimul cuvânt, nimeni nu părăsise sala indignat, nimeni nu declarase că nu-şi mai asumă răspunderea pentru ceea ce se întâmplă. Iată de ce, în definitiv, prestigiul lui Hitler a rămas totuşi intact deşi, timp de câteva minute, de-a dreptul împietriserăm văzând cum Guderian încalcă uzanțele de la curtea Fiihrerului. Zeitzler îl contrazisese altă dată, dar cu mai multă moderație; la el, respectul şi loialitatea rămăseseră detectabile chiar şi în contestare, însă acum, pentru prima oară, se ajunsese la o

explicație în acest mare cerc. Distanța pur şi simplu se contractase, ni se revelase un nou univers. Fără îndoială, Hitler îşi salvase onoarea. Era foarte mult, dar, în acelaşi timp, foarte puțin.

Urmărind înaintarea rapidă a armatelor sovietice, mi s-a părut util să mă duc încă o dată în Silezia, să văd cum sunt respectate de către organele subalterne directivele mele privind menținerea producției industriale. La 21 ianuarie 1945, când m-am întâlnit la Oppeln cu mareşalul Schorner, noul comandant-şef al Grupului de armate, această industrie nu mai exista decât cu numele: blindatele şi armamentul greu fuseseră distruse în bătălia pierdută. Nimeni nu ştia până unde înaintaseră sovieticii în direcția Oppeln; în orice caz, ofițerii de Stat-Major plecau deja. În hotel nu mai rămăseseră decât câțiva clienți.

În camera mea, atârna pe perete un tablou în acvaforte de Kăthe Kollwitz, La Carmagnole: o mulțime de oameni cu fețele desfigurate de ură dansează şi chiuie în jurul unei ghilotine; lateral, pe jos, se ghemuieşte o femeie, plângând, în situația disperată în care ne găseam la acest sfârşit de război, m-am simțit cuprins şi eu de o nelinişte crescândă. Am avut un somn agitat, bântuit de figurile lugubre ale acelei acvaforte. Teama că şi pentru mine lucrurile or să se sfârşească rău, teamă pe care mi-o refulam în timpul zilei sau pe care mi-o reprimam prin activitatea desfăşurată, mă făcea să trăiesc momente apăsătoare, cum nu mai trăisem niciodată. Oare poporul, cuprins de furie şi dezamăgire, avea să se răscoale şi să-şi ucidă foştii conducători, aşa cum apărea în tablou? în cerc restrâns, cu prietenii şi cunoscuții, vorbeam uneori despre propriul nostru viitor, pe care ni-1 imaginam în culori sumbre. Milch dădea ca sigur că adversarii or să ne suprime pe noi, cei din conducerea celui de al treilea Reich, fără să-şi bată capul prea mult cu procedura judiciară, în ce mă priveşte, împărtăşeam şi eu această părere.

Din frământările acelei nopți m-a smuls telefonul omului meu de legătură de pe lângă Hitler, colonelul von Below. Încă de la 16 ianuarie îl atenționasem foarte serios pe Hitler că, după întreruperea tuturor legăturilor dintre zona Ruhrului şi restul Reichului, pierderea Sileziei Superioare nu va întârzia să antreneze o rapidă prăbuşire economică, îi explicasem, într-o telegramă, importanța Sileziei Superioare şi-1 rugasem să dispună ca „măcar 30 până la 50% din producția de război a lunii ianuarie să fie repartizată Grupului de armate condus de Schorner.”11

Concepusem demersul meu şi ca un sprijin pentru Guderian, care cerea tot timpul să se pună capăt operațiunilor ofensive din Vest şi să se transfere în Est grupurile de blindate care mai existau, îi mai semnalasem lui Hitler: „Ruşii, împărțiți în grupuri compacte, vizibili de foarte departe pe vremea asta cu zăpadă, îşi fac aprovizionarea ca la ei acasă. Având în vedere că angajarea vânătorilor germani pe Frontul de Vest nu aduce un folos evident, ar fi foarte indicată concentrarea acestei arme, încă foarte apreciate aici, asupra unor obiective precise.” Below îmi spunea ca Hitler, deşi râzând sarcastic, găsise pertinentă remarca mea, dar nu trăsese din ea o concluzie practică. Considera Hitler că Vestul este adevăratul său duşman? Se simțea el solidar sau chiar simpatiza cvi regimul lui Stalin? îmi reveneau în minte unele lucruri observate anterior care puteau fi interpretate în acest sens şi care au constituit, probabil, în zilele acelea, motivația ascunsă a comportamentului său.

A doua zi, am încercat să-mi continuu călătoria până la Katowice, în centrul regiunii industriale a Sileziei Superioare, dar n-am mai ajuns până acolo. La o curbă, pe

un drum cu polei, m-am ciocnit cu un camion greu; după ce fărâmasem cu pieptul volanul şi îndoisem chiar bara de direcţie, palid, buimăcit, luptând pentru o gură de aer, m-am pomenit pe treptele de la intrarea unui han de ţară. „Arătaţi ca un ministru după un război pierdut”, mi-a spus Poser. Maşina fiind avariată, m-am întors cu un vehicul sanitar; a trebuit să renunţ la ideea de a mai continua călătoria. Când am fost din nou pe picioare, am putut cel puţin să le telefonez colaboratorilor mei de la Katowice şi să constat că se dăduse curs tuturor măsurilor pe care le conveniserăm.

La întoarcerea spre Berlin, Hanke, Gauleiterul de la Breslau, mi-a arătat vechea clădire a Prezidiumului, construită cândva de Langhans, de curând renovată. „Ruşii n-or să pună mâna niciodată pe aşa ceva”, a strigat el pe un ton patetic. „Mai degrabă îi dau foc!” Am obiectat, dar Hanke se încăpăţâna. Lui îi era indiferent dacă Breslaul avea să cadă sau nu în mâna inamicului, în cele din urmă, am reuşit să-1 conving de importanţa acestei construcţii pentru istoria artei şi să-1 determin să renunţe la ideea de a-şi pune în practică vandalismul.12

În timpul călătoriei se făcuseră, la indicaţia mea, nenumărate fotografii ilustrând nenorocirea refugiaţilor plecaţi în pribegie, fotografii pe care, după ce m-am întors la Berlin, i le-am prezentat lui Hitler. Nutream vaga speranţă că imaginea acestor oameni -femei, copii, bătrâni - care plecau de la casele lor în întâmpinarea unui destin nefericit ar putea sa-I mişte. Nădăjduiam că, cine ştie, îl înduplec să încetinească, măcar prin reducerea efectivelor din Vest, înaintarea nestingherită a ruşilor. Văzându-le, gestul lui a fost să le arunce cât-colo. Mi-este imposibil să spun dacă a făcut-o deoarece aceste lucruri nu-1 mai interesau, ori nu mai suporta să le vadă.

La 24 ianuarie 1945, Guderian i-a făcut o vizită ministrului de Externe, von Ribbentrop. Cu această ocazie, i-a expus situaţia militară şi i-a declarat pe şleau că războiul este pierdut. Intrând în panică, von Ribbentrop a refuzat să se pronunţe în vreun fel şi a încercat să se spele pe mâini de tot ce avea legătură cu subiectul, informându-1 imediat pe Hitler, nu fără să-şi exprime uimirea că şeful Marelui Stat-Major are o idee personală despre situaţia militară. Două ore mai târziu, în cursul şedinţei de Stat-Major, Hitler, iritat, a declarat că pe viitor va pedepsi cu toată asprimea asemenea manifestări defetiste. Fiecare dintre colaboratorii săi n-avea decât un drept, acela de a i se adresa direct: „Interzic în modul cel mai categoric orice generalizare şi orice deducţie! Asta e treaba mea! Oricine va afirma faţă de o terţă persoană că războiul este pierdut va fi tratat ca trădător de ţară, cu toate consecinţele care decurg din aceasta pentru el şi familia sa. Voi acţiona fără a ţine cont de rang şi de prestigiu!”

Nimeni n-a îndrăznit să spună un cuvânt. Am ascultat cu toţii în tăcere, în tăcere am părăsit sala. De-acum încolo urma să avem un oaspete în plus ta şedinţele de Stat-Major. Acesta se aşeza tocmai în fundul sălii, dar simpla lui prezenţă părea extrem de eficace: era şeful Gestapoului, Ernst Kaltenbrunner.

Având în vedere ameninţările lui Hitler si deciziile lui din ce în ce mai imprevizibile, trei zile mai târziu, la 27 ianuarie 1945, am trimis celor mai importanţi membri (300 de persoane) ai organizaţiei mele industriale un raport care făcea bilanţul produc ţiei de armament din aceşti ultimi trei ani. De asemenea, i-am chemat pe primii mei colaboratori arhitecţi pentru a-i ruga să strângă şi să pună la adăpost fotografiile diverselor noastre pro iecte. N-aveam timpul şi nici intenţia să le împărtăşesc grijile şi frământările mele. Dar nu le-a fost greu să înţeleagă: îmi luam adio de la trecut.

La 30 ianuarie 1945, prin von Below, ofițerul meu de legătură, i-am transmis lui Hitler un memoriu, întâmplarea a făcut ca documentul să poarte data celei de a douăsprezecea aniversări a „preluării puterii”. Făceam afirmația pertinentă că, pe planul economiei şi al armamentului, războiul s-a terminat, şi că, în această conjunctură, hrana, combustibilul pentru uz casnic şi electricitatea au prioritate față de tancuri, motoare de avioane şi muniție.

Încercând să combat afirmațiile optimiste ale lui Hitler privind rezultatele viitoare ale producției de armament pentru anul 1945, am anexat la memoriu o listă ce înfățişa cantitățile de arme, tancuri şi muniție preliminate a se realiza în următoarele trei luni. În încheierea memoriului, scriam: „După pierderea Sileziei Superioare, producția germană de armament nu va mai fi în măsură să asigure frontului nici măcar necesarul elementar de muniție, arme şi tancuri, în această situație, superioritatea în materiale a inamicului nu poate fi contracarată numai prin vitejia soldaților noştri.” Nu o dată afirmase Hitler în trecut că, din clipa în care soldatul german va lupta pe pământ german pentru apărarea teritoriului patriei, inferioritatea noastră va fi compensată prin minuni de vitejie. Acestei teorii mă opuneam prin memoriul meu.

După ce 1-a primit, Hitler n-a mai vrut să ştie de mine, ignorându-mă chiar şi în timpul şedințelor de Stat-Major. De abia la 5 februarie m-a chemat la el, cerând să fie de față şi Saur. După toate câte se întâmplaseră, mă aşteptam la o confruntare dezagreabilă. Dar simplul fapt că ne-a poftit în cabinetul intim al apartamentului său de la Cancelarie era un semn că nu se gândea să aplice măsurile cu care ne amenințase. Nu ne-a ținut în picioare, aşa cum avea obiceiul să procedeze când voia să-şi exprime nemulțumirea, ci ne-a rugat, pe un ton foarte amabil, să luăm loc pe fotoliile îmbrăcate în pluş. Apoi, vorbind cu o voce sugrumată, s-a întors către Saur. Părea jenat; simțeam că se află în încurcătură, că încearcă să treacă, pur şi simplu, peste obiecțiile mele şi să vorbească despre problemele de pe ordinea de zi ale producției de armament. Cu un calm ostentativ, s-a referit la posibilitățile lunilor următoare, ceea ce i-a prilejuit lui Saur menționarea unor detalii de natură să atenueze efectul deprimant al memoriului meu. Optimismul lui nu părea să fie lipsit de orice fundament, în definitiv, nu de puține ori, în cursul ultimului an, prognozele mele se dovediseră eronate, căci inamicul nu trăsese concluziile pe care le pusesem eu la baza calculelor făcute.

Am asistat, fără nici un chef, la conversație şi n-am participat la dialog. Hitler s-a întors spre mine de-abia către sfârşit: „Dumneata, desigur, poți să-mi scrii ca să-mi spui cum vezi situația producției de armament, dar îți interzic să te destăinui altcuiva în această privință. De asemenea, nu-ți este permis să dai cuiva vreo copie după memoriu, în ceea ce priveşte ultimul paragraf- şi aici tonul a devenit rece şi tăios - aşa ceva nici mie să nu-mi scrii. Ai fi putut să nu te osteneşti cu asemenea concluzii. Trebuie să mă laşi pe mine să decid ce e de făcut în problema armamentului.” A rostit toate acestea cu o voce foarte potolită, fără cel mai mic semn de iritare, fluierând cumva printre dinți. Spusele lui dobândiseră astfel un accent mult mai categoric, şi, de departe, mult mai periculos decât un acces de furie asupra căruia i-ar fi fost uşor să revină a doua zi. Aici era însă vorba - am simțit foarte clar acest lucru - de faptul ca Hitler se pronunțase la modul irevocabil. La plecare, ne-a salutat - pe mine mai sumar, pe Saur mai cordial.

La 30 ianuarie, prin Poser, trimisesem deja şase copii după memoriul meu celor şase secții ale Statului-Major al Armatei de uscat. Pentru a crea aparența că mă

conformez ordinului lui Hitler, am cerut să-mi fie restituite. Față de Guderian şi de alții, Hitler a declarat că pusese memoriul meu în seif fără să-1 fi citit.

În acelaşi timp, am început să pregătesc un nou memoriu. Ca să-1 implic şi pe Saur, care în fond împărtăşea vederile mele asupra situației, m-am înțeles cu şefii celor mai importante comisii ca, de data aceasta, el să redacteze şi să semneze memoriul. Caracteristic pentru situația mea de atunci este faptul că am fixat, în secret, ca întâlnirea să aibă loc la Bernau, unde Stahl, şeful producției noastre de muniții, avea o uzină. Toți participanții la şedința respectivă au promis că-1 vor convinge pe Saur să repete în scris declarația mea privind falimentul industriei de armament.

Saur s-a dovedit alunecos ca un tipar. Nu s-a reuşit să se obțină din partea lui o declarație scrisă, dar în cele din urmă a promis că, la următoarea întâlnire cu Hitler, va confirma prognozele mele pesimiste. Totuşi, întâlnirea s-a derulat ca de obicei. Nici nu-mi terminasem bine raportul că Saur a şi încercat să-i atenueze efectul deprimant. A relatat despre o convorbire pe care o avusese de curând cu Messerschmitt, scoțând imediat din servietă planurile unui bombardier cvadrireactor. Deşi producerea unui avion cu rază de acțiune până la New York ar fi necesitat, în condiții normale, ani lungi de muncă, Hitler şi Saur s-au îmbătat cu perspectiva groaznicelor efecte psihologice pe care urma să le aibă un bombardament asupra străzilor şi a zgârie-norilor New Yorkului.

În februarie şi martie 1945, Hitler a dat de câteva ori a înțelege că ar fi ordonat să se ia pe diferite căi contact cu inamicul, dar fără să fie cât de cât explicit. De fapt, impresia mea era ca, mai degrabă, urmărea să creeze o atmosferă de maximă încordare, care să facă imposibilă orice reconciliere, în zilele conferinței de la lalta, 1-am auzit dându-i directive ataşatului său de presă, Lorenz. Nemulțumit de ziarele germane, el cerea un ton mai acerb şi mai agresiv: „Trebuie să lovim în aceşti făcători de război de la lalta; să lovim şi sa atacăm în aşa fel, încât să le luăm posibilitatea de a avansa propuneri de pace poporului german. Pentru nimic în lume nu trebuie să se ajungă la o propunere de pace! Banda asta nu vrea decât sa provoace o ruptura între poporul german şi conducătorii lui. Am spus-o întotdeauna: o capitulare este absolut exclusă!” Aici a avut un moment de ezitare: „Istoria nu se repetă!” în ultima sa cuvântare radiodifuzată, Hitler a reluat ideea şi i-a asigurat o dată pentru totdeauna pe aceşti oameni de stat că: „Orice încercare de a influența Germania național-so-cialistă cu ajutorul frazeologiei de factură wilsoniană dovedeşte o naivitate de care Germania actuală s-a lecuit.” A continuat spunând că de obligația de a reprezenta, cu excluderea oricărui compromis, interesele poporului său nu-1 poate dezlega decât acela care 1-a chemat pentru o asemenea misiune. El se gândea la „Atotputernicul”, pe care şi-1 lua, încă o dată, drept martor.

În perspectiva sfârşitului iminent al domniei sale, Hitler, care-şi petrecuse în mijlocul generalilor anii cuceririlor victorioase, se retrăgea acum în mod vădit în cercul extrem de restrâns al camarazilor săi de partid, cu care-şi începuse odinioară cariera politică. Seară de seară, rămânea ore întregi cu Goebbels, Ley şi Bormann. Nimeni n-avea voie să intre, nimeni nu putea auzi despre ce vorbeau ei, nimeni nu ştia dacă-şi depanau amintiri despre începuturile activității sau dacă se gândeau la sfârşit ori la ceea ce avea să urmeze, în zadar am aşteptat în vremea aceea ca vreunul dintre ei să dea fie şi numai un singur semn de compasiune asupra viitorului poporului învins. Ei înşişi se agățau şi de un pai, şi de cele mai vagi semne ale unei întorsături, nepărând câtuşi de

puțin dispuşi să aşeze destinul poporului german mai presus de al lor personal. „Nu le vom lăsa americanilor, englezilor şi ruşilor decât un pustiu” - cu aceste cuvinte se încheiau nu de puține ori discuțiile lor despre situația prezentă. Hitler era de acord cu aceasta, chiar dacă nu se plasa pe o poziție aşa de radicală precum cea a lui Goebbels, Bormann şi Ley. În realitate, câteva săptămâni mai târziu, Hitler s-a dovedit a fi mai radical decât toți. În timp ce-i asculta pe ceilalți, el îşi ascundea gândurile în spatele fațadei de om de stat, dar apoi dădea ordine menite să distrugă resorturile vitale ale poporului.

Într-o zi de pe la începutul lui februarie când, cu ocazia unei şedințe de Stat-Major, se puteau vedea pe harta o sumedenie de străpungeri şi încercuiri, 1-am luat deoparte pe Donitz şi i-am zis: „Trebuie făcut totuşi ceva!” M-a uimit concizia răspunsului său: „Eu nu reprezint aici decât Marina. Orice altceva nu e treaba mea. Fiihrerul, probabil, ştie el ce face.”

Este semnificativ că grupului de persoane care se aduna zi de zi la masa de şedințe, în fața unui Hitler epuizat şi încăpățânat, nu i-a trecut niciodată prin cap să întreprindă ceva. De bună seamă, Goring era corupt de multă vreme şi se ramolea văzând cu ochii. Dar, în acelaşi timp, din ziua în care a început războiul, el s-a numărat printre puținii care au sesizat, cu mult realism şi fără iluzii, întorsătura ce se produsese din cauza lui Hitler. Dacă Goring, al doilea om în stat, împreună cu Keitel, Jodl, Donitz, Guderian şi cu mine 1-am fi somat pe Hitler să explice cum vede sfârşitul războiului, el ar fi fost silit s-o facă. Nu numai că Fuhrerul se temea dintotdeauna de acest gen de conflict, dar acum ar fi putut şi mai puțin decât înainte să renunțe la ficțiunea unei conduceri bazate pe unanimitate de păreri.

Într-o seară, la jumătatea lui februarie 1945, i-am făcut o vizită lui Goring, la Karinhall. Descoperisem pe harta de Stat-Major că-şi regrupase divizia de paraşutişti în jurul pavilionului său de vânătoare. El devenise, de multă vreme, țapul ispăşitor pentru toate eşecurile Luftwaffei. Hitler luase obiceiul să-i aducă, în cadrul şedințelor de Stat-Major, deci în prezența tuturor ofițerilor, acuzații extrem de grave şi de ofensatoare. Scenele pe care i le făcea între patru ochi trebuie să fi fost şi mai teribile. Când aşteptam în anticameră, puteam adesea sa aud reproşurile cu care Hitler îşi copleşea mareşalul.

În seara aceea, la Karinhall, m-am simțit, pentru prima şi ultima dată, apropiat de Goring. La comanda gazdei, ni s-a servit „la gura sobei” un vechi Laffite-Rotschild, după care servitorul a primit ordin să nu ne mai deranjeze. I-am relatat, cu toată sinceritatea, cât mă dezamăgea atitudinea lui Hitler, iar Goring, la rândul său, mi-a răspuns cu aceeaşi sinceritate ca mă înțelege foarte bine şi că, adesea, şi el se află într-o situație asemănătoare.

Dar cazul meu era mai simplu decât al lui, pentru că eu îl întâlnisem pe Hitler mult mai târziu şi deci îl puteam părăsi mai repede. Goring se simțea foarte strâns legat de Hitler; ani de experiențe şi amintiri comune îi înlănțuiseră unul de celălalt – el nu se mai putea scutura de acest trecut. Câteva zile mai târziu, divizia de paraşutişti regrupată în jurul Karinhallului avea să fie transferată, din ordinul lui Hitler, pe front, undeva departe, la sud de Berlin.

În perioada aceea, un ofițer SS de rang superior mi-a dat de înțeles că Himmler pregăteşte nişte demersuri hotărâtoare, în februarie 1945, Reichsfuhrerul SS luase comanda Grupului de armate Vistula, dar, în încercarea de a opri înaintarea ruşilor, nici

el nu fusese mai norocos decât predecesorii săi. Acum, Hitler îl bombarda şi pe el cu reproşuri. Astfel, după numai câteva săptămâni de comandă pe front, Himmler îşi pierduse prestigiul personal care-i mai rămăsese.

Totuşi, lumea se temea de el, şi nu mi-a căzut deloc bine când, într-o zi, adjutantul meu m-a informat că Reichsfuhrerul SS anunțase că vine în seara aceea să stea de vorbă cu mine. A fost, de altfel, singura data când m-a vizitat. Neliniştea mi-a sporit si mai mult când noul şef al oficiului nostru central, Hupfauer, cu care vorbisem destul de deschis în câteva rânduri, mi-a dat de veste, contrariat, că la aceeaşi oră îl va vizita şi pe el Kaltenbrunner, şeful Gestapoului.

Înainte ca Himmler să intre în birou, adjutantul mi-a şoptit: „E singur." Camera mea de lucru nu mai avea geamuri şi nici eu nu mai permisesem să se pună altele, pentru că oricum la fiecare câteva zile erau spulberate de bombe. Pe masă pâlpâia o lumânare jalnică, deoarece curentul electric fusese întrerupt, îmbrăcați în mantale, ne-am aşezat unul în fața celuilalt. Himmler mi-a vorbit despre lucruri cu totul secundare, s-a interesat de nişte amănunte lipsite de importanță, a abordat situația de pe front, pentru ca apoi să-mi debiteze următoarea platitudine: „Când cobori, domnule Speer, ajungi totdeauna în fundul unei văi şi de abia de-acolo începe din nou urcuşul." întrucât nici n-am aprobat, nici n-am contrazis această filozofie primitivă, rămânând pe tot parcursul întrevederii monosilabic, musafirul nu a zăbovit prea mult. S-a arătat prietenos, dar şi impenetrabil. N-am aflat niciodată ce a vrut de la mine şi de ce, în acelaşi timp, la Hupfauer îşi făcuse apariția Kaltenbrunner. Poate că auziseră vorbindu-se despre atitudinea mea critică şi căutau să stabilească nişte contacte. Poate că voiau, pur şi simplu, să ne sondeze.

Într-o scrisoare din 14 februarie, îi propuneam ministrului de Finanțe „ca întregul spor al averilor, care din 1933 încoace atinsese un nivel considerabil, să fie pus la dispoziția Reichului". Aceasta urma să contribuie la stabilizarea mărcii, a cărei putere de cumpărare se menținea cu greu şi cu prețul unor măsuri constrângătoare, îndată ce va fi încetat coerciția, era de aşteptat ca marca să se prăbuşească. Dar când a abordat cu Goebbels sugestia mea, ministrul de Finanțe, contele Schwerin-Krosigk, s-a izbit de rezistența înverşunată a acestui demnitar, care ar fi fost deosebit de afectat de o asemenea măsură.

În perioada aceea, mi-a trecut prin cap şi o altă idee, la fel de himerică; astăzi, ea îmi revelează acea lume de sentimente romantice şi utopice în care trăiam. Cu maximum de precauție şi grijă, am discutat, la sfârşitul lui ianuarie, cu Werner Nauman, Subsecretar de Stat la Ministerul Propagandei, despre situația disperată în care ne găseam. Hazardul ne adunase în adăpostul ministerului. Pornind de la ipoteza că măcar Goebbels e capabil să înțeleagă situația si să adauge concluziile de rigoare, am adus de departe vorba despre necesitatea de a se trage o linie groasă sub ceea ce a fost: mi se năzărise ideea unui demers comun al guvernului, partidului şi comandanților-şefi. Sub conducerea lui Hitler, ar fi urmat să se dea o proclamație potrivit căreia conducătorii Reichului se declarau dispuşi să se predea de bună voie inamicului dacă, în contrapartidă, se asigurau condiții suportabile pentru ca poporul german să poată supraviețui. Ideea aceasta, cam teatrală -care, din fericire, nu s-a realizat niciodată - se hrănea din reminiscențe ale istoriei, din amintirea lui Napoleon care, după înfrângerea

de la Waterloo, se predase englezilor, şi în fine, din tema de inspirație wagneriană a sacrificiului şi a răscumpărării.

Dintre colaboratorii mei din industrie, dr. Liischen, conducătorul industriei electrice, membru al Consiliului de Administrație şi al Biroului de studii al concernului Siemens, mi-era deosebit de apropiat. Acest septuagenar, pe care-mi făcea plăcere să-1 ascult vorbindu-mi despre experiența lui, prevedea vremuri grele pentru poporul german, dar nu se îndoia că, în cele din urmă, se va redresa.

La începutul lui februarie, Luschen mi-a tăcut o vizită în micul meu apartament situat în corpul din spate al clădirii ministerului din Potsdamer Platz, a scos o foaie din servietă şi mi-a întins-o, întrebând: „Ştiți dumneavoastră care e fraza din Mein KampfpQ care oamenii o citează cel mai ades pe stradă? «O diplomație trebuie să aibă grijă ca unui popor să nu i se rezerve o moarte eroică, ci să i se dea posibilitatea practică de a supraviețui. Orice cale care duce spre acest scop este bine venită, iar refuzul de a merge pe ea trebuie să fie considerat ca o crimă izvorând din uitarea datoriei.»„ Liischen a continuat, spunând că a găsit o a doua frază adecvată: „Nu poate exista autoritate de stat concepută ca scop în sine, căci altminteri orice tiranie de pe pământ ar fi inatacabilă şi justificată. Dacă un popor este dus la pieire prin mijloace de care dispune autoritatea care-1 guvernează, atunci a te râscula împotriva acesteia este, pentru fiecare membru al unui asemenea popor, nu numai un drept, ci şi o datorie."

Liischen a plecat fără să mai spună un cuvânt, lasându-mă singur cu foaia de hârtie. Cuprins de nelinişte, umblam de colo până colo prin cameră. Aici găseam exprimate, chiar de către Hitler, gânduri care mă preocupaseră şi pe mine în ultimele luni. Nu rămânea decât o concluzie: Hitler săvârşea, în mod premeditat - judecându-1 chiar în spiritul propriului său program politic - crima de înaltă trădare față de propriul sau popor, care se sacrificase pentru scopurile lui şi căruia îi datora totul; mai mult în orice caz decât îi datoram eu însumi lui Hitler.

În noaptea aceea am luat hotărârea să-1 înlătur pe Hitler. Desigur, pregătirile mele n-au depăşit faza de embrion şi nu ne pot face decât să zâmbim retrospectiv. Dar, în acelaşi timp, ele pun în lumină tarele regimului şi deformările de caracter ale actorilor săi. Un fior mă străbate şi astăzi când mă gândesc unde mă dusese acel regim pe mine, care cândva nu dorisem să fiu altceva decât arhitectul lui Hitler. Continuau să mi se ofere ocazii de a sta față-n față cu el, uneori chiar împreună, scotoceam prin vechile lui proiecte de construcție, şi aceasta în timp ce reflectam asupra modalităților de a-mi procura gazul toxic necesar să-1 elimin pe acest om. În ciuda tuturor dezacordurilor, el nu înceta să mă simpatizeze şi-mi trecea cu vederea mai mult decât oricărei alte persoane. Ani de zile trăisem într-un anturaj pentru care o viață de om nu însemna nimic, dar avusesem impresia că pe mine asta nu mă priveşte. Acum descopeream că aceste experiențe nu trecuseră fără să lase urme asupra mea. Nu numai că eram prins de mâini şi de picioare în hățişul de înşelătorii, de intrigi, de josnicii, de oameni gata să ucidă, dar devenisem eu însumi parte integrantă a acestei lumi pervertite, în fond, trăisem, timp de doisprezece ani, printre asasini, fără să-mi fac probleme de conştiință; acum, când zilele acestei lumi erau numărate, mă găseam pe punctul de a primi, chiar din partea lui Hitler, impulsul moral de a-1 asasina.

Goring m-a ironizat în cursul Procesului de la Ntirnberg, spunându-mi că sunt un al doilea Brutus. Unii dintre acuzați mi-au reproşat şi ei: „Dumneata ți-ai călcat

jurământul pe care i 1-ai făcut Fiihrerului.” Dar referirea la jurământ n-avea nici o valoare şi nu era altceva decât o încercare de a ocoli datoria pe care o aveam cu toții de a gândi în mod independent. Daca nu altceva, măcar atât se poate spune: Hitler însuşi le retrăsese acest argument înşelător, aşa cum mi-1 retrăsese şi mie în februarie 1945.

În plimbările mele prin parcul Cancelariei Reichului, remarcasem coşul de aerisire al buncărului lui Hitler. Gura de aerisire, plasată la nivelul solului, în mijlocul unui mic tufiş, era acoperită cu o grilă subțire. Aerul aspirat trecea printr-un filtru. Dar, ca toate filtrele, acesta nu avea nici o eficacitate contra gazului nostru toxic numit tabun.

O întâmplare a făcut să-1 cunosc pe şeful producției de muniții, Dieter Stahl. Având a răspunde în fața Gestapoului pentru o declarație defetistă privind sfârşitul iminent al războiului, el m-a rugat să-1 ajut să scape de încurcătură, întrucât îl cunoşteam bine pe Stiirtz, Gauleiterul Brandenburgului, reuşisem să reglez această chestiune în aşa fel încât să nu aibă nimeni de suportat consecințe. Cam pe la mijlocul lui februarie, la câteva zile după vizita lui Luschen, mă găseam împreună cu Stahl într-una dintre încăperile adăpostului nostru din Berlin. Era un bombardament îngrozitor. Ocazia putea fi folosită pentru o discuție deschisă, în acea încăpere austeră, cu pereți din beton, cu uşă din oțel şi scaune simple, am vorbit despre evenimentele de la Cancelaria Reichului şi despre catastrofa spre care ne împingea politica guvernului. Deodată, Stahl m-a strâns de braț, strigând: „O să fie ceva groaznic, groaznic!”

M-am interesat, cu prudența de rigoare, de noul gaz, şi 1-am întrebat daca mi-1 poate procura. Deşi chestiunea era extrem de insolită, Stahl s-a lăsat cu draga inimă antrenat în discuție, într-o pauză, intervenită brusc, am spus: „Este singurul mjloc de a pune capăt războiului. Voi încerca să utilizez acest gaz în buncărul Cancelariei Reichului.” în ciuda raporturilor de încredere ce se statorniciseră între noi, în primul moment m-am speriat de faptul că mă luase gura pe dinainte. Dar Stahl a rămas calm şi senin, apoi, ca şi când ar fi fost vorba despre ceva de rutină, mi-a promis că va cerceta în zilele următoare modalitățile de procurare a gazului.

Peste câteva zile, Stahl m-a informat că a luat legătura cu şeful Serviciului Muniții din Direcția Armamentului pentru Armata de uscat, maiorul Soyka. Urma să se vadă dacă nu cumva se puteau modifica grenadele de puşcă fabricate în uzina lui Stahl, ceea ce ar fi fost un prilej de experimentare a acestui gaz. De fapt, orice funcționar de rang mijlociu al unei uzine producătoare de gaze toxice putea ajunge la tabun mai uşor decât ministrul Munițiilor sau şeful Oficiului Principal pentru Muniții, în cursul discuțiilor noastre a reieşit că tabunul n-avea efect decât după o explozie. Nu ajuta deci la atingerea scopului, pentru că o explozie ar fi fisurat pereții subțiri ai conductelor de aerisire. Eram deja la începutul lunii martie. Eu îmi urmăream planul mai departe, căci mi se părea singura modalitate de a-i elimina, în timpul uneia dintre reuniunile nocturne, nu numai pe Hitler, ci şi pe Bormann, Goebbels şi Ley.

Stahl credea că, în curând, va fi în măsură să-mi procure unul dintre gazele tradiționale. De la construirea Cancelariei Reichului, mă cunoşteam cu tehnicianul-şef al acesteia, Henschel, căruia i-am sugerat să înlocuiască filtrele de aer ce se uzaseră de întrebuințare prea îndelungata. Hitler se plânsese, în prezența mea, de aerul viciat din buncăr. Mult prea repede, mai repede decât am putut eu să acționez, Henschel a demontat instalația de filtrare, astfel încât sălile buncărului au rămas neprotejate.

Dar chiar dacă ne-am fi procurat deja gazul, zilele acestea tot ar fi trecut fără folos pentru acțiunea noastră, deoarece când la un moment dat, sub un pretext oarecare, am inspectat conducta de aerisire, am găsit cu totul alt decor. Pe acoperişurile întregului complex se postaseră santinele SS înarmate, se instalaseră proiectoare, iar acolo unde, până de curând, gura de aerisire se găsea la nivelul solului, se construise un coş de trei sau patru metri al cărui orificiu era inaccesibil. Parcă mi-a dat cineva cu ceva în cap. Pentru o clipă am crezut că planul meu fusese descoperit. Dar, de fapt, schimbarea aceasta era întru totul un joc al întâmplării. Ca unul care, din cauza gazului toxic, orbise temporar în primul război mondial, Hitler ordonase construirea acestui coş înalt, deoarece gazul toxic este mai greu decât aerul.

În fond, am încercat un sentiment de uşurare constatând că, astfel, proiectul meu eşuase definitiv. Timp de trei sau patru săptămâni am trăit cu teama că cineva reuşise să descopere complotul; uneori mă teroriza gândul că cineva dedusese probabil din expresia feței mele ce intenționam să fac. Oricum, după 20 iulie 1944, trebuia să iau în calcul riscul de a-mi vedea familia - soția şi mai ales cei şase copii - chemată să dea socoteală pentru atitudinea mea.

Astfel a devenit irealizabil nu numai proiectul în ceea ce avea el concret; însăşi ideea atentatului a dispărut din raționamentele mele tot atât de repede precum venise. De-acum nu mai consideram de datoria mea să-1 elimin pe Hitler, ci să împiedic executarea ordinelor lui de distrugere. Această împrejurare mi-a procurat şi ea o mare uşurare, pentru ca încă treceam prin stări sufleteşti contrarii: fidelitatea, pornirea spre răscoală, loialitatea, revolta. N-aş fi fost niciodată capabil, şi nu numai din cauza fricii, să mă prezint în fața lui Hitler cu pistolul în mână. Până în ultima zi, ori de câte ori 1-am avut în față, puterea lui de sugestie asupra mea a fost prea mare.

Confuzia totală a sentimentelor mele îşi găsea expresia şi în aceea că, în ciuda faptului că-i sesizam imoralitatea atitudinii, nu puteam să nu-i deplâng declinul ireversibil şi prăbuşirea destinului întemeiat pe convingerea pe care o avea despre propria-i valoare. În fața lui, încercam de-acum încolo un amestec de repulsie, milă şi fascinație.

În plus, mi-era teamă: când, la mijlocul lui martie, am vrut să mă prezint la el cu un memoriu care relua tema tabu a războiului pierdut, am intenționat să anexez la documentul respectiv şi o scrisoare personală. Cu creionul verde rezervat ministrului care eram, m-am apucat, cu un scris ce-mi trăda starea de nervozitate, să redactez textul scrisorii, întâmplarea a făcut să-1 scriu pe versoul foii pe care secretara mea dactilografiase citatul din Mein Kampfla maşina cu caractere mari ce se folosea pentru documentele adresate lui Hitler. Voiam să-i amintesc tot timpul propriul lui îndemn la revoltă în cazul unui război pierdut.

„Am fost constrâns să scriu memoriul alăturat”, aşa începea scrisoarea mea. „în calitate de ministru al Reichului pentru Armament şi Producția de război, mă simt obligat față de dumneavoastră şi poporul german să fac acest lucru.” Aici am avut un moment de ezitare şi am modificat fraza. Am corectat-o punând mai întâi „poporul german”, şi am continuat: „Ştiu că această scrisoare nu poate să nu aibă pentru mine personal consecințe grave.”

Proiectul de scrisoare se opreşte aici. Modificasem si ultima frază. Lăsam totul la latitudinea lui Hitler. Modificarea era minimă: „...poate antrena pentru mine personal consecințe grave.”

Capitolul 29 CONDAMNAREA

În această ultimă fază a războiului, activitatea însemna pentru mine un leac şi o deconectare, îi lăsasem lui Saur grija de a se ocupa de producția de armament, ale cărei zile erau numărate.1 Eu, în schimb, îmi apropiam tot mai mult colaboratorii din industrie, ca să am cu cine discuta problemele urgente ale aprovizionării şi, apoi, ale trecerii la economia de după război.

Planul Morgenthau le-a dat prilejul lui Hitler şi partidului sau să susțină în fața populației că o înfrângere i-ar pecetlui şi ei soarta pentru totdeauna. Cercuri largi ale opiniei publice germane s-au lăsat efectiv impresionate de această amenințare. Noi, dimpotrivă, ne formaserăm de multă vreme cu totul altă părere despre evoluția viitoare a situației. Căci, pentru teritoriile ocupate, Hitler şi apropiații lui îşi propuseseră aceleaşi scopuri ca şi planul Morgenthau, numai că într-o formă mai exacerbată şi mai categorică. Or, experiența arăta că în Cehoslovacia şi în Polonia, în Norvegia şi în Franța, industria, contrar celor urmărite de partea germană, se dezvolta din nou, deoarece, până la urmă, imboldul de a o reface pentru propriile scopuri era mai puternic decât fixismul mental al ideologilor înverşunați. Dar, când începeai să repui pe picioare industria unei țări, te vedeai obligat să menții condițiile fundamentale de funcționare a economiei, să hrăneşti şi să îmbraci oamenii, să le plăteşti salarii.

Aşa, cel puțin, se petreceau lucrurile în teritoriile ocupate. Dar acest lucru, după părerea noastră, nu se putea realiza decât daca mecanismul producției rămânea, în linii mari, neatins. Către sfârşitul războiului, mai ales după ce am renunțat la proiectul meu de atentat, m-am dedicat, fără prejudecăți ideologice şi naționale, aproape în exclusivitate țelului de a salva, în pofida tuturor greutăților, patrimoniul industrial. Aceasta nu m-a scutit de confruntări ulterioare şi m-a împins tot mai departe pe drumul minciunii, al înşelăciunii şi al nebuniei, în ianuarie 1945, Hitler mi-a servit, cu o privire încruntată, într-o şedință de Stat-Major, o ştire difuzată de presa străină adresându-mi-se astfel: „Eu parcă dădusem ordin să se distrugă totul în Franța! Cum e posibil ca în numai câteva luni industria franceză să se apropie iar de nivelul avut înainte de război?” „Poate că e o chestie de propagandă”, i-am răspuns eu pe un ton calm. Hitler a luat-o ca o ştire falsa difuzată de propaganda inamică şi, în felul acesta, incidentul a fost închis.

În februarie 1945, am făcut din nou o deplasare cu avionul în zona petroliferă a Ungariei, în bazinul carbonifer al Sileziei Superioare, aflat încă în mâinile noastre, în Cehoslovacia şi la Danzig. Am reuşit peste tot să-mi conving colaboratorii locali să urmeze linia noastră. Am găsit înțelegere şi la generali, în cursul călătoriei mi-a fost dat să observ, nu departe de lacul Balaton, în Ungaria, desfăşurarea câtorva divizii SS pe care Hitler voia să le angajeze într-o ofensivă de mare anvergură. Planul acestei operațiuni se ținea în cel mai strict secret. Mi s-a părut caraghios faptul că unitățile purtau pe uniformele lor insigne care le făceau să treacă drept formațiuni de elită. Dar si mai caraghioasă decât această desfăşurare zgomotoasă de forțe destinate unei ofensi-ve-surpriză era ideea lui Hitler că, prin angajarea câtorva divizii de blindate, va putea să-i disloce pe sovietici, de curând instalați în Balcani. El credea că, după câteva luni de zile,

popoarele din sud-estul Europei nu vor mai răbda să fie dominate de sovietici. Doar câteva succese iniţiale - îşi făcea el curaj în disperarea acelor săptămâni- vor schimba toate datele problemei şi se va ajunge, cu siguranţă, la o răscoală populară împotriva Uniunii Sovietice, populaţia va face cauza comună cu noi şi victoria va fi a noastră. Era ceva de domeniul fantasticului.

În continuarea călătoriei, am ajuns la Danzig. M-am dus la Cartierul General al lui Himmler, care asigura atunci comanda Grupului de armate Vistula, instalat confortabil la Deutsch-Krone, într-un tren special, întâmplarea a făcut să fiu martorul unei convorbiri telefonice între el şi generalul Weiss, care susţinea necesitatea abandonării unei poziţii pierdute. Toate argumentele generalului se izbeau de acelaşi răspuns stereotip: „îţi ordon să nu faci treaba asta. Răspunzi cu capul. Dumitale personal o să-ţi cer socoteală dacă poziţia cade în mâna inamicului."

Totuşi, a doua zi, când 1-am vizitat pe generalul Weiss la Preussisch-Stargard, am constatat că, în cursul nopţii, poziţia fusese abandonată. Weiss, care părea să nu fi fost câtuşi de puţin impresionat de ameninţările lui Himmler, mi-a spus: „Nu-mi arunc eu trupele în acţiuni imposibile, care nu se pot solda decât cu pierderi grele. Eu nu fac decât ceea ce se poate face." Ameninţările lui Himmler şi ale lui Hitler începeau să nu mai aibă efect. Nici de data aceasta n-am pierdut prilejul de a-i cere fotografului de la minister să fotografieze interminabilele convoaie de refugiaţi care, cuprinşi de o panică mută, fugeau spre vest. Dar Hitler, şi de data aceasta, a refuzat să privească fotografiile. Mai mult resemnat decât iritat, le-a împins departe de el, la marginea mesei cu hărţi.

În cursul şederii mele în Silezia Superioară, 1-am cunoscut pe general-colonelul Heinrici. Am descoperit în el un om inteligent, în ultimele săptămâni ale războiului, aveam să conlucrăm din nou, în condiţii de deplină încredere reciprocă. Atunci, la mijlocul lunii februarie, noi doi am hotărât ca instalaţiile feroviare necesare transportării cărbunelui spre sud-est să nu fie distruse. Ne-am dus împreună să vedem o mină de lângă Rîbnik. Cu toate că frontul era în imediata apropiere, trupele sovietice permiteau continuarea activităţii - chiar şi adversarul părea să respecte politica noastră de salvare a bazinului carbonifer. Lucrătorii polonezi se adaptaseră la noua situaţie; randamentul lor nu scăzuse, aceasta oarecum şi ca o compensaţie pentru asigurările pe care le dăduserăm că nu ne vom atinge de mina lor dacă şi ei renunţă la acţiunile de sabotaj.

La începutul lunii martie, m-am deplasat în zona Ruhnilui, ca să discut şi acolo despre măsurile ce se impuneau în perspectiva sfârşitului iminent al Reichului şi a reluării activităţii economice. Ceea ce-i neliniştea pe industriaşi erau mai ales căile de comunicaţii. Dacă, pe de o parte, minele şi oţelăriile rămâneau intacte, iar pe de altă parte toate podurile erau distruse, ciclul cărbune-oţel-laminoare se întrerupea. Iată de ce, chiar în ziua aceea, m-am dus sa-1 întâlnesc pe feldmareşalul Model, 2 pe care 1-am găsit într-o stare de maximă nervozitate, căci tocmai primise ordin de la Hitler să atace inamicul din flancuri, lângă Remagen, pentru a recuceri podul. Or, diviziile pe care Hitler voia să le arunce în această operaţiune pierduseră, după cum mi-a povestit Model cu resemnare, „o dată cu armamentul, orice putere combativă, aflându-se ca performanţă sub nivelul unei companii! Din nou se dovedeşte că cei de la Cartierul General habar n-au de situaţie!... Şi, desigur, responsabilitatea eşecului or s-o arunce tot asupra mea..." Nemulţumirea pe care i-o produsese ordinul lui Hitler 1-a făcut pe Model receptiv la

propunerile mele. Mi-a dat asigurări că, în bătălia Ruhrului, va cruţa construcţiile indispensabile economiei, mai ales instalaţiile feroviare.

Pentru a stăvili funestul val demolator vizând podurile, am convenit cu general-colonelul Guderian textul unui decret3 prin care se fixau principiile ce urmau să stea la baza „măsurilor de distrugere pe teritoriul german”, interzicându-se toate dinamitările care „îngreunau aprovizionarea populaţiei germane”. Decretul prevedea că distrugerile se vor limita la strictul absolut necesar, şi că, în ce priveşte comunicaţiile, acestea vor fi întrerupte cât mai puţin cu putinţă. Guderian voise să dea pe propria sa răspundere asemenea dispoziţii pentru teatrul de operaţiuni din Est. Dar, când a încercat să obţină şi semnătura lui Jodl, care răspundea de frontul de Vest, s-a văzut trimis la Keitel. Acesta a luat însă proiectul cu sine, declarând că-1 va discuta cu Hitler. Rezultatul era previzibil; la următoarea şedinţă de Stat-Major, Fuhrerul, indignat de propunerea lui Guderian, şi-a reiterat dispoziţiile anterioare privind luarea unor severe măsuri de distrugere.

La mijlocul lunii martie, i-am prezentat lui Hitler vin nou memoriu, pentru a-i împărtăşi, cu toată sinceritatea, părerea mea în legătură cu măsurile ce se impuneau în acel ultim stadiu al războiului. Documentul respectiv, ştiam, afecta toate problemele tabu instituite de el în ultimele luni. Totuşi, cu câteva zile înainte, îmi convocasem la Bernau toţi colaboratorii din industrie pentru a le face cunoscut că, pe contul şi cu riscul meu, voi da ordin să nu se distrugă uzinele, nici chiar dacă situaţia militară ar continua să se degradeze, în acelaşi timp, am trimis o circulară serviciilor mele prin care le ordonam din nou să se abţină de la orice măsură de distrugere.4

Ca să-1 determin pe Hitler să citească acest memoriu, în primele pagini îi relatam, pe tonul obişnuit, despre extracţia cărbunelui. Totuşi, începând cu pagina a doua, făceam un bilanţ în care industria de armament figura pe ultimul loc, acordând prioritate necesităţilor civile: alimentaţie, aprovizionare, gaz, electricitate.5 Fără nici o altă legătură, memoriul continua cu afirmaţia că „în mod absolut cert era de aşteptat ca economia germană să se prăbuşească definitiv” în patru până la opt săptămâni şi ca, după această dată, „nici pe plan militar războiul nu mai putea continua”. Fraza următoare îl viza direct pe Hitler: „Nimeni nu poate pretinde ca de soarta lui personală să depindă şi cea a poporului german.” Căci, adăugam eu, obligaţia supremă a conducătorilor, în aceste ultime săptămâni de război, trebuie să fie aceea „de a ajuta poporul peste tot unde este posibil”, încheiam astfel: „în acest stadiu al războiului, n-avem dreptul să procedăm la distrugeri care ar afecta viaţa poporului nostru.”

Până atunci, eu contracarasem tot timpul planurile distructive ale lui Hitler, simulând că împărtăşesc optimismul oficial şi afirmând mereu că nu trebuie să distrugem uzinele dacă vrem „să le repunem cât mai repede în funcţiune după ce le vom fi recucerit”. Cu greu ar fi putut Hitler respinge acest argument. Acum, în schimb, pentru prima dată, susţineam necesitatea ca patrimoniul economic al Germaniei să se păstreze intact, „chiar dacă o recucerire nu mai părea posibilă... Este de neconceput ca, pentru desfăşurarea operaţiunilor de război pe pământul patriei, să se distrugă atâtea poduri, încât, în penuria de după război, să fie nevoie de ani întregi pentru refacerea căilor de comunicaţii... Distrugerea lor ar însemna să-i răpeşti poporului german orice posibilitate de supravieţuire.”

De data aceasta, mi-era teamă să mă prezint cu memoriul meu în fața unui Hitler nepregătit. Devenise prea imprevizibil, deci era cu totul firesc să mă aştept din parte-i Ia o reacție brutală. Aşa că i-am înmânat documentul, de douăzeci şi două de pagini, colonelului von Below, ofițerul meu de legătură la Cartierul General al Fiihrerului, cu indicația să aştepte momentul favorabil pentru a-1 remite destinatarului. Apoi, în perspectiva apropiatei zile în care împlineam patruzeci de ani, i-am solicitat lui Julius Schaub, adjutantul lui Hitler, să-1 roage pe Fiihrer să-mi dea o fotografie de-a sa cu dedicație personală. Dintre colaboratorii mai apropiați ai lui Hitler, rămăsesem singurul care, timp de doisprezece ani, nu-i cerusem niciodată aşa ceva. Acum, când, o dată cu domnia lui, se apropiau de sfârşit şi relațiile noastre personale, voiam să-i arăt că într-adevăr îi opuneam rezistență şi, în memoriu, îi constatam fără menajamente eşecul, dar că îl veneram ca înainte şi puneam mare preț pe o fotografie cu dedicație scrisă de mâna lui. Totuşi, eram neliniştit. De aceea, am făcut totul ca să nu mă aflu în preajmă în momentul când i se va remite memoriul. Intenționam, chiar în noaptea aceea, să plec cu avionul la Konigsbergul încercuit de trupele sovietice sub pretextul că trebuia să merg, ca de obicei, să discut cu colaboratorii mei despre posibilitatea de a evita distrugeri inutile. Voiam, în acelaşi timp, să-mi iau ră-mas-bun de la ei.

Astfel, în seara zilei de 18 martie, m-am dus la şedința de Stat-Major cu gândul de a mă debarasa de hârtii. De câtva timp, şedințele de Stat-Major nu se mai țineau în fastuosul birou pe care-1 concepusem cu şapte ani în urmă. Hitler îşi transferase definitiv şedințele în micul birou al buncărului. „Ştiți, domnule Speer...” mi-a spus el pe un ton melancolic, marcat de amărăciune. „...Frumoasa dumitale arhitectură nu mai este un cadru adecvat pentru şedințele noastre de Stat-Major.”

Tema şedinței din 18 martie era apărarea Saarului, presat puternic de armata lui Patton. Aşa cum o mai făcuse o dată în legătură cu minele de mangan din Rusia, Hitler, în căutare de sprijin, s-a întors brusc spre mine: „Spune-le chiar dumneata acestor domni ce ar însemna pentru noi pierderea cărbunelui din Saar!” Spontan, gura mi-a luat-o înaintea gândului: „Aceasta n-ar face decât să grăbească prăbuşirea.” Stupefiați şi jenați, ne-am privit fix unii pe alții. Eram la fel de surprins ca şi Hitler. După un moment de tăcere penibilă, el a schimbat subiectul.

În aceeaşi zi, comandantul-şef al Frontului de Vest, feldma-reşalul Kesselring, semnala că populația îl stânjenea considerabil în încercarea de a stăvili înaintarea forțelor armate americane. După cum raporta el, tot mai dese erau cazurile când aceasta se opunea intrării în sate a propriilor noastre trupe, implorându-i pe ofițeri să nu angajeze lupte cu inamicul pentru ca astfel să cruțe localitățile. De multe ori, informa Kesselring, armata germană s-a lăsat înduplecată de cererile populației disperate. Fără să reflecteze nici măcar o clipă asupra consecințelor, Hitler, întorcându-se spre Keitel, i-a cerut să întocmească un ordin prin care comandantul-şef al Frontului de Vest şi Gauleiterii să fie obligați a evacua forțat întreaga populație. Cu mult zel, Keitel s-a aşezat îndată la o masă, într-un colț, să redacteze el însuşi ordinul.

Unul dintre generalii prezenți a încercat sa-1 convingă pe Hitler că e imposibil să se procedeze la evacuarea a sute de mii de persoane, argumentând că nu mai sunt trenuri şi că traficul este de multă vreme complet paralizat. Hitler a rămas neclintit. „Atunci să meargă pe jos!” a tranşat el chestiunea. Nici asta nu e o soluție, a obiectat generalul, căci nu se poate asigura nici îndrumarea acestui şuvoi uman prin zone slab

populate, nici aprovizionarea atâtor oameni care nu mai au nici măcar încălţămintea necesară. Generalul nu-şi putuse termina argumentaţia. Fără să se lase impresionat, Hitler îşi întorsese faţa în altă parte.

Intre timp, Keitel schiţase ordinul. 11-a prezentat lui Hitler, care 1-a aprobat, în text se spunea: „Prezenţa populaţiei în zona de luptă ameninţată de inamic este stânjenitoare atât pentru trupele combatante, cât şi pentru ea însăşi, în consecinţă, Fiihrerul ordonă: la vest de Rin, respectiv în Palatinatul Saar, populaţia trebuie să evacueze imediat teritoriul situat în spatele liniei principale de rezistenţă... Repliere în direcţia sud-est, la sud de linia Sankt Wendel-Kaiserslautern-Ludwigshafen. Amănuntele vor fi reglate, în înţelegere cu Gauleiterii, de către Grupul de armate G. Gauleiterii vor primi acelaşi consemn prin şeful Cancelariei partidului. Şeful OKW, Keitel, Generalfeldmarschall.”

Nimeni n-a ridicat nici o obiecţie când, în încheierea intervenţiei sale, Hitler a spus: „Nu mai putem ţine cont de populaţie.” Am părăsit sala în compania lui Zander, omul de legătură al lui Bormann pe lângă Hitler. „Dar asta nu merge”, mi-a spus el, disperat. „Ne îndreptăm spre catastrofă! Nimeni nu se gândeşte la asta.” Fără a mai sta pe gânduri, am declarat că renunţ la ideea de a merge cu avionul la Konigsberg, ca să plec chiar în noaptea aceea în Vest.

Şedinţa se terminase, era deja miezul nopţii. Sosise şi cea de-a patruzecea aniversare a zilei mele de naştere. L-am rugat pe Hitler să-mi acorde o scurtă audienţă. Chemându-şi servitorul, i-a spus” „Du-te şi adu-mi fotografia pe care am scris o dedicaţie.” Servitorul s-a întors cu o casetă din piele roşie, ornată cu insigna de suveranitate gravată în aur. Hitler mi-a oferit această casetă în care îşi pusese portretul înrămat în argint. Aşa proceda el ori de câte ori făcea un asemenea gest. Totodată, mi-a adresat felicitări cordiale. Mulţumindu-i, am aşezat caseta pe masă şi mi-am scos memoriul, între timp, mi-a spus: „De câteva săptămâni îmi vine greu să scriu, fie şi numai câteva cuvinte. Ştii cum îmi tremură mâna... Adesea de abia îmi duc şi semnătura până la capăt. Ceea ce am scris aici pentru dumneata a ieşit foarte ilizibil.” La aceste cuvinte, am deschis caseta ca să citesc dedicaţia, într-adevăr, doar cu dificultate se putea descifra, dar era de o cordialitate neobişnuită; Hitler exprima mulţumiri pentru munca mea şi mă asigura de statornicia prieteniei sale. Acum îmi venea greu ca, în contrapartidă, să-i pun în faţa memoriul în care constatam la rece prăbuşirea operei şi eşecul vieţii sale.

Hitler 1-a luat fără să rostească un cuvânt. Ca să scurtez un moment aşa de penibil, i-am spus că intenţionez să plec chiar în noaptea aceasta în Vest. Apoi mi-am luat rămas-bun. Mă aflam tot în buncăr, încercând să-mi comand telefonic maşină şi şofer, când am fost chemat din nou la Hitler: „Am reflectat şi am ajuns la concluzia că e mai bine să iei una dintre maşinile mele şi pe şoferul meu, Kempka.” M-am folosit de toate pretextele ca să refuz oferta, în cele din urmă, a consimţit să mă lase sa plec cu maşina mea, insistând totuşi să mi-1 dea ca şofer pe Kempka. Nu prea mi-a căzut bine, deoarece atmosfera în care îmi dăruise fotografia şi în care aproape mă vrăjise dispăruse între timp. În momentul când mi-a permis să ies, se vedea cu ochiul liber că e supărat. Ajunsesem deja la uşă, şi pentru a nu lăsa loc nici unei replici, mi-a spus: „De data asta ai să primeşti răspuns scris la memoriul dumitale!” Apoi, după câteva clipe de tăcere, a adăugat pe un ton glacial: „Dacă războiul este pierdut, atunci şi poporul german este

pierdut. Nu-i necesar să ne preocupăm de condițiile care i-ar asigura o supraviețuire foarte primitivă. Dimpotrivă, este mai bine ca tocmai aceste lucruri să fie distruse. Căci poporul nostru s-a dovedit a fi slab. Viitorul aparţine în exclusivitate poporului din Răsărit, care s-a dovedit mai puternic. După această luptă nu vor mai rămâne decât exemplarele inferioare, căci deja cele bune vor fi căzut."8

Am încercat o senzație de uşurare când, în aerul răcoros al nopții, m-am aşezat la volanul maşinii mele, avându-1 alături pe şoferul lui Hitler şi, în spate, pe locotenent-colonelul von Poser, ofițerul meu de legătură la Statul-Major General. Cu Kempka m-am învoit să şofăm cu schimbul. Se făcuse deja 1, 30 noaptea, şi dacă voiam să parcurgem cei 500 de kilometri de autostradă ca să ajungem la Cartierul General al comandantului-şef al Frontului de Vest, lângă Nauheim, înainte de apariția în zbor razant a avioanelor de vânătoare, adică înainte de a se lumina de ziuă, trebuia să ne grăbim. Având radioul reglat pe emițătorul care ghida avioanele noastre de vânătoare de noapte, cu harta haşurată pe genunchi, urmăream foarte exact evoluția incursiunilor aeriene inamice: „Avioane de vânătoare de noapte în careu... Mai multe Mosquitouri în careu... Avioane de vânătoare de noapte în careu..." Când o formație se apropia de noi, trebuia să rulăm încet, pe marginea şoselei, numai cu luminile de poziție. Dar îndată ce careul nostru se elibera, aprindeam marile faruri Zeiss, cele două faruri de ceață şi chiar proiectorul de cercetare şi, în urletele motorului, goneam nebuneşte. Dimineața ne-a prins tot pe autostradă, dar plafonul de nori foarte jos stopase activitatea aeriană a inamicului. Ajuns la Cartierul General9, înainte de toate m-am culcat, decis să dorm câteva ore.

Spre prânz, m-am întâlnit cu Kesselring, dar discuția noastră nu s-a încheiat cu nici un rezultat. El se considera soldat şi nimic altceva şi, ca atare, nu era dispus să discute ordinele lui Hitler. În schimb, surpriza a fost că am găsit înțelegere la delegatul partidului de pe lângă Statul-Major respectiv, în timp ce ne aflam la aer, pe terasa castelului, el mi-a dat asigurări că, pe viitor, va face tot posibilul să pună o surdină rapoartelor conținând, în ce priveşte comportamentul populației, elemente de natură să provoace reacții nedorite din partea lui Hitler.

Ne adunaserăm la un dejun simplu la Statul-Major. Kesselring tocmai îşi încheiase toastul pe care-1 rostise cu ocazia celei de-a patruzecea aniversări a zilei mele de naştere, când, deodată, cu un şuier strident, o escadrilă de avioane inamice s-a năpustit asupra castelului şi, simultan, primele rafale de mitralieră i-au şters fațada. Toți s-au trântit pe burtă. De abia după aceea a început să sune sirena de alarmă, în acelaşi timp au căzut, în imediata apropiere, primele bombe grele. Presați din dreapta şi din stânga de explozii, ne-am grăbit prin fum şi praf spre adăposturi.

Fără doar şi poate, ținta atacului era centrul de decizie al apărării pe Frontul de Apus. Se auzeau bombele căzând fără încetare. Adăpostul nostru se clătina la fiecare explozie, dar nu a fost atins. După încheierea atacului, ne-am reluat convorbirile în prezența, de data aceasta, a industriaşului saarez Hermann Rochling. În timpul conversației, Kesselring a dezvăluit în fața acestui om trecut de şaptezeci de ani că, în următoarele zile, Saarul va cădea în mâinile inamicului. Rochling a primit cu resemnare, aproape cu indiferență, vestea pierderii iminente a provinciei natale şi a uzinelor lui: „Noi am mai pierdut o dată Saarul şi apoi 1-am recâştigat. In ciuda vârstei mele, o să mai apuc vremea să-1 văd trecând din nou în stăpânirea noastră."

Etapa următoare era Heidelbergul unde, între timp, se transferase StatuI-Major al Armamentului pentru sud-estul Germaniei. Voiam să profit de ocazie pentru a le face părinților mei măcar o scurtă vizită, acum, la aniversarea zilei mele de naştere. Cum, în timpul zilei, autostrada era inutilizabilă din cauza avioanelor de vânătoare inamice, iar eu cunoşteam încă din tinerețe toate drumurile lăturalnice, împreună cu Rochling, am traversat Odenwaldul pe o vreme primăvăratică, însorită şi caldă. Pentru prima dată, ne-am vorbit deschis şi fără ocolişuri; Rochling, cândva adorator al lui Hitler, nu mi-a ascuns ce gândea despre acest fanatism nebunesc care-1 împingea pe Fiihrer să continue războiul. Seara târziu am ajuns la Heidelberg. Din Saar ne veneau veşti bune: nu se mai luaseră măsuri de distrugere, întrucât rămăseseră doar câteva zile, nici chiar un ordin al lui Hitler nu mai putea să facă mult rău.

Cu greu ne-am continuat călătoria, pentru că retragerea trupelor noastre dusese la congestionarea drumurilor. Ne-am strecurat printre soldați obosiți şi resemnați, care ne-au înjurat copios. Abia după miezul nopții, am ajuns într-o localitate viticolă din Palatinat, unde era cantonat generalul S S Hausser. Acesta avea, asupra ordinelor nebuneşti ale lui Hitler, vederi mai rezonabile decât comandantul său şef. Astfel, el considera evacuarea ordonată de Hitler ca irealizabilă, iar distrugerea podurilor ca iresponsabilă.

Cinci luni mai târziu, prizonier fiind, am traversat Saarul şi Palatinatul într-un camion care mă aducea de la Versailles. Am putut atunci să constat că instalațiile feroviare, ca şi podurile rutiere, rămăseseră în cea mai mare parte intacte.

Gauleiterul Palatinatului şi al Saarului, Stohr, mi-a declarat în față că nu va da curs ordinului de evacuare pe care-1 primise. Am avut o discuție ciudată cu Gauleiterul. „Dacă Fiihrerul vă va trage la răspundere pentru neexecutarea ordinului de evacuare, spuneți-i că v-am transmis eu că ordinul a fost anulat”, i-am sugerat. „Nu, sunteți foarte amabil, dar asta o fac eu pe propria mea răspundere.” Am insistat: „Dar vreau să-mi pun eu capul la bătaie.” Nu 1-am putut convinge pe Stohr. „Trebuie să fac asta. O iau asupra mea.” A fost singurul lucru asupra căruia nu ne-am putut pune de acord.

Stabiliserăm ca etapa următoare să fie Cartierul General al feldmareşalului Model, care se găsea la 200 de kilometri de aici, în pădurea Westerwald. În primele ore ale dimineții au apărut din nou avioanele de vânătoare americane, ceea ce ne-a determinat să părăsim drumurile principale, pentru a o lua pe nişte căi lăturalnice. Am ajuns în cele din urmă într-un sat mic, liniştit. Nimic nu dădea de înțeles că aici s-ar afla postul de comandă al Grupului de armate. Nu se vedea nici un ofițer, nici un soldat, nici o maşină, nici măcar o motocicletă, în timpul zilei, circulația auto era interzisă cu desăvârşire.

La hanul din sat, am continuat cu Model convorbirea începută la Siegburg în legătură cu păstrarea instalațiilor feroviare din zona Ruhrului. Încă mai discutam, când a apărut un ofițer cu un mesaj. „Vă este adresat dumneavoastră”, mi-a spus Model, jenat şi tulburat în acelaşi timp. Am bănuit că e o veste proastă.

Era „răspunsul scris” al lui Hitler la memoriul meu. Respingând punct cu punct tot ce solicitasem eu la 18 martie, Fiihrerul se plasa pe o poziție diametral opusă. Ordona să se distrugă „toate instalațiile militare şi industriale, toate comunicațiile, transmisiunile, precum şi toate bunurile mobile şi imobile de pe teritoriul Reichului”. Asta însemna sentința de condamnare la moartea poporului german, principiul „pământului pârjolit” în cea mai strictă aplicare a lui. Prin acest decret al lui Hitler, mi se

retrăgeau toate împuternicirile şi mi se anulau toate ordinele pe care le dădusem cu privire la menţinerea în funcţiune a industriei. Gaulei-terii erau cei care aveau, de-acum încolo, sarcina de a lua măsurile de distrugere.10

Consecinţele ar fi fost incalculabile: pentru o perioadă de timp nedeterminată, n-ar mai fi existat curent electric, n-ar mai fi existat gaze, nici apă potabilă, nici cărbune, nici mijloace de transport. Instalaţiile feroviare, canalele, ecluzele, docurile, vapoarele, locomotivele - toate ar fi fost rase de pe faţa pământului. Chiar şi acolo unde industria n-ar fi fost distrusă, producţia ar fi fost oprită din lipsă de electricitate, de gaze, de apă; n-ar mai fi existat depozite şi nici telefoane. Pe scurt, o ţară redusă la standardele Evului Mediu.

Schimbarea de comportament a Feldmarschallului Model mi-a dat de înţeles că situaţia mea nu mai era aceeaşi. Reluând discuţia, el a adoptat un ton marcat de o vizibilă răceală. De-acum înainte a ocolit, într-un mod lesne detectabil, orice referire la subiectul propriu-zis al conversaţiei noastre - salvarea industriei din zona Ruhrului.11 Obosit şi îngrijorat, m-am dus să mă culc într-o casă ţărănească. După câteva ore de somn, am făcut o plimbare pe câmp. Ajuns pe o măgură, am privit în vale, printr-un văl fin de pâclă, satul scăldându-se paşnic în lumina soarelui. Se vedea departe, până dincolo de colinele Sauerlandului. Cum e posibil, îmi ziceam eu, ca un om să vrea să transforme această ţară într-un pustiu? M-am aşezat lângă nişte tufe de ferigă. Totul părea ireal. Din pământ se simţea o adiere parfumată. Primele firicele verzi ale plantelor scoteau capul spre lumină. La întoarcere, am admirat apusul soarelui. Hotărârea mea era luata. Trebuia făcut în aşa fel încât ordinul să nu poată fi executat. Am decomandat şedinţele prevăzute pentru seară în zona Ruhrului; deocamdată, era mai bine să merg să văd ce se întâmplă la Berlin.

I-am cerut şoferului să scoată maşina din ascunzătoare şi, în ciuda intensei activităţi aeriene, care ne-a obligat să mergem cu farurile stinse, am pornit chiar în noaptea aceea în direcţia Est. In timp ce Kempka îşi vedea de volan, am frunzărit notiţele pe care le luasem. Multe dintre ele priveau discuţiile purtate în ultimele două zile. Dădeam filă după filă, neizbutind să mă hotărăsc. Apoi, fără să mă fac observat, am început sa le rup şi să le arunc pe fereastră. La o oprire, privirea mi-a căzut pe scăriţa maşinii. Vântul puternic, provocat de viteză, îngrămădise într-un colţ compromiţătoarele bucăţi de hârtie. Pe ascuns, le-am aruncat în şanţ.

Capitolul 30 ULTIMATUMUL LUI HITLER

Când eşti obosit, devii indiferent. Aşa se face că n-am încercat nici un fel de emoţie când, în după-amiaza zilei de 21 martie 1945, 1-am întâlnit pe Hitler la Cancelaria Reichului. Vorbind numai prin monosilabe, m-a întrebat, în fugă, cum a decurs călătoria, întrucât n-a făcut nici o aluzie la „răspunsul lui scris", am considerat că nu are rost să mai ating subiectul. Ca şi cum eu nu existam, 1-a pus pe Kempka să dea un raport, care a durat mai mult de o oră.

Trecând peste toate principiile şi consemnele lui Hitler, am transmis chiar în seara aceea memoriul meu lui Guderian. În ce-1 priveşte pe Keitel, acesta, îngrozit, nici n-a vrut să audă de aşa ceva, de parcă ar fi fost vorba de un exploziv. Am încercat, în zadar, să aflu în ce împrejurări se redactase ordinul lui Hitler. La fel ca atunci când îmi fusese descoperit numele pe lista ministerială întocmită de complotiştii din 20 iulie, atmosfera

din jurul meu se răcise. Era clar că, în ochii celor din anturajul lui Hitler, eu reprezentam un caz de cădere definitivă în dizgrație. Pierdusem efectiv orice influență în domeniul meu de competență cel mai important - salvarea industriei, pe care o aveam în subordine.

Două hotărâri luate de Hitler în acele zile îmi arătau că, pe viitor, intenționa să nu dea înapoi de la măsurile cele mai severe. Comunicatul din 18 martie 1945 al Wehrmachtului confirma că patru ofițeri, condamnați la moarte pentru vina de a nu fi aruncat în aer podul de la Remagen, au fost executați; or, chiar Model îmi spusese, cu puțin timp în urmă, că ofițerii respectivi nu avuseseră nici o vină. În această ultimă perioadă a războiului, teama de a nu împărtăşi soarta celor din „afacerea Remagen”, cum era denumită acum, le intrase în oase multora dintre cei cu funcții de răspundere.

În aceeaşi zi, am aflat întâmplător că Hitler dăduse ordin ca şi generalul Fromm sa fie executat. Cu câteva săptămâni în urmă, la o masă, între doua feluri de mâncare, Thierack, ministrul Justiției, deja îmi şoptise, pe un ton de perfectă detaşare: „în curând şi Fromm o sa-şi piardă căpşorul!” Toate eforturile pe care le-am făcut în seara aceea pentru a-1 aduce pe Thierack la gânduri mai bune au rămas fără rezultat; nu s-a lăsat impresionat în nici un fel. De aceea, câteva zile mai târziu, i-am adresat o scrisoare oficială, de cinci pagini, în care respingeam cea mai mare parte a acuzațiilor care, după câte ştiam eu, i se aduceau lui Fromm şi mă puneam la dispoziția Tribunalului Poporului, ca martor al apărării.

Era, fără îndoială, un demers unic din partea unui ministru al Reichului. Trei zile mai târziu, la 6 martie 1945, Thierack mi-a răspuns lapidar că, pentru a compărea ca martor în fața Tribunalului Poporului, aveam nevoie de aprobarea lui Hitler. Şi continua: „Or, Fiihrerul mi-a pus de curând în vedere că nici nu se gândeşte să vă dea aprobare specială în afacerea Fromm. În consecință, nici nu voi ataşa la dosar declarația dumneavoastră.”1 Executarea sentinței respective mi-a deschis şi mie ochii asupra gravității situației în care mă găseam.

Dar m-am încăpățânat: când, la 22 martie, am fost invitat de Fuhrer să particip la o şedință consacrată problemelor armamentului, 1-am trimis din nou pe Saur în locul meu. Notițele luate de acesta îmi arătau că Hitler şi el, Saur, dând dovadă de o adevărată frivolitate, alunecaseră, pur şi simplu, pe deasupra realităților. Deşi producția de armament trăgea de mult să moară, ei făceau proiecte de viitor, de parcă ar fi avut la dispoziție tot anul 1945. Astfel, nu numai că discutaseră planul unei producții de oțel cu totul fanteziste, dar stabiliseră şi ca trupa să fie înzestrată din belşug cu tunul antitanc de 8, 8 cm şi ca producția de aruncătoare de grenade de 21 cm să crească; se îmbătau cu iluzia că se vor putea pune la punct nişte arme nemaipomenite: o nouă puşcă specială pentru paraşutişti, ce ar fi urmat să fie produsă, fireşte, în „cantități impresionante”, sau un nou aruncător de grenade supercalibrat de 30, 5 cm. În procesul-verbal s-a menționat şi un ordin al lui Hitler potrivit căruia, în termen de câteva săptămâni, trebuia să i se prezinte cinci noi variante ale tipurilor de tancuri existente, în plus, el mai voia să se facă cercetări asupra eficacității „focului grecesc”, cunoscut din Antichitate, şi să se reechipeze avioanele noastre cu reacție Me 262 pentru a fi transformate, cu maximum de rapiditate, în avioane de vânătoare. Fără să vrea, Hitler confirma prin această directivă că, în urmă cu un an şi jumătate, săvârşise o mare

eroare tactică. Atunci se încăpățânase să nu țină cont de părerea nici unuia dintre experți.

La 21 martie m-am întors la Berlin. Trei zile mai târziu, în primele ore ale dimineții, am fost anunțat că, fără sa întâmpine rezistență, trupe engleze larg desfăşurate trecuseră Rinul, pe la nord de zona Ruhrului. Trupele noastre, îmi spusese Model, erau neputincioase, în septembrie 1944, randamentul excepțional al fabricilor de armament încă ne mai permisese ca, pornind de la nişte armate fără arme, să reconstituim, într-un scurt interval de timp, un front defensiv. De data aceasta, nu se mai putea conta pe asemenea soluții: Germania era luată din scurt.

M-am aşezat din nou la volanul maşinii mele ca să mă întorc în Ruhr, a cărui salvare avea o importanță decisivă pentru Germania de după război, în Westfalia, cu puțin înainte de a ajunge la destinație, o pană de cauciuc ne-a forțat să oprim, în curtea unui sătean, am stat de vorbă cu țăranii care, în înserarea ce se lăsa, nu m-au recunoscut. Spre surprinderea mea, încrederea în Hitler, insuflată în ultimii ani printr-un intens bombardament propagandistic, continua să acționeze chiar şi în această situație. Hitler, spuneau ei, n-ar putea să piardă vreodată războiul. „Fiihrerul are ceva în rezervă pe care-1 va scoate în ultimul moment. Atunci va fi marea întorsătură. Sa laşi adversarul să intre atât de adânc în țara ta - asta nu poate să fie decât o capcană!” Chiar şi în cercurile guvernamentale se manifesta această credință naivă în arme miraculoase, păstrate chipurile în rezervă până în ultimul moment, pentru a nimici mai bine inamicul care, nebănuind ce-1 aşteaptă, înaintează în interiorul țarii. Funk, de pildă, în perioada aceea mi-a pus următoarea întrebare: „Nu-i aşa că mai avem noi o armă specială? O armă care va schimba întreaga situație?”

Am început chiar în noaptea aceea discuțiile cu şeful Statu-lui-Major al Ruhrului, dr. Rohland, şi colaboratorii săi cei mai importanți. Mi se relatau lucruri îngrozitoare. Cei trei Gauleiteri din zonă erau hotărâți să execute ordinul lui Hitler. Horner, unul dintre tehnicienii noştri şi, din nefericire, şef al Serviciului Tehnic al partidului, pregătise, la ordinul Gauleiterilor, un plan de distrugere. Regretând că trebuie s-o facă, dar spunând că n-are încotro întrucât este obişnuit să-şi asculte superiorii, mi-a expus în detaliu planul său care, corect din punct de vedere tehnic, urma să scoată din funcțiune industria Ruhrului pentru un timp nedeterminat: se preconiza ca minele să fie inundate şi instalațiile de extracție făcute inutilizabile pentru ani de zile. Prin sabordarea de nave încărcate cu ciment urmau să fie blocate porturile şi căile fluviale ale Ruhrului. Gauleiterii voiau să înceapă chiar de a doua zi aruncarea în aer a primelor instalații, căci trupele inamice înaintau rapid în partea de nord. Însă ei aveau aşa de puține mijloace de transport, încât singura soluție era să ceară ajutorul sectorului meu. Sperau că vor găsi în minele din regiune mari cantități de exploziv, capse detonante şi fitiluri de aprindere.

Fără să piardă timp, Rohland a convocat la castelul Landsberg, proprietate a lui Thyssen şi sediu al Starului-Major al Ruhrului, vreo douăzeci de oameni de încredere dintre reprezentanții minelor de cărbune. După o scurtă deliberare, au hotărât de comun acord, ca şi când ar fi fost vorba de lucrul cel mai simplu din lume, să arunce explozivi, capse detonante şi fitiluri de aprindere în puțurile de mina, astfel încât să le facă inutilizabile. Unuia dintre colaboratori i s-a dat sarcina să folosească puținele rezerve de carburant disponibile pentru a scoate din zona Ruhrului toate camioanele aflate în subordinea noastră, în caz de necesitate, aveau să fie puse la dispoziția trupelor

combatante vehicule şi carburanți, mijloace de care sectorul civil ar fi fost văduvit definitiv, în cele din urmă, i-am promis lui Rohland şi colaboratorilor săi ca, din ceea ce mai rămânea din producția noastră, să le fac rost de cincizeci de pistoale-mitralieră pentru a apăra centralele electrice şi alte instalații industriale importante de comandourile de distrugere ale Gauleiterilor. Mânuite de oameni hotărâți sa se bată pentru uzina lor, aceste arme reprezentau atunci o forță greu de neglijat, deoarece, de curând, polițiştii şi activiştii partidului fuseseră obligați să-şi predea armele armatei, în situația aceasta, noi merseserăm până acolo încât vorbeam de o revoltă deschisă.

Gauleiterii Florian, Hoffmann şi Schlessmann țineau o şedință în satul Rummenohl, lângă Hagen. A doua zi, sfidând toate inte-dicțiile lui Hitler, am mai încercat încă o dată să-i conving. S-a ajuns la o discuție înfierbântată cu Gauleiterul Diisseldorfului, Florian, a cărui teorie suna cam aşa: dacă războiul este pierdut, nu este nici vina Fiihrerului, nici a partidului, ci a poporului german, din care, oricum, nu vor supravieţui unei asemenea catastrofe decât nişte jalnice epave. Spre deosebire de Florian, Hoffmann şi Schlessmann s-au lăsat convinşi până la urmă. Dar ordinele Fiihrerului erau date spre a fi executate, spuneau ei, şi nimeni nu-i putea absolvi de răspundere. Deruta lor sporise cu atât mai mult cu cât, între timp, Bormann le transmisese un nou ordin al lui Hitler, care înăsprea decretul privind distrugerea condițiilor de supravieţuire a poporului german.3 Hitler reînnoia ordinul de „evacuare a tuturor teritoriilor pe care, momentan, nu le mai putem păstra şi a căror ocupare de către inamic este previzibilă". Pentru a reteza posibilitatea oricărui contraargument, se mai spunea: „Ftihrerul cunoaşte enormele dificultăți legate de executarea acestui ordin. I-au fost prezentate în mai multe rânduri. Ordinul Fiihrerului are rațiuni precise şi temeinice. Necesitatea absolută a evacuării nu poate constitui obiect de discuție."

Milioanele de persoane locuind la vest de Rin şi de Ruhr, precum şi în ținuturile Frankfurtului şi ale Mannheimului nu puteau fi evacuate decât în regiunile mai slab populate, mai ales în bazinul Turingiei şi al Elbei. Această populație orăşenească, prost îmbrăcată şi subnutrită, avea să aflueze spre nişte zone în care nu se asiguraseră nici un fel de condiții - nici sanitare, nici de cazare, nici de aprovizionare. Foametea, epidemiile şi mizeria erau singura perspectivă.

Reuniți în şedință, Gauleiterii au ajuns la concluzia unanimă că partidul nu mai avea capacitatea de a executa aceste ordine. Numai Florian ne-a citit, spre surprinderea noastră, a tuturor, un apel înflăcărat către activiştii de partid din Diisseldorf, al cărui text voia să-1 dea spre afişare: „Toate clădirile încă în picioare să fie incendiate la apropierea inamicului, încât acesta să intre într-un oraş pustiu, devastat de flăcări."4

Intre timp, ceilalți doi Gauleiteri începuseră să şovăie. Ei îmbrățişau felul meu de a interpreta ordinul Fuhrerului, potrivit căruia industria Ruhrului era şi acum la fel de importantă pentru producția de armament, şi aceasta cu atât mai mult cu cât puteam astfel să livrăm arme direct trupelor care ar apăra Ruhrul. Distrugerea centralelor electrice, planificată să înceapă a doua zi, a fost amânată, iar ordinului de a le distruge i s-a substituit cel de a le paraliza.

Imediat după aceste discuții, i-am făcut o vizită Feldmarschal-lului Model la Cartierul său General. El s-a arătat dispus să facă tot posibilul ca luptele să se desfăşoare în afara zonelor industriale, pentru ca distrugerile să se reducă astfel la

minimum.5 Mi-a promis că, în săptămânile următoare, va ține o legătură strânsă cu dr. Rohland şi colaboratorii acestuia.

Prin Model am aflat că, între timp, trupele americane înaintau spre Frankfurt, că nu se mai putea stabili exact linia frontului şi că, încă din noaptea aceasta, Cartierul General al lui Kesselring se va muta departe, spre est. Noi am ajuns cam pe la ora 3 dimineață la vechiul Cartier General al lui Kesselring de lângă Nauheim. Din discuția pe care am avut-o cu şeful lui de Stat-Major, generalul Westphal, am tras concluzia că nici el nu va aplica foarte strict decretul Fuhrerului. Deoarece nici şeful de Stat-Major al comandantului-şef al Frontului de Vest nu putea să ne dea informații precise în ce priveşte înaintarea adversarului, am făcut un lung ocol la est, prin masivele de la Spessart şi Odenwald, ca să ajungem la Heidelberg. Am traversat orăşelul Lohr, pe care trupele noastre deja îl părăsiseră. In piețele şi pe străzile lui pustii domnea o atmosferă stranie de aşteptare. Aici am întâlnit un soldat înarmat cu nişte proiectile antitanc. Stătea, singur-singurel, la o răspântie. A părut surprins să mă vadă. „Pe cine aştepți aici?" 1-am întrebat. „Pe americani." „Şi ce-o să faci când or să vină americanii?" Mi-a răspuns fără să stea prea mult pe gânduri: „Păi, am s-o iau din vreme la picior!" Ca peste tot pe unde treceam, aveam impresia că războiul este perceput ca fiind ceva de domeniul trecutului.

În Heidelberg, la autoritatea militară pentru Baden-Wiirten-berg, se primiseră deja ordinele Gauleiterului Badenului, Wagner, care voia să distrugă uzina de alimentare cu apă şi gaze atât a oraşului meu natal, cât şi a celorlalte oraşe din Baden. Pentru a împiedica materializarea unor astfel de intenții, noi am recurs la o soluție incredibil de simplă: deşi am aşternut pe hârtie ordinele respective, le-am depus la poşta unui oraş care avea să fie ocupat foarte curând de inamic.

Americanii luaseră deja Mannheimul, aflat la o distanță de numai 20 de kilometri. Acum înaintau încet spre Heidelberg. Pentru a aduce un ultim serviciu oraşului meu, după o consfătuire nocturnă cu dr. Neinhaus, primarul Heidelbergului, 1-am rugat pe generalul SS Hausser, pe care-1 cunoscusem cu prilejul unei întâlniri în Saar, să declare Heidelbergul oraş-spital şi să-1 predea fără luptă. Dimineața foarte devreme, mi-am luat rămas-bun de la părinții mei. În aceste ultime ore petrecute împreună, arătaseră şi ei calmul şi strania resemnare care cuprinseseră bietul nostru popor. La plecare, m-au condus amândoi până în stradă, iar tatăl meu a mai venit o dată până la maşină, şi, privindu-mă în ochi fără să spună un cuvânt, mi-a strâns mâna pentru ultima oara. Presimțeam cu toții că nu ne vom mai vedea niciodată.

Trupe în retragere, fără arme şi fără materiale, îngreunau circulația spre Wiirzburg. La revărsatul zorilor, un mistreț se aventurase în afara pădurii şi acum, cu chiote şi larmă, nişte soldați îl hăituiau. La Wiirzburg, am trecut pe la Gauleiterul Hellmuth, care m-a invitat la un mic dejun copios. In timp ce ne ospătam cu ouă şi cârnați de țară, Gauleiterul mi-a vorbit, ca despre lucrul cel mai firesc din lume, despre modul cum, pentru aplicarea decretului lui Hitler, dăduse ordin să fie distruse uzinele de rulmenți din Schweinfurt. Mi-a spus chiar că reprezentanții partidului şi ai uzinelor erau deja în camera cealaltă, în aşteptarea ordinelor sale. Planul fusese bine gândit: aveau să fie incendiate băile de ulei ale maşinilor speciale, care, în felul acesta, s-ar fi transformat, după cum arăta experiența bombardamentelor aeriene, într-un morman de fiare vechi. Pentru început, mi-a fost imposibil să-1 conving ca asemenea distrugeri n-au nici un

sens. M-a întrebat şi el când o să scoată Fiihrerul arma-minune, căci aflase de la Bormann şi Goebbels care, la rândul lor, o ştiau de la Marele Cartier General, că, dintr-un moment într-altul, se va produce o cotitură hotărâtoare. Ca de atâtea alte ori, a trebuit să repet că nu există o arma-minune. Ştiam că Gauleiterul face parte din categoria oamenilor rezonabili, drept pentru care 1-am îndemnat să nu execute ordinele de distrugere date de Hitler. L-am lămurit în continuare că, situația fiind aşa cum este, ar fi o nebunie sa arunci în aer instalații industriale şi poduri, năruindu-i astfel populației chiar fundamentul existenței sale.

I-am spus ca trupele noastre se regrupează la est de Schweinfurt, în vederea unei contralovituri pentru recucerirea centrului industriei de armament. Asta nu era chiar o minciuna, căci înaltul comandament se pregătea într-adevăr să lanseze în curând un contraatac. Vechiul argument, de atâtea ori confirmat, cum că Hitler n-ar putea să continue războiul fără rulmenți, a devenit în sfârşit realitate. Convins sau nu, Gauleiterul nu era dispus ca, prin distrugerea uzinelor din Schweinfurt, să-şi asume în fața istoriei răspunderea pentru spulberarea oricărei şanse de victorie.

După ce am trecut de Wurzburg, vremea s-a îndreptat. Pe drum am întâlnit doar câteva mici unități fără arme grele. Mergeau la pas, în întâmpinarea inamicului, retrăgându-se de la instrucție pentru a se angaja în ultima ofensivă. Locuitorii satelor erau ocupați, în grădinile lor, cu săpatul gropilor în care urmau să-şi dosească argintăria de familie şi obiectele de valoare. Peste tot ne-am bucurat de aceeaşi primire amicală din partea populației, deşi, cu siguranță, oamenilor nu le convenea să ne vadă adăpostin-du-ne între case când veneau avioane în zbor razant, căci faptul în sine le punea în pericol propriile lor gospodării. „Domnule ministru”, mi se striga de la câte o fereastră. „N-ați putea să mergeți olecuță mai înainte, la vecinul ăla de acolo?”

Tocmai datorită faptului că populația avea o atitudine paşnic-re-semnată şi că nu se vedea nicăieri nici o unitate bine înarmată, ideea de a arunca în aer un număr atât de mare de poduri îmi apărea aici şi mai aberantă decât în biroul meu de la Berlin.

În uniformele lor, formațiuni ale partidului, în special ale SA, ajunseseră să hoinărească fără scop pe străzile oraşelor şi ale satelor Thuringiei. „Ridicarea în masă”, proclamată de Sauckel, începuse; în cele mai multe cazuri, era vorba de oameni în vârstă sau de copii de şaisprezece ani. Ei urmau să formeze miliția populară (Volkssturm), care să înfrunte inamicul; dar nimeni nu mai putea să le dea arme. Câteva zile mai târziu, Sauckel, într-un apel înflăcărat, îşi îndemna compatrioții să lupte până la unul, suindu-se apoi în maşină, cu destinația Germania de Sud. Eu am sosit la Berlin târziu, în seara zilei de 27 martie. Aici situația se schimbase.

Gruppenfiihrerul SS Kammler răspundea de Sectorul Rachete. Dar, între timp, Hitler îl împuternicise şi pentru dezvoltarea şi producția de avioane moderne. Această decizie nu-mi retrăgea numai responsabilitatea pentru armamentul Luftwaffei, ci crea o situație imposibilă, atât în plan protocolar cât şi organizatoric, întrucât Kammler se putea folosi de angajații ministerului meu. În plus, Fiihrerul dăduse ordinul expres ca eu şi Goring să recunoaştem, printr-o contrasemnătură, că ne subordonăm puterii de decizie a lui Kammler. Am semnat fără să fac vreo obiecție. Deşi această umilire mă rănea şi mă înfuria, am evitat în ziua respectivă să mai merg la şedința de Stat-Major. Cam în acelaşi timp, am aflat prin Poser că Hitler îl concediase pe Guderian; oficial, din motive de sănătate. Dar orice om familiarizat cu cele ce se întâmplau la Cancelaria

Reichului ştia că Guderian nu va mai reveni. Eu pierdeam astfel pe unul dintre rarii militari autentici din anturajul lui Hitler. El nu numai că mă susținuse, dar mă şi încurajase permanent în inițiativele mele.

Şi culmea culmilor, secretara mi-a adus dispozițiile pe care şeful Transmisiunilor le dăduse pentru executarea ordinului Fuhrerurui privind distrugerea întregului patrimoniu al națiunii. Răspunzând foarte exact intențiilor lui Hitler, ele vizau spulberarea de pe fața pământului a tuturor mijloacelor de transmisie, nu numai a celor ale Wehrmachtului, ci şi a celor ale Poliției, ale Poştei, ale Căilor Ferate, ale Podurilor şi Şoselelor şi ale Electricității Reichului. Trebuia ca „sabotajul, incendiul sau demolarea" să facă completamente inutilizabile „nu numai toate centralele telefonice şi telegrafice, toate releele de amplificare, ci şi toate posturile de comutare a cablurilor la mare distanță, la stațiile emițătoare, antenele, instalațiile emițătoare şi receptoare". Trebuia ca inamicului să i se ia până şi posibilitatea unei restabiliri provizorii a rețelei de transmisiuni în teritoriile ocupate; trebuia să fie distruse nu numai toate stocurile de piese de schimb şi de cabluri, ci şi toate planurile de conexiuni, rețelele de cabluri şi toate tipurile de aparate.6 Totuşi, generalul Albert Praun mi-a dat de înțeles ca el, în interiorul serviciului său, va atenua caracterul radical al acestor dispoziții.

În plus, mi s-a adus la cunoştință, în mod confidențial, că problemele armamentului îi vor fi încredințate lui Saur şi că acesta se va subordona lui Himmler, care va fi numit inspector general pentru toată producția de război.7 Vestea însemna pentai mine, cel puțin, o cădere în dizgrația lui Hitler. Curând am fost chemat la telefon de către Schaub; pe un ton anormal de tăios mi-a spus să mă prezint în seara acelei zile la Fiihrer.

Am avut o strângere de inimă în timp ce eram condus la Hitler, în biroul lui situat adânc sub pământ. Era singur. M-a întâmpinat glacial. Nu mi-a întins mâna şi de abia mi-a răspuns la salut. Cu o voce joasă şi tranşantă, a trecut îndată la subiect: „Am primit de la Bormann un raport asupra discuțiilor pe care le-ai avut cu Gauleiterii Ruhrului. I-ai îndemnat să nu execute ordinele mele, spunându-le că războiul este pierdut. Realizezi, dumneata ce înseamnă asta?"

Ca şi când şi-ar fi adus aminte de ceva îndepărtat, a mai coborât puțin tonul făcând ca încordarea sa scadă şi a adăugat: „Dacă n-ai fi arhitectul meu, aş trage concluziile care se impun într-un asemenea caz." „Trageți concluziile care credeți că sunt necesare, fără nici o îngăduință față de persoana mea", i-am răspuns eu, în parte din nesupunere fățişă, în parte din oboseală extremă.

Această atitudine, mai degrabă impulsivă decât curajoasă, a părut să-1 deconcerteze. „Dumneata eşti surmenat şi bolnav", a continuat el după o scurtă pauză, pe un ton afabil şi aparent foarte chibzuit. „De aceea am hotărât să pleci imediat în concediu. Ministerul va fi condus de altcineva, dar în numele dumitale." I-am răspuns pe un ton hotărât: „Nu, sunt perfect sănătos, nu plec în concediu. Dacă nu mă mai vreți ca ministru, nu aveți decât să mă revocați." Dar imediat mi-am amintit că, în urmă cu un an, Goring respinsese o asemenea soluție. „Nu vreau să te revoc", mi-a spus Hitler pe un ton hotărât, menit să încheie discuția, „dar insist sa-ți iei imediat concediu de boală." Am rămas neclintit: „Nu-mi pot păstra responsabilitatea de ministru dacă în locul meu acționează altcineva." Apoi, ceva mai conciliant, ca pentru a-1 convinge de bunele mele intenții, am adăugat: „Nu pot, mein Fiihrer..." Era pentru prima dată când mă adresam

lui în aceşti termeni. „Dumneata n-ai altă alegere. Mi-e cu neputinţă să te revoc!” mi-a spus el. Şi a completat, vrând parcă să arate că are şi el o slăbiciune: „Din raţiuni de politică internă şi externă, nu pot renunţa la dumneata.” Prinzând curaj, am replicat: „îmi este imposibil să plec în concediu. Atâta vreme cât mă aflu în funcţie, eu voi fi acela care conduce ministerul. Nu sunt bolnav!”

A urmat o pauză destul de lunga. Hitler s-a aşezat; fără să aştept vreo invitaţie, am făcut acelaşi lucru. Apoi a continuat pe un ton relaxat: „Dacă dumneata poţi fi convins că războiul nu este pierdut, atunci poţi sa-ţi exerciţi mai departe funcţia.” Din memoriile pe care i le adresasem şi din raportul lui Bormann, probabil că ştia cum vedeam eu lucrurile şi la ce concluzii ajunsesem. Era clar că voia să mă forţeze să-mi iau, fie şi din vârful buzelor, angajamentul că pe viitor nu voi deschide nimănui ochii asupra situaţiei reale. I-am răspuns direct, dar fără aplomb: „Dumneavoastră ştiţi că eu nu pot fi convins de acest lucru. Războiul este pierdut.” Hitler s-a lăsat furat de amintiri, rememorând situaţiile grele prin care trecuse în viaţă, când totul părea pierdut, dar pe care el, în cele din urmă, le depăşise prin perseverenţă, energie şi fanatism. Apoi, pentru un moment care mi s-a părut că nu se mai termină, s-a lăsat dus de amintirile luptelor sale de militant al partidului, de cele ale iernii 1941-1942, mergând chiar până la a da ca exemplu succesele mele în domeniul armamentului, îl auzisem de zeci de ori spunând toate acestea, îi cunoşteam monologurile aproape pe dinafară şi, dacă cineva 1-ar fi întrerupt, aş fi putut să i le continuu cuvânt cu cuvânt. Vocea îi rămânea, practic, în acelaşi registru, dar poate că forţa de convingere a pledoariei sale rezida tocmai în acest ton, neinsistent şi totuşi ademenitor. Sentimentul pe care-1 aveam semăna cu cel încercat de mine cu ani în urmă, în pavilionul ceaiului, când nu voiam să mă feresc de privirea lui hipnotizantă.

Cum nu am mai scos un cuvânt, mulţumindu-mă să-1 privesc fix, el, spre surprinderea mea, a mai lăsat din pretenţii: „Dacă ai crede că războiul încă poate fi câştigat, dacă măcar ai putea să crezi acest lucru, atunci totul ar fi în regulă.” Am simţit că, între timp, Hitler trecuse la un ton aproape rugător, şi pentru o clipă mi-am zis că în această postură umilă te acaparează şi mai straşnic decât în aceea de stăpân absolut. Presupun că în alte împrejurări m-aş fi înmuiat şi aş fi cedat. De data aceasta însă, gândul la distrugerile pe care le plănuia m-a făcut să rezist la artificiile lui persuasive. In emoţia mea, probabil că i-am răspuns pe un ton puţin prea ridicat: „Am toată bunăvoinţa, dar nu pot. Şi, în definitiv, n-aş vrea să mă număr printre ticăloşii din preajma dumneavoastră care vă mint că, vezi Doamne, ei cred în victorie.”

Hitler n-a reacţionat. A privit o clipă drept înainte, apoi a început să vorbească din nou despre luptele lui din tinereţe; a revenit, ca de atâtea ori în acele săptămâni, asupra modului' neaşteptat în care se salvase Frederic cel Mare şi a adăugat:. „Trebuie să credem că totul se va sfârşi cu bine. Dumneata mai speri că putem continua războiul cu şanse de succes? Sau credinţa dumitale se clatină?” După care a redus iarăşi din pretenţii, cerându-mi doar o formală profesiune de credinţă, care totuşi să mă lege: „Dacă măcar ai putea să crezi şi să speri că noi n-am pierdut! Trebuie totuşi să speri!... M-aş mulţumi şi cu atât.” Nu i-am răspuns.8

Se lăsase o tăcere penibilă, în cele din urmă, ridicându-se brusc, Hitler, redevenit deodată glacial, a spus pe acel ton tăios de la început: „Ai la dispoziţie douăzeci şi patru

de ore! Ai timp să reflectezi asupra răspunsului! Mâine îmi dai de veste dacă speri că războiul mai poate fi câştigat!” M-a expediat fără să-mi strângă mâna.

Ca o ilustrare a intențiilor lui Hitler privitoare la soarta Germaniei, imediat după această discuție am primit o telegramă de la şeful Transporturilor, datată 29 martie 1945: „Scopul operațiunii: transformarea tuturor teritoriilor abandonate într-un pustiu, unde mijloacele de transport să fie făcute inutilizabile, împuținarea explozibililor impune sa se dea dovadă de inventivitate în folosirea tuturor posibilităților de distrugere şi în prelungirea efectelor acesteia.” Urmau să fie pulverizate, după cum preciza în detaliu ordonanța, podurile de orice fel, căile ferate, dispozitivele de schimbare a acelor, toate instalațiile tehnice din gările de triaj, atelierele şi clădirile de exploatare, dar şi ecluzele şi elevatoarele căilor noastre navigabile. La fel, toate locomotivele, toate vagoanele de călători şi de mărfuri, toate şlepurile şi toate şalupele. Trebuia ca fluviile şi canalele să fie blocate prin sabor-dări de nave. Pentru atingerea acestui scop, urma să fie folosit orice fel de muniție, să fie demolate sau incendiate construcțiile importante. Numai un specialist poate aprecia amploarea catastrofei ce s-ar fi abătut asupra Germaniei dacă acest ordin, elaborat atât de minuțios, ar fi fost executat. Documentul arăta în acelaşi timp pedanteria cu care se dădea curs unei dispoziții de principiu a lui Hitler.

Obosit, m-am întins pe pat în micul apartament de rezervă situat în spatele ministerului şi m-am tot gândit, sărind de la o idee la alta, în căutarea răspunsului pe care trebuia să i-1 dau lui Hitler. În cele din urma, m-am ridicat şi am început o scrisoare, al cărei preambul reflecta ezitarea mea între încercarea de a-1 convinge pe Hitler şi adevărul tot mai presant al situației de fapt. Dar continuarea era de o claritate necruțătoare: „Când am citit ordinul de distrugere (din 19 martie 1945) şi, puțin după aceea, ordinul de evacuare, redactate în termeni foarte duri, am văzut în ele primii paşi în materializarea acestor intenții.” Am completat prin răspunsul meu la întrebarea lui ultimativă: „Dar eu nu mai pot crede în succesul bunei noastre cauze dacă, în aceste luni hotărâtoare, distrugem sistematic şi simultan tot ce condiționează viața poporului nostru, înseamnă a-i face o aşa de mare nedreptate, încât, mai apoi, destinul nu va mai putea să ne fie propice... De aceea vă rog să nu fiți chiar dumneavoastră cel care aduce acest rău poporului nostru. Dacă v-ați hotărî să renunțați la măsura luata, indiferent cum, atunci eu aş regăsi credința şi curajul de a continua să lucrez cu cea mai mare energie. Nu ne mai stă în putere să determinăm cursul destinului nostru. Singură Providența ne mai poate schimba viitorul. Nu mai suntem folositori decât printr-o atitudine fermă şi printr-o credință nezdruncinată în viitorul etern al poporului nostru.”

N-am încheiat cu „Heil, mein Fiihrer”, formula obişnuită în asemenea scrisori cu caracter particular, ci am făcut o trimitere la singura instanță în care mai puteam spera: „Dumnezeu să aibă în pază Germania!”9

Slabă prestație mi s-a părut această scrisoare când am recitit-o! Poate că Hitler a intuit în ea un început de rebeliune, ceea ce 1-ar fi forțat să ia măsuri contra mea, deoarece atunci când am rugat-o pe una dintre secretarele sale să bată manuscrisul la maşina specială, care avea caractere mari, ea mi-a telefonat pentru a-mi spune: „Fiihrerul mi-a interzis să preiau scrisori de la dumneavoastră. Dânsul vrea să vă vadă aici şi cere un răspuns prin viu grai.” Puțin după aceea am primit ordin să mă prezint de urgență la Hitler.

Către miezul nopţii am străbătut cu maşina distanţa până la Cancelaria Reichului. Era vorba de câteva sute de metri pe Wilhelmstrasse, stradă acum complet desfundată de bombe. Nu ştiam încă ce trebuie să fac sau să spun. Cele douăzeci şi patru de ore trecuseră, şi eu tot nu eram gata cu răspunsul. Drept pentru care 1-am lăsat în seama inspiraţiei de moment.

Hitler stătea în picioare în faţa mea, nu prea sigur pe el, aproape lăsând impresia că îi e frică de ceva. M-a întrebat scurt şi direct: „Cum e?" O clipă am fost descumpănit, pentru că nu aveam un răspuns gata pregătit, apoi însă mi-au venit pe buze nişte cuvinte care nu spuneau absolut nimic şi pe care le-am pronunţat fără sa mă gândesc, aşa, ca să se cheme c-am zis şi eu ceva: „Mein Fiihrer, vă dau sprijinul meu necondiţionat."

Hitler nu a răspuns, dar a părut mişcat. După o scurtă ezitare, mi-a dat mâna, gest pe care la sosirea mea nu-1 făcuse, iar ochii i s-au umplut de lacrimi, aşa cum i se întâmpla des în ultimul timp. „Atunci totul e bine", mi-a zis el. Era clar că i se luase o piatră de pe inimă. Am fost puternic emoţionat în faţa reacţiei lui neaşteptat de umane. Se restabilise ceva din vechile noastre raporturi. Pentru a profita de situaţie, am reluat: „Deoarece vă dau sprijinul meu necondiţionat, pe mine şi nu pe Gauleiteri trebuie să mă însărcinaţi cu aplicarea decretului dumneavoastră."

M-a autorizat să redactez un ordin pe care sa-1 semneze imediat. Totuşi, când a venit din nou vorba despre conţinutul decretului, s-a cramponat de principiul distrugerii instalaţiilor industriale şi a podurilor. Şi, cu gândul la cele discutate, am plecat. Se făcuse ora l noaptea.

Retras într-o încăpere a Cancelariei Reichului, am redactat un „decret de aplicare" aferent ordinului de distrugere din 19 martie 1945. Pentru a evita orice discuţie, nici măcar nu am încercat să anulez ordinul lui Hitler. M-am mulţumit să precizez două lucruri: „Aplicarea ţine de competenţa exclusivă a serviciilor şi a organelor Ministerului Armamentului şi al Producţiei de Război. Ministrul Armamentului şi al Producţiei de Război este acela care, cu acordul meu, stabileşte modalităţile de aplicare. El poate da instrucţiuni comisarilor însărcinaţi cu apărarea Reichului."10 Mă vedeam astfel reinstalat în funcţii. Fraza următoare făcea din Hitler emitentul ideii ca acelaşi scop putea fi atins şi prin simpla paralizare a instalaţiilor industriale. Fireşte, pentru a-1 linişti, am adăugat că, la indicaţia lui, eu puteam ordona distrugerea totală a unor uzine deosebit de importante. Ce-i drept, n-am primit niciodată o asemenea indicaţie.

După ce a făcut, cu o mână tremurătoare, câteva corecturi, a semnat cu creionul, aproape fără nici o discuţie. O modificare adusă primei fraze arăta că Fuhrerul era încă la înălţimea situaţiei; eu redactasem acea frază în termeni cât mai vagi, voind numai să precizez că măsurile de distrugere aveau ca unic scop să pună inamicul în imposibilitate de a-şi spori capacitatea de luptă prin utilizarea instalaţiilor şi a uzinelor noastre. Ne aflam în sala de şedinţe. Aşezat la masa cu hărţi, obosit cum era, a adăugat cu mâna sa precizarea că această remarcă se aplică numai instalaţiilor industriale.

Cred că Hitler conştientiza faptul că, în felul acesta, o parte din intenţiile lui de distrugere nu se va mai materializa, în convorbirea care a urmat, am căzut de acord asupra faptului că: „Pământul pârjolit n-are sens într-o ţară aşa de mică precum Germania. Această tactică nu-şi poate atinge scopul decât pe mari întinderi, cum sunt

cele ale Rusiei.” Am menționat într-un carnet de notițe convergența de opinii la care ajunseserăm în această privință.

Dar, încă o dată, Hitler se dovedea duplicitar: în aceeaşi seară a dat ordin comandanților-şefi „să imprime un fanatism extrem luptei contra inamicului invadator. La ora actuală nu se poate pune câtuşi de puțin problema protejării populației.”11

Pentru a-mi afirma competența redobândită şi a o folosi în direcția stopării distrugerilor deja declanşate, o oră mai târziu am adunat toate motocicletele, toate maşinile, toate mijloacele disponibile, am trimis oameni să ocupe imprimeria şi telescriptorul. La 4 dimineața dădeam deja ordin să se difuzeze directivele mele, fără să cer însă, aşa cum era stabilit, acordul lui Hitler. Trecând peste restricții, am reconfirmat toate instrucțiunile mele anterioare privind păstrarea în stare de funcționare a instalațiilor industriale, a uzinelor de gaze, electricitate şi apă şi a centrelor de aprovizionare, instrucțiuni pe care, la 19 martie, Hitler le decretase nule şi neavenite. Pentru distrugerea totală a industriei urma să se transmită în curând, anunțam eu, instrucțiuni speciale - ceea ce însă nu s-a mai întâmplat.

Fără să am o împuternicire specială din partea lui Hitler, în aceeaşi zi am şi dat ordin ca şantierele Organizației Todt să se replieze pentru a nu risca să fie luate prin surprindere de inamic.

De asemenea, am dispus să se trimită 10-12 trenuri cu alimente în imediata apropiere a Ruhrului încercuit, împreună cu generalul Winter de la OKW am pus la punct un decret ce trebuia să stopeze măsurile vizând aruncarea în aer a podurilor, masuri pe care Keitel, bineînțeles, le-a anulat; am căzut de acord cu Obergruppen- >fuhrerul SS Frank, responsabil cu toate depozitele de alimente şi de îmbrăcăminte ale Wehrmachtului, ca rezervele să fie distribuite populației civile. Malzacher, reprezentantul meu în Ceho-slovacia şi Polonia, a primit ordin să împiedice distrugerea podurilor în Silezia Superioară.

A doua zi am plecat la Oldenburg, pentru a-1 întâlni pe Seyss-Inquart, comisarul general al Reichului pentru țările de Jos. Pe drum, în timpul unei opriri, am făcut pentru prima dată exerciții de tragere cu pistolul. Spre surprinderea mea, Seyss-Inquart, după inevitabilele preliminarii, a mărturisit că îşi croise drum spre partea adversă. El voia să evite distrugerile în Olanda şi să împiedice inundările pe care le plănuia Hitler. Făcând constatarea că am dat peste un om cu păreri asemănătoare cu ale mele, m-am despărțit şi de Kaufmann, Gauleiterul Hamburgului, la care mă oprisem la întoarcerea de la Oldenburg.

La 3 aprilie, îndată ce m-am întors, am interzis dinamitarea de ecluze, diguri, baraje şi poduri-canale.13 Deveneau tot mai numeroase şi mai presante telegramele care-mi cereau să dau ordine categorice sa fie distruse uzinele. Le răspundeam, de regulă, prin dispoziții vizând în exclusivitate imobilizarea capacităților respective.14

Luând asemenea decizii puteam conta pe un anumit sprijin. Astfel, dr. Hupfauer, reprezentantul meu politic, se aliase cu Secretarii de Stat cei mai importanți pentru a zăgăzui efectele politicii lui Hitler. Cercului său de prieteni îi aparținea şi Klopfer, reprezentantul lui Bormann. Făcuserăm să-i fugă pământul de sub picioare lui Bormann: ordinele lui deveniseră un fel de predică în pustiu, în această ultimă fază a celui de al treilea Reich, domnia lui Bormann se exercita, poate, asupra lui Hitler; însă, în lumea exterioară buncărului, acționau alte legi. Chiar şeful Serviciului de Securitate al

SS, Ohlendorf, mi-a relatat în timpul detenției că fusese informat cu regularitate asupra inițiativelor mele, dar că nu transmisese nimic mai sus.

De fapt, în luna aprilie 1945, aveam sentimentul că, prin conlucrare cu Secretarii de Stat, puteam obține în domeniul meu mai multe rezultate concrete decât Hitler, Goebbels şi Bormann luați la un loc. Pe plan militar, eram în bune relații cu Krebs, noul şef al Statului-Major General, deoarece el provenea de la Statul-Major al lui Model; dar chiar Jodl, Buhle şi Praun, comandantul-şef al Transmisiunilor, înțelegeau din ce în ce mai bine situația în care ne găseam.

Eram perfect conştient de faptul că Hitler, dacă ar fi fost la curent cu activitățile mele, ar fi luat măsurile de rigoare, în mod sigur ar fi fost necruțător, în aceste luni de joc dublu, m-am conformat unui principiu simplu: m-am ținut cât mai aproape de Hitler, căci a sta la distanță de el era o situație generatoare de bănuieli. Nu aveam înclinații de sinucigaş; îmi aranjasem un refugiu într-o primitivă cabană de vânătoare, la vreo sută de kilometri de Berlin, în plus, Rohland îmi amenajase un adăpost într-una dintre numeroasele cabane de vânătoare ale prinților de Furstenberg.

În timpul şedințelor de Stat-Major de la începutul lui aprilie, Hitler încă îşi mai punea problema de a lansa contraofensive, de a ataca pe flancurile descoperite inamicul occidental care, după ce depăşise oraşul Kassel, înainta acum în etape zilnice mari spre Eisenach. Hitler continua să trimită divizii dintr-un loc în altul: groaznic şi sinistru joc de-a războiul! Când, de exemplu, în ziua întoarcerii mele dintr-o călătorie pe front, vedeam pe harta mişcările trupelor noastre, nu puteam să nu constat că aşa ceva nu prea văzusem prin zona pe care o traversasem, sau, cel mult, fuseseră numai câțiva soldați fără armament greu, neavând asupra lor decât nişte simple puşti.

Acum şi la mine se ținea zilnic o mică şedință de Stat-Major; ofițerul meu de legătură de pe lângă Statul-Major General ne comunica ultimele noutăți, încălcând de altfel un ordin al Iui Hitler care interzicea să se transmită civililor informații cu privire la situația militară. Cu o destul de mare precizie, Poser ne spunea, zi de zi, ce teritoriu va ocupa inamicul în următoarele douăzeci şi patru de ore. Aceste informații obiective n-aveau nimic comun cu prezentările înşelătoare de la şedințele din buncărul Cancelariei Reichului. Acolo nu se vorbea niciodată despre evacuări sau retrageri. Am avut impresia în epoca aceea că Statul-Major General, sub comanda lui Krebs, renunțase la a-1 mai informa pe Hitler asupra situației reale, dându-i, în schimb, să se joace cu un fel de combinații pe tabla de şah a războiului. Astfel când, contrar previziunilor din ajun, în ziua următoare se înregistrau importante pierderi de oraşe şi teritorii, Hitler era de un calm desăvârşit. Acum nu-şi mai certa colaboratorii, cum obişnuise s-o facă până cu doar câteva săptămâni în urmă. Părea a se fi resemnat.

Într-o zi, la începutul lui aprilie, Hitler 1-a convocat pe Kesselring, comandantul suprem al Frontului de Vest. Întâmplarea a făcut să fiu de față la această nostimă discuție. Kesselring a încercat să explice, de-a fir-a-păr, că situația este fără ieşire. Dar, după ce 1-a lăsat să spună câteva fraze, Hitler, trăgând spre el hățurile conversației, a început să diserteze despre felul cum, izbind cu câteva sute de tancuri din flanc, o să le reteze americanilor brațul întins spre Eisenach, o să provoace o panică nemaipomenită şi, în felul acesta, o să curețe Germania de trupele duşmanului de la Apus. Hitler s-a pierdut în lungi explicații asupra incapacității notorii a soldaților americani de a înghiți o înfrângere, deşi experiența făcuta cu câtva timp în urmă, în cursul ofensivei din Ardeni,

demonstrase exact contrariul. Atunci eram supărat pe Feld-marschallul Kesselring văzând cum, după o scurtă rezistență, acorda credit acelor fantasmagorii şi se lăsa antrenat în planurile lui Hitler, se părea, cu toată seriozitatea. Dar, în orice caz, nu mai avea nici un rost să pui la inimă lucruri legate de nişte lupte sortite sa nu mai aibă loc.

Într-una dintre şedințele ulterioare, Hitler a expus din nou ideea sa cu privire la o lovitură din flanc. De data aceasta m-am exteriorizat pe tonul cel mai sec din lume: „Dacă se distruge totul, recucerirea teritoriilor respective nu-mi mai foloseşte la nimic. Eu nu mai pot să produc nimic acolo.” Hitler a tăcut. „Nu pot să reconstruiesc poduri aşa de repede.” într-o evidentă bună dispoziție, el mi-a răspuns: „Fii dumneata liniştit, domnule Speer, nu s-au distrus atâtea poduri câte am ordonat eu să se distrugă.” Pe acelaşi ton, aproape glumind, i-am replicat şi eu ca mi se pare bizar să te bucuri de faptul că un ordin al tău n-a fost executat.

Spre surprinderea mea, Hitler s-a arătat dispus să examineze un decret pe care îl pregătisem. Când i 1-am arătat în ciornă lui Keitel, acesta, pentru o clipă, şi-a ieşit din fire: „De ce încă o schimbare? Avem totuşi decretul privind distrugerile... Nu se poate duce un război fără să arunci poduri în aer!” în cele din urmă s-a declarat totuşi de acord cu textul meu, aducându-i numai câteva modificări. Hitler a semnat deci un decret care prevedea că mijloacele de comunicație şi de transmisie vor fi doar paralizate şi că podurile vor fi menajate până în ultima clipa. Acum, cu trei săptămâni înaintea sfârşitului, îl puneam încă o dată pe Hitler să confirme, într-o frază de încheiere: „înainte de a lua o măsura de distrugere şi de evacuare, să se aibă în vedere că, după redobândirea teritoriilor pierdute, trebuie ca instalațiile să poată fi din nou puse în slujba producției germane.”15 Totuşi, el a tras o linie cu creionul albastru peste o subordonată în care se spunea că trebuie amânată distrugerea unui pod „chiar cu riscul de a-1 vedea căzând intact în mâinile inamicului în cazul când acesta ar înainta mai repede decât s-a prevăzut”.

Generalul Praun, comandantul Transmisiunilor, a anulat chiar în aceeaşi zi ordonanța lui din 27 martie 1945, a revocat toate consemnele de distrugere şi a dat, pentru uz intern, ordinul de a se păstra intacte şi stocurile, deoarece, după război, ar putea să ajute la reconstrucția rețelei de transmisiuni. Era de părere că, în orice caz, ordinul lui Hitler privind distrugerea materialului de transmisiuni şi aşa nu mai avea sens, fiindcă inamicul îşi aducea propriile-i cabluri şi stații emițătoare. N-am cunoştință dacă şi şeful Transporturilor a revenit asupra ordinului său de a se transforma teritoriile amenințate într-un pustiu, unde orice circulație ar fi devenit imposibilă, în ce-1 priveşte, Keitel a refuzat să redacteze instrucțiuni explicative pentru aplicarea noului decret al lui Hitler.16 El mi-a reproşat, pe buna dreptate, că, prin ordinal lui Hitler din 7 aprilie, s-a creat confuzie în directive, într-adevăr, numai într-un interval de nouăsprezece zile, între 18 martie şi 7 aprilie, se dăduseră în acest domeniu douăsprezece ordine care se băteau cap în cap. Dar haosul directivelor a contribuit la limitarea haosului de pe teren.

Capitolul 31 ORA ZERO ŞI CINCI MINUTE

În septembrie, Secretarul de Stat la Ministerul Propagandei, Werner Naumann, mă invitase să rostesc o alocuțiune ce urma să fie retransmisă de toate posturile germane, pentru a întări voința de rezistență a poporului, întrucât ceva îmi spunea ca, de fapt, era o cursă pe care mi-o întindea Goebbels, am refuzat. Acum însă când Hitler, emițând decretul al cărui autor eram, părea a-şi fi însuşit orientarea mea, voiam sa profit

de răsunetul unui discurs radiodifuzat pentru a îndemna un public cât mai larg să evite nişte distrugeri fără rost. Acum am consimțit la un asemenea gest şi, îndată ce a apărut decretul lui Hitler, am plecat la Milch. aflat la pavilionul lui de vânătoare de pe malul lacului Stechlin, într-un colț pierdut din ținutul Mark.

În această ultimă perioadă, noi eram gata să înfruntăm orice eventualitate. Pentru ca la nevoie să mă pot apăra, mi-am instalat pe malul lacului o țintă cu chip de om, asupra căreia am făcut exerciții de tragere cu pistolul, între timp, mi-am pregătit şi discursul pe care urma să-1 rostesc la radio. Am încheiat ziua mulțumit de ceea ce făcusem: reuşisem să trag în cadență accelerată, iar discursul mi se părea că nu va stârni neînțelegeri, fără ca totuşi să mă dea de gol. La un pahar de vin, i 1-am citit lui Milch şi unuia dintre prietenii săi: „Este greşit să se creadă în apariția unor arme miraculoase, apte să preia sarcina combatantului." Noi nu distruseserăm uzinele în teritoriile ocupate, dar socoteam acum de datoria noastră să salvăm şi condițiile de existență ale propriei noastre țări. Astfel, adăugam: „Toate capetele înfierbântate care nu vor să înțeleagă sensul unor asemenea măsuri trebuie să fie pedepsite în modul cel mai sever. Căci ele atentează la ceea ce avem mai sfânt: izvorul forței vitale a poporului nostru."

După ce am plătit tribut patosului obişnuit în epocă şi am menționat pe scurt teoria redobândirii, am reluat sintagma „spațiu golit de orice mijloace de circulație" folosită de comandantul Transporturilor. „Trebuie ca poporul german să-şi mobilizeze necondiționat toate forțele pentru a împiedica, prin toate mijloacele, materializarea acestor intenții. Dacă toate aceste măsuri sunt aplicate cu cap, aprovizionarea va putea fi asigurată, fie şi într-o măsură mai modestă, până la recolta viitoare." La terminarea discursului meu, Milch a reacționat cu mult calm şi stoicism: „Sensul este clar pentru toată lumea, deci şi pentru Gestapo!"

La 11 aprilie, camionul de înregistrări al Radioului sosise deja la poarta ministerului; în timp ce lucrătorii instalau cablurile în biroul meu, am primit un telefon: „Veniți la Fiihrer şi aduceți textul discursului." într-o versiune destinată presei edulcorasem pasajele cele mai vehemente, 1 fără să renunț totuşi la intenția mea, aceea de a citi textul inițial. Am luat cu mine versiunea mai puțin ofensivă. Hitler tocmai îşi bea ceaiul cu una dintre secretare, în partea buncărului care-i era rezervată; fusese adusă şi pentru mine o ceaşcă. De multă vreme nu mai şezuserăm față-n față într-o atmosferă atât de neoficială şi degajată. Cu gesturi complicate, Hitler şi-a pus ochelarii cu ramă fină din metal, care-i dădeau un aer profesoral, şi, luând un creion, a început, de la primele pagini, să taie paragrafe întregi. Fără să se lanseze într-o discuție,. a intervenit de câteva ori cu nişte observații făcute pe un ton amabil: „Asta o lăsăm deoparte" sau „pasajul acesta este de prisos". Fără să se jeneze, secretara a citit cuvânt cu cuvânt foile respinse de Hitler, exclamând cu regret: „Păcat, era un discurs frumos!" Concediindu-mă, Hitler mi-a spus cu amabilitate, aproape cu prietenie: „Fă totuşi o altă variantă."2 în versiunea cu pasaje tăiate, discursul nu mai avea nici un sens. Or, atât timp cât nu primeam încuviințarea lui Hitler, nu puteam dispune de emițătoarele Reichului. Întrucât nici Naumann n-a mai ridicat problema, am lăsat-o şi eu baltă.

La sfârşitul concertului dat la Berlin de Orchestra Filarmonică, la jumătatea lui decembrie 1944, Wilhelm Furtwängler m-a invitat în cabina sa. Cu o naivitate dezarmantă, m-a întrebat direct dacă mai avem vreo şansă să câştigăm războiul. Când i-

am spus că sfârşitul este pe-aproape, Furtwängler a dat din cap aprobativ. Probabil că se aştepta la acest răspuns. Eu consideram că dirijorul se afla în pericol, întrucât Bormann, Goebbels şi chiar Himmler nu-i uitaseră declaraţiile cam slobode şi mai ales intervenţia în favoarea compozitorului Hindemith, căruia i se impusese un regim de proscris. De aceea 1-am sfătuit să nu se mai întoarcă dintr-un turneu pe care urma să-1 facă în Elveţia. El a obiectat: „Dar ce-o să se întâmple cu orchestra mea? Sunt răspunzător de soarta ei!” I-am promis că în lunile următoare voi avea eu grijă de instrumentişti.

La începutul lui aprilie 1945, Gerhard von Westermann, intendentul Orchestrei Filarmonice, mi-a trimis vorbă că, din ordinul lui Goebbels, trebuia ca membrii orchestrei să participe la lupta finală pentru apărarea Berlinului. Am încercat să obţin pe cale telefonică aprobarea ca aceştia să nu fie atraşi în ficţiunea de ridicare în masă contra inamicului. M-am ales cu o tăioasă punere la punct din partea lui Goebbels: „Mie şi numai mie mi se datorează faptul că această orchestră a atins nivelul pe care 1-a atins. Datorită iniţiativelor şi a subvenţiilor mele are locul pe care-1 are în lume la ora actuală. Cei care vor veni după noi n-au nici un drept asupra ei. Această orchestră n-are decât să piară o dată cu noi.” Recurgând atunci la sistemul folosit de Hitler la începutul războiului pentru a-şi scăpa unii artişti favoriţi de încorporare, i-am cerut colonelului von Poser să distrugă din fişierele Wehrmachtului dosarele militare ale instrumentiştilor. Pentru a susţine şi financiar orchestra, ministerul a organizat câteva concerte.

„Când se va prezenta Simfonia Romantică a lui Bruckner, să ştiţi că a sosit sfârşitul”, le spusesem prietenilor mei. Concertul de adio a avut loc în după-amiaza zilei de 12 aprilie 1945. În sala ncîncălzită a Filarmonicii, pe scaune aduse de pe unde a putut fiecare, înfăşuraţi în paltoane, s-au adunat toţi cei care, într-un fel sau altul, auziseră despre acest concert organizat în Berlinul ameninţat. Probabil că ceilalţi locuitori ai Capitalei au constatat cu uimire că aveau curent electric la o oră la care, de obicei, era întrerupt. Dar în ziua aceea, din dispoziţia mea, s-a dat drumul la electricitate pentru a putea ilumina sala de concert. Programul comandat de mine debuta cu ultima arie a Briinnhildei şi cu finalul din Amurgul zeilor. Cu un gest, în acelaşi timp melancolic şi patetic, se marca simbolic sfârşitul Reichului. Precedată de concertul pentru vioară de Beethoven, simfonia lui Bruckner, cu structura arhitectonică a finalului ei, avea să rămână, pentru multă vreme, ultima mea ocazie de trăire a emoţiilor muzicii.

La întoarcere, mă aştepta la minister un mesaj din partea adjutanţilor lui Hitler, care-mi cereau să-i sun imediat: „Dar unde aţi fost? Sunteţi deja aşteptat de Fiihrer!” Când m-a văzut, Hitler, cu o vivacitate ce nu-1 caracteriza, s-a repezit ca un apucat asupra mea, ţinând în mână o tăietură dintr-un ziar: „Priveşte, citeşte asta! Poftim! Dumneata n-ai vrut niciodată să crezi aşa ceva. Poftim!” Cuvintele îi veneau în cascadă. „Iată marele miracol pe care eu 1-am prezis dintotdeauna. Cine are dreptate acum? Războiul nu-i pierdut. Citeşte! Roosevelt a murit!” Nu reuşea să se calmeze. Credea că are, în sfârşit, dovada infailibilităţii Providenţei care-1 protejează. Debordând de bucurie, Goebbels şi mulţi dintre cei de faţă îl încurajau, spunând că şi ei vedeau în aceasta confirmarea faptului că Fiihrerul avusese tot temeiul să-şi reafirme de sute de ori convingerea că se va produce un miracol asemenea celui care, în ultimul moment, îl salvase pe Frederic cel Mare, făcând un învingător dintr-un învins fără speranţă de scăpare. Miracolul Casei de Brandenburg! Goebbels nu mai înceta cu povestea că şi atunci, murind ţarina, evenimentele luaseră o întorsătură spectaculoasă. Pentru un

moment, această scenă a avut darul să sfâşie vălul de pe optimismul de comandă ce domnise în ultimele luni. Până la urmă, Hitler, epuizat, s-a aşezat într-un fotoliu: se simțea parcă eliberat şi buimăcit în acelaşi timp. Se vedea totuşi că nu mai are speranțe.

Câteva zile mai târziu, Goebbels, în siajul uneia dintre numeroasele fantasmagorii care, la ştirea morții lui Roosevelt, răsăreau ca din pământ, mi-a trimis vorba cum că, deoarece aveam credit în democrațiile burgheze occidentale, n-ar fi rău să urc într-un avion cu rază lungă de acțiune pentru a mă duce să-l întâlnesc pe noul preşedinte Truman. Dar asemenea idei mureau îndată ce se năşteau.

Tot în ultimele zile ale lui aprilie, am dat, în fostul salon al lui Bismarck, peste un grup format din Bormann, Schaub, adjutanți şi servitori, călcându-se pe picioare în jurul lui Ley. Când m-a văzut, acesta a tăbărât asupra mea cu cuvintele: „S-au descoperit razele morții! E vorba de un aparat foarte simplu pe care-1 vom putea produce în cantități mari. Am studiat documentația, nu mai încape nici o îndoială. Asta va răsturna situația în favoarea noastră!” în timp ce Bormann dădea din cap aprobator, dr. Ley, bâlbâit ca de obicei, m-a copleşit cu reproşuri: „Bineînțeles, acest inventator n-a găsit nici o înțelegere la ministerul du-mitale. Din fericire pentru noi, mi-a scris mie. Dar acum dumneata ai obligația să te ocupi personal de această problemă. Imediat... În momentul de față este lucrul cel mai important!” înfierbân-tându-se, Ley s-a lansat într-o critică la adresa organizației melc, pe care o găsea plină de deficiențe, birocratică şi sclerozată. Toate aceste acuzații erau atât de absurde, încât nici nu 1-am mai contrazis: „Ai perfectă dreptate! Nu vrei să te ocupi chiar dumneata de treaba asta? îți dau cu plăcere depline puteri şi te numesc «delegat cu razele morții».” Propunerea 1-a entuziasmat pe Ley: „Bineînțeles. O iau asupra mea. În această privința, chiar vreau să fiu în subordinea dumitale. La urma urmei, sunt chimist de profesie.” I-am sugerat să facă o experiență, recomandându-i să se folosească de propriii săi cobai, căci prea adesea fuseserăm înşelați cu ajutorul unor animale dresate. Peste câteva zile, unul dintre adjutanții săi m-a sunat dintr-un colț îndepărtat al Germaniei, să-mi comunice o listă de aparate electrice de care, chipurile, aveau nevoie pentru experiment.

Am hotărât să continuăm a juca această comedie. L-am inițiat pe prietenul meu Luschen, şeful întregii industrii electrice, în tainele afacerii, rugându-1 să ne procure aparatele solicitate de inventator. „Am găsit totul afară de întrerupător”, a spus el revenind nu după mult timp. „De fapt, se găsesc şi din acestea, dar nu dintre cele cu viteza de întrerupere cerută. Or, «inventatorul» dumneavoastră, insistând să aibă exact această viteză, ştiți la ce descoperire m-a condus? De patruzeci de ani nu se mai construiesc asemenea întrerupătoare. «Graetz» (manual de fizică pentru licee) îl menționează în ediția sa din anul 1900.”

La apropierea inamicului, proliferau lucruri de genul acesta. La data aceea, Ley susținea cu toată seriozitatea următoarea teorie: „în condițiile în care dinspre Est vine peste noi potopul rusesc, valul refugiaților germani se va îngroşa într-atât încât va presa asupra Vestului cu forța unei adevărate migrații a popoarelor. Valul va face o breşă în dispozitivul Occidentului, care se va vedea inundat şi luat în stăpânire de cei pe care-i credea învinşi.” Hitler, ce-i drept, lua peste picior insanitățile debitate de cel pe care-1 pusese mai-mare peste muncitorii Reichului. Şi totuşi, în această ultimă perioadă, el tocmai pe Ley prefera sa-1 aibă în preajmă.

Spre surprinderea noastră, în prima jumătate a lui aprilie, Eva Braun, fără să fi fost chemată de cineva, a venit la Berlin, declarând că nu vrea să se mai clintească de lângă Hitler. Acesta a tot încercat s-o convingă să se întoarcă la Miinchen. Eu însumi i-am oferit un loc în avionul nostru curier. Dar a refuzat cu încăpăţânare. Toţi cei din buncăr ştiau pentru ce venise. Prezenţa ei în această ambianţă era un simbolic şi real mesager al morţii.

Doctorul Brandt, medic în serviciul lui Hitler şi, din 1934, membru obişnuit al grupului de la Obersalzberg, făcuse în aşa fel încât americanii să-i „surprindă" - expresie tehnică uzuală în epocă — soţia şi copilul în Thuringia. Hitler a instituit imediat un tribunal de război alcătuit din Goebbels, din Axmann, şeful Tineretului Hitlerist, şi din generalul SS Berger. Intervenind în dezbateri, reunind într-un fel calitatea de procuror şi de preşedinte în aceeaşi persoană, Fiihrerul a cerut pedeapsa capitală pentru Brandt, deoarece acuzatul ştia că ar fi putut să-şi pună familia la adăpost la Obersalzberg, fiind, în plus, suspectat de a fi transmis, prin intermediul soţiei, dosare secrete americanilor. Domnişoara Wolf, de ani de zile secretară-şefâ a lui Hitler, a spus plângând: „Eu nu-1 mai înţeleg..." Himmler a venit să liniştească societatea contrariată din buncăr, anunţând că, mai întâi, trebuie audiat un martor important, or, a adăugat el cu şiretenie, „acest martor nu se va găsi".

Neaşteptatul incident mă pusese şi pe mine în încurcătură, căci, începând din 6 aprilie, îmi mutasem familia pe ţărmul Mării Baltice, departe de oraşele mari, pe o moşie din împrejurimile localităţii Kappeln, în Holstein.3 Or, iată că acest lucru devenise brusc o crimă. De aceea, când Hitler a vrut să afle, prin Eva Braun, unde se găseşte familia mea, am minţit spunând că este la moşia unui prieten din împrejurimile Berlinului. Răspunsul 1-a satisfăcut pe Hitler. A cerut însă asigurări că şi noi îl vom urma la Obersalzberg în cazul în care s-ar retrage acolo, într-adevăr, el încă mai avea la data aceea intenţia ca, pentru lupta finală, să se baricadeze în aşa-zisa fortăreaţă a Alpilor.

Goebbels a făcut o declaraţie potrivit căreia el voia să-şi găsească sfârşitul la Berlin, chiar dacă Hitler ar părăsi Capitala. „Soţia şi copiii mei nu e cazul să-mi supravieţuiască. Singura lor soartă ar fi să se lase recondiţionaţi de americani şi să facă propagandă contra mea." Pe la mijlocul lui aprilie, doamna Goebbels, dimpotrivă, mi-a spus într-o zi când eram la ea, la Schwanenwer-der, că n-ar putea suporta ideea ca, la un moment dat, copiii să-i fie omorâţi. Şi totuşi, nu părea că intenţionează să se opună deciziei luate de soţul ei. Peste câteva zile, i-am propus să cheme, în ultimul moment, un şlep din „flota de transport" care să acosteze noaptea la debarcaderul proprietăţii lui Goebbels, la Schwanenwerder. Ar fi putut astfel, îmi imaginam eu, să rămână ascunsă cu copiii sub punte până ce şlepul îşi va fi aruncat ancora într-un afluent occidental al Elbei. Una dintre condiţii era să aibă la bord hrană suficientă pentru ca să poată trăi câtva timp fără a fi descoperiţi.

După ce Hitler a declarat că el nu va supravieţui unei înfrângeri, mulţi dintre colaboratorii săi cei mai apropiaţi s-au întrecut în a-1 asigura că nici lor nu le-ar mai rămâne altă soluţie decât sinuciderea. Eu, în schimb, găseam că ar trebui mai degrabă să nu se eschiveze, ci să se pună la dispoziţia justiţiei adversarului, împreună cu doi dintre cei mai glorioşi ofiţeri ai Luftwaffei, Baumbach şi Galland, am perfectat, în ultimele zile ale războiului, un plan aventuros de a-i imobiliza pe cei mai importanţi colaboratori ai lui Hitler şi de a-i împiedica în felul acesta să se sinucidă.

Aflaserăm că Bormann, Ley şi Himmler plecau din Berlin în fiecare seară pentru a înnopta în localități îndepărtate, unde nu se dădeau alarme aeriene. Planul nostru era simplu: cum de fiecare dată când inamicul arunca bombe luminoase, maşinile se opreau şi pasagerii se împrăştiau pe câmp, ne-am gândit că este probabil ca nişte rachete să provoace aceleaşi reacții; un comando echipat cu pistoale-mitralieră ar putea atunci să-i neutralizeze pe cei şase oameni din escortă şi să-i captureze pe ceilalți, începuserăm deja să stocâm rachete luminoase în locuința mea, să discutăm despre alegerea oamenilor pentru comandouri, sa punem la punct toate detaliile, în dezordinea generală, avea să fie uşor să-i duci la loc sigur pe cei făcuți prizonieri. Dr. Hupfauer, vechi colaborator al dr. Ley, a stăruit, spre uimirea mea, ca acțiunea contra lui Bormann să fie executată de către membri de partid veniți de pe front: nimeni din partid, ne asigura el, nu-şi atrăsese atâta ură ca acesta/Astfel, Gauleiterul Kaufmann ținea neapărat să-1 lichideze cu mâna lui pe acest „Mefisto al Fiihrerului”. Totuşi, aflând de proiectul nostru fantastic, generalul Thomale, şef de Stat-Major al Armatei blindate, m-a convins, în cursul unei convorbiri nocturne pe un drum de țară, că nu trebuie să intervenim în judecata pe care o face divinitatea.

Bormann îşi urmărea şi el realizarea planurilor personale. Astfel, Secretarul său de Stat, Klopfer, m-a avertizat ca nu Hitler, ci Bormann era la originea arestării lui Brandt. Bormann credea, greşit de altminteri, că dacă eu mă bucuram de mare trecere pe lângă Hitler, aceasta se datora în mare măsură lui Brandt. Dispoziția arestării lui Brandt mă viza deci şi pe mine. Trebuia, de aceea, să fiu extrem de atent ce şi cum vorbesc.4 Radioul inamic mi-a dat şi el nişte motive de nelinişte prin difuzarea unor ştiri potrivit cărora eu aş fi contribuit la eliberarea unui nepot de-al meu, condamnat de un tribunal de război pentru faptul de a fi tipărit scrieri ale lui Lenin.5 în plus, se mai spunea că Hettlage, pe care partidul îl combătuse mereu, ar fi fost pe punctul de a fi arestat, şi că, în sfârşit, un ziar elvețian ar fi publicat o scurtă informație conform căreia von Brauchitsch, fostul comandant-şef al Armatei de uscat, şi cu mine am fi singurii cu care s-ar putea negocia în vederea unei capitulări. Poate că prin asemenea ştiri adversarii căutau să-i dezbine pe conducătorii Germaniei, sau poate că era vorba doar de nişte zvonuri.

În acele zile, Armata de uscat mi-a trimis, în cel mai deplin secret, câțiva ofițeri de front, oameni de mare încredere, înarmați cu pistoale-mitralieră, ei s-au instalat în locuința mea. Pentru orice eventualitate, aveam gata pregătită o maşină blindată cu opt roți ce ne-ar fi permis probabil să evadăm din Berlin. Nici până azi n-am aflat din inițiativa cui sau pe baza căror informații s-au luat aceste măsuri de asigurare.

Atacul asupra Berlinului era iminent. Hitler îl numise deja pe generalul Reymann comandant al trupelor însărcinate să apere oraşul. Deocamdată, el se afla încă în subordinea general-co-lonelului Heinrici, comandantul-şef al Grupului de armate care apăra un teritoriu ce se întindea de la Marea Baltică până la aproximativ o sută de kilometri sud de Frankfurt pe Oder. Aveam toată încrederea în Heinrici, deoarece îl cunoşteam de multă vreme şi, recent, mă ajutase să salvez industria bazinului carbonifer Rîbnik. Reymann insista să se facă pregătiri pentru aruncarea în aer a tuturor podurilor din Capitală. De aceea, la 15 aprilie, în ajunul declanşării marii ofensive ruseşti asupra Berlinului, m-am dus la Cartierul General al lui Heinrici, la Prenzlau. Pentru a-mi asigura sprijin de specialitate, îi luasem cu mine pe consilierul de urbanism Langer,

responsabil cu podurile şi şoselele Berlinului, şi pe Beck, directorul căilor ferate ale Capitalei, în timp ce Heinrici îl convocase, la cererea mea, pe Reymann. Cei doi specialişti au demonstrat că distrugerile proiectate ar însemna condamnarea la moarte a Berlinului, 6 iar comandantul garnizoanei a făcut caz de ordinul lui Hitler conform căruia Berlinul trebuia apărat prin toate mijloacele: „Trebuie să lupt, şi de aceea trebuie să pot distruge podurile.” „Dar numai în zona unde se va aplica lovitura principală, nu-i aşa?” a intervenit Heinrici. Generalul a replicat: „Nu, peste tot unde se vor da lupte.” Când 1-am întrebat dacă şi podurile din centrul oraşului ar fi distruse în cazul în care s-ar ajunge la lupte de stradă, Reymann mi-a răspuns afirmativ. Ca de atâtea ori în trecut, am recurs şi de data aceasta la argumentul meu cel mai bun: „Dumneata lupți deoarece crezi în victorie?” Luat din scurt, generalul a fost obligat să răspundă, încă o dată, afirmativ. „Dacă Berlinul va fi distrus din temelii”, am continuat eu, „înseamnă că, pentru un timp nedefinit, şi industria oraşului va fi distrusă. Or, fără industrie, războiul este pierdut.” Generalul Reymann nu a mai ştiut ce să zică. Noi n-ani fi obținut nici un rezultat dacă generalul Heinrici n-ar fi dat ordin ca de pe marile artere rutiere şi feroviare, care erau de o însemnătate vitală pentru Berlin, să se retragă din camerele de mine încărcăturile explozive şi să nu se distrugă poduri decât în caz de lupte importante.7

După ce colaboratorii noştri au ieşit, Heinrici, întorcându-se spre mine, mi-a spus între patru ochi: „Datorită acestui ultim consemn, nu vor exista poduri distruse în Berlin, căci nu va avea loc nici o luptă pentru Capitală. La o străpungere rusească spre Berlin, una dintre aripile noastre se va replia spre nord, cealaltă spre sud. La nord, ne vom baza pe canalele săpate de la est la vest.

Acolo, e adevărat, nu voi putea să păstrez podurile intacte.” înțelegându-i raționamentul, 1-am întrebat: „Berlinul va fi luat repede?” Generalul, răspunzând afirmativ, a adăugat: „în orice caz, fără mare rezistență.”

A doua zi dimineață, pe 16 aprilie, am fost trezit cu noaptea-n cap. Împreună cu locotenent-colonelul von Poser voiam să urmărim, de pe o înălțime ce domina valea Oderului, la Wriezen, ofensiva hotărâtoare a acestui război - atacul sovietic asupra Berlinului. O ceață densă acoperea totul. Peste câteva ore, un pădurar ne-a adus vestea că trupele noastre bat în retragere şi că ruşii vor fi în curând aici. Ne-am retras şi noi.

Am trecut pe lângă marele elevator de nave de la Nieder-Finow, minune a tehnicii anilor treizeci şi cheie a navigației fluviale între Oder şi Berlin. Mâini calificate prinseseră explozivi pe toata carcasa lui metalică, înaltă de 36 de metri. La oarecare distanță se puteau auzi deja bubuituri de tun. Un locotenent de geniu anunțase că totul era gata pentru dinamitare: cei de aici continuau să se conformeze ordinului din 19 martie al lui Hitler. Locotenentul a primit cu un sentiment de uşurare indicația pe care i-o dăduse von Poser de a nu proceda la dinamitare. Dar acest episod era şi descurajant, dovedind în mod clar că instrucțiunile din 3 aprilie 1945, potrivit cărora căile fluviale trebuia să fie ferite de distrugere, nu ajunseseră la trupe.

În condițiile în care rețeaua de transmisiuni primea lovituri din ce în ce mai demolatoare, încercarea de a reînnoi nişte instrucțiuni date de multă vreme era sortită eşecului, în orice caz, mi se părea absurd să mai crezi în posibilitatea de a împiedica în felul acesta realizarea unor atât de nebuneşti planuri distructive, înțelegerea pe care o întâlnisem la generalul Heinrici m-a determinat să reiau proiectul de a mă adresa direct

opiniei publice, cu un apel la rațiune, în confuzia din timpul luptelor, Heinrici ar putea, speram eu, să-mi pună la dispoziție una dintre stațiile radio situate pe teritoriul Grupului său de armate.

După 30 de kilometri, ne găseam în pădurile solitare de la Schorfheide, paradisul cinegetic al lui Goring. După ce am dat liber escortei, m-am aşezat pe un buştean şi am început să schițez, dintr-o suflare, un discurs în care — la cinci zile după ce Hitler refuzase să-mi aprobe alocuțiunea pe care voiam s-o pronunț la radio - îndemnam la revoltă. De data aceasta chemam deschis la rezistență, interziceam categoric distrugerea fabricilor, podurilor, căilor navigabile, instalațiilor feroviare şi de transmisiuni, dădeam ordin soldaților Wehrmachtului şi ai formațiunilor de asalt în masă să împiedice distrugerile „prin toate mijloacele şi, la nevoie, chiar făcând uz de arme". Ceream totodată, în acest proiect de discurs, ca prizonierii politici - deci implicit evreii - să fie remişi, teferi şi nevătămați, trupelor ocupante şi ca lucrătorii străini sa nu fie împiedicați a se întoarce în țările de origine. Interziceam activitățile formațiunilor „Werwolf (Vârcolacul) şi somam trapele să predea fără luptă satele si oraşele, în concluzia mea, încă o dată cam prea solemnă, îmi reiteram „credința neclintită în viitorul poporului nostru nemuritor".8

Prin Poser, i-am trimis lui dr. Richard Fischer, directorul general al centralelor electrice din Berlin, câteva cuvinte creionate la repezeală, prin care-mi exprimam dorința ca emițătorul german cel mai puternic, cel de la Konigswusterhausen, să fie alimentat cu curent electric până când va fi ocupat de către adversar.9 Acest emițător asigura zilnic emisiunile „Werwolf. Trebuia ca ultima lui prestație să fie difuzarea discursului meu, care tocmai interzicea toate activitățile „Werwolf.

Seara târziu, 1-am întâlnit pe generalul Heinrici la Cartierul său General, repliat între timp la Dammsmuhl. Voiam să-mi țin discursul în scurtul interval în care instalațiile situate în zona luptelor ieşeau de sub suveranitatea statului pentru a trece sub aceea a trupelor combatante. Dar Heinrici credea că ruşii vor ocupa atât de repede emițătorul, încât eu nici nu voi apuca să-mi termin discursul. De aceea, mi-a propus să-1 înregistrez imediat şi să i-1 las în păstrare, promițând să-1 difuzeze cu puțin înainte de sosirea trupelor sovietice. Dar, cu toate eforturile lui Luschen, nu s-a putut găsi aparatura necesară acestei înregistrări.

Două zile mai târziu, Kaufmann mi-a trimis vorbă să vin de urgență la Hamburg, căci Marina de Război se pregătea să arunce în aer instalațiile portuare de acolo, în cursul unei reuniuni la care au participat reprezentanții principali ai industriei, ai şantierelor navale, ai administrației portului şi ai Marinei, s-a luat, grație fermității manifestate de Gauleiter, decizia de a nu se distruge nimic.10 Kaufmann şi cu mine ne-am continuat discuția într-o casă construită pe malul lacului Aussenalster. Studenți bine înarmați ne asigurau paza. Gauleiterul mă îndemna să rămân cu el: „Aici sunteți în siguranță, în caz de necesitate, ne putem bizui pe oamenii mei." M-am întors totuşi la Berlin, unde i-am amintit lui Goebbels că el, care a intrat în istoria partidului cu aureola de „cuceritor al Berlinului", şi-ar pierde acest renume dacă şi-ar încheia viața ca distrugător al oraşului. Oricât de caraghios ar părea un asemenea mod de a pune problema, el corespundea perfect, în acel moment, viziunii noastre, a tuturor, şi mai ales celei a lui Goebbels, care credea că, sinucigându-se, va creşte în ochii posterității, în seara zilei de 19 aprilie, înaintea şedinței de Stat-Major, Hitler a spus ca îmbrățişează

propunerea Gauleiterului Berlinului şi că, mobilizând toate rezervele, va da bătălia bătăliilor la porţile Capitalei Reichului.

Capitolul 32 NIMICIREA

În ultimele săptămâni ale vieţii sale, Hitler îşi revenise din amorţeala care-1 cuprinsese în anii din urmă. Mi se părea că devenise din nou accesibil, arătându-se uneori gata să accepte ca deciziile sale să fie puse în discuţie. Până şi în iarna lui 1944, era de neconceput ca el să se lase antrenat de mine în vreo discuţie privind soarta războiului. La data aceea, chiar şi maleabilitatea dovedită în chestiunea tacticii „pământului pârjolit" ar fi fost de neimaginat. La fel şi maniera în care îmi corectase, fără să spună un cuvânt, discursul plănuit să-1 ţin la radio. Devenise din nou receptiv la argumente pe care, numai cu un an în urmă, nici nu le-ar fi ascultat, în cazul acesta însă nu era atât de mult vorba de o decrispare interioară. El făcea mai degrabă impresia unui om care-şi vede opera vieţii distrusă, urmându-şi drumul doar împins de o energie înmagazinată de-a lungul anilor. De fapt, se resemnase şi-şi luase piciorul de pe toate pedalele.

Părea că-şi pierduse, pur şi simplu, identitatea. Dar poate că nu era aşa. Când mă gândesc la anii aceia, mă întreb uneori dacă nu tocmai această latură insesizabilă, acest neant interior, 1-a caracterizat toată viaţa, de la începuturile tinereţii şi până în clipa în care s-a sinucis. Violenţa putea să-1 ia cu atât mai brutal în stăpânire, cu cât nu avea a-i opune nici o tresărire de umanitate. Nimeni n-a reuşit vreodată să se apropie de fiinţa lui intimă, tocmai din cauză ca nu era decât un spaţiu al vidului şi al morţii.

La acest vid sufletesc se adăugau acum şi servitutile bătrâneţii. Membrele îi tremurau, mergea adus de spate, târşâindu-şi picioarele; vocea lui nu mai avea siguranţa de sine şi-şi pierduse autoritatea de odinioară; vorbirea lui energică era acum împiedicată şi inexpresivă. Când se enerva, ceea ce i se întâmpla des, aproape ai fi zis că i se frâng coardele vocale. Continuau să-1 sâcâie stările de înţepenire a gâtului, care nu mă mai făceau să mă gândesc la atitudinile unui copil, ci la acelea ale unui bătrân. Avea tenul palid, faţa tumefiată. Uniforma lui, altădată ireproşabil de îngrijită, era, în această ultimă perioadă, pătată de alimentele pe care le ducea la gură cu o mână tremurândă.

Starea aceasta îi impresiona, fără îndoială, pe cei din anturajul său, care-1 cunoscuseră la apogeul carierei. Nici pe mine nu mă ocolea defel slăbiciunea de a mă lăsa impresionat de contrastul, în multe privinţe înduioşător, cu Hitler cel de altădată.

Poate că acesta era motivul pentru care toţi apropiaţii îl ascultau în tăcere cum, deşi se afla într-o situaţie devenită de multă vreme disperată, angaja divizii inexistente sau dădea ordin să se organizeze convoaie aeriene ale căror avioane, din lipsă de carburant, nu puteau decola. Poate că acesta era motivul pentru care, în cursul ultimelor dezbateri, toţi acceptam să-1 vedem evadând tot mai des din realitate şi refugiindu-se într-o lume imaginară, să-1 ascultăm vorbindu-ne despre iminenţa rupturii dintre Est şi Vest. Ne implora, pur şi simplu, să credem într-un asemenea deznodământ. Deşi ar fi trebuit să-şi dea seama de caracterul fantasmagoric al acestor viziuni, anturajul lui se lăsa sedus de forţa de sugestie a repetării la nesfârşit a afirmaţiei că, de exemplu, numai el întruneşte personalitatea şi energia necesare pentru ca, împreună cu Occidentul, să stăvilească bolşevismul; erai tentat să-1 crezi când dădea asigurări că nu mai luptă decât pentru această cotitură hotărâtoare şi că el, personal,

nu-şi aşteptă decât ceasul de pe urmă. Tocmai calmul cu care-şi întâmpina apropiatul sfârşit sporea mila şi venerația noastră.

În plus, redevenise mai amabil şi mai abordabil, în unele privințe, îmi amintea de acel Hitler pe care-1 cunoscusem cu doisprezece ani înainte, la începutul colaborării noastre, cu singura deosebire că, acum, era umbra celui de atunci. Amabilitatea sa se concentra asupra celor câtorva femei aflate de ani de zile în preajma lui. Nutrea, de câtva timp, o afecțiune deosebită pentru doamna Junge, văduva valetului său de cameră, mort pe front; dar şi bucătăreasa vieneză care se ocupa de regimul lui dietetic se bucura de favorurile lui; la fel, doamna Wolf şi doamna Christian, secretarele lui de ani şi ani, care, si ele, făceau parte din cercul restrâns în mijlocul căruia şi-a petrecut ultimele săptămâni ale existenței, în principal, acestea erau persoanele cu care de luni de zile se aşeza împreună la ceai şi la masă, printre prietenii săi aproape nemaiaflându-se bărbați. Nici eu nu mai eram de multă vreme unul dintre invitații lui obişnuiți. De altfel, sosirea neaşteptată a Evei Braun a atras după sine câteva modificări în deprinderile cotidiene ale lui Hitler, dar fără să schimbe cu ceva relațiile, desigur inocente, cu celelalte femei din anturajul său. Acest ataşament se întemeia, probabil, pe o concepție primară asupra fidelității, condiție pe care, într-o situație nefericită, femeile păreau a o satisface mai bine decât bărbații, al căror credit părea să fi scăzut în ochii lui. Singurele excepții notorii erau Bormann, Goebbels şi Ley, de care părea a fi sigur.

În junii acestui Hitler, subțiat ca o fantomă, aparatul de comandă continua să funcționeze mecanic. Era, cred, acea forță inerțială care făcea ca generalii, chiar şi în ultimul stadiu, când câmpul de aplicare a deciziilor lui Hitler se îngustase, să continue să meargă pe calea ce li se trasase. Astfel, Keitel nu înceta a cere să se distrugă podurile, în timp ce Hitler, deja resemnat, acceptase să fie cruțate.

Slăbirea disciplinei anturajului său trebuie să-1 fi frapat, înainte, când intra într-o cameră, cei prezenți se ridicau în picioare şi nu-şi reocupau locurile decât după ce se aşeza el. Acum se putea observa că aceleaşi persoane nu se mai ridicau, continuându-şi conversația, că servitorii intrau în vorbă cu invitații de față cu el şi că, uneori, colaboratorii amețiți de alcool dormeau în fotolii sau discutau cu voce tare fără să se jeneze. Poate că în mod premeditat se făcea că nu observă aceste schimbări. Dar, pentru mine, spectacolul era ca un vis urât, pentru care apartamentul cancelarului constituia un decor adecvat. La accentuarea imaginii de coşmar contribuiau modificările intervenite de câteva luni încoace: fuseseră îndepărtate tapiseriile, scoase tablourile, rulate covoarele, pentru a fi adăpostite, împreună cu vreo câteva mobile de valoare, într-un buncăr. Petele clare pe hârtia pictată, golurile create prin descompletarea mobilierului, ziarele împrăştiate peste tot, paharele şi farfuriile goale, în sfârşit o pălărie aruncată de cineva pe un scaun alcătuiau tabloul unei mutări în curs de desfăşurare.

Hitler abandonase de multă vreme camerele de sus, pe motiv că atacurile aeriene nu-1 lăsau să doarmă, reducându-i-se astfel puterea de muncă, în buncăr, spunea el, măcar reuşea să doarmă. De aceea îşi crease condiții de viața sub pământ.

Această fugă care-1 făcuse să se refugieze sub bolta sepulcrală mi-a părut întotdeauna a fi avut o semnificație simbolică. Izolarea acestei lumi a buncărului, înconjurată din toate părțile de beton şi de pământ, pecetluia definitiv retragerea lui Hitler, marcând îndepărtarea de tragedia ce se juca sub cerul liber, cu care el nu mai întreținea nici o legătură. Când vorbea de un sfârşit, el se gândea la sfârşitul lui, şi nu la

cel al poporului german. Atinsese ultimul stadiu al dezertării din fața realității - o realitate pe care, încă din tinerețe, refuzase a o recunoaşte. Pe atunci eu dădusem acelei lumi ireale numele de „insula preafericiților”.

În ultimele zile ale vieții sale, în aprilie 1945, mi s-a întâmplat să mă aplec împreună cu el asupra planurilor oraşului Linz, contemplând în tăcere visele de odinioară. Biroul său, protejat cu un plafon de cinci metri grosime acoperit cu doi metri de pământ, era, cu certitudine, locul cel rriai sigur din Berlin. Când cădeau în apropiere bombe de mare gabarit, zguduiturile, în virtutea condițiilor favorabile pentru propagarea undelor prin subsolul nisipos al Berlinului, se resimțeau în toată masivitatea buncărului. Hitler tresărea atunci pe scaun. Cât de mult se schimbase temerarul caporal din primul război mondial! Nu mai era decât o epavă, un pachet de nervi, care nu-şi mai putea ascunde reacțiile.

La drept vorbind, ultima aniversare a lui Hitler nu s-a sărbătorit. De obicei, de ziua aceasta, un mare număr de automobile defila, garda de onoare prezenta armele, demnitari din interiorul şi din afara Reichului se adunau pentru a-i adresa felicitări. Acum însă nu s-a făcut nici un fel de tevatură. Desigur, cu această ocazie, Hitler a părăsit buncărul, venind în camerele de sus. Cu aspectul lor de abandon, ele formau un cadru potrivit pentru starea jalnică în care se afla Fuhrerul. I s-a prezentat în grădină o delegație a Tineretului Hitlerist care se distinsese în luptă. Dar, după ce i-a mângâiat pe obraz pe câțiva şi a spus cu voce stinsă câteva vorbe, a amuțit. Avea în mod cert sentimentul că nu mai putea convinge pe nimeni decât prin mila pe care o inspira, întâlnindu-ne ca de obicei la şedința de Stat-Major, am evitat, pe cât ne-a stat în putință, încurcătura în care ne-ar fi băgat obligația de a-i adresa urări. Nimeni nu ştia exact ce trebuie să spună. Aprimit felicitările cu răceală, aproape în silă, ceea ce era pe măsura situației.

Puțin după aceea ne-am aşezat cu toții, ca de atâtea ori, în jurul mesei de şedințe, în strâmta încăpere din buncăr destinată acestui scop. Vizavi de Hitler stătea Goring. El care, de obicei, dădea atâta importanță aspectului exterior, de câteva zile prezenta modificări notabile în modul de a se îmbrăca. Spre marea noastră surprindere, uniforma lui nu mai era croită din obişnuitul material gri-argintiu, ci din stofa gri-fer a uniformelor americane, în acelaşi timp, epoleții lați de cinci centimetri, brodați cu aur, făcuseră loc unor epoleți simpli din stofă, pe care îşi prinsese însemnul gradului său, vulturul de aur al Reichsmarschallului. „Un adevărat general american”, mi-a şoptit la ureche unul dintre participanți. Dar se pare că Hitler nici n-a remarcat această schimbare.

În timpul „şedinței” s-a vorbit despre iminența atacului asupra centrului Berlinului, în mintea lui Hitler, ideea de a abandona metropola pentru a se replia în fortăreața sa din Alpi făcuse loc, în timpul nopții, hotărârii de a se bate pentru acest oraş, la nevoie de a angaja chiar lupte de stradă. L-am asaltat îndată din toate părțile vrând să-i demonstrăm nu numai că ar fi fost inoportun să rămână, dar că era şi foarte urgent să părăsească Berlinul şi să-şi instaleze Cartierul General la Obersalzberg. Goring i-a atras atenția asupra faptului că noi nu mai dispuneam decât de o singură cale de comunicație nord-sud, prin masivul Pădurii Bavareze, acest unic culoar de evadare putând fi el însuşi obturat dintr-un moment într-altul. Încercarea de a-1 face să părăsească Berlinul tocmai în acest moment a avut darul să-1 înfurie: „Cum aş putea cere trupelor să dea bătălia hotărâtoare pentru apărarea Berlinului, iar eu să fug la

adăpost?" Aşezat vizavi de el, Goring, în noua lui uniformă, palid la față, şiroind de transpirație, îl privea cu pupilele mărite cum se înfierbânta în timp ce-şi ținea discursul. „Destinul este acela căruia îi las grija de a decide dacă pier în Capitală sau dacă, în ultima clipă, îmi iau zborul spre Obersalzberg."

Îndată ce şedința de Stat-Major s-a terminat şi generalii au plecat, Goring, cu un aer răvăşit, s-a întors spre Hitler pentru a-i spune că, dat fiind sarcinile urgente ce-1 aşteaptă în Germania de Sud, se vede obligat să părăsească Berlinul chiar în noaptea aceasta. Hitler îl privea, cu gândul aiurea. Uitându-mă la el, am avut impresia că, în momentul acela, era el însuşi profund emoționat de propria-i decizie de a rămâne la Berlin şi de a-şi pune astfel viața în joc. Întinzându-i mâna, Hitler i-a adresat lui Goring câteva cuvinte fără nici o importanță, nelăsându-1 să vadă că-i ghicise gândurile, în picioare, la câtiva paşi de cei doi, am avut sentimentul că asist la un moment istoric: destrămarea conducerii Reichului. Astfel a luat sfârşit şedința de Stat-Major din acea zi aniversară.

Împreună cu ceilalți participanți, am părăsit sala de şedințe şi, ca de obicei, nu mi-am luat rămas-bun de la Hitler. Or, mergând în răspărul proiectelor noastre inițiale, locotenent-colonelul von Poser a stăruit foarte mult să părăsesc şi eu Berlinul chiar în noaptea aceea, încă de multă vreme luaserăm toate măsurile în vederea fugii noastre. Trimiseserăm dinainte la Hamburg bagaje importante. Două vagoane-caravană ale Căilor Ferate ale Reichului erau garate pe malul lacului Eutin, în apropierea Cartierului General al lui Donitz, stabilit la Pion.

La Hamburg, am trecut pe la Gauleiterul Kaufmann. Situația fiind cea care era, considera şi el, ca şi mine, că nu se mai putea concepe continuarea luptei cu orice preț. Încurajat de atitudinea lui, i-am dat să citească discursul pe care-1 schițasem stând pe un buştean în pădurea de la Schorfheide; nu ştiam cum o să-1 primească. „Dar ar trebui să țineți acest discurs! De ce nu ați facut-o până acum?" a exclamat el. I-am relatat dificultățile întâmpinate, la care mi-a propus: „Nu vreți să-1 difuzăm prin emițătorul nostru de la Hamburg? Vă garantez colaborarea directorului tehnic al postului. Sau cel puțin să-1 dați la înregistrat pe disc."1

În timpul nopții, Kaufmann m-a condus în buncărul care adăpostea conducerea tehnică a emițătorului de la Hamburg. După ce am traversat nişte săli goale, am ajuns într-o încăpere mai mică, studioul de înregistrare, unde mi-a prezentat doi tehnicieni care, în mod vizibil, erau la curent cu proiectele mele. Am înțeles imediat că peste câteva minute voi fi lăsat în seama acestor străini. Pentru a mi-i face complici şi a-mi asigura astfel spatele, le-am spus, înainte de a începe să-mi citesc discursul, că la sfârşit vor putea decide ei înşişi ce atitudine să ia: să-1 aprobe sau să distrugă matricea. Apoi m-am aşezat în fața microfonului. Tehnicienii amuțiseră. Poate că erau speriați, deşi poate că îmi împărtăşeau convingerile; în orice caz, nu au făcut nici o obiecție.

Kaufmann a luat înregistrările în păstrare. I-am enumerat în ce circumstanțe putea să le dea spre difuzare fără să mai aştepte ' acordul meu. Aceste condiții erau caracteristice pentru sentimentele încercate în acele zile: mă gândeam la cazul în care, la inițiativa unuia dintre adversarii mei politici - şi aici mă gândeam în special la Bormann - aş fi fost asasinat; sau la acela în care Hitler, mirosind ceva despre diferitele mele acțiuni, ar fi dat ordin să fiu condamnat la moarte; sau la cazul în care Fiihrerul însuşi ar fi murit şi succesorul său i-ar fi continuat politica disperată de distrugere.

Întrucât generalul Heinrici nu avea intenția să apere Berlinul, trebuia luată în calcul posibilitatea ca, în câteva zile, oraşul să cada şi astfel totul să se sfârşească. Şi într-adevăr, în 22 aprilie, după cum mi-au relatat generalul SS Berger2 şi, cu prilejul ultimei mele treceri prin Berlin, chiar Eva Braun, Hitler intenționase deja să-şi pună capăt zilelor. Dar, între timp, Heinrici a fost înlocuit cu generalul de paraşutişti Student. Hitler îl considera pe acesta din urmă drept unul dintre generalii săi cei mai energici, crezând că are cu atât mai multe motive să se bizuie pe el cu cât îi părea a fi un om cu un orizont limitat. Acest simplu fapt îl ajutase să-şi recapete curajul. Concomitent, Keitel şi Jodl primiseră ordin să concentreze la Berlin toate diviziile disponibile.

Cât despre mine, eu nu mai aveam în momentul acela nimic de făcut, pentru că nu mai exista industrie de armament. Dar, cuprins de un teribil zbucium interior, nu mai cunoşteam nici linişte, nici odihnă. Fără scop şi fără rost, am hotărât să merg în noaptea aceea să revăd proprietatea de la Wilsnack, unde petrecusem cu familia mea numeroase sfârşituri de săptămână. Am întâlnit acolo un colaborator al doctorului Brandt; el mi-a povestit că medicul lui Hitler este ținut prizonier într-o vilă dintr-un cartier mărginaş aflat în partea de vest a Berlinului. Mi-a descris locul şi mi-a dat numărul de telefon de-acolo, asigurându-mă că oamenii SS puşi să-1 păzească nu sunt deloc inabordabili. Am chibzuit cum să-1 eliberăm pe doctorul Brandt, profitând de învălmăşeala ce domnea probabil la ora aceea în Berlin. Dar eu voiam să-1 revăd şi pe Liischen, pentru a-1 convinge să fugă spre vest înainte de sosirea ruşilor.

Acestea au fost motivele care m-au împins să fac o ultimă deplasare la Berlin. Dar, dincolo de ele, ceva acționa şi mai puternic: era atracția magnetică pe care încă o exercita Hitler. Pe el voiam să-1 văd pentru ultima oară, să-mi iau rămas-bun. Căci trăiam acum cu impresia că, în urmă cu două zile, îl părăsisem hoțeşte. Oare acesta urma să fie sfârşitul lungii noastre colaborări? Lună de lună stătuserăm, aproape ca nişte colegi de şcoală, zile întregi aplecați asupra unor planuri concepute împreună. Ani de-a rândul, el ne întâmpinase, pe mine şi pe familia mea, la Obersalz-berg, comportându-se ca o gazdă prietenoasă, preocupată să ne facă să ne simțim bine. Faptul că doream aşa de mult să îl mai văd încă o dată arăta cât de împărțite erau sentimentele mele. Căci, din rațiune, aveam convingerea că trebuia urgent să se termine cu Hitler, măcar într-al doisprezecelea ceas. Tot ceea ce întreprin-sesem, în aceste ultime luni, împotriva lui avea ca scop să-1 împiedice de a târî poporul nostru în prăpastie. Ce altă dovadă mai bună decât discursul înregistrat în ajun putea exista cu privire la voința de a mă opune lui Hitler şi la nerăbdarea mea de a-1 vedea murind? Şi totuşi, liantul sentimental care mă lega de el nu dispăruse: prin grija ca discursul să fie difuzat numai după moartea lui, voiam să-1 scutesc de neplăcerea de a afla că şi eu mă întorsesem împotrivă-i; mi-era tot mai milă de acest om prăbuşit. Poate că mulți din suita lui Hitler au încercat acelaşi sentiment în acele ultime zile. Conştiința datoriei, jurământul, legăturile de fidelitate, sentimentele de recunoştință se băteau cap în cap cu amărăciunea pe care mi-o provocau suferințele personale şi nenorocirea întregii națiuni, având şi unele, şi altele aceeaşi cauză: Hitler.

Sunt fericit şi astăzi că am putut găsi prilejul de a-1 revedea pe Hitler, pentru acea ultimă oară. Era normal ca după doisprezece ani de colaborare să trec peste tot ce ne despărțea şi să fac acest gest. Dar atunci când am plecat de la Wilsnack spre Berlin am acționat, desigur, aproape mecanic, sub impulsul unei forțe irezistibile, înainte de

plecare, i-am scris câteva rânduri soţiei mele, ca să-i dau curaj, şi, în acelaşi timp, să-i arăt că n-aveam de gând să-1 urmez pe Hitler în moarte. La circa 90 de kilometri de Berlin, un şuvoi de vehicule rulând spre Hamburg blocase şoseaua. Se aflau acolo maşini de toate tipurile: modele datând de la începutul automobilului şi limuzine luxoase, camioane şi camionete, motociclete şi chiar maşini ale Serviciului de Pompieri al Berlinului. Era imposibil să mergi contra curentului până la Berlin. Nu puteam înţelege de unde provenea atât carburant, îl stocaseră, probabil, cu luni de zile în urmă, în perspectiva acestei situaţii.

La Kyritz se găsea Statul-Major al unei divizii. De aici am chemat la telefon vila de la Berlin unde doctorul Brandt era deţinut şi aştepta să fie executat. Dar am aflat că, din ordinul expres al lui Himmler, fusese transferat în nordul Germaniei, unde era în siguranţă. Aceasta nu m-a făcut totuşi să revin asupra deciziei mele; dimpotrivă, m-am anunţat la unul dintre adjutanţii lui Hitler, pentru o vizită în chiar după-amiaza acelei zile. La Statul-Major al diviziei aflaserăm că armatele sovietice înaintau rapid, dar că nu era de aşteptat o încercuire a Berlinului în orele imediat următoare; conform previziunilor, aerodromul Gatow, de pe malul Havelului, avea să mai rămână un timp în mâinile trupelor noastre. De aceea ne-am îndreptat spre marele teren de încercări de zbor aflat la Rechlin, în Mecklenburg; îi cunoşteam pe cei de acolo pentru că asistasem la numeroase prezentări de modele noi, astfel că puteam spera să obţin un avion. De la această bază plecau avioanele de vânătoare care atacau trupele sovietice de la sud de Potsdam. Comandantul s-a arătat dispus să mă transporte cu un avion-şcoală până la Gatow. În acelaşi timp, s-au pregătit două „Berze”, avioane de recunoaştere monomotor, cu viteză de ate-rizare redusă, care aveau sa ne fie puse la dispoziţie, mie şi ofiţerului meu de legătură, pentru deplasări în interiorul Berlinului şi pentru zborul de întoarcere, în timp ce se pregăteau aparatele, am studiat pe harta Statului-Major poziţia forţelor ruseşti de încercuire.

Escortaţi de o escadrilă de vânătoare, zburând la vreo mie de metri altitudine, în condiţii de vizibilitate perfectă, la numai câţiva kilometri de teatrul de operaţiuni, ne-am îndreptat spre sud. Văzută de sus, bătălia pentru Capitala Reichului părea un spectacol inofensiv; împresurarea Berlinului de trupe inamice, care se repeta acum după aproape o sută cincizeci de ani, se derula într-un peisaj ale cărui drumuri, sate şi orăşele le cunoscusem aşa de bine cu prilejul nenumăratelor mele călătorii. Toate respirau o pace de rău augur. Nu vedeai, de fapt, decât nişte scurte şi banale străfulgerări, tunuri ce trăgeau sau obuze în cădere - însoţite de o aprindere nu mai puternică decât flacăra produsă de scăpărarea unui chibrit- şi gospodării ţărăneşti pe care incendiile le mistuiau lent. Totuşi, la extremitatea de răsărit a Berlinului, învăluită în ceaţă, se puteau distinge coloane de fum de dimensiuni mai mari. Dar huruitul motorului acoperea larma îndepărtată a luptelor.

Am aterizat la Gatow, în timp ce escadrila de vânătoare şi-a continuat zborul spre obiectivele ei situate la sud de Potsdam. Aerodromul era aproape abandonat; rămăsese numai generalul Christian, care, în calitatea lui de colaborator al lui Jodl, aparţinea Statului-Major al lui Hitler, dar se pregătea şi el să plece. Ne-am adresat reciproc câteva cuvinte de circumstanţă. Apoi, urmat de escortă, m-am urcat într-una dintre cele două „Berze”, ambele gata de decolare şi, savurând romantismul aventurii noastre inutile, căci tot aşa de bine am fi putut merge cu maşina, am ajuns la Berlin, survolând la joasă

înălțime axa est-vest, pe care o parcursesem împreună cu Hitler în ajunul celebrării celor cincizeci de ani ai săi. Spre marea uimire a celor aflați în puținele mașini din zona respectivă, am aterizat nu departe de poarta Brandenburg, pe bulevardul larg. Am oprit o mașină a armatei și i-am cerut șoferului să ne ducă la Cancelaria Reichului. Între timp, ceasul ne arăta că ne aflam către sfârșitul după-amiezei, căci, pentru a parcurge cei 150 de kilometri de la Wilsnack la Berlin, avuseserăm nevoie de vreo zece ore.

Nu-mi era clar dacă-mi asumam sau nu un risc întâlnindu-mă cu Hitler; s-ar fi putut ca după aceste două zile să-1 găsesc în alte toane. Dar, într-un anume sens, totul îmi devenise indiferent. Desigur, nădăjduiam că aventura se va termina cu bine, dar luasem în calcul și posibilitatea unui deznodământ prost.

Cancelaria Reichului, pe care o construisem cu șapte ani în urma, era deja sub focul artileriei grele sovietice, dar deocamdată se alesese numai cu câteva avarii. Efectul obuzelor părea neînsemnat când te uitai la câmpul de ruine pe care-1 lăsaseră în urmă cele câteva bombardamente efectuate la lumina zilei de aviația americană în aceste ultime săptămâni. Am escaladat un morman de bârne calcinate, am trecut prin încăperi cu plafonul prăbușit și am ajuns astfel în camera în care, cu câțiva ani înainte, ne tocam timpul în lungile noastre reuniuni de seară, unde se desfășuraseră cândva ședințele lui Bismarck și în care acum Schaub, adjutantul lui Hitler, bea coniac în compania unor oameni - majoritatea necunoscuți mie. Mi-am dat seama că, deși dădusem telefon, nu eram așteptat și reapariția mea a constituit o surpriză. Schaub, spre liniștirea mea, m-a întâmpinat cordial, de unde am conchis că nu se aflase nimic despre înregistrarea pe care o făcusem la Hamburg. Ne-a părăsit un moment, plecând să-mi anunțe sosirea. Am profitat de situație și i-am cerut lui von Poser să recurgă la serviciile centralei telefonice a Cancelariei Reichului pentru a-1 găsi pe Luschen și a-i spune să ne contacteze.

„Fuhrerul ar vrea să vă vorbească”, a fost răspunsul cu care s-a întors adjutantul. De câte ori, în ultimii doisprezece ani, nu fusesem introdus la Hitler cu această formulă stereotipă! Dar nu asta mă frământa în timp ce coboram cele vreo cincizeci de trepte, ci, mai degrabă, întrebarea dacă voi mai ieși teafăr de aici. Primul pe care 1-am întâlnit jos a fost Bormann. M-a întâmpinat cu o politețe atât de neobișnuită, încât am început să mă simt în siguranță. Căci după expresia feței lui Bormann sau a lui Schaub puteai să-ți faci totdeauna o idee exactă despre starea sufletească a lui Hitler. „Dacă vorbești cu Fuhrerul”, mi s-a adresat el pe un ton umil, „în mod sigur o să te întrebe dacă, după părerea dumi-tale, trebuie să rămână aici sau să plece cu avionul la Berchtesga-den; este, în sfârșit, timpul să preia comanda în Germania de Sud... Sunt ultimele ore când acest lucru încă mai e posibil... O să-1 convingi să plece, nu-i așa?” Dacă în buncăr ținea cineva la viața lui Hitler, acesta nu era altul decât Bormann. Cu trei săptămâni în urmă, el făcuse apel la activiștii partidului să-și surmon-teze toate slăbiciunile, să învingă sau să piară.3 I-am răspuns evaziv, savurând un triumf târziu în fața acestui om care acum ajunsese aproape în stare să mă implore.

Am fost condus îndată la Fiihrer, care depășise emoția încercată acum câteva săptămâni, după ce-i jurasem fidelitate. De data aceasta, s-a arătat perfect imperturbabil. Am trăit din nou sentimentul că era gol, terminat, vlăguit. Cu mina pe care o afișa când voia sa fie operativ și care-i permitea să ascundă totul, m-a întrebat ce impresie îmi făcea modul de lucru al lui Donitz. Am dedus că Donitz nu-1 interesa decât foarte de departe și că, de fapt, ceea ce-1 preocupa era chestiunea succesiunii. Chiar și

astăzi mai cred că Donitz a lichidat sumbra moştenire, al cărei legatar neaşteptat a fost, cu mai multă dexteritate, demnitate şi prudență decât ar fi făcut-o Bormann sau Himmler. I-am descris lui Hitler impresia pozitivă pe care mi-o lăsase, împodobindu-mi relatarea cu amănunte care nu puteau să nu-i placă. Având în vedere îndelungata mea experiență, mi-am interzis însă să încerc să-1 influențez în favoarea lui Donitz, pentru că n-aş fi obținut decât rezultatul contrar.

Brusc, Hitler m-a întrebat: „Ce părere ai? Sa rămân aici, sau să plec cu avionul la Berchtesgaden? Jodl mi-a spus că poimâine va fi prea târziu.” în mod spontan, 1-am sfătuit să rămână la Berlin, căci ce să facă el la Obersalzberg? Berlinul odată căzut, lupta oricum n-ar mai avea nici un sens. Şi am adăugat: „Cred că e mai bine, dacă aşa va fi să fie, să vă sfârşiți viața ca Fiihrer în Capitala dumneavoastră decât într-o casă de vacanță.” Din nou eram emoționat, în acel moment, socoteam că i-am dat un sfat bun; totuşi, acesta s-a dovedit a fi rău, întrucât dacă s-ar fi dus la Obersalzberg, probabil că lupta pentru Berlin s-ar fi scurtat cu o săptămână.

În ziua aceea n-a mai spus nimic în legătură cu iminența unei întorsături, a unei posibilități de a evita catastrofa. Mai degrabă obosit şi apatic, a început a-mi vorbi, ca despre un lucru oarecare, despre propria lui moarte: „Este şi hotărârea mea să rămân aici. Voiam doar să-ți aud părerea. Eu, de altminteri, n-o să lupt... E prea mare pericolul de a mă alege numai cu o rană şi de a cădea viu în mâna ruşilor. Şi nu mi-ar conveni nici situația în care duşmanii mi-ar trata trupul ca pe un stârv. Am dat ordin să fiu ars. Domnişoara Braun vrea să mă însoțească în moarte; cât despre Blondi, una dintre primele măsuri va fi să-1 împuşc. Crede-mă, Speer, nu-mi este greu să-mi pun capăt vieții. Chestiune de-o clipă, şi iată-mă scăpat de toate, eliberat de viața asta chinuită.” Aveam senzația că vorbesc cu cineva care deja a murit. Atmosfera devenea din ce în ce mai lugubră, tragedia se apropia de deznodământ.

În ultimele luni mi se întâmplase să-1 urăsc, îl combătusem, îl mințisem, îl înşelasem; dar, în momentul acesta, eram zguduit şi derutat. Pierzând orice control de sine, m-am surprins mărtu-risindu-i în şoaptă că nu luasem nici o măsură de distrugere, că, dimpotrivă, chiar împiedicasem orice inițiativă în direcția aceasta. Pentru un moment, ochii i s-au umplut de lacrimi. Dar n-a mai avut nici o altă reacție. Asemenea probleme, care cu câteva săptămâni în urmă îl preocupaseră atât de mult, îl lăsau acum indiferent, foarte indiferent. Cu mintea dusă departe, m-a privit fix în clipa în care, cu jumătate de gură, i-am propus să rămână la Berlin. Tăcea. Poate simțise că mințeam. M-am întrebat adesea dacă instinctul nu-i şoptise că, în aceste ultime luni, acționasem contra lui şi dacă nu trăsese din memoriile mele concluziile ce se impuneau. M-am întrebat de asemenea dacă, lăsându-mă să-i nesocotesc ordinele, nu dădea o nouă dovadă privind complexitatea firii lui enigmatice. N-am s-o ştiu niciodată.

În acel moment a fost anunțat generalul Krebs, şeful Statu-lui-Major General al Armatei de uscat, venit la raport.4 Aşadar, în această privință nu se schimbase nimic: comandantul-şef al Wehrmachtului continua să asculte, ca de obicei, rapoartele privind situația militară de pe front. Dar pe când, cu trei zile înainte, mica încăpere a buncărului rezervată şedințelor de Stat-Major nu putea să-i cuprindă pe toți ofițerii superiori, pe comandanții diferitelor arme ale Wehrmachtului şi ale SS, astăzi era aproape goală, căci între timp plecaseră mai toți. Cu excepția lui Goring, Donitz şi Himmler, ceilalți - Keitel, Jodl, Koller, şeful Statului-Major al Luftwaffei, şi principalii lor ofițeri - se aflau în afara

Berlinului; nu mai rămăseseră decât ofițeri de legătură, de rang inferior. Raportul se schimbase şi el: din afară nu mai parveneau decât ştiri confuze; şeful Statului-Major General nu putea să prezinte mai mult decât nişte supoziții. Harta, pe care o întinsese sub ochii lui Hitler, nu acoperea decât împrejurimile Berlinului şi ale Potsdamului. Dar, chiar pentru acest teritoriu, datele privind înaintarea trupelor sovietice nu concordau cu ceea ce văzusem eu cu câteva ore în urmă pe harta luptelor la Statul-Major al Aviației de vânătoare. Trupele sovietice erau mult mai aproape decât o indica harta. Spre marea mea uimire, Hitler a încercat, în timpul şedinței, să dea dovada de optimism deşi, mai adineauri, îmi vorbise de moartea sa iminentă şi de dispozițiile sale funebre. Pierduse, într-adevăr, mult din puterea de convingere de odinioară. Atitudinea cu care-1 asculta Krebs părea marcată de răbdare şi de politețe. Altădată, mă gândeam adesea că Hitler era prizonierul unor convingeri încremenite când, în situații disperate, jura fără să ezite o clipă că va găsi o ieşire; acum mi se revela faptul că avea două limbaje. De cât timp ne înşela el în felul acesta? De când ştia că lupta este pierdută? De când cu iarna din fața Moscovei, de când cu Stalingradul, de când cu invazia, după eşecul contraofensivei din Ardeni, din decembrie 1944? Unde începea disimularea, unde calculul? Dar poate că eu nu asistasem decât la una dintre aceste bruşte schimbări de umoare şi poate că, față de generalul Krebs, era tot atât de sincer cât fusese mai înainte față de mine.

Deşi de regulă dura ore întregi, şedința de Stat-Major s-a terminat repede, arătând concret agonia în care se zbătea ceea ce mai rămăsese din Cartierul General, în ziua aceea, Hitler a renunțat chiar şi la plăcerea de a se mai pierde în reveria despre o minune pe care, chipurile, i-ar fi pregătit-o Providența, în scurt timp ne-a dat liber. Am părăsit camera unde se derulase un capitol tulbure al unei istorii pline de rătăciri, de greşeli şi de crime. Ca şi când nu venisem la Berlin special pentru el, Hitler m-a tratat ca pe unul dintre acei vizitatori întâlniți în fiecare zi; nici măcar nu m-a întrebat dacă voiam să rămân mai mult sau să-mi iau rămas-bun. Ne-am despărțit ca de obicei, fără să ne strângem mâna, de parcă ar fi urmat să ne revedem a doua zi. Afară am dat peste Goebbels, care mi-a spus: „Ieri, Fiihrerul a luat o decizie de o importanță capitală în istoria lumii. A dispus încetarea luptelor pe Frontul de Vest, permițând astfel trupelor occidentale să sosească nestingherite la Berlin.” Era încă una dintre fantasmele care, în epoca aceea, în fulgerarea unei clipe, agitau spiritele şi făceau să se nască noi speranțe, pentru ca, tot atât de repede, să lase loc altor fantasme. Goebbels mi-a povestit că el, soția sa şi cei şase copii ai lor erau acum oaspeți ai lui Hitler în buncăr, urmând să-şi sfârşească viața în acest „loc istoric”, cum îl numea el. Spre deosebire de Hitler, îşi stăpânea perfect reacțiile şi nimic din comportamentul său nu arăta că era pe cale să-şi încheie socotelile cu viața.

Între timp, ceasul arăta că ne aflam la o oră târzie a după-amie-zei; un medic SS m-a anunțat că doamna Goebbels zace la pat, că e foarte slăbită şi că suferă de inimă. Am trimis pe cineva s-o roage a binevoi să mă primească. Aş fi preferat să-i vorbesc între patru ochi, dar Goebbels mă aştepta în vestibul ca să mă conducă în camera ei din buncăr. Am gasit-o întinsă pe un pat simplu. Era palidă şi nu mi-a spus decât vreo câteva cuvinte banale. Mi-am putut da seama că suferea la gândul ca se apropia în mod ineluctabil ora la care copiii ei aveau să piară de moarte violentă. Goebbels nu s-a clintit de lângă mine, şi singurul subiect despre care am discutat cu el a fost starea în care se găsea soția lui. De-abia către sfârşit m-a făcut ea să înțeleg ce îi mai susținea încă

moralul: „Ce fericită sunt că măcar Harald (fiul ei dintr-o primă căsătorie) este în viață.” în ce mă priveşte, eram parcă paralizat şi nu prea ştiam ce să spun, dar ce s-ar fi putut spune într-o asemenea situație? Ne-am luat rămas-bun în tăcere şi derută. Goebbels nu ne acordase nici măcar câteva minute pentru cuvintele de adio.

În acest timp, în vestibul se iscase agitație. Tocmai sosise o telegramă de la Goring. Bormann s-a grăbit să i-o ducă lui Hitler. Mai mult din curiozitate, trecând peste orice protocol, m-am ținut scai de el. Goring, pur şi simplu, îl întreba pe Hitler dacă, în caz că acesta ar rămâne în citadela Berlinului, trebuia ca el să-şi asume, conform reglementării succesiunii, totalitatea conducerii Reichului. Bormann însă 1-a acuzat îndată pe Goring că a pus la cale o lovitură de stat. Era, poate, ultima lui încercare de a-i sugera lui Hitler să plece la Berchtesgaden, ca de acolo să facă ordine. Totuşi, la această ştire, Hitler a reacționat la început cu apatia de care dăduse dovadă toată ziua. Dar stăruința lui Bormann a primit o nouă încurajare când a fost adusă o a doua radiogramă din partea Reichsmarschallului. Am pus mâna pe o copie care, în dezordinea generală a acelei ore, zăcea neluată-n seamă pe undeva prin buncăr: „Chestiune importantă! De transmis numai prin ofițeri! Radiograma nr. 1899. Robinson către Prințul Elector, 23.04, ora 17.59. Ministrului Reichului von Ribbentrop. L-am rugat pe Fiihrer să-mi dea instrucțiuni până la 23.04, ora 22. În cazul în care, la această dată şi la această oră, ar deveni evident că Fiihrerul şi-a pierdut libertatea de acțiune în conducerea treburilor Reichului, va intra în vigoare decretul din 29.06.1941. Din acel moment, eu voi prelua, după cum indică decretul, toate funcțiile sale. Dacă, până la ora 24 din 23.04.45, nu primiți nimic de la Fiihrer, sau direct, sau prin intermediarul meu, vă rog să veniți pe calea aerului şi să mă contactați imediat. Semnat: Goring, Reichsmarschall.” Bormann, văzând în aceasta un nou argument, a strigat: „Trădare! Trimite deja telegrame membrilor guvernului pentru a-i anunța, mein Fuhrer, că vă va prelua funcțiile la noapte, la ora douăzeci şi patru.”

Dacă Hitler reacționase plin de calm la primirea primei telegrame, acum Bormann avea partida câştigată. Vechiul său rival, Goring, s-a văzut, într-o telegramă redactată de Bormann personal, decăzut din toate drepturile la succesiune şi acuzat de trădare față de Hitler şi de național-socialism. În plus, Hitler îi comunica lui Goring că n-ar mai lua şi alte masuri dacă el (Goring) şi-ar da demisia din toate funcțiile din motive de sănătate, în felul acesta, Bormann reuşise, în sfârşit, să-1 scoată pe Fuhrer din letargie. A urmat o explozie de furie nestăpânită, în care se amestecau amărăciunea, neputința, mila de sine însuşi şi disperarea. Roşu la față, cu privirile rătăcite, Hitler părea să-şi fi uitat anturajul. „Ştiu că Goring este un element putred! Ştiu asta de multă vreme. El a dus Luftwaffe de râpă. Este un corupt! Exemplul lui a făcut ca în statul nostru să se instaleze corupția. Şi pe deasupra mai este şi morfinoman. Ştiu asta de multă vreme!” Deci Hitler ştia totul şi totuşi nu luase nici o măsură. Printr-o mutație inexplicabilă, a căzut din nou în apatie: „Şi-apoi, în definitiv, Goring n-are decât să negocieze capitularea. Dacă războiul este pierdut, oricum nu mai are importanță cine duce tratativele.” în aceste cuvinte îşi găsea expresie disprețul pentru poporul german: deci, pentru aşa ceva, Goring era oricând bine venit. Hitler părea a fi ajuns la capătul puterilor; reluase exact acelaşi ton obosit, care, în ziua aceea, îi devenise atât de propriu. Ani de zile se surmenase, ani de zile, prin încordarea nemăsuratei sale voințe, îndepărtase certitudinea crescândă a

acestui deznodământ. Acum nu mai avea energia necesară ca să-şi ascundă starea sufletească. Acum era terminat.

Cam peste o jumătate de oră, Bormann a adus telegrama cu răspunsul lui Goring: Reichsmarschallul demisiona din toate funcțiile ca urmare a unei grave boli cardiace. Cum o făcuse de atâtea ori, Hitler se descotorosea de un colaborator incomod sub pretextul unei boli, pentru a nu fi nevoit să-1 destituie şi să zdruncine astfel încrederea pe care o avea poporul german în conducătorii săi şi în unitatea acestora. Hitler rămânea deci fidel ideii de a nu neglija consecințele, chiar şi acum când totul era ca şi sfârşit.

De abia acum, în ceasul al doisprezecelea, Bormann îşi atinsese țelul: eliminarea lui Goring. Nu pot şti cu certitudine dacă fusese convins de incompetența lui Goring, dar sunt sigur că îl urăsc şi, în final, îl răsturnase, neacceptând faptul că acesta deținea o putere atât de mare. Într-un anumit sens, în acel moment mi-era oarecum milă de Goring. Îmi aminteam convorbirea în timpul căreia mă asigurase de fidelitatea lui față de Hitler.

Scurta furtună pe care o declanşase Bormann trecuse, cele câteva măsuri ale Amurgului Zeilor se stinseseră, trădătorul sau presupusul trădător părăsise scena. Spre uimirea mea, Hitler a primit favorabil o rugăminte pe care, dintru început, nu i-o adresasem decât cu o anumită ezitare. Câțiva directori cehi de la uzinele „Skoda" se aşteptau, deoarece colaboraseră cu noi, la o soartă tristă din partea ruşilor, şi probabil ca nu se înşelau, în schimb, dat fiind vechile lor legături cu industria americană, îşi puneau speranțe într-un zbor la Cartierul General al Statelor Unite. Cu câteva zile înainte, Hitler ar fi respins categoric o asemenea cerere, dar acum era dispus să semneze un act prin care ordona să se facă toate formalitățile de rigoare.

În timp ce discutam această problemă cu Hitler, Bormann i-a reamintit că Ribbentrop continuă să aştepte a fi primit în audiență. Hitler a reacționat cu nervozitate: „ți-am spus de mai multe ori că nu doresc să stau de vorbă cu el!" Dintr-un motiv oarecare, o întrevedere cu Ribbentrop îi era dezagreabilă. Dar Bormann nu s-a lăsat: „Ribbentrop declară că nu se va mişca de la uşa dumneavoastră, că va aştepta ca un câine credincios până când o să-1 chemați." Comparația 1-a înmuiat pe Fiihrer, care a acceptat o discuție cu Ribbentrop între patru ochi. Se pare că Hitler i-a relatat despre proiectul de evacuare a directorilor cehi pe calea aerului. Or, chiar şi în această situație disperată, ministrul de Externe s-a luptat să impună respectarea competențelor sale. Abordându-mă pe culoar, Ribbentrop mi-a spus bombănind: „Asta este o problemă a Ministerului de Externe", adăugând apoi ceva mai blând: „în acest caz, n-am nici o obiecție împotriva aprobării, cu condiția să se adauge «la propunerea ministrului Afacerilor Străine al Reichului»." Am completat textul, Ribbentrop a fost mulțumit, Hitler a semnat. Din câte ştiu, acesta a fost ultimul act oficial care a mai circulat între Hitler şi ministrul său de Externe.

Între timp, Ltischen, care în cursul ultimelor luni mă ajutase şi mă sfătuise părinteşte, sosise şi el la Cancelaria Reichului. Dar toate încercările mele de a-1 convinge să părăsească Berlinul au rămas zadarnice. Ne-am luat adio unul de la altul; am aflat mai târziu, la Nürnberg, că s-a sinucis după căderea Berlinului.

Către miezul nopții, Eva Braun a trimis un servitor SS să mă roage să vin în cămăruța ei din buncăr, pe care o folosea în acelaşi timp şi ca dormitor, şi ca salon de primire. O aranjase cu gust, folosind mobila costisitoare pe care i-o proiectasem cu ani în

urmă pentru cele două camere ale ei din apartamentul de la Cancelarie. Nici furnirul ales atunci de mine, nici proporțiile nu se împăcau cu aspectul sinistru al ambianței. Dar culmea era că una dintre intarsiile de pe uşile comodei înfățişa o treflă-talisman stilizată, cu inițialele ei.

Am putut discuta în linişte, pentru că Hitler se retrăsese. De fapt, în acest buncăr, dintre toate persoanele sortite morții, numai ea dădea dovada unui admirabil calm suveran, în timp ce toți ceilalți erau fie stăpâniți de o exaltare eroică, precum Goebbels, fie preocupați numai de supraviețuire, ca Bormann, fie stinşi, ca Hitler, sau prăbuşiți ca doamna Goebbels, Eva Braun părea de o seninătate aproape perfectă. „Ce-ar fi să ni se aducă o sticlă de şampanie de adio? Şi nişte pişcoturi. Dumneata, desigur, n-ai mâncat de mult.” Simplul fapt că a fost prima care s-a gândit că, după orele petrecute în buncăr, s-ar fi putut să-mi fie foame m-a mişcat profund. Servitorul a adus o sticlă de „Moet et Chandon”, prăjituri şi pişcoturi. Am rămas singuri: „Ce bine ai făcut că ai mai venit o dată! Fuhrerul credea că lucrezi împotriva lui. Dar vizita dumitale i-a dovedit contrariul. Nu-i aşa?” Nu i-am răspuns. „De altfel, i-a plăcut ce i-ai spus astăzi. A decis sa rămână aici şi eu voi rămâne cu el. Ce va urma, ştii dumneata... Avea de gând să mă trimită înapoi la Munchen. Dar am refuzat. Am venit aici, şi aici vreau să-mi închei viața.” în buncăr, a fost singura care a dat dovadă de omenie. „De ce trebuie să mai moară atâția oameni?” întreba ea. „Nu mai are sens... De altminteri, a fost cât pe ce ca dumneata să nu ne mai poți revedea. Ieri, situația era aşa de disperată, încât ne aşteptam ca din clipă în clipă ruşii să ocupe Berlinul. Fuhrerul voia deja să abandoneze totul. Dar Goebbels a reuşit să-1 facă să-şi revină. De aceea suntem încă aici.” Vorbind degajat, trimițând din când în când săgeți la adresa lui Bormann şi a intrigilor lui, ea m-a reținut pentru o conversație în timpul căreia revenea, fără încetare, asupra bucuriei pe care i-o făcea faptul de a se găsi aici în buncăr.

Se făcuse cam 3 dimineața. Hitler era din nou în picioare. I-am trimis vorbă că vreau să-mi iau rămas-bun. În ziua aceea fusesem mult solicitat şi mă temeam că n-am să mă pot stăpâni în clipa despărțirii. Mă aflam pentru ultima oară în fața acestui om căruia, cu doisprezece ani în urmă, îi dedicasem viața mea, şi care, acum, nu mai era decât un moşneag cuprins de tremurături. Eram emoționat şi deconcertat în acelaşi timp. El, în schimb, părea impasibil. Cuvintele îi erau la fel de reci ca şi mâna. „Aşadar pleci? Bine. La revedere.” Nici un gând pentru familia mea, nici o urare, nici un cuvânt de mulțumire sau de adio. Pentru o clipă, pierzându-mă cu firea, am început să-i vorbesc de o nouă întâlnire. Dar lui nu i-a fost greu să-şi dea seama că nu era vorba decât de o minciună spusă la ananghie şi, întorcându-se, şi-a îndreptat atenția spre altceva, dându-mi a înțelege că puteam să plec.

Zece minute mai târziu, în atmosfera marcată de tăcerea celor care rămâneau, am părăsit apartamentul cancelarului. Voiam să traversez pentru ultima oară opera mea aflată la doi paşi, Cancelaria Reichului. Întrucât instalația de lumină nu funcționa, m-am mulțumit cu câteva minute încărcate de emoția despărțirii în curtea de onoare, căreia întunericul îi estompa contururile şi arhitectura a trebuit mai mult s-o ghicesc. Domnea o linişte aproape fantomatică, aşa cum e uneori noaptea în munți. Zgomotul marelui oraş, care cândva, chiar şi la această oră nocturnă, ajungea până aici, amuțise. La intervale destul de mari, auzeam explodând obuze ruseşti. A fost ultima mea vizită la Cancelaria Reichului. O construisem cu ani în urmă, când eram plin de proiecte, de

perspective şi de vise pentru viitor. Acum părăseam ruinele nu numai ale acestei clădiri, ci şi ale celor mai preţioşi ani ai vieţii mele.

„Cum a fost?” m-a întrebat Poser. „Slavă Domnului, n-a trebuit să fac pe prinţul Max von Baden”, i-am răspuns eu uşurat. Interpretasem bine răceala lui Hitler la despărţirea noastră, căci, peste şase zile, avea să mă radieze din testamentul său politic, desemnându-1 pe Saur, de multă vreme favorit sa-mi succeadă.

Prevăzută cu câteva lanterne roşii, strada care ducea de la poarta Brandenburg la Coloana Victoriei fusese transformată în pistă pentru avioane. Nişte comandouri operative astupaseră craterele săpate de ultimele obuze căzute. Am decolat fără incidente; în dreapta, mi-a trecut val-vârtej prin faţa ochilor o umbră: era Coloana Victoriei. Aveam cale liberă, în Berlin şi în împrejurimile lui se vedeau numeroase incendii, flăcările tunurilor şi ale rachetelor luminoase părând nişte licurici. Totuşi, priveliştea nu se putea compara cu aceea a unuia dintre marile bombardamente aeriene asupra Berlinului. Ne-am îndreptat într-acolo unde centura de foc a tunurilor în plină activitate se întrerupea, lăsând o zonă de întuneric beznă, în zori, către ora 5, am ajuns pe terenul de încercări de la Rechlin.

Din dispoziţia mea, s-a pregătit un avion de vânătoare pentru a-i trimite lui Karl Hermann Frank, guvernatorul oraşului Praga, ordinul Fiihrerului privindu-i pe directorii de la „Skoda”. Dacă a ajuns sau nu la destinaţie, nu ştiu nici în ziua de azi. Deoarece voiam să evit avioanele englezeşti care atacau de la mică altitudine şoselele ce treceau prin zona lor, aveam să-mi programez continuarea călătoriei în aşa fel încât, până seara, să ajung la Hamburg. Aflând, la baza aeriană, că Himmler se găsea la numai 40 de kilometri de acolo, în spitalul care, cu un an în urmă, mă găzduise în împrejurări atât de bizare, m-am decis să-i fac o vizită. Am aterizat cu „Barza” noastră pe o pajişte, foarte aproape de spital. Când m-a văzut, Himmler a rămas uimit. M-a primit în camera care fusese a mea şi, pentru ca să imprime situaţiei o notă şi mai grotescă, 1-a chemat şi pe profesorul Gebhardt. Ca întotdeauna, Himmler a avut o atitudine colegială, astfel calculată, încât să nu alunece în familiaritate. S-a interesat mai ales de peripeţiile mele la Berlin. N-a dat nici o atenţie relatării despre ordinul lui Hitler de destituire a lui Goring, ordin care, fără îndoială, îi şi ajunsese la urechi; când i-am menţionat - e drept, cu unele rezerve -renunţarea de către Goring la toate funcţiile, a făcut un gest ca şi cum asta n-ar fi avut nici o importanţă, „în orice caz, Goring e succesorul. Noi ne-am înţeles de multă vreme că eu îi voi fi prim-ministru. Eu pot să-1 fac şef al statului, chiar şi fără Hitler... Îl cunoşti şi dumneata”, a zis el sigur de sine, zâmbind foarte îngăduitor. „Bineînţeles, cuvântul meu va fi hotărâtor. Am şi luat legătura cu diferite persoane pe care le voi coopta în cabinetul meu. Din clipă în clipă aştept să sosească feldmareşalul Keitel...” Poate că Himmler îşi imagina că fac anticameră pentru a obţine de la el un post de ministru.

Himmler trăia într-o lume a fantasmelor: „Fără mine, Europa nici pe viitor nu se va descurca. Ea va continua să aibă nevoie de mine ca ministru al Poliţiei, care sa menţină ordinea. O oră să stau de vorbă cu Eisenhower, şi va ajunge şi el la aceeaşi concluzie! O să-i vezi în curând apelând la mine, căci altminteri o să se iste un haos nemaipomenit.” Mi-a relatat despre contactele pe care le stabilise cu contele Bernadotte în vederea predării lagărelor de concentrare către Crucea Roşie Internaţională. Am înţeles atunci de ce văzusem, cu câteva zile în urmă, numeroase camioane ale Crucii

Roşii staţionate în pădurea Sachsenwald, lângă Hamburg. Înainte se spusese mereu că, în ajunul deznodământului, vor fi lichidaţi toţi prizonierii politici. Acum, Himmler căuta, pe cont propriu, un aranjament cu învingătorii; uitase de mult mai vechile decizii ale lui Hitler, după cum a rezultat clar din această ultimă convorbire purtată cu el.

La sfârşit, Himmler mi-a dat de înţeles că nu prea am şanse să obţin vreun minister în guvernul lui. Eu, în schimb, i-am oferit, nu fără ironie, avionul meu în ipoteza că ar fi vrut să meargă să-şi ia adio de la Hitler. Mi-a refuzat oferta pe motiv că n-are timp, adăugând cu o voce impasibilă: „Acum trebuie să-mi pregătesc noul guvern. Pe de altă parte, persoana mea are prea mare importanţă pentru viitorul poporului german ca să risc o deplasare la Berlin.” Sosirea lui Keitel ne-a întrerupt conversaţia. Din camera alăturată, am fost martorul asigurărilor de ataşament necondiţionat date de feldmareşal lui Himmler cu aceeaşi voce fermă cu care adesea îi făcea declaraţii patetice Fiihrerului. Keitel susţinea că e gata să se pună în întregime la dispoziţia viitorului prim-ministru.

Seara eram din nou la Hamburg. Gauleiterul s-a oferit să difuzeze prin emiţătorul din Hamburg discursul meu către populaţie, şi aceasta imediat, cu alte cuvinte, chiar înainte de moartea lui Hitler. Totuşi, când m-am gândit la drama care putea avea loc în buncărul berlinez în zilele sau chiar în orele următoare, mi-a pierit orice chef de activitate ilegală, încă o dată, Hitler reuşise să mă paralizeze din punct de vedere psihologic, îmi justificam, mie şi poate şi altora, această schimbare de atitudine prin aceea că ar fi fost fals şi absurd să mai intervin în desfăşurarea tragediei.

Mi-am luat rămas-bun de la Kaufmann şi am plecat în Schleswig-Holstein. Ne-am instalat caravanele pe malul lacului Eutin. Mergeam, uneori, în vizită la Donitz sau la cunoscuţi de la Statul-Major General care, ca şi mine, nemaiavând ce face, aşteptau cu nerăbdare deznodământul. Astfel am fost de faţa când i s-a adus lui Donitz, la 1 mai 1945, radiograma5 care-i limita drastic drepturile de succesor. Hitler, într-adevăr, prescrisese noului preşedinte al Reichului componenţa guvernului: Goebbels era cancelar al Reichului, Seyss-Inquart - ministru al Afacerilor Străine, iar Bormann - ministru al Partidului, în acelaşi timp, Bormann anun-ţa că va sosi în curând. „Dar este absolut imposibil!” a comentat Donitz, consternat de această limitare a funcţiilor sale. „A văzut cineva telegrama?” Ltidde-Neurath, adjutantul său, a aflat că ea venise direct de la telegrafist la Grossadmiral; Donitz a cerut să i se ordone telegrafistului să tacă, să se pună telegrama sub cheie şi să nu fie arătată nimănui. Apoi a întrebat: „Ce facem dacă Bormann şi Goebbels chiar vin?” Fără să aştepte răspuns, a continuat să vorbească pe un ton ferm şi hotărât: „în nici un caz n-am să colaborez cu ei!” în seara aceea, am fost amândoi de părere că, într-un fel sau altul, trebuie ca Bormann şi Goebbels să fie puşi la loc sigur.

Astfel, Hitler îl obliga pe Donitz să comită încă din start un act ilegal. Ascunderea unui document oficial6 era ultima verigă a unui lanţ de înşelătorii, trădări, ipocrizii şi intrigi din acele zile şi săptămâni: trădarea lui Himmler, care negocia cu inamicul, ultima mare intrigă a lui Bormann împotriva lui Goring, reuşită prin înşelarea lui Hitler, proiectele lui Goring de aranjament cu Aliaţii, tratativele lui Kaufmann cu englezii şi oferta prin care eram îmbiat să utilizez emiţătorul din Hamburg, gestul lui Keitel care voia, încă din timpul vieţii lui Hitler, să se angajeze la un nou stăpân, şi, în sfârşit, propriile mele înşelăciuni, eu care, pe tot parcursul ultimelor luni, nu încetasem să-1 înşel pe omul care mă descoperise şi mă încurajase, eu care voisem chiar să-1 elimin.

Toți ne văzuserăm împinşi spre aceste fapte de sistemul reprezentat tocmai de noi înşine; împinşi de Hitler care, la rândul lui, trădându-se pe sine, ne trădase pe toți şi îşi trădase poporul. Astfel şi-a încheiat existența cel de-al treilea Reich.,

În seara acestui 1 Mai în care am aflat că Hitler a murit, am dormit într-o cămăruță de la Cartierul lui Donitz. Despachetân-du-mi lucrurile, am descoperit caseta din piele roşie în care zăcuse, necercetată, fotografia lui Hitler. Secretara mi-o pusese în valiză. Eram cu nervii la pământ. Am deschis caseta şi am aşezat fotografia pe masă. Am simțit că mă podideşte plânsul. De-abia acum venise momentul ruperii legăturilor care mă ținuseră înlănțuit de Hitler, de-abia acum se destrăma vraja cu care mă cucerise. Nu mai rămâneau decât imaginile câmpurilor acoperite de morți, ale oraşelor în ruine, ale milioanelor de bărbați şi femei în doliu, ale lagărelor de concentrare. Toate acestea nu-mi treceau acum prin fața ochilor, dar trebuie să-mi fi fost prezente în subconştient. M-am cufundat într-un somn adânc.

Cincisprezece zile mai târziu, sub impresia dezvăluirilor despre crimele din lagărele de concentrare, i-am scris lui von Schwerin-Krosigk, noul şef al Guvernului: „Cei care au condus până în prezent Germania poartă răspunderea colectivă pentru soarta viitoare a poporului german. Trebuie ca această vină colectivă să şi-o asume fiecare pentru partea lui, în aşa fel ca ea să nu cadă asupra poporului german, ci să se împartă între persoanele respective."

Astfel se sfârşea un capitol al vieții mele şi începea un altul, care continuă şi astăzi.

EPILOG

Capitolul 33 ETAPELE DETENȚIEI

Karl Donit/, noul şef al statului, era, exact ca şi mine, dar mai mult decât îşi putea închipui oricare dintre noi, prizonier al concepțiilor proprii regimului național-socialist. Serviserăm doisprezece ani acest regim şi, ca atare, consideram că am da dovadă de oportunism ieftin dacă am face un viraj brusc. Totuşi, moartea lui Hitler ne-a vindecat de această crispare interioară care, atât amar de vreme, ne împiedicase să judecăm la rece. La Donitz a început în curând să prevaleze pragmatismul ofițerului de carieră. Din primul ceas a decis că nu aveam altceva de făcut decât sa terminăm războiul cât mai curând cu putință şi că, odată îndeplinită această sarcină, misiunea noastră se va fi încheiat.

Încă de la 1 mai 1945, cu ocazia uneia dintre primele şedințe de Stat-Major, Donitz, noul comandant suprem al Wehrmachtului, s-a opus feldmareşalului Emst Busch. Acesta voia să atace trupele engleze care înaintau spre Hamburg, în timp ce Donitz considera inoportună orice acțiune ofensivă. El socotea că nu era necesar decât să se protejeze drumul pe care urmau să treacă, pentru a ajunge în Vest, refugiații veniți din Est şi masați lângă Liibeck; nu trebuia ca trupele germane angajate în Vest să opună rezistență decât pentru a câştiga timpul necesar reuşitei acestei operațiuni. Busch i-a reproşat atunci cu vehemență Grossadmiralului că nu acționează în spiritul lui Hitler. Dar Donitz nu s-a mai lăsat impresionat de asemenea argumente.

Deşi, la 30 aprilie, ca urmare a unei altercații cu noul şef al statului, ar fi trebuit sa renunțe la ideea de a prelua o funcție de conducere şi în noul guvern, Himmler a

apărut a doua zi, neanunțat, la Cartierul General al lui Donitz. Întrucât era ora prânzului, Grossadmiralul 1-a invitat să ia masa cu noi. N-a făcut-o din familiaritate, în ciuda antipatiei pe care i-o inspira Himmler, Donitz găsea că ar fi fost o mare impolitețe din partea lui ca, acum, să trateze cu dispreț un personaj până mai ieri atât de influent. Himmler venise cu ştirea că Gauleiterul Kaufmann are intenția să predea Hamburgul fără luptă şi că s-a tipărit o foaie volantă menită să obişnuiască populația cu gândul sosirii iminente a trupelor britanice. Chestiunea aceasta 1-a scos din sărite pe Donitz, căci, zicea el, dacă fiecare face cum îl taie capul, mandatul său nu mai are nici un sens. M-am oferit să mă duc să-1 caut pe Kaufmann.

Gauleiterul, protejat la sediul său de o gardă alcătuită din studenți, nu era mai puțin iritat decât Donitz: el mi-a spus că, deocamdată, comandantul oraşului are ordin să apere Hamburgul, dar că englezii, la rândul lor, au dat un ultimatum, amenințând că, dacă oraşul nu se predă, îl vor supune celui mai teribil bombardament aerian de până acum. M-a întrebat: „Să fac aşa cum a făcut Gauleiterul din Bremen, care a lansat un apel către populație îndemnând-o să se apere până la capăt, pentru ca el însuşi s-o şteargă în timp ce un bombardament aviatic rădea oraşul de pe fața pământului?” Mi-a mai spus că, în ce-1 priveşte, este hotărât să evite o bătălie pentru Hamburg, la nevoie fiind gata să mobilizeze masele pentru a descuraja categoric orice inițiativă de rezistență. L-am sunat pe Donitz şi 1-am pus la curent cu amenințarea de rebeliune fățişă care plana asupra Hamburgului. Donitz a cerut timp de gândire; peste vreo oră, i-a ordonat comandantului respectiv să predea oraşul fără luptă.

La 21 aprilie, în ziua în care fusese înregistrat discursul meu la Radio Hamburg, Kaufmann îmi propusese să ne lăsăm amândoi luați prizonieri. A reluat ideea şi de data aceasta. Dar am respins propunerea, precum şi proiectul unei fugi temporare pe care mi-1 prezentase cândva pilotul nostru cel mai glorios, Werner Baumbach. Un hidroavion - un cvadrimotor cu rază lungă de acțiune cu care, în timpul războiului, se instalase şi se aprovizionase, de la o bază din nordul Norvegiei, o stație meteorologică germană în Groenlanda - ar fi urmat să ne ducă, pe mine, pe Baumbach şi pe câțiva prieteni, într-unul dintre numeroasele golfuri ale Groenlandei unde, în acele ape liniştite, am fi aşteptat să treacă primele luni ale ocupației. Pregătiserăm deja lăzi cu cărți, medicamente, rechizite şi multă hârtie (căci voiam să încep să-mi scriu amintirile), arme şi muniții, barca mea pliantă, schiuri, corturi, grenade de mână pentru pescuit, provizii.1 De când văzusem filmul lui Udet S.O.S. -Aisberg, Groenlanda devenise unul dintre locurile unde visam să-mi petrec vacanța. Dar, în noile condiții, cu Donitz în fruntea statului, am renunțat la acest proiect, care era un amestec de elanuri romantice şi de reacții panicarde.

La întoarcere, am văzut pe marginea şoselei camioane şi cisterne arzând. Tocmai le mitraliaseră avioanele de vânătoare engleze care încă mai zburau pe deasupra noastră, în Schleswig, traficul se intensificase. Era un amestec pestriț de vehicule militare, maşini civile, coloane de pietoni civili sau militari. Câte cineva mă recunoştea, dar n-am auzit din partea nimănui vreun cuvânt de rău. Mai degrabă am întâlnit expresii ale unei rezerve compătimitoare.

Sosind pe 2 mai seara la Pion, am aflat că, în fața înaintării rapide a trupelor engleze, Donitz se repliase spre Flensburg. I-am întâlnit totuşi pe Keitel şi pe Jodl, care se pregăteau s-o roiască spre noul lor stăpân. Donitz îşi stabilise Cartierul General pe

vasul de pasageri „Patria”. Invitându-mă la micul dejun în cabina comandantului, am profitat de ocazie pentru a-i supune spre aprobare un proiect de decret prin care se interzicea distrugerea podurilor. L-a semnat imediat, în felul acesta îmi vedeam satisfăcute, deşi cu mult prea mare întârziere, cererile pe care i le adresasem lui Hitler la 19 martie.

Donitz a acceptat de îndată ca eu să țin un discurs în care să îndemn poporul german sa se angajeze cu toată energia în opera de reconstrucție în teritoriile deja ocupate; astfel voiam sa trezesc din letargie „un popor paralizat de spaimă şi de imensa dezamăgire a ultimelor luni”.2 Singurul lucru pe care mi 1-a cerut a fost acela de a merge cu textul la Schwerin-Krosigk, noul ministru de Externe. Pentru aceasta a fost nevoie să mă deplasez la noul sediu al guvernului, aflat acum la Şcoala Navală din Miirwick, lângă Flensburg. Schwerin-Krosigk s-a declarat şi el de acord cu radiodifuzarea discursului, cu condiția să adaug câteva fraze explicative privind politica guvernului, fraze pe care mi le-a dictat el. S-au luat măsuri pentru a racorda Copenhaga şi Oslo, singurele stații ce mai puteau emite în teritoriile noastre, şi mi-am citit discursul în studioul de înregistrare de la Flensburg.

Când am ieşit, 1-am văzut pe Himmler. Mă aştepta. Dându-şi importanță, a încercat să-mi bage în cap ideea că partea germană dispune încă de teritorii prețioase, precum cele ale Norvegiei sau Danemarcei, şi că ele trebuie să devină un gaj al securității noastre. Acestea, zicea el, au o însemnătate suficient de mare în ochii adversarului, încât să putem obține concesii în schimbul asigurării, din partea noastră, că li le vom preda intacte. Or, din discursul meu se putea conchide că vom abandona fără luptă aceste teritorii şi fără să cerem nimic în contrapartidă. Făcusem deci, după el, un lucru păgubitor. De altminteri, şi Keitel a primit o propunere surprinzătoare din partea lui Himmler: trebuia, spunea el, să se instituie o cenzură pentru toate declarațiile guvernului; el personal ar fi acceptat cu plăcere să fie cenzorul. Dar chiar în aceeaşi zi, Donitz a refuzat să ia în considerare un asemenea târg pe care, pe de altă parte, i-1 sugerase şi guvernatorul Norvegiei, Teerboven. La 6 mai, a semnat o ordonanță interzicând orice distrugere, atât în teritoriile încă ocupate din Olanda şi Cehoslovacia, cât şi în Norvegia şi Danemarca, în felul acesta, politica gajurilor, cum o numea Himmler, a fost îngropată definitiv.

Cu aceeaşi fermitate, Grossadmiralul a respins nişte proiecte care prevedeau părăsirea Flensburgului - amenințat să cadă de la o zi la alta în mâinile englezilor - şi fuga spre Danemarca sau Praga, pentru ca, de acolo, să continue a asigura conducerea treburilor statului, în special pe Himmler îl atrăgea Praga: un vechi oraş imperial, afirma el, era mai indicat să găzduiască guvernul decât Flensburgul, oraş cu un trecut istoric nesemnificativ. Dar uita să adauge că, părăsind sfera de influență a Marinei, ne-am fi pomenit, mergând la Praga, în cea a SS. Pentru a reteza discuția care nu se mai termina, Donitz a hotărât că, în nici un caz, nu ne vom continua activitățile în afara granițelor Germaniei, conchizând: „Dacă englezii vor să ne ridice, n-au decât s-o facă!” Văzând aceasta, Himmler i-a cerut lui Baumbach, devenit între timp comandant al escadrilei guvernamentale, un avion pentru a fugi la Praga. Ne-am decis, Baumbach şi cu mine, să profităm de ocazie pentru a-1 debarca pe un aerodrom inamic. Dar Serviciul de informații al lui Himmler era încă eficient. „Cine zboară cu avioanele voastre”, i-a spus el cu glas şuierat lui Baumbach, „nu ştie niciodată unde o să aterizeze.” Câteva zile mai

târziu, îndată ce s-a stabilit o legătură cu mareşalul Montgomery, Himmler i-a dat lui Jodl o scrisoare, rugându-1 să i-o transmită acestuia. După cum mi-a raportat ofițerul însărcinat cu legătura cu trupele engleze, generalul Kinzl, Himmler îi cerea mareşalului englez să-i acorde o întrevedere cu asigurarea impunității. Dorea să vadă stipulat că, în cazul în care ar fi fost făcut prizonier, va fi tratat, conform dreptului războiului, ca general; în acest sens, aducea ca argument faptul că, la un moment dat, fusese comandant-şef al Armatelor de pe Vistula. Dar scrisoarea n-a ajuns niciodată la destinatar, căci Jodl, după cum mi-a povestit el însuşi la Nurnberg, a distrus-o. Ca totdeauna în situații critice, am avut în acele zile revelația adevăratului caracter al fiecăruia. Koch, Gauleiterul Prusiei Orientale, la un moment dat comisar general în Ucraina, a cerut, îndată ce a sosit la Flensburg, un submarin pentru a fugi în America de Sud; Gauleiterul Lohse voia acelaşi lucru, însă Donitz i-a refuzat categoric. Rosenberg, fiind acum cel mai vechi Reichsleiter al partidului, intenționa să dizolve NSDAP, afirmând că el este singurul care poate s-o facă. Peste câteva zile, a fost adus la Miirwik mai mult mort decât viu; deoarece pretindea că s-a otrăvit, în primul moment s-a vorbit despre o încercare de sinucidere; s-a constatat însă curând că Rosenberg, pur şi simplu, trăsese o beție.

Dar au existat şi atitudini mai curajoase: câțiva nu au cedat tentației de a se face nevăzuți în mulțimea de refugiați masați la Holstein. Comisarul Reichului pentru Olanda, Seyss-Inquart, a trecut în timpul nopții cu o vedeta rapidă prin barajele inamice pentru a veni la o consfătuire cu Donitz şi cu mine. Refuzând ideea de a rămâne la sediul guvernului, el s-a întors în Olanda cu aceeaşi navă. „Acolo este locul meu”, a spus el melancolic. „Mă vor aresta de cum mă voi întoarce.”

Armistițiului pe teritoriul de nord al Germaniei i-a urmat, trei zile mai târziu, la 7 mai 1945, capitularea necondiționată pe toate fronturile de luptă. Actul capitulării a fost semnat solemn de către Keitel şi împuterniciții celor trei arme la Marele Cartier General sovietic de la Karlshorst, lângă Berlin. După semnare, generalii sovietici, pe care propaganda lui Goebbels îi prezentase totdeauna ca pe nişte barbari lipsiți de omenie şi de moralitate, le-au servit alor noştri, după cum ne-a povestit Keitel, un dejun consistent cu şampanie şi caviar.3 Keitel, evident, nu s-a gândit că ar fi fost mai bine ca, la parafarea acestui act care marca sfârşitul Reichului şi trimitea milioane de soldați în prizonierat, să nu se atingă de şampania oferită de învingători şi să se limiteze la hrana necesară pentru a-şi potoli foamea. Satisfacția pe care i-o provocase gestul învingătorilor arăta o îngrozitoare lipsă de demnitate şi de bun-simț. Dar lucrul acesta se întâmplase şi cu ocazia căderii Stalingradului.

Trupele britanice ne-au încercuit, Flensburgul devenind astfel o minusculă enclavă în care guvernul nostru încă mai deținea puterea executivă. Pe pachebotul „Patria” s-a instalat, sub ordinele generalului Rooks, „Comisia de control pentru OKW”. Aceasta avea să facă, în curând, oficiul de birou de legătură cu guvernul Donitz. După părerea mea, capitularea punea capăt misiunii guvernului Donitz, care consta în a duce la încheiere un război pierdut. De aceea, la 7 mai 1945, am propus să se dea o ultimă proclamație care să precizeze că, deşi lipsiți de libertate de acțiune, eram gata să îndeplinim sarcinile decurgând din înfrângere: „Aşteptăm din partea adversarului ca, în ciuda serviciilor astfel aduse, să ne tragă la răspundere pentru activitățile noastre anterioare întocmai ca pe ceilalți responsabili ai statului național-so-cialist.” Cu această precizare voiam să preîntâmpin o interpretare greşită a ofertei noastre.

Totuşi, Secretarul de Stat Stuckardt, acum ministru de Interne, elaborase un memorandum în care se afirma că Donitz, în calitatea lui de şef al statului şi de succesor legitim al lui Hitler, nu putea renunţa la funcţiile sale printr-un act de voinţă personală, în concepţia lui Stuckardt, acesta era un mijloc de a asigura continuitatea Reichului şi de a păstra autoritatea viitoarelor guverne. Donitz, care la început înclinase spre teoria mea, în cele din urmă şi-a dat acordul. Astfel, existenţa guvernului său s-a mai prelungit cu cincisprezece zile.

Începuseră să apară primii jurnalişti englezi şi americani. Reportajele acestora au trezit nişte speranţe care, toate, în felul lor, ţineau de utopie, în acelaşi timp, au dispărut uniformele SS. Wegener, Stuckardt şi Ohlendorf au devenit peste noapte civili. Gebhardt, confidentul lui Himmler, a mers până acolo încât s-a metamorfozat în general de Cruce Roşie. Şi, mai mult, ca să-şi facă de lucru, guvernul a început să se organizeze. Donitz, reluând un obicei din vremea Imperiului, a numit un şef al cabinetului militar (amiralul Wagner) şi un şef al cabinetului civil (Gauleiterul Wegener). După câteva pendulări între o soluţie şi alta, s-a hotărât să se continue a se folosi titlul de „Grossadmiral" ca formă de adresare către şeful statului. S-a înjghebat un Serviciu de Informaţii, care a început să asculte la un vechi aparat de radio ultimele ştiri. Până şi unul dintre marile Mercedesuri ale lui Hitler se rătăcise la Flensburg. Acum, Donitz străbătea cu această maşină cei 500 de metri dintre reşedinţa sa şi sediul guvernului. Ca să ia imagini cu activitatea guvernului, îşi făcuse apariţia şi un fotograf de la atelierul lui Heinrich Hofmann, fotograful personal al lui Hitler. Văzând toate acestea, nu m-am putut abţine să-i spun într-o zi adjutantului lui Donitz impresia mea că tragedia se transformă în tragicomedie. Până la capitulare, Donitz acţionase corect, fusese judicios în luarea unor măsuri menite să grăbească deznodământul. Acum însă lăsa situaţia să ia o turnură deconcertantă.

1 Doi membri ai guvernului, miniştrii Backe şi Dorpmuller, dispăruseră fără urmă; s-a zvonit că fuseseră duşi la Cartierul General al lui Eisenhower, unde urmau să ia primele măsuri privind reconstruc-ţia Germaniei. Feldmarschallul Keitel, care era tot şef al OKW, a fost luat prizonier. Pe lângă faptul că devenise neputincios, guvernul nostru nu era băgat în seamă de nimeni.

Întocmeam memorandumuri aşa ca să fie, încercând să mascăm precaritatea situaţiei noastre printr-o aparenţă de activitate, în fiecare dimineaţă, la ora 10, se desfăşura într-o veche sală de clasă, botezată de circumstanţă sală de consiliu, o şedinţă de guvern. Aveam impresia că Schwerin-Krosigk voia să recupereze toate şedinţele pe care nu le putuse ţine în anii trecuţi. Ne aşezam cu toţii la o masă vopsită, pe scaune culese de prin diferite unghere ale clădirii. La una dintre aceste şedinţe, ministrul Alimentaţiei atunci în funcţiune a adus câteva sticle cu ţuică de grâu, scoase din stocurile lui. După ce am făcut rost de prin camere de nişte căni şi pahare, am discutat despre modul în care ar trebui reorganizat cabinetul pentru a-1 adapta mai bine împrejurărilor. O controversă aprinsă s-a iscat în legătură cu completarea cabinetului cu un ministru al Cultelor. Unii îl propuneau pe un teolog foarte cunoscut, alţii erau de părere că singura soluţie ar fi Niemoller, căci, ziceau ei, e necesar să i se dea guvernului o faţă mai onorabilă. Nimeni nu m-a luat în seamă când am sugerat sarcastic să se caute conducători de-ai social-democraţiei şi de-ai formaţiunilor de centru pentru a le preda funcţiile noastre. Produsele din rezerva ministrului Alimentaţiei au contribuit la

încălzirea atmosferei. Ne îndreptam, socoteam eu, cu cea mai mare viteză spre momentul când ne vom face de râsul lumii, dacă nu chiar şi atinseserăm acest punct. Nu mai rămăsese nici urmă din seriozitatea cu care se deliberase în această clădire pe tema capitulării. La 15 mai, i-am scris lui Schwerin-Krosigk că se impune ca guvernul Reichului să fie alcătuit din personalități care se bucură de încrederea Aliaților şi că, în consecință, trebuie înlocuiți foştii colaboratori apropiați ai lui Hitler. Mai adăugam: „A încredința unui artist sarcina încheierii socotelilor este o treabă tot atât de nefericită ca şi aceea care s-a făcut în trecut, când s-a dat Ministerul de Externe al Reichului pe mâna unui negustor de şampanie." Rugam, de asemenea, „să fiu desărcinat din funcția de ministru al Producției şi Economiei Reichului", demers care a rămas însă fără răspuns.

După capitulare, ofițeri inferiori americani şi englezi au început să apară ici-colo şi să umble ca la ei acasă prin încăperile „sediului nostru guvernamental", într-o zi, pe la mijlocul lui mai, un sublocotenent american a intrat în camera mea spunând: „Aveți idee pe unde o fi Speer?" Când i-am spus cine sunt, mi-a declarat că partea americană adună, prin Cartierul ei General, informații privind efectele bombardamentelor aliate şi m-a întrebat dacă sunt dispus să conlucrez cu ei în acest sens. I-am răspuns că nu am nimic împotrivă.

Cu doar câteva zile înainte, ducele de Holstein îmi pusese la dispoziție castelul Gliicksburg, situat la câțiva kilometri de Flensburg. Acest castel din secolul al XVI-lea a fost locul în care, chiar în ziua primei mele întâlniri cu sublocotenentul american, m-am aflat față-n față cu un grup de civili de la USSBS (United States Strategical Bombing Survey) al Statului-Major al lui Eisenhower, pentru a discuta despre erorile şi curiozitățile ce caracterizaseră, de ambele părți, bombardamentele aeriene. A doua zi dimineață, adjutantul m-a anunțat că numeroşi ofițeri americani, printre care şi un important general, se află la intrarea în castel. Garda noastră, compusă din soldați ai armatei blindate, a dat onorul, 5 şi aşa, protejat într-un fel de ai noştri, a intrat în camera mea generalul F.L. Anderson, comandantul unităților de bombardament ale celei de a 8-a Flote aeriene americane. El mi-a adresat cele mai vii mulțumiri pentru disponibilitatea de a-i sta şi în continuare la dispoziție pentru convorbiri, împreună am examinat sistematic, timp de trei zile, toate aspectele unui război aerian. La 19 mai, ne-a vizitat preşedintele lui „Economic Warfare" din Washington, D'Olier, însoțit de vicepreşedintele Alexander şi de colaboratorii săi - dr. Galbraith, Paul Nitze, George Ball, coloneii Gilkrest şi Williams. Din activitățile mele anterioare, cunoşteam importanța acestui serviciu în cadrul mecanismului american de conducere a războiului.

În „Academia" noastră „de război aerian" a domnit şi în continuare o atmosferă aproape camaraderească, ce a dispărut însă din ziua în care presa internațională s-a scandalizat din cauza micului dejun cu şampanie luat de Goring împreună cu generalul Patton. Dar, în prealabil, generalul Anderson a cerut să mi se transmită un mesaj ce conținea complimentul cel mai curios şi mai flatant pe care 1-am primit vreodată în cariera mea: „Dacă aş fi cunoscut înainte succesele dumneavoastră, aş fi trimis toată cea de-a 8-a Flotă aeriană americană nu cu altă misiune decât aceea de a vă elimina din joc." Flota respectivă dispunea, nici mai mult, nici mai puțin, decât de peste două mii de bombardiere grele; bine că această descoperire a venit atât de târziu!

Membrii familiei mele se refugiaseră la 40 de kilometri de Gliicksburg. Întrucât singurul meu risc era să-mi devansez arestarea cu câteva zile, m-am hotărât să mă duc

să-i văd. Părăsind enclava Flensburgului la volanul maşinii, am reuşit, mulţumită lipsei de vigilenţă a englezilor, să traversez fără dificultate zona ocupată, în localităţi staţionau tancuri grele, cu tunurile protejate de huse din pânză. Am ajuns în faţa peronului casei boiereşti în care era cazată familia mea. Ne-am bucurat cu toţii de figura pe care le-o făcusem englezilor; ea avea să-mi reuşească de mai multe ori. Dar poate că totuşi îi crezusem prea adormiţi pe englezi... La 21 mai, am fost dus cu maşina mea la Flensburg, la „Secret Service", unde am fost închis într-o cameră pe care o păzea un soldat, cu pistolul-mitralieră pe genunchi. După câteva ore mi-au dat drumul. Maşina mea dispăruse şi englezii m-au transportat cu a lor înapoi la Gliicksburg.

Două zile mai târziu, în primele ore ale dimineţii, adjutantul meu a dat buzna în dormitor. Englezii încercuiseră Glucksburgul. Un sergent, intrând şi el, m-a anunţat că sunt prizonier. Şi-a desfăcut centura cu pistol, punând-o ca din neatenţie pe masă, apoi a ieşit din cameră ca să-mi dea posibilitatea să-mi fac bagajul. M-au urcat într-un camion şi m-au dus imediat la Flensburg. Am avut ocazia să văd un mare număr de tunuri antitanc care luaseră poziţie de jur-împrejurul castelului Glucksburg. Mă credeau mai puternic decât eram. La aceeaşi oră, la Şcoala Navală, a fost coborât steagul Reichului, ce până atunci fluturase deasupra clădirii. Dacă exista un semn care putea să arate că, în ciuda tuturor eforturilor sale, guvernul lui Donitz nu anunţa reînnoirea aşteptată, acesta era cramponarea obstinată de vechiul steag. La începutul acestei perioade legate de oraşul Flensburg, eu şi Donitz eram de părere că steagul trebuie păstrat. Reînnoirea, consideram eu, nu ne era dat nouă s-o aducem. Flensburg nu reprezenta decât ultima etapă a celui de al treilea Reich, atât şi nimic mai mult.

Această prăbuşire din vârful puterii - care, poate, în condiţii normale, s-ar fi asociat cu grave crize - am trait-o, surprinzător, fără mare zguduire interioară. De asemenea, m-am acomodat repede la condiţiile detenţiei, ceea ce se explică şi prin cei doisprezece ani cât am frecventat şcoala subordonării. Căci, în adâncul conştiinţei mele, fusesem, încă de la începuturile domniei lui Hitler, un prizonier. De acum încolo, eliberat de obligaţia de a lua zilnic decizii, am fost năpădit în primele luni de o nevoie de a dormi cum nu mai cunoscusem. M-a cuprins, de asemenea, o somnolenţă intelectuală pe care mă străduiam să n-o exteriorizez.

La Flensburg, într-o cameră care semăna cu o sală de aşteptare, ne-am regăsit toţi membrii guvernului Donitz. Şedeam pe nişte bănci, de-a lungul pereţilor. Fiecare se înconjurase de valizele cu lucrurile lui. Aşa trebuie să fi arătat nişte emigranţi aşteptând un vapor. Atmosfera era sumbră. Ne-au chemat unul câte unul într-o sală alăturată, pentru a ne înscrie în registrul prizonierilor. Potrivit caracterului fiecăruia, nou înregistraţii, revenind de la aceste formalităţi, aveau un aer posomorât, vexat sau deprimat. A sosit şi rândul meu: m-a cuprins dezgustul când a trebuit să mă supun penibilului examen corporal. Aceasta era, probabil, consecinţa sinuciderii lui Himmler, care avusese ascunsă în gură o fiolă cu otravă.

Am fost conduşi, Donitz, Jodl şi eu, într-o curte mică, unde, de la ferestrele etajului superior, erau îndreptate asupra noastră ameninţător de multe mitraliere. Fotografi de presă şi cameramani îşi făceau meseria, în timp ce eu încercam să dau impresia că această piesă de teatru, montată numai pentru jurnalele de actualităţi, nu mă privea în nici un fel. Apoi, împreună cu ceilalţi tovarăşi de destin, rămaşi în sala de aşteptare, am fost înghesuiţi în câteva camioane. Din ceea ce am putut vedea la viraje,

eram precedați şi urmați de un convoi de vreo treizeci sau patruzeci de maşini blindate, cel mai mare pe care 1-am avut vreodată, eu care mă deplasasem totdeauna cu maşina mea personală fără escortă. După ce am ajuns la un aerodrom, am fost îmbarcați în două avioane de marfa bimotor. Aşezați pe lăzi şi valize, trebuie, fără îndoială, să se fi citit foarte clar pe fețele noastre condiția de prizonieri. Nu cunoşteam ținta călătoriei. Ne-a fost necesar un anumit timp pentru a ne obişnui cu gândul că nu mai eram noi cei care sa indice unde să fim duşi, aşa cum o facuserăm atâția ani. Doar două dintre aceste călătorii au avut ținte bine definite: cea care ne-a dus la Nürnberg şi cea care ne-a dus la Spandau.

Am survolat peisaje de coastă, apoi, timp îndelungat, Marea Nordului. Zburam deci spre Londra? Avionul a cotit spre sud. Judecând după peisaj şi după densitatea aşezărilor, ne găseam deasupra Franței, în curând s-a zărit un mare oraş. Reims, au spus unii. Dar era Luxemburg. Aparatul a aterizat. Afară ne aştepta un dublu cordon de soldați americani, fiecare dintre ei cu câte un pistol-mitralieră îndreptat spre culoarul pe care îl formaseră pentru noi. O asemenea primire nu mai văzusem decât în filmele cu gangsteri, în secvența în care banda răufăcătorilor este, în sfârşit, prinsă, înghesuiți din nou în camioane primitive, pe doua bănci din lemn între soldații care ne țineau fără încetare în bătaia pistoalelor-mitralieră, am traversat mai multe localități, unde trecătorii ne-au huiduit şi ne-au strigat înjurături ininteligibile. Prima etapă a detenției mele începuse.

Ne-am oprit în fața unei clădiri mari: Palace-Hotel din Mondorf; apoi am fost conduşi în holul de la recepție. Afară, prin uşile din sticlă, puteau fi văzuți, umblând de colo până colo, Goring şi alte foste personalități de prim-plan ale celui de al treilea Reich - miniştri, feldmareşali, Reichsleiteri ai partidului, secretari de stat şi generali. Era un spectacol halucinant: toate aceste persoane care, la sfârşit, se împrăştiaseră ca pleava în vânt, fuseseră aduse aici. În ce mă priveşte, m-am ținut deoparte, lasându-mă pătruns, pe cât posibil, de calmul acestor locuri. N-am ieşit decât o singură dată din rezerva mea: atunci când 1-am întrebat pe Kesselring de ce continuase, în ciuda faptului că se întrerupsese legătura cu centrul de comandă al lui Hitler, să ordone aruncarea în aer a podurilor. Mi-a răspuns, cu rigiditatea modului de gândire cazon, că, atât timp cât se dau lupte, trebuie să distrugi şi poduri; că pe el, în calitate de comandant-şef, nu-1 interesează decât securitatea soldaților săi. Nu au întârziat să apară divergențe pe chestiuni de ierarhie. Goring era de mai mulți ani desemnat de Hitler ca succesor, însă, în ultimul moment, Donitz fusese numit şef al statului; dar Goring, cu gradul lui de Reichsmarschall, avea printre cei prezenți rangul cel mai înalt. Noul şef de stat şi succesorul destituit s-au certat pe înfundate pentru primul loc în ordinea de precădere în acest palat dezafectat de la Mondorf. Îşi disputau cine să prezideze masa principală şi, în general, cine este căpetenia necontestată a conclavului nostru. Dar pozițiile au rămas ireconciliabile, în curând, cele două părți au început să evite a se mai întâlni în fața uşii. La cantină, fiecare prezida masa lui. Mai ales Goring a fost acela care s-a arătat tot timpul pătruns de importanța poziției lui speciale. Când doctorul Brandt i-a povestit o dată, în treacăt, despre ceea ce pierduse, Goring 1-a întrerupt:

„Ah, nu, ce vorbeşti domnule? Dumneata n-ai nici un motiv să te plângi. Ce-ai avut dumneata? Pe când eu! Ce n-am avut eu!...”

De abia trecuseră cincisprezece zile de la sosirea noastră, când m-au şi anunțat că voi fi mutat în altă parte. De atunci, americanii m-au tratat, abia perceptibil, cu un anumit respect. Mulți dintre camarazii de detenție au interpretat cu exces de optimism transferul meu, crezând că mi se va da sarcina de a reconstrui Germania, încă nu se obişnuiseră cu ideea că se putea face foarte bine şi fără noi. Am fost rugat să transmit salutări rudelor şi cunoscuților. De data aceasta, în fața intrării la Palace-Hotel nu mă aştepta un camion, ci o limuzină, nu un polițist înarmat cu pistol-mitralieră, ci un locotenent care m-a salutat cu prietenie, îndrep-tându-ne spre vest, am trecut de oraşul Reims şi ne-am continuat drumul spre Paris, în centrul capitalei franceze, locotenentul a oprit în fața unei clădiri administrative. A intrat înăuntru şi, puțin după aceea, s-a întors. Cu o hartă în mână, executând noi ordine, ne-a dirijat în susul Senei, în deruta în care mă aflam, am crezut pentru o clipă că destinația este Bastilia, uitând cu totul că aceasta fusese dărâmată de multă vreme. Locotenentul însă a început să dea semne de nelinişte, a comparat nişte nume de străzi, iar eu am priceput, cu un sentiment de uşurare, că, în mod evident, greşise direcția. Mormăind câteva fraze stâlcite în engleza mea şcolărească, m-am oferit să-1 pilotez prin Paris; totuşi, numai după câteva momente de ezitare mi-a dezvăluit ținta călătoriei: Trianon Palace-Hotel, la Versailles. Cunoşteam foarte bine drumul, căci locuisem cu deosebită plăcere acolo, atunci când proiectasem pavilionul german pentru Expoziția Universală din 1937.

Gărzile de onoare şi maşinile luxoase parcate în fața portalului arătau clar că acest hotel nu servea drept lagăr de prizonieri, ci era folosit de Statele-Maj or Aliate. Aici se afla, de fapt, Cartierul General al lui Eisenhower. Locotenentul a dispărut în interiorul clădirii, iar eu am rămas să contemplu, în linişte, spectacolul automobilelor care aduceau generali foarte importanți. După o lungă aşteptare, am plecat din nou, conduşi de un sergent; o alee tăiată printre pajişti ne-a dus până la un mic castel al cărui portal s-a deschis pentru a ne lăsa să intrăm.

Timp de câteva săptămâni, aveam să fiu cazat aici, la Chesnay. Am nimerit într-o cămăruță de la etajul doi, mobilată la modul spartan, cu un pat de campanie şi un scaun. Fereastra, care se deschidea spre curtea din spate, avea gratii solide din sârmă ghimpată. O santinelă înarmată era postată în fața uşii.

A doua zi, am putut admira fațada micului castel, înconjurat de arbori bătrâni, acesta se ridica în mijlocul unui parc încins de un zid înalt, pe deasupra căruia se zăreau grădinile castelului de la Versailles. Sculpturi frumoase din secolul al XVIII-lea creau o atmosferă idilică. Aveam dreptul la o jumătate de oră de plimbare, sub paza unui soldat înarmat cu pistol-mitralieră. Ni se interzisese să stabilim contacte, dar, după câteva zile, ştiam destule despre prizonierii din castel. Erau aproape în exclusivitate tehnicieni şi savanți de prim-plan, specialişti în agricultură sau în căi ferate. Bătrânul Dorpmuller, fostul ministru, se afla şi el acolo. L-am recunoscut pe profesorul Heinkel, constructorul de avioane, cu unul dintre colaboratorii săi, şi pe mulți alții cu care lucrasem. La o săptămână după sosire, mi-a fost retras gardianul, aşa că am putut să mă mişc liber în timpul plimbărilor. Cu aceasta a luat sfârşit perioada monotonă de solitudine şi m-am remontat din punct de vedere psihic, între timp s-au înregistrat noi sosiri: diferiți colaboratori ai administrației mele, printre care Frănk şi Saur, precum şi ofițeri americani şi englezi care doreau să-şi aprofundeze cunoştințele. Conveniserăm să le punem la dispoziție experiența noastră în domeniul armamentului.

În ce mă priveşte, nu puteam să fiu de mare ajutor, căci Saur era cel care poseda mai multe cunoştinţe tehnice. De asemenea, am fost extrem de recunoscător comandantului lagărului, un maior dintr-o unitate engleză de paraşutişti, care m-a scos din plictisul acesta apăsător invitându-mă să fac o plimbare cu maşina.

Trecând pe lângă parcurile şi grădinile numeroaselor mici castele, ne-am îndreptat mai întâi spre Saint-Germain, frumoasa creaţie a lui Francisc I, şi, de acolo, de-a lungul Senei, spre Paris. După ce am trecut pe lângă „Coq Hardi", celebrul restaurant din Bougival, unde cândva petrecusem seri agreabile în compania lui Cortot, Vlaminck, Despiau şi a altor artişti francezi, am ajuns pe Champs-Elysees. Aici comandantul mi-a propus să coborâm din maşină pentru a hoinări un pic. Dar, în interesul lui, am refuzat propunerea, căci s-ar fi putut foarte bine să fiu recunoscut. Din Place de la Concorde am cotit-o spre cheiurile Senei. Fiind mai puţină animaţie, ne-am hazardat într-o plimbare pe jos, înainte de a ne întoarce în lagăr prin Saint-Cloud.

Câteva zile mai târziu, un autobuz mare s-a oprit în curtea castelului. A coborât un fel de grup de turişti care aveau să fie cazaţi la noi. Printre ei se găseau Schacht şi fostul şef al Oficiului înarmării, generalul Thomas. Era vorba de figuri proeminente, deţinute în lagărele de concentrare germane, eliberate de americani în Tirolul de Sud, transferate apoi la Capri şi care, acum, tranzitau prin lagărul nostru. Se spunea că şi Niemoller se află printre ei. Noi nu-1 cunoşteam, dar bănuiam că este bărbatul plăpând, cu păr alb şi costum negru, pe care-1 zăriserăm printre nou-sosiţi. Acela trebuie să fie Niemoller, credeam noi, Heinkel, inginerul Flettner şi eu. Încercam un puternic sentiment de compasiune pentru acel om zdrobit, vizibil marcat de anii de detenţie într-un lagăr de concentrare. Flettner s-a dus să-i exprime simpatia noastră, dar de-abia a apucat să deschidă gura că a şi fost întrerupt: „Thyssen! Numele meu e Thyssen! Niemoller e cel de acolo!" Şi ne-a arătat un bărbat cu aerul concentrat şi juvenil, care fuma pipă, exemplu viu al felului cum se pot surmonta anii de încercări petrecuţi în închisoare. Mai târziu m-am gândit adesea la el. După câteva zile, autobuzul a tras din nou în faţa castelului, în compania noastră au rămas numai Thyssen şi Schacht.

Când Eisenhower şi-a transferat Cartierul General la Frank-furt, un convoi de vreo zece camioane ale armatei americane s-a oprit la poarta noastră. După un plan întocmit cu grijă, am fost repartizaţi în două camioane decapotate, prevăzute cu bănci din lemn. Celelalte transportau mobilierul, în timpul traversării Parisului, la fiecare oprire se adunau mulţimi de oameni care ne înjurau şi ne ameninţau. Dar, în timpul popasului de prânz, la est de Paris, ne-am aşezat pe o pajişte, prizonieri şi gardieni laolaltă, alcătuind cu toţii un tablou paşnic. Ţinta acestei prime zile era Heidelbergul. Am fost bucuros că n-am putut-o atinge, căci n-aş fi vrut să mă văd cazat în închisoarea oraşului meu de baştină.

A doua zi am sosit la Mannheim. Un oraş mort, cu străzile pustii şi casele distruse. Un biet soldat, complet pierdut, cu barba nerasă, cu o zdreanţă de uniformă, cu o cutie de carton în spinare, stătea, ezitant şi buimăcit, pe marginea drumului: simbol în carne şi oase al înfrângerii.

La Nauheim am ieşit de pe autostradă şi am urcat un drum abrupt pentru a ajunge în curtea castelului Kransberg. Eu mărisem acest impozant castel feudal în iarna lui 1939, făcând din el Cartierul General al lui Goring, la o distanţă de cinci kilometri de centrul de comandă al lui Hitler. Pentru numeroasa servitorime a lui Goring, se

adăugase atunci o aripă cu două etaje. Această construcție anexă ne-a fost repartizată nouă, prizonierilor.

Aici nu exista sârmă ghimpată ca în lagărul de la Versailles; ferestrele de la primul etaj al aripii noastre lăsau vederea liberă, iar portalul din fier forjat, proiectat de mine cândva, nu a fost închis niciodată. Ne puteam mişca liber pe domeniul castelului. Mai sus de acesta, amenajasem, cu cinci ani în urmă, o livadă înconjurată cu un zid de aproximativ un metru înălțime. Aici ne aşezam în iarbă, rătăcind cu privirea spre pădurile Taunusului; jos, sătucul Kransberg fuma molcom din hornurile sale.

Spre deosebire de compatrioții noştri, cărora le era dat sa facă foame în libertate, nouă ne mergea disproporționat de bine, căci primeam rație la fel de consistentă ca şi cea a trupei americane. Totuşi, pentru locuitorii satului, lagărul avea o reputație proastă. Circulau poveşti cum că eram maltratați, că n-aveam ce mânca şi chiar se zvonise că Leni Riefenstahl lâncezea în închisoarea turnului, în realitate, ne aduseseră la acest castel pentru a ne interoga asupra aspectului tehnic al conducerii războiului. Rândurile noastre s-au îngroşat cu numeroşi experți; între alții, aproape întreaga conducere a ministerului meu - directori generali, oameni care conduseseră producția de muniții, de tancuri, de autovehicule, de nave, de avioane şi de textile. Erau prezente şi somitățile chimiei şi ale proiectării, precum profesorul Porsche. Dar rar s-a întâmplat ca tehnicienii aliați să se rătăcească până la noi. Prizonierii crâcneau pentru că se aşteptau, pe bună dreptate, să fie eliberați după ce li se storsese toată ştiința. I-am avut pentru câteva zile şi pe Wernher von Braun şi pe colaboratorii săi printre noi. SUA şi Anglia le făcuseră, lui şi Statului său Major, propuneri pe care le-am discutat împreună. Nici ruşii nu s-au dat înapoi de la a-i strecura clandestin, prin personalul de la bucătărie, o propunere de contract. Şi aceasta în timp ce el încă mai era deținut în sever păzitul lagăr de la Garmisch. În rest, ne alungam plictiseala făcând sport dimineața devreme şi ținând serii de conferințe ştiințifice; o dată, Schacht ne-a surprins cu sensibilitatea cu care ne-a citit nişte poezii. S-a organizat şi un cabaret săptămânal, unde veneam ca la teatru. Scheciul avea totdeauna ca subiect situația în care ne aflam, şi uneori râdeam cu lacrimi la aluziile privitoare la prăbuşirea noastră.

Într-o dimineață, puțin după ora 6, m-am trezit zgâlțâit de unul dintre colaboratorii mei: „Adineauri am auzit la radio că dumneavoastră şi Schacht sunteți printre acuzați în Procesul de la Nürnberg!” Am încercat sa-mi păstrez calmul, dar ştirea m-a descumpănit. Pe cât de convins eram că, în principiu, ca unul care făcuse parte din grupul conducător al regimului, trebuia să plătesc pentru faptele lui, pe atât de greu mi-a venit, în primul moment, să-mi asum în practică această responsabilitate. Nu fără îngrijorare văzusem în ziar fotografii de interior ale închisorii de la Nürnberg şi citisem, cu săptămâni în urmă, că vreo câțiva membri de rang înalt ai guvernului fuseseră transferați acolo, în timp ce Schacht, coacuzatul meu, a trebuit să schimbe foarte curând relativ accep-tabilul nostru lagăr cu închisoarea din Nürnberg, până să mă ia pe mine aveau să mai treacă totuşi câteva săptămâni.

Deşi acuzația care mi se aducea era gravă, n-am observat nici un semn de răceală în atitudinea personalului de gardă față de mine. „Or să vă achite în curând şi o să uitați de toate acestea”, mă consolau americanii. Sergentul Williams mi-a mărit rația de hrană pentru ca, spunea el, să fac față la proces. Chiar în ziua când mi s-a adus la cunoştință perspectiva care mi se deschidea, comandantul lagărului, un ofițer britanic, m-a invitat

la o plimbare cu maşina. Am traversat singuri-singurei, fără escortă, codrii Taunusului, ne-am întins sub un uriaş pom fructifer, ne-am plimbat prin pădure, englezul povestind despre vânătorile lui de urşi în Caşmir.

Erau nişte zile frumoase de septembrie. Către sfârşitul lunii a intrat pe poartă un jeep american. Era echipa care venise să mă ridice. Pe moment, comandantul a refuzat să-şi predea prizonierul, prevalându-se de instrucțiunile primite de la Frankfurt. Sergentul Williams mi-a dat o provizie considerabilă de pesmeți uscați, întrebându-mă stăruitor dacă mai am nevoie de ceva. Când în sfârşit m-am urcat în maşină, aproape toți cei din lagăr se adunaseră în curte. Am plecat lăsând în urmă corul urărilor lor de bine. N-am să uit niciodată blânzii ochi speriați cu care m-a privit colonelul britanic când, fără a spune un cuvânt, şi-a luat rămas-bun de la mine.

Capitolul 34 NURNBERG

În aceeaşi seară, m-au internat în lagărul de la Oberursel, lângă Frankfurt, lagăr cu o reputație foarte proastă. Sergentul cu funcție de supraveghetor-şef m-a primit cu nişte glume stupide ce se voiau sarcastice. Drept hrană mi s-a dat o supă apoasă, pe care am agrementat-o cu pesmeții mei englezeşti. Mă gândeam cu melancolie la frumoasele zile de la Kransberg. În timpul nopții am auzit duritățile de limbaj ale gărzilor americane, răspunsuri timorate, strigăte. Dimineață a trecut prin fața mea, bine păzit, un general german; expresia lui trăda epuizare şi deznădejde.

În sfârşit, ne-au expediat mai departe, într-un camion acoperit cu prelată. Eram înghesuiți unii într-alții. Printre nou-veniți, i-am recunoscut pe dr. Strolin, primarul oraşului Stuttgart, şi pe regentul Ungariei, Horthy. Nu ni s-a comunicat ținta călătoriei, dar era evident că mergeam la Niimberg. Până ce am ajuns la destinație se întunecase de-a binelea. S-a deschis o poartă. Am rămas câteva clipe în sala din aripa celulelor, pe care o văzusem cu câteva săptămâni înainte în ziar, dar de-abia am intrat că m-am şi pomenit din nou închis într-o celulă. Din cea de vizavi, printr-o deschizătură, 1 Goring privea dând din cap. Un sac de paie, nişte cuverturi vechi, ferfenițite şi murdare, nimeni care să se intereseze de persoana prizonierului. Deşi cele patru etaje erau pline, domnea o linişte lugubră, întreruptă doar din când în când de scârțâitul unei uşi pe care cineva o deschidea ca să conducă un prizonier la interogatoriu, îl vedeam pe Goring, vecinul meu de vizavi. Era într-un permanent du-te-vino; prin vizor îi zăream, la intervale regulate, o parte din impresionanta masa corporală. Curând aveam să încep şi eu să mă plimb prin celulă, mai întâi în lung şi-n lat, iar apoi învârtindu-mă în cerc, ca să folosesc mai bine spațiul.

După vreo săptămână, timp în care am fost lăsat într-o incertitudine totală, neacordându-mi-se nici cea mai mică atenție, s-a produs o schimbare, modestă pentru cine nu era în situația aceasta, dar foarte importantă pentru mine: am fost mutat la etajul trei, pe partea expusă la soare, unde existau încăperi mai bune şi paturi mai acceptabile. Acolo am primit prima vizită a directorului închisorii, colonelul american Andrus: „Very pleased to see you!” El se arătase, încă de la Mondorf, de o extremă severitate, drept pentru care mi s-a părut că sesizez o notă de sarcasm în cuvintele lui de bun-venit. În schimb, a fost plăcută revederea cu personalul german. Toți - bucătari, ospătari, frizeri - fuseseră aleşi cu grijă dintre prizonierii de război. Dar tocmai pentru că, vădit lucru, aveau experiența dureroasă a prizonieratului, ei erau, când nu-i vedeau

gardienii, foarte dispuşi să ne ajute. Aşa că oamenii aceştia făceau ce făceau şi ne suflau ba o ştire, ba alta, culese din ziare, sau ne adresau urări de bine şi cuvinte de încurajare.

Coborând partea superioară a ferestrei celulei, plasată sus, beneficiam de soare atât cât să-mi pot expune bustul, întins pe jos, pe câteva pături, îmi schimbam locul după poziția soarelui, şi aceasta până la ultima rază piezişă. N-aveam altă lumină, nici cărți, nici măcar ziare. Eram constrâns de împrejurări să-mi depăşesc, fără nici un ajutor din afară, depresiunea sufletească tot mai apăsătoare.

Nu o dată 1-am văzut pe Sauckel prin fața celulei mele. Ori de câte ori ne încrucişam privirile, el afişa un aer sumbru şi jenat. În sfârşit, la un moment dat s-a deschis şi uşa mea. Un soldat american mă aştepta, ținând o hârtie pe care erau înscrise numele meu şi numărul camerei celui care urma să mă interogheze. Am traversat curți şi am urcat scări ca să ajungem pe culoarele Palatului de Justiție din Nürnberg. Pe drum 1-am întâlnit pe Funk întorcându-se de la interogatoriu. Era foarte afectat şi demoralizat. Ultima oară ne văzuserăm la Berlin, în libertate. „Deci aşa ne revedem", mi-a strigat el din mers. Impresia pe care mi-a făcut-o, felul în care arăta, fără cravată, într-un costum necălcat, şi apoi aerul lui bolnăvicios, fața lividă - toate acestea m-au condus la concluzia că şi eu trebuie să fi avut aceeaşi înfățişare jalnică. Căci de săptămâni întregi nu mă mai privisem în oglindă, şi acest obiect avea să-mi lipsească ani de zile. L-am văzut şi pe Keitel într-o cameră: stătea în picioare, în fața unor ofițeri americani. Pierit cum părea, m-a făcut şi el să mă cutremur.

Pe mine mă aştepta un tânăr ofițer american. Rugându-mă cu amabilitate sa iau loc, a început prin a-mi cere unele lămuriri. Era clar că Sauckel încercase să inducă în eroare organele de anchetă, prezentându-mă pe mine ca singurul răspunzător pentru folosirea de lucrători străini. Ofițerul s-a arătat binevoitor şi a redactat el însuşi o declarație sub jurământ, restabilind adevărul. Am răsuflat uşurat, căci până atunci avusesem impresia că, de la plecarea mea din Mondorf, unii se folosiseră, în dezavantajul meu, de procedeul „aruncă vina pe cel care nu e de față". Curând după aceasta am fost dus la Dodd, şeful adjunct al acuzării americane, întrebările lui, agresive şi tăioase, aveau un impact teribil. N-am vrut să mă las demontat şi, fără să-mi rezerv argumente pentru apărarea mea ulterioară, am răspuns deschis, fără ocolişuri. Am preferat să omit unele lucruri care ar fi semănat a scuză, întorcându-mă în celulă, mi-am zis: „Na, că ai căzut în cursă." Şi, într-adevăr, declarațiile mele aveau să constituie o piesă importantă la dosarul acuzării.

Dar, în acelaşi timp, acest interogatoriu m-a remontat. Am crezut, şi cred şi astăzi, că am procedat corect. Aşadar, n-am folosit nici un subterfugiu şi nu mi-am cruțat persoana. Neliniştit, dar ferm hotărât să continuu aşa cum începusem, am aşteptat interogatoriul următor despre care fusesem deja anunțat. Dar el n-a mai avut loc - din ce motiv nu ştiu nici în ziua de azi; poate că am impresionat cu sinceritatea mea. Ulterior mi s-au pus întrebări numai de către nişte ofițeri sovietici, totdeauna corecți. Secretara lor, foarte fardată, mi-a zdruncinat imaginea pe care, sub influența propagandei, mi-o formasem despre femeia sovietică. La fiecare răspuns, ofițerii făceau un semn din cap spunând: „tak, tak", ceea ce suna curios, dar care, după cum am înțeles curând, corespundea cu „aşa, aşa" al nostru. Colonelul sovietic mi-a adresat o data întrebarea următoare: „Dar ia spuneți-mi: ați citit Mein Kampf, cartea lui Hitler?" în realitate, nu făcusem decât s-o frunzăresc, mai întâi pentru că însuşi Hitler declarase că

este depăşită şi, în al doilea rând, pentru că era greu de parcurs. I-am răspuns deci că nu, ceea ce 1-a amuzat copios. Enervat, am revenit asupra declarației şi am afirmat că am citit cartea. La urma urmei, era singurul răspuns credibil. Dar, la proces, această minciună a avut o urmare neaşteptată. Cu prilejul interogatoriului încrucişat, acuzatorul sovietic s-a folosit de falsa mea mărturie. Sub jurământ, a trebuit să restabilesc adevărul şi să declar că data trecută spusesem un neadevăr.

La sfârşitul lui octombrie, toți acuzații au fost mutați la parter, operațiune ce s-a efectuat în paralel cu evacuarea din aripa cu celule a tuturor celorlalți prizonieri. Liniştea devenise lugubră. Douăzeci şi unu de oameni îşi aşteptau procesul.

Acum a apărut şi Rudolf Hess, adus din Anglia, într-o manta cenuşiu-albăstrie, între doi soldați americani, legat de ei cu cătuşe, avea un aer absent şi, în acelaşi timp, îndărătnic. Ani de-a rândul mă obişnuisem să-i văd pe toți aceşti oameni în uniforme splendide, inaccesibili sau plini de jovialitate. Ceea ce vedeam acum mi se părea de domeniul irealului. Uneori aveam impresia că visez.

Noi înşine ne comportam deja ca prizonieri. Căruia dintre noi - fie el Reichsmarschall, Feldmarschall, Grossadmiral, ministru sau Reichsleiter - i-ar fi putut trece prin cap faptul că, într-o zi, va fi supus testului de inteligență de către psihologi ai armatei americane? Şi totuşi, nu numai că nimeni nu s-a opus, dar fiecare şi-a dat osteneala să-şi demonstreze capacitățile intelectuale.

Schacht a fost cel care ne-a surprins prin performanța lui de câştigător al acestui test ce făcea apel la memorie, la imaginație şi la reflexe. A câştigat pentru că de la o anumită vârstă în sus se acordau puncte suplimentare. Dar cel mai mare număr de puncte 1-a totalizat Seyss-Inquart, lucru de care nimeni nu 1-ar fi crezut capabil. Goring era şi el printre primii, în ce mă priveşte, am obținut o medie bună.

La câteva zile după ce am fost separați de restul prizonierilor, o comisie alcătuită din mai mulți ofițeri a pătruns în blocul nostru celular, în care domnea o linişte de mormânt. Comisia a luat celulele la rând. Auzeam unele cuvinte, dar nu puteam să le înțeleg sensul. S-a deschis apoi şi uşa celulei mele. Fără vorbă multă, mi s-a înmânat textul tipărit al unui act de acuzare. Ancheta preliminară se terminase, începea procesul propriu-zis. In naivitatea mea, crezusem că fiecare va avea propriul său act de acuzare. Or, constatam că fiecare dintre noi era acuzat de toate crimele mon-struoase pe care le enumera acest document. După ce 1-am citit, m-a cuprins un sentiment de dezolare. Dar dacă evenimentele trecute şi rolul pe care-1 jucasem m-au aruncat în brațele disperării, tocmai această disperare a fost aceea care m-a determinat să adopt o anume atitudine la proces: să nu pun nici un preț pe destinul meu personal, să nu caut să-mi salvez viața, ci să-mi asum răspunderea într-un sens general, în ciuda tuturor rezistențelor avocatului meu şi a tensiunii de la proces, nu m-am abătut de la această decizie.

Încă sub impresia actului de acuzare, i-am scris soției mele: „Trebuie să consider viața mea ca şi încheiată. Numai plecând de la această premisă aş putea să trag concluzia pe care o consider necesară... Pe banca acuzaților trebuie să apar ca ministru al Reichului, iar nu ca persoană particulară. Nu trebuie să țin cont nici de voi, nici de mine. Nu-mi doresc decât un singur lucru: să fiu destul de tare să nu mă abat de la această linie de conduită. Am, oricât de bizar ar părea, sufletul împăcat când renunț la orice speranță, şi-mi pierd echilibrul şi liniştea din momentul în care încep să cred că am

o şansă de a scăpa... Poate că, prin atitudinea mea, voi putea să ajut încă o dată poporul german. Poate că voi izbuti. Nu multora dintre cei de aici le va reuşi acest lucru.”

Psihologul închisorii, G.M. Gilbert, cu un exemplar al actului de acuzare în mână, a trecut din celulă în celulă pentru a lua notă de comentariile acuzaților; după ce am citit frazele, când sarcastice, când evazive, ale multora dintre coinculpați, 1-am uimit pe psiholog cu acest comentariu scris: „Procesul este necesar. O responsabilitate colectivă pentru nişte crime atât de oribile trebuie asumată până şi într-un stat autoritar.”

Consider şi astăzi că, ținându-mă cu dinții de această concepție pe tot parcursul celor zece luni de proces, am dat cea mai importantă dovadă de curaj a vieții mele.

O dată cu actul de acuzare ni s-a înmânat şi o listă de avocați germani dintre care să ne alegem câte un apărător, în caz că nu aveam alte preferințe. Oricât mi-am solicitat memoria, nu mi-am amintit nici un avocat, iar numele de pe listă nu-mi spuneau nimic. Aşa că am rugat tribunalul să facă el însuşi o alegere. Peste câteva zile am fost condus la parterul Palatului de Justiție. De la o masă, un domn uscățiv, purtând ochelari mari, s-a ridicat în picioare, spunând cu o voce liniştită: „Eu sunt cel care trebuie să vă fie avocat, dacă sunteți de acord. Sunt dr. Hans Flăchsner, din Berlin.” Avea o privire binevoitoare şi o atitudine plină de modestie. Când am început să discutăm unele detalii ale acuzării, el a adoptat un fel simpatic de a dedramatiza lucrurile. La sfârşit mi-a întins un formular, explicându-mi: „Luați asta şi reflectați bine dacă vreți să vă fiu apărător.” Am semnat imediat şi n-am regretat niciodată acest lucru, în cursul procesului, Flăchsner s-a arătat plin de tact şi de circumspecție. Dar ceea ce pentru mine a avut şi mai mare importanță a fost simpatia şi compasiunea pe care mi le-a arătat. Din toate acestea s-a născut, în cursul celor zece luni ale procesului, o autentică afecțiune mutuală, care ne leagă şi în ziua de azi.

În perioada anchetei preliminare, autoritățile însărcinate cu acuzarea îi împiedicaseră pe prizonieri să se reunească. Acum, această dispoziție se mai îmblânzise; astfel, nu numai că ieşeam mai des în curtea închisorii, dar puteam să şi discutăm pe îndelete. Proces, act de acuzare, incompetența tribunalului internațional, profundă indignare în fața acestei ignominii — acestea erau temele şi argumentele pe care le tot auzeam în cursul plimbărilor. Dintre cei douăzeci şi unu de acuzați, numai unul singur împărtăşea punctul meu de vedere: Fritzsche. Cu el am putut să zăbovesc îndelung asupra principiului responsabilității. Mai târziu am găsit oarecare înțelegere şi la Seyss-Inquart. Cu ceilalți, orice explicație ar fi fost trudă inutilă. Nu vorbeam aceeaşi limbă.

Este uşor de înțeles că părerile noastre se băteau cap în cap şi în alte chestiuni. Se punea o problemă de mare importanță: cum să fie prezentată în acest proces domnia lui Hitler. Goring, care totuşi avusese cândva nişte rezerve critice la adresa regimului, mergea acum pe ideea că ar trebui să fie prezentat în culori ceva mai luminoase. Nu s-a sfiit să declare că, pentru el, toate acestea n-ar avea sens decât dacă ne-ar permite să construim o legendă pozitivă. Eu nu încercam doar sentimentul că era necinstit să înşeli poporul german, ci găseam că ar fi fost şi periculos să-i îngreunezi tranziția către lumea viitorului. Numai adevărul mai putea să declanşeze procesul care i-ar fi permis să se elibereze de trecut.

Adevăratul resort al declarațiilor lui Goring a ieşit la lumină în ziua în care a spus că învingătorii n-au decât să-1 omoare, dar că aceasta nu va împiedica poporul german ca, peste cincizeci de ani, să-i aşeze rămăşițele pământeşti într-un sarcofag din marmură

şi să-1 comemoreze ca pe un erou şi un martir național. De altminteri, mulți deținuți aşa îşi vedeau imaginea în posteritate. Goring a încercat să facă pe profetul şi în alte chestiuni, dar cu mai puțin succes. Astfel, a spus că suntem cu toții, din capul locului, condamnați la moarte şi că nici unul dintre noi n-are şanse să scape; că, în consecință, este inutil să ne preocupăm de a avea apărare la proces, în legătură cu aceasta, eu am făcut o remarcă: „Se vede treaba că Goring vrea să intre călare şi cu mare alai în Walhalla.” Dar, în realitate, Goring a fost acela care, ulterior, s-a apărat cu cea mai mare îndârjire.

La Mondorf şi la Nürnberg, Goring a fost supus unei cure sistematice de dezintoxicare, în urma căreia s-a vindecat de morfmomanie. Este perioada în care s-a aflat într-o formă cum nu-1 mai văzusem niciodată. Capabil să se manifeste cu o energie ieşită din comun, a devenit personalitatea cea mai impunătoare din grupul nostru. La data aceea, am regretat că nu dăduse dovadă de o asemenea vigoare în ultimele luni de dinaintea războiului sau în situațiile critice ale lui. Dar atunci avea, ca urmare a intoxicării cu droguri, manifestări de om slab şi servil. Căci el ar fi fost singurul de ale cărui autoritate şi popularitate ar fi putut, într-o anumită măsură, să țină seama şi Hitler. El a fost realmente unul dintre puținii care avuseseră inteligența necesară să prevadă ce ne aşteaptă. După ce ratase această şansă, era o absurditate şi chiar o crimă din partea lui să-şi folosească energia regăsită pentru a-şi induce în eroare propriul popor. Căci de inducere în eroare şi de înşelăciune era vorba aici. Într-o zi, în curtea închisorii, aflând că există supraviețuitori printre evreii din Ungaria, s-a exprimat cu sânge rece: „Ia te uită, mai există de-ăştia? Eu credeam că li s-a făcut tuturor de petrecanie. Cineva nu şi-a făcut treaba de polițist.” Am rămas blocat.

Hotărârea de a-mi asuma răspunderea pentru regim în totalitatea lui n-a fost lipsită de momente de criză. Singura posibilitate de a le ocoli ar fi fost să mă sustrag procesului, antepunându-i sinuciderea mea. Noaptea, aveam adesea adevărate accese de deznădejde, încercam atunci, strangulându-mi piciorul bolnav cu un prosop, să-mi provoc încă o flebită. La Kranzberg, auzisem un savant spunând într-o conferință că nicotină unei singure țigări dizolvate în apă este suficientă ca să provoace moartea. Drept pentru care m-am plimbat multă vreme cu o țigară mărunțită în buzunar; dar de la intenție la faptă drumul s-a dovedit a fi foarte lung.

M-au reconfortat mult serviciile divine de duminica. La Kransberg, încă mai refuzasem să le frecventez, pentru ca nu voiam să trec drept un om slab. Dar la Nurnberg am abandonat asemenea calcule. Presiunea împrejurărilor m-a adus, ca şi pe ceilalți acuzați - cu excepția lui Hess, a lui Rosenberg şi a lui Streicher - în mica noastră capelă.

Trecuseră câteva săptămâni de când ni se luaseră costumele pentru a fi depozitate. Americanii ne-au echipat cu salopete din doc negru. Dar, într-o zi, nişte funcționari au venit în celule să ne întrebe care dintre costumele noastre să fie dat la curățat în vederea procesului. S-a discutat cu comandantul fiecare detaliu, până la butonii de la manşetă.

După o ultimă inspecție făcută de colonelul Andrus, la 19 noiembrie 1945, am fost conduşi, pentru prima dată, în sala încă goală a tribunalului. Eram însoțiți fiecare de câte un soldat, dar fără cătuşe la mâini. Ni s-a indicat fiecăruia pe ce loc să ne aşezăm. Goring, Hess şi Ribbentrop în prima bancă; eu eram al treilea de la margine în banca a

doua, în compania agreabilă a lui Seyss-Inquart, în dreapta, şi von Neurath, în stânga mea, în timp ce exact în faţă îi aveam pe Streicher şi pe Funk.

Eram bucuros că începe procesul. Aproape toţi acuzaţii încercau acelaşi sentiment: de s-ar termina odată pentru totdeauna!

Procesul a debutat cu lungul şi zdrobitorul rechizitoriu al procurorului principal american, Robert H. Jackson. O frază din discursul lui mi-a dat totuşi curaj. Se preciza că responsabilitatea crimelor regimului revine celor douăzeci şi unu de acuzaţi, şi nu poporului german. Această concepţie răspundea exact uneia dintre speranţele pe care mi le pusesem în proces: de-acum înainte, ura avea să se concentreze asupra noastră, a acuzaţilor. Era vorba de ura pe care propaganda o dezlănţuise în anii războiului împotriva poporului german, care, după dezvăluirea tuturor crimelor, n-avea să mai cunoască limite. Conform teoriei mele, era de aşteptat ca principalii conducători ai unui război modern să suporte, la sfârşitul acestuia, consecinţele, pentru simplul motiv că până acum nu fuseseră expuşi nici unui pericol.3 De aceea, într-o scrisoare către apărătorul meu, definind linia noastră de conduită, spuneam că, văzut într-un cadru general, orice argument invocat în apărarea mea mi s-ar părea insignifiant şi ridicol.

Timp de multe luni s-au acumulat documente şi mărturii de natură să confirme gravitatea crimelor săvârşite. Nu s-a manifestat însă nici o preocupare de a stabili dacă ele puteau fi legate de unul sau de altul dintre acuzaţi. Era o situaţie îngrozitoare şi, la drept vorbind, dacă am putut-o suporta, aceasta s-a datorat numai faptului că, de la o şedinţă la alta, nervii s-au tocit întruna. Chiar şi astăzi mai sunt urmărit de amintirea acelor fotografii, a acelor documente şi dispoziţii care păreau pe cât de monstruoase, pe atât de incredibile, dar a căror autenticitate n-a fost totuşi pusă la îndoiala de nici unul dintre acuzaţi.

Între timp, programul de fiecare zi rămânea acelaşi: de dimineaţă până la ora 12, audieri; la amiază, suspendarea şedinţei pentru dejunul luat în sălile de sus ale Palatului de Justiţie; la ora 14 se reluau dezbaterile până către ora 17; apoi mă întorceam în celulă unde mă schimbam repede, îmi dădeam costumul la călcat, luam masa de seară, după care, cel mai adesea, mergeam în sala apărării unde, până la ora 22, discutam cu avocatul despre desfăşurarea procesului, luând note pentru viitoarea mea apărare, în sfârşit, seara târziu mă întorceam în celulă, epuizat, şi adormeam imediat. Sâmbăta şi duminica, tribunalul nu se întrunea, situaţie din care rezulta un plus de timp pentru conlucrarea cu avocaţii noştri. Pentru plimbările prin curtea închisorii nu ne rămânea mai mult de o jumătate de oră în fiecare zi.

În ciuda faptului că ne aflam în aceeaşi situaţie, pe noi, acuzaţii, nu ne unea nici un fel de sentiment de solidaritate. Ne împărţiseram în mai multe grupe. Semnul cel mai categoric al acestei stratificări a fost instituirea unei grădini a generalilor. Garduri joase împărţeau grădina în doua: o parte comună pentru toţi deţinuţii şi o alta, mai mică, de şase metri pe şase, unde militarii noştri, într-o recluziune liber consimţită, făceau interminabilele lor ronduri, deşi faptul în sine trebuie sa le fi fost tare dezagreabil. Noi, civilii, respectam această separaţie. Pentru mesele de prânz, direcţia închisorii ne repartizase în mai multe săli. Eu am nimerit în grupă cu Fritzsche, Funk şi Schirach.

Între timp, începuserăm din nou să nădăjduim că vom scăpa cu viaţă, căci, după actul de acuzare general, se întocmise fiecărui inculpat câte un act de acuzare care-1 privea în exclusivitate. Prin detalii, fiecare se deosebea net de ceilalţi. Si Fritzsche, şi eu

contam, în acest moment al procesului, pe abordări diferențiate ale cazurilor noastre; căci, potrivit noilor acte, am fi putut să scăpăm - şi unul, şi celălalt - ceva mai ieftin.

În sala tribunalului n-aveam înaintea ochilor decât chipuri încruntate şi priviri reci. Făceau excepție numai cei din cabina de traducere, de unde ne venea uneori câte un semn amical făcut din cap; de asemenea, printre acuzatorii britanici şi americani erau câte unii pe fața cărora se putea citi, câteodată, ceva în genul unei compătimiri. Dar m-a cuprins deprimarea când am aflat că ziariştii începuseră să parieze cu privire la mărimea pedepselor ce ni se pregăteau şi că, uneori, chiar pronosticau pentru noi o condamnare la moarte prin spânzurare.

După o pauză de câteva zile, necesară avocaților pentru a-şi definitiva pledoaria în apărare, a început contraofensiva, în care unii dintre noi îşi puneau mari speranțe, înainte de a urca la bara martorilor, Goring îi asigurase, între alții, pe Funk şi pe Sauckel că va lua totul asupra lui şi în felul acesta îi va exonera de orice răspundere. La începutul depoziției sale, dând dovadă de curaj, el s-a ținut de cuvânt; dar, cu cât intra în mai multe detalii, cu atât mai mare era decepția ce se întipărea pe fața celor cărora le dăduse asemenea speranțe. Goring începuse din nou să-şi limiteze responsabilitatea.

În duelul lor, procurorul Jackson avea avantajul de a se putea folosi şi de elementul-surpriză, scoțând anumite documente din mapa lui groasă, în timp ce Goring se pricepea să exploateze relativa necunoaştere a materialelor de către acuzatorul său. În cele din urmă, nu a făcut altceva decât să lupte pentru viața lui, eschivându-se, camuflându-se sau negând.

La fel s-au petrecut lucrurile şi cu acuzații următori, Ribben-trop şi Keitel. Încercând să fugă de răspundere, ei au făcut o impresie şi mai proastă; de fiecare dată când li se prezenta un document cu semnătura lor, răspundeau ca aşa primiseră ordin de la Hitler. Dezgustat, am lăsat să-mi scape o expresie care apoi a circulat în presa internațională: „Poştaş cu leafa de ministru!” Când stau şi mă gândesc astăzi, trebuie să constat că, în fond, au avut dreptate. De fapt, ei nu fuseseră altceva decât nişte agenți de transmitere a ordinelor lui Hitler. În schimb, Rosenberg a dat impresia că este sincer şi consecvent. Toate încercările avocatului său, în public şi în culise, pentru a-1 face să-şi retracteze aşa-zisa lui filozofie au rămas fără rezultat. Hans Frank, avocatul lui Hitler, mai târziu guvernator general al Poloniei, şi-a acceptat responsabilitățile; Funk a venit cu o argumentație abilă, care avea să genereze compasiune, în timp ce avocatul lui Schacht s-a străduit, cu o retorică supraabundentă, să facă din clientul sau un pucist, ceea ce a condus mai degrabă la slăbirea elementelor de natură să uşureze sarcina apărării, în ce-1 priveşte pe Donitz, el şi-a apărat cu înverşunare rolul şi submarinele. A trăit, de altminteri, imensa satisfacție să-şi audă apărătorul reproducând o declarație a comandantului-şef al forțelor americane din Pacific, amiralul Nimitz, în care afirma că îşi utilizase submarinele în acelaşi mod în care o făcuse şi comandantul german. Raeder s-a revelat ca tehnicianul care era, în timp ce simplitatea lui Sauckel a inspirat mai curând milă. Jodl s-a impus prin apărarea sa precisă şi lucidă; el a fost unul dintre puținii care au părut a domina situația.

Succesiunea interogatoriilor corespundea cu ordinea în care eram aşezați. Nervozitatea mea a crescut când i-a venit rândul lui Seyss-Inquart, vecinul meu imediat, sa se înfățişeze la bară. Avocat de profesie, el nu-şi făcea nici un fel de iluzii în legătură cu situația sa, deoarece participase personal la acțiunile de deportare şi de împuşcare a

ostaticilor. Ştiind să se stăpânească, şi-a terminat depoziţia declarând că trebuie să răspundă pentru cele petrecute. O întâmplare fericită a făcut ca, la câteva zile după această audiere care i-a pecetluit destinul, să primească primele ştiri despre fiul său, până atunci dat dispărut în Rusia.

În sfârşit, mi-a venit şi mie rândul să mă înfăţişez la bara martorilor. Aveam trac. Am înghiţit repede o pilulă calmantă, pe care medicul german avusese prevederea să mi-o dea. În faţa mea, la zece paşi depărtare, Flächsner luase poziţie la pupitrul apărării; la stânga - judecătorii aşezaţi la masa lor, pe o estradă.

Flächsner a deschis voluminosul său dosar; imediat au început sa curgă întrebări şi răspunsuri, încă de la început am făcut precizarea: „Dacă Hitler ar fi avut prieteni, eu aş fi fost cu siguranţă unul dintre prietenii săi cei mai apropiaţi." Cu aceasta am mers chiar dincolo de ceea ce reţinuse acuzarea. S-au discutat o mulţime de detalii ce se raportau la documentele prezentate. Mi-am expus faptele fără să recurg în vreun fel la eschivări sau la scuze.4 în câteva fraze, am luat asupra mea răspunderea pentru toate ordinele date de Hitler şi executate de mine. Punctul meu de vedere era că, desigur, în orice stat, trebuie ca un ordin să rămână ordin pentru subalterni, dar că, la toate nivelurile, conducerea e datoare să examineze şi să cântărească ordinele primite, astfel că ea nu poate să fie absolvită de răspundere chiar dacă acestea au fost executate sub ameninţare. Ceea ce consideram a fi însă şi mai important era răspunderea colectivă care, începând din 1942, ne angaja pe toţi, pentru toate măsurile luate de Hitler, inclusiv pentru crime, indiferent unde şi de cine fuseseră comise. Am declarat: „în viaţa unui stat, fiecare are propriul său sector de care, în mod foarte firesc, este pe deplin responsabil. Dar, dincolo de această responsabilitate limitată, trebuie să participi şi la o responsabilitate colectivă din moment ce eşti unul dintre conducătorii principali. Cine dacă nu colaboratorii cei mai apropiaţi ai şefului statului ar putea să poarte responsabilitatea pentru desfăşurarea evenimentelor? Dar această responsabilitate colectivă nu poate exista decât pentru principii, nu pentru detalii... Chiar şi într-un regim autoritar trebuie să existe o responsabilitate colectivă a conducătorilor; este exclus ca, după catastrofă, să te poţi deroba de la această răspundere. Dacă războiul ar fi fost câştigat, probabil că înşişi conducătorii ar fi pretins că este meritul lor, al tuturor... Această obligaţie îmi incumbă cu atât mai mult cu cât şeful guvernului s-a sustras de la răspunderea în faţa poporului german şi a lumii."5

Într-o discuţie cu Seyss-Inquart exprimasem aceleaşi idei, însă într-o formă mai dură: „Ce s-ar întâmpla dacă scena s-ar schimba brusc şi noi toţi am acţiona ca şi când am fi câştigat războiul? Aţi vedea atunci cum fiecare si-ar etala meritele şi performanţele. Dar acum rolurile sunt inversate, deoarece, în loc de decoraţii şi onoruri, ceea ce ne aşteaptă sunt nişte condamnări la moarte."

În ultimele săptămâni, Flächsner încercase zadarnic să mă facă să revin asupra deciziei de a-mi asuma răspunderea unor fapte care se petrecuseră în afara ministerului meu, căci, după părerea lui, o asemenea atitudine putea să aibă consecinţe funeste. Dar, după profesiunea mea de credinţă, m-am simţit uşurat şi, în acelaşi timp, satisfăcut că am rezistat tentaţiei de eschivare. Acestea fiind zise, puteam, după cum credeam eu, să abordez cu justificare interioară partea a doua a depoziţiei, care privea ultima fază a războiului. Porneam de la ideea că dezvăluirea planurilor lui Hitler, până atunci necunoscute, de a distruge, în caz de pierdere a războiului, condiţiile de viaţă ale

poporului german nu ar face decât să-i uşureze acestui popor lepădarea de trecut6 şi, în plus, ar constitui mijlocul cel mai eficace de natură să împiedice formarea unei legende în jurul lui Hitler. Poziția mea şi-a atras dezaprobarea cea mai vehementă din partea lui Goring şi a altor acuzați.7

Nu voiam însă sa menționez decât pe scurt în fața tribunalului proiectul meu de atentat, şi trebuia mai ales ca evocarea acestui moment să pună într-o lumină clară cât de periculoase mi se păruseră planurile distructive ale lui Hitler. Dar, după ce am făcut-o, m-am grăbit să conchid: „N-aş vrea să mă mai extind în amănunte.” La care judecătorii s-au sfătuit, iar preşedintele tribunalului, întorcându-se spre mine, a zis: „Tribunalul ar dori să audă aceste amănunte. Şedința se suspendă.” Nu mă încânta perspectiva de a continua să vorbesc pe tema respectivă, pentru că a mă lăuda cu asta era exact ceea ce voiam să evit. De aceea, numai călcându-mi pe inimă am dat curs cererii, convenind cu apărătorul meu să nu repete în pledoaria sa această parte a declarațiilor mele.8

Am reluat apoi textul depoziției, datorită căreia mă simțeam mai în siguranță, şi mi-am continuat fără altă întrerupere declarațiile privind ultima fază a războiului. Pentru a nu da impresia că vreau să-mi scot în evidență meritele, am făcut, în mod deliberat, următoarele precizări: „Aceste acțiuni nu erau chiar aşa de riscante, începând din luna ianuarie 1945, în Germania puteai să opui politicii oficiale orice măsură de bun-simț; oricare om rezonabil o aproba din convingere. Oricare dintre cei implicați ştia ce însemnau contraordinele noastre. Chiar vechi militanți ai partidului şi-au îndeplinit, în acele momente, datoria față de popor, împreună, noi am reuşit să facem mult pentru a contracara ordinele demente ale lui Hitler.”

Flächsner, vizibil uşurat, şi-a închis dosarul şi s-a întors să-şi reia locul alături de ceilalți avocați. A urmat la cuvânt Jackson, acuzatorul principal din partea Statelor Unite ale Americii, membru al Curții Supreme a SUA. Pentru mine n-a fost o surpriză, căci, în seara precedentă, un ofițer american intrase ca o vijelie în celula mea ca să-mi aducă la cunoştință că Jackson decisese să mă supună şi pe mine unui interogatoriu încrucişat. A început, contrar obiceiului său, cu o voce calmă, aproape binevoitoare. După ce a recurs la documente şi întrebări ca să demonstreze încă o dată coresponsabilitatea mea în trimiterea a milioane de lucrători la muncă obligatorie, el a sprijinit a doua parte a depoziției mele, afirmând că am fost singurul care a avut curajul să-i spună în față lui Hitler că războiul este pierdut. Eu am adăugat, aşa cum o cerea adevărul, că şi Guderian, şi Jodl, şi alți comandanți-şefi ai grupelor de armate tot în mod deschis se opuseseră lui Hitler. Când m-a întrebat: „Au existat şi alte comploturi în afară de cele despre care ne-ați vorbit?” eu i-am răspuns evaziv: „La vremea aceea era extraordinar de simplu să pui la cale un complot. Puteai să te adresezi aproape oricărui trecător de pe stradă. Când îi descriai situația, el îți răspundea: «E nebunie curată!» Şi dacă avea curaj se oferea să te ajute... Nu era atât de periculos pe cât pare acum... Sa fi fost poate câteva duzini de nebuni, dar ceilalți, optzeci de milioane, dovedeau o gândire foarte logică, ştiind despre ce este vorba.”

După un alt interogatoriu încrucişat, condus de reprezentantul acuzării sovietice, generalul Raghinski, interogatoriu îngreunat din cauza unor greşeli de traducere, Flächsner a venit din nou la bară pentru a remite tribunalului un pachet de declarații scrise ale celor doisprezece martori ai mei; cu aceasta, dezbaterile asupra cazului meu se

încheiaseră. De câteva ore mă chinuiau dureri atroce de stomac; reîntors în celulă, m-am aruncat pe patul de închisoare. Eram minat în aceeaşi măsură de dureri fizice şi de epuizare intelectuală.

Capitolul 35 CONCLUZII

A urmat faza ultimelor luări de cuvânt de către acuzatori; rechizitoriile lor au însemnat încheierea procesului, în ce ne priveşte, noi nu mai aveam de făcut decât o ultima declarație, întrucât urma să fie retransmisă integral la radio, această declarație finală căpăta o importanță deosebită: era ultima posibilitate de a ne adresa propriului nostru popor, de a ne mărturisi vina, de a înfățişa crimele săvârşite şi de a-i arăta astfel acestui popor înşelat o cale de ieşire din dilemă.

Cele nouă luni de proces ne-au marcat profund. Chiar Goring, deşi abordase procesul cu intenția belicoasă de a se justifica, a vorbit în alocuțiunea sa finală despre crimele grave de care, lăsa să se înțeleagă, acum lua cunoştință şi a condamnat masacrele îngrozitoare pentru care, spunea el, nu are nici un fel de înțelegere. Keitel a dat asigurări ca ar prefera să moară decât să se mai lase implicat încă o dată în asemenea fărădelegi. Frank a vorbit despre vinovăția care apasă asupra lui Hitler şi asupra poporului german. El i-a avertizat pe incorigibili „să nu o ia pe drumul nebuniei politice, căci acesta duce cu necesitate la ruină şi la moarte”. Desigur, cuvintele lui fuseseră spuse pe un ton cam exaltat, dar exprimau exact şi ceea ce gândeam eu. Chiar Streicher a condamnat exterminarea evreilor de către Hitler. Funk a vorbit despre crimele îngrozitoare care îl umpleau de o ruşine profundă, Schacht s-a mărturisit cutremurat până în adâncul ființei sale „de nenorocirea nemaiîntâlnită pe care încercase s-o prevină”, Sauckel, de asemenea, a spus că e „răvăşit până în fundul sufletului de atrocitățile ieşite la lumină în timpul procesului”, pentru Papen „puterea răului se dovedise a fi mai mare decât cea a binelui”, Seyss-Inquart a vorbit despre „excese înspăimântătoare”, iar pentru Fritzsche „asasinarea a cinci milioane de oameni era un avertisment lugubru pentru viitor”. In schimb, ei n-au recunoscut că participaseră la aceste evenimente.

Speranța mea, într-un anume sens, nu a fost deşartă; culpa, juridiceşte stabilită, se aduna într-o mare măsură asupra noastră, a acuzaților. Dar, în această epocă nenorocită, în afară de infamia oamenilor, un nou factor îşi făcuse intrarea în istorie, diferențiind această dictatură de toate modelele istorice şi urmând ca, în viitor, să sporească încă în importanță, în situația mea, de principal reprezentant al unei tehnocrații care, fără să se împiedice de scrupule, îşi angajase toate mijloacele împotriva umanității, 2 am încercat nu numai să recunosc, ci şi să înțeleg ceea ce se întâmplase, în ultimul meu cuvânt, am declarat: „Dictatura lui Hitler a fost prima a unui stat industrial din această epocă a tehnicii moderne, o dictatură care, pentru a-şi domina propriul ei popor, s-a servit la perfecție de toate mijloacele tehnice. Prin utilizarea unor asemenea mijloace, precum radioul şi microfonul, optzeci de milioane de oameni au putut fi aserviți voinței unui singur individ. Telefonul, telegraful şi radioul au permis celor mai înalte instanțe să-şi transmită imediat ordinele până la eşaloanele cele mai de jos, ordine care, din cauza înaltei autorități a organului care le emitea, erau executate orbeşte. Numeroase servicii şi comandouri au primit astfel, pe cale directă, ordine funeste. Mijloacele respective au permis exercitarea unei supravegheri foarte ramificate asupra

cetățenilor şi păstrarea secretului celui mai strict asupra unor acțiuni criminale. Neinițiații ar putea să ia acest aparat de stat drept încâlceala aparent absurdă a cablurilor unei centrale telefonice. Or, tocmai ca pe o centrală telefonică, o voință putea, ea singură, să-1 utilizeze şi să-1 domine. Dictaturile anterioare aveau nevoie de colaboratori de calitate, chiar şi în funcțiile subalterne, de oameni capabili să gândească şi să acționeze prin ei înşişi, în epoca tehnicii, un sistem autoritar poate renunța la aceştia, mijloacele de comunicare fiind suficiente ca să-i permită mecanizarea activității organelor subordonate. Rezultatul este apariția tipului de individ care primeşte un ordin fără să-1 discute."

Amploarea crimelor săvârşite în aceşti ani nu se explică numai prin persoana lui Hitler, ci şi prin faptul că el a fost primul care a utilizat pe scară largă mijloacele tehnice în scopuri distructive.

Mă gândeam la pericolul pe care 1-ar putea reprezenta în viitor o putere nelimitată, dispunând de imensele resurse ale tehnicii, o putere care s-ar servi de tehnică, fiind însă şi sclava ei; acest război s-ar termina prin folosirea rachetelor teleghidate, a avioanelor zburând cu viteza sunetului, a bombelor atomice şi prin perspectiva transformării lui într-un război chimic. Peste cinci sau şase ani, cu ajutorai unei rachete atomice deservite de cel mult zece oameni, s-ar putea distruge în câteva secunde centrul New Yorkului, ucigându-se un milion de oameni, sau s-ar putea, pe calea unui război chimic, declanşa epidemii şi distruge recoltele. „Cu cât se dezvoltă tehnica în lume, cu atât creşte pericolul... Ca fost ministru al unei industrii de armament foarte dezvoltate, este de datoria mea să lansez acest avertisment: un nou mare război se va termina prin nimicirea culturii şi a civilizației umane. Nimic nu va împiedica ştiința şi tehnica dezlănțuite de a-şi înfăptui opera de distrugere a omului, opera pe care tehnicienii au început-o într-un mod atât de barbar în acest război..."

Am continuat: „Coşmarul multor oameni, această teamă de a vedea într-o zi tehnica dominând popoarele, a fost pe punctual de a deveni realitate în sistemul autoritar al lui Hitler. Orice stat din lume este expus astăzi riscului de a cădea sub stăpânirea terorii născute din tehnică, iar într-o dictatură modernă, acest lucru mi se pare inevitabil. In consecință, cu cât lumea devine mai tehnică, cu atât mai necesară este crearea unei contraponderi constând în creşterea libertății şi a conştiinței individuale... De aceea trebuie ca acest proces să contribuie la stabilirea regulilor fundamentale ale coexistenței tuturor oamenilor. Ce importanță poate să aibă propriul meu destin după toate câte s-au întâmplat si în fata unui tel atât de înalt?"

După proces, situația mea, aşa cum o percepeam atunci, era disperată. Ultima frază din alocuțiunea finală nu reprezenta câtuşi de puțin o teoretică profesiune de credință; îmi încheiasem socotelile cu viața.4

Tribunalul nu a fixat o dată pentru pronunțarea sentinței, rezervându-şi astfel timp pentru deliberare. Am avut cu toții patrii săptămâni lungi de aşteptare. Tocmai în această perioadă de tensiune aproape insuportabilă, în ciuda faptului că eram epuizat de tortura morală a lunilor de proces, am citit romanul lui Dickens Povestea a două oraşe, a cărei acțiune se petrece în epoca Revoluției franceze. Autorul descrie cum prizonierii de la Bastilia priveau calm, uneori cu seninătate, spre destinul incert care-i aştepta. Eu însă eram incapabil de o asemenea libertate interioară. Acuzatorul sovietic ceruse pentru mine pedeapsa cu moartea.

La 30 septembrie 1946, în costume proaspăt călcate, ne-am aşezat cu toţii, pentru ultima dată, pe banca acuzaţilor. Tribunalul a decis să ne scutească de prezenţa fotoreporterilor şi a camerelor de luat vederi pe timpul cât a durat lectura motivării sentinţei. Proiectoarele, care până atunci luminaseră sala tribunalului permiţând înregistrarea fiecăreia dintre emoţiile noastre, au rămas stinse. Sala avea un aspect neobişnuit de trist când şi-au făcut intrarea judecătorii şi când acuzaţi, apărători, acuzatori, spectatori şi reprezentanţi ai presei s-au ridicat pentru ultima oară în faţa curţii. Ca în fiecare zi a procesului, preşedintele tribunalului, lordul Lawrence, s-a înclinat spre toate sectoarele sălii, inclusiv spre noi, acuzaţii, apoi s-a aşezat.

Judecătorii au luat cuvântul pe rând. Mai multe ore în şir au citit cu glas tare şi monoton capitolul cel mai trist din toată istoria germană. Condamnarea conducătorilor mi se părea totuşi că echivalează cu exonerarea poporului german de răspundere penală. Căci dacă Baldur von Schirach, care fusese, ani de zile, Fiihrerul tineretului german şi unul dintre colaboratorii cei mai apropiaţi ai lui Hitler, dacă Hjalmar Schacht, iniţial ministru al Economiei însărcinat şi cu problemele înarmării, nu ar fi fost acuzaţi de a fi pregătit şi purtat un război de agresiune, cum s-ar fi putut pune atunci această vină în sarcina unui simplu soldat sau chiar a femeilor şi a copiilor? Dacă marele amiral Raeder, dacă adjunctul lui Hitler, Rudolf Hess, ar fi fost absolviţi de complicitate la crime împotriva umanităţii, cum s-ar fi putut inculpa un tehnician sau un simplu lucrător german? în plus, speram că acest proces va avea o influenţă directă asupra politicii de ocupaţie a puterilor învingătoare: ele n-ar putea să aplice împotriva poporului nostru ceea ce tocmai definiseră ca fiind de natură criminală. Cu aceasta aveam în vedere înainte de toate fapta care constituia principalul cap de acuzare împotriva mea: munca obligatorie.5

Apoi s-a citit motivarea sentinţei pentru fiecare caz în parte, fără ca verdictul să ne fie deocamdată comunicat.6 Activitatea mea a fost caracterizată cu o rece imparţialitate, în deplină concordanţă cu tot ceea ce declarasem la interogatorii. S-a reţinut împotriva mea rolul pe care 1-am avut în deportarea de lucrători străini şi faptul că nu m-am opus planurilor lui Himmler decât din motive tactice de producţie, neezitând să folosesc deţinuţii din lagărele de concentrare şi împingând la utilizarea prizonierilor de război sovietici în industria de armament, în plus, am fost învinuit că n-am arătat nici o preocupare morală sau umană atunci când am cerut mână de lucru, contribuind astfel la săvârşirea unei crime.

Nici unul dintre acuzaţi, nici chiar dintre cei care ar fi trebuit să se aştepte la o condamnare la moarte, nu s-a pierdut cu firea la auzul capetelor de acuzare formulate de tribunal. Au ascultat, fără să scoată un cuvânt, fără să-şi exteriorizeze în vreun fel sentimentele. Nici astăzi nu-mi vine să cred că am putut să rezist de-a lungul acestui proces, că nu m-am prăbuşit şi că am reuşit să urmăresc lectura textului de fundamentare a sentinţei, desigur cu nelinişte, dar şi cu destulă tărie sufletească pentru a-mi putea stăpâni emoţia. Flächsner era foarte optimist: „Cu o asemenea fundamentare, veţi primi probabil patru sau cinci ani!”

A doua zi, noi, acuzaţii, ne-am văzut pentru ultima oara, înainte de a asculta pronunţarea sentinţei. Ne-au strâns pe toţi în subsolul Palatului de Justiţie. Unul după altul, am urcat într-un mic ascensor pentru a nu mai reveni. Sus, ni se citea verdictul, în sfârşit a sosit şi rândul meu. Am urcat, însoţit de un soldat american: o uşă s-a deschis

şi m-am pomenit singur pe o mică estradă în sala tribunalului, faţă-n faţă cu judecătorii. Mi s-a întins o pereche de căşti, şi în urechi mi-a răsunat fraza următoare: „Albert Speer, condamnat la douăzeci de ani închisoare.”

Câteva zile mai târziu, aveam să primesc textul sentinței. Am renunțat la ideea de a face cerere de grațiere către cele patru Puteri. Orice pedeapsă cântărea puțin față de nenorocirea care se abătuse asupra lumii din cauza noastră. Curând, aveam să notez în jurnal: „Exista lucruri de care eşti vinovat chiar dacă ai putea găsi scuze, pur şi simplu pentru că dimensiunea crimelor întrece atât de mult orice măsură, încât, în fața lor, orice scuză omenească devine insignifiantă.”

Astăzi, la un sfert de veac după aceste evenimente, asupra conştiinței mele apasă nu numai nişte greşeli izolate, mai mult sau mai puțin grave. Vina de-abia dacă mi se şterge în raport cu unele cazuri particulare. Ceea ce rămâne, înainte de toate, este participarea mea la ansamblul evenimentelor. Nu numai că luasem parte la un război de ale cărui scopuri imperialiste noi, cei din cercul restrâns al puterii, nu ne-am îndoit niciodată. Prin energia şi capacitățile mele, eu chiar am contribuit la prelungirea cu multe luni de zile a războiului, în vârful domului ce urma să împodobească noul Berlin, plasasem acel glob pământesc pe care Hitler voia să-1 stăpânească nu numai la modul simbolic. Rezultatul acestui expansionism urma să fie subjugarea națiunilor lumii. Eu ştiam că se dorea ca Franța să fie coborâtă la nivelul unui stătuleț, Belgia, Olanda şi Burgundia să fie încorporate în Reichul lui Hitler, polonezii şi sovieticii să dispară ca națiuni şi sa devină popoare de iloți. Față de cine voia să-1 audă, Hitler nu-si ascunsese niciodată planul de exterminare a poporului evreu, îl proclamase în mod deschis în discursul său din 30 ianuarie 1939.7 Or, fără să fi fost vreodată complet de acord cu Hitler, eu proiectasem edificii şi produsesem arme care au servit scopurilor lui.

La închisoarea Spandau, unde mi-am petrecut următorii douăzeci de ani ai vieții mele, am fost păzit de cetățeni aparținând a patru națiuni împotriva cărora organizasem războiul lui Hitler. Ei au format, împreună cu ceilalți şase deținuți, anturajul meu cel mai apropiat. Astfel am aflat amănunte despre efectele activității mele. Mulți dintre ei erau îndoliați după cei pe care-i pierduseră în acest război. Mai ales printre gardienii sovietici nu era unul care să nu-şi fi pierdut o rudă foarte apropiată, un frate sau chiar tatăl. Şi totuşi, ei nu m-au făcut niciodată să simt partea mea de vinovăție personală, niciodată nu mi-au adresat un cuvânt de reproş. Pe treapta cea mai de jos a existenței mele, în contactul cu aceşti oameni simpli, am cunoscut ceva ce n-are nici o legătură cu regulamentul unui loc de detenție, am cunoscut sentimente autentice: simpatia, solidaritatea, înțelegerea umană... In ajunul numirii mele în func-ția de ministru, întâlnisem în Ucraina țărani care mă ajutaseră să scap fără degeraturi. La data aceea, încercasem numai o stare de emoție, fără să înțeleg cu adevărat. Acum, după ce totul se consumase, trăiam din nou, mai presus de orice duşmănie, experiența bunătății umane. Acum, în sfârşit, voiam să înțeleg. Este şi ceea ce am dorit prin cartea de față.

În 1947, în celula mea de Ia Spandau, scriam: „Această catastrofa a învederat fragilitatea edificiului civilizației moderne construit de-a lungul veacurilor. Acum o ştim: edificiul în care trăim nu este asigurat împotriva cutremurelor. Prin impulsuri negative, care se potențează reciproc, mecanismul complicat al lumii moderne se poate deregla într-un ritm irezistibil. Nici o voință n-ar putea opri acest proces dacă automatismul

progresului ar agrava fenomenul depersonalizării omului, atrofiindu-i tot mai mult simțul răspunderii.”

Ani decisivi ai vieții mele i-am consacrat tehnicii, uluit de performanțele ei. Acum, la sfârşit, față-n față cu ea, mă încearcă îndoiala.

POSTFAȚA

Cu această carte am intenționat nu numai să descriu trecutul, ci si să lansez un avertisment pentru viitor, încă din primele luni de detenție, încă de la Nurnberg, nevoia de a mă uşura de aceste amintiri apăsătoare m-a împins să aştern pe hârtie însemnări amănunțite. Acesta a fost şi resortul care m-a mânat spre noi studii şi cercetări în anii 1946 şi 1947, până în momentul în care m-am decis, în martie 1953, să-mi redactez, într-un mod coerent, memoriile. A fost un avantaj, sau un dezavantaj, faptul că acestea s-au înfiripat în condițiile unei singurătăți deprimante? în epoca aceea, am fost adesea frapat de severitatea cu care-i judecam pe alții şi pe mine însumi. La 26 decembrie 1954 am terminat redactarea amintirilor.

Când, la l octombrie 1966, am fost pus în libertate şi am părăsit închisoarea de la Spandau, mă aflam deci în posesia a mai mult de două mii de pagini scrise cu mâna mea; înainte de a reface totul şi de a redacta prezenta autobiografie, am completat aceste materiale cu date extrase din documentele ministerului meu, păstrate la Arhivele Federale din Koblenz.

Datorez recunoştință domnilor WolfJobst Siedler, director al Editurilor Ullstein şi Propylăen, şi Joachim C. Fest, membru al comitetului de lectură al aceloraşi edituri; timp de doi ani, am găsit într-înşii nişte valoroşi interlocutori, întrebările lor presante mi-au inspirat o bună parte din considerațiile generale ale acestei cărți, precum şi explicația pe care am dat-o evenimentelor abordate din punct de vedere psihologic şi istoric. Ca urmare a convorbirilor noastre, imaginea generală despre Hitler, despre sistemul său şi despre propriul meu rol, aşa cum o aşternusem eu pe hârtie în prima variantă a amintirilor, a fost confirmată şi precizată.

Datorez de asemenea recunoştință dr. Alfred Wagner, de la UNESCO - Paris, dr. Thomas Trumpp, consilier la Arhive, şi doamnei Hedwig Singer, de la Arhivele Federale din Koblenz, precum şi lui David Irving, care mi-a permis să preiau anumite pasaje din jurnalele încă inedite ale lui Jodl şi Goebbels.

NOTE

Dacă nu se face altă precizare, documentele, scrisorile (cu excepția celor de familie), discursurile, Cronica etc., citate în această carte, se găsesc în posesia Arhivelor Federale din Koblenz, sub rubrica R. 3 (Ministerul Armamentului şi al Producției de Război al Reichului).

Cronica este un fel de jurnal ținut de serviciile mele din 1941 până în 1944, în care s-a notat tot ce a avut legătură cu activitatea mea de inspector general al construcțiilor, apoi de ministru al Armamentului.

PARTE A A TREIA

CAPITOLUL 23 Boala

1. Regele Belgiei, Leopold al III-lea, şi Danny Heinemann, un mare industriaş belgian, 1-au consultat şi pe Gebhardt pentru un traumatism la genunchi. La Procesul de la Nürnberg, am aflat că Gebhardt făcuse experiențe pe deținuți în lagărele de concentrare.

2. Cf. notei nr. 5 către Fiihrer, din data de 29 ianuarie 1944, Dorsch acționase în calitatea sa de „Fachgruppenwalter al Ligii funcționarilor germani ai Reichului". Extras din scrisoarea adresată Cancelariei partidului: „Birkenholz... a avut o atitudine